

**Publication is financed by the European Union and
the Council of Europe Joint Programme**

**Հրատարակությունն իրականացվում է Եվրոպական միության և
Եվրոպայի խորհրդի համատեղ ծրագրի աջակցությամբ**

This book has been published with the financial support of the European Union and the Council of Europe. It is published as part of the Joint Programme between the European Union and the Council of Europe “Combating ill-treatment and impunity”.

Judiciary Division

Legal and Human Rights Capacity Building Department

Directorate of Co-operation

Directorate General of Human Rights and Legal Affairs

Council of Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

<http://www.coe.int/capacitybuilding>

Սույն թարգմանությունը հրատարակվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի ֆինանսական աջակցությամբ: Այն հրատարակվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի՝ «Վատ վերաբերմունքի և անպատժելիության դեմ պայքար» համատեղ ծրագրի շրջանակներում:
Արդարադատության բարեփոխումների և ոստիկանության բաժին
Իրավական և մարդու իրավունքների զարգացման ծրագրերի վարչություն
Համագործակցության տնօրինություն
Մարդու իրավունքների և իրավական հարցերի գլխավոր տնօրինություն
Եվրոպայի խորհուրդ
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://www.coe.int/capacitybuilding>

ASSOCIATION OF JUDGES OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

COLLECTION OF JUDGMENTS

VOLUME 8

Professional editor: Davit AVETISYAN

President of the Criminal Chamber of the Cassation Court of the Republic of Armenia,
Lawyer emeritus, Doctor of Law, Professor

General editor: Vahe YENGIBARYAN

Executive Director of the Association of Judges of the Republic of Armenia,
Professor of YSU Law Faculty, Senior Scientist of NAS of the RA, PhD in Law,
Associated Professor of Jurisprudence

Translation by:

**Hayk KHEMCHYAN
Anna VARDAPETYAN
Lusine ABRAHAMYAN
Armine NAZARYAN**

YEREVAN
ANTARES
2011

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ**

ԳԻՐՔ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Մասնագիտական խմբագիր՝ ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

Ընդհանուր խմբագիր՝ ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության գործադիր տնօրեն,
ԵՊՀ դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ ավագ գիտաշխատող,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

Վճիռներն անգլերենից թարգմանել են.

**Հայկ ԽԵՄՉՅԱՆԸ
ԱՆՆԱ ՎԱՐԴԱՊԵՏՅԱՆԸ
Լուսինե ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆԸ
Արմինե ՆԱԶԱՐՅԱՆԸ**

ԵՐԵՎԱՆ
ԱՆՏԱՐԵՍ
2011

ՀՏԴ 341.231.14
ԳՄԴ 67.91
Մ 356

**Տպագրվում է
ՀՀ դատավորների միության խորհրդի որոշմամբ**

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան: Վճիռների ժողովածու, գիրք 8 /
Մ 356 ՀՀ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ; Մասն. խմբ.՝ Դ. Ավետիսյան. - Եր. : Անտարես, 2011.- 324էջ:

Սույն ժողովածուի մեջ ընդգրկվել են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի այն վճիռները, որոնք հավակնում են նախադեպային նշանակություն ունենալ ներպետական դատարանների պրակտիկայի համար:

Ժողովածուի նպատակն է աջակցել դատավորներին, դատախազներին, փաստաբաններին, ինչպես նաև իրավակիրառ գործունեություն իրականացնող մյուս մարմիններին ու կազմակերպություններին ծանոթանալու Եվրոպական դատարանի պրակտիկային:

Ժողովածուն կարող է օգտակար լինել նաև Եվրոպական դատարան դիմելու մտադրություն ունեցող քաղաքացիների, իրավաբանական բուհերի ուսանողների և իրավունքի բնագավառում գիտական հետազոտություններ կատարող անձանց համար:

ՀՏԴ 341.231.14
ԳՄԴ 67.91

ISBN 978-9939-51-344-7

© Council of Europe, 2011
© ՀՀ դատավորների միություն, 2011
© Ավետիսյան Դավիթ, 2011
© Ենգիբարյան Վահե, 2011

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ.....	9
Ա.-ն ընդդեմ ԽՈՐՎԱԹԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. հոկտեմբերի 14-ի վճիռը.....	11
ԴԵՐՍԱՆՈՎԻՉՆ ԸՆԴԴԵՄ ՍԵՐԲԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. մայիսի 23-ի վճիռը.....	29
ԵՎԳԵՆԻ ԱԼԵՔՍԵՆԿՈՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2011թ. հունվարի 27-ի վճիռը.....	39
ԷՆԳԵԼՆ ԸՆԴԴԵՄ ՅՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. մայիսի 20 վճիռը.....	72
ԻՍԿԱՆԴԱՐՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. սեպտեմբերի 23-ի վճիռը.....	77
ԽՈՋԱԵՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. մայիսի 12-ի վճիռը.....	89
ԿՈՐՈԳՈՂԻՆԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. դեկտեմբերի 30-ի վճիռը.....	110
ՄԱԼԿՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ԷՍՏՈՆԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. մայիսի 4-ի վճիռը.....	117
ՄԻՇԱԼԱԿՆ ԸՆԴԴԵՄ ԽՈՐՎԱԹԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ 2011թ. փետրվարի 8-ի վճիռը.....	124
ՄԻՏՐԵՍԿԻՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԱԿԵՂՈՆԻԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՅԱՐԱՎՍԼԱՎԱԿԱՆ ՅԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. հունիսի 25-ի վճիռը.....	150
Ն.-ն ընդդեմ ՇՎԵԴԻԱՅԻ 2010թ. հուլիսի 20-ի վճիռը.....	154
ՋԱԲԻՐԱՅԼՈՎԱՆ ԵՎ ՋԱԲՐԱԻԼՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. դեկտեմբերի 2-ի վճիռը.....	169
ՌՈՍՈՒՆՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. դեկտեմբերի 16-ի վճիռը.....	188
ՍՈՒԼԹԱՆՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. նոյեմբերի 4-ի վճիռը.....	204
ՎԱՍԻԼԿՈՍԿԻՆ ԵՎ ԱՅԼՈՔ ԸՆԴԴԵՄ ՄԱԿԵՂՈՆԻԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՅԱՆՐԱՎՍԼԱՎԱԿԱՆ ՅԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ 2011թ. հունվարի 28-ի վճիռը.....	212
ՍԱԴԻԿՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. հոկտեմբերի 7-ի վճիռը.....	221
ՎԵԼԻԵՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ 2010թ. հունիսի 24-ի վճիռը.....	258

ՑԻՆՑԱԲԱԶԵՆ ԸՆԴԴԵՄ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ	
2011թ. փետրվարի 15-ի վճիռը.....	276
ՔԼԻՖՈՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԻԱՑՅԱԼ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ	
2010թ. հունիսի 13-ի վճիռը	293
ՕՅԱԼՆ ԸՆԴԴԵՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ	
2010թ. հունիսի 23-ի վճիռը	311

ՆԱԽԱԲԱՆ

Վերջին տարիներին հաճախ է արծարծվում խոշտանգումների արգելքի բացարձակ բնույթի, խոշտանգման և վատ վերաբերմունքի այլ ձևերի արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների անթույլատրելիության, ինչպես նաև խոշտանգումների արգելքի ու կյանքի իրավունքի դատավարական բաղադրիչի ապահովման արդիականության հարցը: Նշված հարցերի քննարկումների արդյունքում իրականացվում են օրենսդրական բարեփոխումներ, վերանայվում են առկա օրենսդրական ձևակերպումներն ու մոտեցումները:

Օրենսդրական մակարդակում իրականացվող գործընթացներից բացի, վերջին տարիներին ակտիվորեն զարգանում է կյանքի իրավունքի և խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը: Հիմնված լինելով կյանքի իրավունքի և խոշտանգումների արգելքի ոլորտում Ստրասբուրգի դատարանի՝ անընդհատ կատարելագործվող դիրքորոշումների վրա՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումները զարգանում են նշված դատարանի պրակտիկային համընթաց:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքների նման փոխգործակցության հետագա շարունակման անհրաժեշտությամբ էր պայմանավորված իրավաբանական հանրության դատին ներկայացվող՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների սույն ժողովածի բովանդակության ընտրությունը: Դրանում գետեղված են «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ և 3-րդ հոդվածների կապակցությամբ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից կայացված քսան վճիռ:

Վճիռները վերաբերում են ձերբակալված, կալանավորված, այլ կերպ պետության բացառիկ իրավասության ներքո գտնվող, ինչպես նաև հանձնման կամ վտարման ենթակա անձանց կյանքի իրավունքի և խոշտանգումների արգելքի ապահովմանը: Մասնավորապես, ժողովածուի մեջ ներառված Ջաբիրայլովան և Ջաբրահիլովան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով 2010թ. դեկտեմբերի 2-ի վճռում Ստրասբուրգի դատարանը, շեշտելով ձերբակալված անձանց խոցելի վիճակը, նշել է, որ իշխանությունները լուրջ պատասխանատվություն են կրում ձերբակալված անձանց մահվան կամ անհետացման համար (կետ 77), և որ այն դեպքում, երբ դիմողը բերում է *prima facie* փաստարկ, իսկ Դատարանը հնարավորություն չունի փաստերի հիման վրա համապատասխան դատողություններ անել, քանի որ բացակայում են գործին վերաբերող նյութերը, Կառավարությունը պարտավոր է կամ պատշաճ պատճառաբանություններ ներկայացանել այդ նյութերի բացակայության վերաբերյալ, կամ ներկայացնել առկա իրողության վերաբերյալ իր դատողություններն ու փաստերը (կետ 87): Սադիկովի գործով (2010թ. հոկտեմբերի 7) վճռում եվրոպական դատարանը Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում է արձանագրել՝ հաշվի առնելով այն, որ դիմողը կալանքի տակ պահվելու ընթացքում իր նկատմամբ կիրառված բռնության մակարդակի հետևանքով առաջացած իր ճակատագրի անորոշության պատճառով, անկասկած, գտնվել է անդադար ֆիզիկական ցավի ու տագնապի վիճակում: Բացի այդ, նրա նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքը հավասարազոր է եղել խոշտանգման (կետ 237):

Ժողովածուի մեկ այլ՝ Խոջանն ընդդեմ Ռուսաստանի վճռում (2010թ. մայիսի 12) եվրոպական դատարանն անդրադարձել է հանձնման ժամանակ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ապահովման խնդրին և դիրքորոշում հայտնել, որ հանձնման իրականացումը կարող է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում առաջացնել և, Կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխան, պետությունը կարող է պատասխանատվության ենթարկվել այն բանի համար, որ հանձնման ենթակա անձը կարող է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքի զոհ դառնալ (կետ 90): Նույն կերպ, Ն.-ն ընդդեմ Շվեդիայի վճռում (2010թ. հուլիսի 20) վճռում եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ պետության կողմից կիրառվող վտարումը կարող է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով խնդիրներ առաջացնել՝ դրանով իսկ հանգեցնելով Պետության Կոնվենցիայով նախատեսված պատասխանատվության, եթե կան իրական հիմքեր ենթադրելու, արտաքսվելու դեպքում անձը կարող է ենթարկվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին հակասող վերաբերմունքի: Նման դեպքում 3-րդ հոդվածը սահմանում է տվյալ անձին այդ երկիր չարտաքսելու պարտականությունը (կետ 51):

Ժողովածուի մեջ ներառված այս և մյուս վճիռներն ամփոփում են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից կյանքի իրավունքի և խոշտանգումների արգելքի վերաբերյալ ձևավորված դիրքորոշումները և այդ դիրքորոշումների հետագա զարգացումն ու կատարելագործումը: Ուստի, կարծում ենք, ժողովածուն կիրառական և օգտակար կլինի ինչպես դատավորների, դատախազների, փաստաբանների, այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով հետաքրքրվող անձանց համար:

Սույն հատորը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ հայերեն թարգմանված վճիռների ութերորդ հատորն է: Դրա պատրաստման և հրատարակմանն աջակցելու համար ՀՀ դատավորների միությունը երախտագիտություն է հայտնում Եվրոպայի խորհրդին և Եվրոպական միությանը: Անտարակույս՝ մեր արդյունավետ ու շարունակական համագործակցությունը միմիայն կնպաստի ՀՀ իրավական համակարգի կատարելագործմանն ու զարգացմանը:

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ վճռարեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

ԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ԽՈՐՎԱԹԻԱՅԻ

2010թ. հոկտեմբերի 14-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

1. Դիմողը ծնվել է 1979 թվականին և բնակվում է Ձ.-ում:

1. Տեղեկություններ գործի վերաբերյալ

2. 2001թ. ապրիլի 21-ին դիմողն ամուսնացել էր Բ.-ի հետ, իսկ 2001թ. մայիսի 14-ին ամուսնությունից ծնվել էր նրանց դուստրը՝ Կ.-ն: 2005թ. դեկտեմբերի 13-ին դիմողը քաղաքացիական հայց էր ներկայացրել Ձ.-ի մուկիցիպալ դատարան (*Općinski sud u Z.*)՝ խնդրելով լուծել իր և Բ.-ի ամուսնությունը: 2006թ. նոյեմբերի 7-ին դատարանը դիմողի և Բ.-ի ամուսնությունը լուծելու որոշում էր կայացրել:

3. 2003 թվականին իր դեմ հարուցված քրեական գործի շրջանակներում Բ.-ն (ով այդ ժամանակ դեռևս դիմողի ամուսինն էր) հոգեբուժական փորձաքննության էր ենթարկվել: 2004թ. դեկտեմբերի 6-ին երկու հոգեբույժների կազմած արձանագրության համապատասխան հատվածում նշվել էր, որ Բ.-ն Հայրենիքի համար մղված պատերազմի ժամանակ գերեվարվել էր և 1992թ. ապրիլի 3-ից օգոստոսի 14-ն անազատության մեջ պահվել համակենտրոնացման ճամբարում, որտեղ նրան խոշտանգել էին և լուրջ մարմնական վնասվածքներ պատճառել: Դրանում նաև նշվել էր, որ 1992 թվականից ի վեր նա այնպիսի հոգեկան խանգարումներով է տառապում, ինչպիսիք են՝ տագնապի նոպաները, պարանոյան, էպիլեպսիան և հետտրավմատիկ սթրեսային խանգարումը (ՀՏՍԽ):

Արձանագրության համապատասխան մասում նշված է.

«Բուժվող անձը (պացիենտը) հուզականորեն տհաս անձ է՝ քրոնիկ ՀՏՍԽ ախտանիշներով (հուսա-
հատության ցածր շեմ, եսակենտրոնություն, թաքնված ագրեսիվություն, սթրեսային իրավիճակներում
դեպրեսիվ ռեակցիաների հակում, ինչպես նաև ինքնազգացողության վատթարացում և սոցիալական
ֆունկցիաների թուլացում, մասնավորապես՝ ընտանեկան կյանքում):
...»:

2. Բ.-ի նկատմամբ քրեական հետապնդումը՝ ընտանիքում բռնություն գործադրելու համար նրան առաջադրված մեղադրանքի կապակցությամբ

4. 2005թ. նոյեմբերի 21-ին Բ.-ն ձերբակալվել էր՝ ընտանեկան բռնություն գործադրելու ձևով հանցանք կատարելու կասկածանքով: 2005թ. դեկտեմբերի 20-ին Ձ.-ի պետական մեղադրողի գրասենյակը դիմել էր Ձ.-ի մուկիցիպալ դատարան՝ Բ.-ին մեղադրելով ընտանեկան բռնություն գործադրելու մեջ: Մեղադրական եզրակացությունում նշվել էր, որ 2003թ. նոյեմբերի 12-ից 2005թ. օգոստոսի 21-ն ընկած ժամանակահատվածում Բ.-ն պարբերաբար բանավոր վիրավորել և սպառնացել էր դիմողին, արգելել էր դուրս գալ տնից և ծեծել էր նրան. 2003թ. նոյեմբերի 12-ին բռնցքով հարվածել էր որովայնին, զցել էր գետնին և շարունակել ձեռքով ու ոտքով հարվածել նրա իրանին ու գլխին. 2005թ. օգոստոսի 7-ին նա ձեռքով հարվածել էր դիմողի դեմքին, մեջքին ու ձեռքերին՝ պատճառելով մարմնական վնասվածքներ, իսկ 2005թ. օգոստոսի 21-ին ոտքով հարվածել էր նրա ոտքին:

5. 2005թ. դեկտեմբերի 20-ին Բ.-ն ազատ էր արձակվել այն բանից հետո, երբ վերջինիս մայրը միջնորդություն էր ներկայացրել Բ.-ին անհապաղ Պ.-ում գտնվող իր տուն փոխադրելու պատրաստակամության վերաբերյալ: Սակայն ազատվելուց հետո էլ նա շարունակել էր բռնություն գործադրել դիմողի նկատմամբ, ինչի արդյունքում 2006թ. հունվարի 9-ին դիմողը՝ Կ.-ի հետ մեկտեղ, փոխադրվել էր Ձ.-ում գտնվող կանանց ապաստան (այսուհետ՝ ապաստան), որը պատկանում էր մի հասարակական կազմակերպության:

6. Գործով առաջին դատական միստը, որը նշանակվել էր 2006թ. մարտի 29-ին՝ Ձ.-ի մուկիցիպալ դատարանում, հետաձգվել էր Բ.-ի չներկայանալու պատճառով: Երկրորդ միստը կայացել էր 2006թ. ապրիլի 5-ին:

7. 2006թ. մայիսի 22-ին Ձ.-ի պետական մեղադրողի գրասենյակն ընդլայնել էր մեղադրանքի շրջանակները՝ նրան մեղադրելով երեխային կամ մանկահասակին անտեսելու և հալածելու ձևով հանցագործություն կատարելու մեջ: Ընդլայնված մեղադրական եզրակացությունում նշվել էր, որ 2003թ. նոյեմբերից մինչև 2006թ. փետրվար Բ.-ն, իրենց դուստր Կ.-ի ներկայությամբ, պարբերաբար բանավոր և

Ֆիզիկական բռնություն է գործադրել դիմողի նկատմամբ, իսկ Կ.-ի հանդեպ կիրառել էր անպարկեշտ բառապաշար, մի քանի անգամ բռնցքով և ոտքով հարվածել էր նրան: Արդյունքում՝ գործը հանձնվել էր Ջ.-ի մունիցիպալ դատարանի՝ անչափահասների գործերով ստորաբաժանմանը (*odjel za mladež*):

8. 2006թ. դեկտեմբերի 7-ին և 2007թ. փետրվարի 20-ին նշանակված նիստերը հետաձգվել էին Բ.-ի չներկայանալու պատճառով: 2007թ. ապրիլի 17-ին նշանակված նիստը Բ.-ի պաշտպանի միջնորդությամբ հետաձգվել էր մինչև 2007թ. մայիսի 9-ը: Այդ նիստի ժամանակ էլ դատավորը որոշել էր Բ.-ին հոգեբուժական փորձաքննության ենթարկել:

9. Հոգեբուժական փորձաքննությամբ պարզվել էր, որ Բ.-ն հոգեկան մի շարք խանգարումներ ունի, այդ թվում՝ ՀՏՄԽ: 2008թ. հունվարի 2-ի եզրակացության մեջ նշվել էր.

«Հաշվի առնելով անձի հոգեկան վիճակը և տևական հսկողության և ուշադրության անհրաժեշտությունը՝ դատարանին առաջարկվում է նրա նկատմամբ նշանակել անվտանգության միջոց՝ հոգեբուժական բուժման ձևով:

Բուժումը կարող է իրականացվել ցերեկային ստացիոնար հիվանդանոցում՝ առանց ազատությունը սահմանափակելու:

Դա նրան թույլ կտա բուժման կանոնավոր կուրս անցնել, ինչը կնպաստի նրա ներկայիս համեմատաբար կայուն հոգեկան վիճակը պահպանելուն՝ դրանով իսկ բացառելով նրա կողմից կրկնահանցագործության հնարավորությունը, այլ կերպ՝ կչեզոքացվի նրա կողմից շրջապատին սպառնացող վտանգը»:

10. Եվս մեկ նիստ անցկացվել էր 2008թ. մարտի 12-ին, որի ժամանակ հարցաքննվել էր հոգեբույժ-փորձագետը: Փորձագետը հայտնել էր, որ պատերազմական գործողությունների արդյունքում Բ.-ն տառապում է ՀՏՄԽ-ով. նա նյարդային անձնավորություն է՝ միջինից փոքր-ինչ ցածր մտավոր զարգացածության աստիճանով, նվազ հուզականությամբ, պասիվ ագրեսիվ: Այդ ամենի արդյունքում զգալիորեն պակասել են սեփական գործողությունները և մղումները վերահսկելու՝ վերջինիս կարողությունները: Փորձագետը կրկնել էր իր առաջարկությունն այն մասին, որ հարկավոր է հարկադիր հոգեբուժական բուժում կիրառել:

11. 2008թ. ապրիլի 29-ին նշանակված նիստը Բ.-ի պաշտպանի միջնորդությամբ հետաձգվել էր մինչև 2008թ. հունիսի 4-ը: Այդ նիստը ևս հետաձգվել էր՝ Բ.-ի չներկայանալու պատճառով: 2008թ. հուլիսի 14-ին և հոկտեմբերի 3-ին նշանակված նիստերը հետաձգվել էին, որովհետև վկաներից մեկը՝ Ջ.-ի սոցիալական ապահովության կենտրոնի մի աշխատող, չէր ներկայացել:

12. 2008թ. նոյեմբերի 19-ին կայացած նիստի ժամանակ դիմողը ցուցմունք էր տվել, իսկ դատարանն ընդունել էր երկու կողմի միջնորդությունները՝ լրացուցիչ վկաներ հրավիրելու վերաբերյալ: 2008թ. դեկտեմբերի 10-ին կայացած նիստի ժամանակ չորս վկա էր հարցաքննվել: 2009թ. հունվարի 21-ին նշանակված նիստին լրացուցիչ վկաներ էին կանչվել, սակայն նիստը հետաձգվել էր մինչև 2009թ. մարտի 4-ը, քանի որ Բ.-ն և մեղադրող կողմի վկաներից մեկը չէին ներկայացել: 2009թ. մարտի 4-ին նշանակված նիստը ևս հետաձգվել էր Բ.-ի, իսկ 2009թ. ապրիլի 2-ին նշանակված նիստը հետաձգվել էր Բ.-ի և մեղադրողի չներկայանալու պատճառով:

13. 2009թ. ապրիլի 6-ին դատավոր Մ. Բ.-ն այդ գործով ինքնաբացարկի միջնորդություն էր ներկայացրել, քանի որ 2009թ. մարտին Բ.-ն սպառնալիք էր տեղացել իր հասցեին, ինչի առթիվ ինքը Բ.-ի դեմ բողոք էր ներկայացրել ոստիկանություն (տես ստորև՝ կետ 23): Ջ.-ի մունիցիպալ դատարանի նախագահը 2009թ. ապրիլի 21-ին բավարարել էր միջնորդությունը:

14. 2009թ. մարտի 9-ին Բ.-ն ինքնակամ ներկայացել էր հոգեբուժական հիվանդանոց, ուր գտնվել էր մինչև 2009թ. ապրիլի 6-ը: Ապրիլի 18-ին նա կամավոր կրկին ներկայացել էր հոգեբուժական հիվանդանոց: 2009թ. մայիսի 13-ին նոր դատավորը Բ.-ի լրացուցիչ հոգեբուժական փորձաքննություն էր նշանակել՝ դատավարությանը մասնակցելու նրա ունակությունը պարզելու նպատակով: Փորձագետը եզրակացրել էր՝ չնայած այն հանգամանքին, որ Բ.-ի հոգեկան վիճակը որոշ չափով վատթարացել է, նա ի վիճակի է մասնակցելու դատավարությանը: Բ.-ն 2009թ. մայիսի 28-ին դուրս էր գրվել հիվանդանոցից: Հաշվի առնելով տվյալ գործով նախագահող դատավորի փոխարինումը՝ անհրաժեշտ էր ևս մեկ անգամ ներկայացնել բոլոր ապացույցները: Նոր դատավորի մասնակցությամբ առաջին նիստը կայացել էր 2009թ. նոյեմբերի 11-ին: 2009թ. դեկտեմբերի 14-ին նշանակված նիստը Բ.-ի պաշտպանի միջնորդությամբ հետաձգվել էր մինչև 2010թ. հունվարի 13-ը: Նիստը կայացել էր 2010թ. փետրվարի 16-ին: Քրեական գործով դատական քննությունը դեռևս շարունակվում է:

3. Բ.-ի նկատմամբ քրեական հետապնդումը՝ դիմողին և ոստիկանության աշխատողին սպառնալու համար նրան առաջադրված մեղադրանքի կապակցությամբ

15. 2006թ. մարտի 1-ին Ջ.-ի պետական մեղադրողի գրասենյակը դիմել էր Ջ.-ի մունիցիպալ դատարան՝ Բ.-ին մեղադրելով 2006թ. մարտի 1-ին դիմողի հասցեին սպանելու սպառնալիք հնչեցնելու համար:

16. Դրանից հետո՝ 2006թ. հունիսի 30-ին, Բ.-ն ձերբակալվել էր՝ դիմողի և ոստիկանության ծառայող Ի.Գ.-ի հասցեին հնչեցված սպանելու սպառնալիքից ելնելով՝ նման ձևով հանցագործություն կատարելու կասկածանքով: 2006թ. հուլիսի 27-ին Ջ.-ի պետական մեղադրողի գրասենյակը դիմել էր

Զ.-ի մունիցիպալ դատարան՝ Բ.-ին մեղադրանք առաջադրելով դիմողին և Ի.Գ.-ին սպանելու սպառնալիքի համար:

17. 2006թ. սեպտեմբերի 8-ին երկու գործերը միավորվել էին: 2006թ. հոկտեմբերի 16-ին Բ.-ն մեղավոր էր ճանաչվել սպանելու սպառնալիքի (երեք անգամ) համար և դատապարտվել ութ ամսվա ազատազրկման: Դատավճռի եզրափակիչ մասի համապատասխան հատվածներում նշված է հետևյալը.

«Բ.-ն ...

Մեղավոր է ճանաչվում

Այն հիմքով, որ.

1. 2006թ. մայիսի 29-ից հունիսի 12-ն ընկած ժամանակահատվածում ... Սոցիալական ապահովության կենտրոնի տարածքում, մանկահասակ Կ.-ի հետ տեսակցությունների ժամանակ, իր նախկին կնոջ՝ Ա.-ի նկատմամբ վախի զգացում առաջացնելու նպատակով նա մի քանի անգամ Կ.-ի ականջին շնչացել էր, թե Ա.-ն սրիկա է, որ ինքը պատրաստվում է ազատվել նրանից, որ նա լավ գիտի, թե ինչի է ինքն ընդունակ, և որ նա դժոխքի բաժին է դառնալու: 2006թ. հունիսի 14-ին մանկահասակ երեխային տեսակցելուց հետո նա փողոցում՝ Սոցիալական ապահովության կենտրոնի շենքի դիմաց, մոտեցել էր Ա.-ին և նրա ականջին շնչացել, որ զգուշանա իրենից, և որ ինքը պատրաստվում է ազատվել նրանից՝ ինչի արդյունքում Ա.-ի մոտ սեփական կյանքի համար անհանգստության և վախի զգացողություն էր առաջացել...

2. 2005թ. նոյեմբերի ընթացքում Զ.-ում՝ ոստիկանության ... բաժանմունքի շենքում [ոստիկանության կողմից] անցկացվող հարցաքննության ընթացքում, որն իրականացվում էր նրա կողմից ընտանեկան բռնություն գործադրելու ձևով հանցագործություն կատարելու վերաբերյալ ներկայացված բողոքի կապակցությամբ ... ոստիկանության կին ծառայողի մոտ վախի զգացողություն առաջացնելու նպատակով ... վերջինիս ասել էր, որ նա արատավորում է Խորվաթիայի ոստիկանության պատիվը, որ նա՝ իր նախկին կնոջ հետ մեկտեղ դավ է նյութում իր դեմ, իբրև թե ինքը ճանաչում է ոստիկանության պետին ... և Նախարարին ..., թե սրանք նրա վերջին օրերն են ոստիկանությունում, և որ ինքն ազատվելու է նրանից: 2006թ. հունվարի 19-ին Զագրեբի մանր իրավախախտումների գործերով դատարանում ոստիկանության կին աշխատողի հարցաքննության ժամանակ Բ.-ն կրկնել էր, որ նա արատավորում է Խորվաթիայի ոստիկանության պատիվը, որ նա՝ իր նախկին կնոջ հետ մեկտեղ իբրև դավ է նյութում իր դեմ, և որ ինքն ազատվելու է նրանից, որ չի ծեծելու նրան, բայց նրան այնպիսի դաս կտա, որ հիշի իրեն, ինչի արդյունքում ոստիկանության աշխատակցուհուն պատճառվել է անհանգստություն՝ անձնական կյանքին սպառնացող վտանգի կապակցությամբ...

3. 2005թ. նոյեմբերի 21-ին Զ.-ում՝ ոստիկանության ... ստորաբաժանման շենքում, իր կին Ա.-ի մոտ վախի և անձնական անվտանգության համար անհանգստության զգացողություն առաջացնելու նպատակով մի քանի անգամ զանգահարել էր վերջինիս բջջային հեռախոսին՝ հորդորելով հետ վերցնել իր դեմ ներկայացված բողոքը, և մերժում ստանալով՝ ասել էր, թե նա դժոխքի բաժին է դառնալու, ասելով, որ զգուշանա իրենից, որ ոչինչ առաջվա պես չի լինելու, և որ ինքը նրան ճաղերի հետևն է գցելու, ինչի արդյունքում Ա.-ի մոտ առաջացել էր վախի զգացողություն և նրան պատճառվել էր անհանգստություն անձնական անվտանգության համար...»:

18. 2006թ. հոկտեմբերի 24-ին Բ.-ն ազատ էր արձակվել: Նույն օրը Զ.-ի մունիցիպալ դատարանը սահմանափակող որոշում էր կայացրել՝ Բ.-ին արգելելով երեք հարյուր մետրից ավելի մոտենալ դիմողին և արգելելով շփումները վերջինիս հետ:

19. Թե՛ Զ.-ի պետական մեղադրողի գրասենյակը և թե՛ Բ.-ն բողոքարկել էին առաջին ատյանի դատարանի որոշումը: 2007թ. մայիսի 22-ի որոշմամբ Զ.-ի շրջանային դատարանն անփոփոխ էր թողել այդ որոշումը, և այն, այդպիսով, ուժի մեջ էր մտել: Որոշումը մինչ օրս չի իրականացվել:

4. Բ.-ի նկատմամբ քրեական հետապնդումը՝ դատավորի և նրա մանկահասակ դստեր հասցեին սպանելու սպառնալիքի համար նրան առաջադրված մեղադրանքի կապակցությամբ

20. Զ.-ի պետական մեղադրողի գրասենյակը դիմել էր Զ.-ի մունիցիպալ դատարան (դիմելու ամսաթիվն անհայտ է)՝ Բ.-ին մեղադրելով դատավոր Մ.Բ.-ի և նրա մանկահասակ դստեր հասցեին արված սպառնալիքների համար (տես վերը՝ կետ 16): Վարույթի շրջանակներում Բ.-ն 2009թ. սեպտեմբերի 4-ին ձերբակալվել էր և նախնական կալանքի վերցվել: 2009թ. հոկտեմբերի 19-ին Զ.-ի մունիցիպալ դատարանը Բ.-ին ըստ մեղադրանքի մեղավոր էր ճանաչել և նրան դատապարտել երեք տարի ժամկետով ազատազրկման՝ նրա նկատմամբ նշանակելով նաև հարկադրի բուժում հոգեբուժական հաստատությունում: Որքանով հայտնի է, Բ.-ն շարունակում է կրել ազատազրկումը, սակայն հոգեբուժական բուժման և դրա իրականացման վայրի մասին տեղեկություններ չեն տրամադրվել:

5. Վարույթները Բ.-ի դեմ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ

(a) Վարույթների առաջին փուլը

21. 2004թ. հունվարի 7-ին ոստիկանության բաժանմունքը դիմել էր Զ.-ի մանր իրավախախտումների գործերով դատարան (*Prekajni sud u Z.*)՝ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ Բ.-ի դեմ վարույթ սկսելու հարցով: Մեղադրանքը կայանում էր նրանում, որ 2003թ. նոյեմբերի 12-ին Բ.-ն հարձակվել էր դիմողի վրա և նրան գետնին տապալել՝ ոտքով հարվածելով նրա իրանին և գլխին:

22. 2004թ. հունիսի 8-ին կայացած նիստում դիմողը հրաժարվել էր ցուցմունք տալուց և գործի վարույթը կարճվել էր:

(b) Վարույթների երկրորդ և երրորդ փուլերը

23. 2005թ. նոյեմբերի 14-ին ոստիկանության բաժանմունքը երկու դիմում էր ներկայացրել Զ.-ի մանր իրավախախտումների գործերով դատարան՝ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ Բ.-ի դեմ վարույթ սկսելու հարցով:

24. Առաջին դիմումի մեջ նշվել էր, որ 2005թ. օգոստոսի 21-ին Բ.-ն Կ.-ի ներկայությամբ բանավոր վիրավորել էր դիմողին և հարվածել նրա ոտքին: 2006թ. նոյեմբերի 20-ի որոշմամբ դատարանը Բ.-ին մեղավոր էր ճանաչել ընտանեկան բռնություն գործադրելու մեջ և նշանակել տուգանք՝ 2000 խորվաթական կունայի (ԽԿ) չափով: Նշանակված տուգանքի կատարման մասին տեղեկություններ չկան:

25. Երկրորդ դիմումի մեջ նշվել էր, որ 2005թ. օգոստոսի 7-ին Բ.-ն նախ՝ ուժի գործադրմամբ դիմողին արգելել էր լուզանք ընդունել, ապա հարվածել էր նրա դեմքին, մեջքին և ձեռքերին՝ պատճառելով վնասվածքներ: 2007թ. հուլիսի 19-ի որոշմամբ դատարանը Բ.-ին մեղավոր էր ճանաչել ընտանեկան բռնություն գործադրելու մեջ և նշանակել տուգանք՝ 7000 ԽԿ-ի չափով: Այդուհանդերձ, այդ որոշումն ուժի մեջ չէր մտել, քանի որ վարույթը 2007թ. նոյեմբերի 28-ին կարճվել էր՝ վաղեմության ժամկետը լրանալու կապակցությամբ:

(c) Վարույթների չորրորդ փուլը

26. 2006թ. մարտի 26-ին դիմողը Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին օրենքի հիման վրա դիմել էր Զ.-ի մանր իրավախախտումների գործերով դատարան՝ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ Բ.-ի դեմ վարույթ սկսելու համար: Նա հայտնել էր, որ 2005թ. մարտի 29-ից ի վեր Բ.-ն Կ.-ի ներկայությամբ պարբերաբար ծեծել է իրեն՝ պատճառելով մարմնական վնասվածքներ: Դրանք 2005թ. մարտի 29-ի և օգոստոսի 16-ի բժշկական արձանագրություններում բնութագրվել են որպես վերին շրթի, աջ սրունքի և աջ ոտքի վնասվածքներ՝ որակվելով որպես բթև մարմնական վնասվածքներ: Այնուհետև նա 2006թ. փետրվարի 1-ին սպառնացել էր սպանել նրան:

27. Դիմողը նաև խնդրել էր անհապաղ պաշտպանության միջոցներ կիրառել՝ իրեն մոտենալու հետ կապված սահմանափակումների, իրեն անհանգստացնելն ու հետապնդելն արգելելու և հարկադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժում նշանակելու ձևով: Դիմողը պարզաբանել էր, որ Բ.-ի մոտ փստորոշվել էին մի շարք հոգեկան խանգարումներ, որոնց կապակցությամբ նա տարիներ շարունակ բուժում էր ստացել: Դիմողը խնդրել էր, որպեսզի վարույթն սկսվի անհապաղ:

28. Դատարանը 2006թ. հունիսի 27-ին նշանակել էր նախնական նիստ (*pripremno ročite*), իսկ հաջորդ նիստերը նշանակվել էին 2006թ. սեպտեմբերի 19-ին և սեպտեմբերի 26-ին: 2006թ. հոկտեմբերի 2-ի որոշմամբ դատարանը Բ.-ին մեղավոր էր ճանաչել ընտանեկան բռնություն գործադրելու մեջ և նշանակել տուգանք՝ 6000 ԽԿ-ի չափով: Սահմանվել էր նաև պաշտպանության միջոց՝ դիմողին հարյուր մետրից ավելի մոտենալու մեկամյա արգելքի ձևով, ինչպես նաև նշանակվել էր վեց ամիս տևողությամբ հարկադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժում: Որոշման եզրափակիչ մասի համապատասխան հատվածը հետևյալ շարադրանքն ուներ.

«Բ.-ն ...

Մեղավոր է ճանաչվում

Այն հիմքով, որ.

2006թ. փետրվարի 1-ին իրենց բնակարանում ... նա իրենց մանկահասակ երեխա Կ.-ի ներկայությամբ սպառնացել էր իր կնոջը հետևյալ խոսքերով. «Ես սպանելու եմ քեզ, դու այլևս չես քայլելու ... դու այլևս երբեք չես տեսնելու երեխայիդ» ... բռնության նման դրսևորումները հետագայում տարբեր առիթներով կրկնվել էին՝ զուգակցվելով մարմնական վնասվածքներ պատճառելով ... »:

29. 2006թ. հոկտեմբերի 30-ին դիմողը բողոք էր ներկայացրել՝ նշելով, որ անհրաժեշտ է պաշտպանության միջոց կիրառել նաև իրեն և Կ.-ին անհանգստացնելն ու հետապնդելը, ինչպես նաև Կ.-ին մոտենալու արգելելու ձևով: Նա նաև վիճարկել էր, որ իրեն մոտենալու արգելքը բավարար չափով որոշակի չէ, քանի որ դատարանը չի նշել այն օրը, երբվանից այդ միջոցը պետք է կիրառվեր: Բ.-ն ևս բողոքարկել էր:

30. Բ.-ի և դիմողի բողոքները 2007թ. հունվարի 31-ին մերժվել էին թեթև իրավախախտումների գործերով վերադաս դատարանի կողմից:

31. Բ.-ն վճարել էր տուգանքի մի մասը՝ 1000 ԽԿ-ի չափով: Տուգանքի մնացած մասը՝ 5000 ԽԿ-ն, փոխարինվել էր ազատագրկմամբ, ինչը Բ.-ն չէր կրել: Կառավարությունը դա բացատրել էր նրանով, որ Ձ.-ի բանտը լեփլեցուն է դատապարտյալներով: Ավելին, Բ.-ն հարկադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժումը ևս չէր անցել՝ պաշտպանության այդ միջոցի իրականացումն ապահովելու համար լիցենզավորված անհատների կամ կազմակերպությունների բացակայության պատճառով: Պատժի կատարման վաղեմության ժամկետը լրացել էր 2009թ. հունվարի 31-ին:

32. 2007թ. դեկտեմբերի 10-ին դիմողը Ձ.-ի մանր իրավախախտումների գործերով դատարանին հայտնել էր, որ Բ.-ն խախտել է նշանակված սահմանափակումները և որ 2007թ. հոկտեմբերին նա մասնավոր խուզարկու էր վարձել, ով եկել էր այն գաղտնի հասցեով, ուր նա բնակվում էր ապաստանը լքելուց հետո: Դիմողը պնդել էր բռնության ենթարկվածի նկատմամբ հետապնդումներն ու անհանգստությունն պատճառելու դեպքերն արգելելու ձևով պաշտպանության լրացուցիչ միջոց կիրառելու վերաբերյալ իր խնդրանքը, որը 2007թ. դեկտեմբերի 12-ին մերժվել էր Ձ.-ի մանր իրավախախտումների գործերով դատարանի կողմից՝ այն հիմքով, որ նա չի ապացուցել, թե իր կյանքին անմիջական վտանգ է սպառնում: 2007թ. դեկտեմբերի 17-ին դիմողը բողոքարկել էր այդ որոշումը: Դատարանը 2008թ. հունվարի 7-ին մերժել էր նրա բողոքը: Դիմողն այդ որոշման դեմ 2008թ. փետրվարի 18-ին սահմանադրական բողոք էր ներկայացրել: 2008թ. մարտի 19-ին Սահմանադրական դատարանը գտել էր, որ այդ հարցն իր իրավասության շրջանակներից դուրս է:

6. Համապատասխան այլ փաստեր

33. Դիմողը և Կ.-ն լքել էին ապաստանը և գնացել էին բնակվելու մի գաղտնի հասցեում (ամսաթիվը հայտնի չէ): 2007թ. հոկտեմբերի 14-ին մի անհայտ տղամարդ էր հայտնվել նրանց դռների մոտ: Դիմողի զուգընկերը բաց էր արել, և դռան առջև կանգնած տղամարդը ներկայացել էր որպես մասնավոր խուզարկու, ում վարձել էր Բ.-ն՝ դիմողի և Կ.-ի որպիսությունը պարզելու համար:

34. Դիմողը տեղափոխվել էր և հինգ ամիս ապրել մերձակա մի գյուղում: Ըստ նրա՝ այլ վայրում կացարան գտնել չէր կարողացել, որովհետև բոլոր տանտերերը, ում ինքը մոտեցել էր, պատասխանել էին, թե ցանկություն չունեն գործ ունենալու այդ բռնարարի՝ իր նախկին ամուսնու հետ:

35. Դիմողի և Բ.-ի ամուսնալուծության գործի քննության ընթացքում Ձ.-ի մունիցիպալ դատարանը 2006թ. մարտի 9-ին միջանկյալ միջոց էր կիրառել՝ Բ.-ի և Կ.-ի շփումները սահմանափակելով շաբաթական երկու անգամ մեկական ժամով, Ձ.-ի սոցիալական ապահովության կենտրոնում, մասնագետների հսկողության ներքո: Դիմողը չէր կատարել այդ որոշման պահանջները, ինչի արդյունքում դատարանը 2006թ. մայիսի 23-ին նրան նախազգուշացրել էր տուգանք նշանակելու հնարավորության մասին, և դիմողը համակերպվել էր: Այդ որոշումից հետո դիմողը կատարել էր միջանկյալ միջոցի պահանջները՝ մինչև 2006թ. հունիսի կեսը:

36. 2006թ. նոյեմբերի 7-ին Ձ.-ի մունիցիպալ դատարանը լուծել էր դիմողի և Բ.-ի ամուսնությունը, իսկ Բ.-ին պարտավորեցրել էր միջոցներ վճարել Կ.-ի խնամքի համար: Բացի դրանից, Բ.-ին արգելվել էր շփվել Կ.-ի հետ: Երկու կողմերն էր բողոքարկել էին, և 2007թ. սեպտեմբերի 11-ին Ձ.-ի շրջանային դատարանը (*Županijski sud u Z.*) ամուսնալուծության մասով որոշումն ուժի մեջ էր թողել, սակայն Կ.-ի խնամքի համար վճարվելիք միջոցների չափի և Բ.-ի և Կ.-ի շփումների մասով բեկանել էր առաջին ատյանի դատարանի վճիռը և գործը վերադարձրել լրացուցիչ քննության:

37. 2008թ. հոկտեմբերի 7-ին Ձ.-ի մունիցիպալ դատարանը նոր վճիռ էր կայացրել խնամքի համար վճարվելիք միջոցների վերաբերյալ և Բ.-ի ու Կ.-ի միջև շփումների տևողությունն ավելացրել մինչև ամսական երկու անգամ՝ երկուական ժամով, Ձ.-ի մանկական ժամանցային կենտրոնում, Ձ.-ի սոցիալական ապահովության կենտրոնի մասնագետի հսկողությամբ: Երկու կողմերն էլ բողոք էին ներկայացրել, և 2009թ. հունվարի 27-ին Ձ.-ի շրջանային դատարանը մասամբ (Բ.-ի և Կ.-ի շփումների մասով) անփոփոխ էր թողել վճիռը, բեկանել էր խնամքի միջոցների վերաբերյալ որոշումը և գործն այդ մասով վերադարձրել լրացուցիչ քննության: Երեխայի խնամքի միջոցների հետ կապված դատաքննությունը դեռևս ընթացքի մեջ է:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գործին առնչվող քրեական օրենսդրություն

38. Քրեական օրենսգրքի (*Kaznenei zakon Republike Hrvatske*, Official Gazette nos. (Պաշտոնական տեղեկագիր)՝ թիվ 110/1997, 28/1998, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 11/2003, 105/2004, 84/2005 և 71/2006) համապատասխան հատվածներն ամրագրում են հետևյալը .

Հոդված 75

«Հարկադիր հոգեբուժական բուժման ձևով անվտանգության միջոցը կարող է կիրառվել միայն հանցանք կատարած այն անձի նկատմամբ, ով հանցանքը կատարելու պահին լիովին չի գիտակցել

արարքի հետևանքները, [և] եթե այդ վիճակը [հետևանքները չգիտակցելու] ծնող գործոնները կարող են հետագայում հանգեցնել այլ հանցագործության կատարման:

Հարկադիր հոգեբուժական բուժման ձևով անվտանգության միջոցը կարող է կիրառվել սույն հոդվածի 1-ին մասում նշված պայմաններում՝ ազատագրկման ձևով պատիժը կրելու ընթացքում, ազատագրկման փոխարեն կամ հետաձգված պատժի հետ մեկտեղ:

Հարկադիր հոգեբուժական բուժումը պետք է կիրառվի այնքան ժամանակ, քանի դեռ դրա կիրառման հիմքերն առկա են, սակայն այն ամեն դեպքում [չպետք է] գերազանցի ազատագրկման ժամկետը... Հարկադիր հոգեբուժական բուժումը որևէ պարագայում չի կարող գերազանցել երեք տարին:

...»:

ՄԱՐՄՆԱԿԱՆ ՎՆԱՍՎԱԾՔ

Հոդված 98

«Այլ անձի մարմնական վնասվածք կամ առողջությանը վնաս պատճառող անձը պատժվում է տուգանքով կամ ազատագրկմամբ՝ մինչև մեկ տարի ժամկետով»:

Հոդված 102

«Մարմնական վնասվածք պատճառելու ձևով հանցագործության կապակցությամբ քրեական վարույթը (հոդված 98) պետք է իրականացվի մասնավոր մեղադրանքի կարգով»:

ՍՊԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Հոդված 129

«(1) Այլ անձին ուղղված վնաս պատճառելու սպառնալիքը՝ ահաբեկելու կամ անհանգստություն պատճառելու նպատակով, պատժվում է տուգանքով՝ ամսական աշխատավարձի հարյուրապատիկից հարյուրիսնամասպատիկի չափով կամ ազատագրկմամբ՝ մինչև վեց ամիս ժամկետով:

(2) Այլ անձին ուղղված սպանելու լուրջ սպառնալիքը ... պատժվում է տուգանքով կամ ազատագրկմամբ՝ մինչև մեկ տարի ժամկետով:

...

(4) Սույն հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերում նշված հանցագործությունների կապակցությամբ քրեական վարույթը պետք է իրականացվի [մասնավոր] բողոքի առկայության դեպքում»:

ԸՆՏԱՆԵՎԱՆ ԲՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 215ա

«Ընտանիքի անդամի կողմից բռնությունը, վատ վերաբերմունքը կամ խիստ վիրավորական վարքագիծը, որի արդյունքում ընտանիքի որևէ անդամ նվաստացնող դրության մեջ է հայտնվում, պատժվում է ազատագրկմամբ՝ վեց ամսից մինչև հինգ տարի ժամկետով»:

Գործին առնչվող օրենսդրությունը մանր իրավախախտումների վերաբերյալ

39. Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին օրենքի (Official Gazette no. (Պաշտոնական տեղեկագիր)՝ թիվ 116/2003, *Zakon o zaititi of nasilja u obitelji*) համապատասխան դրույթները սահմանում են հետևյալը.

Բաժին 1

«Սույն օրենքով սահմանվում են «ընտանեկան բռնություն» հասկացությունը, սույն օրենքի իմաստով ընտանիքի անդամներ համարվող անձինք, ընտանիքի անդամների պաշտպանության ձևերը և մանր իրավախախտումների համար նախատեսված պատիժների տեսակներն ու նպատակները»:

Բաժին 2

«(1) Մանր իրավախախտումների մասին օրենքի դրույթները կիրառելի են ընտանեկան բռնության հետ կապված մանր իրավախախտումների նկատմամբ, եթե սույն օրենքով այլ բան նախատեսված չէ:

(2) Սույն օրենքի շրջանակներում հարուցված վարույթները պետք է քննվեն անհապաղ»:

Բաժին 4

«Ընտանեկան բռնություն է համարվում հետևյալը.

- անձի անձեռնմխելիության դեմ ֆիզիկական ուժ կամ հոգեբանական ճնշում գործադրելու ցանկացած դրսևորում,
- ընտանիքի անդամի կողմից կատարված ցանկացած գործողություն, որը կարող է ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք պատճառել,
- վախ, անձնական անվտանգության համար անհանգստություն կամ անձի արժանապատվությանը վնաս պատճառելը,
- ֆիզիկական ցանկացած ոտնձգություն՝ անկախ մարմնական վնասվածք հասցնելու կամ չհասցնելու հանգամանքից,

- բանավոր ցանկացած ուղեգրություն, հայիոյանք, անվանարկուն կամ լուրջ վիրավորանքի ցանկացած այլ դրսևորում,
- սեռական ուղեգրություններ,
- հետապնդումը կամ անհանգստություն պատճառելու ցանկացած դրսևորում,
- անձի անօրինական մեկուսացում, նրա տեղաշարժվելու ազատության կամ այլոց հետ շփվելու սահմանափակում,
- գույքի վնասում կամ ոչնչացում, կամ նման գործողություն կատարելու փորձ»:

Մանր իրավախախտումների դեպքում՝ ընտանեկան բռնությունից պաշտպանելու նպատակով կիրառվող պատժի տեսակները և նպատակները

Բաժին 6

«(1) Մանր իրավախախտումների դեպքում ընտանեկան բռնությունից պաշտպանելու նպատակով կիրառվող պատժի տեսակներն են՝ տուգանքը, ազատազրկումը և պաշտպանության միջոցները: ...»:

Պաշտպանության միջոցները

Բաժին 7

«Ընտանեկան բռնություն գործադրած անձի նկատմամբ դատարանը կարող է կիրառել պաշտպանության հետևյալ միջոցները.

- (a) հարկադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժում,
- (b) տուժողին մոտենալու հետ կապված սահմանափակումներ,
- (c) բռնությունից տուժած անձանց անհանգստացնելու և հետապնդելու հետ կապված սահմանափակումներ,
- (d) բնակարանից, տնից կամ այլ կացարանից վտարում,
- (e) բռնության առումով խոցելի անձանց պաշտպանության ապահովում,
- (f) կախվածությունից հարկադիր բուժում,
- (g) մանր իրավախախտումների համար նախատեսված կամ գործածված իրերի առգրավում»:

Պաշտպանության միջոցների նպատակը

Բաժին 8

«Պաշտպանության միջոցների նպատակն է՝ կանխել ընտանեկան բռնությունը, բռնության առումով խոցելի անձի անհրաժեշտ պաշտպանությունը, առողջությունն ու անվտանգությունն ապահովելը և հետագայում մանր իրավախախտում կատարելուն նպաստող կամ հրահրող հանգամանքները չեզոքացնելը»:

Պաշտպանության միջոցը՝ հարկադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժման ձևով

Բաժին 9

«(1) Պարտադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժման ձևով պաշտպանության միջոցը կարող է կիրառվել ընտանեկան բռնություն գործադրած անձի նկատմամբ՝ բռնացողի գործողություններին վերջ դնելու նպատակով, կամ այն դեպքում, երբ առկա է վերջինի կողմից սույն օրենքի 3-րդ բաժնում նշված անձանց դեմ կրկին հանցանք կատարելու հավանականություն:

(2) Սույն բաժնի 1-ին մասով նախատեսված միջոցը պետք է կիրառվի այնքան ժամանակ, քանի դեռ դրա անհրաժեշտությունը չի վերացել, սակայն ոչ ավելի, քան վեց ամիս տևողությամբ: ...»:

Պաշտպանության միջոցները՝ տուժողին մոտենալու հետ կապված սահմանափակումներ կիրառելու ձևով

Բաժին 10

«(1) Տուժողին մոտենալու սահմանափակումների ձևով պաշտպանության միջոցը կարող է կիրառվել ընտանեկան բռնություն գործադրած անձի նկատմամբ, եթե առկա է վերջինի կողմից սույն օրենքի 3-րդ բաժնում նշված անձանց դեմ կրկին հանցանք կատարելու հավանականություն:

(2) Տուժողին մոտենալու սահմանափակումների ձևով պաշտպանության միջոցը նշանակելիս պետք է նշվեն համապատասխան վայրերն ու տարածքները, ինչպես նաև մոտենալու թույլատրելի հեռավորությունը:

(3) Սույն բաժնի առաջին մասում նշված միջոցի տևողությունը չի կարող մեկ ամսից պակաս կամ մեկ տարուց ավելի լինել: ...»:

Բռնությունից տուժած անձանց անհանգստացնելու և հետապնդելու հետ կապված սահմանափակումները

Բաժին 11

«(1) Բռնությունից տուժած անձանց անհանգստացնելու և հետապնդելու հետ կապված սահմանափակումների ձևով պաշտպանության միջոցը կարող է կիրառվել բռնություն գործադրած անձի

նկատմամբ, եթե առկա է վերջինիս կողմից սույն օրենքի 3-րդ բաժնում նշված անձանց դեմ կրկին հանցանք կատարելու հավանականություն:

(2) Սույն բաժնի առաջին մասում նշված միջոցը կարող է կիրառվել մեկ ամսից մինչև մեկ տարի ժամկետով:
...»:

Բռնության առունով խոցելի անձանց պաշտպանությունն ապահովելը

Բաժին 13

«(1) Բռնության առունով խոցելի անձանց պաշտպանությունն ապահովելու ձևով պաշտպանության միջոցը կարող է նշանակվել այն անձի նկատմամբ, ով անձնական պաշտպանության առունով խոցելի է բռնության հանդեպ՝ նրան հնարավորություն տալով տնից վերցնելու իր անձնական փաստաթղթերը, հագուստը, դրամը կամ ամենօրյա կյանքում անհրաժեշտ այլ պարագաներ:

(2) Սույն բաժնի 1-ին մասում նշված միջոցը ներառում է բռնության առունով խոցելի անձի ուղեկցումը ոստիկանության կողմից և այդ անձի պաշտպանությունը՝ անձնական իրերը վերցնելու ընթացքում, ինչպես նաև ուղեկցումը տնից դուրս գալու ժամանակ:

(3) Այս միջոցի տևողությունը պայմանավորված է դատարանի կարգադրությունն իրականացնելու համար անհրաժեշտ ժամանակով»:

Պաշտպանության միջոցների նշանակումը

Բաժին 16

«(1) Պաշտպանության միջոցները կարող են նշանակվել բռնության առունով խոցելի անձի միջնորդությամբ կամ դատարանի նախաձեռնությամբ:

(2) 7-րդ բաժնի (ա) և (գ) կետերով նախատեսված պաշտպանության միջոցները նշանակվում են դատարանի նախաձեռնությամբ:

(3) Սույն օրենքով նախատեսված պաշտպանության միջոցները նշանակվում են մեկ ամսից ոչ պակաս տևողությամբ, սակայն մանր իրավախախտման գործով վարույթի ավարտից հետո երկու տարուց ոչ ավելի ժամկետով կամ ոչ ավելի, քան մինչև ազատագրված ժամկետի ավարտը, եթե սույն օրենքով այլ բան նախատեսված չէ»:

Բաժին 17

«(1) Սույն օրենքի 7-րդ բաժնի (b), (c), (d) և (g) կետերով նախատեսված պաշտպանության միջոցները կարող են նշանակվել առանձին, եթե անգամ այլ պատժատեսակ նշանակված չէ:

(2) Սույն բաժնի առաջին մասով նախատեսված պաշտպանության միջոցը կարող է նշանակվել մանր իրավախախտման վերաբերյալ վարույթ հարուցելու դիմում ներկայացրած անձի միջնորդությամբ՝ բռնության առունով խոցելի անձանց կամ վերջիններիս ընտանիքների անդամների կյանքին սպառնացող վտանգը չեզոքացնելու նպատակով:

(3) Սույն բաժնի 1-ին և 2-րդ մասերում նշված հարցերով որոշումը դատարանը պետք է կայացնի 48 ժամվա ընթացքում:
...»:

Պատասխանատվությունը պաշտպանության միջոցը խախտելու համար

Բաժին 20

«(1) Ընտանեկան բռնություն գործադրած անձինք պարտավոր են կատարել [իրենց նկատմամբ նշանակված] պաշտպանության միջոցի պահանջները:

(2) Իրենց նկատմամբ նշանակված պաշտպանության միջոցների պահանջները խախտող անձինք մանր իրավախախտման համար պատժվում են տուգանքով, որը չի կարող 3.000 խորվաթական կունայից պակաս լինել, կամ ազատագրվածմբ՝ առնվազն քառասուն օր ժամկետով:
...»:

40. Մանր իրավախախտումների մասին օրենքը (*Zakon o Prekrajima*, Official Gazette no. (Պաշտոնական տեղեկագիր)՝ թիվ 88/2002), սահմանում է հետևյալը.

Բաժին 30

«Տուգանքն անձի նկատմամբ կարող է սահմանվել նվազագույնը 300 խորվաթական կունայից մինչև առավելագույնը 10.000 խորվաթական կունայի չափով»:

Բաժին 31

«Կարճաժամկետ ազատագրվումը կարող է սահմանվել նվազագույնը՝ 3 և առավելագույնը՝ երեսուն օր ժամկետով: Բացառիկ դեպքերում, կախված մանր իրավախախտման լրջությունից, այն կարող է սահմանվել առավելագույնը մինչև վաթսուներկու օր ժամկետով:
...»:

41. Ազատագրվածան հետ կապված պատիժների իրականացման մասին օրենքի (*Zakon o izvravanju kazne zatvora*, Official Gazette nos. (Պաշտոնական տեղեկագիր)՝ թիվ 128/1999 and 190/2003) համապատասխան բաժինները սահմանում են հետևյալը.

ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ԱԶՏԱՏՈՐԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Քաժին 2

«Կարճաժամկետ ազատագրկման հիմնական նպատակը ազատագրկումը կրող անձի հանդեպ մարդկային վերաբերմունքից և նրա անձնական անվտանգությունը հարգելուց բացի ... ազատագրկվածի մոտ ազատ արձակվելուց հետո օրենքին և հասարակությունում ընդունված բարքերին համապատասխան ապրելու ունակության ձևավորումն է»:

ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ԱԶՏԱՏՈՐԿՈՒՄՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԱՆՐԱՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Քաժին 69

(1) «Կարճաժամկետ ազատագրկումն իրականացնելու անհատական ծրագիրը (այսուհետ՝ իրականացման ծրագիր) մանկավարժական, աշխատանքային, ժամանցային, առողջապահական, հոգեբանական և ապահովության հետ կապված միջոցառումների ծրագիր է, որի նպատակն անազատության մեջ անցկացրած ժամանակն ազատագրկվածի առանձնահատկություններին ու կարիքներին, ինչպես նաև այս կամ այն հաստատության կամ բանտի տեսակին ու հնարավորություններին համապատասխանեցնելն է: Իրականացման ծրագիրը պետք է մշակվի՝ հաշվի առնելով սույն օրենքի 7-րդ բաժնում նշված նպատակներին հասնելու անհրաժեշտությունը:

(2) Իրականացման ծրագիրը պետք է մշակվի բանտի ղեկավարի կողմից՝ քրեակատարողական ոլորտի փորձագիտական խմբի առաջարկությունների հիման վրա...

(3) Իրականացման ծրագիրը պետք է տեղեկատվություն պարունակի ... հատուկ ընթացակարգերի (... հոգեբանական և հոգեբուժական աջակցության ... անվտանգության հատուկ միջոցառումների ...) մասին:

...»

III. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՓԱՏՏԱԹՂԹԵՐ

42. Կանանց բռնությունից պաշտպանելու վերաբերյալ 2002թ. ապրիլի 30-ի իր թիվ Rec(2002)5 հանձնարարականում Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն, ի թիվս այլ հարցերի, արձանագրել էր, որ անդամ երկրները պետք է մշակեն, ընդունեն և (կամ) կատարելագործեն (եթե անհրաժեշտ է) բռնության դեմ ուղղված ներպետական քաղաքականություն՝ տուժողների առավելագույն անվտանգությունն ու պաշտպանությունը, աջակցությունն ու օժանդակությունն ապահովելու, քրեական և քաղաքացիական օրենսդրությունը համապատասխանեցնելու, հանրային իրազեկվածությունը բարձրացնելու, կանանց դեմ բռնություններին առնչվող մասնագետների վերապատրաստման և կանխարգելման միջոցով:

43. Նախարարների կոմիտեն, մասնավորապես, հանձնարարել էր, որպեսզի անդամ երկրները քրեականացնեն կանանց դեմ ուղղված լուրջ բռնությունները, ինչպիսիք են՝ սեռական բռնությունը և բռնաբարությունը, հղի կամ անպաշտպան, հիվանդ, հաշմանդամ կամ կախյալ վիճակում գտնվող տուժողների խոցելիությունը չարաշահելը, ինչպես նաև քրեականացնել բռնությունը գործադրողի կողմից դիրքի չարաշահումը: Հանձնարարականում նաև նշվել էր, որ անդամ երկրները պետք է ապահովեն, որպեսզի բռնությունից տուժած բոլոր անձինք կարողանան դիմել քրեական գործ հարուցելու հարցով. անդամ երկրները պետք է նաև ընդունեն դրույթներ՝ ապահովելու համար, որպեսզի դատախազներն օժտված լինեն քրեական վարույթ սկսելու լիազորությամբ, խրախուսեն դատախազներին՝ կանանց նկատմամբ բռնությունը որպես ծանրացնող հանգամանք կամ հանրային շահի առումով վճռորոշ հանգամանք համարելու հարցում, ըստ անհրաժեշտության ապահովեն, որպեսզի ձեռնարկվեն տուժողներին վտանգներից և հնարավոր վրեժխնդրությունից արդյունավետ պաշտպանելու քայլեր և առանձնակի միջոցներ ձեռնարկեն՝ դատավարության ընթացքում երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը երաշխավորելու ուղղությամբ:

44. Ինչ վերաբերում է ընտանեկան բռնությանը, Նախարարների կոմիտեն հանձնարարել է, որպեսզի անդամ երկրներն ընտանեկան բռնության բոլոր ձևերը որակեն որպես քրեական հանցագործություններ և սահմանեն հնարավորություն, որպեսզի դատական համակարգը, ի թիվս այլ միջոցների, իրավունք ունենա նշանակելու տուժողների պաշտպանության միջանկյալ միջոցներ, բռնություն գործադրողին արգելելու շփվել, հաղորդակցվել տուժողի հետ կամ մոտենալ նրան, արգելել բնակվել այս կամ այն տարածքում կամ մուտք գործել այդ տարածք. անդամ երկրները պետք է նաև քրեականացնեն բռնություն գործադրողի նկատմամբ նշանակված միջոցների բոլոր խախտումները և սահմանեն ոստիկանության, առողջապահական կամ սոցիալական ծառայությունների համար պարտադիր պահանջ՝ արձանագրելու բռնության փաստերը:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ, 3-ՐԴ ԵՎ 8-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾՆԵՐԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

45. Դիմողը բողոքել էր, որ Բ.-ի բռնի գործողություններից պաշտպանվելու պատշաճ միջոցների բացակայության արդյունքում պետական իշխանության մարմինները չեն կատարել իրենց դրական

պարտավորությունները: Նա հիմնվել էր Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ և 8-րդ հոդվածների վրա, որոնց համապատասխան հատվածները հետևյալ բովանդակությունն ունեն.

Չոդված 2 - Կյանքի իրավունք

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:

Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը»:

...»:

Չոդված 3 - Խոշտանգումների արգելում

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

Չոդված 8 - Անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու իրավունք

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախատեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

A. Ընդունելիությունը

46. Դատարանը նշում է, որ դիմումի այդ մասը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով պակասակազմ է: Դատարանն այնուհետ նշում է, որ որևէ հիմք չունի դիմումն անընդունելի համարելու համար: Չետևաբար, անհրաժեշտ է այն ընդունելի համարել:

B. Գործի էությունը

1. Կողմերի դիրքորոշումները

47. Դիմողը վիճարկել է, որ պետական իշխանության մարմինները չեն կատարել Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ և 8-րդ հոդվածներով նախատեսված դրական պարտավորությունները՝ Բ.-ի կողմից իր նկատմամբ գործադրված բռնության առումով: Նա համոզված էր, որ չնայած թե՛ քրեական հանցագործության և թե՛ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ ներպետական դատարանները որոշակի միջոցներ նշանակել էին, դրանց մեծամասնությունն այդպես էլ չէր իրականացվել: Ներպետական դատարանները նաև թերացել են նյութական և դատավարական իրավունքի համապատասխան դրույթները կիրառելիս:

48. Նա նաև նշել է, որ այն պահանջը, թե տուժողին անհանգստությունից և հետապնդումից պաշտպանելու կապակցությամբ համապատասխան միջոցներ կիրառելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի տուժողը հայտնի իր կյանքին սպառնացող անմիջական վտանգի մասին, չափազանց ծանր պարտականություն է իր՝ որպես բռնություններից տուժած անձի համար (տե՛ս վերը՝ կետ 35): Ամեն դեպքում Զ.-ի մանր իրավախախտումների դատարանը նրա կյանքին սպառնացող վտանգի մասին բավարար ապացույցներ ունեցել է, քանի որ այդ ժամանակ Բ.-ն արդեն իսկ դատապարտված է եղել տուժողին սպանելու սպառնալիքի համար (տե՛ս վերը՝ կետ 20):

49. Դիմողը նաև համոզված էր, որ ներպետական իշխանության մարմինների կողմից իրեն պաշտպանության պատշաճ միջոցներ չտրամադրելու արդյունքում վախ է ապրել իր ֆիզիկական անվտանգության և կյանքի համար, ստիպված է եղել Կ.-ի հետ մեկտեղ պատսպարվել ապաստանում, ինչպես նաև տեղափոխվել բնակվելու մեկ այլ՝ գաղտնի հասցեում:

50. Կառավարությունը պնդել է, որ ընտանեկան բռնությունից տուժողների պաշտպանությունն ապահովված է քրեական օրենսդրությամբ, մասնավորապես՝ Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին օրենքով: Սույն գործի պարագայում իշխանության համապատասխան մարմիններն արձագանքել էին Բ.-ի կողմից տուժողի նկատմամբ բռնություն կիրառելու դեպքերին՝ քրեական հանցագործությունների ու մանր իրավախախտումների կապակցությամբ հարուցելով մի շարք վարույթներ, ինչպես նաև՝ Բ.-ի նկատմամբ կիրառելով համապատասխան քրեական պատիժներ և նշանակելով պաշտպանության միջոցներ: Կառավարությունը հայտնել է, որ Զ.-ի մանր իրավախախտումների գործերով դատարանի 2006թ. հոկտեմբերի 2-ի որոշմամբ նշանակված տուգանքն ամբողջությամբ չվճարելու համար Բ.-ի նկատմամբ նշանակված ազատազրկումը չէր իրականացվել, որովհետև Զ.-ի բանտը լեփեցուն էր դատապարտյալներով: Նմանապես, նույն որոշմամբ Բ.-ի նկատմամբ հարկադիր սոցիալ-հոգեբանական բուժումը չէր իրականացվել՝

պաշտպանության այդ միջոցի իրականացումն ապահովելու համար լիցենզավորված անհատների կան կազմակերպությունների բացակայության պատճառով (տե՛ս վերը՝ կետեր 31 և 34):

51. Բացի դրանից, Կառավարությունն ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության ազգային ռազմավարության վերաբերյալ երկու փաստաթուղթ էր ընդունել (առաջինը 2005-2007, երկրորդը՝ 2008-2010 թվականների վերաբերյալ), որոնք, ի թիվս այլ հարցերի, անդրադառնում էին նաև ընտանեկան բռնության ենթարկված անձանց կրթության և այդ ոլորտում ներգրավված հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության, ինչպես նաև տուժողներին ցուցաբերվող ֆինանսական և այլ աջակցության խնդիրներին: Արդյունքում՝ միայն 2008 թվականին հիմնվել էր 329 անձի համար նախատեսված տասնվեց ապաստան բռնությունից տուժած անձանց համար, որից վեցը՝ պետական ֆինանսավորմամբ:

2. Դատարանի գնահատականը

52. Դատարանը հաշվի է առնում դիմողի նկատմամբ Բ.-ի բռնի վարքագիծը: Խնդրո առարկա փաստերը վերաբերում են 2003թ. նոյեմբերից մինչև 2006թ. հունիսն ընկած ժամանակահատվածում բռնություն գործադրելու բազմիցս կրկնված դրվագներին, ընդհանուր առմամբ՝ երկու տարի և յոթ ամիս տևողությամբ: Բռնությունը եղել է թե՛ բանավոր, ներառյալ՝ սպանելու լուրջ սպառնալիքները, և թե՛ ֆիզիկական, այդ թվում՝ ձեռքով և ոտքով դիմողի գլխին, դեմքին և իրանին հարվածելու ձևով՝ նրան պատճառելով վնասվածքներ: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ սույն գործով ընտանեկան բռնության բոլոր դեպքերը կատարվել են միևնույն անձի կողմից և կատարվել են շարունակաբար, Դատարանը դրանք քննության կառնի որպես շարունակվող իրադրություն:

53. Դատարանը հաշվի է առնում նաև Բ.-ի վերաբերյալ հոգեբուժական փորձաքննության եզրակացությունները, որոնցում նշվել էր, որ նա տառապում է մի շարք հոգեկան խանգարումներով, այդ թվում՝ ծանր ձևի ՀՏՄԽ-ով: Եզրակացություններում նշվել էր նաև բռնության հանդեպ նրա հակումը և սեփական հույզերը վերահսկելու նվազ ունակությունը, առաջարկվել էր շարունակել հարկադիր հոգեբուժական բուժումը (տե՛ս վերը՝ կետեր 6, 12 և 13):

54. Վերը նշված փաստերը ցույց են տալիս, որ դիմողը համոզիչ պնդումներ էր ներկայացրել առ այն, որ Բ.-ն տևական ժամանակ սպառնացել է իր ֆիզիկական անվտանգությանը և բազմիցս հարձակվել իր վրա: Այս փաստերը հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ պետական իշխանության մարմինները դիմողին իր (նախկին) բռնարար անուսնուց պաշտպանելու դրական պարտավորություն ունեին: Այդ պարտավորությունը կարող էր ծագել Կոնվենցիայի այն հոդվածների առնչությամբ, որոնց վրա հիմնվել է դիմողը, այն է՝ 2-րդ, 3-րդ և 8-րդ հոդվածները: Ինչևէ, դիմողի հասցեին հնչած սպանելու սպառնալիքների՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի առումով պետության դրական պարտավորությանն առնչվելու կամ չառնչվելու հարցի հետագա քննարկումից, ինչպես նաև Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված շեմն անցնելուց խուսափելու նպատակով Դատարանը սույն գործի հանգամանքները քննության կառնի Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի տեսանկյունից:

55. Այս կապակցությամբ Դատարանը պնդում է, որ սույն դիմումի համար հիմք հանդիսացած իրադարձությունները՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի իմաստով, անշուշտ, առնչվում են անձնական կյանքի ոլորտին: Ֆիզիկական և բարոյական անձեռնմխելիություն, անկասկած, անխզելի է անձնական կյանքի գաղափարից: Անձնական կյանքի գաղափարը տարածվում է նաև անհատների միջև փոխհարաբերությունների ոլորտի վրա: Այսինքն՝ ստացվում է, որ անձի անվտանգության դեմ ուղղված ոտնձգությունները կանխելն «անձնական կյանքի» գաղափարով պայմանավորելու որևէ հիմք սկզբունքորեն գոյություն չունի (տե՛ս *X and Y v. the Netherlands* գործը, 26 March 1985, կետ 23, Series A no. 91):

56. 8-րդ հոդվածի կարևորագույն իմաստն անհատին հանրային իշխանությունների կամայական գործողություններից պաշտպանելն է, սակայն կարող են լինել նաև այլ դրական պարտավորություններ, որոնք անբակտելի են անձնական և ընտանեկան կյանքի հանդեպ իրական «հարգանքից». այդ պարտավորությունները կարող են անհատների միջև փոխհարաբերություններին առնչվող միջոցների ձեռնարկում ենթադրել (որոշակի վերապահումներով տե՛ս վերը հիշատակված *X and Y* գործը, կետեր 23-24; *Mikulic v. Croatia*, no. 53176/99, կետ 57, ECHR 2002-I; և *Sandra Jankovic v. Croatia*, no. 38478/05, կետ 44, ECHR 2009-... (հատվածներ)):

57. Ինչ վերաբերում է անձնական կյանքի հանդեպ հարգանքին, Դատարանը նախկինում տարբեր առիթներով նշել է, որ անձնական կյանքի գաղափարն առնչվում է այլ անձանցից անհատի ֆիզիկական և բարոյական պաշտպանությանը: 8-րդ հոդվածի հիման վրա պետությունը պարտավոր է անհատի ֆիզիկական և բարոյական անձեռնմխելիությունը պաշտպանել այլ անձանցից: Այդ իմաստով հարկավոր է ձևավորել և գործնականում կիրառել մասնավոր անձանց կողմից կիրառվող բռնությունից պաշտպանելու պատշաճ իրավական գործիքներ (տե՛ս վերոհիշյալ *X and Y* գործը, կետեր 22 and 23; *Costello-Roberts v. the United Kingdom* գործը, 25 March 1993, կետ 36, Series A no. 247-C; *D.P. and J.C. v. the United Kingdom* գործը, no. 38719/97, կետ 118, 10 October 2002; *M.C. v. Bulgaria* գործը, no. 39272/98, կետեր 150 and 152, ECHR 2003-XII; *Bevacqua and S. v. Bulgaria* գործը, no. 71127/01, կետ 65, 12 June 2008 և վերը հիշատակված *Sandra Jankovic* գործը, կետ 45):

58. Ուստի Դատարանը քննության կառնի այն հանգամանքը, թե դիմողի գործի կապակցությամբ Խորվաթիան որքանով է խախտել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ստանձնած իր դրական պարտավորությունը (որոշակի վերապահումներով տե՛ս *Handyside v. the United Kingdom* գործը, 7 December 1976, կետ 49, Series A no. 24):

(a) Նշանակված և իրականացված միջոցներ

(i) Կալանք

59. Ինչ վերաբերում է Բ.-ի նկատմամբ խորվաթական իշխանությունների ձեռնարկած միջոցներին, Դատարանը նկատում է, որ Բ.-ի դեմ գործադրված միջոցներից մեկը նախնական կալանքն էր: Ընտանեկան բռնության մեղադրանքի առթիվ 2005թ. նոյեմբերի 21-ին հարուցված քրեական վարույթի շրջանակներում (տե՛ս վերը՝ կետեր 7–17), Բ.-ն կալանքի տակ է գտնվել 2005թ. նոյեմբերի 21-ից մինչև դեկտեմբերի 20-ը: Այդ վարույթն առնչվում էր 2003թ. նոյեմբերից մինչև 2005թ. օգոստոսն ընկած ժամանակահատվածում դիմողի նկատմամբ գործադրված ֆիզիկական և բանավոր բռնությանը, ինչպես նաև երեխայի հանդեպ չարաշահումների վերաբերյալ պնդումներին: Այդ գործընթացը դեռևս չի ավարտվել:

60. Ոստիկանության կին ծառայողի հասցեին հնչեցրած սպանելու սպառնալիքների կապակցությամբ ներկայացված մեղադրանքների հիման վրա 2006թ. մարտի 1-ին հարուցված վարույթի ընթացքում (տե՛ս վերը՝ կետեր 18-22) Բ.-ն կալանքի տակ է գտնվել 2006թ. հունիսի 30-ից մինչև հոկտեմբերի 24-ը:

(ii) Պաշտպանության այլ միջոցներ

61. Բ.-ի կալանքից բացի, ներպետական դատարանները վերջինիս նկատմամբ կիրառել էին մի շարք այլ միջոցներ ևս: Այսպես, դիմողի և ոստիկանության կին ծառայողի հասցեին հնչեցրած սպառնալիքի վերաբերյալ վերը նշված վարույթի շրջանակներում Ջագրեբի մունիցիպալ դատարանը նաև սահմանափակումներ էր կիրառել Բ.-ի դեմ՝ դիմողին երեք հարյուր մետրից ավելի մոտենալը և դիմողի հետ շփումներն արգելելու ձևով:

62. Ընտանեկան բռնություն գործադրելու մեղադրանքի հիման վրա հարուցված մանր իրավախախտումների վերաբերյալ 2006թ. մարտի 26-ին հարուցված վարույթի շրջանակներում Ջագրեբի մանր իրավախախտումների գործերով դատարանը նշանակել էր պաշտպանության միջոց՝ դիմողին հարյուր մետրից ավելի մոտենալը մեկ տարի ժամկետով արգելելու ձևով (տե՛ս վերը՝ կետեր 29-35):

(b) Առաջարկված կամ նշանակված այն միջոցները, որոնք չեն իրականացվել կամ խախտվել են

63. Դատարանը նշում է, որ առաջարկված կամ նշանակված միջոցների մի մասը չի իրականացվել կամ խախտվել է: Յարկ է նշել, որ տվյալ դեպքում Դատարանի խնդիրը չէ պարզել, թե որքանով են ներպետական դատարանները ճիշտ կիրառել ներպետական քրեական օրենսդրությունը. տվյալ դեպքում խնդրո առարկան ոչ թե անհատի քրեաիրավական պատասխանատվությունն է, այլ Կոնվենցիայով պետության ստանձնած պարտավորությունը: Դատարանը պետք է հնարավորինս հարգի այս կամ այն համապատասխան միջոցն ընտրելու հարցում ներպետական դատարանների դիրքորոշումը՝ միաժամանակ պահպանելով վերանայելու և միջամտելու իր լիազորությունն այն դեպքերում, երբ խոսքը գործողության ծանրության և ներպետական մակարդակում դրա առաջացրած հետևանքների անհամաչափության մասին է (որոշակի վերապահումներով տե՛ս *Nikolova and Velichkova v. Bulgaria* գործը, no. 7888/03, կետ 62, 20 December 2007; *Atalay v. Turkey* գործը, no. 1249/03, կետ 40, 18 September 2008; and *Beganović v. Croatia* գործը, no. 46423/06, կետ 78, ECHR 2009-...):

64. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դիմողի դեմ բռնի գործողությունների առնչությամբ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով պետության ստանձնած պարտավորությունը սովորաբար պահանջում է, որպեսզի պետությունը պատշաճ դրական միջոցներ մշակի քրեաիրավական պաշտպանության բնագավառում: Դատարանը շեշտում է, որ Կոնվենցիան կենսունակ գործիք է, որը պետք է մեկնաբանվի տվյալ պահի իրողությունների լույսի ներքո, և որ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության ոլորտում պահանջվում են հարաժույճ բարձր չափանիշներ. Կոնվենցիան, անկասկած, առավելագույնս հետևողական մոտեցում է պահանջում ժողովրդավարական հասարակությունների հիմնարար արժեքների ոսնահարումները գնահատելու հարցերում (որոշակի վերապահումներով տե՛ս *Selmouni v. France*, [GC] գործը, no. 25803/94, կետ 101, ECHR 1999-V; *Mayeka and Mitunga v. Belgium* գործը, no. 13178/03, կետ 48, ECHR 2006-XI և վերը հիշատակված *Sandra Janković* գործը, կետ 47): Բռնարարքների հեղինակներին արդարադատության առջև կանգնեցնելը հիմնականում թույլ է տալիս ապահովել, որ նման գործողությունները չամտեսվեն իշխանության համապատասխան մարմինների կողմից, ինչպես նաև տրամադրում է արդյունավետ պաշտպանություն այդ գործողություններից:

(i) Կալանք

65. 2006թ. մարտի 1-ին հարուցված վարույթի արդյունքում Ջագրեբի մունիցիպալ դատարանը 2006թ. հոկտեմբերի 16-ի դատավճռով Բ.-ին մեղավոր էր ճանաչել դիմողին և ոստիկանության կին աշխատողին սպանելու կրկնակի սպառնալիքի համար՝ նրան դատապարտելով ութ ամիս ժամկետով ազատազրկման: Բ.-ն ազատազրկման այդ ժամկետի կրումը դեռևս չի սկսել:

66. Ընտանեկան բռնության ձևով մանր իրավախախտումների առթիվ հարուցված գործերից մեկի շրջանակներում 2006թ. հոկտեմբերի 2-ին որոշում էր կայացվել պարտավորեցնել Բ.-ին՝ վճարել 6000 ԽԿ-ի չափով տուգանք: Նա վճարել էր միայն 1000 ԽԿ-ն, իսկ մնացած 5000 ԽԿ-ն փոխարինվել էր ազատազրկմամբ, սակայն Բ.-ն երբևէ չէր կրել ազատազրկման ձևով նշանակված պատիժը: Կառավարությունը դա բացատրել է նրանով, որ Զ.-ի բանտը լեփլեցուն է դատապարտյալներով:

67. Փոխարենը նա 2009թ. սեպտեմբերի 4-ին ձերբակալվել էր դատավորին և նրա դստերն սպանելու սպառնալիքների առիթով հարուցված վարույթի շրջանակներում, ավելի ուշ՝ կալանավորվել: Այդ գործով 2009թ. հոկտեմբերի 19-ին դատավճիռ էր կայացվել՝ Բ.-ին երեք տարի ժամկետով ազատազրկման դատապարտելու վերաբերյալ:

(ii) Հոգեբուժական բուժումը

68. Միաժամանակ որոշվել էր, որ Բ.-ն պետք է պարտադիր հոգեբուժական բուժման ենթարկվի: Ընդունելով, որ այդ միջոցի կիրառումը ցանկալի է, Դատարանը, այնուամենայնիվ, չի կարող չնկատել, որ այն երբևէ չի նշանակվել դիմողի հանդեպ Բ.-ի գործադրած բռնությունների առիթով հարուցված վարույթներից որևէ մեկի շրջանակներում: Ավելին, նման միջոց նշանակվել էր մի քանի տարի անց միայն, երբ դիմողը հայտնել էր Բ.-ի կողմից բանավոր և ֆիզիկական բռնություն գործադրելու բազմաթիվ դեպքերի մասին: Դատարանը նաև հիշեցնում է, որ Կառավարությունը որևէ տեղեկություն չի տրամադրել բանտի վարչակազմի կողմից ազատազրկման իրականացման անհատական ծրագիր մշակելու վերաբերյալ, ինչպես սահմանված է Ազատազրկման հետ կապված պատիժների իրականացման մասին օրենքի 69-րդ բաժնով: Բ.-ի նկատմամբ նման միջոցի կիրառումն առավել կարևորվում է այն հանգամանքով, որ, ազատազրկման հետ մեկտեղ, նշանակվել է այնպիսի նշանակալի միջոց, ինչպիսին հարկադիր հոգեբուժական բուժումն է, որը ներպետական դատարանները նշանակել էին նրա կողմից հնչեցված սպանելու լուրջ սպառնալիքների կապակցությամբ (համեմատության համար տե՛ս *Branko Tomaić and Others v. Croatia* գործը, no. 46598/06, կետ 56, ECHR 2009-...):

69. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ 2004թ. դեկտեմբերին Բ.-ին հետազոտած հոգեբույժը եզրակացրել էր, որ նա տառապում է քրոնիկ ՉՏՄՆ-ով, որն ուղեկցվում է այնպիսի ախտանիշներով, ինչպիսիք են՝ հուսահատության ցածր շեմը, թաքնված ագրեսիվությունը, ինքնազագուրդության վատթարացումը և սոցիալական ֆունկցիաների թուլացումը, մասնավորապես՝ ընտանեկան կյանքում: 2008 թվականին կազմված մեկ այլ հոգեբուժական եզրակացության մեջ նշվել էր, որ Բ.-ն տևական հոգեբուժական հսկողության և ուշադրության, ինչպես նաև կանոնավոր բուժման կարիք ունի, ինչը կնպաստեր նրա՝ համեմատաբար կայուն հոգեկան վիճակը պահպանելուն՝ դրանով իսկ բացառելով նրա կողմից կրկնահանցագործության հնարավորությունը, այլ կերպ ասած՝ կչեզոքացներ նրա կողմից շրջապատին սպառնացող վտանգը:

70. Ընտանեկան բռնության ձևով մանր իրավախախտումների առթիվ հարուցված գործերից մեկի շրջանակներում 2006թ. հոկտեմբերի 2-ին որոշում էր կայացվել Բ.-ի նկատմամբ սոցիալ-հոգեբանական բուժում նշանակել՝ բռնությունների գործադրման կապակցությամբ նրա հոգեկան առողջության խնդիրները կարգավորելու նպատակով (տե՛ս վերը՝ կետ 31): Այդուհանդերձ, պաշտպանության նման միջոցի իրականացումն ապահովելու համար լիցենզավորված անհատների կամ կազմակերպությունների բացակայության պատճառով այն այդպես էլ չէր իրականացվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 31-33):

(iii) Տուգանքներ

71. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը որևէ տեղեկություն չի տրամադրել առ այն, որ Բ.-ն վճարել է 2000 ԽԿ-ի չափով տուգանքը, որը նրա նկատմամբ նշանակվել էր 2006թ. նոյեմբերի 20-ին՝ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ հարուցված վարույթի շրջանակներում: Դրանից բացի, մանր իրավախախտումների կապակցությամբ հարուցված մեկ այլ գործի շրջանակներում նրա նկատմամբ 2007թ. հուլիսի 19-ին նշանակվել էր տուգանք՝ 7000 ԽԿ-ի չափով: Սակայն ներպետական դատարանները թույլ էին տվել, որպեսզի այդ ընթացակարգերի վաղեմության ժամկետը լրանա, քանի դեռ վերաքննիչ դատարանը քննում էր դրանք:

(c) Ամփոփում

72. Դատարանն ընդգծում է, որ իր խնդիրը ոչ թե խորվաթական իրավասու իշխանությունների փոխարեն որոշելն է, թե որն է անհատներին իրենց անձնական անվտանգության դեմ ուղղված ոտնձգություններից պաշտպանելու առավել պատշաճ միջոցը, այլ Կոնվենցիայի լուսի ներքո քննարկելը, թե ինչ որոշումներ են կայացրել այդ իշխանությունները՝ ի կատարումն իրենց հայեցողական իրավասությունների (տե՛ս վերը հիշատակված *Sandra Janković* գործը, կետ 46):

73. Վերը հիշատակված սկզբունքի համաձայն՝ Դատարանը նաև տեղյակ է, որ ներպետական իշխանությունները պարտավոր են իրենց իրավական համակարգերը կազմակերպել այնպես, որպեսզի համապատասխանեն Կոնվենցիայի շրջանակներում իրենց ստանձնած դրական պարտավորություններին, և այդ առումով, անկասկած, հնարավոր է միևնույն անձի նկատմամբ հարուցել տարբեր վարույթներ՝ միևնույն տուժողի նկատմամբ կատարված տարբեր հանցագործությունների կապակցությամբ: Ինչևէ, այնպիսի իրադրությունում, ինչպիսին առկա է սույն գործի պարագայում, երբ տարբեր քրեական հանցագործությունների և մանր իրավախախտումների կապակցությամբ հարուցված վարույթները վերաբերում են որպես միևնույն անձի, տվյալ դեպքում՝ Բ.-ի կողմից կատարված մի շարք բռնարարքների, պարզորոշ է, որ անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի՝ դիմողի իրավունքը կարող էր ավելի լավ իրականացվել, եթե իշխանություններն իրադրությունը դիտարկեին որպես մեկ ամբողջություն: Դրանով նրանք կունենային իրադրության առավել լավ համայնապատկերը, ինչպես նաև հնարավորություն՝ գնահատելու դիմողին բռնության տարբեր դրսևորումներից ամենից հարմար և արագ ձևով պաշտպանելու անհրաժեշտությունը:

74. Դատարանն ընդունում է, որ ներպետական դատարանները մանր իրավախախտումների և քրեական հանցագործությունների կապակցությամբ Բ.-ի դեմ մի շարք վարույթներ էին հարուցել, որոնց շրջանակներում տարբեր միջոցներ էին նշանակվել, ինչպես, ասենք, նախնական կալանք, հոգեբուժական կամ սոցիալ-հոգեբանական բուժում, սահմանափակումներ և նման այլ միջոցներ, ընդհուպ՝ մինչև ազատազրկում: Այդ միջոցները նշանակելով՝ խորվաթական իշխանությունները ցույց են տվել, որ դիմողի դեմ գործադրված բռնությանն արձագանքելու առումով համարժեք և անհրաժեշտ են համարել այդ միջոցները: Դատարանին մնում է միայն համաձայնել այդ մոտեցմանը:

75. Ներպետական դատարանները երբևէ չէին համարել խնդրո առարկա միջոցները և ոչ էլ որոշել, թե դրանք այլևս անհրաժեշտ չեն: Սակայն, ինչպես մանրամասն նշվել է վերը, այդ միջոցներից շատերը, ինչպես, ասենք, կալանքը, տուգանքները, սոցիալ-հոգեբանական բուժումը և անգամ ազատազրկումը չեն իրականացվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 68-74), իսկ տևական հոգեբուժական բուժման վերաբերյալ ավելի վաղ արված առաջարկություններն իրականացվել են միայն 2009թ. հոկտեմբերի 19-ին, ինչպես նաև ավելի ուշ՝ դիմողի դեմ գործադրված բռնություններին չառնչվող քրեական գործի շրջանակներում: Բացի դրանից, որևէ կերպ չի ապացուցվում, թե Բ.-ն անցել է որևէ հոգեբուժական բուժում (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Դատարանն ընդգծում է, որ քրեական պատիժներ նշանակելու հիմնական նպատակն իրավախախտին զսպելն է և հետագա վնաս պատճառելուց նրան հետ պահելը: Ինչևէ, այս նպատակներին դժվար է հասնել՝ նշանակված պատժատեսակները չկիրառելու պայմաններում:

76. Ներպետական իշխանություններն ի կատար էն չելն անձի ներպետական դատարանների նշանակած միջոցները, որոնց նպատակը, մի կողմից, Բ.-ի՝ գործադրված բռնությունների խորքային պատճառ հանդիսացող հոգեկան վիճակը կարգավորելն էր, մյուս կողմից՝ դիմողին Բ.-ի հետագա բռնարարքներից պաշտպանելը: Նրանք դիմողին, այդպիսով, տևական ժամանակ թողել էին այնպիսի իրադրությունում, որը չի համապատասխանում անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի պաշտպանությունն ապահովելու հարցում նրանց ստանձնած դրական պարտավորություններին:

77. Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում: Այդ եզրակացության հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ և 3-րդ հոդվածների խախտման կապակցությամբ առանձին քննություն անհրաժեշտ չէ:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

78. Դիմողն այնուհետև բողոքել էր քրեական հանցագործությունների և մանր իրավախախտումների կապակցությամբ Բ.-ի նկատմամբ հարուցված վարույթների անարդարացիությունից: Նա հիմնվել էր Կոնվենցիայի 6 (1) հոդվածի վրա, որի համապատասխան մասը սահմանում է հետևյալը.

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները կամ նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի ... դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում ... դատաքննության իրավունք»:

79. Դատարանը նշում է, որ դիմողը չի կարող հիմնվել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի վրա, քանի որ գանգատը վերաբերում է երրորդ անձանց դեմ հարուցված քրեական գործին: Ավելին, դիմողի գանգատներն արդեն իսկ քննվել են Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի կապակցությամբ ներկայացված գանգատի հետ մեկտեղ:

80. Այսինքն՝ այս գանգատն իմաստային առումով անհամատեղելի է Կոնվենցիայի 35 (3) հոդվածի հետ, և ենթակա է մերժման՝ 35 (4) հոդվածի հիման վրա:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

81. Դիմողը պնդել է, որ Կոնվենցիայի հիման վրա ներկայացված բողոքի կապակցությամբ ինքն արդյունավետ պաշտպանության միջոց չի ունեցել: Նա հիմնվել է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի վրա, որը սահմանում է հետևյալը.

«Յուրաքանչյուր ոք, ուն սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

82. Կառավարությունն առարկել է այդ փաստարկի դեմ:

83. Դատարանը նկատում է, որ այս գանգատը կապված է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի առնչությամբ վերը քննարկված գանգատին և, հետևաբար, պետք է անընդունելի համարվի:

84. Դիմողն առարկել է՝ նշելով, որ իր դեմ բանավոր և ֆիզիկական բռնության առիթով Բ.-ի դեմ հարուցված վարույթի շրջանակներում իրենց իսկ կայացրած որոշումները ներպետական իշխանությունների կողմից չկատարելու արդյունքում ինքը զրկված է եղել արդյունավետ պաշտպանության միջոցից, այսինքն՝ Բ.-ի բռնարարքներից պաշտպանվելու հնարավորությունից: Դատարանը նշում է, որ ճիշտ և ճիշտ այդ հարցերն արդեն իսկ քննարկվել են վերը՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի կապակցությամբ ներկայացված բողոքի առնչությամբ, ինչի արդյունքում պարզվել է, որ տեղի է ունեցել այդ հոդվածի խախտում: Հետևաբար՝ Դատարանը համարում է, որ սույն գործի որոշակի հանգամանքները հաշվի առնելով՝ անհրաժեշտ չէ քննության առնել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման առկայության հարցը:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

85. Դիմողն այնուհետև բողոքել էր, որ ընտանեկան բռնությանը վերաբերող համապատասխան օրենքները բավարար ու արդյունավետ չեն, և, քանի որ ընտանեկան բռնությունը հիմնականում գործադրվում է կանանց դեմ, այդ օրենքները ևս հող են ստեղծում խտրականության համար: Նա հիմնվել էր Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի վրա, որը սահմանում է հետևյալը.

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն ապահովվում է առանց խտրականության, այսինքն՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

1. Կողմերի դիրքորոշումները

86. Դիմողը 14-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ իր փաստարկները երեք հիմնական ուղղությամբ էր կենտրոնացրել: Առաջին՝ նա պնդել է, որ ընտանեկան բռնության դեպքերին անդրադարձող օրենսդրությունը խտրականություն է պարունակում, քանի որ ընտանեկան բռնության բոլոր դրսևորումները, այդ թվում՝ լուրջ ֆիզիկական բռնարարքները, դիտարկվում են որպես մանր իրավախախտում, մինչդեռ նույն գործողությունները, որոնք կատարվում են ոչ ընտանեկան միջավայրում, քննվում են սովորական քրեաիրավական մեխանիզմների միջոցով: Ավելին, չնայած որ հարկադիր հոգեբուժական բուժումը նախատեսված է օրենքով, գործնականում այդ միջոցը միանգամայն անհետևանք է:

87. Երկրորդ՝ նա պնդել է, որ չնայած Կառավարությունն ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության ազգային ռազմավարության վերաբերյալ երկու փաստաթուղթ էր ընդունել (2005-ին և 2008-ին), երկուսն էլ մնացել էին չիրականացված: Այդ կապակցությամբ նա ընդգծել է, որ ընտանեկան բռնության ոլորտում ներգրավված մասնագետների վերապատրաստումն անբավարար է, և որ նման վերապատրաստումների գնահատումն չի իրականացվել:

88. Երրորդ՝ դիմողը համոզված է, որ Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին օրենքի շրջանակներում կիրառված պաշտպանության միջոցների կիրառման վերաբերյալ վիճակագրությունից հետևում է, որ 2007 թվականին Ջագրեթ քաղաքում 173 գործ է քննվել հիշյալ օրենքի առնչությամբ: Դրանցից 98-ի պարագայում պաշտպանության միջոց նշանակելու դիմում էր ներկայացվել, ընդ որում՝ դրանցից 40-ը մերժվել էր, իսկ 47-ի դեպքում դատավորը խնդրանքն անպատասխան էր թողել: Դիմողն այլ վիճակագրություն ևս ներկայացրել է՝ մատնացույց անելով, որ 2007թ. ընթացքում մանր իրավախախտումների կապակցությամբ քննված գործերի թիվը 172 էր: Դրանից 132-ն ավարտվել էր երկու (նախկին) ամուսինների մեղավոր ճանաչելով, 70-ը՝ ազատազրկման դատավճռով, որոնցից 38-ի կատարումը հետաձգվել էր: 16 գործով (նախկին) ամուսիններից միայն մեկն էր մեղավոր ճանաչվել, ընդ որում՝ բռնություն գործադրողներից 14-ը տղամարդ էր, 2-ը՝ կին, իսկ մնացած գործերը կարճվել էին՝ առանց մեղադրական դատավճիռ կայացնելու:

89. Առանձին վիճակագրություն էր ներկայացվել Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին օրենքի շրջանակներում Մանր իրավախախտումների գործերով վերադաս դատարան (որը մանր իրավախախտումների վերաբերյալ գործերով վերաքննիչ դատարանն է) ներկայացված գործերի քննության տևողության վերաբերյալ: 2007 թվականին այդ դատարանը հիշյալ օրենքի կապակցությամբ 1568 բողոք էր ստացել: 461 գործով վարույթը տևել էր երեսուն օր, 574 գործով՝ 31-60, 420 գործով՝ 61-ից 120 օր, իսկ 67 դեպքում՝ 121 օրից ավելի:

90. Կառավարությունը պնդել է, որ խնդրին առնչված իշխանության մարմիններից որևէ մեկի կողմից դիմողի նկատմամբ խտրական մոտեցում չի ցուցաբերվել: Ի տարբերություն *Opuz*-ի գործի (տե՛ս *Opuz v. Turkey* գործը, no. 33401/02, ECHR 2009-...), սույն գործի փաստերը ցույց են տալիս, որ իշխանության մարմիններից որևէ մեկը դիմողի դեմ գործադրված բռնությունների դեպքերը չի քննել որպես ընտանեկան միջադեպ, որին իրենք չէին կարող միջամտել: Ավելին, որևէ պաշտոնյա որևէ կերպ չէր փորձել համոզել դիմողին՝ հրաժարվել Բ.-ի դեմ ներկայացրած բողոքներից:

2. Դատարանի գնահատականը

91. Դատարանն արդեն իսկ ընդունել է, որ այնպիսի ընդհանուր քաղաքականությունը կամ միջոցը, որն ակնհայտորեն չեզոք է, սակայն անհամեմատ մեծ վնասակար ազդեցություն է գործում այնպիսի անձանց կամ անձանց խմբի վրա, ովքեր կարող են նույնականացվել միայն սեռի հիման վրա (ինչպես տվյալ գործում), կարող է խտրական համարվել, նույնիսկ երբ այն ուղղված չէ այդ խմբին (որոշակի վերապահումներով տե՛ս *Hugh Jordan v. the United Kingdom* գործը, no. 24746/94, կետ 154, 4 May 2001; *Hoogendijk v. the Netherlands* (dec.) գործը, no. 58461/00, 6 January 2005 և *Oru and Others v. Croatia* [GC] գործը, no. 15766/03, կետ 150, ECHR 2010-...), եթե այդ միջոցն օբյեկտիվորեն չի հիմնավորվում իրավաչափ նպատակներով, և եթե այդ նպատակին հասնելու միջոցները պատշաճ, անհրաժեշտ և համարժեք չեն: Ավելին, ի խախտումն Կոնվենցիայի՝ խտրականություն կարող է առաջանալ փաստացի տեղի ունեցած իրադրության արդյունքում (տե՛ս *Zarb Adami v. Malta* գործը, no. 17209/02, կետ 76, ECHR 2006-VIII): Եթե դիմողը ներկայացնում է արժանահավատ ապացույցներ առ այն, որ տվյալ միջոցի կամ գործունեության ազդեցությունը խտրականություն է առաջացնում, ապացուցման պարտավորությունն ընկնում է պատասխանող պետության վրա, որը պետք է ցույց տա, որ վերաբերմունքի տարբերությունները խտրականություն չեն (տե՛ս վերը հիշատակված *Oru and Others* գործը, կետ 150):

92. Դատարանը նշում է, որ *Opuz*-ի գործով, հիմնվելով դիմողների կողմից ներկայացված և Կանանց դեմ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման մասին կոնվենցիայի (CEDAW) հարցերով կոմիտեի, Դիարբեքի փաստաբանների միության և էմնըսթի Ինթըրնեշնըլ կազմակերպության պատրաստած զեկույցների վրա՝ եզրակացրել է, որ դատական համակարգի պասիվությունը հանգեցրել է խտրականության, որը, թեպետ ոչ դիտավորյալ, հիմնականում անդրադարձել է կանանց վրա, և համարել է, որ դիմողի և նրա մոր նկատմամբ կիրառված բռնությունը կարող է զենդերային բռնություն համարվել, ինչն էլ, իր հերթին, կանանց դեմ խտրականության ձևերից մեկն է: Չնայած վերջին տարիներին Կառավարության իրականացրած բարեփոխումներին, դատական համակարգի՝ տվյալ գործի առումով ցուցաբերած համընդհանուր անտարբերությունը և բռնարարների անպատժելիությունը մատնացույց են անում ընտանեկան բռնության հետ կապված հարցերում ոչ բավարար պարտավորվածության և բավարար քայլեր չձեռնարկելու մասին (տե՛ս վերը, հիշատակված *Opuz*-ի գործը, կետ 200):

93. Ի պաշտպանություն այդ եզրահանգումների՝ Դատարանը հիմնվել էր այն հանգամանքի վրա, որ թուրքական կառավարությունն ընդունել էր տեղական իշխանությունների մոտ ձևավորված ընդհանուր վերաբերմունքը (օրինակ՝ ընտանեկան բռնության մասին հայտնող կանանց հետ ոստիկանության բաժանմունքներում ընդունված վարվելաձևը), ինչպես նաև դատական համակարգի պասիվությունը՝ տուժողներին արդյունավետ պաշտպանությանը ապահովելու հարցերում (տե՛ս վերը հիշատակված *Opuz*-ի գործը, կետ 192): Ավելին, ներկայացված զեկույցները վկայում են, որ երբ տուժողներն ընտանեկան բռնության հարցերով դիմում են ոստիկանության բաժանմունքներ, ոստիկանության ծառայողները, նրանց բողոքները քննության առնելու փոխարեն, գերադասում են հաշտարարի դեր ստանձնել՝ փորձելով համոզել տուժողներին՝ վերադառնալ տուն և հետ վերցնել բողոքները: Տվյալ դեպքում ոստիկանության ծառայողները խնդիրը դիտում են որպես ընտանեկան միջադեպ, որին իրենք չեն կարող միջամտել (տե՛ս վերը հիշատակված *Opuz*-ի գործը, կետեր 92, 96, 102 and 195): Ձեկույցներից նաև երևում է, որ ոստիկանության ծառայողների բացասական վերաբերմունքի արդյունքում բռնարարների նկատմամբ ներգործության միջոցների նշանակումն ու իրականացումն անհարկի ձգձգվել է: Ավելին, ընտանեկան բռնություն գործադրած անձինք կարծես թե համարժեք պատիժներ չեն կրում, քանի որ դատարանները մեղմում են պատիժները՝ դա հիմնավորելով բարքերի, ավանդույթների կամ արժանապատվության հետ կապված նկատառումներով (տե՛ս վերը հիշատակված *Opuz*-ի գործը, կետեր 91-93, 95, 101, 103, 106 և 196):

94. Դատարանը նախևառաջ նշում է, որ դիմողը սույն գործով խորվաթիայի վերաբերյալ որևէ զեկույց չի ներկայացրել, ինչպես դա արվել է Թուրքիայի պարագայում՝ *Opuz*-ի գործով: Ընտանեկան բռնությունից տուժած կանանց նկատմամբ խորվաթական իշխանությունների (ոստիկանության, իրավապահ մարմինների կամ առողջապահական անձնակազմի, սոցիալական ծառայությունների, դատախազների, դատավորների կամ դատարանների) կողմից խտրական վերաբերմունքի վերաբերյալ բավարար վիճակագրական կամ այլ տեղեկատվություն չի ներկայացվել: Դիմողը չէր գանգատվել, թե իր դեմ գործադրված բռնություններին առնչված որևէ պաշտոնյա փորձել է տարհանոզել իրեն Բ.-ի

քրեական հետապնդման կամ դատավարության ընթացքում նրա դեմ ցուցմունք տալու հետ կապված հարցերում, կամ այլ կերպ փորձել խանգարել իրեն՝ Բ.-ի բռնի գործողություններից պաշտպանվելիս:

95. Սկսելով դիմողի ներկայացրած փաստարկներից (տե՛ս վերը՝ կետեր 89-92), Դատարանը կուսումնասիրի, թե որքանով են այդ փաստարկներն արժանահավատ ապացույցներ ներկայացնում գենդերային խտրականության վերաբերյալ:

96. Ինչ վերաբերում է ընտանեկան բռնության դեպքերի վերաբերյալ օրենսդրական դրույթներին, Դատարանն ընդգծում է, որ ընդհանուր քրեական քաղաքականություն մշակելը, այդ թվում՝ այս կամ այն իրավական համակարգում հանցավորության կանխարգելման հետ կապված հարցերով, օրենսդիրների խնդիրն է (տե՛ս վերը հիշատակված *Branko Tomaić and Others* գործը, կետ 73): Դատարանի խնդիրն է՝ Կոնվենցիայի լույսի ներքո քննության առնել իշխանությունների կայացրած որոշումները:

97. Դատարանը նշում է, որ ընտանեկան բռնությունների դեպքերը խորվաթիայում կարող են քննվել թե՛ մանր իրավախախտումների վերաբերյալ վարույթի և թե՛ սովորական քրեական դատավարության կարգով: Դատարանի կարծիքով՝ այն հանգամանքը, որ ընտանեկան բռնության որոշակի դրսևորումներ կարող են քննվել որպես մանր իրավախախտումներ, ինքնին գենդերային խտրականություն չի համարվում: Այս առնչությամբ Դատարանը նշում է, որ այդ վարույթների շրջանակներում կարող են նշանակվել տարբեր պատիժներ և միջոցներ, ինչպես, ասենք, մինչև 10000 ԽԿ-ի չափով տուգանք, մինչև վաթսուներեք ժամկետով ազատազրկում կամ Ընտանեկան բռնությունից պաշտպանության մասին օրենքի 7-10-րդ բաժիններում թվարկված կանխարգելիչ միջոցառումներ (տե՛ս վերը՝ կետ 42): Բացի դրանից, ընտանիքում բռնի գործողություններ կատարելը որպես քրեական հանցագործություն նախատեսված է Քրեական օրենսգրքի 215ա հոդվածով և պատժվում է վեց ամսից մինչև հինգ տարի ժամկետով ազատազրկմամբ: Դատարանի կարծիքով՝ խնդրո առարկա օրենսդրության շրջանակում գենդերային խտրականության որևէ երևույթ չի պարունակվում. ահավասիկ, սույն գործով Բ.-ի դեմ մանր իրավախախտումների կապակցությամբ և քրեական դատավարության կարգով հարուցված վարույթները:

98. Դատարանն արդեն իսկ պարզել է, որ այդ վարույթների շրջանակներում նշանակված կամ առաջարկված ոչ բոլոր պատժատեսակներն ու միջոցներն են իրականացվել: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի իմաստով խնդրահարույց լինելով հանդերձ, այդ հանգամանքն ինքնին չի վկայում դիմողի հանդեպ գենդերի վրա հիմնված խտրականության կամ խտրական մտադրությունների առկայության մասին:

99. Ինչ վերաբերում է ընտանեկան բռնության դեմ 2008 և 2010 թվականներին ընդունված ներպետական ռազմավարություններին, Դատարանը նշում է, որ համապատասխան մասնագետների վերապատրաստումների անբավարարության վերաբերյալ իր պնդումները դիմողը չի հիմնավորում համապատասխան օրինակներով, տվյալներով կամ զեկույցներով. սուսկ պնդումների հիման վրա չի կարելի եզրակացնել, որ խորվաթիայում առկա է գենդերային խտրականություն՝ ընտանեկան բռնության դեպքերի քննության հետ կապված հարցերում:

100. Ինչ վերաբերում է պաշտպանության միջոցների իրականացման վերաբերյալ վիճակագրությանը՝ տրամադրված տեղեկատվությունը կրկին լիարժեք չէ և հիմնավորված չէ համապատասխան վերլուծություններով. այդ պատճառով Դատարանը չի կարող համապատասխան եզրահանգումներ անել այդ կապակցությամբ: Տրամադրված այլ վիճակագրության հետ կապված հարկ է նշել, որ քիչ թե շատ մտահոգիչ տեղեկությունն այն է, որ 2007թ. ընթացքում մանր իրավախախտումների կապակցությամբ քննված 172 գործերից 132-ն էր ավարտվել երկու ամուսիններին մեղավոր ճանաչելով: Սակայն դիմողի վերաբերյալ նման տվյալներ չէին ներկայացվել:

101. Վերը ներկայացված ընդհանուր տեղեկատվության հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ դիմողը բավարար արժանահավատ ապացույցներ չի ներկայացրել առ այն, որ ընտանեկան բռնության առնչությամբ խորվաթիայում ընդունված միջոցները և պրակտիկան կամ դրանց ազդեցությունը խտրականություն են պարունակում: Այսինքն՝ բողոքն այդ մասով ակնհայտ անհիմն է և ենթակա է մերժման՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ պարբերությունների համաձայն:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ԳՈՐԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

105. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է հետևյալը.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից ածանազրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վճար

106. Որպես ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում՝ դիմողը պահանջել է 20000 եվրո:

107. Կառավարությունն այդ գումարը չափազանցված և անհիմն է համարել:

108. Հաշվի առնելով տվյալ գործի բոլոր հանգամանքները՝ Դատարանն ընդունում է, որ դիմողին պատճառվել է ոչ նյութական այնպիսի վնաս, որը չի կարող փոխհատուցվել սուկ խախտումն ընդունելու միջոցով: Կատարելով անկողմնակալ գնահատում՝ Դատարանը որոշում է, որ դիմողին պետք է վճարվի 9000 եվրո՝ որպես կրած ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում՝ չհաշված այդ գումարների հետ կապված հարկային պարտավորությունների համար նրանից գանձվելիք բոլոր գումարները:

B. Ծախքեր և ծախսեր

102. Դիմողը նաև պահանջել էր 8.659.30 ԽԿ՝ որպես Խորվաթիայի Սահմանադրական դատարանում և ևս 23.515.60 ԽԿ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում գործը ներկայացնելու հետ կապված ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում:

110. Կառավարությունը հայտարարել է, որ ներպետական դատարանների հետ կապված որևէ ծախքի և ծախսի փոխհատուցում ստանալու իրավունք դիմողը չունի:

111. Համաձայն Դատարանի նախադեպերի՝ ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում կարող է սահմանվել միայն այն դեպքում, երբ դրանք փաստացի և անհրաժեշտաբար կատարվել են դիմողի կողմից, և եթե դրանք չափի առումով ողջամտության սահմաններում են: Սույն գործով նկատի ունենալով իր տրամադրության տակ եղած փաստաթղթերը և վերը շարադրված չափանիշները՝ Դատարանն ընդունում է, որ դիմողի սահմանադրական բողոքի նպատակը սույն գործի առարկա խախտման կապակցությամբ պաշտպանություն ստանալն է եղել: Հետևաբար՝ Դատարանը որոշում է, որ, որպես ներպետական դատարաններում դիմողի կատարած ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում, դիմողին պետք է վճարվի 1200 եվրո, իսկ որպես Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում գործը ներկայացնելու հետ կապված ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում՝ նպատակահարմար է գտնում դիմողին 3270 եվրոյի չափով փոխհատուցման տրամադրումը՝ չհաշված հարկային պարտավորությունների համար այդ գումարների կապակցությամբ նրանից գանձվելիք բոլոր գումարները:

C. Տուգանային տոկոսներ

112. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության սահմանային տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՂՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶՅՆ

1. Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ, 8-րդ և 13-րդ հոդվածների վերաբերյալ գանգատներն ընդունելի, իսկ դիմումի մնացած մասն անընդունելի է *համարում*:

2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում:

3. *Վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ և 13-րդ հոդվածների խախտման կապակցությամբ քննություն անհրաժեշտ չէ:

4. *Վճռում է*,

(a) որ պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան՝ վճիռն ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում դիմողին վճարի ներքոնշյալ գումարները, որոնք պետք է հաշվարկվեն խորվաթական կուրայով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքով:

(i) 9000 (ինը հազար) եվրո, գումարած գանձվելիք բոլոր հարկերը՝ որպես ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում,

(ii) 4470 (չորս հազար չորս հարյուր յոթանասուն) եվրո, գումարած դիմողից գանձվելիք բոլոր հարկերը՝ որպես ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում,

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում չվճարված գումարի մասով պետք է հաշվարկվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության սահմանային տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս:

5. *Մերժում է* դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով. գրավոր հրապարակվել է 2010թ. հոկտեմբերի 14-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Անդրե Ուոմփաչ

Քրիստոս Ռոզակիս

Փոխքարտուղար

Նախագահող

ԴԵՐՄԱՆՈՎԻՉՆ ԸՆԴԴԵՍ ՍԵՐԲԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. մայիսի 23-ի վճիռը

ՍՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

A. Քրեական վարույթը

5. Դիմողը ծնվել է 1966թ. և ապրում է Նովի Սադում:

6. 2003թ. մարտի 24-ին իրավասու մարմինները քրեական հետապնդում են սկսել դիմողի նկատմամբ՝ իշխանության չարաշահման (*zloupotreba službenog položaja*) և պաշտոնական փաստաթղթեր կեղծելու (*falsifikovanje službenih isprava*) կասկածանքով: Նույն օրը դիմողը քննվել է դատավորի կողմից, ինչի ընթացքում նա ներկայացրել է իր ժամանակավոր բնակության հասցեն:

7. 2003թ. մայիսի 5-ին ոստիկանությունը խուզարկել է դիմողի մշտական բնակության բնակարանը (*prebivalište*): Դիմողի մայրը, ով ներկա էր խուզարկությանը, հայտարարել է, որ դիմողը չի ապրել այդ բնակարանում ավելի քան երկու տարի: Ըստ ոստիկանության պաշտոնական զեկույցի՝ ոստիկանությունը հեռախոսի միջոցով կապվել է դիմողի հետ, և նա տեղեկացրել է, որ փնտրում է նոր բնակարան:

8. Հետևաբար, հետևելով Նովի Սադի շրջանի դատախազության պահանջին (*Okružno javno tužilaštvo Novi Sad*)՝ 2003թ. հունիսի 2-ին Նովի Սադի շրջանային դատարանը (*Okružni sud u Novom Sadu*) որոշել է դիմողին կալանավորել Քրեական դատավարության օրենսգրքի 142 (2) (1)-րդ բաժնի (փախուստի դիմելու վտանգի) հիմքով: Դիմողը բողոքարկել է այդ որոշումը: 2003թ. հունիսի 4-ին նրա փաստաբանը Նովի Սադի շրջանային դատարանին ներկայացրել է դիմողի նոր հասցեն՝ պնդելով, որ այն ներկայացվել է դեռևս 2003թ. մայիսի 8-ին: Այնուամենայնիվ, Գերագույն դատարանը 2003թ. հունիսի 23-ին մերժել է կալանքի որոշման դեմ բողոքը:

9. 2003թ. հոկտեմբերի 17-ին Հանրային դատախազությունը մեղադրանք է ներկայացրել դիմողի դեմ և կարճ ժամանակահատված անց՝ 2003թ. դեկտեմբերի 11-ին Շրջանային դատարանը դադարեցրել է դիմողի կալանքը սահմանված գրավի դիմաց 40000 եվրոյի (EUR) չափով: Դիմողն անձամբ ներկայացել է դատական լսումներին: Այնուամենայնիվ, Գերագույն դատարանը բեկանել է գրավի դիմաց ազատ արձակելու որոշումը և ազատել է գրավը վճարելուց: Այնուհետև Շրջանային դատարանը կրկին հրամայել է դիմողին կալանավորել՝ նրա պահվածքի պատճառով՝ այդպիսով մատնանշելով փախուստի դիմելու վտանգը: Գերագույն դատարանն անփոփոխ է թողել այդ որոշումը:

10. Ապա, 2004թ. փետրվարի 6-ին դիմողը տարվել է Շրջանային դատարան (քննող) դատավորի մոտ (*istražni sudija*) և կրկին կալանավորվել: Դիմողը պնդել է, որ իր կամքով է ներկայացել ոստիկանություն, սակայն Կառավարությունը հերքել է: Ինչպես հայտնի է դարձել՝ ոստիկանության որևէ պաշտոնական զեկույց առկա չի եղել դիմողին ձերբակալելու վերաբերյալ: Այդ ամսաթվի հետ կապված միակ փաստաթուղթը եղել է Նովի Սադի շրջանային դատարանի քննող դատավորի կողմից արված հետևյալ նշումը.

«Հայտնի է, որ [ոստիկանության] աշխատակիցները ... ժամը 10.30-ին [դիմողին] տարել են ... այդ դատարանի քննող դատավորի մոտ ... Մեղադրյալը նշել է, որ այս առավոտյան ժամը 9-ին տեղեկանալով, որ ոստիկանությունը փնտրում է իրեն, նա կամովին ներկայացել է Նովի Սադի ոստիկանության բաժին...»:

11. Դիմողը խնդրել է իրեն ազատ արձակել գրավի դիմաց և առաջարկել 50000 եվրո (EUR): Նրա խնդրանքը մերժվել է որպես անբավարար, քանի որ «նրա կողմից կատարված ապօրինի գործողությունների արդյունքում ստացված գումարը մի քանի անգամ ավելի մեծ է, քան առաջարկվող գումարը», և այսպիսով՝ որևէ երաշխիք առկա չէր, որ նա չէր դիմի փախուստի: Նրա կալանքի ժամկետը դրանից հետո պարբերաբար երկարաձգվել է նման վտանգի առկայության պատճառով:

12. 2004թ. նոյեմբերի 9-ին Նովի Սադի շրջանային դատարանը դատապարտել է դիմողին չորսուկես տարվա ազատազրկման: 2005թ. հունիսի 15-ին Գերագույն դատարանը բեկանել է այդ որոշումը և մինչև ժամանակ երկարաձգել դիմողի նախնական կալանքի ժամկետը՝ նրա փախուստը կանխելու նպատակով:

13. Դիմողը մի քանի դիմում է ներկայացրել իրեն գրավի դիմաց ազատ արձակելու վերաբերյալ, սակայն նրա խնդրանքները մերժվել են:

14. 2006թ. մայիսի 18-ին վերսկսված վարույթի ընթացքում Շրջանային դատարանը կրկին դիմողին մեղավոր է ճանաչել և նրան դատապարտել երեք տարի ազատազրկման: Այնուամենայնիվ, այդ վճիռը բեկանվել է Գերագույն դատարանի 2006թ. դեկտեմբերի 6-ի որոշմամբ, իսկ դիմողի կալանքի ժամկետը երկարաձգվել է:

15. 2007թ. սկզբին դիմողը պահանջել է իր կալանքը դադարեցնել ոչ բավարար բժշկական օգնության պատճառով, սակայն նրա խնդրանքը մերժվել է 2007թ. ապրիլին:

16. 2007թ. մայիսի 14-ի վարույթում դիմողի փաստաբանն առարկել է դատարան ներկայացված փորձագիտական եզրակացությունը: Նա մանրամասնել է դիմողի առողջական վիճակը, բողոքել նրան տրամադրված բժշկական օգնության անհամապատասխանությունից և ընդգծել, որ նրա առողջական վիճակը բավականին վատացել է կալանքի տևողության պատճառով:

17. Դիմողի գործով 2007թ. հունիսի 7-ին դատարանը նրան դատապարտել է չորս տարվա ազատազրկման, սակայն որոշել է ազատ արձակել նրան: Սակայն դիմողին արգելվել է բացակայել իր բնակության վայրից և յուրաքանչյուր ամիս ներկայանալ Շրջանային դատարան, ինչը չկատարելու դեպքում նա կրկին կարող է կալանավորվել:

B. Դիմողի առողջական վիճակը

18. Դիմողն առաջին անգամ ենթարկվել է զննության 2004թ. փետրվարի 9-ին՝ կալանավորումից անմիջապես հետո: Ըստ բժշկական եզրակացության՝ նա եղել է լավ առողջական վիճակում:

19. 2004թ. ընթացքում նրա մոտ ախտորոշվել են հոգեկան խնդիրներ, և նա մի քանի անգամ հիվանդանոց է տեղափոխվել: 2005թ. նա մեջքի շրջանում ունեցել է ուժեղ ցավեր և հիվանդանոց է տեղափոխվել հացադուլի հետևանքով: 2006թ. նրա մոտ ախտորոշվել է կրծքագեղձի բարորակ գոյացում: Բացի հանրային բուժօգնությունից, 2006թ. հունվարից ներպետական դատարանը թույլատրել է դիմողին ստանալ կանոնավոր խորհրդատվություններ իր անձնական բժշկից:

20. 2006թ. վերջերին դիմողի մոտ ախտորոշվել է հեպատիտ C: Ձննությունը կազմակերպվել էր ՄԻԱՎ-ի և հեպատիտի կանավոր և գաղտնի խորհրդատվության փորձարկման շրջանակներում (*“Dobrovoljno povjerljivo savjetovalište i testiranje”*), որն այդ ժամանակահատվածում մատչելի էր բանտում:

21. Դիմողը պնդել է, որ այն իր մոտ ախտորոշվել է դեռևս 2006թ. նոյեմբերին, իսկ Կառավարությունը պնդել է, որ ախտորոշումը կատարվել է 2006թ. դեկտեմբերի 6-ին: 2006թ. դեկտեմբերի 1-ի զննության արդյունքում դիմողի անձնական բժիշկը չի հայտնաբերել հեպատիտ C-ի վարակի նշաններ:

22. 2007թ. հունվարի 25-ին դիմողը հացադուլ է հայտարարել:

23. 2007թ. փետրվարի 8-ին դիմողը զննվել է իր անձնական բժշկի կողմից, ով առաջարկել է, որ նա զննվի վարակիչ հիվանդությունների մասնագետի կողմից: Այդ զննությունը տեղի է ունեցել 2007թ. փետրվարի 13-ին, երբ դիմողը ենթարկվել է արյան հետազոտությունների:

24. Հացադուլի արդյունքում՝ 2007թ. մարտի 1-ին դիմողը տեղափոխվել է Բելգրադի բանտի հիվանդանոց՝ լյարդի մեծացման պատճառով: Այնուամենայնիվ, նա հրաժարվել է հիվանդանոցի անձնակազմի կողմից զննության ենթարկվել՝ պնդելով, որ նա վարակվել է հեպատիտով վերջին անգամ այնտեղ գտնվելու ընթացքում: 2007թ. մարտի 19-ին դիմողի փաստաբանը խնդրել է դատարանին, որ նրան վերադարձնեն Նովի Սադի շրջանի բանտ, և 2007թ. մարտի 28-ին իրավասու մարմինները բավարարել են այդ խնդրանքը: Բելգրադի բանտի հիվանդանոցի բժիշկները եզրակացրել են, որ դիմողի մոտ առկա չեն սովի հետևանքներ, և որ նա տառապում է թմրանյութերից կախվածությամբ:

25. Վերադարձնալուց պես նա կրկին ենթարկվել է զննության վարակիչ հիվանդությունների մասնագետի կողմից, ով արյան հետազոտությունների հիման վրա եզրակացրել է, որ նրա լյարդի էնզիմները բարելավվել են, և որ նա պետք է ենթարկվի լյարդի բիոպսիայի, ինչը կատարվել է 2007թ. ապրիլի 23-ին: Բիոպսիայի կատարման արդյունքում արված եզրակացությամբ հաստատվել է, որ դիմողը տառապում է քրոնիկ հեպատիտ C-ով՝ նվազագույն գործունեությամբ և ֆիբրոսի նվազագույն առկայությամբ: 2007թ. մայիսին նմուշներն ուղարկվել են լրացուցիչ զննության՝ որոշելու համար նրա զենոտիպը՝ հակավիրուսային բուժում սկսելու նպատակով:

26. Դիմողն ազատ է արձակվել 2007թ. հունիսի 7-ին՝ զենոտիպային զննության եզրակացությունը կայացնելուց և բուժում ստանալուց առաջ:

27. Համաձայն 2008թ. հունվարին կատարված բժշկական փորձաքննության՝ համապատասխան հակավիրուսային բուժում ստանալուց հետո նրա մոտ առկա վարակը բուժվել է:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

28. Քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան դրույթները (Zakonik o krivičnom postupku, հրապարակված OG FRY nos. 70/01, 68/02, 58/04, 49/07 և 115/05), որոնք ուժի մեջ են մտել այդ ժամանակահատվածում, ապահովում են հետևյալը.

Բաժին 136

«Եթե առկա են այնպիսի հանգամանքներ, որոնք հաստատում են, որ մեղադրյալը կարող է դիմել փախուստի, թաքնվել, գնալ անհայտ տեղ կամ արտասահման մեկնել, ապա դատարանը պատճառաբանված որոշմամբ կարող է արգելել նրան լքել իր բնակության վայրը...»

Կողմերը կարող են բողոքարկել հրամանը՝ փոփոխելու կամ վերացնելու [այդ] միջոցառումները ... և գլխավոր դատախազը կարող է նաև բողոքարկել նրանց դիմումի հիման վրա իր պահանջը մերժելու դեպքում: Պալատը ... որոշում է կայացնում... [երեք օրվա ընթացքում] ... Դիմումը չի խոչընդոտում վճռի կատարումը ... »:

Բաժին 137

«Մեղադրյալը, ով պետք է կալանավորվի կամ արդեն կալանավորվել է միայն այն հանգամանքների հիման վրա, որ նա կարող է դիմել փախուստի ... [Կամ եթե նշվում է, որ նա չի խուսափում դատական ​​​​նիստերին ներկայանալուց] ... կարող է ազատ արձակվել, անձամբ կամ այլ անձի կողմից գրավ վճարելու դեպքում երաշխավորելով, որ ինքը չի դիմի փախուստի մինչև վարույթի ավարտը, անձամբ խոստանալով, որ ինքը չի թաքնվի կամ չի փոխի իր բնակության վայրը՝ առանց թույլտվության»:

Բաժին 140 (1)

«[դատական] քննությունից առաջ կամ դրա ընթացքում գրավ կիրառելու վերաբերյալ որոշումը պետք է կայացվի քննող դատավորի կողմից: Մեղադրանքը ներկայացնելուց հետո գրավ կիրառելու վերաբերյալ որոշումը պետք է կայացվի Պալատի նախագահի կողմից և [հետագայում] հիմնական դատավարության ընթացքում՝ անմիջապես Պալատի կողմից»:

Բաժին 142 (2)

«Քրեական վարույթի անխափան անցկացման նպատակով... կալանք կարող է կիրառվել այն անձի նկատմամբ, ում հանդեպ առկա է քրեական հանցանք կատարելու հիմնավոր կասկած, եթե՝

(1) նա գտնվում է փախուստի մեջ կամ նրա ինքնությունը հաստատված չէ կամ եթե առկա են փախուստի դիմելու վտանգի այլ հանգամանքներ ... »:

Բաժին 143

«Կալանքի վերաբերյալ որոշումը պետք է կայացվի համապատասխան դատարանի կողմից ...»

Կալանքի մասին որոշումը տրամադրվում է անձին, ում դա վերաբերում է այն ժամանակ, երբ նա գրկվում է իր ազատությունից, բայց ոչ ուշ, քան 24 ժամվա ընթացքում ...

Կալանավորված անձը կարող է բողոքարկել կալանքի վերաբերյալ որոշումը՝ դիմում ներկայացնելով Պալատին 24 ժամվա ընթացքում: Կալանքի մասին որոշման վերաբերյալ բողոքը և մյուս փաստաթղթերը պետք է անհապաղ ներկայացվեն Պալատին: Բողոքը չպետք է դադարեցնի [վիճարկվող] որոշման կատարումը ...

[Վերը] ... նշված իրավիճակում... Պալատը պետք է 48 ժամվա ընթացքում որոշում կայացնի ներկայացված բողոքի վերաբերյալ»:

Բաժին 389 (4)

«Եթե մեղադրյալը գտնվում է կալանքի տակ, երկրորդ ատյանի դատարանը պետք է քննի նման միջոցի տևողությունը և որոշի դրա ժամկետի երկարաձգման հարցը: Որևէ բողոք չի կարող դադարեցնել այդ որոշման կատարումը»:

29. Ակտի քրեական պատժամիջոցների կիրառման օրենքի համապատասխան դրույթը 2005, (Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, հրատարակվել է OG RS no. 85/05) սահմանում է՝

Բաժին 101

«Դատապարտյալներն անվճար բժշկական օգնություն ստանալու իրավունք ունեն:

Այն բանտարկյալները, ովքեր չեն կարող ստանալ պատշաճ բուժում հաստատության ներսում, պետք է տեղափոխվեն բանտի հատուկ հիվանդանոց կամ այլ առողջապահական հաստատություն, իսկ իղի կանայք՝ մայրության կենտրոն՝ ծննդաբերության համար:

Բուժում ստանալու ժամանակահատվածը հաշվարկվում է որպես ազատագրված ժամանակահատվածի մաս»:

Բաժին 102

(1) բանտարկյալի բուժումն անցկացվում է նրա համաձայնությամբ:

(2) բանտարկյալին իր կամքին հակառակ կերակրելն արգելված է...»:

Բաժին 245

«Կալանքի կիրառումը ենթակա է վերահսկողության Շրջանային դատարանի նախագահի կողմից, ով պատասխանատու է տարածքի համար, որտեղ գտնվում են կալանավայրերը»:

ՕՐԵՆՔ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱՒՏՈՒՄ

30. Դիմողը, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի համաձայն, պնդել է, որ ինքը պատշաճ բուժօգնություն չի ստացել իր կալանքի ընթացքում: Այդ դրույթը սահմանում է՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

31. Դիմողը Դատարանին ուղղված իր գրավոր դիտարկումներում 2008թ. հունվարի 30-ին առաջին անգամ բողոքել է նաև իր կալանքի ընդհանուր պայմաններից, այդ թվում՝ խցի չափսի և թուլատրելի բացօթյա զբոսանքների առնչությամբ:

32. Դատարանը կրկնում է, որ ինչ վերաբերում է բողոքներին, որոնք ներառված չեն սկզբնական դիմումում, դրանք պետք է ներկայացվեն առաջին գանգատը ներկայացնելու օրվանից վեցամսյա ժամկետում (տե՛ս *Ալանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* (dec.), no. 48539/99, 2001թ. օգոստոսի 28):

33. Հաշվի առնելով, որ դիմողն ազատ է արձակվել 2007թ. հունիսի 7-ին, և որ նա իր կալանքի ընդհանուր պայմանների մասին գանգատը ներկայացրել է միայն վերը նշված ամսաթվին, այսինքն՝ գանգատի այս մասը ներկայացվել է ժամկետանց, ինչը պետք է մերժվի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերի համաձայն:

34. Հետևաբար, դիմողի՝ 3-րդ հոդվածի հիմքով գանգատը քննելիս՝ Դատարանը, պետք է հաշվի առնի միայն կալանքի ընթացքում տրամադրված բուժօգնության հարցը:

A. Ընդունելիություն

35. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողը չի սպառել ներպետական միջոցները: Առանց ներպետական օրենսդրության որևէ դրույթի վրա հիմնվելու՝ այն պնդել է, որ դիմողը կարող էր դիմել Շրջանային դատարանի նախագահին, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկի կամ հիվանդանոցի իրավասու մարմիններին:

36. Դիմողը առարկել է: Նա պնդել է, որ ինքը բազմիցս տեղեկացրել է համապատասխան դատարանին իր առողջական վիճակի մասին, սակայն՝ ապարդյուն:

37. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետում առկա՝ ներպետական միջոցներն սպառելու կանոնը պահանջում է, որպեսզի դիմողն օգտվի առկա և բավարար միջոցներից (տե՛ս *Ակդիվարը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի*, 1996թ. սեպտեմբերի 16, կետ 65, Վճիռների ու որոշումների Ձեկույցներ 1996-IV): Միջոցների առկայությունը պետք է լինի բավականաչափ հստակ ոչ միայն տեսականորեն, այլև գործնականում, հակառակ դեպքում այն չի ունենա անհրաժեշտ մատչելիություն և արդյունավետություն:

38. Ներպետական միջոցներն սպառելու առումով առկա է ապացուցի ծանրության տարանջատում: Կառավարությունը պնդելով միջոցները չսպառելու մասին՝ պարտավոր է Դատարանին ապացուցել, որ միջոցները եղել են արդյունավետ և մատչելի ինչպես տեսականորեն, այնպես էլ գործնականում: Այնուամենայնիվ, այդ պահանջը բավարարելուց հետո, ապացուցելու ծանրությունն ընկնում է դիմողի վրա՝ հաստատելու, որ ինքն սպառել է Կառավարության կողմից տրամադրված միջոցները, կամ որ դրանք եղել են անբավարար և անարդյունավետ գործի որոշակի հանգամանքներում, կամ որ արդյունքում ունեն հատուկ հանգամանքներ, որոնք ազատում են իրեն այդ պահանջները կատարելուց (կետ 68):

39. Դատարանը նշում է, որ վատ վերաբերմունքի մասին բողոքին առնչվող միջոցների արդյունավետությունը զնահատելիս որոշիչ հարցն այն է, թե արդյոք դիմողը կարող է այս բողոքը ներկայացնել ներպետական դատարաններին ժամանակին փոխհատուցում ստանալու համար, և ոչ թե՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով երաշխավորված պաշտպանություն: Միջոցը կարող է լինել և՛ կանխարգելիչ, և՛ փոխհատուցող այն դեպքերում, երբ անձինք բողոքում են կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում վատ վերաբերմունքից կամ դրա պայմաններից (տե՛ս *Մելնիկն ընդդեմ Ուկրաինայի*, no. 72286/01, կետ 68, 2006թ. մարտի 28):

40. Անդրադառնալով սույն գործին՝ Դատարանը դիտարկում է, մի կողմից, որ Շրջանային դատարանին ուղղված իր դիմումում դիմողի փաստաբանը բողոքել է բուժօգնության անհամապատասխանությունից, որը կիրառվում էր իր պաշտպանյալի նկատմամբ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում (տե՛ս վերը՝ կետ 16): Մյուս կողմից՝ Կառավարությանը չի հաջողվել հստակեցնել ներպետական օրենսդրության որևէ դրույթ, որն ապահովում է դիմողի բողոքի բավարարումը:

41. Սերբիայում կալանքի կիրառման միջոցները կարգավորվում են Քրեական դատավարության օրենսգրքով և Ակտի քրեական պատժամիջոցների կիրառման օրենքով: Համաձայն Ակտի քրեական պատժամիջոցների կիրառման օրենքի 245-րդ բաժնի՝ կալանքի միջոցների կատարումը ենթակա է վերահսկողության Շրջանային դատարանի նախագահի կողմից, ով պատասխանատու է այն տարածքի համար, որտեղ գտնվում են կալանավայրերը:

42. Վեճը լուծելու՝ ներպետական նախադեպային իրավունքի բացակայության դեպքում Դատարանը պետք է եզրակացնի, որ Կառավարությանը չի հաջողվել ցույց տալ արդյունավետ միջոցների առկայությունը, որոնք մատչելի են եղել դիմողին Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո: Հետևաբար, Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի:

43. Դատարանը նաև նշում է, որ այդ գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն նաև նշում է, որ դա անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Հետևաբար, այն պետք է ընդունելի համարվի:

B. Արդյունքները

1. Կառավարության կողմից ներկայացված փաստարկները

44. Կառավարությունը պնդել է, որ իր կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում դիմողը Նովի Սադի շրջանի բանտում քննվել է 270 անգամ, նաև՝ մասնագետների կողմից: Բացի դրանից, նա տեղափոխվել է Բելգրադի բանտի հիվանդանոց ութ անգամ: Ավելին, 2006թ. հունվարից դիմողը կանոնավոր կերպով զննվել է իր անձնական բժշկի կողմից և նրա բուժումը թույլատրվել է անցկացնել ըստ օրենքի: Այս կապակցությամբ, Կառավարությունը մատնանշել է բժիշկների կողմից բանտային ռեժիմից դուրս կալանավորների բժշկական զննության կարևորությունը, ինչը դիմողի առումով լիովին ապահովված էր:

45. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողին կալանավորելիս նա եղել է լավ առողջական վիճակում, և որ նա վատացել է իր կալանքի ընթացքում: Մեծամասամբ նա տառապում էր դեպրեսիայի և անհանգստության պատճառով, մասամբ՝ իր նախորդ հիվանդության պատմության և մասամբ՝ կալանքով պայմանավորված իր հոգեկան տառապանքների պատճառով: Իր հոգեբանական խնդիրների պատճառով, դիմողը, այնուամենայնիվ, պարբերաբար բուժում է ստացել երեք հոգեբույժների կողմից:

46. 2006թ. դեկտեմբերի 6-ին դիմողի մոտ ախտորոշվել է հեպատիտ C, և Կառավարությունը չի պնդել, որ նա այդ հիվանդությամբ վարակվել է կալանքի ընթացքում: Այնուամենայնիվ, Կառավարության կարծիքով, նա ենթարկվել է համապատասխան բուժման, քանի որ նա զննվել է անմիջապես վարակիչ հիվանդությունների մասնագետի կողմից և ուղարկվել Նովի Սադի բժշկական կենտրոն հետազոտության նպատակով: Ինչ վերաբերում է 2007թ. մարտին Բելգրադի բանտի հիվանդանոցում դիմողին տրամադրված բժշկական օգնությանը, Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողը ոչ միայն հայտարարել է հացադուլ, ինչի հետևանքով նրա վիճակը վատացել է, այլ նաև հրաժարվել է զննության ենթարկվել հիվանդանոցի աշխատակիցների կողմից՝ պնդելով, որ ինքը վարակվել է վերջին անգամ այնտեղ գտնվելու ընթացքում: Վերջինը, Կառավարության կարծիքով, ողջամիտ կասկածից վեր է:

47. Վերջապես, Կառավարությունը վկայակոչել է 2004թ. Խոշտանգումների կանխարգելման կոմիտեի՝ Սերբիա այցի արդյունքները, այն է՝ այն գտել է, որ Սերբիայի բանտերում հեպատիտ C-ի վարակի կոնկրետ խնդիր չկա և նկատել, որ «բանտի հիվանդանոցի անձնակազմը հիվանդներին ապահովում է հնարավորին լավագույն օգնությամբ»:

2. Դիմողի փաստարկները

48. Դիմողը պնդել է, որ իր մոտ առկա հեպատիտ C-ի վարակի բուժումը եղել է անհամապատասխան: Առաջին անգամ ինքը զննվել է մի քանի ամիս առաջ՝ մասնագետի կողմից, և իր հակավիրուսային բուժումն սկսվել է իրեն կալանքից ազատ արձակելուց առաջ տրված ախտորոշումից յոթ ամիս հետո: Ավելին, իր հացադուլի ընթացքում նա չի ընդունել անհրաժեշտ վիտամիններ, դեղորայք կամ թեյ:

49. Ինչ վերաբերում է Բելգրադի բանտի հիվանդանոցում բուժում ստանալուն, դիմողը պնդել է, որ բժիշկներից մեկը սխալմամբ ախտորոշել է իր մոտ թմրանյութերից կախվածություն, մի բան, որը երբեք չի ախտորոշվել նախկինում իր՝ հիվանդանոցում գտնվելու ընթացքում: Նա նաև հայտարարել է, որ վարակվել է հեպատիտով այդ հիվանդանոցում գտնվելու ընթացքում, այդ պատճառով հրաժարվել է արյան ցանկացած հետազոտության ենթարկվելուց:

3. Համապատասխան սկզբունքները

50. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը սահմանում է ժողովրդավարական հասարակության հիմնարար արժեքներից մեկը. այն բացարձակապես արգելում է խոշտանգումները կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը՝ անկախ հանգամանքներից և տուժողի վարքագծից (տե՛ս *Լաբիտան ընդդեմ Իտալիայի*, 2000թ. ապրիլի 6, կետ 119, Ջեկույցներ 2000-IV): Նմանատիպ վատ վերաբերմունքը պետք է հասցվի ծանրության նվազագույն մակարդակի, եթե դա գտնվում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի շրջանակներում: Այս նվազագույն մակարդակի գնահատումը հարաբերական է, այն կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից, ինչպիսիք են դրա տևողությունը, դրա ֆիզիկական և մտավոր հետևանքները և, որոշ դեպքերում, տուժողի սեռը, տարիքը և առողջական վիճակը (տե՛ս, ի թիվս այլնի, *Իռլանդիան ընդդեմ Միացյալ Թագավորության*, 1978թ. հունվարի 18, կետ 162, Series A no. 25): Թեև նման վերաբերմունքի նպատակն այնպիսի գործոն է, որը պետք է հաշվի առնվի, մասնավորապես՝ արդյոք տուժողին նվաստացնելը եղել է միտումնավոր, թե՛ ոչ, սակայն նման մտադրության բացակայությունն անխուսափելիորեն չի նշանակում, որ տեղի չի ունեցել 3-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս *Պիրսն ընդդեմ Հունաստանի*, no. 28524/95, կետ 74, ՄԻԵԴ 2001-III, *Վալասինասն ընդդեմ Լիտվայի*, no. 44558/98, կետ 101, ՄԻԵԴ 2001-VIII, *Ցենքաուերն ընդդեմ Խորվաթիայի*, no. 73786/01, կետ 43, ՄԻԵԴ 2006-III):

51. Դատարանը հետևողականորեն շեշտում է, որ տառապանքն անխուսափելիորեն կապված է օրինական ազատագրվման հետ: Այնուամենայնիվ, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի լույսի ներքո, պետությունը պետք է ապահովի, որպեսզի անձը կալանքի տակ պահվի այնպիսի պայմաններում,

որոնք համատեղելի են մարդկային արժանապատվության հարգանքի հետ, և դրա կիրառման միջոցն ու եղանակը չպետք է անձին ենթարկեն ճնշվածության կամ գերազանցեն տառապանքի անխուսափելի մակարդակը և, հաշվի առնելով ազատագրկման գործնական պահանջները, մարդու առողջությունը և բարեկեցությունը պետք է ապահովվեն պատշաճ կերպով (տե՛ս *Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի [GC]*, no. 30210/96, կետեր 92-94, ՄԻԵԴ 2000-XI), ինչպես նաև պետք է տրամադրվի անհրաժեշտ բժշկական օգնություն (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Աերցն ընդդեմ Բելգիայի*, 1998թ. հուլիսի 30, կետեր 64 et seq, Ձեկույցներ-V 1998):

52. Բացառիկ դեպքերում, երբ կալանավորված անձի առողջական վիճակը լիովին անհամատեղելի է կալանքի հետ, նա կարող է պահանջել որոշակի պայմաններում իրեն ազատ արձակել՝ 3-րդ հոդվածի համաձայն (տե՛ս *Պապոնն ընդդեմ Ֆրանսիայի* (no. 1) (dec.), no. 64666/01, ՄԻԵԴ 2001-VI, և *Պրիբկեն ընդդեմ Իտալիայի* (dec.), no. 48799/99, 2001թ. ապրիլի 5): Այնուամենայնիվ, 3-րդ հոդվածը չի կարող մեկնաբանվել որպես կալանավորված անձանց առողջության հիմքերով ազատ արձակելու ընդհանուր պարտավորություն: Այն առավելապես պարտավորություն է դնում պետության վրա պաշտպանել ազատությունից զրկված անձանց ֆիզիկական դյուրակեցությունը: Դատարանն ընդունում է, որ բանտերի հիվանդանոցներում բժշկական օգնության մատչելիությունը չի կարող լինել նույն այն մակարդակի, ինչը լավագույն բժշկական հաստատություններում է: Այնուամենայնիվ, ինչպես նշվեց վերը, պետությունը պետք է համարժեքորեն ապահովի կալանավորների առողջությունը և դյուրակեցությունը (տե՛ս վերը նշված *Կուդլայի* գործը, կետ 94, ՄԻԵԴ 2000-XI, տե՛ս նաև *Յուտարդոն ընդդեմ Շվեյցարիայի*, 1994թ. հունվարի 28, Series A no. 280 - A, Հանձնաժողովի կարծիքը, էջեր 15-16, կետ 79, և *Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 47095/99, կետեր 95 և 100, ՄԻԵԴ 2002-VI):

4. Դատարանի գնահատականը

53. Որոշելու համար, թե արդյոք դիմողն ստացել է անհրաժեշտ բժշկական օգնություն կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում, կարևոր է որոշել, թե արդյոք պետական մարմինները տրամադրել են նրան բավարար բժշկական վերահսկողություն իր հիվանդությունների ժամանակին ախտորոշման և բուժման համար (տե՛ս *Պոպովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 26853 / 04, կետ 211, 2006թ. հուլիսի 13, և *Միչենկովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 35421/05, կետ 102, 2008թ. փետրվարի 7):

54. Ինչ վերաբերում է հեպատիտ C-ի ախտորոշմանը, Դատարանը որևէ ապացույց չի տեսնում հաստատելու համար, որ իշխանությունները չեն հայտնաբերել դրա վարակը սկզբնական ժամկետում: Ավելին, ինչպես երևում է գործի նյութերից, դիմողը տեղեկացվել է իր վարակի մասին կամավոր գաղտնի խորհրդատվության միջոցով, որը տրամադրվել է նրան կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ՄԻԱՎ-ի և հեպատիտի վարակների մասին հանրային իրազեկվածության բարձրացման ծրագրի շրջանակներում (տե՛ս վերը՝ կետ 20): Ակնհայտ ախտանշանների բացակայության կամ հակառակի վերաբերյալ պնդումների դեպքում պետությանը, հետևաբար, չի կարելի մեղադրել հիվանդությունը ժամանակին չախտորոշելու համար:

55. Դիմողը պնդել է, սակայն, որ թեև իր հիվանդությունը ախտորոշվել է, ինքը չի ստացել համապատասխան և ժամանակին բուժում: Դատարանը նշում է, որ քրոնիկ հեպատիտը այնպիսի հիվանդություն է, որն առաջնային կերպով քայքայում է լյարդը և ժամանակի ընթացքում կարող է հանգեցնել լյարդի ցերոզի, լյարդի քաղցկեղի ու մահվան: Այս կապակցությամբ Դատարանը կրկնում է՝ շատ կարևոր է, որ դիմողը ենթարկվի իր առողջական վիճակին համապատասխանող գնահատման՝ համապատասխան բուժում ստանալու նպատակով: Ներկայիս գործում, նման գնահատումը կարող է ստացվել լյարդի բիոպսիա և արյան համապատասխան հետազոտություն կատարելով (տե՛ս *Թիսթան ընդդեմ Խորվաթիայի*, no. 20877/04, կետ 52, 2007թ. 12 հուլիսի):

56. Դատարանը նկատում է, որ դիմողի հիվանդությունն ախտորոշվել է 2006թ. նոյեմբերի վերջին կամ դեկտեմբերի սկզբին. այս փաստը կողմերի միջև վեճի առարկա է: Քանի որ 2006թ. դեկտեմբերի 1-ին դիմողին զննելիս նրան բուժող բժիշկը որևէ կերպ չի հիշատակել այդ ախտորոշումը (տե՛ս վերը՝ կետ 21), Դատարանը պետք է ենթադրի, որ դիմողի վարակն իսկապես ախտորոշվել է 2006 թ. դեկտեմբերի 6-ին:

57. Հետևելով նշված ամսաթվին՝ դիմողն առաջին անգամ քննվել է 2007թ. փետրվարին՝ և՛ իր անձնական բժշկի և վարակիչ հիվանդությունների մասնագետի կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Այդ ժամանակ նա արդեն սկսել էր իր հացադուլը, ինչի արդյունքում նրա լյարդի էնզիմները բարձրացել են և պահանջվել է անհապաղ լյարդի բիոպսիա անցկացնել, ինչը, սակայն, կարևոր էր հաստատելու համար իր լյարդի արդեն գոյություն ունեցող վնասվածությունը և անհրաժեշտ բուժում նշանակելու համար: Նա այդ պատճառով տեղափոխվել է Բելգրադի բանտի հիվանդանոց, որտեղ նա հրաժարվել է զննության ենթարկվել հիվանդանոցի աշխատակազմի կողմից, հայտարարելով, որ հեպատիտի վարակը նա ստացել է այնտեղ գտնվելու ժամանակ: Դիմողի անձնական խնդրանքով՝ նա տեղափոխվել է Նովի Սադի բանտի հիվանդանոց, որտեղ 2007թ. ապրիլին նա ենթարկվել է լյարդի բիոպսիայի, արյան հետազոտության և մասնագիտական զննությունների՝ (տե՛ս վերը՝ կետ 25): 2007թ. հունիսի 7-ին՝ կալանքից ազատ արձակվելու պահին, հակավիրուսային բուժում սկսելու համար դիմողի արյան հետազոտության արդյունքները դեռևս չէին ստացվել:

58. Դիմողն ախտորոշման և կալանքից ազատվելու միջև ընկած յոթ ամսվա ընթացքում չի ստացել դեղորայքային բուժում հեպատիտ C-ի վարակի դեմ: Այնուամենայնիվ, այդ ընթացքում նա ենթարկվել է լյարդի բիոպսիայի, արյան բազմաթիվ հետազոտությունների և մասնագիտացված բժիշկների կողմից զննությունների (վերը նշված *Թեսթայի* գործի հետ համեմատում և տարբերակում, կետ 52, և *Պողոսյանն ընդդեմ Վրաստանի*, no. 9870/07, կետ 57, 2009թ. փետրվարի 24):

59. Սակայն դատարանը պետք է հաշվի առնի, որ հացադուլ սկսելով և հիվանդանոցում զննության ենթարկվելուց հրաժարվելով՝ դիմողն ինքն է զգալիորեն հետաձգել իր լյարդի՝ արդեն առկա վնասի լրջության գնահատումը: Այդպես վարվելով՝ նա ցույց է տվել, որ մտահոգված չէ իր առողջական վիճակով, ուստի չի կարող իշխանություններին պատասխանատու համարել այդ ընթացքում իր վիճակի սրման համար:

60. Դատարանը տեղյակ է, որ հեպատիտ C-ն լուրջ հիվանդություն է, և այն չբուժելու դեպքում հնարավոր է ճակատագրական հիվանդության առաջացումը: Սակայն այն գտնում է, որ սույն գործում իշխանությունները ցույց են տվել բավարար ջանասիրություն՝ դիմողի համար ապահովելով արագ և պատշաճ բժշկական օգնություն, ինչպես նաև հնարավորություն են տվել հայտնաբերել հիվանդությունը:

61. Վերոհիշյալի լույսի ներքո, չի կարելի պնդել, որ իշխանությունները դիմողին չեն տրամադրել համարժեք կամ բավարար բժշկական օգնություն: Ըստ այդմ, Դատարանը եզրակացնում է, որ տեղի չի ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

62. Դիմողը նաև բողոքել է, որ իր նախնական կալանքի տևողությունը չափազանց երկարատև էր, ինչը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում է, որը սահմանում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալվել կամ կալանավորվել է սույն հոդվածի 1 (c) կետի դրույթներին համապատասխան... ունի ողջամիտ ժամկետում վարույթի իրականացման կամ մինչ վարույթի ավարտը ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատավարության ընթացքում ներկա լինելու երաշխիքներով»:

63. Կառավարությունը առարկել է այդ փաստարկը:

A. Ընդունելիություն

64. Դատարանը գտնում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Ոչ մի այլ հիմք այն անընդունելի համարելու համար չի հայտնաբերվել:

B. Արդյունքները

1. Ժամանակահատվածը, որը պետք է հաշվի առնվի

65. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիմքով կալանքի տևողությունը որոշելիս, պետք է հաշվի առնվի մեղադրյալին կալանավորելու օրվանից մինչև նրան մեղադրանք ներկայացնելու օրվա ժամկետը, նույնիսկ միայն առաջին ատյանի դատարանի կողմից (տե՛ս *Պանչենկոն ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 45100/98, կետ 91, 2005թ. փետրվարի 8, և վերը նշված *Լաբիտայի* գործը, կետեր 145 և 147):

66. Բացի դրանից, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի և այդ հոդվածի 1 (c) կետի միջև առկա էական կապի տեսանկյունից, նախնական կալանքի տակ գտնվող անձը չի կարող դիտարկվել որպես կալանավորված անձ՝ համաձայն 5-րդ հոդվածի 1 (a) կետի, ինչը թույլատրում է ազատագրվումը համապատասխան դատարանի վճիռը կայացնելուց հետո (տե՛ս վերը նշված *Պանչենկոյի* գործը, կետ 93, և *Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի [GC]*, no. 30210/96, կետ 104, ՄԻԵԴ 2000-XI): Այնուամենայնիվ, դիմողի նախնական կալանքի տևողության ողջամտությունը գնահատելով՝ Դատարանը պետք է գնահատի կալանքի տակ գտնվելու ընդհանուր ժամանակահատվածները՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո (տե՛ս *Սոլմազն ընդդեմ Թուրքիայի*, no. 27561/02, կետեր 36-37, ՄԻԵԴ 2007թ.-... (քաղվածքներ)):

67. Համապատասխանաբար, սույն գործում ժամկետը, որը պետք է հաշվի առնվի, բաղկացած է երեք առանձին ժամանակահատվածներից՝ (1) 2004թ. փետրվարի 6-ից, երբ դիմողը կալանքի տակ է առնվել նախքան 2004թ. նոյեմբերի 9-ի վճիռը կայացնելը, (2) 2005թ. հունիսի 15-ից, երբ դիմողի դիմումի հիման վրա նրա ազատագրվումը դադարեցվել է մինչև 2006թ. մայիսի 18-ի հետագա վճիռը կայացնելը և (3) 2006թ. դեկտեմբերի 6-ից, երբ նրա երկրորդ դիմումի հիման վրա ազատագրվումը դադարեցվել է մինչև 2007թ. հունիսի 7-ին նրա ազատարձակումը:

68. Գումարված ժամկետների ընդհանուր գնահատում կատարելով՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո, Դատարանը եզրակացնում է, որ ժամկետը, որը պետք է հաշվի առնվի սույն գործում, կազմում է մոտավորապես երկու տարի և երկու ամիս:

2. Կողմերի փաստարկները

(a) Կառավարությունը

69. Կառավարությունը շեշտել է, որ 2003թ. ոստիկանության աշխատակիցները չեն կարողացել հայտնաբերել դիմողին, ահա թե ինչու է իրավասու դատարանն օրինականորեն ընդունել նրան կալանավորելու վերաբերյալ որոշումը: Դրանից հետո նրա կալանքի ժամկետը պարբերաբար երկարաձգվել է, ինչը պայմանավորված էր նրա՝ փախուստի դիմելու վտանգով, ինչը չէր կարող բացառել առավելագույն պատիժն այնպիսի հանցանքի համար, որում նա մեղադրվում էր, ինչպես նաև նրա վարքագիծը նախքան 2004թ. փետրվարի 6-ի ազատազրկումը:

70. Կառավարությունն այնուհետև պնդել է, որ ներպետական դատարանները մանրազնին ուսումնասիրել են դիմողին գրավի դիմաց ազատ արձակելու հարցը: Սակայն այդ պահանջները մերժվել են, քանի որ առաջարկվող գումարը բավարար չէր երաշխավորելու դիմողի ներկայությունը դատական վարույթներում, մասնավորապես հաշվի է առնվել այն փաստը, որ նա ապօրինաբար ձեռք է բերել մոտ տասն անգամ ավելի շատ գումար, քան առաջարկվող գումարն էր:

71. Իշխանությունները նաև մանրամասնորեն ուսումնասիրել են դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու պահանջները՝ ոչ բավարար բժշկական օգնություն տրամադրելու պատճառով, և եզրակացրել, որ առկա չեն բավարար ապացույցներ հաստատելու համար, որ դիմողի առողջական վիճակը կարող է արդարացնել նրա ազատարձակումը: Եվ վերջապես, իր 2007թ. հունիսի 7-ի վերջնական վճռով Շոջանային դատարանը որոշել է ազատ արձակել դիմողին որոշակի պայմաններով՝ հիմնականում հաշվի առնելով նրա առողջական վիճակը:

(b) Դիմողը

72. Դիմողը պնդել է, որ իշխանությունները բավարար ապացույցներ չեն ներկայացրել, որ ինքը փախուստի դիմելու մտադրություն է ունեցել, այդպիսով նրա կալանքը չուներ որևէ իրավական հիմք: Բացի դրանից, երկարաձգելով նրա կալանքը՝ դատարանները պետք է հաշվի առնեին նրա առողջական վիճակը և այլ համապատասխան գործոնները: Նրա՝ գրավի դիմաց ազատ արձակելու խնդրանքը մերժվել է առանց հիմնավոր պատճառի, միևնույն ժամանակ՝ խախտելով իր անմեղության կանխավարկածի իրավունքը:

3. Դատարանի գնահատականը

(a) Ընդհանուր սկզբունքներ

73. Դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ կալանքի ժամկետի ողջամտությունը չի կարող գնահատվել *in abstracto*: Մեղադրյալի կալանքի տևողությունը պետք է գնահատվի ըստ յուրաքանչյուր գործի առանձնահատկությունների: Շարունակական կալանքը կարող է արդարացվել միայն այն դեպքում, եթե առկա են կոնկրետ ապացույցներ հանրային շահերի իրական պահանջների վերաբերյալ, որոնք, չնայած անմեղության կանխավարկածին, գերակայում են անձի ազատության հանդեպ հարգանքի կանոնի նկատմամբ (տե՛ս, ի թիվս այլնի, *Սակքեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության [GC]*, no. 543/03, կետ 42, ՄԻԵԴ 2006-X, և վերը նշված *Կուդլայի* գործը, կետ 110):

74. Դատարանը նկատում է նաև, որ ազգային դատական իշխանություններն առաջին հերթին պետք է երաշխավորեն, որ տվյալ գործում մեղադրյալի մինչդատական կալանքը չի գերազանցում ողջամիտ ժամկետի տևողությունը (տե՛ս *Վրինչիվն ընդդեմ Սերբիայի*, no. 2361/05, կետ 73, 2008թ. սեպտեմբերի 23): Այդ նպատակով նրանք պետք է ուսումնասիրեն բոլոր փաստերը, որոնք կողմ կամ դեմ են հանրային շահերի իրական պահանջի առկայությանը՝ հաշվի առնելով անմեղության կանխավարկածի, անձի ազատության նկատմամբ հարգանքի կանոնը չկիրառելու սկզբունքը և ներառել դրանք դիմողների ազատարձակումը չթույլատրելու վերաբերյալ որոշումներում: Այդ որոշումներում ներկայացված պատճառների և դիմողների կողմից իրենց բողոքներում նշված իրական փաստերի հիման վրա չափազանց կարևոր է, որ Դատարանը որոշի՝ տեղի է ունեցել, արդյոք, Կոնվենցիայի 5-րդ - հոդվածի 3-րդ կետի խախտում, թե՛ ոչ (տե՛ս վերը նշված *Լաբիտայի* գործը, կետ 152):

75. Այն մասին հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում, որ ձերբակալված անձը կատարել է հանցանք, դա *sine qua non* շարունակական կալանքի օրինականության պայմանն է, սակայն որոշակի ժամանակահատված անց այն այլևս բավարար չէ: Նման դեպքերում Դատարանը պետք է հաստատի, թե արդյոք դատական իշխանությունների կողմից ներկայացված այլ հիմքերն արդարացնում են ազատազրկումը: Եթե նման հիմքերը «համապատասխան» և «բավարար» են, ապա Դատարանը պետք է նաև պարզի, թե արդյոք ներպետական իրավասու մարմինները ցուցաբերել են «հատուկ ջանասիրություն» վարույթն անցկացնելիս (տե՛ս վերը նշված *Լաբիտայի* գործը, կետ 153): Նման դեպքերում ապացույցի ծանրության բեռը չպետք է հանվի կալանավորված անձի վրայից՝ ցույց տալով, որ գոյություն ունեցող պատճառները երաշխավորում են ազատ արձակելը (տե՛ս *Իլիչկովն ընդդեմ Բուլղարիայի*, no. 33977/96, կետ 85, 2001թ. հուլիսի 26):

(b) Վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը տվյալ գործում

76. Ինչպես նշվել է վերը, դիմողը գտնվել է մինչդատական կալանքի տակ երկու տարի և երկու ամիս. այս ժամանակահատվածը կարող է բողոքարկվել Կոնվենցիայի ներքո (տե՛ս, օրինակ, *Դոլասիևսկին ընդդեմ Լեհաստանի*, no. 6334/02, կետ 35, 2006թ. դեկտեմբերի 19, *Բարկանյին ընդդեմ Յունգարիայի*, no. 37214/05, կետ 27, 2009թ. հունիսի 30, *Դորոնին ընդդեմ Ուկրաինայի*, no. 16505/02, կետ 61, 2009թ. փետրվարի 19):

77. Նրա կալանքի ժամկետը պարբերաբար երկարաձգվել է ներպետական իշխանությունների կողմից: Այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր պարբերական որոշում պարունակում է միևնույն պատճառը, այն է՝ փախուստի վտանգը, հաշվի առնելով այն փաստը, որ դիմողը չէր գտնվում իշխանությունների տիրապետման ներքո 2003 թվականին և որ իրենք ստիպված էին ստանալ միջազգային ձերբակալման հրաման: Դիմողը առարկել է այս փաստերը՝ պնդելով, որ նա տրամադրել է իշխանություններին իր ժամանակավոր հասցեն և ձերբակալման հրամանի մասին իմանալով՝ ինքնական ներկայացել է տեղական ոստիկանական բաժանմունք:

78. Դատարանը գտնում է, որ փախուստի հնարավորությունը կարող է ընդունելի հիմնավորում հանդիսանալ դիմողին նախնական կալանքի տակ վերցնելու համար: Այնուամենայնիվ, ազատազրկման անհրաժեշտությունը չի կարելի գնահատել զուտ վերացական տեսանկյունից: Իշխանությունները պետք է ուսումնասիրեն այս հարցը՝ հիմնվելով մի շարք այլ համապատասխան գործոնների վրա, որոնք նույնպես կարող են հաստատել փախուստի գոյության վտանգը կամ դրա անհիմն լինելը, ինչը չի կարող արդարացնել մինչդատական կալանքը (տե՛ս, ի թիվս այլնի *Լետելյեն Ֆրանսիայի*, 1991թ. հունիսի 26, կետ 43, *Series A no. 207*, և վերը նշված *Պանչենկոն ընդդեմ Ռուսաստանի*, կետ 106):

79. Դիմողի գործում, սակայն, դատարանների պատճառաբանությունները բավարար չեն և նրանց չի հաջողվել ստուգել, թե արդյոք այս հիմքերը հիմնավորված էին վարույթի այդ փուլում (տե՛ս *Բիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի [GC]*, no. 4378/02, կետ 64, ՄԻԵԴ 2009թ.-...): Փոխարենը, իշխանությունները օգտագործել են չափորոշիչ կանոններ՝ հետևողականորեն անդրադառնալով դիմողի գտնվելու վայրը պարզելու համար առկա դժվարություններին:

80. Ավելին, երկարաձգելով դիմողի կալանքը՝ իշխանությունները չեն քննարկել այլընտրանքային միջոցների կիրառման հարցը՝ նրա ներկայությունը դատավարությանն ապահովելու համար, ինչպիսիք են, օրինակ, նրա անձնագրի առգրավումը: Ավելին, նրան ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմումները մերժվել են նույնիսկ այն բանից հետո, երբ նա ձերբակալվել է երեք անգամ՝ չնայած նրա առողջական վիճակի սրմանը:

81. Վերոհիշյալ պատճառներով, Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունները երկարաձգել են դիմողի կալանքն այնպիսի հիմքերով, որոնք չեն կարող դիտարկվել որպես «բավարար», հետևաբար, չեն արդարացնում դիմողի ավելի քան երկու տարի ժամկետով շարունակական ազատազրկումը: Ուստի անհրաժեշտություն չկա քննելու, թե արդյոք նրա դեմ իրականացված վարույթը եղել է հավուր պատշաճի:

82. Համապատասխանաբար տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

3. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

83. Դիմողը վերջապես բողոքել է իր դեմ իրականացված վարույթի երկարատևության դեմ: Նա մեջբերել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը, որը սահմանում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում է նրա ... կամ ցանկացած առնչությամբ, ունի ողջամիտ ժամկետում դատարանի կողմից արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք...»:

84. Ժամկետը, որը պետք է հաշվի առնվի, սկսվում է 2004թ. մարտի 3-ից, երբ Կոնվենցիան ընդունվել է Սերբիայի կողմից, և ավարտվում է 2007թ. հունիսի 7-ին: Այն, այդպիսով, կազմում է մոտավորապես երեք տարի և երեք ամիս:

85. Այդ ընթացքում գործը քննվել է երկու ատյաններում: Քանի որ այն ներառում է մի քանի մեղադրյալների և մի շարք ֆինանսական խախտումներ, այն ունի որոշակի իրավական և փաստացի բարդություն: Ավելին, գործի քննության ընթացքում դատարանների կողմից խախտումներ չեն հայտնաբերվել: Հետևաբար, հաշվի առնելով նախադեպային իրավունքը, Դատարանը չի գտնում, որ սույն գործի վարույթի ընդհանուր տևողությունը գերազանցել է «ողջամիտ ժամկետը»:

Հետևաբար, այդ գանգատն ակնհայտորեն անհիմն է և պետք է մերժվի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

4. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

86. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընդունում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վճարը

87. Դիմողը պահանջել է 42,272.30 եվրո (EUR)՝ որպես նյութական վնասի և 116,575.80 եվրո (EUR)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

88. Կառավարությունն առարկել է այդ փաստարկը:

89. Դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառահետևանքային կապ հայտնաբերված խախտումների և ենթադրյալ նյութական վնասի միջև, ուստի այդ պատճառով մերժում է նշված պահանջը: Այնուամենայնիվ, այն գտնում է, որ դիմողը կրել է ոչ նյութական վնաս, որը չի կարող բավարար կերպով փոխհատուցվել միայն Կոնվենցիայի խախտում հայտնաբերելու հետևանքով: Հաշվի առնելով սույն գործում հայտնաբերված խախտումները և դրանք արդարացի հիմքերով գնահատելով՝ Դատարանը, հետևաբար, դիմողին տրամադրում է 1500 եվրո (EUR)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

B. Ծախքեր և ծախսեր

90. Դիմողը նաև պահանջել է 26,155.98 եվրո (EUR)՝ որպես Դատարան դիմելու հետևանքով առաջացած ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում, որոնց ստացականները նույնպես ներկայացվել են:

91. Կառավարությունն առարկել է այդ պահանջները:

92. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ դիմողն իրավունք ունի կատարված ծախսերի փոխհատուցում պահանջել միայն այն դեպքում, երբ դրանք եղել են փաստացի և անհրաժեշտ (տե՛ս, օրինակ, *Իատորիդիսն ընդդեմ Հունաստանի* (արդարացի բավարարում) [GC], no. 31107/96, կետ 54, ՄԻԵԴ 2000-XI):

93. Սույն գործում հաշվի առնելով առկա փաստաթղթերը և վերոնշյալ չափանիշները՝ Դատարանը ողջամիտ է գտնում դիմողին տրամադրել 1500 եվրո (EUR)՝ գումարած հարկերը:

C. Տուգանային տոկոսներ

94. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՂՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է, որ բժշկական օգնության և մինչդատական կալանքի տևողության անհամապատասխանության վերաբերյալ գանգատն ընդունելի է, իսկ դիմումի մնացած մասը՝ անընդունելի:
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:
3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:
4. Վճռում է, որ

(a) պատասխանող պետությունը վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարը՝ վճարման օրվա դրությամբ համապատասխան արտարժույթի փոխարժեքին համապատասխան:

(i) 1500 եվրո (EUR) (մեկ հազար հինգ հարյուր եվրո)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, հավելած բոլոր հարկերը,

(ii) 1500 եվրո (EUR) (մեկ հազար հինգ հարյուր եվրո)՝ դատական ծախսերի համար, հավելած բոլոր հարկերը:

(b) վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից մինչև վճարումը պետք է վճարվի սովորական տոկոս՝ պարտականությունը չկատարելու ընթացքում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս,

5. Մերժում է դիմողի՝ արդարացի բավարարման վերաբերյալ պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն գրավոր հրապարակվել 2010թ. փետրվարի 23-ին:

Նախագահող

Սալլի Դոլլի Ֆրանկուս Թալքինս

ԵՎԳԵՆԻ ԱԼԵՔՍԵՆԿՈՆ ԸՆԴԴԵՍ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2011թ. հունվարի 27-ի վճիռը

ԱՏՐԱՄԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

7. Դիմողը ծնվել է 1972 թվականին և մինչև կալանավորվել ապրել Նովոսիվիրսկի շրջանի Կույբիշև քաղաքում: Ներկայումս նա իր պատիժը կրում է Նովոսիբիրսկի շրջանի ուղղիչ հիմնարկում:

A. Դիմողի նկատմամբ իրականացված քրեական դատավարությունը

8. 2001թ. հոկտեմբերի 12-ին Կույբիշևի քաղաքային դատարանը դիմողին մեղավոր է ճանաչել սպանության սպառնալիքի համար և այդ արարքի համար դատապարտվել օրենքով նախատեսված մեկ տարի ազատազրկման:

9. 2001թ. դեկտեմբերին դիմողը կալանավորվել է սպանության մեջ կասկածվելու համար: 2002թ. ապրիլի 24-ին Ուղմուրտիայի Հանրապետության գերագույն դատարանը դիմողին մեղավոր է ճանաչել անզգուշությամբ մահ պատճառելու և ծանրացնող հանգամանքների պայմաններում անկարգությունների մասնակցելու համար և դատապարտել տասներեք տարի ազատազրկման:

B. Դիմողի նկատմամբ իրականացված քրեական վարույթի մասին նոր տեղեկություններ

10. 2002թ. հունվարի 16-ին քրեական գործ է հարուցվել դիմողի նկատմամբ կողոպուտի կասկածով: Գործով անհայտ մի օր դիմողին առաջադրված մեղադրանքը լրացվել է. նա մեղադրվել է ծանրացնող հանգամանքների պայմաններում կողոպուտի, անօրինական զենք կամ զինամթերք պահելու և պատրաստելու, ավտոմեքենայի հափշտակության, անձը հաստատող փաստաթուղթ գողանալու մեջ:

11. 2002թ. հունիսի 17-ին դիմողը ծանոթացել է մեղադրական եզրակացությանը: Մեկ ամիս անց գործի քննության նախնական լսումներն ավարտվել են, և դիմողի վերաբերյալ գործը քննվել է Ուղմուրտիայի Հանրապետության գերագույն դատարանում:

12. 2002թ. օգոստոսի 5-ին Գերագույն դատարանը նշանակել է նախնական լսումների օրը՝ 2002թ. օգոստոսի 13-ին: Լսումների ժամանակ Գերագույն դատարանը, հայտնաբերելով, որ դիմողին ներկայացված մեղադրական եզրակացությունն անհստակություններ ունի, գործը հինգ օրով վերադարձրել է դատախազություն: Հաջորդ նախնական լսումների օրը նշանակվել է 2002թ. սեպտեմբերի 30-ին: Սակայն նիստը հետաձգվել է մինչև 2002թ. դեկտեմբերի 3-ը, քանի որ դիմողը մասնակցում էր այլ դատական նիստի:

13. 2002թ. դեկտեմբերի 3-ին Գերագույն դատարանը գործը վերադարձրել է դատախազություն՝ նոր մեղադրական եզրակացություն ներկայացնելու համար: Դատարանը նշել է, որ դիմողին ներկայացված մեղադրական եզրակացությունը չի պարունակում այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնվել է դատախազությունը մեղադրանք առաջադրելիս: Հաջորդ դատական լսումը նշանակվել է 2003թ. հունվարի 4-ին, սակայն նիստը հետաձգվել է մեղադրյալի երկու պաշտպանների բացակայության պատճառով:

14. 2003թ. հունվարի 13-20-ն ընկած ժամանակահատվածում Գերագույն դատարանն իր որոշմամբ չորս դատական լսումներ է նշանակել: 2003թ. հունվարի 20-ին դիմողն անհաջող փորձել է կատարել դատավորին ինքնաբացարկի մասին միջնորդություն ներկայացնել՝ ենթադրելով, որ վերջինիս վրա կարող են ազդել գործի վերաբերյալ կատարված հրապարակումները:

15. 2003թ. հունվարի 20-ին Գերագույն դատարանը նշանակել է առաջին դատական նիստը, որը տեղի է ունեցել 2003թ. փետրվարի 18-ին: Դիմողը և երկրորդ մեղադրյալը դատապարտվել են ատենակալների կողմից:

16. 2003թ. փետրվարի 19-ին Գերագույն դատարանը մեղադրական եզրակացությունը լրացնելու և առկա թերությունները վերացնելու համար գործն ուղարկել է դատախազություն: 2003թ. մարտի սկզբին դատախազությունը գործը վերադարձրել է Գերագույն դատարան և առաջին նախնական լսման օրը նշանակվել է 2003թ. մարտի 13-ին: Այդ լսման ժամանակ մեղադրող կողմը հրաժարվել է մեղադրանքից և Գերագույն դատարանը գործն ըստ ընդդատության ուղարկել է Իժմակի Ինդուստրիալնի շրջանի դատարան: Դիմողը դատապարտվել է պրոֆեսիոնալ դատավորի կողմից: Շրջանային դատարանը 2003թ. ապրիլի 23-ին նշանակել է գործի նախնական լսման օրը:

17. 2003թ. ապրիլի 29-ին Շրջանային դատարանը գործն ուղարկել է դատախազություն, քանի որ մեղադրյալ պրն Յ.-ին ներկայացված մեղադրական եզրակացության պատճենը որոշ անհստակություններ է ունեցել: 2003թ. մայիսի 19-ին պրն Յ.-ին է հանձնվել մեղադրական եզրակացության պատճենը, և Շրջանային դատարանը 2003թ. հունիսի 1-ին որոշում է կայացրել 2003թ. հունիսի 19-ին գործով նախնական լուսմներ նշանակելու մասին: Սակայն ինչպես 2003թ. հունիսի 11-ին, այնպես էլ 2003թ. հունիսի 19-ին նշանակված դատական լուսմերը տեղի չեն ունեցել, քանի որ բացակայում էին սույն գործով ներգրավված պաշտպանները:

18. 2003թ. հուլիսի 3-ին Շրջանային դատարանը նշանակել է առաջին դատական նիստը: Հաջորդ լսման օրը՝ 2003թ. հուլիսի 3-ին, դիմողը միջնորդություն է ներկայացրել շրջանային դատարանին իր պաշտպանից՝ պրն Չ.-ից, հրաժարվելու մասին՝ պատճառաբանելով, որ պաշտպանական մարտավարության վերաբերյալ իրենց տեսակետներն էապես տարբերվում են: 2003թ. հուլիսի 14-ից մինչև սեպտեմբերի 15-ը տեղի ունեցած հաջորդ վեց լուսմներից երեքը հետաձգվել են, քանի որ մեղադրյալը հիվանդ է եղել, հաջորդ երկու լուսմները նշանակվել են մեկ ուրիշ օր, քանի որ պաշտպան Չ.-ն հրաժարվել է ներկայացնել իր պաշտպանյալին և լսմանը չի ներկայացել, հաջորդ երկու լուսմները տեղի չեն ունեցել, քանի որ վկաները չեն ներկայացել: 2003թ. սեպտեմբերի 9-ին Շրջանային դատարանը պրն Բ.-ին նշանակել է որպես դիմողի պաշտպան: Ինչպես երևում է Կառավարության փաստարկներից, որոշ ժամանակ անց դիմողը հրաժարվել է նաև պրն Բ.-ի ծառայություններից, և 2003թ. դեկտեմբերի 16-ին տիկին Ժ.-ն նշանակվել է որպես դիմողի ներկայացուցիչ: 2004թ. մարտի 5-ից մինչև ապրիլի 21-ը մեղադրյալները և նրանց պաշտպանները ծանոթացել են գործի նյութերին:

19. Այդ ընթացքում, 2004թ. ապրիլի 12-ին դիմողը լուսմների ժամանակ հրաժարվել է նաև տիկին Ժ.-ի ծառայություններից: Տիկին Ժ.-ն հաջորդ երկու լուսմների ժամանակ՝ 2004թ. ապրիլի 21-ին և 24-ին, չի ներկայացրել դատական լուսմներին և շրջանային դատարանին տեղյակ չի պահել բացակայության պատճառների մասին: 2004թ. մայիսի 12-ին Շրջանային դատարանը տիկին Գ.-ին նշանակել է որպես դիմողի պաշտպան, նիստը հետաձգել մինչև 2004թ. մայիսի 24-ը՝ հնարավորություն ընձեռելով դիմողի նոր պաշտպանին ծանոթանալու գործի նյութերին:

20. 2004թ. հունիսի 9-ին Շրջանային դատարանն ստանալով դիմողի միջնորդությունն իր պաշտպան Գ.-ից հրաժարվելու վերաբերյալ՝ հաջորդ նիստը նշանակել է 2004թ. հունիսի 29-ին: 2004թ. հուլիսի 2-ին տիկին Գ.-ն հայտնել է Շրջանային դատարանին, որ այլևս հանդես չի գալու որպես դիմողի ներկայացուցիչ: Երկու շաբաթ անց պրն Ս.-ին հանձնարարվել է ներկայացնել դիմողին: Շրջանային դատարանը պրն Ս.-ին երկու շաբաթ ժամանակ է տվել գործի նյութերին ծանոթանալու և դիմողի հետ պաշտպանական մարտավարություն նշակելու համար:

21. Համաձայն կողմերի փաստարկների՝ 2004թ. օգոստոսի 17-ից մինչև 2005թ. հունվարի 25-ը Շրջանային դատարանը լուսմներ է նշանակել մշտական ընդհատումներով:

22. 2005թ. հունվարի 25-ին Իժևկի Ինդուստրիալնի շրջանի դատարանը դիմողին մեղավոր է ճանաչել ծանրացնող հանցանքների պայմաններում կողոպուտի և ավտոմեքենա հափշտակելու նպատակով հարձակումներ կատարելու համար և դատապարտել ազատազրկման տասնյոթ տարի վեց ամիս ժամկետով: Շրջանային դատարանը դիմողին անմեղ է ճանաչել ներկայացված մեղադրանքում:

23. 2005թ. սեպտեմբերի 27-ին Ուղմուրտիայի Հանրապետության գերագույն դատարանը բեկանել է ստորադաս ատյանի դատաճիռը և դիմողին դատապարտել տասնյոթ տարի ազատազրկման:

C. Դիմողի կալանավորման պայմանները

24. Դիմողը գանգատներ է ներկայացրել իր կալանավորման և 2002թ. հունվարի 30-ից մինչև հուլիսի 16-ը ժամանակավորապես Իժևկի թիվ 1Z-18/1 քննչական մեկուսարանի վերաբերյալ:

25. Հիմք ընդունելով Իժևկի թիվ 1 կալանավայրում պահվող երեք կալանավորված անձանց դատողությունները՝ դիմողը նշում է, որ նրանց պահել են գերծանրաբեռնված բանտախցում: Հաշվի առնելով բանտախցում պահվող անձանց միջին թվաքանակը և այդտեղ առկա մահճակալները՝ դիմողը նշել է, որ նա ունեցել է երկու քառակուսի մետր անձնական տարածքից պակաս տարածք: Մահճակալների բացակայության պատճառով կալանավորված անձինք քնում էին հերթափոխով: Բացի դրանից, բացակայում էին, անկողնային պարագաները:

26. Դիմողն այնուհետև նշել է, որ սանիտարական պայմանները սարսափելի էին: Բանտախուցը լի էր միջատներով, սակայն հիմնարկի ղեկավարությունը չէր ապահովում համապատասխան միջատասպան միջոցներով: Պատերը ծածկված էին բորբոսի հաստ շերտով: Դիմողը նշել է, որ բանտախցի պատուհանները ծածկված էին մետաղյա շերտավարագույրներով, ինչը խոչընդոտում էր բնական լուսիս և օդի ներսթափանցումը: Արհեստական օդափոխության համակարգ չէր գործում: Ցնցուղ ընդունելն անհնարին էր, քանի որ դրա համար սահմանված էր ընդամենը տասնհինգ րոպե ժամանակ, և մի քանի տղամարդ միասին պետք է միաժամանակ օգտագործեին նույն ցնցուղը: Նման պայմանների պատճառով դիմողը հաճախ բաց էր թողնում «լոգանք ընդունելու օրը», եթե չպետք է մասնակցեր դատական քննությանը: Օրինակ՝ դիմողին չէին թույլատրել լոգանք ընդունել 2003թ. դեկտեմբերից մինչև 2004թ. հունվար: Բացի դրանից, կալանավորված անձինք պետք է իրենց հագուստը լվանային և չորացնեին

հենց իրենց բանտախցերում, ինչի հետևանքով դրանք խիստ խոնավանում էին: Կալանավորված անձանց նաև թույլատրվում էր բանտախցում ծխել: Բանտախցերի մեծ մասում զուգարանն առաձնացված չէր բնակելի մասից թեկուզ փոքր պատնեշով: Սակայն, եթե նույնիսկ նման պատնեշ առկա էր, այն չէր ապահովում անձնական կյանքի անձեռնմխելիությունը: Փաստացի, կալանավորված անձինք չէին կարող լիարժեք անձնական կյանք ունենալ: Այն, ինչ իրենք անում էին, թեկուզ զուգարանից օգտվելը կամ քնելը, իրականացվում էր այլ կալանավորների կամ քննչական մեկուսարանի պահակախմբի ներկայությամբ: Զուգարանի համար նախատեսված ոչ մի պարագա չէր տրամադրվում: Սնունդը ցածրորակ էր և ոչ բավարար: Կալանավորված անձինք օգտվում էին օրական ընդամենը մեկ ժամ բացօթյա հանգստից:

27. 2007թ. օգոստոսի 27-ին Կառավարության կողմից հիմնադրված հիմնարկի տնօրենի տեղակալը հայտնել է, որ դիմողը բնակեցվել է տասնութ տարբեր բանտախցերից մեկում, որոնց չափը հասնում էր 6-37.5 քառակուսի մետրի: Կառավարությունը հավաստել է, որ հաշվի առնելով բանտախցի չափսը և միջինը մի խցում բնակեցված անձանց թիվը, դիմողը երբեք չորս քառակուսի մետրից պակաս անձնական տարածք չի ունեցել: Կառավարությունը նաև նշել է, որ դիմողը միշտ ունեցել է առանձին մահճակալ և անկողնային պարագաներ:

28. Հիմք ընդունելով տնօրենի տեղակալի ներկայացրած փաստերը՝ Կառավարությունն այնուհետև նշել է, որ բանտախցի սանիտարական պայմանները բավարար են եղել: Մասնավորապես, Կառավարությունը նշել է, որ խցում եղել է բավարար լուսավորություն, ամեն քառակուսի մետրը մեկ կամ երկու պատուհանից օդափոխվել է: Յուրաքանչյուր բանտախցում կան զուգարան, որն առանձնացված է բնակելի մասից մեկ մետր բարձրությամբ պատնեշով, լվացարան՝ մաքուր ջրով, առանձին մահճակալներ և սեղաններ: Կալանավորված անձինք կարող են յոթ օրը մեկ ցնցուղ ընդունել՝ ոչ պակաս, քան տասնհինգ րոպե տևողությամբ: Շաբաթական մեկ օր փոխվում են կալանավորված անձանց անկողնային պարագաները: Բանտախցերը մշակված են միջատասպան նյութերով: Կառավարությունը, հիմք ընդունելով ներկայացված տեղեկատվությունը, նշել է, որ դիմողին տրվել է «սահմանված նորմերին համապատասխանող սնունդ»:

D. Թոքախտի հայտնաբերումը և ազատագրված վայրում ցուցաբերված բժշկական օգնությունը

29. 2002թ. հունվարի 30-ին IZ-18/1 քննչական մեկուսարանի տեղի բժիշկը հետազոտել է դիմողին, իրականացրել վերջինիս թոքերի ռենտգենալուսանկարահանումը (ֆյուլորոգրաֆիա), որից հետո եզրակացրել, որ դիմողը թոքախտի ախտանշաններ չունի: Կառավարության փաստարկների համաձայն՝ 2002թ. փետրվարի և 2004թ. հունիսի միջև ընկած ժամանակահատվածում դիմողը ենթարկվել է երեք թոքախտային թեսթի: Ըստ նոր թեսթի, ինչպես որ 2004թ. փետրվարի 20-ին կատարված ռենտգենալուսանկարահանմամբ, դիմողի թոքերում ոչ մի ախտանիշ չի արձանագրվել: 2004թ. հունիսի 20-ին բժշկական զննության ընթացքում կատարված ռենտգենի միջոցով դիմողի թոքերում նկատվել են թոքախտի ախտանշաններ: Նույնը հաստատվել է նաև 2004թ. հունիսի 25-ին կատարված ռենտգենով:

30. 2004թ. հուլիսի 16-ին դիմողը տեղափոխվել է Ուդմուրտիայի կալանավայրի թիվ 4 թոքախտաբուժական հիվանդանոց: Հետագա բժշկական զննություններն իրականացվել են հիվանդանոցում, դիմողին ախտորոշել են որպես ծախս թոքի՝ քայքայման փուլի թափանցող թոքախտ («ՏԲ»): Հիվանդանոցում կատարված թքի նմուշի ստուգման արդյունքում թքի նմուշը բացասական արդյունք է ցույց տվել: 2004թ. հուլիսի 23-ին դիմողը դուրս է գրվել հիվանդանոցից, քանի որ չի պահպանել հիվանդանոցի ներքին կանոնները: Սակայն դիմողը շարունակել է ստանալ դեռ հիվանդանոցում նշանակված քիմիոթերապիան, որը ներառում էր նաև մի շարք թմրանյութեր՝ իզոնիազիդ, փիրազինամիդ, ռիֆամպիցին, էտամբուտոլ, հակազիստամին և այլն («2HRZE» ռեժիմ): Դիմողը տեղափոխվել է 18/1 կալանավայրի բժշկական բաժանմունք:

31. Ինչպես ցույց է տալիս Կառավարության կողմից դիմողի նկատմամբ նշանակված բժշկական զննության արձանագրությունը, բուժման սկզբից դիմողը ենթարկվել է բուժման խիստ ռեժիմի՝ ստանալով հակամանրէաբանական (հակաբակտերիոլոգիական) դեղերի համապատասխան չափաբաժիններ: Յուրաքանչյուր չափաբաժին վերահսկվում էր հաստատության բուժանձնակազմի կողմից: Թոքախտի բուժում իրականացնող մասնագետները մշտապես, երբեմն՝ նույնիսկ ամեն օր, դիմողին պահել են հսկողության ներքո, որպեսզի արձագանքեն դիմողի կողմից իր առողջության վերաբերյալ պետությանը ներկայացված զանգատներին, ինչպես նաև պարզեն, թե ինչպես են ներգործում կիրառված բժշկական միջոցները դիմողի առողջության վրա: Արյան, մեզի և թքի նմուշների հետազոտությունները, ինչպես նաև թոքերի ռենտգենյան լուսանկարահանումը և լյարդի ստուգումներն իրականացվել են մշտապես: Մի քանի ամսվա ընթացքում հետազոտող բժիշկն արդեն նկատել էր «ՏԲ» դրական փոփոխություններ:

32. Բուժման ինտենսիվ փուլի ավարտից հետո սկսվել է շարունակական բուժման փուլը, որն ուղեկցվել է հատուկ դիետիկ սննդակարգով: Բուժման այս փուլն ավարտվել է 2005թ. մարտին:

33. Դիմողի հիվանդության պատմությունը ներառում է թոքախտը բուժող մասնագետների կողմից կատարված մի շարք գրություններ, բուժման նկատմամբ դիմողի բացասական վերաբերմունքի,

ինչպես նաև հակամանրէաբանական հաբեր ընդունելուց հրաժարվելու, ինչպես նաև հացադուլ հայտարարելու մասին գրութթուններ: Մասնագետները և բուժանձնակազմը գրուցել են դիմողի հետ, բացատրել ընդհատված բուժման և հացադուլի վատ հետևանքների մասին:

34. 2005թ. ապրիլից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում կատարված բժշկական հետազոտութթունները ցույց են տվել, որ թափանցող թոքախտը գտնվում է արդեն ապաքինման փուլում: Քիմիաթերապիայի միջոցով բուժում է նշանակվել և իրականացվել:

35. 2005թ. հոկտեմբերի 14-ին դիմողը ենթարկվել է նոր բժշկական հետազոտութթյան: Մանրամասն ուսումնասիրելով դիմողի հիվանդութթյան պատմութթունը, ինչպես նաև արյան, մեզի և թքի՝ հետազոտման համար վերցված նոր նմուշները՝ բժիշկները եզրահանգել են, որ դիմողի մոտ առկա «Ճերսփոռնքային թոքախտի կլինիկական վերականգնում»: Դիմողի վերաբերյալ բժշկական հաշվետվութթունը ցույց է տալիս, որ վերջինս շարունակում էր մնալ բժշկական անմիջական հսկողութթյան ներքո, բուժումը շարունակվում էր, իսկ հիվանդութթյան հետագա կրկնվելը կանխելու համար իրականացվում էր քիմիաթերապիական բուժընթաց:

E. 2003թ. հուլիսի 10-ի իրադարձութթուններն ու ազատագրկման վայրի հսկիչների կողմից ենթադրյալ վատ վերաբերմունքը

36. Դիմողի փաստարկների համաձայն՝ 2003թ. հուլիսի 9-ին ինքը Ինդուստրիալնի շրջանի դատարանին հայտնել է, որ հրաժարվում է մասնակցել դատարանում գործի քննութթյանը, քանի որ առաջին ատյանի դատարանն անաչառ չի եղել և խախտել է իր՝ որպես մեղադրյալի իրավունքները: Չաջորդ օրը հսկիչները փորձել են դիմողին տանել դատական նիստերի դահլիճ: Վերջինս համաձայնել է նստել ազատագրկված անձանց տեղափոխման մեքենան, սակայն հիշեցրել է դատական նիստին մասնակցելուց հրաժարվելու մասին: Երբ մեքենան հասել է դատարանի շենքի մոտ՝ դիմողը հրաժարվել է իջնել մեքենայից: Հսկիչները հարվածելով և հրելով նրան դուրս են քաշել մեքենայից: Այն բանից հետո, երբ Շրջանային դատարանն ընդմիջում է հայտարարել, դիմողին հետ են բերել թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարան: Ընդմիջումից հետո դիմողին նորից հետ են բերել դատարանի շենքի մոտ: Հսկիչները նորից փորձել են նրան դուրս բերել մեքենայից, դիմողը դիմադրութթյուն է ցույց տվել, և հսկիչը ձեռնաշղթաներով հարվածել է վերջինիս գլխին: Դիմողի ճակատից արյունահոսութթյուն է սկսվել: Վերջինիս տարել են հսկիչների սենյակ, որտեղ և պահել են մոտավորապես մինչև երեկոյան ժամը 5-ը: 2003թ. հուլիսի 10-ին քննչական մեկուսարանի բժիշկը դիմողին հետազոտել է և բացի ճակատի վնասվածքից՝ այլ վնասվածքներ չի հայտնաբերել:

37. Կառավարութթունը ներկայացրել է տեղի ունեցած հետևյալ կերպ: 2003թ. հուլիսի 10-ին դիմողը և մեկ այլ ամբաստանյալ՝ պրն Յ.-ն, հրաժարվել են իջնել ազատագրկման անձանց դատարան տեղափոխող մեքենայից և մասնակցել դատական նիստին: Նախագահող դատավորի որոշմամբ դեկավարվելով՝ հսկիչները՝ պրն Կ.-ն, Պ.-ն, Ի.-ն և Կա.-ն, կիրառել են ֆիզիկական ուժ և գործադրել ձեռնաշղթաներ ամբաստանյալների ներկայութթյունը դատարանում ապահովելու համար: Դիմողը դիմադրութթյուն է ցույց տվել, հրել և ոտքերով հարվածել հսկիչներին: Այնուհետև վերջինս սայթաքել է և գլուխը հարվածելով գետնին՝ վնասել: Նույն օրը, երեկոյան դիմողը բժշկական զննութթյան է ենթարկվել թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանի բժշկի կողմից: Նրա ճակատին նկատվել է բաց վերք՝ չորս սանտիմետր երկարութթյամբ և երկու սանտիմետր խորութթյամբ և ծածկված չորացած արյամբ:

38. 2003թ. հուլիսի 11-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Ուղմուրտիայի Հանրապետութթյան դատախազութթյուն այն մասին, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին հսկիչները նրա գլխին հարվածել են այն բանց հետո, երբ ինքը հրաժարվել է դուրս գալ ազատագրկված անձանց տեղափոխող մեքենայից: Նա խնդրել է դատախազին նշված հանգամանքների լուսի ներքո ծանոթանալ գործի քննութթյանը և լուծել հսկիչներին քրեական պատասխանատվութթյան ենթարկելու հարցը: Դատարանն ստանալով դատախազին ներկայացված դիմողի բողոքի պատճենը՝ նշել է, որ դիմողը երբեք չի պահանջել հսկիչների նկատմամբ քրեական վարույթ սկսել: Կառավարութթյունը նաև դատախազութթյանն է ներկայացրել մյուս դատապարտյալի բողոքը: Մյուս դատապարտյալը նշել է, որ հսկիչներն սպառնացել են բռնութթյուն կիրառել նրա հանդեպ, եթե վերջինս չհամաձայնի իջնել մեքենայից, ինչը վերջինս իրական է համարել, քանի որ 2003թ. հուլիսի 10-ին դիմողին ծեծի էին ենթարկել՝ ճակատի շրջանում վնասվածք պատճառելով:

39. 2003թ. հուլիսի 11-ին դիմողը բժշկական հետազոտութթյան է ենթարկվել Դատաբժշկական փորձաքննութթյունների բյուրոյում, որը հաստատել է ազատագրկման վայրի բժշկի բուժզննման արդյունքները: Փորձագետը եզրակացրել է, որ ճակատի շրջանում հասցված վնասվածքն աննշան է, դիմողը բժշկական օգնութթյան անհրաժեշտութթյուն չունի և անհրաժեշտ չէ դիմողին տեղափոխել հիվանդանոց:

40. Հսկիչների ծառայութթյան պետը 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձութթյունների վերաբերյալ գրավոր զեկույց է ներկայացրել: Առանց որևէ մանրամասնութթյան՝ նա նշել է, որ դիմողը հրաժարվել էր իջնել մեքենայից և հենց փոխադրամիջոցում էլ ստացել է ճակատի վնասվածքը:

41. Ինդուստրիալնի շրջանի դատախազութթյան քննիչը հարցաքննել է դիմողին 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձութթյունների առիթով: Ինչպես երևում է Կառավարութթյան կողմից ներկայացված հարցաքննութթյան արձանագրութթյունից՝ դիմողը վկայութթյուն է տվել առ այն, որ 2003թ.

հուլիսի 10-ի առավոտյան հսկիչներն իր ձեռքերից բռնելով ստիպողաբար մտցրել են ազատագրված անձանց տեղափոխող մեքենան: Նույն օրը՝ կեսօրից հետո, երբ հսկիչները կարգադրել են իրեն իջնել մեքենայից, նա փորձել է կծել հսկիչին, սակայն՝ ապարդյուն: Որպես պատասխան՝ հսկիչը ձեռնաշղթայով հարվածել է դիմոդի գլխին՝ ճակատի մասում բաց վնասվածք պատճառելով: Քննիչը նաև հարցաքննել է մեկ այլ ազատագրված անձի՝ Յ.-ին, ով եղել է մեքենայի մեջ ենթադրյալ ծեծի ընթացքում, ինչպես նաև դիմոդի պաշտպանին և մյուս մեղադրյալին՝ պրն Ս.-ին և պրն Յ.-ին, որոնք հաստատել են կատարվածի մասին դիմոդի հայտնած տեղեկությունները և նշել, որ հսկիչը ձեռնաշղթան ինչպես կաստեղծ, պահել էր իր բռնցքում և հարվածել դիմոդի ճակատին: Պրն Ս.-ն նշել է, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին տեսել է դիմոդին դատարանի դահլիճում: Նրա ճակատն արյունահոսում էր: Պաշտպանը նշել է, որ դիմոդի ճակատի մասում վնասվածք էր նկատել:

42. Քննիչը նաև հարցաքննել է 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձությունների ակնատես հսկիչներին: Հսկիչները նշել են, որ դատարանի շենքի մոտ հասնելուն պես դիմոդը և պրն Յ.-ն սկսել են ագրեսիվ պահվածք դրսևորել, հրաժարվել են իջնել մեքենայից: Դիմոդը հսկիչին գլխով հարվածել է և փորձ արել նաև հարվածել այլ հսկիչներին: Հսկիչները բռնել են դիմոդին և պրն Յ.-ին և տարել նրանց դատարանի դահլիճ: Դատարանի դահլիճում դիմոդը և պրն Յ.-ն սկսել են հայիոյել, անձնական իրերը շարտել հսկիչների վրա և բռնության սպառնալիքներ հնչեցրել: Նույնը կրկնվել է նաև երեկոյան, երբ դիմոդը ճակատի մասում ստացել էր վնասվածք և հրաժարվել իջնել մեքենայից:

43. 2003թ. օգոստոսի 8-ին քննիչը որոշում է կայացրել այն մասին, որ հսկիչների գործողություններն օրինական են եղել և համապատասխանել են դիմոդի անպատշաճ պահվածքին: Դիմոդին հանձնվել է նաև այս որոշման պատճենը և գործի նյութերն ուսումնասիրելու մասին դատախազությանը ներկայացված դիմոդի խնդրանքի պատասխանը:

44. 2003թ. դեկտեմբերի 9-ին Ինդուստրիալնի շրջանի դատարանը դիմոդի բողոքի համաձայն բեկանել է 2003թ. օգոստոսի 9-ի որոշումը՝ պատճառաբանելով, որ այն հիմնված է եղել հապճեպ դատողությունների վրա, քանի որ քննչական մարմինները չեն հարցաքննել բոլոր այն վկաներին, ովքեր ակնատես են եղել դիմոդի վնասվածք ստանալուն: Շրջանային դատարանը կարգադրել է նոր քննություն իրականացնել:

45. Մեկ անգամ ևս հարցաքննելով հսկիչներին, դիմոդին և մյուս մեղադրյալին՝ Յ.-ին, 2004թ. հունիսին քննչական մարմինը մերժել է հսկիչների դեմ քրեական գործ հարուցել վատ վերաբերմունքն ապացուցող փաստական հանգամանքների բացակայության (*no prima facie case*) պատճառով: 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձությունների կողմերը չեն փոխել նախկինում իրենց տված ցուցմունքները, բացի դիմոդից, ով ավելացրել է, որ հսկիչի կիրառած բռնության արդյունքում նա վնասել է իր շրթունքը: Քննչական մարմինը եզրակացրել է, որ դիմոդի նկատմամբ կիրառված բռնությունը եղել է անհրաժեշտ և դիմոդի դրսևորած բացասական վարքագծի հետևանք:

46. 2004թ. նոյեմբերի 29-ին Իժևկի Ուստինովսկի շրջանային դատարանը բեկանել է 2004թ. հուլիսի 15-ի որոշումը և իր որոշմամբ գործն ուղարկել նոր քննության: Նշված որոշումը սահմանում է, որ՝

«Լսելով քրեական վարույթի կողմերին և ուսումնասիրելով քրեական գործը, դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ [դիմոդի] զանգատները հիմնավոր են և պետք է բավարարվեն հետևյալ հիմնավորմամբ.

Քննիչի՝ պրն Ն.-ի կայացրած որոշումը հիմնվում է այն եզրահանգման վրա, որ [դիմոդի] նկատմամբ կիրառված բռնությունը եղել է որպես վերջինիս անպատշաճ պահվածքի պատասխան՝ Ուղմուրտիայի Հանրապետության ներքին գործերի նախարարության կողմից հաստատված կարգադրության համաձայն և, ինչը հաշվի առնելով և ղեկավարվելով Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի 1(2)-ին կետով՝ հրաժարվել է քրեական գործ հարուցել արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառով:

Սակայն, ինչպես երևում է քննիչ պրն Ն.-ի կողմից կայացված որոշումից, [դիմոդը] փաստացի վնասվածքներ է ստացել, բայց վնասվածքներ հասցրած անձի ինքնությունը բացահայտված չէ: Քննիչը որոշում կայացնելիս միայն հիմք է ընդունել հսկիչների կողմից ներկայացված փաստերը, որոնք եղել են [դիմոդի] պահակախմբի անդամներ, և որոշման մեջ օգտագործել է «պահակախմբի անդամներ» արտահայտությունը [դիմոդին] վնասվածքներ հասցրած անձին նկարագրելու համար՝ չօգտագործելով ոչ մի անհատականացնող հատկանիշ»:

47. 2005թ. փետրվարի 7-ին քննիչը մերժել է հսկիչների վերաբերյալ ներկայացված զանգատները, նշելով, որ դիմոդը մարմնական վնասվածքներ ստացել է ազատագրված անձանց տեղափոխող մեքենայում անպատշաճ վարքագիծ դրսևորելու հետևանքով: Այս որոշումը 2005թ. ապրիլի 18-ին բեկանվել է Ուստինովսկի շրջանային դատարանի կողմից՝ պատճառաբանելով, որ քննիչը «անավարտ» քննություն է իրականացրել, քանի որ չի հարցաքննել բոլոր հսկիչներին, ովքեր դիմոդին տարել են դատական նիստերի դահլիճ՝ հայտարարված ընդմիջման ավարտից հետո, և չի պարզաբանել, թե ինչպես կարող էր դիմոդը ինքն իրեն վնասել այն դեպքում, երբ գտնվում էր հսկիչների ուշադրության ներքո:

48. 2005թ. հուլիսի 4-ին քննիչը որոշում է կայացրել առ այն, որ հսկիչների արարքում բացակայում են հանցագործության հատկանիշները: Այդ որոշումը հիմնված էր հսկիչների ծառայության կողմից ներկայացված փաստարկների վրա:

Մասնավորապես, հսկիչ Բ.-ն նշել է, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին դիմողը և մյուս ամբաստանյալը՝ Յ.-ն, չեն կատարել օրինական պահանջները, հրաժարվել են իջնել մեքենայից և բազմիցս հարվածել են հսկիչ Պ.-ին: Հսկիչներն ուժ են կիրառել, իջեցրել են դիմողին և տարել նրան դատական նիստերի դահլիճ: Դիմողն օգտագործել էր անպարկեշտ արտահայտություններ, սպառնացել էր բռնություն կիրառել կամ կռվել էր հսկիչների հետ: Նույն օրը, հայտարարված ընդմիջումից հետո՝ դիմողին դատական նիստերի դահլիճ ուղեկցող հսկիչները հայտնել են պրն Բ.-ին, որ դիմողը ճակատի վնասվածքն ստացել է մեքենայի մեջ: Անմիջապես դատական լսումների ավարտից հետո հսկիչները դիմողին և մյուս ամբաստանյալին տարել են ազատագրկման վայր, գործադրել ֆիզիկական ուժ և ձեռնաշղթաներ՝ վերջինների կողմից անպատշաճ վարքագծի դրսևորումը կանխելու համար: Դիմողը ոչ մի երևացող վնասվածք չի ունեցել:

Հսկիչ Կ.-ն հաստատել է Բ.-ի կողմից ներկայացված փաստարկները:

Հսկիչ Ի.-ն նշել է, որ ինքն ուղեկցել է դիմողին ազատագրկման վայրից դեպի մեքենան: Դիմողը ոչ մի երևացող վնասվածք չի ունեցել: Երբ դիմողը հրաժարվել էր իջնել մեքենայից՝ հսկիչներն այդ մասին հայտնել էին դատավորին: Դատավորը կարգադրել էր, որպեսզի դիմողին բերման ենթարկեն դատական նիստերի դահլիճ նրա կամքին հակառակ: Դիմողը հրաժարվել էր իջնել մեքենայից, և հսկիչները, ֆիզիկական ուժ գործադրելով, դուրս են բերել նրան այդտեղից: Հսկիչ Ի.-ն նկատել էր, որ դիմողի դեմքն արյունոտված է:

Հսկիչ Պ.-ն պարզաբանել է, որ 2003թ. հուլիսի 10-ի առավոտյան դիմողը բազմիցս հարվածել է իրեն ազատագրկված անձանց տեղափոխող մեքենայի մեջ: Հայտարարված ընդմիջումից հետո դիմողին դատական նիստերի դահլիճ ուղեկցող հսկիչները հայտնել են պրն Պ.-ին, որ դիմողը գլխով հարվածել է մեքենայի դռանը:

Քննիչը նշել է, որ դիմողի վնասվածքը «Իժևաի Ինդուստրիալնի շրջանային դատարանում և մեքենայում վերջինիս անպատշաճ պահվածքի արդյունք է... Նշվածը նաև հաստատել է հսկիչ Պ.-ն»:

49. 2005թ. հոկտեմբերի 18-ին Ոստիկնովսկի շրջանային դատարանն ուժի մեջ է թողել 2005թ. հուլիսի 4-ի որոշումը՝ նշելով, որ դատախազության քննիչն իրականացրել է ամբողջական, բազմակողմանի և օբյեկտիվ քննություն: Շրջանային դատարանը նշել է, որ քննության ընթացքում հարցաքննվել են բոլոր վկաները, նշանակվել դիմողի և վերջինիս կողմից վնասված հսկիչների նկատմամբ դատաբժշկական փորձաքննություն, ապացույցների և ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված նորմերի հիման վրա գնահատվել են հսկիչների գործողությունները:

50. 2006թ. գարնանը դիմողը, ով սահմանված կարգով ստացել էր Շրջանային դատարանի 2005թ. հոկտեմբերի 20-ի որոշման պատճենը, դրա դեմ վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել: Սակայն վերաքննիչ բողոքը քննության չի առնվել, քանի որ դիմողը բաց էր թողել Ռուսաստանի օրենսդրությամբ վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու համար սահմանված տասնօրյա ժամկետը:

F. 2001թ. դեկտեմբերին տեղի ունեցած հարձակումն ու քրեական վարույթը

51. Ինչպես նշել է դիմողը, 2001թ. դեկտեմբերի 7-ին, ոստիկանության պարեկային ծառայությունն իրեն բակում է հայտնաբերել: Մի քանի անհայտ անձինք դաժանաբար իրեն ծեծի էին ենթարկել: Ոստիկանությունն իրեն տարել է ոստիկանության մոտակա բաժին, իսկ քիչ անց՝ հիվանդանոց: Դեպքի առթիվ 2002թ. օգոստոսի 31-ին քրեական գործ էր հարուցվել, սակայն այն կարճվել էր հանցանքը կատարած անձի հայտնի չլինելու պատճառով:

G. Հրապարակումներ

52. Դիմողը զանգատներ է ներկայացրել այն կապակցությամբ, որ իր և մյուս ամբաստանյալի վերաբերյալ վերջին լսումների մասին տեղի մամուլը հրապարակել է մի շարք հոդվածներ: Դրանք վերնագրված էին հետևյալ կերպ՝ «Պրն Ալեքսեյևիչի հանցավոր խուճբը»: Դիմողը փորձել է թերթերի դեմ քրեական վարույթ հարուցելու մասին հայտարարություն ներկայացնել, սակայն՝ ապարդյուն:

H. Դիմողի՝ բողոք ներկայացնելու իրավունքի իրացման ենթադրյալ խոչընդոտները

53. 2008թ. ապրիլի 7-ին դիմողի ներկայացուցիչը նամակ է ուղարկել Դատարանին Կառավարության կողմից ներկայացված փաստերի վերաբերյալ, նշելով, որ դիմողին այցելել էր տիկին Ռասսադինան՝ Ուղմուրտիայի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպանը, ով պահանջել էր «բանակցությունների միջոցով լուծել խնդիրները և հետ վերցնել ներկայացրած բողոքը», ինչին ի պատասխան, տիկին Ռասսադինան խոստացել էր, որ դիմողը կշարունակի իր պատիժը կրել Ուղմուրտիայի Հանրապետությունում և չի տեղափոխվի Նովոսիբիրսկի շրջանի ուղղիչ հիմնարկ:

54. Դիմողի ներկայացրած նամակը կցվել է 2008թ. ապրիլի 7-ին դիմողի ներկայացուցչի կողմից ներկայացված նամակին: Դիմողը նշել է, որ իշխանությունները ենթադրել են, որ նա վաճառել է Նովոսիբիրսկում գտնվող իր բնակարանը: Բնակարանն օրինականացնում էր իր՝ Ուղմուրտիայի Հանրապետությունում բնակվելը, քանի որ նա երկար ժամանակ չէր, որ համարվում էր Նովոսիբիրսկում մշտապես բնակվող անձ:

55. Փաստական տեղեկություններ ներկայացնելու մասին Դատարանի պահանջին ի պատասխան, Կառավարությունը նշել է, որ 2007թ. օգոստոսի 20-ին և 22-ին դիմողը հանդիպում է ունեցել Ուղմուրտիայի Հանրապետության Պատիժների կրման դաշնային ծառայության բարձրաստիճան անձի՝ տիկին Ի. Ռասսադինայի հետ: Այս հանդիպումը կազմակերպվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Ռուսաստանի Դաշնության ներկայացուցչության գրասենյակի խնդրանքով՝ դիմողի հետ բարեմիտ հարաբերություններ հաստատելու համար: Հիմք ընդունելով տիկին Ռասսադինայի և ազատագրկման վայրի պետ պրն Գալիևի փաստարկները՝ Կառավարությունը նշել է, որ տիկին Ռասսադինայի ներկայությամբ դիմողի հետ պրն Գալիևի առաջին հանդիպման ժամանակ տեղի ունեցած հարցազրույցի ընթացքում քննարկվել են ազատագրկման վայրում գտնվելու պայմանները: Դիմողն իբր առաջ էր քաշել մեկ պայման, այն է՝ շարունակել կրել իր պատիժն Ուղմուրտիայի Հանրապետությունում: 2007թ. օգոստոսի 22-ին, երբ տիկին Ռասսադինան զնացել էր ազատագրկման վայր տեղափոխման մասին կազմված արձանագրությունն ստորագրելու համար, դիմողն առանց որևէ բացատրություն ներկայացնելու հրաժարվել էր ստորագրել այն:

56. 2008թ. մայիսին դիմողը տեղափոխվել է Նովոսիբիրսկի ուղղիչ հիմնարկ:

57. 2008թ. սեպտեմբերի 19-ին Դատարանն ստացել է մեկ այլ նամակ՝ ուղարկված դիմողի ներկայացուցչի կողմից, որում նշված էր, որ ինքը ենթադրում է, որ 2008թ. հուլիսին իշխանությունները մոտավորապես չորս օր անհարկի ձգձգել են դիմողի երկու նամակները Դատարան ուղարկելը: Այս նամակների ճակատագրի մասին տեղեկություններ չունենալով՝ դիմողը դրանց պատճենները մի քանի օր հետո՝ տեսակցության ժամանակ փոխանցել է իր կնոջը: Միևնույն ժամանակ, դիմողն իրավունք է ունեցել Դատարանում իր ներկայացուցչի հետ կարճ հեռախոսային զրույց ունենալ:

58. Դիմողի նամակների պատճենները կցվել են 2008թ. սեպտեմբերի 19-ին դիմողի ներկայացուցչի կողմից ներկայացված նամակին: Այս նամակում դիմողը պնդել է, որ Նովոսիբիրսկի շրջանի ազատագրկման վայրում պահելու պայմաններն ավելի վատն են, քան Ուղմուրտիայի Հանրապետության ազատագրկման վայրում և իրեն Նովոսիբիրսկի ազատագրկման վայր տեղափոխելը միայն նպատակահարմարությունից ելնելով էր կատարվել:

59. Նամակը, որը ենթադրաբար դիմողն ուղարկել էր Դատարանին 2008թ. հուլիսին, երբեք Դատարանին չի հասել:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

A. Կալանավորված անձանց նկատմամբ իրականացվող առողջապահությունը

1. «ՌԴ-ում թոքախտի տարածումը կանխարգելելու մասին» 2001թ. հունիսի 18-ի թիվ 77-Ֆ2 Դաշնային օրենքը

Հոդված 7. Հակաթոքախտային օգնության կազմակերպումը

«1. Թոքախտով հիվանդ անձանց հակաթոքախտային օգնությունը երաշխավորվում է պետության կողմից, իրականացվում օրինականության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների պահպանմամբ, անվճարելիության և հանրամատչելիության սկզբունքների հիման վրա:

2. Հակաթոքախտային օգնությունը քաղաքացիներին ցույց է տրվում վերջիններիս ինքնակամ դիմելու կամ համաձայնության դեպքում, բացառությամբ սույն Դաշնային օրենքի 9-րդ և 10-րդ հոդվածներով, ինչպես նաև այլ Դաշնային օրենքներով նախատեսված դեպքերի...»:

Հոդված 8. Հակաթոքախտային օգնության տրամադրումը

«1. Հակաթոքախտային օգնության կարիք ունեցող թոքախտով հիվանդ անձինք նման օգնություն կարող են ստանալ համապատասխան լիցենզիա ունեցող հակաթոքախտային բժշկական կազմակերպություններում:

2. Թոքախտով հիվանդ անձանց հետ շփվող կամ շփված անձինք, Ռուսաստանի Դաշնության օրենսդրությամբ սահմանված եղանակով, թոքախտի ախտանիշներ հայտնաբերելու համար անցնում են համապատասխան ստուգումներ...»:

Հոդված 9. Դիսպանսերային հսկողություն

«1. Թոքախտով հիվանդ անձանց նկատմամբ դիսպանսերային հսկողությունն իրականացվում է Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության կողմից սահմանված կարգով:

2. Դիսպանսերային հսկողությունն իրականացվում է առանց թոքախտով հիվանդ անձանց կամ նրանց օրինական ներկայացուցիչների համաձայնության:

3. Դիսպանսերային հսկողության անհրաժեշտության կամ այդ հսկողության վերացման մասին որոշումը կայացվում է հակաթոքախտային բժշկական հաստատության ղեկավարի նշանակած բժիշկների

հանձնաժողովի կողմից, որը հակաթոքախտային օգնություն ցույց է տալիս ամբուլատոր կարգով, և կազմում է դիսպանսերային հսկողության նշանակման կամ դրա վերացման մասին փաստաթղթերը, ինչի մասին գրավոր ձևով հայտնում է դիսպանսերային հսկողության տակ առնված անձին»:

Հոդված 10. Թոքախտով հիվանդ անձանց պարտադիր հետազոտումը և բուժումը

«2. Թոքախտի վարակիչ ձևերով հիվանդները, որոնք միանշանակ խախտում են սանիտարա-համաճարակային ռեժիմը, ինչպես նաև դիտավորյալ խուսափում թոքախտի ախտորոշումից կամ բուժումից, դատարանի որոշմամբ պարտադիր բուժման կամ ախտորոշման նպատակով հոսպիտալացվում են մասնագիտացված հակաթոքախտային հաստատություններում»:

Հոդված 12. Թոքախտով հիվանդ... անձանց իրավունքները

«2. Բժշկական զննության համար և (կամ) բժշկական հակաթոքախտային հաստատությունում բուժման նպատակով հոսպիտալացված անձինք ունեն հետևյալ իրավունքները՝

բժշկական հակաթոքախտային հաստատության ղեկավար մարմիններից ստանալ բուժման, բժշկական զննության, այդ հաստատությունից դուրսգրման և Դաշնային օրենքներով սահմանված իրավունքների մասին տեղեկություններ,

առանձին տեսակցություններ ունենալ փաստաբանների և քահանաների հետ,

կրոնական արարողություններ կատարել, եթե նման արարողությունները վտանգավոր չեն առողջության համար,

շարունակել իրենց կրթությունը ...»:

Հոդված 13. Թոքախտով հիվանդ...անձանց պարտավորությունները

«Թոքախտով հիվանդ անձինք...պարտավոր են՝ կատարել բուժանձնակազմի կողմից նշանակված բուժումները,

նման հաստատություններում գտնվելու ժամանակ պահպանել հակաթոքախտային բժշկական հաստատությունների ներքին կարգուկանոնը,

պահպանել թոքախտով հիվանդ անձանց համար հասարակական վայրերում սահմանված սանիտարահիգիենիկ պայմանները»:

Հոդված 14. Թոքախտով հիվանդ ... անձանց սոցիալական պաշտպանությունը

«4. Թոքախտով հիվանդ...անձինք թոքախտի բուժման համար անհրաժեշտ դեղորայքն ստանում են անվճար՝ Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության կողմից սահմանված կարգով»:

2. Ազատագրված անձանց բժշկական օգնություն ցույց տալու վերաբերյալ նորմատիվ իրավական կարգավորումներ

60. Ռուսաստանի օրենսդրությունն ազատագրված անձանց բժշկական օգնություն ցույց տալու վերաբերյալ մանրամասն կարգավորված հանձնարարականներ է տալիս: Նման հանձնարարականներ առկա են Առողջապահության և սոցիալական զարգացման նախարարության և Արդարադատության նախարարության 2005թ. հոկտեմբերի 17-ի՝ «Կալանավայրերում և ազատագրված վայրերում պատիժ կրող անձանց բժշկական օգնություն ցույց տալու կազմակերպման կարգի մասին» թիվ 640/190 հրամանում (Կարգադրություն), որոնք կիրառվում են առանց բացառության բոլոր ազատագրված անձանց նկատմամբ: Մասնավորապես, այդ Կարգադրության 3-րդ բաժինը նշում է սկզբնական անհրաժեշտ գործողությունները, որոնք պետք է իրականացվեն կալանավորված անձանց քննչական մեկուսարան տեղափոխելուն պես: Մինչև քննչական մեկուսարան նրանց մտնելը և մյուս ազատագրված անձանց հետ նույն բանտախցում տեղավորելը, բոլոր ժամանածները պետք է սկզբնական բժշկական զննում անցնեն: Այդ բժշկական զննումն իրականացվում է այդ անձանց մոտ վարակիչ հիվանդությունների ի հայտ բերման, ինչպես նաև հիվանդ անձանց անհրաժեշտ օգնություն ցուցաբերելու նպատակով: Քննչական մեկուսարան բերված բոլոր անձինք ոչ ավելի, քան երեք օրվա ընթացքում պետք է անցնեն պարտադիր բուժզննում, այդ թվում՝ ռենտգենյան լուսանկարահանում: Մանրակրկիտ բուժզննման ընթացքում բժիշկը բացահայտում է ազատագրված անձի բոլոր առողջական խնդիրները, ուսումնասիրում կյանքի և հիվանդության ընթացքի պատմությունը (անամնեզը), զրանցում անձի մոտ առկա բոլոր վնասվածքները և առկայության դեպքում՝ նաև նոր կատարված դաջվածքները, ինչպես նաև անհրաժեշտության դեպքում նշանակում լրացուցիչ բուժզննում: Սեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունների, ՄԻՎ վարակի կամ թոքախտի հայտնաբերման համար իրականացվում են լաբորատոր ուսումնասիրություններ:

61. Ազատագրված անձանց բժշկական հետագա զննումն իրականացվում է տարին երկու անգամ կամ հենց վերջիններիս խնդրանքով: Առողջական վիճակի վատթարացման դեպքում բժշկական զննումն իրականացվում է քննչական մեկուսարանի բժշկական անձնակազմի կողմից: Նման դեպքերում զննումը ներառում է ինչպես ընդհանուր բժշկական զննությունը, այնպես էլ լրացուցիչ

մեթոդներ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ մասնագետ բժիշկներ են ներգրավվում: Ձևնության արդյունքները գրանցվում են ազատագրկված անձի ամբուլատոր քարտում: Ազատագրկված անձը պետք է տեղեկացվի զննության արդյունքների մասին:

62. Կարգադրության 3-րդ բաժինը նաև սահմանում է ազատագրկված անձի՝ զննություն անցնելուց կամ բուժվելուց հրաժարվելու դեպքում իրականացվող ընթացակարգը: Հրաժարման դեպքում ազատագրկված անձի ամբուլատոր քարտում այդ մասին նշում է կատարվում: Բժիշկը պետք է մանրամասն բացատրի, թե ինչ հետևանքներ կարող է ունենալ բժշկական միջամտությունից հրաժանվելը:

63. Ազատագրկված անձինք նշանակված դեղահաբերն ընդունում են բժշկի ներկայությամբ: Բացառիկ դեպքերում քննչական մեկուսարանի բժշկական բաժնի դեկավարը կարող է ցերեկային ժամերին առանց բժշկական հսկողության դեղահաբեր ընդունելու թույլտվություն տալ:

64. Կարգադրության 10-րդ բաժինը կարգավորում է թրքախտով հիվանդ ազատագրկված անձանց բժշկական զննության, մոնիթորինգի և բուժման անցկացման կարգը: Այս բաժինը մանրամասն կարգավորում է ինչպես առաջին անգամ թրքախտով հիվանդ, այնպես էլ կրկին վարակված անձանց (ռեցիդիվի կամ ազատագրկված անձի մեղքով վատ իրականացված բուժման դեպքում) նկատմամբ իրականացվող բժշկական զննությունների կարգը, սահմանում դրանց պարբերականությունը և կարգավորում բուժման ընթացքը: Մասնավորապես, սահմանված է, որ ազատագրկված անձի մոտ թրքախտի հայտնաբերման դեպքում պետք է անհապաղ վերջինիս մեկուսացնել (քննչական մեկուսարանի վարակային բաժնում), այնուհետև նրան տեղափոխել հակաթրքախտային հաստատություն: Թրքախտով հիվանդ անձանց կանխարգելիչ (պրոֆիլակտիկ) և հակառեցիդիվային բուժումն իրականացվում է մասնագետների կողմից: Միաժամանակ, խիստ հսկողություն է իրականացվում ազատագրկված անձանց կողմից դեղահաբերի ընդունման նկատմամբ: Յուրաքանչյուր դեղի չափաբաժին գրանցվում է ամբուլատոր քարտում: Դրանց ընդունումից հրաժարվելու մասին ևս նշումներ են կատարվում: Անցկացվում են զրույցներ բուժումից հրաժարվելու հետևանքների մասին: Թրքախտով հիվանդ ազատագրկված անձանց համար սահմանվում է հատուկ սննդակարգ:

3. Հակաթրքախտային միջոցառումների մասին հրամաններ

65. 2003թ. մարտի 21-ին Առողջապահության նախարարությունն արձակել է թիվ 109 հրամանը՝ «Ռուսաստանի Դաշնությունում հակաթրքախտային միջոցառումների կատարելագործման մասին» («Հակաթրքախտային միջոցառումների մասին հրաման» կամ «Հրաման»): Ելնելով Ռուսաստանի Դաշնությունում թրքախտի վարակի, հատկապես երեխաների և ազատագրկված անձանց շրջանում տարածվածության աստիճանից, ինչպես նաև այս հիվանդությունից մահացածության դեպքերի աճից՝ Հրամանը շարադրում է միջազգային չափանիշներին համապատասխանող մի շարք ուղեցույց դրույթներ և խորհուրդներ ամբողջ երկրում թրքախտի կանխարգելման, հայտնաբերման, բուժման համար, սահմանում թրքախտով հիվանդ անձանց հայտնաբերման եղանակները, թրքախտի արտահայտման ծները, անհրաժեշտության դեպքում իրականացվող բժշկական հետազոտության անցկացման կարգն ու գնահատականը, ինչպես նաև սահմանում է պատվաստման իրականացման կարգն ու պայմանները, որոշակի խմբի հիվանդների բուժման ընթացքը և այլն:

66. Մասնավորապես, Հրամանի 6-րդ հավելվածը ներառում է թրքախտով հիվանդ անձանց քիմիաթերապիայի ենթարկելու մասին Կանոններ: Բուժման նպատակը, հիմնականում կիրառվող հակաթրքախտային դեղահաբերի և չափաբաժինների, ինչպես նաև քիմիաթերապիայի իրականացման վերաբերյալ դրույթները համապատասխանում են «Թրքախտի բուժում Ազգային ծրագրերի համար ուղեցույց սկզբունքներ, Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպություն» փաստաթղթին (տե՛ս ստորև):

B. Ազատագրկման վայրում պահելու պայմանները

67. Կասկածյալին կամ մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու մասին օրենքի (Դաշնային օրենք թիվ 103-ԴՕ, 1995թ. հուլիսի 15) 22-րդ հոդվածը սահմանում է, որ կալանքի տակ գտնվող անձինք պետք է ապահովվեն առողջություն համար օգտակար և ուժերը վերականգնող, Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության կողմից սահմանված չափանիշներին համապատասխանող անվճար սննդով: 23-րդ հոդվածը սահմանում է, որ կալանավորված անձանց անհրաժեշտ է ապահովել հիգիենային, սանիտարական պայմաններին և հրշեջ անվտանգությանը համապատասխանող կենցաղային պայմաններով: Նրանք պետք է նաև ապահովված լինեն առանձին ննջարանով և անկողնային պարագաներով, զուգարանային և ճաշելու համար նախատեսված պարագաներով: Յուրաքանչյուր ազատագրկված անձ պետք է ունենա ոչ պակաս, քան չորս քառակուսի մետր անձնական տարածք:

C. Հանցագործության քննությունը

68. Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգիրքը (ուժի մեջ է մտել 2002թ. հունիսի 1-ին, «քր. դատ. օր.») սահմանում է, որ քրեական գործերով նախաքննություն իրականացնելու իրավունք ունի քննիչը կամ դատախազը, նախաքննություն իրականացնելու իրավունք ունի քննիչը կամ դատախազը՝ ֆիզիկական անձանց հաղորդումների կամ սեփական նախաձեռնության հիման վրա, այն դեպքերում, երբ հիմքեր կան ենթադրելու, որ հանցանք է կատարվել (հոդվածներ 146 և 147): Քննության նկատմամբ ընդհանուր հսկողություն իրականացնում է դատախազը (հոդված 37): Դատախազն իրավասու է կարգադրություններ անել առանձին քննչական գործողությունների իրականացման վերաբերյալ, գործը մի քննիչից հանձնել մյուսին կամ կարգադրել լրացուցիչ քննություն իրականացնել: Քրեական գործ հարուցելու հիմքերի բացակայության դեպքում քննիչը կամ դատախազը կայացնում է քրեական գործ հարուցելու մերժման մասին պատճառաբանված որոշում, որի մասին հայտնում է շահագրգիռ կողմերին: Որոշումը ենթակա է բողոքարկման վերադաս դատախազին կամ ընդհանուր իրավասության դատարան՝ քր. դատ. օր. 148-րդ հոդվածով սահմանված կարգով: 125-րդ հոդվածը սահմանում է մասնակիցների սահմանադրական իրավունքները խախտող՝ քննիչի կամ դատախազի կողմից կայացված որոշումների վերանայման իրավունքը:

D. Կալանավայրերում ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իշխանությունների պատասխանը

69. Ռուսաստանի օրենսդրությունը սահմանում է կալանավորված անձանց ժամանակավորապես քննչական մեկուսարաններում պահելու վերաբերյալ պայմանները: Նման կարգավորումներ առկա են Արդարադատության նախարարության «Քննչական մեկուսարաններում ներքին կարգի կանոնների հաստատման մասին» թիվ 189 հրամանում («Հրաման»), որն ուժի մեջ է մտել 2005թ. հոկտեմբերի 14-ին: Սահմանվորապես, Հրամանի 2-րդ բաժինը սահմանում է, որ ազատագրված անձի մոտ մարմնական վնասվածքներ հայտնաբերելու դեպքում անհրաժեշտ է քննություն իրականացնել: Ենթադրյալ հանցագործության հանգամանքերի բացահայտման նպատակով կազմված գործի նյութերն ուղարկվում են դատախազություն Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան քրեական գործ հարուցելու կամ մերժելու մասին որոշում կայացնելու համար (2-րդ բաժին, 16-րդ կետ):

E. Ողջամիտ ժամկետում գործի վերանայման իրավունքի խախտման դեպքում իրավական պաշտպանության նոր միջոցները

70. 2010թ. ապրիլի 30-ին Ռուսաստանի օրենսդիր մարմինն ընդունել է «Ողջամիտ ժամկետում դատական քննության իրավունքի կամ դատարանի կայացրած ակտը ողջամիտ ժամկետում ի կատար ածելու հետ կապված իրավունքի խախտման դեպքում փոխհատուցման մասին («Փոխհատուցման մասին ակտ»)» թիվ 69-ԴՕ օրենքը: Փոխհատուցման մասին ակտն ուժի մեջ է մտել 2010թ. մայիսի 4-ին: Այն սահմանում է, որ ողջամիտ ժամկետում դատական քննության իրավունքի հետ կապված խախտման դեպքում անձն իրավունք ունի ոչ նյութական հատուցման պահանջ ներկայացնել: Թիվ 69-ԴՕ-ն, այսպիսով, Ռուսաստանի ուղղիչ հիմնարկների գործունեությունը կարգավորող օրենսդրության մեջ փոփոխություն է մտցրել:

71. Փոխհատուցման մասին ակտի 6.2-րդ հոդվածը սահմանում է, որ բոլոր անձինք, ովքեր զանգատներ են ներկայացրել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան՝ ողջամիտ ժամկետում դատական քննության իրավունքի խախտման հիմքով, ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում իրավունք ունեն ներպետական դատարաններ փոխհատուցման հայց ներկայացնել, եթե եվրոպական դատարանը ներկայացված զանգատն ընդունելի չի համարել:

F. Պատիժը կրելու նպատակով կալանավայրի ընտրությունը

72. Ռուսաստանի Դաշնության քրեակատարողական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածը (թիվ 1-ԴՕ, ընդունվել է 1997թ. հունվարի 8-ին) սահմանում է, որ ազատագրված անձինք, բացի բացառիկ դեպքերից, իրենց պատիժը կրում են Ռուսաստանի Դաշնության այն տարածքում գտնվող ուղղիչ հիմնարկում, որտեղ վերջիններս բնակվել են մինչև մեղադրական վճռի ուժի մեջ մտնելը: Բացառիկ դեպքերում առողջական վիճակից ելնելով կամ անվտանգության ապահովման նպատակով կամ ազատագրված անձի համաձայնության դեպքում նրանք կարող են պատիժը կրել Ռուսաստանի Դաշնության այլ տարածքում: Բնակության վայրի բացակայության դեպքում ազատագրված անձինք ուղարկվում են ազատագրված վայր՝ քրեակատարողական համակարգի վերադաս մարմինների հետ համաձայնեցնելու դեպքում:

III. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԵԿՈՒՅՑՆԵՐԸ ԵՎ ՓԱՏՍԱԹԴԹԵՐԸ

A. Առողջության պահպանության վերաբերյալ ընդհանուր հարցեր

1. *Նախարարների կոմիտեի թիվ (2006)2 հանձնարարականը Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններին «Եվրոպական բանտային կանոնների մասին», որն ընդունվել է 2006թ. հունվարի 11-ին Նախարարների տեղակալների 958-րդ նիստի ընթացքում («Եվրոպական բանտային կանոններ»)*

73. Եվրոպական բանտային կանոնները սահմանում են առողջության պահպանման վերաբերյալ ուղեցույց սկզբունքները: Սույն գործին վերաբերող Կանոնները սահմանում են հետևյալը.

«Առողջության պահպանումը

39. Քրեակատարողական մարմինները պետք է երաշխավորեն իրենց խնամքի տակ գտնվող բոլոր բանտարկյալների առողջությունը:

Բանտերում առողջության պահպանման կազմակերպումը

40.1. Բանտում բժշկական ծառայությունները պետք է իրենց գործունեությունը կազմակերպեն՝ սերտորեն համագործակցելով համայնքի կամ պետության ընդհանուր առողջապահական համակարգի հետ:

40.2. Բանտերում առողջության պահպանման քաղաքականությունը պետք է կապակցված և համահունչ լինի առողջության պահպանման ազգային քաղաքականությանը:

40.3. Բանտարկյալները պետք է կարողանան առանց իրենց իրավական վիճակով պայմանավորված որևէ խտրականության օգտվել երկրում առկա առողջապահական ծառայություններից:

40.4. Բանտում բուժօժանդությունը պետք է ձգտի հայտնաբերել և բուժել բանտարկյալների ֆիզիկական կամ հոգեկան հիվանդությունները կամ լուծել առողջական խնդիրները:

40.5. Այդ նպատակի համար բանտարկյալին պետք է տրամադրվեն բոլոր անհրաժեշտ բժշկական, վիրաբուժական և հոգեբուժական ծառայությունները, ներառյալ համայնքում առկա ծառայությունները:

Բժշկական և առողջապահական անձնակազմը

41.1. Յուրաքանչյուր բանտ պետք է օգտվի առնվազն մեկ որակավորված ընդհանուր բժշկի ծառայությունից:

41.2. Պայմաններ պետք է ստեղծվեն՝ մշտապես ապահովելու հրատապ դեպքերում որակավորված ընդհանուր բժշկի անհապաղ հասանելիությունը:

...

41.4. Յուրաքանչյուր բանտ պետք է ունենա առողջապահական համապատասխան վերապատրաստում անցած աշխատողներ:

Բժշկի պարտականությունները

42.1. Բժիշկը կամ նրան հաշվետու որակավորված բուժքույրը պետք է յուրաքանչյուր բանտարկյալի բանտ ընդունումից հետո հնարավորինս շուտ տեսակցի և ստուգի նրան, բացառությամբ, երբ ակնհայտ է, որ նման տուգման անհրաժեշտություն չկա:

...

42.3 Բանտարկյալին ստուգելիս բժիշկը կամ նրան հաշվետու որակավորված բուժքույրը պետք է առանձնակի ուշադրություն դարձնի հետևյալին.

□

բ. ֆիզիկական կամ հոգեկան հիվանդությունների ախտորոշմանը և դրանց բուժման ու արդեն իսկ ընթացող բուժումը շարունակելու համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցների ձեռնարկմանը,

...

գ. ինֆեկցիոն կամ տարափոխիկ հիվանդությամբ տառապելու մեջ կասկածվող բանտարկյալներին ինֆեկցիոն ժամանակաշրջանի ընթացքում մեկուսացնելուն և նրանց պատշաճ կերպով բուժելուն,

...

43.1. Բժիշկը պետք է հոգ տանի բանտարկյալների ֆիզիկական և հոգեկան առողջության մասին և պետք է հանության շրջանակում կիրառվող առողջապահական չափորոշիչներին չհակասող պայմաններով և հաճախականությամբ տեսակցի բոլոր հիվանդ բանտարկյալներին, հիվանդության կամ մարմնական վնասվածքի մասին հայտնող բոլոր բանտարկյալներին և այլ բանտարկյալների, որոնց վրա հատուկ հրավիրվում է բժշկի ուշադրությունը:

...

Բուժօգնության կազմակերպումը

46.1. Հիվանդ բանտարկյալները, որոնք մասնագիտացված բուժման կարիք ունեն, տեղափոխվում են մասնագիտացված հիմնարկներ կամ քաղաքացիական հիվանդանոցներ, եթե տվյալ բուժումը հնարավոր չէ կազմակերպել բանտի ներսում:

46.2. Այն դեպքում, երբ քրեակատարողական ծառայությունն ունի իր սեփական հիվանդանոցները, դրանք պետք է համարժեքորեն ապահովված լինեն կադրերով և հարմարություններով, որպեսզի այդտեղ ուղարկվող բանտարկյալների համար իրականացվեն համապատասխան բուժում և խնամք:

2. Խոշտանգումների կանխարգելման եվրոպական կոմիտեի Ընդհանուր հաշվետվությունից քաղվածք 3-րդ (CPT հաշվետվություն)

74. Ազատագրկման վայրերում բարդ և կարևոր բուժօգնությանը վերաբերող հարցերին անդրադարձել է *Խոշտանգումների կանխարգելման եվրոպական կոմիտեն իր Ընդհանուր հաշվետվության 3-րդ քաղվածքում (CPT/Inf (93)12, հրատարակվել է 1993թ. հունիսի 4-ին)*: Հաշվետվության համապատասխան քաղվածքները սահմանում են.

«33. Ազատագրկման վայր մուտք գործելուն պես բոլոր ազատագրված անձինք պետք է անհապաղ ենթարկվեն բուժօգնման տվյալ հիմնարկի բժշկական անձնակազմի կողմից: Մինչ օրս ներկայացրած հաշվետվություններում ԽԿԿ-ն առաջարկում է, որպեսզի ամեն նոր բերված ազատագրված անձ անմիջապես պատշաճ կերպով և անհրաժեշտության դեպքում ֆիզիկապես հետազոտվի բժշկի կողմից: Հարկ է ավելացնել, որ որոշ երկրներում հետազոտումն անց է կացվում բժշկի ղեկավարության ներքո աշխատող որակյալ բուժքրոջ կողմից: Այսպիսի մոտեցումը կարելի է դիտարկել որպես առկա ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման ձև:

Ցանկալի է նաև, որ ազատագրված անձինք զալուն պես ստանան բժշկական ծառայության առկայության և նրա գործունեության, ինչպես նաև հիգիենայի հիմնական միջոցների մասին տեղեկացնող բուկետ կամ բրոշյուր:

34. Ազատագրված անձինք պետք է ցանկացած ժամանակ բժշկին դիմելու հնարավորություն ունենան՝ անկախ իրենց ազատագրկման ռեժիմից... Բժշկական սպասարկումը պետք է կազմակերպված լինի այնպես, որ բժշկի խորհրդատվությունից օգտվելու խնդրանքը բավարարվի առանց ավելորդ հապաղման...

35. Ազատագրկման վայրի բժշկական ծառայությունը պետք է հնարավորություն ունենա ազատագրված անձանց ապահովելու առնվազն կանոնավեր ամբուլատոր խորհրդատվությամբ և բժշկական շտապօգնությամբ (նաև կարող է ունենալ մահճակալներով ապահովված հիվանդանոցային տիպի բաժանմունք)... Բացի դրանից, ազատագրկման վայրում աշխատող բժիշկը պետք է մասնագետներ ներգրավելու հնարավորություն ունենա:

Բժշկական շտապօգնության անհրաժեշտության դեպքում պետք է միշտ բժշկին դիմելու հնարավորություն լինի: Բացի դրանից, ազատագրկման վայրում միշտ պետք է ներկա լինի առաջին օգնություն ցուցաբերելու ունակ անձ, ցանկալի է բուժքրոջ պաշտոնապես հաստատված որակավորմամբ:

Ամբուլատոր բուժումը պետք է վերահսկվի բուժանձնակազմի կողմից. շատ դեպքերում ազատագրված անձի նխաձեռնությունը բավարար չէ բուժումը շարունակելու համար:

36. Պետք է հնարավոր լինի օգտվել լավ սարքավորված քաղաքացիական հիվանդանոցի կամ ազատագրկման վայրի հիվանդանոցի բժշկական ծառայություններից:

...

38. Ազատագրկման վայրերում բժշկական սպասարկումը պետք է ապահովի բուժում և խնամք, ինչպես նաև համապատասխան սնունդ, ֆիզիոթերապևտիկ բուժում, վերականգնողական կամ ցանկացած այլ անհրաժեշտ հատուկ բուժում՝ համարժեք այն բուժմանը, որից օգտվում են հիվանդները նման հիմնարկի սահմաններից դուրս: Պետք է նաև նախատեսվի հիմնարկի ապահովվածությունը բուժանձնակազմով և խնամող անձնակազմով, տեխնիկական մասնագետներով, տարածքով և սարքավորումներով:

Անհրաժեշտ է ղեղամիջոցների մատակարարման և բաշխման համապատասխան վերահսկում, իսկ ղեղամիջոցների պատրաստումը պետք է հանձնարարվի արհեստավարժ բուժանձնակազմի (ղեղագործ, բուժքույր և այլն):

...

39. Յուրաքանչյուր հիվանդի համար պետք է լրացվի բժշկական քարտ, որը կպարունակի փոփոխական տվյալներ, ինչպես նաև ընթացիկ գրանցումներ հիվանդի վիճակի փոփոխության և ցանկացած հատուկ բուժօգնման մասին, որին ենթարկվել է հիվանդը: Հիվանդին այլ հիմնարկ տեղափոխելու դեպքում քարտը պետք է ուղարկվի այն հաստատության բժիշկներին, ուր տեղափոխվում է ազատագրված անձը:

Բացի դրանից, բուժանձնակազմը պետք է ամենօրյա գրանցումներ կատարի մատյանի մեջ հիվանդներին վերաբերող առանձին դեպքերի մասին: Նման գրանցումներն օգտակար են այնքանով, որքանով ընդհանուր պատկերացում են տալիս ազատագրկման տվյալ հիմնարկում առողջապահության կազմակերպման մասին, ինչպես նաև լուսաբանում են որոշ խնդիրներ, որոնք կարող են ծագել:

40. Բժշկական ծառայության հաջորդ աշխատանքի նախադրյալ է հանդիսանում քննարկումների անցկացնելու նպատակով բժիշկների և խնամող անձնակազմի կանոնավոր հանդիպումները և ծառայությունը ղեկավարող ավագ բժշկի կողմից աշխատանքային խմբեր ստեղծելու հնարավորությունը: ...

54. Ազատագրված վայրերում գործող բժշկական ծառայությունները պետք է կանոնավոր կերպով տեղեկատվություն տարածեն վարակիչ հիվանդությունների (հատկապես հեպատիտի, ՁԻԱՀ-ի, պալարախտի, մաշկային վարակների) մասին ինչպես ազատագրված անձանց, այնպես էլ հիմնարկի անձնակազմի շրջանում: Անհրաժեշտության դեպքում, նրանք, ովքեր գտնվում են ազատագրված անձի հետ հաճախակի շփման մեջ, պետք է ենթարկվեն բժշկական վերահսկողության (անձինք, ովքեր պահվում են նույն խցերում, հիմնարկի անձնակազմը, հաճախակի այցելողները):

3. Բանտային համակարգում առողջապահության վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեի թիվ R (98) 7 հանձնարարականը

75. Բանտային համակարգում առողջապահության վերաբերյալ եվրոպական չափանիշները զետեղված են Անդամ երկրների Նախարարների կոմիտեի բանտային համակարգում առողջապահության կազմակերպման և էթիկայի հետ կապված հարցերի վերաբերյալ թիվ R (98) 7 հանձնարարականում (հրապարակված՝ 1998թ. ապրիլի 8-ին Նախարարների տեղակալների թիվ 627 հանդիպմանը): Հիմք ընդունելով Եվրոպական բանտային կանոնները և ԽԿԿ (CPT) չափորոշիչները՝ Հանձնարարականն անդրադարձել է այս կապակցությամբ առավել առանձնահատուկ հարցերի, ներառյալ նաև՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածման խնդրին: Մասնավորապես, թրջախտ հիվանդության վերաբերյալ Նախարարների կոմիտեն արտահայտում է իր մտահոգություններն ու նշում, որ անհրաժեշտ է ձեռնարկել բոլոր միջոցառումներն այս հիվանդության տարածման կանխարգելման համար, ինչպես նաև կարևորում է այս ոլորտի վերաբերյալ օրենսդրության կատարելագործումը: Թերապևտիկ միջամտությունը և բանտից դուրս կատարվող համաձայն՝ բուժանձնակազմը պետք է լինեն նույնական: Համապատասխան օրենսդրության համաձայն՝ բուժանձնակազմը պետք է կազմված լինի այնպիսի բժիշկներից, որոնք իրենց մասնագիտական հմտություններով համապատասխանում են հասարակության մեջ ընդունված չափանիշներին (Բաժին 41):

B. Վարակիչ հիվանդությունների տարածման վերաբերյալ առողջապահական խնդիրներ

1. Բանտերի և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ հսկողության մասին Նախարարների կոմիտեի թիվ R (93) 6 հանձնարարականը

76. Եվրոպական բանտերում վարակիչ հիվանդությունների հիմնահարցը Անդամ երկրների Նախարարների կոմիտեի՝ բանտերի և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ հսկողության և քրեաբանական առանձնահատկությունների մասին հանձնարարականի խնդրո առարկան է (հրապարակվել է 1993թ. հոկտեմբերի 18-ին Նախարարների տեղակալների 500-րդ հանդիպմանը): Նշված Հանձնարարականը սահմանում է.

«2. Համակարգային բժշկական զննությունն իրականացվում է բանտ մտնելուն պես հարակից (ինտերկուրենտային) հսկողությամբ, որը վերաբերում է բուժվող վարակիչ հիվանդություններին, այդ թվում՝ նաև թրջախտին: Այդ զննումը նաև հնարավորություն է տալիս իրականացնել սանիտարական հսկողություն, ինչը բանտարկյալներին մեկ անգամ ևս ապացուցում է, որ իրենց առողջության մասին հոգ է տարվում...»

15. Բանտային բժշկական համակարգում համապատասխան ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսները պետք է մատչելի լինեն ոչ միայն վարակիչ հիվանդությունների և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, այլև բանտարկյալներին անհանգստացնող բոլոր տեսակի հիվանդությունների դեպքերում»:

2. Խոշտանգումների կանխարգելման եվրոպական կոմիտեի Ընդհանուր հաշվետվությունից 11-րդ քաղվածքը (CPT Հաշվետվություն)

77. Ազատագրված վայրերում վարակիչ հիվանդությունների վերաբերյալ հարցերը կարգավորված են առավելապես *Խոշտանգումների կանխարգելման եվրոպական կոմիտեի Ընդհանուր հաշվետվության 11-րդ քաղվածքում* (CPT/INF (2001) 16, հրապարակվել է 2001թ. սեպտեմբերի 3-ին), որտեղ քննարկված են բուժօգնության տրամադրման հետ կապված լուրջ խնդիրներն ու համապատասխան միջոցների պակասը, որի հետևանքով ավելանում է վարակիչ հիվանդությունների տարածման հնարավորությունը: Այս հարցերի կապակցությամբ ԽԿԿ (CPT) հաշվետվությունը սահմանում է՝

«31. Վարակիչ հիվանդությունները և հատկապես պալարախտը, հեպատիտը, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ը մի շարք եվրոպական երկրներում դարձել են առողջապահության համար մտահոգություն առաջացնող մեծ խնդիր: Թեև այս հիվանդությունները բնակչության շրջանում նույնպես տարածված են, դրանք որոշ ուղղիչ հիմնարկների համար դարձել են բարդ խնդիր: Հետևաբար, ԽԿԿ-ն մի շարք առիթներով արտահայտել է իր լուրջ մտահոգություններն այս խնդրի լուծման համար անբավարար միջոցների ձեռնարկման կապակցությամբ: Ավելին, նյութական պայմանները, որոնցում պահվում են բանտարկյալները, հաճախ այնպիսին են, որ կարող են միայն նպաստել այդ հիվանդությունների տարածմանը:

ԽԿԿ-ն գիտակցում է, որ ծանր տնտեսական ճգնաժամ ապրող երկրներում, ինչպիսիք են այսօր ԽԿԿ-ի այցելած շատ երկրներ, անհրաժեշտ են զոհողություններ, այդ թվում՝ նաև ուղղիչ հիմնարկներում: Սակայն, որքան էլ որ այդ դժվարություններն առկա լինեն, անձի ազատագրկման գործողությունը միշտ հոգատարություն է պահանջում, որն էլ իր հերթին պարտավորեցնում է իրականացնել հիվանդության կանխարգելիչ միջոցառումներ, զանգվածային հետազոտություններ ու բուժման արդյունավետ մեթոդների կիրառում: Պետական մարմինների կողմից այս պարտականության կատարումն առավել կարևոր է և անհրաժեշտ, երբ խոսքը վերաբերում է կյանքին սպառնացող հիվանդություններին:

Ձանգվածային հետազոտությունների ժամանակակից մեթոդների կիրառումը դեղամիջոցների և համապատասխան նյութերի անընդմեջ մատակարարումը, անձնակազմի առկայությունը, որն ապահովում է ազատագրկված անձանց նշանակված դեղամիջոցների ընդունումը ճիշտ ժամին և ճիշտ քանակով, և անհրաժեշտության դեպքում հատուկ սննդի ապահովումը կազմում են վերոհիշյալ հիվանդությունների դեմ պայքարի և ազատագրկված անձանց անհրաժեշտ բժշկական սպասարկում իրականացնելու արդյունավետ ռազմավարության հիմնական տարրերը: Վարակիչ հիվանդություններով տառապող բանտարկյալների բնակեցման տեղերում նյութական պայմանները պետք է նպաստեն նաև դրանց առողջական վիճակի բարելավմանը, բացի բնական լույսից և լավ օդափոխությունից, դրանք պետք է ունենան բավարար հիգիենիկ պայմաններ, ինչպես նաև պետք է գերլցված չլինեն:

Ավելին, այս բանտարկյալները չպետք է մեկուսացվեն բանտում պահվող այլ անձանցից, եթե դա խիստ անհրաժեշտ չէ բժշկական կամ այլ նկատառումներով...

Այս հարցերի մասին սխալ պատկերացումների վերացման համար ազգային մարմինները բանտարկյալներին և բանտերի ծառայողներին պարտավոր են ապահովել վարակիչ հիվանդությունների վերաբերյալ ուսուցման ծրագրով: Այս ծրագիրը պետք է ներառի հիվանդություններով վարակման ձևերը, դրանցից պաշտպանվելու և համապատասխան կանխարգելիչ միջոցառումները:

Պետք է նախապես ընդգծել, որ համապատասխան տեղեկատվությունը և խորհրդատվությունը պետք է տրամադրվի յուրաքանչյուր զննումից առաջ, իսկ դրական արդյունքի դեպքում՝ նաև հետո: Ակնհայտ է, որ հիվանդին վերաբերող տեղեկությունները պետք է պաշտպանվեն բժշկական գաղտնիության սկզբունքով: Սկզբունքորեն այս բնագավառում որևէ միջամտություն պետք է հիմնված լինի տվյալ տեղեկացված անձի համաձայնության վրա:

Ավելին, տվյալ երկրում այս բնագավառում գործող բոլոր նախարարություններն ու հիմնարկները պետք է լավագույն ձևով համակարգեն իրենց ջանքերը վերոհիշյալ հիվանդությունների դեմ պայքարելու համար: ԽԿԿ-ն այս առումով հատուկ նշում է, որ պետք է երաշխավորվի հիվանդությունների բուժման շարունակումը բանտից ազատվելուց հետո»:

C. Ռուսաստանի Դաշնությունում առողջապահության վերաբերյալ հաշվետվություններ

1. ԽԿԿ (CPT) հաշվետվությունը Ռուսաստանի Դաշնության մասին

78. 2001թ. դեկտեմբերի 2-17-ն ընկած ժամանակահատվածում Ռուսաստանի Դաշնություն կատարված այցի հիման վրա ներկայացված հաշվետվության մեջ (CPT/INF (2003) 30) նշված է, որ`

«102. ԽԿԿ-ն լուրջ մտահոգված է ԲԿ+ (այսինքն՝ առավել վարակիչ) թրքախտով հիվանդ ազատագրկված անձանց ժամանակավոր ազատագրկման վայրից (SIZO) քննության ժամանակավոր մեկուսարան տեղափոխելու (IVS) տարածված պրակտիկայի առկայությամբ, ինչպես նաև այն հանգամանքով, որ դադարում են շփումներն այդ անձանց հետ: Շփումը նաև դադարում է այն դեպքերում, երբ անձը տեղափոխվում է ուղղիչ հիմնարկ:

Իրավապահ համակարգում և ուղղիչ հիմնարկներում, ինչպես նաև հասարակության շրջանում, թրքախտի վարակի տարածման դեմ պայքարելու համար ԽԿԿ-ն առաջարկում է վերոգրյալ պրակտիկան դադարեցնելու համար ձեռնարկել համապատասխան միջոցառումներ»:

2. Համաշխարհային բանկի հաշվետվությունը «Ռուսաստանում Թոքախտի և ՁԻԱՀ-ի նկատմամբ հսկողության իրականացման մասին»

79. 2009թ. դեկտեմբերի 23-ին Համաշխարհային բանկը ներկայացրել է «Իրականացված գործողությունների և արդյունքների մասին» զեկույցը Ռուսաստանի Դաշնությունում թրքախտի և ՁԻԱՀ-ի նկատմամբ հսկողության իրականացման վերաբերյալ (Ջեկույց թիվ ICR00001281, Բաժին 1): Այն սահմանում է, որ`

«Ըստ Համաշխարհային առողջապահական կազմակերպության (WHO)՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը համարվում է աշխարհի 22 երկրներից մեկը, որտեղ թրքախտը տարածված է (WHO, Թոքախտի նկատմամբ մեծամասշտաբ հսկողություն՝ Դիտարկում, Պլանավորում, Ֆինանսավորում, Ժնև, 2002 թվական): 1990-ական թվականներին թրքախտի մակարդակն աճել է: Դա տեղի է ունեցել մի շարք հանգամանքների ազդեցության հետևանքով՝ (i) աղքատության աճ, (ii) թրքախտի բուժման համար նախատեսված անբավարար ֆինանսական միջոցներ և բուժսպասարկում, (iii) անտորոշիչ և թերապևտիկ միջոցները, որոնք սահմանվել էին թրքախտի դեմ պայքարելու համար, ի զորու չեն եղել դիմակայելու սոցիալական համակենտրոնացման առկա խնդիրներին և հետխորհրդային ժամանակաշրջանին և (iv) տեխնիկական անհամապատասխանություններն ու հին սարքավորումները: Հետխորհրդային մի երկրից մյուսն արտագաղթն ավելի է խորացրել թրքախտի կանխարգելման հետ կապված խնդիրները:

Բանտերում թոքախտի տարածման աստիճանն ավելի բարձր է, քան հասարակության շրջանում: Բուժումը ներառում է երկարաժամկետ հոսպիտալացումը, թերապիտիկ ռեժիմի ընթացքում բուժանձնակազմի և հիվանդների պարբերաբար փոփոխությունները և վիրաբուժական միջամտությանը դիմելը: Առողջապահության ոլորտի ֆինանսավորման կրճատումն ու հակաթոքախտային դեղերի մատակարարման հետ կապված անհատականությունները, թոքախտային ամբուլատոր և լաբորատոր հաստատությունների նկատմամբ ոչ բավարար հսկողությունը: Սոցիալական և կենցաղային պայմանները, ինչպես նաև այս հիվանդության ախտորոշման համար համապատասխան պայմանների բացակայությունը նպաստել են թոքախտի վարակի տարածմանը, ինչպես նաև դեղերի նկատմամբ օրգանիզմի դիմադրողականության բարձրացմանը, ինչը լուրջ խնդիր է դարձել առողջապահության համար:

Նախկին Խորհրդային Միության հանրապետություններում (ԽՍՀՄ), հիմնականում՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում, 1990-ական թվականներին թոքախտի նկատմամբ հսկողությունն առավելապես իրականացվում էր կետրոնացված եղանակով՝ առանձին հիվանդանոցներում (տուբերկուպաներներ), տուբառոզարաններում, գիտահետազոտական ինստիտուտներում կամ հատուկ մասնագետների կողմից: Այս համակարգը մշակվել էր դեռ 1920-ական թվականներին թոքախտի համաճարակի դեմ: Թոքախտի ախտահիշման հայտնաբերման համար հիմնականում օգտագործվում էր ռենտգենային լուսանկարահանումը (ֆլուորոգրաֆիա): Սակայն այս հիվանդության դեմ պայքարի համակարգը կիրառելիս հաշվի չեն առնվել վերջինիս առանձնահատկությունները և պահանջվող ֆինանսական միջոցները: Բացի Կալմետտե-Գուերիսոլ (BCG) իմունիզացիան եղել է թոքախտի դեմ պայքարի հիմնական առանձնահատկությունը...

Ի տարբերություն 1990թ. տվյալների, 2000 թվականին թոքախտի տարածման մակարդակը՝ երկու անգամ, իսկ դրանից մահացության թիվը՝ երեք անգամ աճել է: Վերջին տարիներին թոքախտի դեմ արդյունավետ պայքարի պակասը հանգեցրել է թոքախտով քրոնիկ հիվանդ անձանց աճի՝ ստեղծելով վարակի տարածման համար մշտական «բարենպաստ միջավայր»: Այս ժամանակաշրջանում բակտերիոսկոպիայի միջոցով հաստատվել է թոքախտի ոչ ավելի քան 25 %, իսկ լաբորատոր փորձաքննության ժամանակ հայտնաբերվել է ոչ ավելի, քան 41 % թոքախտի դեպք, քանի որ թոքախտի դեպքերում դրական թթանմուշի հայտնաբերումն ավելի հազվադեպ է սկսել հանդիպել: Լինելով սոցիալական հիվանդություն՝ թոքախտն առավել տարածված է Ռուսաստանի՝ սոցիալ-տնտեսական ծանր վիճակում գտնվող բնակչության շրջանում»:

D. Թոքախտի թերապիայի վերաբերյալ ուղեցույց սկզբունքներ

80. Հաջորդ մեջբերումը կատարված է հետևյալ փաստաթղթից՝ Թոքախտի բուժում՝ Ազգային օրագրերի համար ուղեցույց սկզբունքներ, Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպություն, 1997 թվական, էջեր 27, 33 և 41:

«Թոքախտի բուժումն ունի սկզբնական (ինտենսիվ) փուլ, որը տևում է մինչև 2 ամիս, և հաջորդող փուլ, որը տևում է 4-6 ամիս: Սկզբնական փուլի ժամանակ, երբ, որպես կանոն, օգտագործվում են 4 դեղամիջոցներ, կատարվում է թոքախտային բացիլների արագ ոչնչացում: Մոտավորապես 2 շաբաթվա ընթացքում վարակիչ հիվանդները դառնում են ոչ վարակակիր: Ախտահիշմանը վերանում են: 2 ամսվա ընթացքում հիվանդների մեծ մասի մոտ թոքախտի դրական թթանմուշը դառնում է բացասական: Հաջորդող փուլի ընթացքում արդեն ավելի քիչ դեղամիջոցներ են օգտագործվում, սակայն բուժումը դեռ երկար ժամանակ շարունակվում է: Մանրէագերման միջոցով դեղամիջոցները հեռացնում են մնացած բացիլները և կանխարգելում հիվանդության հետագա կրկնումը:

Թոքերից վերցված դրական թթանմուշ ունեցող հիվանդների մոտ առկա է կայուն բացիլների վտանգը և, բացի դրանից, այս հիվանդներն ավելի մեծ քանակությամբ թոքախտային բացիլակիրներ են: Քիմիաթերապիայի միջոցով կարճատև բուժումը, երբ սկզբնական փուլում օգտագործվում է 4, իսկ հետագա փուլում՝ 2 դեղամիջոց, կրճատվում է կայուն բացիլների քանակը: Բուժման այս եղանակն արդյունավետ է ինչպես բուժման սկզբնական փուլում նման կայուն բացիլներ ունեցող հիվանդների, այնպես էլ զգայուն օրգանիզմ ունեցող անձանց համար:

Թոքերից վերցված բացասական թթանմուշ կամ էքստրաթթանմուշ ունեցող հիվանդների մոտ առկա է կայուն բացիլների ընտրության ավելի քիչ վտանգ, քանի որ այս հիվանդներն ավելի քիչ թոքախտային բացիլներ ունեն իրենց օրգանիզմում: Քիմիաթերապիայի միջոցով կարճ բուժումն սկզբնական փուլում՝ երեք, իսկ հաջորդող փուլում՝ երկու դեղամիջոցի օգտագործման արդյունավետությունն ապացուցված է...

Թոքերից վերցված դրական թթանմուշը (խորխը) պետք է ստուգել նաև թթանմուշով: Հիվանդների այս խումբը միակն է, երբ մանրէաբանական (բակտերիոլոգիական) հսկողությունն անհնարին է: Նման դեպքերում կրճաքվանդակի ռենտգենալուսանկարահանումն անարդյունավետ և անօգուտ միջոց է: Թոքերից վերցված բացասական թթանմուշ կամ էքստրաթթանմուշ ունեցող հիվանդներին կլինիկական հսկողությամբ բուժման հիմնական եղանակն է: Թոքախտի մեծ տարածում ունեցող երկրներում հասարակ թթանմուշը ինքն ընդունելով՝ հսկողության սահմանումը գրեթե անհնարին է կամ խորհուրդ չի տրվում: Եթե առկա են համապատասխան միջոցներ, ապա օգտակար կլինի ախտորոշելիս թթանմուշը հետազոտել նաև մանրադիտակային միջոցներով...

Ամմիջական հսկողությամբ բուժումը ԴՕԹՍ-ի (DOTS) մարտավարության տարրերից մեկն է: Վերջինս WHO-ի կողմից առաջարկված՝ թոքախտի կանխարգելման մարտավարությունների մի ամբողջական փաթեթ է: Ամմիջական հսկողությամբ բուժումը նշանակում է, որ հսկող մարմինն է հսկողության տակ

առնում դեղահաբեր ընդունող հիվանդին: Սա այնպիսի լրացուցիչ երաշխիք է, որ բուժվող անձը ճիշտ դեղահաբեր է ընդունում՝ համապատասխան դեղաչափերով և ճիշտ ընդմիջումներով...

Հիվանդների մեծ մասը կարող է չպահպանել նշանակված բուժումը: Անհնարին է կանխատեսել, թե որ հիվանդը կհետևի նշանակված բուժմանը, իսկ որը՝ ոչ, այդ իսկ պատճառով բուժման սկզբնական փուլում պետք է լինի հակվածություն նման հսկողությանը: Եթե թոքախտով հիվանդ անձը մեկ անգամ բաց է թողնում բուժումը, անհրաժեշտ է գտնել այդ անձին և շարունակել նրա բուժումը:

ՕՐԵՆՔ

I. ԹԻՎ IZ-18/1 ՔՆՆՉԱԿԱՆ ՄԵԿՈՒՍԱՐԱՆՈՒՄ ՊԱՅԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ԱՌՈՒՄՈՎ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

81. 2002թ. հունվարի 30-ից մինչև 2004թ. հուլիսի 16-ը Իժնակ քաղաքի թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում կալանքի տակ պահելու պայմանների կապակցությամբ դիմողը գանգատ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի փաստարկները

82. Հիմք ընդունելով թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանի պետի տեղակալի կողմից ներկայացված տեղեկանքները՝ Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները ներկայացրել են դիմողին կալանքի տակ պահելու պայմանների մանրամասն նկարագրությունը և հաստատել, որ դրանք համապատասխանում են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջներին: Ռուսաստանի Դաշնության իշխանություններն իրենց լրացուցիչ նշումներում ընդգծել են, որ «կասկածների տեղիք» է տալիս այն հանգամանքը, որ վատ պայմանների առկայության մասին նշել են նաև դիմող խցակիցները: Ընդ որում, Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները Դատարանի ուշադրություն են հրավիրում այն փաստի վրա, որ պետի տեղակալի ներկայացրած տեղեկանքները պաշտոնական փաստաթղթեր են համարվում, ուստի համապատասխան կնիք, ստորագրություններ և այլն: Ավելին, եթե տեղեկանքում նշվածն իրականությանը չհամապատասխաներ, դա ներկայացրած անձը կենթարկվեր քրեական պատասխանատվության:

83. Դիմողն այս կապակցությամբ արտահայտել է իրեն կալանքի տակ պահելու՝ իշխանությունների կողմից ներկայացված տեղեկությունների վերաբերյալ իր անհամաձայնությունը՝ նշելով, որ այն չի կարող օբյեկտիվ ապացույց համարվել, քանի որ դրան կցված են այնպիսի կարևոր փաստաթղթեր, ինչպիսիք են, օրինակ, գրանցամատյանը: Ընդ որում, իր փաստարկները նա կարող է ապացուցել միայն իր խցակիցների կարծիքը ներկայացնելով, ինչն էլ հենց նա արել է: Դիմողը պնդել է, որ ազատագրված մեջ պահելու պայմանները եղել են անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող: Դիմողը շարունակել է պնդել իր գանգատները, նշելով, *inter alia* բանտախցերի գերբեռնվածության, սանիտարական վատ պայմանների առկայության, ոչ բավարար լուսավորության և սննդի մասին:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

84. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն է: Ապա այն նշում է, որ գանգատը որևէ այլ հիմքով անընդունելի է: Հետևաբար, այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Հանգամանքներ

85. Դատարանը նշում է, որ գործի քննության ընթացքում կողմերը վիճարկել են Իժնակ քաղաքի թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում կալանքի պահելու պայմանները: Սակայն Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում ստուգել յուրաքանչյուր փաստարկի հավաստիությունը, քանի որ այն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում արձանագրելիս հիմք է ընդունում այն փաստերը, որոնք արդեն իսկ ներկայացվել են Դատարանին, և որոնք պատասխանող պետությունը չի վիճարկել:

86. Դատարանի համար առանցքային նշանակություն ունի քննչական մեկուսարանում դիմողին հատկացված բնակելի տարածքը: Դիմողի պնդմամբ՝ խցում պահվող անձանց թիվը գերազանցում է այդ տարածքի համար նախատեսված անձանց թիվը: Համաձայն քննչական մեկուսարանի պետի տեղակալի ներկայացրած տեղեկանքի՝ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամանակ հատկացված է

եղել ոչ պակաս, քան չորս քառակուսի մետր անձնական տարածք, նա ապահովված է եղել քնելու համար նախատեսված առանձին տեղով: Ընդ որում, այդ տեղեկանքի մեջ նշված չի եղել նման տեղեկությունների ստացման սկզբնաղբյուրը: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ եթե իշխանությունները չեն ներկայացրել փաստաթղթերի բնօրինակները, ապա, որոշակի ժամանակ անց, դրանք չեն կարող դիտվել որպես հավաստի տեղեկություններ (տե՛ս, *Novinskiy v. Russia*, գանգատ թիվ 11982/02, կետ 105, 2009թ. փետրվարի 10 և *Shilbergs v. Russia*, գանգատ թիվ 20075/03, կետ 91, 2009թ. դեկտեմբերի 7): Դատարանը գտնում է, որ սույն գործով կատարված այս եզրակացություններն արդարացի են: Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունների կողմից ներկայացված տեղեկանքը, հատկապես քննարկվող իրադարձություններից երեք տարի անց, չի կարող համարվել բավարար հավաստի տեղեկատվություն:

87. Դիմողի կողմից որպես իր փաստարկների ապացույց ներկայացված հանգամանքները, ինչպես նաև Կառավարության կողմից այս հարցի շուրջ տեղեկատվություն չտրամադրելը հաշվի առնելով՝ Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանը գերբնակեցված է եղել: Դատարանը նաև իր ուշադրությունը սևեռում է դիմողի կողմից ներկայացված այն փաստի վրա, որ ազատազրկման վայրի գերծանրաբեռնվածության և մահճակալների բացակայության պատճառով նա ստիպված է եղել հանգստանալու համար հերթափոխվել այլ ազատազրկված անձանց հետ: Հիմք ընդունելով բանտախցերի չափերը, այդտեղ բնակեցված ազատազրկված անձանց թիվը, ինչպես նաև պատասխանող կողմի ներկայացրած այն փաստարկները, որ բանտախցերն ապահովված են եղել երկհարկանի մահճակալներով, սեղաններով, ինչպես նաև զուգարանի համար առանձնացված տեղով, Դատարանը կասկածներ է հայտնում, որ այդ խցերը հնարավոր կլինեին նույնիսկ ոտքի քայլերով չափել: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ անկախ խցերի գերբեռնվածության պատճառներից, պատասխանող պետությունը պարտավոր է քրեակատարողական (պենիտենցիար) համակարգն այնպես կազմակերպել, որպեսզի, անկախ ֆինանսական կամ նյութատեխնիկական միջոցների անբավարարությունից, ապահովվի ազատազրկված անձանց արժանապատվությունը (տե՛ս *Mamedova v. Russia*, գանգատ թիվ 7064/05, կետ 63, 2006թ. հունիսի 1):

88. Դիմողի վիճակն անհամամետ բարդանում է այն հանգամանքով, որ մաքուր օդի դուրս գալու համար նախատեսված էր օրական ընդամենը մեկ ժամ, այսինքն՝ օրվա մնացած քսաներեք ժամն անցկացնում էին թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում: Դատարանը նաև հաշվի է առնում դիմողի և նա խցակիցների գանգատներն առ այն, որ խցերում պատուհանները մետաղական ծածկերով փակված են եղել: Նման հանգամանքների առկայության դեպքում Դատարանը համոզիչ չի համարում Կառավարության այն փաստարկը, որ խուցը պարբերաբար օդափոխվում էր և ներս բնական լույս էր ներթափանցում: Հետևաբար, զրեթե երկուսուկես տարիների ընթացքում՝ 2002թ. հունվարի 30-ից մինչև 2004թ. հուլիսի 16-ը, դիմողը գտնվել է առանց պատուհան քննչական մեկուսարանում (համեմատել սույն որոշումը հետևյալ որոշման հետ՝ *Peers v. Greece*, գանգատ թիվ 28524/95, կետ 75, ECHR 2001-III): Բացի դրանից, հաշվի առնելով թեկուզ այն, որ լոգանք ընդունելու մասին Կառավարության կողմից նշված փաստարկները հիմնավոր են, Դատարանն ընդգծում է, որ լոգանք ընդունելու կամ ներքնաշորերը փոխելու համար նախատեսված էր շաբաթական ընդամենը մեկ օր, լուրջ կասկածի տակ է դնում մեկուսարանում առկա սամիտարահիզիչ պայմանները (տե՛ս, *Melnik v. Ukraine*, գանգատ թիվ 72286/01, կետ 107, 2006թ. մարտի 28):

89. Այսպիսով, Դատարանը միանշանակ պնդում է, որ կապված ազատազրկման վայրում անձնական տարածքի բացակայության հետ՝ առկա է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս *Khudoyorov v. Russia*, գանգատ թիվ 6847/02, 104 և հաջորդիվ կետերը, ECHR 2005-X (հավելված), *Labzov v. Russia*, գանգատ թիվ 62208/00, 44 և հաջորդիվ կետերը, 2005թ. հունիսի 16, *Novoselov v. Russia*, գանգատ թիվ 66460/01, 41 և հաջորդիվ կետերը, 2005թ. հունիսի 2, *Mayzit v. Russia*, գանգատ թիվ 63378/00, 39 և հաջորդիվ կետերը, 2005թ. հունվարի 20, *Kalashnikov v. Russia*, գանգատ թիվ 47095/99, 97 և հաջորդիվ կետերը, ECHR 2002-VI, և *Peers v. Greece*, գանգատ թիվ 28524/95, 69 և հաջորդիվ կետերը, ECHR 2001-III):

90. Հիմք ընդունելով այս նախադեպային որոշման առարկան և կողմերի ներկայացրած փաստարկները, Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստարկ կամ դատողություն, որն ի զորու կլինեին սույն գործով այլ դատողությունների հանգել: Չնայած որ այս գործով որևէ նշում չկա առ այն, որ դիմողի նկատմամբ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը կատարվել է ուղղակի դիտավորությամբ, Դատարանը գտնում է, որ գեթ այն հանգամանքը, որ դիմողը պայքարում էր իր կյանքի համար, քնում կամ զուգարանից օգտվում շատ փոքր տարածքում ազատազրկված այլ անձանց ներկայությամբ, արդեն իսկ բավարար է ազատազրկման վայրում անձին ֆիզիկական տանջանքներ կամ անհանգստություններ պատճառելու համար, բացի դրանից, անձի մոտ առաջանում է վախի մթնոլորտ, նա զգում է իր նկատմամբ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք:

91. Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ սույն գործով առկա է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում, քանի որ դիմողը 2002թ. հունվարի 30-ից մինչև 2004թ. հուլիսի 16-ը թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի է ենթարկվել:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ՝ ԿԱՊՎԱԾ ԹՈՔԱԽՏՈՎ ՎԱՐԱԿՄԱՆ ԿԱՍ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ ՉՀԱՅՏՆԱԲԵՐԵԼՈՒ ՀԵՏ

92. Իր գանգատում դիմողը բողոքներ էր ներկայացնում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ, մասնավորապես նշելով, որ ինքը թոքախտով է վարակվել թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում կալանքը կրելու ժամանակ, սակայն իրեն համապատասխան բժշկական օգնություն չի ցույց տրվել: 2007թ. դեկտեմբերի 21-ին Դատարանին ներկայացրած թոքախտով վարակվելու վերաբերյալ սկզբնական գանգատում դիմողը նշել է, որ քննչական մեկուսարանի վարչակազմն իր առողջության պահպանման նկատառումներից ելնելով միջոցներ չի ձեռնարկել հիվանդությունը ժամանակին հայտնաբերելու համար: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը ներկայացված է վերը:

A. Կողմերի փաստարկները

93. Բժշկական քարտի պատճենը հիմք ընդունելով՝ Կառավարությունը պնդել է, որ կալանավորված անձինք գտնվում են բժշկական հսկողության ներքո: Այս հսկողությունը ներառում էր, մինչև դիմողի մոտ թոքախտի հայտնաբերումը, պարբերաբար անցկացվող բժշկական զննությունները, առողջությանը վերաբերող գանգատներին ժամանակին և արդյունավետ արձագանքելը, ինչպես նաև վարակը հայտնաբերելուց հետո բժշկական արդյունավետ միջոցառումներ ձեռնարկելը: Իրականացված բուժումը համապատասխանում է ռուսական օրենսդրությամբ և միջազգային բժշկական չափանիշներով նախատեսված պայմաններին:

94. Ընդ որում, իշխանությունները պնդել են, որ անհնարին է «անկասկած համարել» այն, որ դիմողը թոքախտով է վարակվել հենց ազատագրված վայրում: Կառավարությունը, ի հավաստումն իր կողմից ներկայացված փաստարկների, նշել է, որ ինչպես ցույց են տալիս բժշկական հետազոտությունները՝ Ռուսաստանի Դաշնության տարածքում մեծահասակ բնակչության մեծ մասը մինչև քրեակատարողական համակարգ մտնելը վարակված է լինում թոքախտի միկրոբակտերիայով (այսուհետ՝ նաև «ՄԲԹ»): Կառավարությունն ընդգծել է, որ ՄԲԹ-ն ոչ ակտիվ վիճակում հասարակ ռենտգենյան լուսանկարահանմամբ անհնարին է հայտնաբերել, իսկ թոքախտով վարակվելուց մինչև այդ հիվանդության ամբողջական ի հայտ գալը կարող է անցել նույնիսկ մի քանի տարի: Կառավարությունը նաև ներկայացրել է վիճակագրական տվյալներ առ այն, որ թոքախտով վարակված միայն 100,000 անձից 89-ի մոտ կարող է զարգանալ հիվանդության ակտիվ ձևը: Կառավարությունը Դատարանի ուշադրությունն է հրավիրել այն հանգամանքի վրա, որ ժամանակակից գիտությունը դեռ ի գործու չէ հստակ սահմանել թոքախտի առաջացմանը նպաստող պայմանները: Այնուամենայնիվ, կարելի է սահմանել, որ այս հիվանդությամբ առավելապես կարող են վարակվել թույլ իմունային համակարգ ունեցող անձինք: Պետք է նաև հաշվի առնել ժառանգականության գործոնը:

95. Հիմք ընդունելով քաղաքացիական հիվանդանոցի բժշկական տեղեկանքը՝ դիմողը նշել է, որ մինչև թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարան տեղափոխվելն ինքը թոքախտով հիվանդ չի եղել, կալանքի տակ գտնվելու երկու տարիների ընթացքում իր մոտ թոքախտի ախտանշաններն ի հայտ չեն եկել: Իր առողջական վիճակը վատացել էր այն բանից հետո, երբ գտնվել էր հակասանիտարական պայմաններում նախատեսվածից շատ ազատագրված անձանց հետ նույն խցում, որոնք հնարավոր է, որ թոքախտով հիվանդ էին: Դիմողը պնդել է, որ թոքախտով վարակվելու համար պատասխանատու է Կառավարությունը, քանի որ այս հիվանդությունը բացասական ազդեցություն է ունեցել իր առողջության և կյանքի համար: Կառավարությունը համապատասխան միջոցառումներ չի ձեռնարկել վարակը կանխելու համար: Մասնավորապես, պարբերաբար չի իրականացվել ռենտգենյան լուսանկարահանում: Կառավարությունը ձգձգել էր ռենտգենյան լուսանկարահանում կատարելը, ինչը նախատեսված էր, որ պետք է իրականացվի յուրաքանչյուր կես տարին մեկ անգամ: Կառավարությունը դիմողի մոտ թոքախտ է հայտնաբերել այն բանից հետո, երբ նրա մոտ սկսել են ի հայտ գալ բոլոր ախտանշանները՝ սկսել է խիստ շատ միհարել, ունենալ բարձր ջերմություն և շնչարգելություն: Ժամանակավրեպ ախտորոշումը և համապատասխան բժշկական օգնության բացակայությունը դիմողին պատճառել են հոգեկան տառապանքներ:

B. Դատարանի գնահատականը

Ընդունելիություն

(a) Ընդհանուր սկզբունքներ

96. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածն ամրագրում է ժողովրդավարական հասարակության համար կարևոր մի արժեք: Այն, անկախ հանգամանքներից կամ տուժողի վարքագծից, կտրականապես արգելում է խոշտանգումները, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը (տես, օրինակ, *Labita v. Italy* [GC], գանգատ թիվ 26772/95, կետ 119, ECHR 2000-IV): Սակայն, որպեսզի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով արարքը խախտում համարվի, այն պետք է հասնի վատ վերաբերմունքի նվազագույն շեմին: Նվազագույն շեմի գնահատակա-

նը կախված է կոնկրետ գործի հանգամանքներից, վատ վերաբերմունքի տևողությունից, դրա ֆիզիկական և հոգեբանական ազդեցություններից և, որոշ դեպքերում նաև տուժողի տարիքից, սեռից և առողջական վիճակից (տե՛ս, ի թիվս այլնի, *Ireland v. the United Kingdom*, 1978թ. հունվարի 18, կետ162, Series A թիվ 25):

97. Նվազագույն շեմին հասնող վատ վերաբերմունքը, որպես կանոն, ենթադրում է ֆիզիկական ուժի գործադրմամբ մարմնական վնասվածքների կամ ֆիզիկական կամ հոգեկան էական տառապանքների առաջացում: Սակայն նույնիսկ վերոգրյալի բացակայության դեպքում այս կամ այն կերպ անձը ենթարկվում է նվաստացնող կամ վիրավորական վերաբերմունքի, որը նսեմացնում է վերջինիս մարդկային հատկանիշները կամ առաջացնում է սարսափի, թախիծի կամ անլիարժեքության զգացողություն կամ ի գորու է անձի մոտ առաջացնել ֆիզիկական կամ հոգեկան անկայունություն, կարող է որակվել որպես «արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք» և համարվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս *Pretty v. the United Kingdom*, գանգատ թիվ. 2346/02, կետ 52, ECHR 2002-III, հետագա հղումներով):

98. Ինչ վերաբերում է ազատության սահմանափակմանը, Դատարանը նշում է, որ այս դեպքում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում կհամարվի ազատագրկման հետ կապված նվաստացման և տառապանքի անխուսափելի շեմը գերազանցող վերաբերմունքը (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Tyrer v. the United Kingdom*, 1978թ. ապրիլի 25, կետ 30, Series A թիվ 26, և *Soering v. the United Kingdom*, 1989թ. հուլիսի 7, կետ 100, Series A թիվ 161):

99. Պետությունը պետք է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկի անձին անազատության մեջ պահելիս վերջինիս համար ստեղծելու մարդկային արժանապատվությունն ապահովող պայմաններ, որպեսզի պատժի իրականացման պայմաններն ու ձևերը նախատեսվածից ավելի շատ տառապանքներ չպատճառեն (տե՛ս *Kudła v. Poland* [GC], գանգատ թիվ 30210/96, կետեր 92-94, ECHR 2000-XI, և *Popov v. Russia*, գանգատ թիվ 26853/04, կետ 208, 2006թ. հուլիսի 13): Վարակիչ հիվանդություններ ունեցող անձանց հետ ազատագրկման վայրերում պահելու դեպքում Դատարանը քննության է առնում այն, թե արդյոք դիմողն ստացել է անհրաժեշտ բժշկական օգնություն, թե՛ ոչ: Այս կապակցությամբ Դատարանը կրկնում է, որ թեև Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը «մարդասիրությունից ելնելով» ազատագրկված անձին ազատ արձակվելու իրավունք չի նախատեսում, այնուամենայնիվ, Դատարանը քննության է առնում այն հարցը, թե անձն ազատագրկման վայրում բժշկական օգնություն ստացել է, թե՛ ոչ, ընդ որում, հաշվի է առնվում այն, որ բժշկական օգնություն տրամադրելը Պետության պարտականությունն է (տե՛ս վերը նշված *Kudła*, կետ 94, *Kalashnikov v. Russia*, գանգատ թիվ 47095/99, կետեր 95 և 100, ECHR 2002-VI, և *Khudobin v. Russia*, գանգատ թիվ 59696/00, կետ 96, ECHR 2006-XII (հավելված)):

100. «Համարժեք» բժշկական օգնության սահմանումն առավելապես բարդ հարցերից է: ԽԿԿ-ն սահմանել է, որ ազատագրկման վայրերում բժշկական օգնությունը պետք է համարժեք լինի հասարակության մեջ առկա բժշկական օգնությանը (տե՛ս վերը՝ կետ 74): Դատարանը պնդում է, որ, մասնավորապես, պետությունը պետք է ապահովի ժամանակին և մանրակրկիտ իրականացվող ախորոշմամբ և բուժմամբ (տե՛ս *Hummatov v. Azerbaijan*, գանգատներ թիվ 9852/03 և 3413/04, կետ 115, 2007թ. նոյեմբերի 29, վերը նշված *Melnik*, կետեր 104-106, և, *mutatis mutandis*, *Holomiov v. Moldova*, գանգատ թիվ 30649/05, կետ 121, 2006թ. նոյեմբերի 77), և անհրաժեշտության դեպքում ախտորոշել նաև հիվանդության բնույթը՝ պարբերաբար և համակարգային հսկողություն իրականացնել, թերապևտիկ մարտավարություններ մշակել ազատագրկված անձանց մոտ առողջության հետ կապված խնդիրների վերացման նպատակով (տե՛ս վերը նշված *Hummatov*, կետեր 109, 114, *Sarban v. Moldova*, գանգատ թիվ 3456/05, կետ 79, 2005թ. հոկտեմբերի 4, և վերը նշված *Popov v. Russia*, կետ 211): Ինչևէ, Դատարանը որոշել է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը չի նախատեսում, որ ազատագրկված անձանց ցույց տրվող բժշկական օգնությունը պետք է լինի նույն մակարդակի վրա, ինչն առկա է «քաղաքացիների համար նախատեսված լավագույն բուժաստատություններում» (տե՛ս *Mirilashivili v. Russia* (dec.), գանգատ թիվ 6293/04, 2007թ. հուլիսի 10): Մեկ այլ որոշմամբ Դատարանը սահմանել է, որ «քրեակատարողական հիմնարկներում կարող են ավելի սահմանափակ ռեսուրսներ լինել, քան, օրինակ, քաղաքացիների համար նախատեսված հիվանդանոցներում» (տե՛ս *Grishin v. Russia*, գանգատ թիվ 30983/02, կետ 76, 2007թ. նոյեմբերի 15):

101. Ընդհանուր առմամբ, Դատարանը գտնում է, որ պետք է բժշկական օգնության տրամադրման հասկացությունն ավելի ճկուն լինի և կարողանա յուրաքանչյուր դեպքում առանցին մոտեցում ցուցաբերել: Սակայն այս մոտեցումը պետք է համապատասխանի «մարդկային արժանապատվությանը»՝ դրա հետ մեկտեղ հաշվի առնելով «ազատագրկման համար նախատեսված կիրառական պահանջները»: (տե՛ս *Aleksanyan v. Russia*, գանգատ 46468/06, կետ 140, 2008թ. դեկտեմբերի 22):

(b) Սույն գործով վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը

102. Վերադառնալով սույն գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ 2004թ. հունիսի 20-ին կալանավորվելուց ավելի քան երկու տարի անց իրականացված ռենտգենյան լուսանկարահանման արդյունքում դիմողի մոտ հայտնաբերվել են թոքախտի ախտանիշներ, որոնք, դիմողի պնդմամբ, մինչև ազատագրկումն առկա չեն եղել: Ավելին, դիմողի և Կառավարության կողմից ներկայացված բժշկական

տեղեկանքները հաստատում են, որ Իժևայի քաղաքի թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարան տեղափոխվելիս դիմողի մոտ թրքախտի ախտանիշները առկա չեն եղել: Բացի դրանից, վերջինիս մոտ նման ախտանիշներ չեն նկատվել նաև առաջին անգամ իրականացված ռենտգենյան լուսանկարահանման ժամանակ՝ 2002թ. հունվարի 30-ից մինչ 2004թ. հուլիսի վերջն ընկած ժամանակահատվածում: Նշված ժամանակահատվածում իրականացվել է երեք ռենտգենյան լուսանկարահանում, որոնք դիմողի մոտ նման ախտանիշներ չեն հայտնաբերել:

103. Այս կապակցությամբ Դատարանը կիսում է Կառավարության այն կարծիքը, որ միկրոբակտերիական թոխախտը («ՄԲԹ»), որն անվանվում է նաև Կոխի բացիլ, կարող է երկար ժամանակ գտնվել մարդու օրգանիզմում, սակայն ախտանիշներ չի հայտ չգան: Սակայն, որպեսզի Կառավարությունը կարողանար ապացուցել, որ դիմողը վարակված է եղել Կոխի բացիլով մինչև ազատագրվումը, պետք էր քննչական մեկուսարան տեղափոխելուց առաջ դիմողի նկատմամբ Մանտուի փորձ դրվեր և ռենտգենյան լուսանկարահանում կատարվեր կամ արյան մուշ վերցնելու վերջինիս մոտ թաքցված վարակի առկայությունը կամ բացակայությունը պարզելու համար: Այսպիսով, չի կարելի բացառել, որ դիմողը նման վարակով երբևէ չի տառապել, իսկ նման հիվանդություն ձեռք է բերել կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ, հատկապես հաշվի առնելով այն, որ դիմողը գտնվել է հակասանիտարական, վատ օդափոխվող, գերբնակեցված (տե՛ս վերը՝ կետեր 85-91, այսինքն՝ թրքախտով վարակվելու համար բարենպաստ պայմաններ ունեցող թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում (տե՛ս *Ghavitadze v. Georgia*, գանգատ թիվ 23204/07, կետ 86, 2009թ. մարտի 3 և, վերջերս կայացված *Pakhomov v. Russia*, գանգատ թիվ 44917/08 որոշումը, 2009թ. սեպտեմբերի 30, կետ 64): Դատարանը նաև ընդգծում է, որ վիճակագրական տվյալների համաձայն՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը այն քսան երկրների շարքում է, որտեղ թրքախտն առավել տարածված է, իսկ 1990-ական թվականներին թրքախտով հիվանդ անձանց թիվը կտրուկ աճել է, ինչպես նաև Դատարանը հիշեցնում է, որ զեկույցների համաձայն՝ պատիժը կրելու վայրերում թրքախտով հիվանդ անձինք մոտավորապես քսան անգամ ավելի շատ են, քան ամբողջ երկրում (տե՛ս վերը՝ կետ 79): Հիմք ընդունելով վերոնշյալ փաստարկները, ինչպես նաև այն, որ 2002թ. հունվարից մինչև 2004թ. հունիսն ընկած ժամանակահատվածում կատարված ռենտգենյան լուսանկարահանման միջոցով թրքախտի ախտանիշներ չեն հայտնաբերվել, Դատարանը գտնում է, որ ավելի հավանական է, որ դիմողը թրքախտով վարակվել է թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում գտնվելու ժամանակ (տե՛ս *Staykov v. Bulgaria*, գանգատ թիվ 49438/99, կետ 81, 2006թ. հոկտեմբերի 12, *Yakovenko v. Ukraine*, գանգատ թիվ 15825/06, կետեր 28 և 95, 2007թ. հոկտեմբերի 25, վերը նշված՝ *Hummatov*, կետեր 108 և 111, և վերը նշված՝ *Ghavitadze*, կետ 86):

104. Դատարանը հատկապես իր վրդովմունքն է հայտնում այն կապակցությամբ, որ թրքախտով հիվանդ անձը կարող էր մտնել Կառավարության հսկողության ներքո գտնվող քրեակատարողական հիմնարկ: Նշվածն այն բանի հետևանք է, որ Կառավարությունը համապատասխան միջոցներ չի ձեռնարկել թրքախտի վարակի տարածումը կանխելու համար: Նշվածը հիմք ընդունելով՝ Դատարանը հիշեցնում է, որ Պետությունը պատասխանատվություն է կրում ազատագրված վայրերում հիվանդություն ունեցող անձանց բուժման համար, իսկ նման բուժման կամ համարժեք բուժօգնության բացակայությունը կարող է հանգեցնել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման (տե՛ս *Sarban v. Moldova*, գանգատ թիվ 3456/05, կետ 78, 2005թ. հոկտեմբերի 4):

105. Դատարանը գտնում է, որ դիմողը փոփոխել է թրքախտով հիվանդանալու վերաբերյալ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման հիմքով ներկայացված գանգատը. նա պնդել էր, որ իր հիվանդությունը ժամանակին չի ախտորոշվել, սակայն բուժօգնություն ստանալու համար հետագայում ոչ մի գանգատ չի ներկայացրել: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ հիմնավոր չեն դիմողի գանգատներն առ այն, որ իր հիվանդության առկայությունն ուշ է քննության առնվել: Ըստ էության, դիմողն իր փաստարկները ոչնչով չի հիմնավորել, այլ ուղղակի նշել է, որ իր առողջական վիճակը կտրուկ վատացել էր մինչ 2004թ. հունիսի 20-ին իրականացված բժշկական զննությունը: Դատարանը նշում է, որ առողջության վերաբերյալ գանգատը ներկայացնելուց անմիջապես հետո քննչական մեկուսարանի վարչակազմն անմիջապես արձագանքել է դրան: Մասնավորապես, Դատարանը նշում է, որ հաստատության բժիշկը դիմողին ժամանակին զննման է ենթարկել, վերջինիս առողջության հետ կապված գանգատները գրանցել է քարտում և ռենտգենյան զննություն է նշանակել: Դիմողի բժշկական քարտը վկայում է, որ 2004թ. հունիսի 20-ին, այսինքն՝ 2004թ. փետրվարին կրծքավանդակի ռենտգենյան լուսանկարահանումից ընդամենը չորս ամիս անց, դիմողն ամբողջական բժշկական, ներառյալ նաև՝ ռենտգենյան զննություն է անցել: Դրանից հետո դիմողը ևս մեկ ռենտգենյան զննություն է անցել, որը հաստատել է վարակի առկայությունը: Այսպիսով, Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ բուժամենակազմը գործել է ժամանակին ու ջանասիրաբար և կիրառել թրքախտի բուժման հիմնական միջոցները:

106. Թեև դիմողին հիվանդությունից հետո ցույց տրված բժշկական օգնությունն այլևս չի համարվում Դատարանի քննության առարկան (տե՛ս վերը՝ կետեր 92, 95 և 105), Դատարանը, այնուամենայնիվ, ընդգծում է, որ թրքախտի վարակը հայտնաբերելուց հետո դիմողին ցույց տրված բժշկական օգնությունը պետք է համարժեք համարել: Մասնավորապես, Դատարանին ներկայացված ապացույցներից երևում է, որ Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները կիրառել են բոլոր հնարավոր միջոցները (թքի, խորխի բակտերիասկոպիա, կրծքավանդակի օրգանների զննություն)

դիմողի ճիշտ ախտորոշումը կատարելու, հիվանդության վտանգավորության աստիճանը որոշելու և նրան համապատասխան բուժում նշանակելու համար:

107. Դիմողի նկատմամբ թոքախտի բուժման նպատակով նշանակվել է խիստ դեղաթերապիա, այնուհետև, ղեկավարվելով WHO-ի կողմից ներկայացված հանձնարարականներով, հիվանդության բուժման սկզբնական փուլին հաջորդել են հետևյալ միջոցառումները. հիվանդության բուժման նպատակով դիմողը, համապատասխան չափաբաժիններով և ընդհատումներով, ստացել է հակազետամինային և հակաթոքախտային մի շարք դեղամիջոցներ: Բուժման ողջ ընթացքում դիմողն անցել է կլինիկական, ռադիոլոգիական և բակտերիաբանական մի շարք զննություններ: Քննչական մեկուսարանի վարչակազմը պարտաճանաչ հետևել է բժշկի նշանակումների կատարմանը, մասնավորապես, հետևել է դիմողի առողջացման նպատակով նշանակված սննդակարգի պահպանմանը (*Gorodnitchev v. Russia*, համեմատ, գանգատ թիվ 52058/99, կետ 91, 2007թ. մայիսի 24):

108. Բացի դրանից, Դատարանը հատուկ ուշադրություն է դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ հաստատության վարչակազմը ոչ միայն անհրաժեշտ միջոցառումներ է ձեռնարկել, որպեսզի դիմողն այցելի բժշկին կամ նրա գանգատները հաշվի առնվեն և նշանակվի համապատասխան հակաթոքախտային բուժում, այլև այնպիսի պայմաններ ապահովվի, որպեսզի նշանակված բուժումն ավարտին հասնի (տես վերը նշված *Hummatov*, կետ 116): Դատարանը նշում է, որ ԴՕԹՍ-ի պահանջներին համապատասխան՝ դիմողը դեղորայքն ընդունել է համապատասխան չափաբաժիններով և բժիշկների անմիջական հսկողության ներքո: Բացի դրանից, այն բանից հետո, երբ դիմողը հրաժարվել էր շարունակել բուժումը և համապատասխան դեղահաբեր ընդունել, իշխանության ներկայացուցիչներն ապահովել են նրան անհրաժեշտ հոգեբանական օգնությամբ, պարզաբանել բուժումից, սննդակարգից կամ դեղորայքի ընդունումից հրաժարվելու պատճառով վրա հասնող բացասական հետևանքները (համեմատել սույն վճիռը վերը նշված *Gorodnitchev*, կետ 91, *Testa v. Croatia*, գանգատ թիվ 20877/04, կետ 52, 2007թ. հուլիսի 12, and *Tarariyeva v. Russia*, գանգատ թիվ 4353/03, կետ 80, ECHR 2006-XV (հավելված)): Իշխանությունների գործողություններն ապահովել են դիմողի նկատմամբ նշանակված բուժման բնականոն ընթացքը, ինչը, իհարկե, կարևոր նշանակություն ունի բարեհաջող և շուտ ապաքինման համար:

109. 2005թ. գարնանը «Ետաճի փուլում գտնվող ներսփռանքային թոքախտ» ախտորոշմամբ դիմողի բժշկական քարտում տեղ գտած նշումը հաստատում է, որ բուժումը դրական ազդեցություն է ունեցել: Բուժման ընթացքը փոփոխվել էր, քանի որ առողջական վիճակն ավելի լավ էր: Սույն գործի նյութերից Դատարանը չի կարող հանգել այն եզրակացությանը, որ թոքախտի զարգացման տարբեր փուլերում դիմողին ցույց չի տրվել համակարգված բուժօգնություն: Դիմողը չի ժխտել, որ իրեն բժշկական օգնություն են ցույց տվել, իրականացվել են համապատասխան բուժօգնություններ, ապաքինման համար նշանակվել է անհրաժեշտ դեղորայք, որոնց մասին նշում է կատարվել Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունների կողմից ներկայացված բժշկական փաստաթղթերում: Ըստ էության, դիմողը ոչ մի գանգատ չի ներկայացրել ցուցաբերված բուժօգնության առնչությամբ, բացի այն հանգամանքից, որ նրա ախտորոշումը ժամանակավրեպ է եղել:

110. Վերջապես, բուժման ավարտից հետո, երբ դիմողն արդեն «ապաքինվել էր «ներսփռանքային թոքախտից», վերջինիս նկատմամբ բժշկական հսկողությունը շարունակվել է հիվանդության ռեցիդիվը կանխելու համար:

111. Եվ վերջապես, Դատարանը գտնում է, որ Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները բավարար ապացույցներ են ներկայացրել Դատարանին՝ հանգելու համար այն եզրակացությանը, որ ներպետական իշխանության մարմիններն առանց հապաղելու, ժամանակին դիմողի մոտ թոքախտ են ախտորոշել, ինչպես նաև ապաքինման համար անհրաժեշտ բժշկական օգնություն են ցույց տվել: Նշվածից հետևում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի համաձայն՝ գանգատի այս մասը պետք է անընդունելի համարել:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ՝ ԿԱՊՎԱԾ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՍԿԻՉ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ԴԻՄՈՂԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԿԻՐԱՌՎԱԾ ՎԱՏ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԻ ՀԵՏ

112. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին հղում կատարելով՝ դիմողը գանգատ է ներկայացրել այն մասին, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին իրեն դաժանաբար ծեծի են ենթարկել ոստիկանության հսկիչ ծառայության աշխատողները, իսկ քննության արդյունքում այդ անձինք պատասխանատվության չեն ենթարկվել:

A. Կողմերի փաստարկները

113. Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները պնդել են, որ պետությունը պատասխանատվություն չի կրում 2003թ. հուլիսի 10-ին դիմողի ստացած վնասվածքների համար: Թեև Կառավարությունն ընդունել է, որ այդ օրը դիմողի հանդեպ ֆիզիկական ուժ է գործադրվել, սակայն ընդգծել է, որ նման մոտեցումն ավելի քան օրինական է եղել՝ հաշվի առնելով դիմողի դրսևորած վարքագիծը: Բացի դրանից, Կառավարությունը նշել է, որ ճակատի մասում ստացած վնասվածքը դիմողի մոտ առաջացել է այն բանից հետո, երբ վերջինս չի ենթարկվել հսկիչների օրինական պահանջներին: Ներպետական իշ-

խանութիւններն ամենայն լրջութեամբ քննել են 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձութիւնները, հավաքել անհրաժեշտ ապացույցներ և մերժել ներկայացված բողոքը:

114. Դիմողը պնդել է, որ իրեն բազմաթիվ վնասվածքներ են պատճառել, այդ թվում՝ նաև ճակատի մասում, որոնք նա ինքն իրեն չէր կարող հասցնել, քանի որ քննարկվող իրադարձութիւնների ժամանակ իր ձեռքերը շղթայված էին: Ձեռնաշղթաները խոչընդոտում էին նաև հսկիչի նկատմամբ ֆիզիկական ուժ գործադրելուն: Բացի դրանից, դիմողն ընդգծել է, որ իրեն, ծեծի ենթարկելուց հետո, տարել են ոստիկանության հսկիչ ծառայության սենյակ, իսկ բժշկական օգնութիւն իրեն ցույց է տրվել արդեն միայն քննչական մեկուսարանում՝ 2003թ. հուլիսի 10-ի երեկոյան: Դիմողը նշել է նաև, որ ճակատի մասում նման բաց վնասվածք կարող էր առաջանալ միայն ձեռնաշղթայով հարվածելու միջոցով: Ինքը չէր կարող ընկնելիս նման վնասվածք ստանալ, քանի որ մեքենայի հատակն ու պատերը հարթ էին, աստիճաններ կամ անհարթութիւններ չկային: Դիմողը նշել է, որ Կառավարության կողմից նշված փաստարկները չի կարելի հիմնավոր համարել, քանի որ մեկը մյուսին հակասում են: Այսպես, Կառավարութիւնը մի կողմից նշել է, որ իր նկատմամբ ֆիզիկական ուժ է գործադրվել, իսկ մյուս կողմից պնդել, որ ճակատի վնասվածքն ինքն է իրեն պատճառել:

115. Բացի դրանից, դիմողը նշել է, որ այս իրադարձության վերաբերյալ իրականացված քննութիւնն անարդյունավետ և սուբյեկտիվ է եղել, քանի որ քննիչն ավելի հավաստի էր համարել հսկիչների կողմից ներկայացված փաստերը, իսկ իր կողմից առաջ քաշված զանգատները՝ մերժել: Ավելին, քննիչը նաև չի իրականացրել մի շարք անհրաժեշտ դատավարական գործողութիւններ: Կատարված քննչական գործողութիւնները հիմնավոր համարելու մասին շրջանային դատարանի կողմից բազմաթիվ մերժումներն ապացուցում են, որ քննութիւնն իրականացվել է սահմանված կարգի խախտմամբ:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիութիւն

116. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Ապա այն նշում է, որ գանգատը որևէ այլ հիմքով անընդունելի չէ: Յետևաբար, այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Հանգամանքներ

(a) Ընդհանուր սկզբունքներ

(i) ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի կիրառման ոլորտին

117. Դատարանը միանշանակ պնդում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը սահմանում է ժողովրդավարական հասարակութեան համար հիմնարար արժեքները: Նույնիսկ ամենաբարդ և ոչ միանշանակ դեպքերում, ինչպիսիք են, օրինակ, ահաբեկչութիւնը կամ կազմակերպված հանցավորութիւնը, Կոնվենցիան կտրականապես արգելում է խոշտանգումը կամ անմարդկային կամ արժանապատիւթիւնը նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը՝ անկախ հանգամանքներից և տուժողի վարքագծից (տե՛ս *Labita v. Italy* [GC], գանգատ թիվ 26772/95, կետ 119, ECHR 2000-IV, և *Chahal v. the United Kingdom*, 1996 նոյեմբերի 15, կետ 79, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V): Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը բացառութիւններ չի սահմանում և համաձայն Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ քննարկվող հոդվածը նույնիսկ մասնակի բացառութիւններ չի սահմանում հասարակութեանը կամ ազգին վտանգ ներկայացնող դեպքերում (տե՛ս *Selmouni v. France* [GC], գանգատ թիվ 25803/94, կետ 95, ECHR 1999-V, և *Assenov and Others v. Bulgaria*, 1998թ. հոկտեմբերի 28, կետ 93, *Reports* 1998-VIII):

118. Դատարանն ընդգծում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված ցանկացած տառապանք և նվաստացում պետք է անցնի վատ վերաբերմունքի նվազագույն շեմը, այսինքն՝ որոշակի տեսակի պատժի կամ վերաբերմունքի համար նախատեսված իրավաչափութեան սահմաններն անցնի: Ազատութեան սահմանափակման ձևերն իրենց մեջ պարունակում են վատ վերաբերմունքի որոշակի տարրեր: Մասնավորապես, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածն անդամ պետութիւններին պարտավորեցնում է անազատութեան մեջ պահվող անձանց ապահովել մարդկային արժանապատիւթիւնը չնվաստացնող պայմաններով: Պատիժների կիրառման կարգն ու միջոցները չպետք է անձի համար այնպիսի պառապանքներ կամ դժվարութիւններ առաջացնեն, որոնք կանցնեն վատ վերաբերմունքի նվազագույն շեմը (տե՛ս *Kudla v. Poland* [GC], գանգատ թիվ 30210/96, կետեր 92-94, ECHR 2000-XI):

119. Ազատութեան սահմանափակման վերաբերյալ Դատարանը նշում է, որ կալանավորված անձինք գտնվում են խոցելի վիճակում, այդ պատճառով իշխանութիւնները պետք է ապահովեն նրանց ֆիզիկական ամբողջականութիւնը (տե՛ս *Tarariyeva v. Russia*, գանգատ թիվ 4353/03, կետ 73, ECHR 2006-... (հավելվածներ), *Sarban v. Moldova*, գանգատ թիվ 3456/05, կետ 77, 2005թ. հոկտեմբերի 4, և *Mouisel v. France*, գանգատ թիվ 67263/01, կետ 40, ECHR 2002-IX): Անազատութեան մեջ գտնվող ցանկացած անձ, ում նկատմամբ կիրառվում է մարդկային արժանապատիւթիւնը նվաստացնող ֆիզիկական ուժ, որը, սակայն, խիստ պայմանավորված չի եղել վերջինիս վարքագծով, ըստ էութեան կհամարվի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքների խախտում (տե՛ս *Sheydayev v. Russia*, գանգատ թիվ 65859/01, կետ 59, 2006թ. դեկտեմբերի 7, *Ribitsch v. Austria*, 1995թ. դեկտեմբերի

4, կետ 38, Series A գանգատ թիվ 336, և *Krastanov v. Bulgaria*, գանգատ թիվ 50222/99, կետ 53, 2004թ. սեպտեմբերի 30):

(ii) *ինչ վերաբերում է հաստատված հանգամանքներին*

120. Դատարանը կրկնում է, որ վատ վերաբերմունքը պետք է հաստատել ներկայացված ապացույցներով: Ապացույցները գնահատելիս Դատարանը կիրառում է «հիմնավոր կասկածից վեր» եզրույթը (տե՛ս *Ireland v. the United Kingdom*, 1978թ. հունվարի 18, կետ161, Series A թիվ 25): Նման ապացույցները պետք է լինեն հավաստի, միանշանակ և հետևողական կամ անհերքելի փաստեր: Եթե քննարկվող իրադարձությունն ընդհանուր առմամբ կամ մեծամասամբ գտնվում է իշխանությունների իրավազորության ներքո, օրինակ՝ այն դեպքերում, երբ անձը գտնվում է անազատության մեջ, անձի վրա եղած վնասվածքների վերաբերյալ կանխակալ կարծիք է ստեղծվում: Փաստորեն, իրականում իշխանությունների վրա է ընկնում համոզիչ և բավարար ապացույցներ ներկայացնելու պարտականությունը (տե՛ս *Salman v. Turkey* [GC], գանգատ թիվ 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII):

121. Քննարկվող դեպքում, եթե արդեն առկա է ներպետական դատարանների կողմից ապացույցներին տրված գնահատականը, ապա Դատարանը դրանք նորից է գնահատում: Ընդհանուր սկզբունքի համաձայն՝ ներպետական դատարաններն իրենք են կոչված գնահատելու ներկայացված ապացույցները (տե՛ս *Klaas v. Germany*, 1993թ. սեպտեմբերի 22, կետ 29, Series A թիվ 269): Թեև Դատարանը կաշկանդված չէ ներպետական դատարանների փաստարկներով, որպես կանոն, անհրաժեշտ են անհերքելի փաստեր (տե՛ս *Matko v. Slovenia*, գանգատ թիվ 43393/98, կետ 100, 2006թ. նոյեմբերի 2): Սակայն, եթե առկա է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ գանգատը, ապա Դատարանը պարտավոր է փաստերի մանրակրկիտ ուսումնասիրություն իրականացնել (տե՛ս վերը նշված՝ *mutatis mutandis, Ribitsch*, կետ 32):

(b) Սույն գործով վերոնշյալ սկզբունքների կիրառումը

(i) *Փաստերի հաստատում և վատ վերաբերմունքի նվազագույն շեմի կիրառման կարգը*

122. Դատարանը նշում է, իսկ կողմերը չեն վիճարկել, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին դիմողը և նրա խցակից պրն Դ.-ն վիճաբանություն են ունեցել ոստիկանության հսկիչ ծառայության աշխատակիցների հետ, երբ վերջիններս փորձել են դիմողին և պրն Դ.-ին դատական նիստերի դահլիճ տանել: Նաև չի վիճարկվում այն, որ հսկիչները դիմողի նկատմամբ ֆիզիկական ուժ են գործադրել:

123. Դատարանը կրկնում է, որ ֆիզիկական ուժի գործադրման հանգամանքները և հաճախականությունը կողմերը վիճարկել են: Կառավարությունը նշել է, որ ֆիզիկական ուժը գործադրվել է օրինական հիմքերով՝ ի պատասխան դիմողի անպատշաճ վարքագծի: Կիրառված բռնությունը դուրս չի եկել հիմնավորվածության և անհրաժեշտության սահմաններից: Ինչպես երևում է քննիչին ներկայացրած՝ ոստիկանության աշխատակիցների գեկույցներից, 2003թ. հուլիսի 10-ի առավոտյան, այն բանից հետո, երբ դիմողը հրաժարվել է ներկայանալ դատական նիստին, նրա դիմադրությունը ճնշվել է: Նմանատիպ իրադարձություն տեղի է ունեցել այն ժամանակ, երբ դիմողը փորձել է կծել հսկիչներից մեկին (տե՛ս վերը՝ կետ 41): Դիմողը չի վիճարկել այն, որ հրաժարվել էր կատարել հսկիչների օրինական պահանջները, նրանց ակտիվ դիմադրություն է ցույց տվել՝ նույնիսկ բռնության գործադրմամբ: Սակայն մեջբերելով իր խցակից պրն Դ.-ին դիմողը պնդել է, որ հսկիչները ոտքերով և մարմնի այլ մասերով բազմիցս հարվածել են իրեն: Ավելին, հսկիչներից մեկը ձեռնաշղթայով հարվածել է իր ճակատին, ինչի հետևանքով առաջացել է բաց վնասվածք:

124. Դատարանը նախ նշում է, որ 2003թ. հուլիսի 10-ի երեկոյան քննչական մեկուսարանում դիմողը ենթարկվել է բժշկական զննության: Ըստ բժշկական տեղեկանքի՝ դիմողի ճակատին առկա էր ոչ մեծ չափի վերք՝ ծածկված չորացած արյամբ (տե՛ս վերը՝ կետեր 36 և 37): Ուրիշ վնասվածքներ չեն եղել: 2003թ. հուլիսի 11-ին դիմողը ենթարկվել է դատաբժշկական զննության, որի ընթացքում դիմողի մոտ հայտնաբերվել է միայն ճակատի վնասվածքը, այլ վնասվածքներ չեն եղել: Այս կապակցությամբ Դատարանը հիմք է ընդունում այն, որ դիմողը չի վիճարկում ինչպես առաջին, այնպես էլ երկրորդ բուժզննման արդյունքները:

125. Դատարանն ընդգծում է Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունների փաստարկումն այն մասին, որ դիմողը կարող էր նման վնասվածք ստանալ հսկիչներին դիմադրություն ցույց տալու ժամանակ և, հավանաբար, սայթաքել և ընկել է մեքենայի մեջ գտնվելու ժամանակ: Դիմողը ներկայացրել էր վնասվածք ստանալու վերաբերյալ այլ վարկած, պնդելով, որ հսկիչներից մեկը ձեռնաշղթայով հարվածել է իր գլխին: Դատարանը չի կարող նշանակություն չտալ այն հակասություններին, որոնք առկա են Դատարանին ներկայացված՝ դիմողի գանգատում և Կառավարության փաստարկներում: Օրինակ՝ Ինդուստրիալի շրջանի դատախազության քննիչի կողմից անցկացված առաջին հարցաքննության ժամանակ դիմողը նշել էր, որ, ի պատասխան այն բանի, որ ինքը փորձել է կծել հսկիչին, վերջինս հարվածել է ձեռնաշղթայով (տե՛ս վերը՝ կետ 41): Երկրորդ հարցաքննության ժամանակ դիմողն ավելացրել է, որ հսկիչը նաև իր ճակատին է վնասվածք պատճառել (տե՛ս վերը՝ կետ 45): Սակայն դիմողը նախ 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցածը Դատարանին ներկայացրել է որպես դաժան ծեծ: Սակայն, երբ Ռուսաստանի Դաշնության իշխանություններն այս կապակցությամբ հակափաստարկներ են

ներկայացրել, դիմողը 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցածը նկարագրել է այնպես, ինչպես դա արել էր քննության ընթացքում:

126. Հաշվի առնելով այն, որ տեղի ունեցած իրադարձությունների մասին դիմողը քննության տարբեր փուլերում ներկայացրել է միմյանց հակասող վարկածներ, Դատարանը չի կարող միանշանակ պնդել, որ դիմողի ճակատին առկա վնասվածքն առաջացել էր դիմողի կողմից նկարագրված հանգամանքներում: Ներկայացված ապացույցները թույլ չեն տալիս Դատարանին բացառել ոչ Կառավարության և ոչ էլ դիմողի ներկայացրած վարկածները: Ճակատի մասում ստացած վնասվածքը կարող էր առաջանալ ինչպես մեքենայում վայր ընկնելու հետևանքով, այնպես էլ հսկիչների հետ ընդհարվելիս:

127. Ընդգծելով, որ դիմողի կողմից ներկայացված փաստարկները համոզիչ չեն, Դատարանը նաև նշում է, որ սույն գործով առկա չեն այլ ապացույցներ, որոնք լույս կսփռեն 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձությունների վրա: Դատարանը նաև հավաստի չի համարում հսկիչների ամենաթողությունների մասին դիմողի խցակցի՝ պրն Յ.-ի կողմից ներկայացված փաստերը: Դատարանը կասկածներ է հայտնում, որ պրն Յ.-ն կարող է սույն պարագայում «անաչառ կողմ» համարվել: Բացի դրանից, զարմանալի է, թե ինչպես է պրն Յ.-ն կարողացել անձամբ հսկիչներին դիմադրություն ցույց տալով հստակ նկատել այն հանգամանքները, որոնց պարագայում դիմողը ճակատի վնասվածք էր ստացել: Դատարանը հաշվի է առնում նաև այն, որ հսկիչը դիմողի ճակատը վնասել է որպես կաստետ օգտագործված ձեռնաշղթայով: Սակայն նմանատիպ հարվածը հավասարազոր չէ ստացված վնասվածքին. այն կարճ էր և նեղ: Դատարանն այնուհետև նշում է, որ այդ վնասվածքը դիմողը կարող էր ստանալ ինչպես հսկիչների հետ կռվելիս, այնպես էլ մեքենայում վայր ընկնելու ժամանակ:

128. Այսպիսով, Դատարանն նշում է, որ հսկիչների կողմից ֆիզիկական ուժի գործադրման սահմանազանցում տեղի չի ունեցել, քանի որ վերջիններս կատարում էին իրենց ծառայողական պարտականությունները դիմողի կողմից անպատշաճ վարքագիծ դրսևորելը կանխելու նպատակով: Դատարանը նաև համոզված չէ, որ ֆիզիկական ուժի գործադրումը կարող էր այնպիսի ֆիզիկական կամ հոգեբանական ազդեցություն ունենալ դիմողի վրա, որ հանգեցներ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման:

129. Այս հանգամանքների լույսի ներքո Դատարանը չի կարող հանգել այն եզրակացությանը, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին տեղի ունեցած իրադարձությունների ժամանակ իշխանությունների դրսևորած վարքագիծը խախտում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքները:

130. Դատարանը, հետևաբար, գտնում է, որ այս կապակցությամբ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ:

(ii) Ենթադրյալ ոչ արդյունավետ քննություն

131. Դատարանը հիշեցնում է, որ եթե անձն ապացույցներ է ներկայացնում այն կապակցությամբ, որ իր նկատմամբ կիրառվել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքը, Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով սահմանված ընդհանուր պահանջից՝ այն է՝ «իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուրի համար ապահովում են Կոնվենցիայով սահմանված այն իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք սահմանված են սույն Կոնվենցիայի Բաժին I-ում», բխում է նաև, որ այս կապակցությամբ պետք է արդյունավետ քննություն իրականացվի: Պարտադիր քննությունը ենթադրում է ոչ թե «անպայման արդյունքի հասնել, այլ համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկել»։ պարզ է, որ ոչ բոլոր դեպքերում քննությունը կարող է դրական արդյունքի հասնել, սակայն, ըստ էության, պետք է վերհանի գործին վերաբերող հանգամանքները, իսկ բողոքների հավաստիության պարզաբանումից հետո՝ պատժի մեղավոր անձանց: Այսպիսով, վատ վերաբերմունքի կիրառման մասին ներկայացված գանգատները պետք է լուրջ քննության առնել: Սա նշանակում է, որ իշխանությունները պետք է հնարավոր միջոցները կիրառեն պարզելու համար, թե ինչ է տեղի ունեցել, միաժամանակ չկայացնեն գործի քննությունը դադարեցնելու մասին որևէ որոշում: Իշխանությունները ցանկացած ողջամիտ, հասանելի միջոցով պետք է ապացույցներ հավաքեն, այդ թվում, *inter alia*, վկաների հարցաքննություն, դատաբժշկական փորձաքննություն և այլն: Քննության ընթացքում ցանկացած բացթողում նվազեցնում է վնասվածքների պատճառների բացահայտման հնարավորությունը կամ մեղավոր անձանց հայտնաբերումը (տե՛ս, ի թիվս այլնի, վերը նշված՝ *Mikheyev, 107* և հաջորդող կետերը, և վերը նշված *Assenov and Others v. Bulgaria, 102* և հաջորդող կետերը):

132. Անդրադառնալով գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ այն բանից հետո, երբ դատախազությունը տեղեկացել է, որ դիմողը մարմնական վնասվածքներ է ստացել, այդ կապակցությամբ նախնական քննություն է իրականացրել, սակայն մեղավոր անձանց նկատմամբ քրեական հետապնդում չի իրականացվել: Դատարանի կարծիքով, քննարկման առարկա է ոչ մի այն հարցը, թե դեպքի առթիվ քննություն իրականացվել է, թե՛ ոչ, հատկապես, երբ կողմերը դա չեն կիճարկում, այլ այն, թե քննությունն արդյոք ամբողջական է եղել, իշխանությունները ցանկացե՞լ են հայտնաբերել և պատժել հանցանք կատարած անձանց և, վերջապես, քննությունն արդյոք արդյունավետ է եղել, թե՛ ոչ:

133. Այսպիսով, Դատարանը նախ պետք է գնահատի դատախազության գործողությունները, պարզի, թե իշխանությունները ջանացե՞լ են, արդյոք, վատ վերաբերմունք ցուցաբերած անձանց պատասխանատվության ենթարկել (տե՛ս *Selmouni v. France* [GC], գանգատ թիվ 25803/94, կետեր 78 և 79, ECHR 1999-V): Չնայած Կառավարության կողմից ներկայացված հակափաստարկներին, Դատարանը գտնում է, որ դիմողը դատախազություն է դիմել 2003թ. հուլիսի 11-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 38):

Դատարանն ուշադրությունը սևեռում է այն հանգամանքի վրա, որ դատախազությունն անմիջապես քննության է առել ենթադրյալ իրավախախտումը: Նույն օրը, քննիչի նախաձեռնությամբ դիմողը բժշկական զննության է ենթարկվել: Մասնավորապես, քննիչի կողմից իրականացվել են բոլոր անհրաժեշտ քննչական գործողությունները՝ անմիջապես բացատրություն է վերցվել ոստիկանության հսկիչ ծառայության ղեկավարից, հարցաքննվել են բոլոր հսկիչները, դիմողի խցակիցը, մյուս ամբաստանյալը և դիմողի պաշտպանը: Բացի դրանից, քննիչի որոշմամբ բժշկական զննության է ենթարկվել նաև այն հսկիչը, որին դիմողը դիմադրություն ցույց տալու ժամանակ վնասվածք է պատճառել: Դատարանը չի գտնում, որ քննիչի որոշումը շրջանային դատարանի կողմից բեկանվել է այն պատճառով, որ քննությունն ակնհայտ թերություններով էր կատարել, քանի որ գործի նյութերից երևում է, որ քննությունն իրականացնող մարմինները ջանասիրաբար փորձել են հարցաքննել նաև այլ վկաների, որոնք հնարավոր է, որ գործին վերաբերող տեղեկություններ կարող էին հայտնեին: Բացի դրանից, քննիչը նաև լրացուցիչ հարցաքննել է գործով հայտնի վկաներին՝ միմյանց հակասող փաստերը վերհանելու համար: Դատարանը նաև նշում է, որ քննչական մարմինների համար լրացուցիչ բարդություն է ստեղծել այն, որ դիմողը զանգատները հաջորդաբար չի ներկայացրել կամ պարբերաբար փոփոխել իրադարձության նկարագրությունները: Քննությունն իրականացնող անձինք ստիպված էին իրականացնել զգուշավոր և մանրազնին քննչական գործողությունները, քանի որ դիմողի ներկայացրած տեղեկությունները միշտ չէ, որ միանշանակ են եղել: Ընդ որում, Դատարանը նշում է, որ քննությունն իրականացնող մարմինները չեն հապաղել հարցաքննել նաև հենց դիմողին, ինչպես նաև վերջինիս հնարավորություն են ընձեռել պարզաբանել իր կողմից շարադրված վկայությունները: Բացի դրանից, Դատարանն ուշադրություն է դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ դիմողը գանգատներ չէր ներկայացրել առ այն, որ իրեն պատշաճ կերպով չեն տեղեկացրել քննության ընթացքի մասին:

134. Իրականացված քննությունը գնահատելիս՝ Դատարանը նշում է, որ քննիչը չի զննել ազատագրված անձանց տեղափոխող մեքենան, որտեղ որ իրականացվել էր ենթադրյալ ծեծը: Դատարանը կրկնում է, որ դեպքի վայրի զննությունը կարևոր քննչական գործողությունների թվին է դասվում, սակայն սույն գործով կոնկրետ ապացույցներ չկան, որոնք կհաստատեն, որ դեպքի վայրի զննությամբ ձեռք կբերվեին այնպիսի իրեղեն ապացույցներ, որոնք լույս կսփռեին իրադարձության վրա և կնպաստեին գլխավոր փաստերի պարզմանը:

135. Դատարանը նաև գալիս է այն եզրահանգման, որ իշխանությունները քննությունն իրականացնելիս, ի սկզբանե, բազմակողմանի գնահատական են տվել ներկայացված բժշկական եզրակացություններին, փորձել դրանց միջոցով եզրահանգումների գալ, ընդ որում՝ մանրազնին քննության են ենթարկել նաև ոստիկանության աշխատակիցների կողմից ներկայացված վարկածը: Այնուամենայնիվ, Դատարանը հաստատված չի համարում այն հանգամանքը, որ քննությունն իրականացնող մարմինները ոստիկանության աշխատակիցների կողմից ներկայացված վարկածը հաստատող ապացույցներ չեն հավաքել կամ այդ վարկածը բավարար ուշադրության չեն արժանացրել: Դատարանը նաև գտնում է, որ իշխանությունները գործել են առանց անհարկի ձգձգումների, իսկ դատավարական գործողություններն իրականացրել ողջամիտ ժամկետի սահմաններում:

136. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 133-րդ և 134-րդ կետերում արված եզրակացությունները՝ Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտման առնչությամբ ներպետական իշխանություններն իրականացրել են արդյունավետ քննություն: Հետևաբար, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի դատավարական կողմի խախտում տեղի չի ունեցել:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

137. Դիմողը նաև պնդել է, որ գողության վերաբերյալ իր նկատմամբ իրականացվող քրեական դատավարությունը չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված «ողջամիտ ժամկետի» պահանջին: Նշված հոդվածը սահմանում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք...նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի ...ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք»:

A. Կողմերի փաստարկները

138. Կառավարությունը պնդել է, որ ներպետական իշխանության մարմիններն իրականացրել են Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված «ողջամիտ ժամկետում» քննությունն իրականացնելու պահանջը: Քննության երկարաժամկետ լինելը կախված էր այնպիսի հանգամանքներից, ինչպիսիք են գործի քննության բարդությունը, քանի որ գործով առկա էին չորս ամբաստանյալներ, դատավարությանը բոլոր մասնակիցների՝ վկաների, տուժողների կամ պաշտպանների ներկայությունն ապահովելը, քանի որ վերջիններս նույն ժամանակաշրջանում մասնակցում էին մի քանի դատավարությունների, և այլն: Ընդ որում, Կառավարության կարծիքով, գործով քննությունը ձգձգվել է հենց դիմողի և մյուս ամբաստանյալի պատճառով, քանի որ վերջիններս բազմիցս հրաժարվել էին գործով նշանակված ի-

րենց պաշտպանների ծառայություններից: Պետք է հաշվի առնել, որ յուրաքանչյուր նոր նշանակված պաշտպանի տրվում էր լրացուցիչ ժամանակ գործի նյութերին ծանոթանալու, նոր պաշտպանական մարտավարություն մշակելու համար: Բացի դրանից, դիմողն ակտիվորեն օգտվել է իր պաշտպանվելու իրավունքից, քանի որ առաջին ատյանում քննության ժամանակ բազմաթիվ միջնորդություններ և խնդրագրեր է ներկայացրել:

139. Դիմողը նշել է, որ շուրջ երեք տարի ութ ամիս տևած քրեական դատարավորությունն ընդհատումներով է իրականացվել: Երկար ժամանակ ներպետական իշխանության մարմինները պասիվություն են ցուցաբերել կամ ուղղել են իրենց դատավարական սխալները: Մասնավորապես, առաջին ատյանի դատարանը մոտավորապես չորս անգամ գործն ուղարկել է քննության մարմիններին՝ գործում առկա անթույլատրելի սխալներն ու բացթողումները շտկելու նպատակով: Բացի դրանից, դիմողը նշել է, որ գործի քննության հետ կապված բարդությունը չի կարող արդարացում համարվել այն բանի, որ քննությունն իրականացվել է ամիսների ընթացքում, իսկ ստորադաս երկու ատյաններում գործի քննությունը տևել է ավելի քան երեք տարի: Անդրադառնալով սեփական վարքագծին՝ դիմողը ընդգծել է, որ ինքը գտնվել է կալանքի տակ, այսինքն՝ գտնվել է իշխանությունների հսկողության ներքո: Նա միշտ մասնակցել է քննչական գործողություններին և ներկա գտնվել դատական միստերին ու լսումներին: Ինչ վերաբերում է պաշտպան ունենալու իր իրավունքի չարաշահմանը, դիմողը նշել է, որ իր միջնորդությունների մեծ մասն առաջին ատյանի դատարանը մերժել է: Սակայն առաջին ատյանի դատարանի կողմից ընդունված միջնորդությունները, այդ թվում՝ պաշտպանին փոխելու մասին դիմողի միջնորդությունն իրավաչափ և հիմնավոր է եղել: Նշված միջնորդությունները բավարարվել էին այն պատճառով, որ հակառակ դեպքում կխախտվեր նրա՝ արդար դատաքննության իրավունքը:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

140. Դատարանը նշում է, որ քննարկվող ժամանակահատվածն սկսվում է 2002թ. հունվարի 16-ից, այսինքն՝ քրեական գործի հարուցումից, և ավարտվում 2005թ. սեպտեմբերի 27-ին, այսինքն՝ Ուղմուրտիայի Հանրապետության գերագույն դատարանի կողմից որոշման կայացմամբ: Այսպիսով, սույն գործով իրականացված քննությունը երկու ստորադաս ատյաններում տևել է մոտավորապես երեք տարի և յոթ ամիս:

141. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Ապա այն նշում է, որ գանգատը որևէ այլ հիմքով անընդունելի չէ: Հետևաբար, այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Հանգամանքներ

142. Դատարանը հիշեցնում է, որ դատական քննության ողջամիտ ժամկետը պետք է գնահատվի կոնկրետ գործի հանգամանքների լույսի ներքո՝ հաշվի առնելով նաև հետևյալը՝ գործի բարդությունը, դիմողի և իշխանության համապատասխան մարմինների վարքագիծը (տե՛ս, *Prilissier and Sassi v. France* [GC], գանգատ թիվ 25444/94, կետ 67, ECHR 1999-II):

143. Դատարանն ընդունում է, որ սույն գործող իրականացված դատական քննությունը բարդ է եղել: Սակայն չի կարող համաձայնել, որ դրանից ելնելով այն կարող էր այսքան երկար տևել: Բացի դրանից, Դատարանը նշում է, որ պետք է հաշվի առնվեր, որ դիմողը կալանավորված էր, ինչն արդեն պահանջում է, որ քննությունն իրականացնող մարմինները պետք է ջանք գործադրեին դատական քննությունն արագ իրականացնելու համար (տե՛ս *Panchenko v. Russia*, գանգատ թիվ 45100/98, կետ 133, 2005թ. փետրվարի 8, և *Kalashnikov v. Russia*, գանգատ թիվ 47095/99, կետ 132, ECHR 2002-VI):

144. Ինչ վերաբերում է դիմողի վարքագծին, Դատարանը նշում է, որ դիմողը չպետք է պատասխանատվություն կրի ներկայացված միջնորդությունների համար: Նախևառաջ, Դատարանը հիշեցնում է իր այն մոտեցման մասին, որ դիմողին չի կարելի մեղադրել այն բանի համար, որ նա օգտագործել է ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված իրավական պաշտպանության բոլոր միջոցները (տե՛ս *Kolomyets v. Russia*, գանգատ թիվ 76835/01, կետ 29, 2007թ. փետրվարի 22): Կառավարությունն իր փաստարկներով չի ապացուցել, որ դիմողը խախտել է միջնորդություններ ներկայացնելու կարգը, ինչի հետևանքով էլ ձգձգվել է դատական քննությունը: Ընդ որում, Դատարանն ուշադրություն է դարձնում Կառավարության կողմից ներկայացված նաև այն փաստարկի վրա, որ դատական քննությունը երկարաձգվել էր, քանի որ քննության ընթացքում դիմողը չորս անգամ պաշտպանի ծառայությունից հրաժարվել է: Յուրաքանչյուր հրաժարման դեպքում առաջին ատյանի դատարանն ստիպված է եղել ընդհատել դատական միստը և պաշտպանին ժամանակ տալ գործի նյութերին ծանոթանալու համար: Հաշվի առնելով, որ արդար դատական քննության իրավունքը յուրաքանչյուր ժողովրդավարական պետության համար հիմնաքարային է (տե՛ս, *inter alia*, *De Cubber v. Belgium*, 1984թ. հոկտեմբերի 26, կետ 30, Series A թիվ 86), Դատարանը պետք է պատասխանատվություն կրի Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված դատական

քննության ողջամիտ ժամկետի խախտման համար, նույնիսկ այն դեպքում, երբ ամբաստանյալը բազմիցս հրաժարվել էր պետության կողմից նշանակված պաշտպանների ծառայություններից (տե՛ս, ի թիվս այլնի, *Löffler v. Austria (Թիվ 2)*, գանգատ թիվ 72159/01, կետ 57, 2004թ. մարտի 4): Դատարանը հիշեցնում է, որ ներպետական դատարանները պետք է այնպես կազմակերպեն գործի քննությունը, որպեսզի չխախտվի դրա համար Կոնվենցիայով սահմանված ողջամիտ ժամկետը (տե՛ս, *mutatis mutandis, Marchenko v. Russia*, գանգատ թիվ 29510/04, կետ 39, 2006թ. հոկտեմբերի 5, և *Sidorenko v. Russia*, գանգատ թիվ 4459/03, կետ 32, 2007թ. մարտի 8):

145. Այնուհետև անդրադառնալով իշխանության մարմինների վարքագծին՝ Դատարանը նշում է, որ գործի քննության ընթացքում նկատելի են նաև այլ անհարկի ընդհատումներ, որոնց վերաբերյալ, սակայն, Կառավարությունը բացատրություններ չի ներկայացրել: Մասնավորապես, Դատարանը նշում է, որ 2002թ. հունվարին սկսված նախնական քննությունն արդեն նույնք. հուլիսին ավարտվել էր, իսկ գործի քննությունը շարունակվել էր առաջին ատյանում: Սակայն առաջին ատյանում գործի քննությունն սկսվել էր նրանից, որ այն հետ էր ուղարկվել նախաքննության մարմիններին՝ ամկա անճշտությունները վերացնելու համար: Գործի հանձնումն առաջին ատյանից քննության մարմիններին՝ կատարվել է ևս երեք անգամ, ինչի հետևանքով գործի քննությունը ձգձգվել է մոտ ութ ամսով (տե՛ս վերը՝ կետեր 12, 13, 16 և 17):

146. Դատարանը նաև նշում է Կառավարության այն փաստարկը, որ դատական քննության ձգձգման պատճառ է հանդիսացել ամբաստանյալների, վկաների, տուժողների և պաշտպանների վարքագիծը: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ սույն գործի քննությունն իրականացնող դատարանի վրա պարտականություն է դրված դատավարության մասնակիցների գործողությունները կազմակերպել այնպես, որպեսզի չխախտվի ողջամիտ ժամկետը (տե՛ս վերը՝ *Sidorenko*, կետ 34): Այսպիսով, Դատարանը նշում է, որ դատական քննության ձգձգումները, ինչը պայմանավորված է եղել դատավարության մասնակիցների վարքագծով, պետք է համարել Կառավարության կողմից Կոնվենցիայի պահանջի խախտում, քանի որ առաջին ատյանի դատարանը ճիշտ չէր կազմակերպել գործի քննության ընթացքը (տե՛ս *Kuśmierek v. Poland*, գանգատ թիվ 10675/02, կետ 65, 2004թ. սեպտեմբերի 21):

147. Դատարանը նաև չի կարող չանդրադառնալ այն հանգամանքին, որ գործի քննության մեծ մասը, այսինքն՝ մոտավորապես երեք տարի և յոթ ամիս, իրականացվել է առաջին ատյանի դատարանում: Սակայն, ինչպես երևում է կողմերի փաստարկներից, առաջին ատյանի դատարանը փաստացի գործը քննել է միայն 2004թ. օգոստոսից մինչև 2005թ. հունվարն ընկած ժամանակահատվածում, երբ դատական քննությունը չի հետաձգվել և բնականոն քննություն է իրականացվել:

148. Եվ վերջապես, ուսումնասիրելով գործի նյութերը՝ Դատարանը գտնում է, որ սույն գործով իրականացված դատական քննությունը չափից շատ երկար է տևել և չի համապատասխանել «ողջամիտ ժամկետում» դատական քննության պահանջին, այսինքն՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

149. Դիմողը նաև գանգատներ է ներկայացրել այն կապակցությամբ, որ ինքը գրկված է եղել իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքից, ինչի օգնությամբ կարող էր դատական քննության ձգձգման վերաբերյալ բողոքներ ներկայացնել: Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

A. Կողմերի փաստարկները

150. Կառավարությունը նշում, որ դիմողի գանգատներն անհիմն են և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերով պետք է անընդունելի համարել:

151. Դիմողը պնդել է իր գանգատները:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

152. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Ապա այն նշում է, որ գանգատը որևէ այլ հիմքով անընդունելի չէ: Յետևաբար, այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Հանգամանքներ

153. Դատարանն ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ այս հարցի կապակցությամբ «Փոխհատուցման մասին» օրենքը նախատեսում է իրավական պաշտպանության նոր

միջոց, որի ընդունումը կապված է *Burdov v. Russia* (թիվ 2) (գանգատ թիվ 33509/04, ECHR 2009-...) վճռի հետ (տե՛ս վերը՝ կետեր 70 և 71):

154. Դատարանը նշում է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի վերաբերյալ կողմերի փաստարկներն այն ստացել է մինչև 2010թ. մայիսի 4-ը, այսինքն՝ մինչև նշված օրենքի ուժ մեջ մտնելը: Սակայն Դատարանը գտնում է, որ դիմողը մինչև 2010թ. մայիսի 4-ը կարող էր օգտվել իրավական պաշտպանության այս նոր միջոցից (տե՛ս վերը՝ կետ 71):

155. Դատարանը նշում է, որ վերը հիշատակված վճռում այն սահմանել է, որ անարդարացի կլինի դիմողներից պահանջել նորից իրենց գանգատները ներպետական դատարաններին ներկայացնել՝ հաշվի առնելով այն, որ այդ գործն արդեն երկար ժամանակ քննվել է դրանց կողմից և որի կապակցությամբ արդեն իսկ Դատարանին գանգատ է ներկայացվել (տե՛ս վերը նշված *Burdov* (no. 2), կետ 144): Նշված հանգամանքը հաշվի առնելով՝ Դատարանը որոշել է այս կապակցությամբ քննության առնել դատական քննության անհարկի ձգձգումների հետ ներկայացված գանգատները և գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

156. Սակայն այն հանգամանքը, որ Դատարանը քննության է առնում դատական քննության ձգձգումների վերաբերյալ դիմողի ներկայացրած գանգատը, դեռևս չի նշանակում, որ Դատարանը սույն գործով գնահատական է տալիս իրավական պաշտպանության արդյունավետ նոր միջոցին (տե՛ս, *Kravchenko and Others (military housing) v. Russia* համեմատ, գանգատներ թիվ 11609/05, 12516/05, 17393/05, 20214/05, 25724/05, 32953/05, 1953/06, 10908/06, 16101/06, 26696/06, 40417/06, 44437/06, 44977/06, 46544/06, 50835/06, 22635/07, 36662/07, 36951/07, 38501/07, 54307/07, 22723/08, 36406/08 և 55990/08, կետեր 40-45, 2010թ. սեպտեմբերի 16, և *Vasilchenko v. Russia*, գանգատ թիվ 34784/02, կետեր 54-59, 2010թ. սեպտեմբերի 23):

157. Հիմք ընդունելով վերոնշյալ հանգամանքները՝ Դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտություն չկա առանձին քննության առնել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ ներկայացված գանգատը:

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 34-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

158. Դիմողը գանգատներ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ՝ այն մասով, որ մի շարք դեպքերում իշխանությունները խոչընդոտել են նրան գանգատ ներկայացնել Դատարան: Մասնավորապես, նա նշել է, որ ղեկավարները նրան առաջարկել են բողոքը հետ վերցնելու դեպքում թույլատրել մնալ Ուղմուրտիայի Հանրապետության քննչական մեկուսարանում:

159. Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածը սահմանում է, որ

«Դատարանը կարող է գանգատներ ընդունել ցանկացած անձից..., որոնք պնդում են, թե դարձել են սույն Կոնվենցիայով կամ դրան կից Արձանագրություններով ճանաչված իրենց իրավունքների՝ որևէ Բարձր պայմանավորվող կողմի թույլ տված խախտման զոհ: Բարձր պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են որևէ կերպ չխոչընդոտել այդ իրավունքի արդյունավետ իրականացմանը»:

A. Կողմերի փաստարկները

160. Կառավարությունն ընդգծել է, որ 2008թ. օգոստոսին դիմողը երկու անգամ հանդիպել է տիկին Ռասսադինային: Այս հանդիպումները կազմակերպվել էին Ռուսաստանի Դաշնությունում մարդու իրավունքների հանձնակատարի նախաձեռնությամբ, ում նպատակն է եղել Դատարանի քննությանը ներկայացված գործը խաղաղ ճանապարհով, բանակցությունների միջոցով լուծել: Պետական պաշտոնատար անձինք չեն ստիպել դիմողին հետ վերցնել Դատարան ներկայացված բողոքը: Նրանք միայն ցանկացել են ներկայացնել նման մոտեցման դեպքում վրա հասնող հետևանքները և պարզել այդ կապակցությամբ դիմողի դիրքորոշումը: Խաղաղ միջոցներով գործի լուծման՝ դիմողի հրաժարումից հետո պաշտոնատար անձինք այլ միջոցներ չեն ձեռնարկել: Բացի դրանից, Կառավարությունը նշել է, որ Նովոսիբիրսկի շրջանի ուղղիչ հիմնարկ տեղափոխելը բխել է քրեակատարողական օրենսգրքի 73-րդ - հոդվածի պահանջներից, քանի որ դիմողը Նովոսիբիրսկում տուն է ունեցել, ինչպես նաև այդտեղ են բնակվել նրա հարազատները: Այս պատճառով, մեղադրական դատավճռի հրապարակումից հետո նրան տեղափոխել են Նովոսիբիրսկի շրջանի ուղղիչ հիմնարկ պատիժը կրելու: Մինչև նշված վայր տեղափոխվելը՝ դիմողը պահվել է Ուղմուրտիայի Հանրապետության բժշկական քննչական մեկուսարանում: Կառավարությունը Դատարանի ուշադրություն է հրավիրել այն հանգամանքի վրա, որ տիկին Ռասսադինայի հետ հանդիպումից միայն ութ ամիս հետո է դիմողը նման գանգատներ ներկայացրել: Կառավարության կարծիքով Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ դիմողի ներկայացրած գանգատները նպատակ են ունեցել ազդել Կառավարության վրա, որպեսզի պատիժը կրելու համար իրեն տեղափոխեն Ուղմուրտիայի Հանրապետության քննչական մեկուսարան: Դիմողը Դատարանին գանգատ է ներկայացրել միայն այն բանից հետո, երբ իրեն տեղափոխել են Նովոսիբիրսկի շրջան՝ նպատակ ունենելով Դատարանի միջոցով անօրինական ճանաչել այդ տեղափոխումը:

161. Կառավարությունն այնուհետև նշել է, որ Ռուսաստանի Դաշնությունում եվրոպական դատարանում մարդու իրավունքների հանձնակատարը նամակ է ուղարկել Ռուսաստանի Դաշնությունում պատիժների կատարման դաշնային ծառայությանը, որում նշված է եղել, որ դիմողի հետ բանակցությունները պետք է ավարտվեն, քանի որ նրա գանգատներն արդեն իսկ քննության են առնվել Դատարանում: Հանձնակատարը նշել է նաև, որ դիմողի հետ ցանկացած բանակցություն պետք է տարվի միայն իր կամ դատարանի ներկայությամբ:

162. Դիմողը պնդել է, որ համաձայն ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կարգի՝ ինքը պետք է պատիժը կրի Ուղմուրտիայի Հանրապետությունում: Եվ, իմանալով օրենսդրական այս դրույթի մասին, չի համաձայնել Կառավարության հետ բանակցություններ վարել գործի խաղաղ կարգավորման համար: Այնուհետև դիմողը նշել է, որ Նովոսիբիրսկի հետ իրեն կապող օդակն իր մայրն էր, որը, սակայն, արդեն մահացել է: Նովոսիբիրսկում թեև նա բնակարան ուներ, բայց իր բարեկամներն ապրում էին Ուղմուրտիայի Հանրապետության տարածքում:

163. 2008թ. սեպտեմբերին Դատարանին ներկայացրած իր նամակում դիմողը, առանց որևէ մանրամասնության, գանգատ է ներկայացնում այն կապակցությամբ, որ պետության ներկայացուցիչները միջամտել են իր և իր կնոջ միջև եղած նամակագրությանը: Այնուհետև դիմողը պնդել է, որ 2007 թվականին տիկին Ռասսադինայի հետ ունեցած երկու հանդիպումների ժամանակ վերջինս սպառնացել է իրեն ուղարկել Նովոսիբիրսկի շրջանում գտնող ուղղիչ հիմնարկ, եթե ինքը չհամաձայնի խաղաղ կարգավորման առաջարկին: Նաև տիկին Ռասսադինան ասել էր, որ իրեն կարգել են իր բարեկամների հետ ցանկացած շփում կամ հանդիպում, իսկ Դատարանի հետ ունեցած ցանկացած նամակագրություն նրանց կողմից ստուգման կենթարկվի: Դիմողը պնդել է, որ խաղաղ ճանապարհով գործի լուծումից իրաժարվելուց անմիջապես հետո նրան արգելել են հանդիպել իր կնոջ հետ: Բացի դրանից, դիմողը նշել է, որ Դատարանին ուղղված նամակներն ուղարկել և կնոջ միջոցով, քանի որ վստահ է եղել, որ դրանք քննչական մեկուսարանի վարչակազմը կիրաժարվեր ուղարկել: Այնուհետև դիմողը նշել է, որ վարչակազմի անօրինական գործողությունների մասին գանգատներ չէր կարող ներկայացնել, քանի որ արտաքին աշխարհի կետ կապ չուներ, իսկ կնոջն արգելել էին իր հետ տեսակցել:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Նամակագրությանը միջամտելը

164. Դատարանն ընդգծում է դիմողի գանգատներն առ այն, որ Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները խոչընդոտել են Դատարանում նրա իր ներկայացուցիչների հետ նամակագրությանը, ինչպես նաև արգելել իր բարեկամների հետ տեսակցությունները, ինչը խոչընդոտներ է ստեղծել Դատարանին գործի վերաբերյալ տեղեկություններ հաղորդելու համար: Հաշվի առնելով դիմողի՝ անհատական գանգատներ Դատարանին ներկայացնելու և իր ներկայացուցիչների հետ շփվելու իրավունքը (տե՛ս *Եcalan v. Turkey* [GC], գանգատ թիվ 46221/99, կետ 200, ECHR 2005-IV), Դատարանը նշում է, որ դիմողը ոչ մի ապացույց չի ներկայացրել այն մասին, որ իշխանությունները միջամտել են իր նամակագրություններին: Դիմողը միայն նշել է, որ Դատարանին հասցեագրված նամակներն առնվազն չորս օր ուշացումով են հասել: Այս կապակցությամբ, Դատարանը նշում է, որ բացի վերոնշյալ փաստարկից, դիմողն այլ ապացույց չի ներկայացրել, իսկ նամակների ուշացումները չեն կարող վկայել այն մասին, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս *Hosein v. the United Kingdom*, գանգատ թիվ 18264/91, 1993թ. սեպտեմբերի 8, Commission decision), հատկապես հաշվի առնելով նաև այն, որ դրանից առաջ կամ հետո դիմողի կողմից Դատարանին հասցեագրված նամակները ժամանակին են հասել, իսկ ուշացումներն ինքնին չեն կարող խոչընդոտ կամ միջամտություն համարվել դիմողների կողմից Դատարանին հասցեագրված նամակների նկատմամբ (տե՛ս *Valinas v. Lithuania*, գանգատ թիվ 44558/98, կետեր 134-137, ECHR 2001-VIII):

165. Սակայն Դատարանը չի կարող հաշվի չառնել այն հանգամանքը, որ 2008թ. հուլիսին դիմողի կողմից քննչական մեկուսարանի վարչակազմին հանձնված երկու նամակներն այդպես էլ Դատարանին չեն հասել: Այս կապակցությամբ, Դատարանը կասկածներ է հայտնում առ այն, որ դիմողը խնդրել էր քննչական մեկուսարանի վարչակազմին ուղարկել Դատարանին հասցեագրված նամակներ: Դատարանը նաև նշում է, որ մինչև Դատարանին այն մասին հայտնելը, որ 2007 թվականին դիմողը ներկայացուցիչ է ունեցել և ցանկացած շփում իրականացնելու է նրա միջոցով, դիմողը Դատարանին նամակ է ուղարկել՝ շրջանցելով իր ներկայացուցիչին: Այս կապակցությամբ դիմողը ոչ մի բացատրություն չի ներկայացրել, թե ինչու է ինքը որոշել 2008թ. հուլիսին Դատարանի հետ նամակագրական կապ հաստատել անձամբ՝ առանց նշանակված ներկայացուցչի: Բացի դրանից, դիմողը չի ներկայացրել իր դատողություններն այն մասին, թե ինչու՞ քննչական մեկուսարանի վարչակազմն իր նախորդ երկու նամակները չի ուղարկել Դատարանին: Ընդ որում, հուլիսին ուղարկված նամակների պատճենները, այնուամենայնիվ, դիմողի ներկայացուցիչը 2008թ. սեպտեմբերի 19-ին Դատարան է հանձնել, և վերջինս հնարավորություն է ունեցել ուսումնասիրել դրանք: Դատարանը նշում է, որ դրանցում գործի ելքի վրա ազդեցություն ունեցող տեղեկություններ չէին պարունակվում:

166. Հիմք ընդունելով գործի հանգամանքները, ինչպես նաև այն կարևոր հանգամանքը, որ Դատարանին հասցեագրված մյուս նամակները ժամանակին են հասել, Դատարանը հանգում է այն եզրակա-

ցությանը, որ Կառավարության կողմից միջամտություններ չեն եղել դիմողի՝ Դատարանի կամ իր ներկայացուցիչների միջև առկա նամակագրությանը (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Cooke v. Austria*, գանգատ թիվ 25878/94, կետեր 46-49, 2000թ. փետրվարի 8):

167. Բացի դրանից, Դատարանը նշում է, որ նամակագրության գաղտնիության իրավունքի խախտման վերաբերյալ ներկայացված փաստարկները դիմողը շարադրել է ոչ համոզիչ՝ առանց տրամաբանական հաջորդականության: Օրինակ՝ դիմողն ապացուցել էր, որ իշխանություններն արգելել էին իր կնոջը տեսակցել իր հետ, սակայն միևնույն ժամանակ դիմողը պնդել էր, որ անձամբ է Դատարանին հասցեագրված նամակները հանձնել կնոջը, քանի որ քննչական մեկուսարանի վարչակազմը չէր համաձայնել ուղարկել այդ նամակները: Բացի դրանից, դիմողը հնարավորություն է ունեցել գոնե մեկ անգամ հեռախոսային խոսակցություն ունենալ իր ներկայացուցչի հետ: Դատարանը նշում է, որ 2008 թվականին Դատարանին հասցեագրված նամակները ձեռագիր են եղել: Վերոգրյալից հետևում է, որ դիմողն անհերքելի ոչ մի ապացույց չի ներկայացրել այն մասին, որ խախտվել է Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածով նախատեսված անհատական գանգատներ ներկայացնելու իր իրավունքը:

2. Պետական պաշտոնատար անձանց այցելություններ

168. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածով սահմանված է անհատական գանգատներ ներկայացնելու մի համակարգ, որի նպատակն է դիմողին կամ հավանական դիմողին ընձեռել Դատարան դիմելու հնարավորություն, իսկ Բարձր պայմանավորվող կողմերին պարտավորեցնում է որևէ կերպ չխոչընդոտել այդ իրավունքի իրացմանը (տե՛ս ի թիվս այլնի, *Akdivar and Others v. Turkey*, 1996թ. սեպտեմբերի 16, կետ 105, *Ձեկույցներ* 1996-IV և *Aksoy v. Turkey*, 1996թ. դեկտեմբերի 18, կետ 105, *Ձեկույցներ* 1996-VI): Այս կապակցությամբ «չխոչընդոտել» հասկացությունը մեջ ներառում է ոչ միայն ցանկացած ճնշում կամ ակնհայտ ահի մթնոլորտի ստեղծում կամ այլ անուղղակի միջոցի կիրառում, այլև ցանկացած գործողություն, որն ուղղված է անձին համոզելուն՝ չօգտվել իրավական պաշտպանության միջոցներից կամ խոչընդոտել դրա իրականացմանը (տե՛ս *Kurt v. Turkey*, 1998թ. մայիսի 25, կետ 159, *Ձեկույցներ* 1998-III):

169. Բացի դրանից, այն հարցը, թե համարվո՞ւմ են, արդյոք, դիմողի և Կառավարության ներկայացուցիչների միջև առկա հաղորդակցությունները Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով ընդունելի, թե՛ ոչ, ապա այս կապակցությամբ պետք է հաշվի առնել նշված անձանց միջև կապի բնույթն ու Կառավարության կողմից ճնշումների առկայությունը կամ բացակայությունը (տե՛ս վերը նշված՝ *Akdivar and Others*, կետ 105, և վերը նշված՝ *Kurt*, կետ 160): Դիմողի դիրքորոշումը կարող է առավելապես խոցելի լինել, եթե վերջինս գտնվում է անազատության մեջ՝ մեկուսացված իր ընտանիքի և հասարակության անդամներից (տե՛ս *Cotlej v. Romania*, գանգատ թիվ 38565/97, կետ 71, 2003թ. հունիս): Նույնիսկ ստրասբուրգյան դատավարության վերաբերյալ դիմողին ոչ պաշտոնապես, առավել ևս՝ պաշտոնական «հարցաքննության» ենթարկելը կարող է դիտվել որպես ահի մթնոլորտի ստեղծում (տե՛ս *Sisojeva and Others v. Latvia* [GC], գանգատ թիվ 60654/00, 117 և հաջորդիվ կետերը, ECHR 2007-II):

170. Դատարանը նշում է, որ դիմողի պնդմամբ 2007թ. օգոստոսին նրա հետ կապ է հաստատել պետական պաշտոնատար անձ: Դիմողը նշել է, որ այդ պաշտոնատար անձը փորձել է իրեն համոզել կարգավորել Դատարանին ներկայացված գործը, առաջարկել է դրա համար նույնիսկ իրեն պահել Ուղմուրտիայի Յանրապետության քննչական մեկուսարանում, եթե նա համաձայնի հետ վերցնել ներկայացված գանգատը: Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունները նշել են, որ Ռասսադինան՝ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձը, երկու անգամ այցելել քննչական մեկուսարան, հանդիպել դիմողին, առաջարկել է Դատարանին ներկայացված գանգատի վերաբերյալ խաղաղ բանակցություններ վարել:

171. Դատարանը նշում է, որ դիմողը և նրա ներկայացուցիչը չեն կարողացել Դատարանին ներկայացնել կոնկրետ ապացույցներ այն մասին, որ Կառավարությունը փորձել է վախեցնել նրանց Դատարանին ներկայացված գանգատի կապակցությամբ: Ըստ էության, բացառությամբ ապրիլին Դատարանին ներկայացված նամակի, որում նշված էր, որ իշխանությունները դիմողին գայթակղում են Նովոսիբիրսկի շրջանում գտնվող ուղղիչ հիմնարկ տեղափոխել, եթե վերջինս հետ վերցնի բողոքը, առաջարկում են վաճառել Նովոսիբիրսկում ունեցած բնակարանը՝ նշված բնակավայրում պատժի կրումն օրինական դարձնելու համար, Կառավարության կողմից վախեցնելու վերաբերյալ դիմողն այլ պնդումներ չի ներկայացրել: Սակայն, մյուս կողմից՝ Դատարանը հաշվի է առնում այն հանգամանքը, որ 2008թ. սեպտեմբերին ստացված նամակում դիմողը նշել էր, որ տիկին Ռասսադինան նույնպես իրեն սպառնացել է, խոստացել սահմանափակել դիմողի շփումներն ընտանիքի անդամների, ներկայացուցիչների և Դատարանի հետ: Սակայն հաշվի առնելով սույն վճռի 164-167-րդ կետերում արված դատողությունները և տարօրինակ գտնելով այն, որ դիմողն այդ մասին չի նշել 2008թ. ապրիլի 7-ի նամակում, Դատարանը դրանք հիմնավոր չի կարող համարել: Ներկայացված փաստերին հակառակ, Դատարանը, հիմք ընդունելով ստորև ներկայացվող փաստարկները, գտնում է, որ չի կարելի ապացուցված համարել, որ Կառավարությունը դիմողին սպառնալիքներ է տվել կամ վերջինին տեղափոխել այլ ուղղիչ հաստատություն, որպեսզի քաջալերի դիմողին հետ վերցնել իր գանգատը կամ այլ կերպ խոչընդոտել դիմողին Դատարանին գանգատներ ներկայացնել (տե՛ս, *Aydin v. Turkey*, 1997թ. սեպտեմբերի 25-ին, կետեր 116-117, *Ձեկույցներ* 1997-VI):

172. Մասնավորապես, գնահատելով դիմողի և Կառավարության միջև եղած հաղորդակցությունը՝ Դատարանը հիշեցնում է, որ Կառավարության կողմից գանգատի բովանդակությանը ծանոթանալուն ուղղված գործողությունները պետք է համարել որպես վախեցնելուն ուղղված արարք: Դատարանն ընդգծում է, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածը չի արգելում պետությանն անհրաժեշտ միջոցառումներ ձեռնարկել Ստրասբուրգում քննվող գործի լուծման համար: Բացի դրանից, Դատարանը նշում է, որ ինչպես ցանկացած համակարգ, կոնվենցիոն համակարգը նույնպես նախատեսում է ներդատական և արտադատական խաղաղ և երկկողմ համաձայնությունների կայացման հնարավորություն և, բացի այդ, Դատարանը երբեք չի նսեմացնում նման կարգավորումների կարևորությունը և ակտիվորեն աջակցում է կողմերին: Նշվածը հաստատում է, որ Բարձր պայմանավորվող կողմերի համար Կոնվենցիայի մեղադրանքի կամ քննության իրականացման միջոց չէ, այլ մի փաստաթուղթ, որի պահանջների կատարման նկատմամբ, Կոնվենցիայի 19-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, հսկողություն է իրականացնում Եվրոպական դատարանը:

173. Դատարանը նշում է, որ խաղաղ բանակցությունների ձևերը կարող են տարբերվել և, հիմնականում, կախված են կողմերի հարաբերություններից: Բանակցությունները կարող են լինել նաև եռակողմ, որտեղ որոշիչ նշանակություն ունի Դատարանի խոսքը, սակայն բանակցությունները կարող են նաև երկկողմ լինել՝ կատարված եզրակացությունների մասին անմիջապես տեղեկացնելով Դատարանին: Ակնհայտ է, որ այն բանակցություններում, որտեղ Դատարանը մասնակցություն է ունեցել, չի առաջացել այն հարցը, թե դիմողն իր կամքով է դիմել բանակցություններին, թե՛ ոչ: Սակայն Կառավարությանն արգելելով անմիջականորեն կարգավորել վերջինիս և դիմողի միջև եղած տարաձայնությունները՝ Դատարանն իր վրա ծանր բեռ կվերցնի: Կողմերին պետք է բավարար ժամանակ տրամադրել վեճի խաղաղ, բանակցային լուծման համար: Ընդ որում, Դատարանը պահանջում է, որպեսզի դիմողի վրա ճնշում չգործադրվի և վախի մթնոլորտ չստեղծվի:

174. Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Դատարանը վերադառնում է սույն գործի հանգամանքներին: Դատարանն ընդգծում է Կառավարության այն փաստարկը, որ համաձայն Ռուսաստանի Դաշնության քրեակատարողական օրենսգրքի, մասնավորապես, դրա 73-րդ հոդվածի՝ դիմողին Նովոսիբիրսկի շրջանի, այսինքն՝ նրա բնակության վայրի, ուղղիչ հիմնարկ տեղափոխելու հարցը թողնվել է Պետության վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 72): Դիմողն իր պատիժն սկսել է կրել Նովոսիբիրսկի շրջանում, իսկ Ուղմուրտիայի Հանրապետության քննչական մեկուսարանում նրա գտնվելը զուտ ժամանակային բնույթ էր կրում: Դատարանը համոզիչ չի համարում դիմողի այն պնդումը, որ Կառավարությունը խոստացել էր իրեն հետ տեղափոխել Նովոսիբիրսկի շրջան այն բանի համար, որպեսզի վերջինս հրաժարվի Դատարանին ներկայացված գանգատներից: Այս կապակցությամբ, Դատարանը հատուկ ուշադրություն է դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ դիմողը Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ գանգատներ է ներկայացրել յոթ ամիս անց՝ այն բանից հետո, երբ դիմողի և իշխանության ներկայացուցիչների միջև սկսվել էին բանակցությունները, իսկ Նովոսիբիրսկի շրջան տեղափոխվելու գործընթացն արդեն սկսված էր: Հաշվի առնելով այն, որ բացակայում են ապացույցներն առ այն, որ Կառավարությունը միջամտել է դիմողի և նրա կնոջ մամակագրությանը (տե՛ս վերը՝ կետեր 164-167), Դատարանը պատրաստ է եզրահանգել, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ դիմողի կողմից ներկայացված գանգատն ուշացել է այն պատճառով, որ ցանկացել է իրեն Նովոսիբիրսկի շրջան տեղափոխելու որոշման վրա ազդեցություն գործել: Այս եզրակացությունը հաստատվում է նաև այն հանգամանքով, որ Դատարանի համար ակնհայտ չեն այն բացասական հետևանքները, որոնք կարող էին առաջանալ դիմողի համար նշված տեղափոխությունների հետևանքով: Բացի դրանից, Դատարանը հաշվի է առնում այն հանգամանքը, որ դիմողը Ուղմուրտիայի Հանրապետությունում պատիժը կրելու խնդրանքով երբևէ չի դիմել համապատասխան մարմիններին: Այս հանգամանքների լույսի ներքո, Դատարանը չի կարող հանգել այն եզրակացությանը, որ իշխանության մարմինների գործողությունները «անպատշաճ» են եղել: Այստեղից հետևում է, որ Կառավարությունը չի խախտել Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածով սահմանված իր պարտականությունները:

VII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԱՅԼ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

175. Վերջապես, Դատարանը քննության է առել դիմողի կողմից ներկայացված մյուս գանգատները: Սակայն Դատարանը քննության առնելով ներկայացված բոլոր ապացույցները և հաշվի առնելով, որ բոլոր գանգատներն էլ ենթակա են Դատարանի քննությանը, այն հաստատված է համարում, որ դիմողի կողմից ներկայացված մյուս գանգատներում առկա են Կոնվենցիայով և Արձանագրություններով սահմանված իրավունքների խախտումներ: Այստեղից հետևում է, որ գանգատի այս մասը ենթակա է մերժման, քանի որ չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերին:

VIII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

176. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Եթե դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, պապ Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

177. Դիմողը ոչ նյութական վնասի առնչությամբ պահանջել է 65,000 եվրո (EUR): Սատնացույց չանցելով որևէ հավելյալ ծախսված գումար կամ դա հաստատող որևէ փաստաթուղթ՝ դիմողը պահանջել է նաև նյութական վնասի հատուցում տրամադրել:

178. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողի կողմից պահանջված նյութական վնասի հատուցումը հիմնավորող որևէ ծախսված գումարի կամ դա ապացուցող փաստաթղթի վերաբերյալ նշում պահանջում առկա չէ: Բացի դրանից, Կառավարությունն անհանգստություն է հայտնում այն կապակցությամբ, որ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման համար պահանջված գումարը չափից ավելի է և անհիմն:

179. Հիմք ընդունելով դիմողի՝ նյութական վնասի կապակցությամբ առաջ քաշված փոխհատուցման պահանջը՝ Դատարանը գտնում է, որ այն ենթակա է մերժման, քանի որ դրա չափի վերաբերյալ նշումներ առկա չեն, ինչպես նաև բացակայում են հիմնավոր ապացույցներ առ այն, որ նման վնաս դիմողը փաստացի կրել է:

180. Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասի հատուցմանը, Դատարանը նշում է, որ դիմողը պարտավոր չէ ի հավաստումն այդ պահանջի որևէ ապացույց ներկայացնել (տե՛ս *Gridin v. Russia*, գանգատ թիվ 4171/04, կետ 20, 2006թ. հունիս): Դատարանը նշում է, որ դիմողը տառապել է անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքից, ինչպես նաև իր նկատմամբ իրականացվող քրեական վարույթի անպատշաճ ձգձգումներից: Նշված հանգամանքների լույսի ներքո, Դատարանը գտնում է, որ կրած տառապանքները չեն կարող հատուցվել միայն այդ փաստի արձանագրմամբ: Սակայն դիմողի կողմից ներկայացված ոչ նյութական վնասի համար փոխհատուցումը չափազանց մեծ է: Վերոգրյալը հիմք ընդունելով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողին որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում պետք է տրամադրել 15000 եվրո՝ ներառյալ այդ գումարի հետ կապված բոլոր վճարումները:

B. Ծախքեր և ծախսեր

181. Դիմողը նաև պահանջել է 35000 եվրո (EUR) որպես ներպետական դատարաններում և Դատարանում կրած ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում:

182. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողը ոչ մի փաստաթուղթ չի ներկայացրել որպես ապացույց առ այն, որ նշված պահանջն արդարացի է և, հետևաբար, այն պետք է անընդունելի համարել:

183. Հիմք ընդունելով Դատարանի նախադեպային որոշումները՝ այն նշում է, որ դիմողը կարող է փոխհատուցում պահանջել միայն այնպիսի ծախքերի կամ ծախսերի համար, որոնց վերաբերյալ ապացույցներ է ներկայացրել, ինչպես նաև ցույց տվել, որ դրանք անհրաժեշտ են եղել: Դատարանը նշում է, որ 2007 թվականին դիմողը Մոսկվայում գտնվող Միջազգային պաշտպանության կենտրոնի իրավաբաններին խնդրել էր իրեն ներկայացնել Դատարանում՝ սույն գործի քննության ժամանակ: Հաշվի առնելով Դատարանին ներկայացված գանգատի բովանդակությունը՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի օգտին բավականաչափ գործողություններ են կատարվել: Նկատի ունենալով, որ Դատարանը դիմողին իրավաբանական օգնության համար տրամադրել է 850 եվրո, ինչպես նաև այն, որ դիմողի կողմից ներկայացված գանգատների մի մասն անընդունելի է համարվել, Դատարանը գտնում է, որ դիմողին պետք է փոխհատուցվի 3,000 եվրո (EUR)՝ ներառյալ ցանկացած հարկ և տուրք, որոնք կարող են գանձվել այդ գումարից:

C. Տոկոսներ փոխհատուցումը չվճարելու դեպքում

184. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույթի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՂԳՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Հայտարարում է, որ դիմողի գանգատները՝ կապված 2002թ. հունվարի 30-ից մինչև 2004թ. հուլիսի 16-ն ընկած ժամանակաշրջանում թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում պահելու, 2003թ. հուլիսի 10-ին ոստիկանության հսկիչ ծառայության աշխատողների կողմից վատ վերաբերմունքի, այդ կապակցությամբ իրականացված անարդյունավետ քննության, զորղության համար առաջադրված մեղադրանքի կապակցությամբ անչափ երկար տևողությամբ դատավարության, ինչպես նաև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի բացակայության, ինչի կիրառմամբ դիմողը կարող էր գանգատներ ներկայացնել չափից երկար ձգձգվող դատավարության վերաբերյալ, ընդունելի համարել, իսկ մնացած մասով՝ մերժել:

2. *Վճռում է*, որ 2002թ. հունվարի 30-ից մինչև 2004թ. հուլիսի 16-ն ընկած ժամանակաշրջանում թիվ IZ-18/1 քննչական մեկուսարանում պահելու հետ կապված տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:
3. *Վճռում է*, որ 2003թ. հուլիսի 10-ին հսկիչների կողմից դրսևորված վերաբերմունքի հետևանքով տեղի չի ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:
4. *Վճռում է*, որ դիմողի գանգատների քննության կապակցությամբ առկա չէ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:
5. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ կապված քրեական դատավարության չափից ավելի ձգձգման հետ:
6. *Վճռում է*, անհրաժեշտություն չկա առանձին քննության առնել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը:
7. *Վճռում է*, որ պատասխանող պետությունն իրականացրել է Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածով սահմանված պարտականությունները՝ կապված դիմողի և նրա ներկայացուցիչների՝ Դատարանի հետ նամակագրությանը ենթադրյալ խոչընդոտներ ստեղծելու հետ:
8. *Վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ՝ կապված դիմողի և պետության իշխանության մարմինների միջև հաղորդակցության առկայության հետ:
9. *Վճռում է*,
  - (a) որ վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարները, որոնք պետք է տրամադրվեն ռուսական ռուբլով՝ վճարման օրը գործող փոխարժեքով,
    - (i) 15000 EUR (տասնհինգ հազար եվրո)՝ ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ,
    - (ii) 3000 (երեք հազար եվրո), գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ծախսերի և ծախքերի կապակցությամբ,
    - (iii) վճարման ենթակա ցանկացած հարկ՝ ծախքերի և ծախսերի համար:
  - (b) որ վճարումը վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը պետք է հավասար լինի չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս:

10. *Մերժում է* մնացած մասով առկա պահանջները:

Կատարվել է անգլերենով և Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն գրավոր հրապարակվել 2011թ. հունվարի 27-ին:

ԵՆԳԵԼՆ ԸՆԴԴԵՄ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻ ԳՈՐԾԸ

2010թ. մայիսի 20 վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1962 թվականին և բնակվել Ազգեդում:

6. 2003թ. մայիսի 13-ին դիմողին բռնել են զինված կողոպուտ կատարելու ընթացքում: Փոխադարձ կրակոցների արդյունքում նա սպանել է մի ոստիկանի և մեկ ոստիկանի էլ՝ վիրավորել: Նա վիրավորվել է մեջքի շրջանում, ինչի արդյունքում նրա երկու ոտքերն էլ գոտկատեղից սկսած կաթվածահարվել են: Բացի դրանից, նա տառապել է կենտրոնական նյարդային համակարգի խախտումով: Այժմ նա 100 տոկոսով անդամալույծ է, կարող է շարժվել միայն հատուկ սայլակով, ավելին՝ նա ստիպված է օգտագործել տակդիրներ:

7. Դիմողը դատապարտվել է ցմահ ազատազրկման Ազգեդոյի բանտում: 2005թ. փետրվարի 25-ից մինչև 2006թ. դեկտեմբերի 15-ը նա կալանավորված է եղել Ազգեդոյի բանտում:

8. Դիմողը Ազգեդոյի բանտի պայմանները նկարագրել է հետևյալ կերպ. քանի որ նա ի վիճակի չի եղել իր առողջ բանտակիցների համար սովորական համարվող պարտականություններ կատարել, ստիպված քնել է հագուստով՝ չբացված մահճակալին և որպես ծածկոց օգտագործել է իր ժակետը՝ վախենալով, որ իրեն կարող են պատժել անկողինը ժամանակին հարդարելու առօրյա կարգը խախտելու համար: Անձնակազմի կողմից չստանալով որևէ օժանդակություն՝ նա կարող էր լվացվել կամ զուգարան գնալ, եթե միայն իրեն օգնեին բանտակիցները: Իրեն չեն տրամադրել պատշաճ լողարանային աթոռ, փոխարենը՝ տվել են կտրված զուգարանակոնք, որը հարմար չի եղել լողանալու համար: Այն շատ շուտ լիովին դուրս է եկել շարքից, մեկ անգամ էլ կտրվել է իր տակ: Քանի որ ինքն իր բանտակիցների կողմից ենթարկվել է ծաղրանքի իր հաշմանդամության և կենտրոնական նյարդային համակարգի խախտման պատճառով, չի մասնակցել ամենօրյա զբոսանքներին: «4-րդ կարգի» վտանգավորության աստիճան ունենալով՝ նա տրանսպորտով տեղափոխվել է ձեռքերին կրելով ձեռնակապեր, որոնք ողջ ընթացքում այդ կպած են եղել իր գոտուն: Քանի որ նա մեքենայով տեղափոխվել է այդ դիրքով՝ առանց ամրագոտու, նա կարողացել է ինքն իրեն պահել իր անվասայլակում բացառապես զլուխը տրանսպորտային միջոցի խցիկի դռանը հենելու միջոցով: Արդյունքում, նա գլխին պարբերաբար ունեցել է ուռուցքներ: Տրանսպորտային միջոց նստելիս կամ դուրս գալիս անձնակազմը քաշել է նրան գոտուց, երբեմն՝ գետնի վրայով՝ պատճառելով նրան վնասվածքներ: Նման միջադեպ է տեղի ունեցել 2006թ. հունիսի 12-ին: Այլ դեպքերում անվասայլակը՝ դիմողի հետ մեկտեղ, կշռելով 110 կիլոգրամ ինքը մեջը նստած՝ գլորել են ներքև տրանսպորտային միջոցի աստիճաններով:

9. Դիմողի բողոքները վերը նշված պայմանների դեմ՝ ուղղված Քսոնգրադ շրջանի Գլխավոր դատախազին, եղել են ապարդյուն:

10. Բանտի բժշկական ծառայության համաձայն՝ դիմողը տառապել է, *inter alia*, արյան բարձր ճնշումից, գիրությունից, ստորին վերջույթների կաթվածից և միզապարկի հիվանդությունից: Խորհուրդ է տրվել նրան տեղափոխել հատուկ ուղղիչ հիմնարկ, սակայն բանտի վարչակազմն այդ առաջարկն անտեսել է: Դիմողի բողոքի հիման վրա ուղղիչ հիմնարկների ազգային վարչությունը քննել է նրա հարցը: Դրա եզրակացության համաձայն՝

«Դիմողը բանտախուցը գտնվում է ստորին հարկում ... բուժկետի հարևանությամբ: Այն հարմարեցված է չորս հոգու համար, սակայն դիմողն էլ հետը՝ երկու կամ երեք հոգի է այնտեղ մնացել: Կահույքը հարմարեցված է դիմողի առողջական վիճակին. սեղանը բարձրացվող-իջեցվող է, մահճակալները հիմնականում մեկ տեղանոց են, զգեստապահարանը և հայելին տեղակայված են դիմողի համար հարմար բորձրության վրա, վերացվել են բոլոր խոշորնդոտները մուտքի մոտ, իսկ զուգարանի կողքին ամրացվել են բռնակներ: Բանտակիցներից մեկն ինքնակամ ստանձնել բանտախուցը մաքուր պահելու և դիմողին իր առօրյա պարտականությունները կատարելիս օգնելու ողջ բեռը: Դիմողը երբեք չի պատժվել բանտախուցը կարգին պահելու խախտումների համար:

Դիմողն ունեցել է ամեն օր տաք ցնցուղ (լոգանք) ընդունելու հնարավորություն: Ցնցուղը և լոգարանի աթոռը հարմարեցված են եղել իրեն ...: Նրա բանտակիցը ինքնակամ օգնել է դիմողին լվացվել ...

... Բանտակիցների կողմից վիրավորանքների ենթարկվելուց խուսափելու համար դիմողին տրվել է զբոսնելու [հատուկ հսկվող] բակում հնարավորություն: Դիմողը, սակայն, հրաժարվել է օգտագործել այդ հնարավորությունը:

Դիմողի բողոքի հիման վրա ... 2006թ. մայիսի 30-ին հսկողի որոշման համաձայն տրանսպորտային միջոցում տեղադրվել է անվտանգության գոտի, որի մասին դիմողը տեղեկացվել է ... վերջինս տեղյակ է եղել նաև այն փաստի մասին, որ բժշկական եզրակացության հիման վրա նրան շտապօգնության մեքենայով տեղափոխելը մերժվել է: Քննությանը պարզված փաստերի հիման վրա դիմողն ունեցել է թեթև քերթվածքներ և կապտուկներ [տրանսպորտային միջոցում գտնվելու ընթացքում] 2004թ. դեկտեմբերին և 2006թ. հունիսին: Այդ իսկ պատճառով

ուղղիչ հիմնարկի վարչակազմը հրահանգել է անձնակազմին դիմողի նկատմամբ ցուցաբերել հատուկ հոգածություն: Իրավասու բուժհիմնարկի կարծիքի համաձայն՝ դիմողին տեղափոխելը չի պահանջել բուժանձնակազմի մասնակցություն:

2006թ. ապրիլի 21-ին դիմողը խնդրել է իրեն տեղափոխել Նազիֆայի ուղղիչ հիմնարկ: 2006 թվականին Ուղղիչ հիմնարկների վարչությունը մերժել է այդ խնդրանքն այն հիմքով, որ նա իր ազատագրվումը կրել այնպիսի ուղղիչ հիմնարկում, որի խստությունը համապատասխանել է նրա կողմից կատարված հանցանքին և նրա նկատմամբ նշանակված ռեժիմին, որտեղ լուծված է եղել նրա նկատմամբ հոգածության և բուժվերահսկողության հարցը, և որտեղ վերացված են եղել բոլոր ֆիզիկական խոչընդոտները, որպեսզի ապահովվի նրա ազատ շարժը անվասայլակով: Դիմողը բողոքարկել է այդ որոշումը: 2006թ. հուլիսի 26-ին բողոքը մերժվել է Ազգային Կոմանդերի կողմից, որի հիման վրա տեղի չի ունեցել նրա տեղափոխումը: Որոշման պատճառաբանության համաձայն՝ «[դիմողը] չի ունեցել անընդմեջ հոգածության կամ բժշկական վերահսկողության կարիք: Նրա կալանավորման առաջին վայրում շենքում իրականացվել են համապատասխան վերափոխումներ, ինչպես պահանջում է նրա հաշմանդամությունը: Նրա ներկա դրությանը համապատասխանող բժշկական օգնությունը կարող է ցուցաբերվել նրա ազատագրված մերկայիս հիմնարկում, ուր ամեն բան հարմարեցված է նրա կարիքներին ...»:

11. Դիմողը հայտարարել է, որ տրանսպորտային միջոցն ապահովված չի եղել անվտանգության ամրագոտիով մինչև 2006թ. օգոստոսը: Ջրաստանների առթիվ նա բացատրել է, որ բակի մակերեսը եղել է անհարթ, այդ իսկ պատճառով այն հարմար չի եղել անվասայլակի համար:

12. Քանի որ նրա նկատմամբ իրականացվել են քրեական գործով այլ քննություններ, դիմողը պարբերաբար տեղափոխվել է Բուդապեշտ՝ դատարանում ներկա գտնվելու համար: 2006թ. սեպտեմբերի 5-ին Բուդապեշտի կալանավայրի տեղափոխումների վարչության ղեկավարին ներկայացված բողոքում դիմողը հայտարարել է, որ 2006թ. սեպտեմբերի 4-ին նա մնացել է մի բանտախցում, որտեղ ստիպված է եղել անցկացնել հինգ ժամ առանց ջրի և առանց տակդիրները փոխելու հնարավորության: Նա նաև հայտարարել է, որ տեղափոխման ընթացքում նրան տեղավորել են տրանսպորտային միջոցում գտնվող մեկտեղանոց խցում, որտեղ նա ստացել է կապուկներ: Շրջադարձներին նա ընկել է անվասայլակի միջից և ճանապարհին անցել է գետնին ընկած վիճակում, ձեռնակապերով, ձեռքերը մարմնի տակ դրված վիճակում: Այս նա հայտարարել է, որ հաջորդ օրը, երբ նա խնդրել է անցկացնել բժշկական ստուգում, բուժքույրը տեղեկացրել է նրան, որ հնարավոր չէ իրականացնել որևէ բժշկական հետազոտություն մինչև հաջորդ շաբաթական խորհրդատվությունը, որը կիրականացվի հաջորդ երկուշաբթի:

13. 2006թ. սեպտեմբերի 18-ին հետագա քննության ընթացքում կատարվել է բժշկական հետազոտություն, սակայն չի հայտնաբերվել որևէ արտաքին վնասվածքի նշան: Ապացույցների բացակայության պայմաններում, 2006թ. հոկտեմբերի 3-ին Բուդապեշտի ուղղիչ կալանավայրի հսկողը մերժել է դիմողի բողոքը:

14. Դիմողի բողոքի հիման վրա՝ Սզեգեդի գինվորական դատախազի կողմից հարուցվել է քրեական գործ անհայտ անձանց նկատմամբ՝ վարչական իրավասությունները չարաշահելու մեղադրանքով, սակայն այն կասեցվել է 2006թ. դեկտեմբերի 12-ին Սզեգեդի գինվորական դատախազի կողմից՝ ապացույցների բացակայության հիմքով:

15. 2006թ. հոկտեմբերի 27-ի նամակում՝ ուղղված Ազգային Կոմանդերին, դիմողը բողոքել է իր տեղափոխման ժամանակ ստացած վնասվածքների և իր անվասայլակի անսարքության առթիվ: Յետագա քննությամբ չեն հիմնավորվել դիմողի բողոքները՝ կապված վնասվածքների հետ, իսկ նրա անվասայլակը համապատասխանաբար վերանորոգվել է:

16. 2006թ. դեկտեմբերի 15-ին դիմողը տեղափոխվել է Սոպրոնկոհիդայի ուղղիչ հիմնարկ, ուր տեղավորվել է մեկտեղանոց բանտախցում, որն ստեղծված է եղել հատուկ հաշմանդամ բանտարկյալների համար: 2006թ. դեկտեմբերի 18-ին նա հետազոտվել է դատական բժշկի կողմից: Իր եզրակացության մեջ մասնագետը նշել է հետևյալը.

«...[տվյալ հարցի առթիվ] բանտարկյալը ... մասամբ կամ լիովին չափազանցել է իր ցավերը ... [Նա] 100 տոկոսով հաշմանդամ է ... [սակայն], այդուհանդերձ, լիովին անկարող չէ հոգ տանել իր մասին: Նրա չափազանց շատ ուտելը՝ ցավազրկող միջոցներ ընդունելուց հրաժարվելու հետ մեկտեղ, ... առաջացնում է լուրջ հոգեբանական բարդություն նրա շարժունակությունը զարգացնելու համար: Մինևույն ժամանակ ... չի կարելի միանշանակ պնդել, թե նա իրոք ունենում է ցավեր: Դատաբժշկական տեսանկյունից կարելի է հաստատել, որ ... բանտարկյալն ստացել է բոլոր անհրաժեշտ բժշկական, բուժակային և խնամքի հետ կապված օգնությունը, որի կարիքն ունեցել է»:

II. Համապատասխան ներպետական օրենսդրությունը

17. Դատապարտման և մինչդատական կալանքի իրականացման կանոնների առթիվ արդարադատության նախարարի՝ թիվ 6/1996 (VII.12.) որոշման համաձայն՝

Մաս 42(3)d

«Տվյալ բանտարկյալները պետք է որակվեն իբրև «4-րդ աստիճանի վտանգավորության» բանտարկյալներ, քանի որ կան հիմնավոր կասկածներ, որ նրանք կկատարեն ուղղիչ հիմնարկի կանոնները կոպտորեն խախտող արարք՝ փախչելու կամ իր կամ այլոց կյանքը վտանգելու նպատակով, կամ արդեն կատարել են մեծ գործողություններ, այդպիսիք են նաև այն բանտարկյալները, որոնց անվտանգ ազատագրվումը կարող է երաշխավորվել միայն հսկելու կամ բացառապես վերահսկողության միջոցով»:

III. Եվրոպական հանձնաժողովի հաշվետվությունները խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի կանխման վերաբերյալ

18. 1999թ. դեկտեմբերի 5-16-ին ՅուՆԳարիա այցելելուց հետո հունգարական կառավարությանն ուղղված CPT հաշվետվության համաձայն՝

«96. ՅուՆԳարիայում գործող՝ բանտարկյալներին դասակարգելու համակարգի ներքո կալանավորված կամ ազատագրված դատապարտված բանտարկյալները, որոնք համարվում են վտանգավոր, տեղավորվում են 4-րդ կարգում (Արդարադատության նախարարի՝ թիվ 6/1996 (VII.12.) որոշում): Տվյալ հարցով որոշումը կայացնում է կամ դատախազը, կամ դատարանը, կամ էլ հաստատության ընդունող հանձնաժողովը: CPT-ն տեղեկացվել է, որ դատարանները և դատախազները, որպես կանոն, այս կարգը տալիս են այն բանտարկյալներին, որոնք դատապարտված են ծանր հանցագործությունների համար (հատկապես՝ կազմակերպված հանցագործությունների մեջ ներգրավված անձինք), իսկ ազատագրված վայրի ընդունող հանձնաժողովը՝ վատ վարքագիծ ունենալու մասին առկա տվյալներով անձանց (ներառյալ նրանց, ովքեր հակված են փախուստի, կամ նրանց, ովքեր կատարել են մահափորձ) կամ զինվորական նկատառումներով:

4-րդ կարգի բանտարկյալի կարգավիճակը վերանայվում է վեց ամիսը մեկ: Այդուհանդերձ, ստացվում է, որ 4-րդ կարգ տալու կամ այն անփոփոխ թողնելու որոշման համար հիմք հանդիսացած պատճառները չեն պարզաբանվում տվյալ բանտարկյալին:

97. Ակնհայտ է, որ բանտարկյալը չպետք է մնա հատուկ հսկողության ռեժիմում, եթե չկա դրա անհրաժեշտությունը: Դա պահանջում է պարբերաբար վերանայել համապատասխան որոշումը: Բացի դրանից, բանտարկյալը պետք է հնարավորինս տեղեկացված լինի իրեն տվյալ կարգավիճակը տալու պատճառների մասին, և անհրաժեշտության դեպքում այդ կարգավիճակը վերականգնելու պատճառների մասին, դա, *inter alia*, նրանց հնարավորություն կտա արդյունավետորեն կիրառել այդ կարգավիճակը վիճարկելու միջոցները»:

19. 2005թ. մարտի 30-ից ապրիլի 8-ը ՅուՆԳարիա այցելելուց հետո հունգարական կառավարությանն ուղղված CPT հաշվետվության համաձայն՝

«64. 4-րդ կարգ ունեցող բանտարկյալների համար կիրառելի իրավական երաշխիքների առնչությամբ նրանց կարգավիճակն այժմ վերանայվում է երեք ամիսը մեկ (1999թ. այցելության ժամանակ վերանայումը տեղի էր ունենում վեց ամիսը մեկ): CPT-ն ողջունում է այս փոփոխությունը: Այդուհանդերձ, CPT-ի՝ վաղուց ի վեր առկա մյուս խորհուրդները՝ կապված կարգավիճակի պատճառների առթիվ գրավոր տեղեկություն բանտարկյալներին տրամադրելու և նրանց հարցի առթիվ իրենց սեփական կարծիքն արտահայտելու հնարավորություն ընձեռելու հետ, չի գործադրվել:

Պատվիրակության կողմից քննված 4-րդ կարգի շատ բանտարկյալներ բողոքել են, որ իրենք չեն տեղեկացվել իրենց այդ կարգավիճակն տալու պատճառների մասին, չեն մասնակցել վերանայման գործընթացին և չեն ստացել որևէ տեղեկություն այն վիճարկելու հնարավորությունների վերաբերյալ: Ապա զգացվել է, որ 4-րդ կարգի վերանայումը կրել է զուտ ձևական բնույթ: Համապատասխան թղթաբանության ուսումնասիրությունը և բանտարկյալների հետ զրույցները թույլ են տվել պատվիրակությանը եզրակացնել, որ 4-րդ կարգը պահպանելու համոզիչ փաստարկներն ունեն պատմական բնույթ՝ ինչպիսին է կատարված հանցագործության դաժան բնույթը (հաճախ շատ տարիներ առաջ), դա ունի առավել մեծ նշանակություն, քան բանտարկյալի կողմից կատարված տվյալ հանցագործության վտանգավորությունը կամ անթույլատրելի ճանապարհով կրկին գործելու հակվածությունը:...

184. 2005թ. այցելության ընթացքում հատուկ ուշադրություն է դարձվել հատուկ հսկողության ռեժիմի պայմաններում պահվող բանտարկյալների խնդրին: CPT-ն ողջունել է այն փաստը, որ 4-րդ կարգ ունեցող բանտարկյալների կարգավիճակն այժմ վերանայվում է երեք ամիսը մեկ, միևնույն ժամանակ այն կոչ է արել հունգարական իշխանություններին կիրառել իր կողմից տրված նախորդ խորհուրդը՝ մնան բանտարկյալներին կարգավիճակի մասին գրավոր տեղեկացնելու, ինչպես նաև հարցի առթիվ իրենց սեփական կարծիքն արտահայտելու կապակցությամբ: Ընդհանուր առմամբ, Հանձնաժողովը խորհուրդ է տվել, որպեսզի 4-րդ կարգ սահմանող համակարգը վերանայվի և վերացվի այն դեպքում, եթե երաշխավորվում է, որ այս կարգը կիրառվում և պահպանվում է միայն այն բանտարկյալների նկատմամբ, որոնք ակնհայտորեն համապատասխանում են այս կարգավիճակին:

4-րդ կարգը պահպանելու միջոցների կիրառման քաղաքականությունը արդեն իսկ խիստ քննադատվել է CPT-ի կողմից և դեռ մնում է ոչ բավարար: Հանձնաժողովը կոչ է արել հունգարական իշխանություններին անհապաղ վերանայել այդ քաղաքականությունը»:

Իրավունքի հարցեր

I. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վիճարկող խախտում

20. Դիմողը բողոքել է, որ նրա բանտարկման և տեղափոխման պայմանները հանգեցրել են անմարդկային և նվաստացնող վերաբերմունքի կամ իրենցից ներկայացրել են իր անձնական կյանքը հարգելու իրավունքի խախտման: Նա հայտարարել է, որ իրեն 4-րդ կարգի բանտարկյալ որակելը, որն անհնարին է եղել վիճարկել ներպետական մարմինների առջև, անհեթեթ է եղել՝ հաշվի առնելով իր առողջական վիճակը, և հանգեցրել է նրան, որ իր բանտարկությունն ունենա անմարդկային բնույթ: Նա հիմնվել է Կոնվենցիայի 3-րդ և 8-րդ հոդվածների վրա՝ ինչպես առանձին վերցրած, այնպես էլ 13-րդ և 14-րդ հոդվածների հետ մեկտեղ:

21. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի բողոքները պետք է քննվեն միայն 3-րդ հոդվածի ներքո, համաձայն որի.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

22. Կառավարությունը վիճարկել է այդ փաստարկը:

A. Ընդունելիություն

23. Դատարանը նկատում է, որ դիմումն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այս Դատարանը նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

B. Հիմքերը

24. Կառավարությունը նախևառաջ հայտարարել է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված վեց ամսվա ժամկետը՝ ժամանակահատված, որի առնչությամբ պետք է քննվեն դիմողի կալանքի պայմանները, սկսվել է միայն 2006թ. մարտի 21-ից (6 ամիս առաջ այն օրվանից, երբ դիմողը ներկայացվել է) և լրացել է 2006թ. դեկտեմբերի 15-ին, երբ նա տեղափոխվել է Սոպոնկյոհիդա բանտի շենք: Վերջին միջոցի առթիվ նշվել է, որ այս հիմնարկը կառուցված է եղել հատուկ հաշմանդամ բանտարկյալների համար: Ինչ վերաբերում է Ազգեդի բանտում անցկացրած ժամանակահատվածին, Կառավարությունն այն կարծիքի է, որ վիճարկվող պայմանները և միջադեպերը չունեն 3-րդ հոդվածով նախատեսված խստության նվազագույն մակարդակը, հատկապես դրանք գործադրելու՝ իշխանությունների կողմից ձեռնարկված հապճեպ միջոցների տեսանկյունից: Կառավարությունը չի տեսնում նաև դիմողի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքի խախտում, քանի որ նրա անձնականսահմանափակումը եղել է նրա ազատագրված խիստ ռեժիմի անհրաժեշտ հետևանքը:

25. Դիմողը վիճարկել է այդ միջոցները, բացթողումները և միջադեպերը, որոնք հանգեցրել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված անմարդկային և նվաստացնող վերաբերմունքի, և դա վերաբերում է Ազգեդի բանտում անցկացրած ողջ ժամանակահատվածին: Վիճարկվող հարցը հանգեցրել է Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների շարունակական խախտման, այդ իսկ պատճառով Կառավարության հղումը 6 ամսվա ժամանակահատվածի նորմին՝ սխալ է: Հատկապես այն փաստը, որ նա երկար ժամանակ թողնված է եղել իր բանտակիցների հույսին, որոնք էլ ապահովել են նրա այնպիսի հիմնական կարիքների բավարարումը, ինչպիսիք են զուգարան գնալը, լողանալը կամ հագնվել-հանվելը, անընդունելի է: Նմանապես, ավտոմեքենայով նրան տեղափոխելն առանց ամրագոտիների, որոնք պետք է պահեին նրա անվասայլակը տեղում, նրան մեքենա նստեցնելու և մեքենայից իջեցնելու կոպիտ ձևերի հետ մեկտեղ, եղել են անմարդկային: Այս իրավիճակն էլ ավելի է բարդացել նրան 4-րդ կարգի վտանգավորության բանտարկյալ դասակարգելու պատճառով, որը հնարավոր չի եղել վիճարկել ուղղիչ հիմնարկի իշխանությունների առջև, և որը բացարձակ արդարացված չի եղել իր պարապլեգիայի (անդամալուծության) տեսանկյունից: Այդ դասակարգման հետևանքով տեղափոխվելու ընթացքում նրան պահել են ձեռնակապերով, ինչը հնարավորություն չի տվել հսկելու իր դիրքը մեքենայի շարժման մեջ լինելու ընթացքում:

26. Դատարանը կրկնում է, որ վատ վերաբերմունքը պետք է ունենա խստության նվազագույն մակարդակ, եթե այն 3-րդ հոդվածի սահմաններում է: Այս միջմայլ մակարդակի գնահատումը հարաբերական է: այն կախված է ֆիզիկական և հոգեկան հետևանքներից, իսկ որոշ դեպքերում՝ տուժողի սեռից, տարիքից և առողջական վիճակից: Երբ որոշվում է, թե արդյոք վերաբերմունքը «նվաստացնող» է 3-րդ հոդվածի իմաստով, այն հանգամանքներից մեկն է, որը Դատարանը հաշվի կառնի, այն է՝ արդյոք դրա նպատակն է եղել տվյալ անձին նվաստացնելը կամ նրա վիճակը վատթարացնելը, չնայած որ նման ցանկացած նպատակի բացակայություն չի կարող ի վերջո հանգեցնել 3-րդ հոդվածի խախտման հայտնաբերմանը (տես՝ Փոլսոն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով թիվ 33394/96 վճիռը, կետ 24, ECHR 2001-VII, Փիլիսոն ընդդեմ Հունաստանի գործով թիվ 28524/95 վճիռը, կետեր 67-68 և 74, ECHR 2001-III):

27. Տվյալ գործով անդամալուծ դիմողը թողնված է եղել իր բանտակիցների հույսին, երբ զուգարան գնալու, լողանալու, հագնվել-հանվելու կարիք է ունեցել (տես Վինսենտոն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով 2006թ. հոկտեմբերի 24-ի թիվ 6253/03 վճիռը, կետեր 94-103): Այս իրավիճակն առկա է եղել 2005թ. փետրվարի 25-ից 2006թ. դեկտեմբերի 15-ն ընկած ողջ ժամանակահատվածում, երբ նա գտնվել է Ազգեդի բանտում: Դատարանի համար նշանակություն չունի, թե արդյոք բանտակիցները դա արել են կամավոր կերպով, թե՛ ոչ (cf. Ֆարբտուհսն ընդդեմ Լատվիայի գործով 2004թ. դեկտեմբերի 2-ի թիվ 4672/02 վճիռը, կետ 60): Այս Դատարանը հաստատում է, որ վիճարկվող հանգամանքները եղել են շարունակական (տես՝ Պ.Մ.-ն ընդդեմ Հունգարիայի գործով թիվ 23636/94 վճիռը, Հանձնաժողովի՝ 1998թ. սեպտեմբերի 9-ի չիրատարակված հաշվետվությունը), ինչը պետք է քննվի ամբողջությամբ:

28. Ավելին, Դատարանը նկատում է, որ դիմողի հայտարարությունները՝ տեղափոխելիս իր ողբալի վիճակի մասին, չեն հերքվել Կառավարության կողմից՝ կապված ամրագոտու բացակայության պայմաններում դիմողին տեղափոխելու հետ, ինչն ակնհայտորեն տեղի է ունեցել միայն 2006թ. օգոստոսի 1-ին: Դատարանը հատկապես ցավալի է համարում այն փաստը, որ դիմողին քարշ են տվել մեքենա նստեցնելիս և մեքենայից դուրս հանելիս, որը տեղի է ունեցել 2006թ. հունիսի 12-ին: Վերջինիս կապակցությամբ Դատարանը պետք է պարզի, որ դիմողին 4-րդ կարգի բանտարկյալ որակելը, արդյունքում՝ ձեռնակապերով նրան պահելը, ավելացրել են այս կերպ տեղափոխվելու հետ կապված բարդությունները: Դատարանը մատնանշում է այս առթիվ CPT դիտարկումները՝ կապված Հունգարիայում 4-րդ կարգի բանտարկյալի որակման հետ (տես՝ վերը՝ կետեր 17-18):

29. Վերջապես, Դատարանը դիտարկում է հետապնդելու անթույլատրելիությունն ապացույցների բացակայության դեպքում, որը ներկայացված է դեպքի առթիվ դիմողի՝ 2006թ. սեպտեմբերի 4-ի բողոքում (տե՛ս վերը՝ կետեր 12 և 13): Դատարանը գտնում է, որ դիմողին՝ անդամալույծ բանտարկյալին, բժշկական հետազոտության ուղարկելը հետաձգելը վիճարկվող միջադեպից հետո՝ անհամատեղելի է 3-րդ հոդվածով իշխանությունների վրա դրված պարտականության հետ, համաձայն որի՝ նրանք պետք է իրականացնեն համարժեք քննություն վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ ներկայացված բողոքների առթիվ (տե՛ս՝ Քննատին ընդդեմ Հունգարիայի գործով 2003թ. դեկտեմբերի 16-ի թիվ 57967/00 վճիռը):

30. Նախորդ դիտարկումները բավարար են, որպեսզի Դատարանը եզրակացնի, որ Ազգեդի բանտում բանտարկված լինելու ժամանակահատվածում դիմողը ենթարկվել է նվաստացնող վերաբերմունքի: Չնայած Կառավարության նախաձեռնած գովելի միջոցներին, որոնք նպատակ են ունեցել բարելավել նրա վիճակը 2006թ. դեկտեմբերի 15-ին նրան հատուկ հիմնարկ տեղափոխելով, այն է՝ հատուկ ու շատ ուշ է եղել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտումը շտկելու համար:

II. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառումը

31. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝

Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել:

A. Վնասը

32. Դիմողը պահանջել է 12,000 եվրո (EUR)՝ ոչ նյութական վնասի դիմաց:

33. Կառավարությունն առարկել է այս պահանջը:

34. Դատարանը տրամադրում է պահանջվող ողջ գումարը:

B. Ծախսեր և ծախքեր

35. Դիմողը պահանջել է նաև 3800 եվրո Դատարանում առաջացած ծախսերի և ծախքերի դիմաց: Այդ գումարը համապատասխանում է փաստաբանի 31-ժամյա աշխատանքին՝ համաձայն ներկայացված ժամացանկի, որը հաշվված է ժամը 120 եվրո, գումարած 80 եվրո՝ գրասենյակային ծախսերը:

36. Կառավարությունն առարկել է այս պահանջը:

37. Դատարանի նախադեպերի համաձայն՝ դիմողն ունի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման իրավունք միայն այն դեպքում, եթե ապացուցվում է, որ դրանք փաստացիորեն և անհրաժեշտաբար առաջացել են և ողջամիտ սահմաններում: Տվյալ գործով, հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ եղած փաստաթղթերը, ինչպես նաև վերը նշված չափանիշը՝ Դատարանը հիմնավոր է գտնում ողջ գումարի տրամադրումը:

Դատարանն անհրաժեշտ է համարում. որ փոխհատուցումը չվճարելու դեպքում տոկոսները պետք է հիմնված լինեն Եվրոպական Կենտրոնական Բանկի կողմից սահմանված տոկոսադրույքի վրա, որին պետք է ավելացվի երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՂՐՅԱԼԻ ՀԻՍԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. Հայտարարում է դիմումն ընդունելի:

2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

3. Վճռում է,

(a) որ պատասխանող պետությունը Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից երեք ամսվա ընթացքում դիմողին պետք է վճարի հետևյալ գումարները, որոնք պետք է հաշվվեն հունգարական ֆորինտով վճռի հրապարակման օրը գործող տոկոսադրույքով.

(i) 12000 եվրո, գումարած բոլոր հարկերը, ոչ նյութական վնասի դիմաց.

(ii) 3800 եվրո, գումարած բոլոր հարկերը, ծախսերի և ծախքերի դիմաց.

(iii) որ վերը նշված երեք ամսվա ժամկետը լրանալուց հետո տոկոսները պետք է վճարվեն Եվրոպական կենտրոնական բանկի հաստատած տոկոսադրույքով՝ հավելած երեք տոկոս.

4. Մերժում է դիմողի պահանջի մնացած մասը արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2010թ. մայիսի 20-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերին համապատասխան:

*Նախագահող՝
Քարտուղար՝*

Սալլի Դոլլե
Ֆրանսուա Թուլկենս

ԻՍԿԱՆԴԱՐՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

2010թ. սեպտեմբերի 23-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

4. Դիմողը ծնվել է 1954 թվականին և ապրում է Դուշանբեում:

A. Դիմողի դիրքորոշումը դեպքերի առթիվ

1. Գործի սվյալներ

5. 1992թ. մայիսին Տաջիկստանում սկսվում է քաղաքացիական պատերազմ, երբ ղեկավար վերնախավում չներկայացված էթնիկ խմբերը դուրս են գալիս Նախագահ Նաբիևի ազգային կառավարման դեմ: Քաղաքական տեսակետից դժգոհ խմբերը ներկայացված էին ազատական ժողովրդավարական բարենորոգիչների և իսլամիստականների կողմից, ովքեր պայքարել էին միասին, իսկ այնուհետև միավորվել «Միացյալ տաջիկական ընդդիմություն» (USC) կուսակցության ներքո: Մինչև 1997 թվականը սպանվել էր 50000-100000 մարդ:

6. Տաջիկստանում քաղաքացիական պատերազմի ընթացքում դիմողը եղել է USC-ի ղեկավարներից մեկը:

7. 1997թ. հունիսի 27-ին Նախագահ Ռախմանովի և USC-ի ղեկավարի միջև ստորագրվել է խաղաղության համաձայնագիր: Դիմողը նշանակվել է Տաջիկստանի արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության պետական հանձնաժողովի ղեկավարի պաշտոնում: Պաշտոնավարման ընթացքում նրան շնորհվել է զեներալ-մայորի կոչում:

8. 1999 թվականին Տաջիկստանի Նախագահը դիմողին նշանակել է Տաջիկոմունձառայության միասնական կազմակերպության տնօրենի պաշտոնում:

9. 1999թ. սեպտեմբերի 13-ին դիմողը ընտրվել է Տաջիկստանի դեմոկրատական կուսակցության նախագահ:

10. 2001թ. հունիսի 4-ին դիմողը նշանակվել է «Տաջիկգազ» միասնական կազմակերպության տնօրեն:

11. Որոշ հարցերով դիմողը հրապարակայնորեն քննադատել է Տաջիկստանի Նախագահին:

12. 2004թ. դեկտեմբերի 1-ին դիմողը տեղափոխվել է Ռուսաստան:

2. Դիմողի դեմ մեղադրանքները և հանձնման գործով քննությունը

13. 2004թ. նոյեմբերի 25-ին Տաջիկստանի գլխավոր դատախազը դիմողի բացակայությանը վերջինիս մեղադրել է ահաբեկչության, բանդիտիզմի, ապօրինի զենք կրելու և խաբեության միջոցով գույքի հափշտակության մեջ:

14. 2004թ. նոյեմբերի 26-ին տաջիկական իշխանությունները դիմողի նկատմամբ որպես խափանման միջոց են ընտրել կալանքը:

15. 2004թ. նոյեմբերի 29-ին դիմողին նշել են «հետախուզվողների» միջազգային ցուցակում:

16. 2004թ. դեկտեմբերի 1-ին Տաջիկստանի գլխավոր դատախազը Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին ներկայացրել է դիմողին հանձնելու պահանջ:

17. 2004թ. դեկտեմբերի 9-ին ռուսական իշխանությունները ձերբակալել են դիմողին՝ նրան հանձնելու պահանջի հիման վրա:

18. Չորոշակիացված օր դիմողին տեղավորել են Մոսկվայի թիվ IZ-77/4 կալանավայրում:

19. 2004թ. դեկտեմբերի 23-ին Մոսկվայի Բաբուշկինսկի շրջանային դատարանը հաստատել է դիմողի կալանքը մինչև հանձնումը:

20. 2004թ. դեկտեմբերի 24-ին դիմողը բողոքարկել է առաջին ատյանի դատարանի որոշումը: Չորոշակիացված օր Մոսկվայի քաղաքային դատարանը մերժել է բողոքը:

21. 2004թ. դեկտեմբերի 29-ին և 2005թ. հունվարի 18-ին դիմողը միջնորդել է գլխավոր դատախազին չհանձնել իրեն՝ բողոքելով, որ հանձնման պահանջը պայմանավորված է բացառապես քաղաքական դրդապատճառներով:

22. 2005թ. հունվարին դիմողը Մոսկվայի ներքին գործերի նախարարության միգրացիայի հարցերով բաժին խնդրագիր է ներկայացրել իրեն քաղաքական ապաստան տրամադրելու մասին:

23. 2005թ. ապրիլի 1-ին Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը մերժել է Տաջիկստանի գլխավոր դատախազի ներկայացրած հանձնման պահանջն այն հիմքով, որ դիմողը ներկայացրել է քաղաքական ապաստան ստանալու խնդրանք:

24. 2005թ. ապրիլի 4-ին Մոսկվայի Բաբուշկինսկ շրջանի դատախազը որոշում է կայացրել դիմողին կալանքից ազատելու մասին:

3. Դիմողի առևանգումը և տեղափոխումը Տաջիկստան

25. 2005թ. ապրիլի 4-ին ազատ արձակվելուց հետո դիմողը մնացել է Մոսկվայի շրջանի Կորոլյով քաղաքում՝ իր ընկերոջ բնակարանում, ապաստան ստանալու իր դիմումի քննությանն սպասելու ընթացքում:

26. 2005թ. ապրիլի 15-ի երեկոյան դիմողը և իր ընկեր պարոն Լ.-ն դուրս էին եկել շանը զբոսեցնելու: Մի պահ դիմողը տեսնում է երկու անձի Ռուսաստանի պետավտոտեսչության աշխատակիցների համազգեստով: Նա կարծում է, թե այդ անձինք ուզում են իրեն ձերբակալել, և իր ընկերոջն ասում է, որ պետք է տուն գնալ: Ապա դիմողը նկատում է, որ տարածքը շրջափակված է սլավոնական արտաքինով քաղաքացիական հագուստով 25 կամ 30 անձանց կողմից:

27. Առանց ներկայանալու կամ որևէ բացատրության՝ ՊԱՏ համազգեստ կրող երկու անձինք քաղաքացիական հագուստով մի քանի անձանց օգնությամբ դիմողի ձեռքերը ձեռնաշղթայում են: Նրանցից մեկը հարվածում է դիմողի գլխին և նրան նստեցնում է մեքենա, որը հեռանում է այդ վայրից: 400-500 մետր հեռանալուց հետո մեքենան կանգ է առնում: ՊԱՏ համազգեստ կրող մարդիկ վերցնում են դիմողին և տեղափոխում նրան մեծ ավտոմեքենայի (մինիվանի) մեջ:

28. Նրանք մեքենան վարում են որոշ ժամանակ: Վերջապես մինիվանը կանգ է առնում և դիմողին դուրս են բերում: Շրջակայքը նրան անծանոթ է լինում: Դիմողին տանում են շոգեբաղնիս (սաունա) և պահում այնտեղ: Հսկողները ծեծում են դիմողին: Նա խնդրում է իրեն տրամադրել փաստաբան, սակայն՝ ապարդյուն:

29. 2005թ. ապրիլի 16-ին դիմողին տանում են անտառ: Մարդիկ, ովքեր բռնել էին իրեն, հանդիպում են մի խումբ անձանց և սկսում այնտեղ գրուցել նրանց հետ: Նրանց լսելուց հետո դիմողը եզրակացնում է, որ նոր ժամանած անձինք Ռուսաստանի իրավապահ մարմինների աշխատակիցներ են:

30. Աշխատակիցները դիմողի դեմքին հագցնում են դիմակ: Նրանք չեն ներկայանում և որևէ բացատրություն չեն տալիս իրենց գործողությունների համար: Նրանք խոսում էին մաքուր ռուսերենով:

31. Ապա նրանք տանում են դիմողին իրենց հետ՝ ուղեկցելով նրան մինչև օդանավակայան: Դիմողի անձը հաստատող փաստաթղթերը չեն ստուգվում: Օդանավ նստելիս դիմողը լսում է, թե աշխատակիցն ինչպես է խոսում մի կնոջ հետ, որը, հավանաբար, ճանաչում էր նրանց: Թռիչքի ընթացքում դեռևս փակ աչքերով դիմողը չի լսում որևէ ցուցում կամ այլ տեղեկատվություն, ինչը սովորաբար լինում է քաղաքացիական օդանավերում:

32. 2005թ. ապրիլի 17-ին օդանավը վայրէջք է կատարում Դուշանբեի օդանավակայանում, և դիմողը հանձնվում է տաջիկական իրավապահ մարմինների աշխատակիցներին:

4. Դիմողի կալանքը Տաջիկստանում

33. 2005թ. ապրիլի 17-ին դիմողը տեղափոխվել է Տաջիկստանի անվտանգության միջառնությունների կալանավայրում: Նրան պահել են 2.3 x 2 մետր տարածությամբ բանտախցում: Այնտեղ եղել է երկաթյա մահճակալ՝ աղտոտ սպիտակեղենով:

34. Իր կալանքի առաջին տասն օրվա ընթացքում դիմողին գրանցել են «Սոբիրով» կեղծ ազգանվամբ: Այդ ընթացքում կալանավայրի աշխատակիցները պարբարաբար ծեծել են դիմողին: Նրան չեն տվել որևէ այլ ուտելիք՝ օրական երկու կտոր հացից և փոքր քանակությամբ ջրից բացի: Նրան թույլ են տվել զուգարանից օգտվել օրը միայն մեկ անգամ: Դիմողին թույլ չեն տվել դուրս գալ զբոսանքի կամ լվացվել:

35. Կալանքի 10-րդ օրը Տաջիկստանի գլխավոր դատախազության աշխատակիցներն ասել են նրան, որ նա կսպանվի, եթե չխոստովանի: Ճնշման ներքո դիմողը տալիս է ինքնախոստովանական ցուցմունք: Նրան տալիս են ինչ-որ հաբեր, դիմողի պնդմամբ՝ հոգեմետ բնույթի:

36. 2005թ. ապրիլի 25-ին Տաջիկստանի գլխավոր դատախազը հրավիրում է մամլո ասուլիս և հայտարարում, որ դիմողը ձերբակալվել է 2005թ. ապրիլի 22-ին:

37. 2005թ. ապրիլի 30-ին դիմողին թույլ են տալիս ձերբակալումից ի վեր առաջին անգամ տեսակցելու իր փաստաբաններին: Նա բացատրում է նրանց, որ 13 օր իրեն պահել են արտաքին աշխարհից կտրված, և որ ինքը սնվել է միայն հաց ու ջրով: Փաստաբանների տեսակցությունը տեղի է ունեցել կալանավայրի աշխատակիցների ներկայությամբ: Չհսկվող այցելություններն արգելվել են:

38. 2005թ. հոկտեմբերի 5-ին Տաջիկստանի Գերագույն դատարանը մեղավոր է ճանաչել դիմողին և դատապարտել նրան 25 տարվա ազատազրկման:

39. 2006թ. հունվարի 18-ին Տաջիկստանի Գերագույն դատարանի վերաքննիչ կոլեգիան 2005թ. հոկտեմբերի 5-ի դատավճիռը թողել է անփոփոխ:

5. Ռուսական իշխանություններին ուղղված բողոքներ

40. 2005թ. մայիսի 2-ին Տաջիկստանի դեմոկրատական կուսակցության նախագահությունը խնդրել է Ռուսաստանի Նախագահին, Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին և Ռուսաստանի օմբուդսմենին պարզել դիմողի ապօրինի հանձնման հանգամանքները:

41. 2005թ. մայիսի 3-ին դիմողի ազգականները խնդրել են Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին բացատրել, թե դիմողն ինչպես է տեղափոխվել Տաջիկստան: Որևէ պատասխան չի տրվել:

42. 2005թ. մայիսի 30-ին դիմողի փաստաբանները հարցում են արել Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին, թե արդյոք ձեռնարկվել է որևէ միջոց 2005թ. մայիսի 3-ի նամակի առնչությամբ:

43. 2005թ. հունիսի 14-ին դիմողի փաստաբանները բողոք են ներկայացրել Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին առ այն, որ դիմողին բռնելը և հանձնելը եղել են ապօրինի:

44. 2005թ. հունիսի 22-ին դիմողի փաստաբանները բողոք են ներկայացրել Մոսկվայի Տվերսկի շրջանային դատարան Ռուսաստանի գլխավոր դատախազի անգործության դեմ: Դատարանը բողոքը թողել է առանց քննության:

45. 2005թ. հունիսի 15-ին դիմողի փաստաբանները բողոք են ներկայացրել Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին դիմողի անօրինական հանձնման հանգամանքների, իրենց պնդմամբ, ոչ արդյունավետ քննության մասին:

46. 2005թ. հունիսի 20-ին Կորոլյով քաղաքի դատախազը մերժել է դիմողին առևանգելու առթիվ քրեական գործի հարուցումը:

47. 2005թ. հուլիսի 6-ին Կորոլյով քաղաքի դատախազը բեկանել է 2005թ. հունիսի 20-ի որոշումը և գործ է հարուցել Ռուսաստանի դաշնության քրեական օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված առևանգում):

48. 2005թ. սեպտեմբերի 8-ին դիմողի ներկայացուցիչները Մոսկվայի Տվերսկի շրջանային դատարան են ներկայացրել երկրորդ բողոքը: Բողոքը մերժվել է 2005թ. սեպտեմբերի 28-ին:

49. 2005թ. սեպտեմբերի 16-ին դիմողի փաստաբանը միջնորդել է Կորոլյով քաղաքի դատախազին՝ պահանջել տաջիկական իշխանություններից դիմողին տեղափոխել Ռուսաստան՝ հարցաքննության ենթարկելու նպատակով: 2005թ. սեպտեմբերի 19-ին միջնորդությունը մերժվել է: Դիմողի փաստաբանները բողոքարկել են դատախազի որոշումը Մոսկվայի շրջանային դատախազին, սակայն՝ ապարդյուն:

50. Ինքը դիմողը, միջնորդել է Կորոլյով քաղաքի դատախազին՝ հարցաքննել իրեն որպես Ռուսաստանի տարածքում տուժողի:

51. 2005թ. հոկտեմբերի 6-ին Կորոլյով քաղաքի դատախազը մերժել է դիմողի միջնորդությունը: Դիմողի փաստաբանն այդ մերժումը բողոքարկել է դատարան:

52. 2006թ. ապրիլի 24-ին Կորոլյով քաղաքի դատարանը մերժել է բողոքն այն հիմքով, որ դիմողին թույլ չի տվել ներգրավվել քննությանը որպես տուժող: Այդ որոշումը բեկանվել է: 2006թ. սեպտեմբերի 25-ին Մոսկվայի շրջանային դատարանը մերժել է բողոքն այն հիմքով, որ դիմողի իրավունքները չեն խախտվել:

53. 2005թ. դեկտեմբերի 12-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը մերժել է գլխավոր դատախազի անգործության դեմ բողոքը:

54. 2006թ. մարտի 27-ին Մոսկվայի Տվերսկի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի՝ Ռուսաստանի գլխավոր դատախազի անգործության դեմ բողոքը: 2006թ. մայիսի 23-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանն այդ որոշումը թողել է անփոփոխ:

55. 2006թ. ապրիլի 6-ին դիմողի փաստաբանները դատարանում վիճարկել են քննիչների որոշումները: 2006թ. սեպտեմբերի 25-ին նրանց բողոքը մերժվել է Մոսկվայի շրջանային դատարանի կողմից:

6. Բողոք Միացյալ ազգերի մարդու իրավունքների բարձրագույն հանձնակատարին (UNHCHR)

56. 2004թ. նոյեմբերին երկու տաջիկ փաստաբանները բողոք են ներկայացրել Միացյալ ազգերի մարդու իրավունքների բարձրագույն կոմիսարին (UNHCHR)՝ Տաջիկստանում դիմողի նկատմամբ հարուցված քրեական գործի քննության ընթացքում վերջինիս իրավունքների վկայակոչվող խախտումների մասին:

57. 2005թ. հոկտեմբերի 20-ին UNHCHR-ի գրասենյակի՝ կամայական կալանքի հարցերով աշխատանքային խումբը հարցադրումներ է ներկայացրել տաջիկական կառավարությանը՝ կապված դիմողի կալանքի հետ:

58. 2005թ. նոյեմբերի 24-ին Տաջիկստանի արտաքին գործերի նախարարությունը, ի պատասխան UNHCHR գրասենյակի հարցադրման, ներկայացրել է 17 էջանոց փաստաթուղթ՝ ռուսերեն, որում նշված էին դիմողի դեմ առկա մեղադրանքները և իրականացված քննությունները: Փաստաթղթի համաձայն.

«... Մինսկի կոնվենցիայի համաձայն՝ պարոն Իսկանդարովը ձերբակալվել է ռուսական իրավապահ մարմինների կողմից Մոսկվայում 2004 թվականին»:

Ի պատասխան Ռուսաստանի գլխավոր դատախազի միջնորդության՝ Տաջիկստանի գլխավոր դատախազը տրամադրել է անհրաժեշտ փաստաթղթերը, որոնք վերաբերում էին Իսկանդարովի

հանձնմանը տաքիկական իշխանություններին՝ Մինսկի կոնվենցիայով սահմանված վաղեմության ժամկետների սահմաններում, ինչպես նաև Իսկանդարովի՝ նրան մեղաազրվող հանցագործությունների առթիվ մեղավորության բավարար ապացույցները: Դրանից հետո Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը տեղեկացրել է տաքիկական իշխանություններին, որ Իսկանդարովի հանձնման հարցով կկայացվի պատշաճ որոշում:

Ուշագրավ է այն, որ 2005թ. ապրիլի 4-ին Ռուսաստանի իրավապահ մարմինները պարոն Իսկանդարովին ազատել էին կալանքից մինչև նրան հանձնելու վերաբերյալ որոշում կայացնելը, սակայն պաշտոնապես չէին տեղեկացրել Տաքիկստանի գլխավոր դատախազին Մինսկի կոնվենցիայի ներքո ազատ արձակելու հիմքերի և պատճառների մասին:

Պարոն Իսկանդարովը պաշտոնապես հանձնվել է տաքիկական իրավապահ մարմիններին ռուսական իրավապահ մարմինների կողմից, և 2005թ. ապրիլի 17-ին նա տեղավորվել է Տաքիկստանի անվտանգության նախարարության ուղղիչ հիմնարկում:

59. 2006թ. սեպտեմբերի 29-ին UNHCHR գրասենյակը Տաքիկստանի արտաքին գործերի նախարարությունից ստացված նամակը փոխանցել է դիմողի տաքիկ դատապաշտպանին և հայտնել նրան, որ իր 47-րդ նիստում դիմողի գործը քննելու համար իր աշխատանքային խումբն սպասում է, որ կստանա նրա դիրքորոշումներն այդ առթիվ:

60. Պարզվում է, որ UNHCHR-ում դեռևս իրականացվում է քննություն դիմողի իրավունքների՝ վկայակոչվող խախտումների առթիվ:

B. Կառավարության դիրքորոշումը դեպքերի առթիվ

61. 2004թ. դեկտեմբերի 1-ին Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը դիմողին հանձնելու պահանջ է ստացել Տաքիկստանի գլխավոր դատախազից:

62. 2004թ. դեկտեմբերի 9-ին դիմողը ձերբակալվել է Մոսկվայում:

63. 2004թ. դեկտեմբերի 17-ին Ռուսաստանի գլխավոր դատախազն ստացել է պաշտոնական միջնորդություն դիմողի հանձնման վերաբերյալ, որը հիմնված է եղել ահաբեկչության, բանդիտիզմի, ապօրինի զենք կրելու, խաբեության միջոցով գույքի հափշտակության և ապօրինի թիկնապահներ վարձելու մեղադրանքների վրա:

64. 2005թ. ապրիլի 1-ին Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը մերժել է դիմողի հանձնումը՝ հիմք ընդունելով Մինսկի կոնվենցիայի 19-րդ հոդվածն այն առումով, որ դիմողը դիմել է քաղաքական ապաստան ստանալու միջնորդությամբ:

65. 2005թ. ապրիլի 4-ին դիմողն ազատվել է կալանքից:

66. 2005թ. հուլիսի 6-ին Կորոլյով քաղաքի դատախազը հարուցել է քրեական գործ դիմողին առևանգելու առթիվ՝ ՌԴ քրեական օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով (առևանգում ծանրացնող հանգամանքներում): Գործը համարանշվել է թիվ 27807:

67. Քննությամբ պարզվել է, որ 2005թ. ապրիլի 15-ին, մոտավորապես ժամը 23:00-ին դիմողն զբոսնելիս է եղել Կորոլյովի Սովետսկայա 14 փողոցում գտնվող տան շրջակայքում և, ենթադրաբար, առևանգվել է չբացահայտված անձանց կողմից:

68. Ապա հայտնի է դարձել, որ դիմողը ձերբակալվել է Դուշանբեում՝ տաքիկական իշխանությունների կողմից:

69. Քննիչը հարցաքննել է պարոն Լ.-ին, նրա որդուն և դստերը, ինչպես նաև Սովետսկայա փողոցի շրջակայքում 2005թ. ապրիլի 15-ի գիշերը հերթապահած ոստիկաններին, նաև՝ դիմողի որդուն:

70. 2005թ. հուլիսի 8-ին պարոն Լ.-ն հայտարարել է, որ դիմողը՝ իր դստեր ընկերը, մնացել է իրենց տանը՝ սկսած 2005թ. ապրիլի 12-ից: 2005թ. ապրիլի 15-ին պարոն Լ.-ն դուրս է եկել շանը մանածելու համար. դիմողն ուղեկցել է նրան ծխելու նպատակով: Պարոն Լ.-ն, ով չէր ծխում, զբոսնել է դիմողի նկատմամբ հակառակ ուղղությամբ: Մի պահ նա հանդիպել է ոստիկանի համազգեստ կրող երկու տղամարդու և զրուցել նրանց հետ մոտ 15 րոպե: Ապա նա վերադարձել է տուն. դիմողն այնտեղ չի եղել: Լ.-ն և իր դուստրը՝ օրիորդ Լ.-ն, փնտրել են դիմողին, ստուգել են ոստիկանության բաժանմունքներում, բայց՝ ապարդյուն: Որոշ ժամանակ անց օրիորդ Լ.-ն կարդացել է համացանցում, որ դիմողը ձերբակալվել է Տաքիկստանում:

71. Օրիորդ Լ.-ն և պարոն Լ.-ի որդին տվել են միանման ցուցմունքներ:

72. Քննիչներն ստուգել են՝ արդյոք դիմողին Չկալովսկի օդանավակայանից տարել են ինքնաթիռով, թե՛ ոչ: Նման ենթադրության որևէ ապացույց չի հայտնաբերվել:

73. 2005թ. հունիսի 20-ին Կորոլյովի գլխավոր դատախազը թիվ 27807 գործով դիմողին ներգրավել է որպես տուժող:

74. 2005թ. հուլիսի 18-ին Կորոլյովի գլխավոր դատախազը, Մինսկի կոնվենցիայի 4-րդ, 5-րդ, 7-րդ և 8-րդ հոդվածներին համապատասխան, միջնորդել է Տաքիկստանի գլխավոր դատախազին՝ պարզել դիմողի գտնվելու վայրը և հարցաքննել նրան՝ իրեն առևանգելու և Ռուսաստանից դուրս բերելու առթիվ:

75. 2005թ. օգոստոսի 24-ին Ռուսաստանի իշխանությունները միջնորդել են Տաքիկստանի գլխավոր դատախազին՝ հարցաքննել դիմողին և թույլ տալ նրան ծանոթանալու իրեն որպես տուժող ներգրավելու մասին որոշմանը: 2005թ. դեկտեմբերի 29-ին պարոն Խ.-ն՝ Տաքիկստանի գլխավոր

դատախազության քննիչը, պատասխանել է, որ ինքը մի քանի անգամ այցելել է դիմողին Տաջիկստանի անվտանգության նախարարության կալանավարում՝ թիվ 27807 քրեական գործի առթիվ, սակայն դիմողը հրաժարվել է որևէ հայտարարություն անելուց, ինչպես նաև իրեն որպես տուժող ներգրավելու մասին որոշմանը ծանոթանալուց:

76. Քննիչը չի պարզել, թե Ռուսաստանի իրավապահ մարմինների որոշ աշխատակիցներ ներգրավված են եղել, արդյոք դիմողին առևանգելու գործում:

77. 2008թ. հոկտեմբերի 3-ին քննությունը կասեցվել է պատասխանատու անձանց չհայտնաբերելու պատճառով:

Իրավունքի հարցեր

I. Փաստերի հաստատում

A. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Կառավարությունը

97. Կառավարությունը պնդել է, որ ռուսական իշխանությունները ներգրավված չեն եղել դիմողի առևանգման գործում: Դիմողն ազատվել է կալանքից իր ձերբակալումից հետո՝ մինչև 2005թ. ապրիլի 4-ի հանձնումը, և երբևէ կրկին չի կալանավորվել Ռուսաստանում:

98. Դիմողի հայտարարություններն առ այն, որ ինքը ձերբակալվել է պետական մարմինների կողմից, հերքվել են իր առևանգման առթիվ տարվող ներպետական քննության ընթացքում:

99. Հարցաքննված վկաները պարզորոշ տեսել են, թե ինչպես է դիմողն առևանգվել: Պարոն Լ.-ն չի տեղեկացրել ներպետական քննության ընթացքում, թե իր տան շրջակայքի տարածքը շրջափակված է եղել քաղաքացիական հագուստով 25 կամ 30 անձանց կողմից: Ոստիկաններ պարոն Թ.-ն և պարոն Ս.-ն քննության ընթացքում հայտնել են, որ իրենք չեն ձերբակալել որևէ անձի 2005թ. ապրիլի 15-ին, և որ չեն տեսել, թե ինչպես են ինչ-որ անձինք շրջափակում Սովետսկայա 14 փողոցը:

100. Դիմողը հրաժարվել է ծանոթանալ իրեն որպես տուժող ներգրավելու և հարցաքննելու որոշմանը:

101. Կառավարությունը Տաջիկստանի արտաքին գործերի նախարարությունից ստացված նամակի առթիվ, որի մեկ օրինակը ներկայացվել էր դիմողի ներկայացուցչի կողմից, մեկնաբանել է, որ «որա բովանդակությունը չի համապատասխանում փաստերին»: Այն նաև առարկել է առ այն, որ այդ օրինակը հազիվ թե հստակ է: Այա այն ստացել է այլ օրինակներ, սակայն փաստաթղթի առթիվ այլևս մեկնաբանություններ չի ներկայացրել:

102. Արդյունքում՝ Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողին առևանգելու համար պետական մարմինները պատասխանատվություն չեն կրել:

2. Դիմողը

103. Դիմողը պնդել է, որ Տաջիկստան իրեն տեղափոխելու գործում պետության մասնակցության առթիվ իր հայտարարությունը ապացուցվել է հղետյալով: Դիմողը ժամանել է Տաջիկստան առանց անձնագրի, որն անհնարին կլիներ, եթե իրեն չուղեկցեին պետական գործակալներ: Տաջիկական իշխանությունները հրապարակայնորեն հաստատել են, որ իրեն հանձնել են պաշտոնական ճանապարհով: Պարոն Լ.-ի՝ ռուս քննիչներին և Դատարանին տված ցուցմունքները չեն եղել հակասական:

104. Դիմողն իրոք չի կամեցել հարցաքննվել տաջիկ քննիչի կողմից թիվ 27807 գործի առթիվ, այդուհանդերձ, նա միջնորդել է ռուս քննիչներին հարցաքննել իրեն Ռուսաստանի տարածքում:

B. Դատարանի գնահատականը

105. Հաշվի առնելով ան հանգամանքը, որ կողմերը խիստ անհամաձայնության մեջ են տվյալ գործի հանգամանքների առումով իրենց համապատասխան դիրքորոշումների կապակցությամբ, Դատարանն անհրաժեշտ է գնահատել դիմողին Տաջիկստան տեղափոխելու փաստերը:

106. Նախևառաջ Դատարանը նկատում է, որ, իր դերի լրացուցիչ բնույթից ելնելով, կարևոր է, որ ինքը զգույշ լինի փաստերի առթիվ առաջին ատյանի դատարանի դեր ստանձնելիս, երբ դա անխուսափելի չէ կոնկրետ գործի հանգամանքներում (տես՝ Մաքքերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործը (dec), թիվ 28883/95, 2000թ. ապրիլի 4 և Ալբունն ընդդեմ Թուրքիայի գործը, թիվ 24561/94, կետ 42, 2004թ. հունիսի 1): Այնուամենայնիվ, երբ տեղի է ունենում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ Դատարանը պետք է իրականացնի հատկապես հիմնավոր քննություն, եթե նույնիսկ որոշակի գործողություններ և քննություններ են տեղի ունեցել (տես՝ Մեթյունն ընդդեմ Նիդեռլանդների գործը, թիվ 24919/03, կետ 155, ECHR 2005-IX):

107. Այա Դատարանը նշում է, որ ապացույցը գնահատելիս այն որպես ապացուցված լինելու չափանիշ է կիրառում «հիմնավոր կասկածից վեր լինելը»: Այդուհանդերձ, Դատարանում իրականացվող քննության ժամանակ չկա որևէ դատավարական սահմանափակում ապացույցի թույլատրելիության համար կամ որոշված բանաձև՝ դրա ապացուցման համար: Այն կայացնում է եզրակացություններ, որոնք, իր կարծիքով, ամրապնդված են բոլոր ապացույցների ազատ գնահատմամբ, ներառյալ այնպիսի

հետևություններ, որոնք կարող են բխել փաստերից և կողմերի դիրքորոշումներից: Համաձայն իր պրակտիկայի՝ ապացույցը կարող է բխել բավականաչափ ուժեղ, պարզ և միասնական հետևությունների համատեղ առկայությունից կամ փաստի միատեսակ անհերքելի կանխավարկածներից: Ավելին, որոշակի հետևության գալու համար հանդգնվածության անհրաժեշտ մակարդակը և, այս առթիվ, ապացուցման բեռի բաշխումն իրականում կապված են փաստերի յուրահատկության, խախտման բնույթի և Կոնվենցիայի տվյալ իրավունքի հետ (տես՝ հետագա հղումներով՝ Նաչովան և այլոք ընդդեմ Բուլղարիայի գործը [GC], nos. 43577/98 և 43579/98, կետ 147, ECHR 2005-VII):

108. Դատարանը նաև ընդունել է, որ Կոնվենցիայով նախատեսված ընթացակարգերը բոլոր դեպքերում չէ, որ հանգեցնում են *affirmanti incumbit probatio* սկզբունքի խիստ կիրառմանը (նա, ով հայտարարում է որևէ բան, պետք է ապացույցի այդ հայտարարությունը): Որոշ հանգամանքներում, երբ քննվող դեպքերը լիովին կամ մասամբ տեղի են ունենում իշխանությունների բացառիկ գիտությամբ, ապացուցման բեռը կարող է դրվել իշխանությունների վրա, որոնք պետք է ներկայացնեն բավարար և հանդուժիչ բացատրություն (տես՝ Սալմանն ընդդեմ Թուրքիայի գործը [GC], թիվ 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII և Դ.Ֆ.-ն և այլոք ընդդեմ Չեխիայի Հանրապետության գործը [GC], թիվ 57325/00, կետ 179, ECHR 2007-XII):

109. Անդրադառնալով տվյալ գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողն ընդհանուր առմամբ ներկայացրել է իրեն Ռուսաստանից Տաջիկստան փոխադրելու հետ կապված դեպքերի հստակ և փոխկապակցված նկարագրությունը: Նրա հայտարարությունն առ այն, որ ինքը, *de facto*, ապօրինաբար հանձնվել է ռուսական իշխանությունների կողմից, հիմնավորվում է ԱՄՆ Պետդեպարտամենտի կողմից (տես՝ վերը՝ կետ 96):

110. Ավելին, Դատարանը նկատում է, որ Տաջիկստանի արտաքին գործերի նախարարությունը պաշտոնապես տեղեկացրել է UNHCHR գրասենյակին, որ դիմողը «պաշտոնապես հանձնվել է տաջիկական իշխանություններին ռուսական իրավապահ մարմինների գործակալների կողմից» (տես՝ վերը՝ կետ 58): Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ բացատրություն քննարկվող հայտարարության բնույթի առնչությամբ, պարզապես հայտարարել է, որ «դա չի համապատասխանում [գործի] փաստերին»:

111. Վերջապես, Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ տարբերակ, որով կկարողանար բացատրել, թե ինչպես է վերջին անգամ 2005թ. ապրիլի 15-ին Մոսկվայի տարածքում նկատված և 2005թ. ապրիլի 17-ին տաջիկական բանտում տեղավորված դիմողը ժամանել Տաջիկստան: Այն պարզապես հայտարարել է, որ դիմողի առևանգման գործի քննությամբ զբաղված քննիչները որևէ տեղեկություն չեն ստացել, ինչը կհաստատեր այն վարկածը, համաձայն որի դիմողը թռիչք է կատարել Չկալովսկի օդանավակայանից (տես՝ վերը՝ կետ 72): Այդուհանդերձ, այն չի ներկայացրել քննությամբ պարզված որևէ ապացույց, որը ցույց կտար, թե ինչ միջոցներ են կիրառվել դիմողի հայտարարությունները հերքելու համար:

112. Դատարանը նշում է, որ Կորոյովից Դուշանբե ընկած ամենակարճ ճանապարհը 3,660 կիլոմետր է: Այն անցնում է Ղազախստանով և Ուզբեկստանով՝ ինքնիշխան պետություններով, որոնք ունեն իրենց սեփական սահմանային հսկողությունը: Նման հանգամանքներում Դատարանն անհնարին է համարում, որ դիմողը գաղտնի է տեղափոխվել Տաջիկստան՝ իրեն առևանգողներից երկու օրից էլ կարճ ժամանակահատվածում օդանավից տարբերվող որևէ այլ տրանսպորտային միջոցով:

113. Ակնհայտ է, որ օդանավ նստելու դեպքում դիմողը պետք է որ անցած լիներ Ռուսաստանի սահմանը, և, այդպիսով, պետք է որ անցած լիներ անձնագրային և մաքսային ստուգումներ ռուսական իշխանությունների կողմից: Դատարանը լուրջ կասկածներ ունի առ այն, որ չբացահայտված առևանգողները տեղափոխել են դիմողին Կորոյովից Դուշանբե վերջինիս կամքին հակառակ, առանց ցույց տալու պաշտոնատար անձանց որևէ շարժ արտասահմանում: Նման հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ դիմողի հայտարարությունն առ այն, որ ինքն օդանավ է նստեցվել ռուս գործակալների կողմից, որոնց թույլատրված է եղել սահմանն անցնել առանց տարրական ձևականությունների, ենթադրվում է արժանահավատ: Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ սահմանային կամ մաքսային գրանցման ապացույց, որով ցույց կտար, թե երբ և ինչպես է դիմողը լքել Ռուսաստանի տարածքը: Այն չի ներկայացրել նաև որևէ հստակ բացատրություն առ այն, թե ինչպես կարող էր դիմողը ժամանել Դուշանբե, եթե ուղեկցած չլինեին ռուսական իշխանությունների ներկայացուցիչները կողմից:

114. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը գտնում է, մինչ դիմողը *prima facie* ապացուցում է, որ իրեն ձերբակալել և Տաջիկստան են տեղափոխել ռուսական իշխանությունները, Կառավարությունը հանդուժիչ կերպով չի հերքում նրա հայտարարությունները և չի ներկայացնում բավարար և հանդուժիչ բացատրություն այն մասին, թե դիմողն ինչպես է ժամանել Դուշանբե:

115. Համապատասխանաբար Դատարանը գտնում է, որ հաստատված է այն, որ 2005թ. ապրիլի 15-ին դիմողը ձերբակալվել է ռուսական իշխանությունների կողմից, և որ նա մնացել է նրանց հսկողության տակ մինչև իրեն տաջիկական իշխանություններին հանձնելը:

116. Այս հետևությունների հիմքով Դատարանը կշարունակի հետազոտել դիմողի գանգատները Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների ներքո:

II. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վիճարկվող խախտում

117. Դիմողը բողոքել է, որ իրեն Տաջիկստան ապօրինաբար տեղափոխելու արդյունքում նա ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի և հետապնդվել է իր քաղաքական հայացքների համար՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, համաձայն որի՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

118. Կառավարությունն առարկել է այդ փաստարկի դեմ և հայտարարել, որ 2005թ. ապրիլի 15-ին դիմողին առևանգելու համար պետությունը պատասխանատվություն չի կրում: Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ ռուսական իշխանությունները չեն կարող պատասխանատվություն կրել որևէ վատ վերաբերմունքի համար, որ կարող էր դրսևորվել Տաջիկստանում, և որ այդ պատճառով դիմողի բողոքն ընդունելի չէ *ratione loci*: Համաձայն Կառավարության դիրքորոշման ներպետական միջոցներն սպառած լինելու հարցն անտեղի է տվյալ գործով, քանի որ վկայակոչվող խախտումը չի կարող մեղսագրվել պատասխանող պետությանը:

119. Դիմողը պնդել է իր գանգատները: Նա հայտարարել է, որ մինչև 2005թ. ապրիլի 15-ն առկա են եղել հիմքեր վախենալու համար, որ Տաջիկստանում կալանավորվելիս ինքը կենթարկվի վերաբերմունքի՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի: Ավելին, նա հայտարարել է, որ ինքը փաստացիորեն ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի Տաջիկստանում կալանքի տակ գտնվելիս: Այս դիմողը բողոքել է, որ ռուսական իշխանությունները չեն իրականացրել արդյունավետ քննություն իրեն Տաջիկստան ապօրինաբար տեղափոխելու առթիվ, ինչպես նաև չեն ապահովել իր վերադարձը Ռուսաստան: Նա նաև պնդել է, որ սպառել է բոլոր առկա ներպետական միջոցները՝ կապված իր գանգատի հետ:

A. Դատարանի գնահատականը

Թույլատրելիություն

120. Ինչ վերաբերում է Կառավարության փաստարկին առ այն, որ գանգատը պետք է ճանաչվի անընդունելի *ratione loci*, ապա Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիան չի ուղղորդում անդամ չհանդիսացող երկրների գործողությունները, ոչ էլ միջոց է հանդիսանում պահանջել պայմանավորվող պետություններից դնելու Կոնվենցիայի պահանջները մեկ այլ պետության վրա (տես՝ Սոիրինգն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով 1989թ. հուլիսի 7-ի վճիռը, կետ 86, մաս A, թիվ 161): Այն ընդգծում է, այդուհանդերձ, որ հանձնող պետության պատասխանատվությունը Կոնվենցիայի ներքո առաջ է գալիս ոչ թե իր իրավասությունից դուրս առաջացող գործողություններից, այլ՝ գործողություններից, որոնց համար պատասխանատվություն է կրում պետությունը, որը որպես հետևանք անձին ենթարկել է 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքի (տես՝ վերը՝ Սոիրինգի գործը, կետ 91, և Քրուզ Վարասը և այլոք ընդդեմ Շվեդիայի գործով 1991թ. մարտի 20-ի վճիռը, կետ 69, մաս A, թիվ 201): Այդ իսկ պատճառով Դատարանը չի ընդունում Կառավարության առարկությունն առ այն, որ պատասխանող պետությունը չունի տարածքային իրավասություն:

121. Ապա Դատարանը նշում է, որ ինքը կոչված չէ որոշելու՝ արդյոք դիմողն սպառել է տվյալ գործով առկա ներպետական արդյունավետ միջոցները, թե՛ ոչ, քանի որ Կառավարությունը չի առաջադրել չսպառելու հարցը (տես՝ Մեչենկովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով 2008թ. փետրվարի 7-ի վճիռը, թիվ 3542105/05, կետ 78):

122. Վերջապես, Դատարանը գտնում է, որ 3-րդ հոդվածի ներքո դիմողի գանգատը ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով և պետք է այդ իսկ պատճառով հայտարարվի ընդունելի:

2. Հիմնական փաստարկը

(a) Հիմնական սկզբունքները

123. Նախևառաջ Դատարանը կրկնում է, որ 3-րդ հոդվածի սահմաններում լինելու համար վատ վերաբերմունքը պետք է ունենա խստության նվազագույն մակարդակ: Այդ նվազագույնի գնահատումն անխուսափելիորեն համեմատական է: Այն կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից, ինչպիսիք են վերաբերմունքի կամ պատժի բնույթը և հանգամանքները, դրա իրականացման ձևն ու մեթոդը, դրա տևողությունը, դրա ֆիզիկական կամ հոգեկան ազդեցությունները և որոշ դեպքերում, տուժողի սեռը, տարիքը և առողջական վիճակը (տես՝ Թ.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով 1999թ. դեկտեմբերի 16-ի վճիռը [GC], թիվ 24724/94, կետ 68):

124. Դատարանի առկա պրակտիկայում որպես կայացած միջազգային իրավունք և որպես պայմանագրով սահմանված պարտավորության առարկա, ներառյալ Կոնվենցիայից բխողները, պայմանավորվող պետություններն իրավունք ունեն հսկելու օտարերկրացիների մուտքը, գտնվելու վայրը և հեռանալը (տես, օրինակ, Բուշիֆան ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով 1997թ. հոկտեմբերի 21-ի

վճիռը, կետ 42, Վճիռների և որոշումների հավաքածու, 1997-VI և Ն.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով 2008թ. մայիսի 27-ի վճիռը[GC], թիվ 26565/05, կետ 30): Ի հավելումն պետք է նշել, որ ոչ Կոնվենցիան, ոչ էլ դրա Արձանագրությունները չեն նախատեսում քաղաքական ապաստանի իրավունքը (տես՝ Ահմեդն ընդդեմ Ավստրիայի գործով 1996թ. դեկտեմբերի 17-ի վճիռը, կետ 38, Հաշվետվություններ 1996-VI):

125. Այդուհանդերձ, պայմանավորվող պետության կողմից հանձնումը կարող է հարց առաջացնել 3-րդ հոդվածի ներքո, և այդպիսով՝ առաջ բերել այդ պետության պատասխանատվություն Կոնվենցիայի ներքո, որտեղ էական հիմքերը ներկայացվել են հավաստելու համար, որ տվյալ անձը հանձնվելիս կարող է ենթարկվել 3-րդ հոդվածին հակասող վերաբերմունքի իրական ռիսկի (տես՝ Մամատկուլովը և Ասկյարովն ընդդեմ Թուրքիայի [GC], թիվ 46827/99 և 46951/99, կետ 67, ECHR 2005-I): Նման գործով 3-րդ հոդվածը պարտավորեցնում է չհանձնել տվյալ անձին այդ պետությանը (տես, mutatis mutandis, Վիլվարայահնը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով 1991թ. հոկտեմբերի 30-ի վճիռը, կետ 102, մաս A, թիվ 215 և Սաիդն ընդդեմ Նիդեռլանդների գործով վճիռը, թիվ 2345/02, կետ 46, ECHR 2005-VI):

126. Երբ հարկ է պարզել՝ արդյոք, հանձնվելիս դիմողը կենթարկվի 3-րդ հոդվածով արգելված վերաբերմունքի ռիսկի, Դատարանը գործը գնահատում է իրեն ներկայացված նյութերի լույսի ներքո կամ, անհրաժեշտության դեպքում՝ proprio motu ձեռք բերված նյութի լույսի ներքո (տես՝ Հ.Լ.Ռ.-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով 1997թ. ապրիլի 29-ի վճիռը, կետ 37, Հաշվետվություններ 1997-III): Քանի որ նման գործերով 3-րդ հոդվածի ներքո պայմանավորվող պետությունների պարտականությունն է ցույց տալ անձին՝ վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու ռիսկը, ռիսկի առկայությունը պետք է գնահատվի նախևառաջ հղում կատարելով այն փաստերին, որոնք հայտնի են եղել կամ պետք է հայտնի լինեին պայմանավորվող պետությանը հանձնման ժամանակ (տես՝ վերը՝ Քրուզ Վարասը և այլոք, կետեր 75-76 և Վիլվարայահը և այլոք, կետ 107):

127. Պարզելու համար, թե արդյոք հանձնման ժամանակ առկա է եղել վատ վերաբերմունքի ռիսկ, Դատարանը պետք է քննի դիմողին ընդունող երկիր ուղարկելու կանխատեսելի հանգամանքները, նկատի ունենալով առկա իրավիճակը և նրա անձնական հանգամանքները (տես, mutatis mutandis, Նյանգին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով 2008թ. ապրիլի 8-ի վճիռը, թիվ 21878/06, կետ 54): Ինչ վերաբերում է կոնկրետ երկրում ընդհանուր դրությանը, Դատարանը գտնում է, որ կարելի է որոշակի կարևորություն տալ մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային այնպիսի անկախ ասոցիացիաների հաշվետվություններում պարունակվող տեղեկատվությանը, ինչպիսին է «Միջազգային ամնիստիա» կազմակերպությունը կամ կառավարական աղբյուրները՝ ներառյալ Միացյալ Նահանգների պետդեպարտամենտը (տես, օրինակ, վերը նշված Սաիդի գործը կետ 54 և Ալ-Մոայադն ընդդեմ Գերմանիայի գործով 2007թ. փետրվարի 20-ի վճիռը (dec.), թիվ 35865/03, կետեր 65-66): Միևնույն ժամանակ ընդունող պետությունում անկայուն վիճակի հետ կապված վատ վերաբերմունքի նվազագույն հնարավորությունն ինքնին չի առաջացնում 3-րդ հոդվածի խախտում (տես՝ վերը՝ Վիլվարայահի և այլոք գործը, կետ 111 և Ֆատզան Քատանին և այլոք ընդդեմ Գերմանիայի գործով 2001թ. մայիսի 31-ի վճիռը (dec.), թիվ 67679/01): Երբ Դատարանին հասու աղբյուրները նկարագրում են ընդհանուր իրադրությունը, դիմողի հատուկ բողոքները կոնկրետ գործով պահանջում են հաստատում այլ ապացույցներով (տես՝ վերը՝ Մամատկուլովի և Ասկյարովի գործը, կետ 73):

(b) **Վերը նշված սկզբունքների կիրառումը տվյալ գործով**

128. Այժմ Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք մինչև Ռուսաստանից դուրս բերվելու պահը, այն է՝ 2005թ. ապրիլի 15-ը, առկա է եղել ռիսկ, որ դիմողը Տաջիկստանում կենթարկվի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վերաբերմունքի (տես՝ Մունինովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով 2008թ. դեկտեմբերի 11-ի վճիռը, կետ 91):

129. Նախևառաջ Դատարանը պետք է պարզի՝ արդյոք, Տաջիկստանում քննարկվող ժամանակահատվածում առկա քաղաքական իրադրությունը կարող էր հիմքեր տալ ենթադրելու, որ դիմողը կենթարկվի վատ վերաբերմունքի ընդունող պետությունում: Այս առթիվ Դատարանը նշում է, որ մի շարք օբյեկտիվ աղբյուրներից բխող ապացույցները, անկասկած, ցույց են տալիս, որ 2005 թվականին Տաջիկստանում մարդու իրավունքների հետ կապված ողջ դրությունը առաջ է բերել լուրջ հետևանքներ: Օրինակ՝ Միջազգային ամնիստիան նկատել է, որ պետական ծառայողների կողմից գործադրվող լլկանքները եղել են սովորական երևույթ Տաջիկստանում, և որ իրավախախտները եղել են անձեռնմխելի (տես՝ վերը՝ կետ 88): Միացյալ Նահանգների պետդեպարտամենտը նաև արձանագրել է անվտանգության մարմինների կողմից լլկանքների հաճախակի կիրառումը և նշել, որ ազատագրված վայրերում պայմանները մնացել են խիստ վատ և վտանգավոր կյանքի համար այնաստիճան, որ որոշակի թվով կալանավորվածներ մահացել են սովից (տես՝ վերը՝ կետ 88): Քանի որ Կառավարությունը չի առարկել հեղինակավոր կազմակերպությունների վերոհիշյալ հաշվետվություններում ներկայացված հայտարարությունները, Դատարանը պատրաստ է ընդունել, որ 2005 թվականին կալանավորված անձանց նկատմամբ վատ վերաբերմունքը Տաջիկստանում եղել է կայուն խնդիր:

130. Այդուհանդերձ, Դատարանը նշում է, որ վերը նշված հետևությունները հաստատում են տվյալ երկրում առկա ընդհանուր դրությունը և պետք է հաստատվեն հատուկ հայտարարություններով

և այլ ապացույցներով: Միևնույն համատեքստում Դատարանը պետք է քննի՝ արդյոք իշխանությունները գնահատել են վատ վերաբերմունքի ռիսկը մինչև տեղափոխման որոշման մասին խոսելը, թե՛ ոչ (տե՛ս վերը՝ mutatis mutandis, Ռյաբիկինի գործը, կետ 117):

131. Այդ իսկ պատճառով Դատարանն այժմ կպարզի, թե արդյոք դիմողի անձնական վիճակը հիմք տվել է ենթադրելու, որ նա Տաջիկստանում կենթարկվի վատ վերաբերմունքի: Դատարանը նշում է այս առթիվ, որ դիմողը նախագահական ընտրությունների ժամանակ եղել է Նախագահ Ռախմանովի հնարավոր մրցակիցներից մեկը: Ռուսաստանի տարածքից տեղափոխվելու պահին մեկ այլ ընդդիմադիր առաջնորդի՝ պարոն Շամսիդինովի նկատմամբ քաղաքական հետապնդումներին և նրա նկատմամբ վատ վերաբերմունքին առնչվող տեղեկություններն արդեն իսկ տարածված են եղել (տե՛ս վերը՝ կետեր 89 և 92): Նման հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ առկա են եղել առանձնահատկություններ դիմողի գործում, որոնք կարող էին և պետք է հնարավորություն տային ռուսական իշխանությունների կանխատեսելու այն, որ դիմողը կարող էր ենթարկվել վատ վերաբերմունքի Տաջիկստանում (տե՛ս, դրան հակառակ, վերը՝ Վիվարայաի և այլոց գործով վճիռը, կետ 112):

132. Այն փաստը, որ անհնարին է պարզել, թե արդյոք դիմողն իսկապես ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի Դուշանբե վերադառնալուն պես, ինչպես որ նա հայտարարել է թե Դատարանի և թե այլ միջազգային կազմակերպությունների առջև, որևէ կերպ չի ազդում Դատարանի հետևությունների վրա:

133. Վերջապես, Դատարանը նշում է, որ հատկապես կարևոր է այն փաստը, որ ռուսական իշխանությունները, ցավոք, չեն գնահատել վատ վերաբերմունքի ռիսկը, որին կարող էր ենթարկվել դիմողը Տաջիկստանում: Հանձնման որոշման բացակայության պայմաններում դիմողը զրկված է եղել իր տեղափոխումը դատարանին բողոքարկելու հնարավորությունից, այսինքն՝ ի խախտումն շատ կարևոր դատավարական երաշխիքի է դրսևորվել հիշյալ վերաբերմունքը:

134. Վերը նշված դիտարկումների լույսի ներքո Դատարանը գտնում է, որ դիմողին Տաջիկստան տեղափոխելն իրականացվել է ի խախտումն պատասխանող պետության՝ իրեն վատ վերաբերմունքի ռիսկից պաշտպանելու պարտականության:

135. Համապատասխանաբար տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

III Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի վիճարկող խախտումը

136. Դիմողը բողոքել է, որ 2005թ. ապրիլի 15-ին ինքը ձերբակալվել է ռուսական իշխանությունների կողմից՝ ի խախտումն ներպետական օրենքի: Նա վկայակոչել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետը, համաձայն որի՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

137. Կառավարությունն առարկել է այդ փաստարկի դեմ: Այն հայտարարել է, որ 2004թ. դեկտեմբերի 9-ի և 2005թ. ապրիլի 4-ի միջև ընկած ժամանակահատվածում դիմողն օրինական կարգով կալանավորված է եղել՝ հաշվի առնելով նրա հանձնման հարցը և այն, որ նա կալանավորված չի եղել ռուսական իշխանությունների կողմից 2005թ. ապրիլի 4-ից հետո: Այն կրկին անգամ հաստատել է, որ պետական գործակալները ներգրավված չեն եղել դիմողին առևանգելու և նրան Ռուսաստանից Տաջիկստան տեղափոխելու գործում:

138. Դիմողը կրկնել է իր բողոքը:

A. Ընդունելիություն

139. Դատարանը կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածը, որի 1-ին կետը հռչակում է «ազատության իրավունքը», առնչվում է անձնական ֆիզիկական ազատությանը: Դրա նպատակն է ապահովել, որպեսզի ոչ ոք չզրկվի ազատությունից՝ կանայական ճանապարհով: Որպեսզի պարզվի՝ արդյոք որևէ մեկը զրկվել է ազատությունից 5-րդ հոդվածի իմաստով, առանցքային պետք է լինի նրա կոնկրետ վիճակը և պետք է հաշվի առնվեն այնպիսի չափանիշներ, ինչպիսիք են քննարկվող միջոցների տեսակը, տևողությունը, ազդեցությունները և միջոցները (տե՛ս՝ Ամուլուն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով 1996թ. հունիսի 25-ի վճիռը, կետ 42, Հաշվետվություններ 1996-III): Ազատությունից զրկելու և ազատությունը սահմանափակելու միջև տարբերությունը պարզապես դրա աստիճանն է կամ ինտենսիվությունը և չի առնչվում բնույթին կամ բովանդակությանը (տե՛ս՝ Գուզարդին ընդդեմ Իտալիայի գործով 1980թ. նոյեմբերի 6-ի գործով վճիռը, մաս A, թիվ 39 և Մեդվեդևը և այլոք ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով [GC] թվի 3394/03 վճիռը, կետ 73, ECHR 2010-...):

140. Նախևառաջ Դատարանը նշում է, որ տվյալ կոնկրետ գործով իր տրամադրության տակ եղած սակավ տեղեկատվության և Ռուսաստանի տարածքից դիմողին հանելու առթիվ որևէ պաշտոնական փաստաթուղթը առկա չլինելու պատճառով Դատարանը չի կարող հանգամալից պարզել Կորոյովից Դուշանբե դիմողին տեղափոխելուն առնչվող բոլոր հանգամանքները: Հատկապես անհայտ է մնում, թե արդյոք այդ ուղևորության ընթացքում դիմողին փակել են բանտախցում կամ տեղավորել են որևէ հաստատությունում: Այդուհանդերձ, Դատարանը պարզել է, որ նրան ուղեկցել են

ռուսական պետական գործակալները, և նա բերվել է Տաջիկստան իր կամքին հակառակ (տե՛ս վերը՝ կետ 115): Դատարանի կարծիքով, չի կարելի այդ ամենը դիտարկել իբրև լոկ տեղաշարժման ազատության սահմանափակում, քանի որ նրա ուղևորությունն իրականացվել է պետական գործակալների կողմից (տես, *mutatis mutandis*, վերը՝ Մեդվեդևի և այլոց գործը, կետ 79): Այն ժամանակահատվածի համեմատաբար կարճ տևողությունը, որի ընթացքում դիմողը գտնվել է ռուսական իշխանությունների հսկողության ներքո, էական չէ պարզելու համար՝ արդյոք առկա է եղել ազատությունից զրկում տվյալ գործի հանգամանքներում (տես՝ Խ.-ն և Յ.-ն ընդդեմ Շվեդիայի գործով վճիռը, թիվ 7376/76, Հանձնաժողովի՝ 1976թ. հոկտեմբերի 7-ի որոշումը, Որոշումներ և Հաշվետվություններ (DR), 7, էջ 123, և Խ.-ն ընդդեմ Ավստրիայի գործով թիվ 8278/78 վճիռը, Հանձնաժողովի՝ 1979թ. դեկտեմբերի 13-ի որոշումը, DR 18, էջ 154):

141. Համապատասխանաբար, Դատարանը եզրակացնում է, որ դիմողի վիճակը, երբ նա գտնվել է ռուսական պետական գործակալների հսկողության ներքո 2005թ. ապրիլի 15-ին առևանգվելուց հետո, փաստորեն հանգեցրել է ազատությունից զրկելուն, որ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետը կիրառելի է նրա գործով *ratione materiae*: Ավելին, Դատարանը կրկնում է, որ արդեն իսկ գտել է, որ ազատությունից զրկելը, որն իրականացվել է վարվող տրանսպորտային միջոցում, կարող է համարվել «կալանք» (տես՝ Բոզանոն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով 1986թ. դեկտեմբերի 18-ի վճիռը, մաս A, թիվ 111) և չի տեսնում որևէ պատճառ չընդունելու, որ դիմողը, փաստորեն, կալանքի տակ է վերցվել՝ այս առթիվ իր նախադպերին առնչվող իմաստով:

142. Ապա Դատարանը նշում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով և անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

B. Հիմնական փաստարկը

143. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը պաշտպանում է ազատության և անվտանգության իրավունքը: Այս իրավունքը հույժ կարևոր է «ժողովրդավարական հասարակությունում» Կոնվենցիայի իմաստով (տե՛ս մի շարք այլ գործերի թվում՝ Դե Ուիլդը, Օսմյը և Վերսիփն ընդդեմ Բելգիայի գործով 1971թ. վճիռը, կետ 65, մաս A, թիվ 12, Ասսանիձեն ընդդեմ Վրաստանի գործով [GC] թիվ 71503/01 վճիռը, կետ 169, ECHR 2004-II, և Լադենթն ընդդեմ Լեհաստանի գործով թիվ 11036/03 վճիռը, կետ 45, ECHR 2008-...):

144. Բոլորն ունեն այս իրավունքի պաշտպանության իրավունքը, այն է՝ չպետք է ենթարկվեն կամ շարունակեն ենթարկվել ազատազրկման, բացառությամբ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում նախատեսված պայմաններով (տե՛ս վերը՝ Մեդվեդևի և այլոց գործը, կետ 77): Երբ քննարկվում է կալանքի օրինականության հարցը, ներառյալ այն հարցը, թե արդյոք դրան հաջորդել է «օրենքով նախատեսված ընթացակարգը», Կոնվենցիան ըստ գործի էության հղում է կատարում ներպետական օրենսդրությանը: Միևնույն ժամանակ այն պահանջում է, որպեսզի ազատությունից զրկելու ցանկացած դեպք համապատասխանի 5-րդ հոդվածի պահանջներին, այն է՝ պաշտպանի անձին կամայականությունից (տե՛ս վերը՝ Բոզանոյի գործը, կետ 54 և Կաֆկարիսն ընդդեմ Կիպրոսի գործը [GC], թիվ 21906/04, կետ 116, ECHR 2008-...):

145. Ոչ մի կամայական կալանք չի կարող համարվել 5-րդ հոդվածի 1-ին կետին համապատասխանող, «կամայականության» հասկացությունն այս համատեքստում ներպետական օրենսդրությանը չհամապատասխանելուց այն կողմ է: Չնայած որ Դատարանը նախապես չի ձևակերպել ընդհանուր բնորոշում իշխանությունների վարքագծի տեսակների վերաբերյալ, որոնք կարող են հանգեցնել «կամայականության» 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով, առանցքային սկզբունքները մշակվել են նախադեպերի հիման վրա: Ավելին՝ 5-րդ հոդվածի իմաստով կամայականության հասկացությունը որոշ չափով տարբերվում է՝ կախված կալանքի տեսակից (տես՝ Սորոենն ընդդեմ Գերմանիայի գործով [GC] թիվ 11364/03 վճիռը, կետ 77, ECHR 2009-...):

146. Օրինակ՝ Դատարանն արդեն հաստատել է, որ կալանքը կհամարվի «կամայական», եթե, չնայած ներպետական օրենսդրության տառին հետևելուն, առկա լինի համբավ կամ խաբեություն իշխանությունների կողմից (տե՛ս վերը՝ Բոզանոյի գործը, կետ 59), երբ ներպետական իշխանությունները միջոցներ չեն ձեռնարկել ճշգրտորեն կիրառելու համապատասխան օրենսդրությունը (տես՝ Բենհամն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով 1996թ. հունիսի 10-ի վճիռը, կետ 47, Հաշվետվություններ 1996-III), կամ երբ դատական իշխանությունները երկար ժամկետով կալանքի որոշում են կայացրել, առանց իրենց որոշումներում բերելու որևէ հիմնավորում այդպես վարվելու համար (տես՝ Ստասախտիսն ընդդեմ Լիտվայի գործով 2002թ. մարտի 21-ի թիվ 47679/99 վճիռը, կետ 67):

147. Այժմ Դատարանը պետք է պարզի՝ արդյոք դիմողի կալանքը չի եղել կամայական:

148. Հղում կատարելով իր վերը նշված հետևություններին, որոնք վերաբերում են տվյալ գործի փաստերի հաստատմանը (տե՛ս վերը՝ կետ 115), Դատարանը եզրակացնում է, որ խիստ ցավալի է այն, որ նման մուֆ միջոցներ են կիրառվել պետական գործակալների կողմից, քանի որ այս պրակտիկան չէր կարող խախտել միայն իրավական որոշակիությունը և հետզհետե առաջացնել ոչ պաշտպանված լինելու զգացում անձանց մեջ, այլ կարող էր նաև, որպես կանոն, խախտել հանրության հարգանքը և

վատահոբյունը ներպետական իշխանությունների նկատմամբ (տես, *mutatis mutandis*, Գեորգի Նիկոլաիշվիլին ընդդեմ Վրաստանի գործով թիվ 37048/04 վճիռը, կետ 56, ECHR 2009-...):

149. Ապա Դատարանն ընդգծում է, որ դիմողի կալանքը հիմնված չի եղել ներպետական օրենսդրությունից բխող որոշման վրա: Դատարանի կարծիքով անհասկանալի է, որ պետությունում օրենքով նախատեսված կարգով անձը կարող է ենթարկվել ազատազրկման՝ առանց դրա ահամար որևէ օրինական սանկցիավորման (տես, *mutatis mutandis*, վերը՝ Ասսանիձեի գործը, կետ 173): 2005թ. ապրիլի 15-ին դիմողի ազատազրկումը տեղի է ունեցել ապօրինի տեղափոխմամբ, որն իրականացվել է Ռուսաստանի գլխավոր դատախազի՝ հանձնման միջնորդության մերժման որոշման շրջանցմամբ և ոչ այնպիսի «կալանքով», որն անհրաժեշտ է «արտաքսման կամ հանձնման նպատակով կատարվող... սովորական գործողության ընթացքում» (տես վերը՝ Բոզանոյի գործը, կետ 60):

150. Ավելին, դիմողի կալանավորումը հաստատված կամ ներկայացված չի եղել ձեռքարկման կամ կալանքի մասին փաստաթղթերում և, այդպիսով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով նախատեսված՝ անձի ազատության և պաշտպանության երաշխիքների իսպառ բացառման և այդ հոդվածի կոպիտ խախտմամբ (տես Կիպրոսն ընդդեմ Թուրքիայի գործով [GC] թիվ 25781/94, կետ 147, ECHR 2001-IV):

151. Նման պայմաններում Դատարանը չի կարող միայն եզրակացնել, որ 2005թ. ապրիլի 15-ին ձեռքարկվելուց ի վեր մինչև տաջիկական իշխանություններին հանձնելը դիմողը կամայականորեն ենթարկվել է ազատազրկման ռուսական պետական գործակալների կողմից:

152. Վերը նշված դիտարկումների լույսի ներքո Դատարանը եզրակացնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

IV Կոնվենցիայի 41-րդ և 46-րդ հոդվածների կիրառելիությունը

153. Հղում կատարելով Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածին՝ դիմողը պահանջել է 300,000 եվրո (EUR) ոչ նյութական վնասի համար, որը պատճառվել է իրեն հոգեկան և ֆիզիկական տառապանքի արդյունքում իրեն Տաջիկստան ապօրինաբար տեղափոխելուց հետո: Ապա նա պահանջել է 4,140 եվրո ծախսերի և ծախքերի համար, որոնք առաջացել են Դատարան դիմելու կապակցությամբ: Ի հաստատումն իր պահանջների՝ նա ներկայացրել է հաշիվ-ստացականներ, որոնք ցույց են տալիս իր երկու փաստաբանների հոնորարները: Վերջապես, դիմողը ներկայացրել է, որ պատասխանող Կառավարությունը պետք է ապահովի իրեն տաջիկական բանտից ազատարձակումը և իր՝ Ռուսաստանի Դաշնություն վերադառնալը:

154. Կառավարությունը պնդել է, որ ոչ նյութական վնասի համար պահանջվող գումարը չափազանց մեծ է ու անհիմն և չի համապատասխանում Դատարանի պրակտիկային: Ապա այն հայտարարել է, որ չի ապացուցվել, որ դիմողն իրականում վճարել է փաստաբանների հաշիվ-ստացականներում նշված գումարները: Կառավարությունը չի մեկնաբանել դիմողի՝ իրեն Ռուսաստանի Դաշնություն վերադարձնելու պահանջի առթիվ:

A. 41-րդ հոդված

155. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընդեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

156. Դատարանը գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների խախտում դիմողին Տաջիկստան ապօրինաբար տեղափոխելու և նրան պետական գործակալների կողմից ապօրինաբար կալանավորելու արդյունքում: Դատարանն ընդունում է, որ դիմողը պետք է կրած լինի տևական ոչ նյութական վնաս, որը չէր կարող փոխհատուցվել լոկ խախտումների արձանագրմամբ: Դատարանը գտնում է, որ տեղին է նրան 30,000 եվրո վճարելը՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

157. Ավելին, համաձայն Դատարանի պրակտիկայի՝ դիմողն ունի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման իրավունք, եթե միայն ցույց է տրված, որ դրանք եղել են իրական և անհրաժեշտ և ողջամիտ չափերի: Տվյալ գործով, հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ եղած փաստաթղթերը և վերը նշված չափանիշը, Դատարանը տեղին է համարում տրամադրել դիմողին 3000 եվրո՝ Դատարանի դիմելու կապակցությամբ կատարած ծախսերի և ծախքերի համար:

158. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանգվածի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

159. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի ոչ դրամական պահանջները վերաբերում են նախևառաջ Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածին, համաձայն որի

«1. Դատարանը մատնանշում է, որ Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի համաձայն՝ Բարձր պայմանավորվող կողմերը պատրաստվում են կատարել Դատարանի վերջնական վճիռները ցանկացած գործով, որում նրանք կողմ են:

2. Դատարանի վերջնական վճիռը պետք է ուղարկվի Նախարարների կոմիտե, որը վերահսկողություն է իրականացնում դրա կատարման նկատմամբ»:

160. Դատարանը նշում է, որ Կոնվենցիայի 46-րդ հոդվածի ներքո Պայմանավորվող կողմերը կոչված են ենթարկվելու Դատարանի վերջնական վճիռին՝ ցանկացած գործով, որով իրենք կողմ են, իսկ վճիռի կատարումը գտնվում է Նախարարների կոմիտեի հսկողության ներքո: Հետևաբար, *inter alia*, վճիռը, որով Դատարանը խախտում է հայտնաբերում, պատասխանող պետության վրա դնում է իրավական պարտականություն ոչ միայն վճարելու ներգրավված անձանց՝ արդարացի փոխհատուցման միջոցով տրամադրվող գումարները, այլ նաև՝ որոշելու Նախարարների կոմիտեի վի հսկողության ներքո ընդհանուր և/կամ, եթե տեղի է, անհատական միջոցները, որոնք առկա են իրենց ներպետական օրենսդրությունում, որով կարող է վերջ դրվել Դատարանի կողմից հայտնաբերված խախտմանը, և հնարավորության սահմաններում վերականգնել դրա հետևանքները (տես՝ Սկոզարին և Գյունտան ընդդեմ Իտալիայի [GC] գործով թիվ 39221/98 վճիռը և թիվ 41963/98 վճիռը, ECHR 2000-VIII և Նասրուլլուն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով 2007թ. հոկտեմբերի 11-ի թիվ 656/06 վճիռը, կետ 95): Բացառիկ դեպքերում հայտնաբերված խախտման բնույթը կարող է լինել այնպիսին, որ դրա վերացման համար պահանջվող անհատական միջոցը նշվի Դատարանի կողմից (տես, օրինակ, վերը՝ Ասսանիձեի գերծը, կետեր 202-203):

161. Դատարանը նկատում է, որ դիմողի կողմից հայցվող անհատական միջոց՝ պահանջում է պատասխանող Կառավարությունից խառնվել սուվերեն պետության ներքին գործերին:

162. Հաշվի առնելով տվյալ գործի հանգամանքները՝ Դատարանը չի գտնում, որ պետք է նշել որևէ անհատական միջոցներ՝ հայտնաբերված խախտումները վերացնելու համար (տես, *mutatis mutandis*, վերը՝ Մունինովի գործը, կետ 145):

ՎԵՐՈՔՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Շանաչում է դիմումն ընդունելի.
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում.
3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում.
4. Վճռում է, որ
  - (a) պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց երեք ամսվա ընթացքում դիմողին վճարի հետևյալ գումարները, որոնք պետք է փոխարկվեն ռուսական ռուբլիով՝ վճռի հրապարակման օրն առկա տոկոսադրույքով՝
    - (i) 30,000 եվրո, ներառյալ ցանկացած հարկ, որ կարող է ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ գումարած բոլոր հարկերը,
    - (ii) 3000 եվրո, ներառյալ ցանկացած հարկ, ծախսերի համար՝ գումարած բոլոր հարկերը:
  - (b) վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից մինչև վճարումը պետք է վճարվի սովորական տոկոս՝ պարտականությունը չկատարելու ընթացքում եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս,
5. Մերժում է դիմողի՝ արդարացի բավարարման վերաբերյալ պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և հրապարակվել գրավոր 2010թ. սեպտեմբերի 23-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերին համապատասխան:

Քարտուղար՝

Սորեն Նիլսեն

Նախագահող՝

Քրիստոս Ռոզակիս

ԽՈՋԱԵՎՆ ԸՆԴԴԵՍ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. մայիսի 12-ի վճիռը

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

A. Դիմողի ներկայացրած փաստերը

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

6. Դիմողը իսկամ է դավանում: Նա նշել է, որ ինքը որևէ քաղաքական կազմակերպության, այդ թվում՝ Ռուսաստանում, Գերմանիայում և Կենտրոնական Ասիայի որոշ պետություններում արգելված Հիզբ ուտ-Թահրիր («ՀԹ») կոչվող քաղաքական կազմակերպության անդամ չի եղել, բայց, այնուամենայնիվ, Տաջիկստանի իշխանությունները վերջինիս հետապնդել են որպես այս կազմակերպության ենթադրյալ անդամի:

7. Տաջիկստանի անվտանգության նախարարության 2000թ. հունիսի 22-ի որոշմամբ դիմողը քրեական պատասխանատվության է ենթարկվել «ապօրինի ծայրահեղական-կրոնական Հիզբ ուտ-Թահրիր» կազմակերպությանն անդամակցելու համար: Համաձայն այդ որոշման՝ դիմողը մի քանի ծանր և առանձնապես ծանր հանցանքներ է կատարել, որոնք մասնավորապես ուղղված են եղել Տաջիկստանի քաղաքական ռեժիմի դեմ և նպատակ են ունեցել կրոնական թշնամանք հրահրող նյութեր տարածել: Նույն օրը Տաջիկստանի անվտանգության նախարարությունը դիմողին ներառել է հետախուզվող անձանց ցուցակում և կազմել ձերբակալման մասին որոշում, սակայն վարույթը կասեցվել է, քանի որ վերջինիս գտնվելու վայրը հայտնի չի եղել:

8. 2001 թվականին դիմողը փախել է Մոսկվա:

9. 2001թ. հոկտեմբերի 27-ից մինչև դեկտեմբերի 7-ն ընկած ժամանակահատվածում, հանձնման իրականացման նպատակով, դիմողը Ռուսաստանում ձերբակալվել է: Սակայն նա շուտով ազատ է արձակվել, քանի որ նրա հանձնման համար պաշտոնական պահանջ չէր ներկայացել:

10. Իրավասու նարմնի միջոցով դիմողը բնակություն է հաստատել Ռուսաստանում:

2. Հանձնման դատավարական ընթացակարգը

11. 2007թ. նոյեմբերի 28-ին Օդինցովոյի շրջանի Դաշնային անվտանգության ծառայության և ոստիկանության Մոսկվայի բաժնի աշխատակիցը դիմողին ձերբակալել է:

12. 2007թ. նոյեմբերի 30-ի առավոտյան դիմողը հարցաքննվել է առանց պաշտպանի: Հարցաքննությունն անցկացնող ոստիկանն սպառնացել է բռնություն կիրառել դիմողի և վերջինիս ընտանիքի նկատմամբ, եթե նա ինքնական չլքի Ռուսաստանը և չմեկնի Տաջիկստան: Դիմողը նշել է, որ հարցաքննության ընթացքում իրեն չեն ներկայացրել ձերբակալելու հիմքերը: Իր ձերբակալման երկու շաբաթվա ընթացքում նա նույնիսկ պաշտպան ունենալու հնարավորություն չի ունեցել:

13. 2007թ. նոյեմբերի 30-ին Մոսկովյան շրջանի Օդինցովոյի քաղաքային դատարանը («Քաղաքային դատարան») որոշում է կայացրել դիմողին կալանքի տակ պահել՝ մինչև վերջինիս հանձնման հետ կապված դատավարության ավարտը: Կալանքի տակ պահելու ժամկետը նշված չի եղել:

14. 2007թ. նոյեմբերի 30-ից մինչև 2008թ. հունվարի 30-ը դիմողը կալանքի տակ է պահվել Օդինցովոյի ներքին գործերի շրջանային վարչության նախնական կալանավորման վայրում: Այդ ընթացքում նրա կինն արտաքսվել է Տաջիկստան:

15. 2007թ. դեկտեմբերի 21-ին Տաջիկստանի գլխավոր դատախազը դիմում է ներկայացրել Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին դիմողի՝ հանձնելու համար, ինչպես նաև ուղարկել է դիմողի՝ արգելված կազմակերպությանն անդամակցելու համար 2000թ. հունիսի 22-ին կայացված ձերբակալման մասին որոշման պատճենը, ինչպես նաև հետախուզման և ձերբակալման մասին որոշումների պատճենները:

16. 2008թ. հունիսի 4-ին Տաջիկստանի գլխավոր դատախազի տեղակալը դիմողին Տաջիկստան հանձնելու մասին պահանջ է ներկայացրել՝ վերջինիս քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար: Պահանջի մեջ նշված է եղել, որ դիմողը մեղադրվում էր ծայրահեղական կրոնական կազմակերպությանն անդամակցելու, ինչպես նաև կրոնական թշնամանք հրահրող նյութեր տարածելու համար:

17. 2008թ. հունիսի 4-ին դիմողը դատարանում վիճարկել է հանձնման մասին պահանջը:

18. 2008թ. օգոստոսի 22-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը հաստատել է 2008թ. հունիսի 4-ի պահանջը: Դատարանն ընդգծել է, որ դիմողին Տաջիկստան հանձնելու մասին պահանջի մերժման ոչ մի օրինական հիմք չկա, քանի որ, նախ` դիմողը Տաջիկստանի քաղաքացի է, իսկ վերջինիս կողմից ներկայացված` քաղաքական ապաստան տրամադրելու խնդրանքը մերժվել է: Դիմողի փաստարկներն այն մասին, որ նա անպարտ է իրեն մեղսագրվող արարքներում, դատարանն ստուգել է և մերժել «այն հիմնավորմամբ, որ Տաջիկստանի իրավապահ մարմինների կողմից իրեն ոչ արդարացի մեղադրանք առաջադրելը դատական լսումների ժամանակ քննարկման առարկա չի հանդիսանում»: Այնուհետև, դատարանը նշել է, որ նրա նկատմամբ կրոնական հետապնդումները հաստատված չեն եղել հիմնավոր ապացույցներով, և մեջբերել է հետևյալը`

«Պրն Խոջակը Ռուսաստանի Դաշնությունում չի ունեցել փախստականի կարգավիճակ, չի հետապնդվել ու չի հետապնդվում ռասայական, կրոնական, քաղաքական, ազգային կամ որոշակի խմբի պատկանելու պատճառով (և) Ռուսաստանի քաղաքացիություն կամ քաղաքական ապաստան ստանալու համար դիմում չի ներկայացրել»:

19. 2008թ. հոկտեմբերի 28-ին Ռուսաստանի Գերագույն դատարանը քննարկել է 2008թ. օգոստոսի 22-ի որոշման դեմ դիմողի ներկայացրած բողոքը և մերժել` բառացի վերաշարադրելով Մոսկվայի քաղաքային դատարանի կայացրած որոշումը:

3. Ապաստան տրամադրելու դատավարությունը

20. 2008թ. հունվարի 11-ին դիմողը քաղաքական ապաստան ստանալու համար դիմում է ներկայացրել Դաշնային միգրացիայի ծառայության մոսկովյան բաժին («Մոսկվայի ԴՄԾ»):

21. 2008թ. հունվարի 11-ին դիմողն իր պաշտպանությունն ապահովելու նպատակով խնդրագիր է ներկայացրել Ռուսաստանում Միավորված ազգերի կազմակերպության գրասենյակի` Փախստականների գործերով Գլխավոր հանձնակատարին (the UNHCR Office): Պարզվել է, որ UNHCR Office-ի անձնակազմին թույլ չեն տվել այցելել դիմողին:

22. 2008թ. մայիսի 16-ին Մոսկվայի ԴՄԾ-ն հրաժարվել է դիմողին քաղաքական ապաստան տրամադրել: Կայացրած որոշման մասին դիմողին ծանուցելու օրվա մասին ոչ մի տեղ հստակ նշում չկա:

23. Դիմողը դատարանում վիճարկել է ԴՄԾ-ի 2008թ. մայիսի 16-ի որոշումը: Գործով չբացահայտված մի օր Մոսկվայի Ջամոսկվորեցկի շրջանային դատարանը դատական ծախսերը չվճարելու պատճառով հրաժարվել է ընդունել դիմողի ներկայացրած բողոքը: Դիմողը վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել:

24. 2008թ. նոյեմբերի 18-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը բեկանել է Ջամոսկվորեցկի շրջանային դատարանի որոշումը և կարգադրել ընդունել դիմողի բողոքը` առանց դատական ծախսերի համար գանձումները կատարելու: Պարզվել է, որ Ջամոսկվորեցկի շրջանային դատարանում Մոսկվայի ԴՄԾ-ի որոշումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ իրականացվող դատավարությունը չի ավարտվել:

25. 2008թ. նոյեմբերի 26-ին UNHCR Office-ի աշխատակազմը դիմողին հարցման է ենթարկել:

B. Իշխանության ներկայացրած փաստերը

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

26. 2000թ. հունիսի 22-ին Տաջիկստանի անվտանգության նախարարության քննիչը, ստանալով դատախազի համաձայնությունը, դիմողին ձերբակալելու մասին որոշում է կայացրել:

27. 2001թ. հուլիսին դիմողը, լավ վարձատրվող աշխատանք փնտրելու նպատակով, ապօրինի մուտք է գործել Ռուսաստանի Դաշնության տարածք: Հետագա վեց տարիների ընթացքում դիմողը ժամանակավոր կացություն ստանալու համար Ռուսաստանի միգրացիոն ծառայություն ոչ մի դիմում չի ներկայացրել: Բացի դրանից, դիմողն ապաստան ստանալու վերաբերյալ դիմում ևս չի ներկայացրել: Դիմողը միգրացիոն քարտ չի ունեցել:

28. 2001թ. հոկտեմբերի 27-ին, Մինսկի կոնվենցիայի 61-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, դիմողը Մոսկվայում կալանավորվել է` որպես միջազգային հետախուզման մեջ գտնվող անձ:

29. 2001թ. դեկտեմբերի 7-ին դիմողը կալանքից ազատ է արձակվել, քանի որ նրա հանձնման վերաբերյալ պահանջ չի ներկայացվել:

30. 2002թ. փետրվարի 19-ին Տաջիկստանի Գլխավոր դատախազը Ռուսաստանի գլխավոր դատախազին դիմողի հանձնման մասին պահանջ է ներկայացրել:

31. 2002թ. փետրվարի 27-ին դիմողի հետախուզման մասին ոստիկանությանը կարգադրություն է ներկայացվել:

2. Հանձնման դատավարական ընթացակարգը

32. 2007թ. նոյեմբերի 28-ին դիմողը կալանավորվել է Դաշնային անվտանգության ծառայության և ոստիկանության աշխատակիցների կողմից:

33. Նույն օրը դիմողը հարցաքննվել է Օդինցովոյի դատախազության իրավասու մարմնի կողմից: Դիմողի կողմից ստորագրված գրավոր դիմումում նշված էր, որ վերջինս սահուն խոսում է ռուսերեն և թարգմանչի կարիք չունի: Դիմումում նշված էր հետևյալը՝

«... Ես տեղյակ եմ, որ իմ անունը ներառված է Տաջիկստանում հետախուզման մեջ գտնվող անձանց ցուցակում: Սակայն ես տեղյակ չեմ ինձ մեղսագրվող հանցագործությունների մանրամասներին: Տաջիկստանից ինձ տրամադրված քննչական փաստաթղթերը պարունակում են իմ անձնական տվյալները, սակայն այդ փաստաթղթերում նկարագրված հանցագործությունները ես չեմ կատարել: Իմ դեմ հարուցված քրեական գործի վերաբերյալ, ըստ էության, ես այլ տեղեկություններ չունեմ:

...Տաջիկստանում իմ քաղաքական հայացքների համար ես հետապնդման չեմ ենթարկվել: Ես Տաջիկստանի քաղաքացի եմ և որևէ գործակալություն, հյուպատոսություն, դեսպանատուն կամ ներկայացուցչություն դիմում չեմ ներկայացրել ինձ քաղաքական ապաստան տրամադրելու կամ փախստականի կարգավիճակ տալու համար»:

34. 2007թ. նոյեմբերի 30-ին Քաղաքային դատարանը քննել է Օդինցովոյի դատախազության՝ մինչև դիմողի հանձնման հետ կապված դատավարության ավարտը վերջինիս կալանքի տակ պահելու վերաբերյալ որոշումը: Այս որոշման մեջ նշված էր, որ դիմողը կասկածվում է Տաջիկստանում ծանր և առանձնապես ծանր հանցանքների կատարման մեջ և այն, որ այս որոշումը ընթերցվել է դատարանի դահլիճում: «Կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին որոշում» կոչվող փաստաթղթում Քաղաքային դատարանը նշել է, որ դիմողը կասկածվում է ռասայական և կրոնական թշնամանք հրահրելու և Տաջիկստանի սահմանադրական կարգը տապալելու համար հանցավոր կազմակերպություն ստեղծելու մեջ և, հիմք ընդունելով Մինսկի կոնվենցիայի և քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի պահանջները, որոշել է դիմողին կալանավորել: Քաղաքային դատարանն իր որոշումը պատճառաբանել է նրանով, որ դիմողն օտարերկրյա քաղաքացի է, չունի մշտական աշխատանք կամ մշտական բնակության վայր, և եթե նա կալանքի տակ չգտնվի, ապա կարող է թաքնվել իրավապահ մարմիններից, շարունակել զբաղվել ապօրինի գործունեությամբ կամ խոչընդոտել քրեական դատավարության ընթացքին: Դիմողը տեղեկացված էր կայացված որոշումը Մոսկվայի շրջանային դատարան երեք օրվա ընթացքում բողոքարկելու իր իրավունքի մասին:

35. 2007թ. դեկտեմբերի 24-ին Տաջիկստանի Գլխավոր դատախազությունը Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազությանը դիմում է ներկայացրել դիմողին, որպես սահաբեկչական գործողությունների կատարման համար մեղադրվող անձի հանձնման մասին:

36. 2007թ. դեկտեմբերի 28-ին Քաղաքային դատարանը, հիմք ընդունելով քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ և 166-րդ հոդվածները, որոշում է կայացրել մինչև հանձնման հետ կապված դատավարության ավարտը դիմողին կալանքի տակ պահելու մասին: Փաստաթուղթը վերնագրված էր «Կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին որոշում»: Դիմողը տեղեկացված էր կայացված որոշումը Մոսկվայի շրջանային դատարան երեք օրվա ընթացքում բողոքարկելու իր իրավունքի մասին:

37. Դիմողը չի բողոքարկել Քաղաքային դատարանի 2007թ. նոյեմբերի 20-ի և դեկտեմբերի 28-ի որոշումները:

38. 2008թ. հունվարի 11-ին դիմողն առաջին անգամ UNHCR Office-ին և Մոսկվայի ԴՄԾ-ին ուղղված նամակներում հայտարարել է, որ նա Տաջիկստանում ենթարկվել է քաղաքական հետապնդման:

39. 2008թ. հունիսի 4-ին Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազի տեղակալը բավարարել է դիմողի հանձնման մասին Տաջիկստանի Գլխավոր դատախազության պահանջը: Դիմողը տեղեկացված էր նշված որոշումը տասնօրյա ժամկետում բողոքարկելու իր իրավունքի մասին:

40. 2008թ. հունիսի 28-ին իր հանձնման մասին որոշման վերաբերյալ դիմողը վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել:

41. 2008թ. օգոստոսի 5-ին Մոսկվայի ԴՄԾ-ն դիմողից ժամանակավոր ապաստան տրամադրելու մասին դիմում է ստացել:

42. 2008թ. օգոստոսի 22-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը մերժել է դիմողի՝ իր հանձնման մասին որոշման դեմ բերված բողոքը:

43. 2008թ. օգոստոսի 27-ին դիմողը վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել 2008թ. օգոստոսի 22-ի որոշման դեմ:

44. 2008թ. հոկտեմբերի 28-ին Գերագույն Դատարանը մերժել է դիմողի վերաքննիչ բողոքը և ուժի մեջ է թողել 2008թ. օգոստոսի 22-ին դատարանի կայացրած որոշումը: 2008թ. նոյեմբերի 13-ին դիմողը ծանուցվել է վերաքննիչ դատարանի որոշման մասին:

2. Ապաստան տրամադրելու դատավարությունը

45. 2008թ. հունվարի 24-ին Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազությունը դիմողի պաշտպանից հարցում է ստացել, որով պաշտպանը խնդրում էր թույլատրել UNHCR Office -ի աշխատակիցներին այցելել իր պաշտպանյալին: THE UNHCR Office արված հարցման պատասխանը Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազությունը ստացել է միայն 2008թ. հուլիսի 23-ին: Հարցման մեջ նշված չեն եղել վերը նշված աշխատակազմի անձնական տվյալները: Այն բանից հետո, երբ արդեն այդ տվյալները ներկայացվել են, Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազությունը թույլ է տվել նրանց այցելել դիմողին:

46. Գործով չբացահայտված մի օր UNHCR Office-ը Մոսկվայի շրջանի դատախազությանը հայտնել է, որ դիմողը միջազգային պաշտպանության իրավունք ունի:

47. 2008թ. փետրվարի 26-ին դիմողը փախստականի կարգավիճակ ստանալու համար դիմում է ներկայացրել Մոսկվայի ԴՄԾ:

48. 2008թ. մարտի 20-ին Մոսկվայի ԴՄԾ-ի իրավասու մարմինները այցելել են քննչական մեկուսարան և հարցաքննել դիմողին:

49. Դիմողը հնարավորություն է ունեցել Տաջիկստանում հետապնդման ենթարկելու իր կասկածները հիմնավորելու համար: Աշխատակիցները մի քանի անգամ նրան հարցաքննել են:

50. 2008թ. մայիսի 16-ին Մոսկվայի ԴՄԾ-ն, մանրամասն ուսումնասիրելով դիմողի կողմից ներկայացված դիմումը, մերժել է այն և հրաժարվել դիմողին փախստականի կարգավիճակ տալ: Դիմողը վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել այդ որոշման դեմ:

51. 2008թ. հուլիսի 3-ին Մոսկվայի Ջամոսկվորեցկի շրջանային դատարանը չի բավարարել Մոսկվայի ԴՄԾ-ի 2008թ. մայիսի 16-ի որոշման դեմ դիմողի ներկայացրած վերաքննիչ բողոքը և դիմողին վերադարձրել է 2008թ. հուլիսի 28-ին բերված բողոքը՝ մինչև 2008թ. հուլիսի 18-ը որոշման թերությունները վերացնելու համար:

52. 2008թ. օգոստոսի 25-ին Մոսկվայի Ջամոսկվորեցկի շրջանային դատարանը որոշել է քննության չառնել Մոսկվայի ԴՄԾ-ի որոշման դեմ դիմողի ներկայացրած վերաքննիչ բողոքը, քանի որ վերջինս չէր վերացրել 2008թ. հուլիսի 3-ի որոշման մեջ նշված թերությունները:

53. 2008թ. նոյեմբերի 26-ին ժամանակավոր կացարան տրամադրելու մասին դիմողի խնդրանքը մերժվել է:

54. 2008թ. նոյեմբերի 18-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը բեկանել է 2008թ. օգոստոսի 25-ի որոշումը և գործն ուղարկել է առաջին ատյան՝ լրացուցիչ քննության:

55. 2009թ. մարտի 12-ին Մոսկվայի Ջամոսկվորեցկի շրջանային դատարանը մերժել է 2008թ. մայիսի 16-ի Մոսկվայի ԴՄԾ-ի որոշման դեմ դիմողի բերած բողոքը:

II. ՀԱՄԱՊՈՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

A. Քրեական դատավարության օրենսգիրք (քր.դատ.օր.)

56. Խափանման միջոցները կարգավորվում են քր.դատ.օր.-ի 13-րդ գլխում: Դատարանի որոշմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառվում է մեղադրյալի կամ կասկածյալի նկատմամբ միայն այն հանցագործությունների համար, որոնց համար նախատեսվող ազատագրկման ձևով պատժի առավելագույն ժամկետը երկու տարուց ավելի է և այլ, ավելի մեղմ խափանման միջոց հնարավոր չէ կիրառել (108-րդ հոդվածի 1-ին կետ): Կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու անհրաժեշտության դեպքում քննիչը՝ քննչական մարմնի ղեկավարի, ինչպես նաև վարույթն իրականացնող մարմինը՝ դատախազի համաձայնության դեպքում, դատարանին համապատասխան միջնորդություն են ներկայացնում (108-րդ հոդվածի 3-րդ կետ): Կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին միջնորդությունը ենթակա է միանձնյա կարգով քննության շրջանային կամ զինվորական դատարանի համապատասխան ատյանի դատարանի կողմից (109-րդ հոդվածի 4-րդ կետ): Կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ միջնորդությունը մերժելու վերաբերյալ դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել վերադաս ատյան՝ այդ մասին որոշումը կայացնելուց հետո՝ 3 օրվա ընթացքում (108-րդ հոդվածի 11-րդ կետ): Քննարկվող հանցագործության դեպքում կալանքի տակ պահելու ժամկետը չի կարող երկու ամսից ավելի լինել (109-րդ հոդվածի 1-ին կետ), սակայն համապատասխան ատյանի շրջանային կամ զինվորական դատարանի կողմից այդ ժամկետը կարող է երկարացվել մինչև վեց ամիս (109-րդ հոդվածի 2-րդ կետ): Ռուսաստանի Դաշնության դատախազի հետ համաձայնեցման դեպքում քննիչի միջնորդության առկայության պարագայում կալանքի տակ պահելու ժամկետի հետագա երկարաձգումը կարող է իրականացվել, երբ անձը մեղադրվում է ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործություններ կատարելու մեջ՝ մինչև 12 ամիս (109-րդ հոդվածի 3-րդ մաս):

57. Քր.դատ.օր.-ի 16-րդ գլուխը սահմանում է դատարանի և քրեական դատավարություն իրականացնող անձանց գործողությունների և կայացրած որոշումների բողոքարկման կարգը: Հետաքննության մարմնի, հետաքննիչի, հետաքննության բաժնի պետի, քննիչի, քննչական մարմնի ղեկավարի, դատախազի և դատարանի գործողությունները (անգործությունը) և որոշումները նշված օրենսգրքով նախատեսված կարգով կարող են բողոքարկվել քրեական դատավարության մասնակիցների կողմից, ինչպես նաև այլ անձանց կողմից՝ այն մասով, որով իրականացվող

դատավարական գործողությունները և կայացվող դատավարական որոշումները շոշափում են իրենց շահերը (123-րդ հոդված): Այդ գործողությունները և անգործությունները կարող են բողոքարկվել դատախազին (124-րդ հոդված): Հետաքննության մարմնի, քննիչի, քննչական բաժնի պետի կողմից քրեական գործի հարուցումը մերժելու, կարճելու, ինչպես նաև հետաքննիչի, քննիչի, քննչական մարմնի ղեկավարի և դատախազի կողմից կայացված այլ որոշումները կամ գործողությունները (անգործությունը), որոնցով խախտվում են քրեական դատավարության մասնակիցների սահմանադրական իրավունքները և ազատությունները կամ խոչընդոտում արդարադատության իրականացմանը, ենթակա են դատական կարգով բողոքարկման (125-րդ հոդված):

58. Օտարերկրյա պետությունից անձին հանձնելու մասին պահանջը ստանալիս, եթե այդ անձի նկատմամբ առկա չէ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու վերաբերյալ դատական մարմնի համապատասխան որոշում, Գլխավոր դատախազը կամ նրա տեղակալն անձի հանձնումն իրականացնելու նպատակով իրավասու են սույն օրենքով սահմանված կարգով վերջինիս նկատմամբ խափանման միջոց ընտրել (466-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

B. Սահմանադրական դատարանի որոշումները

1. Սահմանադրական դատարանի 2006թ. ապրիլի 4-ի թիվ 101- Օ որոշումը

59. Սահմանադրական դատարանը քննարկել է քր.դատ.օր.-ի 466-րդ հոդվածի 1-ին մասի և Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրության կիրառելիության հարցը և նույնությամբ կրկնել նախկինում կայացրած որոշումն այն մասին, որ սահմանված նորմերը զերազանցող, անժամկետ և առանց բողոքարկման հնարավորության անձին ինքնակամ կալանքի տակ վերցնել չի համապատասխանում Սահմանադրության 22-րդ հոդվածի ու Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին, և հանդիպում է բոլոր գործերում, այդ թվում հանձնման հետ կապված դատավարություններում:

60. Սահմանադրական դատարանի տեսակետի համաձայն՝ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածում և 2-րդ գլխում, ինչպես նաև քր.դատ.օր.-ի 13-րդ գլխում ամրագրված՝ անձի անձեռնմխելիության և իրավունքների ու ազատությունների երաշխիքներն ամբողջությամբ պահպանվել են հանձնման նպատակով կալանավորելիս: Քր.դատ.օր.-ի 466-րդ հոդվածն արգելում է իշխանության մարմիններից անձին կալանավորել՝ խախտելով քր.դատ.օր.-ի պահանջները կամ սահմանված ժամկետները:

2. Գլխավոր դատախազի՝ մեկնաբանություն ստանալու խնդրանքի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի 2006թ. հուլիսի 11-ի թիվ 158-Օ որոշումը

61. Գլխավոր դատախազը դիմել է Սահմանադրական դատարան 2006թ. ապրիլի 4-ի թիվ 101-Օ որոշման, մասնավորապես անձին հանձնման նպատակով կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ պաշտոնական մեկնաբանություն ստանալու համար:

62. Սահմանադրական դատարանը մերժել է դիմումն այն պատճառաբանությամբ, որ հանձնման նպատակով անձին կալանքի տակ պահելու ժամկետները և կարգը սահմանող քրեական իրավունքին վերաբերող կոնկրետ դրույթների մասին իրավասու չէ մեկնաբանություններ կատարել: Այդ հարցի վերաբերյալ մեկնաբանություն կատարելն ընդհանուր իրավասության դատարանների իրավագործությունն է:

3. Սահմանադրական դատարանի 2007թ. մարտի 1-ի թիվ 333-Օ-Ք որոշումը

63. Սահմանադրական դատարանը նորից ընդգծել է, որ քր.դատ.օր.-ի 466-րդ հոդվածով սահմանված չէ, որ անձին հանձնելու նպատակով նրան կալանքի տակ պահելու դեպքում չեն գործում քրեական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված պայմանները և ժամկետները:

C. Գերագույն դատարանի որոշումը

64. Ռուսաստանի Դաշնության Գերագույն դատարանը 2003թ. փետրվարի 14-ի որոշմամբ (*reshenie*) բավարարել է Գլխավոր դատախազի դիմումը, միջազգային և կրոնական մի շարք կազմակերպություններ որակել է որպես ահաբեկչական, որոնց թվում էր նաև HT-ն (որը հայտնի է որպես Իսլամի ազատագրության կուսակցություն) և արգելել Ռուսաստանի տարածքում դրանց գործունեությունը: HT-ի վերաբերյալ սահմանել է, որ այն ստեղծված է եղել իսլամական բնակչություն ունեցող ԱՊՀ երկրներում, այդ թվում՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում, ոչ-իսլամական կառավարությունը տապալելու և «համաշխարհային իսլամական խալիֆաթի վերածննդի միջոցով» իսլամական կառավարություն հաստատելու նպատակով:

III. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ ԵՎ ԱՅԼ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ

A. Եվրոպայի խորհուրդ

65. Ապաստան փնտրող անձանց իրավունքների ապահովման վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտումներից իրավական պաշտպանության միջոցներ տրամադրելու վերաբերյալ Անդամ պետություններին ուղղված Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ R(98)13 հանձնարարականի համաձայն՝

«Ապաստան փնտրող և ապաստան տրամադրելու մերժում ստացած անձը, առանց որևէ իրավունքի խախտման, իրավասու է բողոքարկելու իր դիմումի համաձայն ապաստան տրամադրելու բացասական որոշումը՝ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ R(98)13 և այլ հանձնարարականներով սահմանված կարգով... որի համաձայն՝

1. Յուրաքանչյուր ոք, ով ապաստան է փնտրում և փախստականի կարգավիճակ տրամադրելու մերժում է ստացել ու ենթակա է հանձնման, սակայն ոչ անհիմն կասկածներ ունի, որ ինքը խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի կենթարկվի, պետք է այդ անձին իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ տրամադրել՝ իշխանության մարմիններից պաշտպանվելու համար:
2. Սույն հանձնարարականի 1-ին մասի կիրառման դեպքում՝ իշխանության մարմիններից պաշտպանվելու իրավական միջոցները կարելի է արդյունավետ համարել, եթե՝...
  - a. այս մարմինն իրավասու է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջների պահպանման նկատառումներով որոշում ընդունել, ինչպես նաև համապատասխան դատական պաշտպանության միջոցներ ապահովել...
  - b. անձին հանձնելու պահանջը կասեցվել է՝ մինչև 2.2-րդ կետով սահմանված որոշում կայացնելը:

66. Եվրոպայի խորհրդի մարդու իրավունքների հանձնակատարը հրապարակել է Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների տարածք մուտք գործելու ցանկություն հայտնած օտարերկրյա քաղաքացիների, ինչպես նաև հանձնման մասին 2001թ. սեպտեմբերի 19-ի հանձնարարականը (CommDH(2001)19), որը վերաբերում է հանձնման պահանջին: Այս հանձնարարականը սահմանում է, որ՝

«11. Անհրաժեշտ է, որպեսզի Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքը ոչ միայն նախատեսված լինեն օրենքով, այլ նաև իրականացվի պրակտիկայում, հատկապես, երբ անձն իրավասու մարմիններին բողոք է ներկայացնում Եվրոպական կոնվենցիայով նախատեսված իր իրավունքների խախտման վերաբերյալ: Իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը պետք է տրամադրվի ցանկացած անձի, ով վիճարկում է իր հարկադիր վերադարձը կամ հանձնումը: Հանձնման մասին որոշումը ենթակա է կասեցման, եթե նվազագույնը Եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ կամ 3-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ դիմում է ներկայացված»:

67. Սույն գործով մի շարք այլ փաստաթղթեր Դատարանի կողմից ներկայացված են Գեբրեմեդիսին ընդդեմ Ֆրանսիայի թիվ 25389/05, ECHR 2007 վճռի 36-38-րդ կետերում:

B. Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին ԱՊՀ կոնվենցիա (Մինսկի կոնվենցիա)

68. Իրավական օգնություն ցույց տալու վերաբերյալ հանձնարարություն կատարելիս Մինսկի կոնվենցիայի կողմ հանդիսացող Ռուսաստանը և Տաջիկստանը հարցում ստանալիս կիրառում են իրենց երկրների օրենսդրությունը (8-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

69. Պահանջն ստանալուն պես՝ հարցվող Պայմանավորվող կողմն անհապաղ միջոցներ է ձեռնարկում այն անձին կալանավորելու ուղղությամբ, որի հանձնումը պահանջվում է, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ հանձնումը չի կարող կատարվել (60-րդ հոդված):

70. Անձը, որի հանձնումը պահանջվում է, միջնորդությամբ կարող է կալանավորվել նաև նախքան հանձնելու մասին պահանջն ստանալը: Միջնորդությունը պետք է բովանդակի հղում կալանավորելու մասին որոշմանը կամ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռին և նշում այն մասին, որ հանձնելու մասին պահանջը կներկայացվի լրացուցիչ (հոդված 60, մաս 1): Նախքան հանձնելու մասին պահանջն ստանալը կալանավորելու կամ ձերբակալելու մասին անհրաժեշտ է անհապաղ ծանուցել մյուս Պայմանավորվող կողմին (հոդված 61, մաս 3):

71. Մինսկի կոնվենցիայի 61-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ կալանավորված անձը պետք է ազատվի, եթե նրա հանձնման մասին պահանջը՝ համապատասխան բոլոր փաստաթղթերով հանդերձ, չստացվի կալանավորելու օրվանից քառասնօրյա ժամկետում (հոդված 61, մաս 1):

C. Տաջիկստանի վերաբերյալ Ձեկույցը

72. Տաջիկստան, խոշտանգումների վերաբերյալ ՄԱԿ-ի Կոմիտեի 2006թ. դեկտեմբերի 7-ի եզրակացություններ և հանձնարարականներ (CAT/C/TJK/CO/1), որոնք վերաբերում են երկրում մարդու իրավունքների ոլորտին վերաբերող իրավիճակին:

«Ներպետական օրենսդրությունում խոշտանգումների հասկացությունն ...ամբողջությամբ չի արտահայտում Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածի պահանջները, հատկապես խոշտանգումների կիրառման նպատակի և պետության պաշտոնատար անձանց և ի պաշտոնե գործող այլ անձանց վրա դրանց հետևանքների տարածման վերաբերյալ դրույթները:

...
Իրավակիրառ և քննչական մարմինների կողմից խոշտանգումների և վատ վերաբերմունքի կիրառման բազմաթիվ դեպքեր են տարածված, հատկապես քննվող քրեական գործի շրջանակներում ապացույցների կորզման նպատակով: Բացի դրանից, կանխարգելիչ միջոցառումներ չեն կիրառվում հասարակության բոլոր անդամներին խոշտանգումներից և դաժան վերաբերմունքից պաշտպանելու համար:

Կոմիտեն նաև իր մտահոգությունն է արտահայտում հետևյալ հարցերի շուրջ`

- a) ձերբակալված անձանց անմիջապես գրանցելու պարտականության վերաբերյալ օրենքի պահանջի բացը, ինչպես նաև անձին փաստացի ձերբակալելիս և մեղադրանք առաջադրելիս ձերբակալման և ձերբակալված անձի վերաբերյալ արձանագրությունների ու անկախ և անկողմնակալ բժշկական զննության բացակայությունը,
- b) գործով պաշտպան ունենալու, անկողմնակալ բժշկական փորձաքննության իրականացման, անմիջապես ձերբակալումից հետո հարազատների հետ հաղորդակցվելու իրավունքին խոչընդոտելու վերաբերյալ բազմաթիվ և մշտապես ստացվող հաղորդումները, ինչը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ և պրակտիկայով, մինչև ձերբակալման փաստի վերաբերյալ արձանագրություն կազմելը թույլ են տալիս նշված իրավունքների վերաբերյալ խախտումներ, իսկ նշված իրավունքների իրացումը հնարավոր է դառնում իրավասու մարմինների թույլտվության/նրանց խնդրանք ներկայացնելու պայմաններում,
- c) պաշտպանի, բժիշկների և ընտանիքի անդամների հետ հաղորդակցվելու անօրինական սահմանափակումների վերաբերյալ բազմաթիվ հայտարարությունները, որոնք, սակայն, չեն քննվում և չեն պատժվում,
- d) ձերբակալվածների նկատմամբ դատական վերահսկողության համապատասխան երաշխիքի բացակայությունը, քանի որ դատախազությունն արդեն նման հսկողություն իրականացրել է,
- e) մինչև դատաքննությունն անձին կալանքի տակ պահելու պրակտիկայի լայն կիրառումը, որը կարող է հասնել մինչև 15 ամսի,
- f) կալանավորված անձանց մահացության մեծ թիվը:

...
Կոնվենցիայով արգելված մեթոդներով իրավակիրառ և քննչական մարմինների կողմից հարցաքննության անցկացման վերաբերյալ բազմաթիվ հավաստի տեղեկությունները:

...
Կալանավայրերի նկատմամբ ներպետական և միջազգային մարմինների կողմից պարբերաբար իրականացվող հսկողության բացակայության և այդ վայրեր առանց ծանուցման և պարբերաբար այցելությունների արգելքի վերաբերյալ հավաստի տեղեկությունները»:

73. «Միջազգային համաներում» կազմակերպության «Կենտրոնական Ասիա, 2007թ. մարտից մինչև 2008թ. մարտն ընկած ժամանակահատվածում տարածաշրջանում առավել մտահոգություններ առաջացնող կարճ հարցեր» փաստաթղթում Տաջիկստանում դավանանքի ազատության վերաբերյալ իրադրությունները նկարագրվում են հետևյալ կերպ.

«Կրոնական փոքրամասնությունները և իրավապաշտպանները մտահոգություն են արտահայտել այն մասին, որ իշխանության մարմինների կողմից ընդունված որոշումները սահմանափակում են կրոնի և դավանանքի ազատությունը: 2007թ. երկրորդ կեսին մայրաքաղաքում` Դուշանբեում, փակվել և ոչնչացվել են չգրանցված մզկիթները... Կրոնի մասին նոր օրենքը ենթադրում էր, որ չգրանցված բոլոր կրոնական կազմակերպությունները ենթակա են փակման: Օրենքի նախագիծն առաջարկում էր գրանցման խիստ պահանջներ, ինչը կխոչընդոտեր կրոնական փոքրամասնություններին իրենց կարգավիճակի առաջնային և կրկնակի գրանցումն իրականացնելիս: Նախագծում նույնիսկ առաջարկվում էր կրճատել երկրում գործող մզկիթների քանակը և արգելել առաքելական (միսիոներական) գործունեությունը: Մինչ նոր օրենքի ընդունումը` Կառավարությունը կրոնական խմբերից իրենց իրավական կարգավիճակի գրանցման նոր դիմումները չէր ընդունում:

...
Նոյեմբերին [2007թ.] կրոնի և դավանանքի հարցերով ՄԱԿ-ի հատուկ զեկուցողը` Ասմա Ջահանգիրը, տարվա սկզբին Տաջիկստան իր այցելության վերաբերյալ զեկույց է ներկայացրել: Ձեկուցագրի դատողություններում ընդգծվում է «կրթական քաղաքականության մշակման անհրաժեշտությունը, որն ուղղված կլինի անձի իրավունքների պաշտպանությանը և կայուն փոփոխությանը, ինչպես նաև կարծրատիպերի վերացմանը, որոնք անհամատեղելի են կրոնի և դավանանքի ազատության հետ: Դատողություններում նաև նշվում է, որ կրոնական խմբերի գրանցումը պետք է պարզ և մատչելի լինի և չպետք է դավանանքի անբաժան պայման հանդիսանա»: Չատուկ զեկուցողը Տաջիկստանի իշխանության մարմիններին առաջարկել է «միջազգային իրավունքին,

փախստականների մասին օրենքի և մարդասիրական իրավունքի նորմերի պահանջներին համապատասխան ահաբեկչական գործողությունների դեմ հակազդելու միջոցներ ձեռնարկել»։ Նա նաև նշել է, որ «անկախ, անկողմնակալ և անաչառ դատական իշխանությունը կամ պաշտպանների ծառայության անհապաղ տրամադրումը երաշխիք են անձանց և կրոնական կազմակերպությունների կրոնի և դավանանքի ազատության համար»։

74. Տաջիկստանում մարդու իրավունքների պաշտպանի 2009թ. հունվարյան համաշխարհային զեկույց, որը մարդու իրավունքների վերաբերյալ երկրում առկա իրադրությունը նկարագրում է հետևյալ կերպ.

«Կրոնի ազատություն

Այդ դիտարկման իրականացման ժամանակ կառավարությունը դեռ խորհրդարան չէր ներկայացրել 2007 թվականին խիստ քննադատությունների արժանացած խղճի վերաբերյալ նոր օրենքի նախագիծը։ Նոր օրենքի պահանջներին համապատասխան՝ բոլոր կրոնական կազմակերպությունները ենթակա են վերազանցման՝ վերջին տասը տարիների ընթացքում այդ կազմակերպությունների անդամ հանդիսացող անձանց հասցեների տրամադրման պայմանով։ Ենթադրվում էր նաև, որ օտարերկրացիներին արգելվելու էր կրոնական կազմակերպություններ ստեղծել։

...

Ծայրահեղականության և ահաբեկչության դեմ պայքարի միջոցները

Գլխավոր դատախազի միջնորդությամբ Տաջիկստանի Գերագույն դատարանը խաղաղ ճանապարհով խալիֆաթի վերականգնումը քարոզող «Հիզբուտ-Թաիրի» կազմակերպությունը ճանաչեց որպես ծայրահեղական։ Իշխանությունները շարունակում էին ձեռքարկել այդ կազմակերպության անդամներին և նրանց մեղադրանք առաջադրում քաղաքական ռեժիմի խաթարման կամ ազգային, ռասայական կամ կրոնական թշնամանք հրահրելու կամ թեկուզ տպագիր նյութեր պահելու համար։

...

Կալանավայրերում մահվան և խոշտանգման դեպքեր

Տաջիկստանում խոշտանգման հասկացությունն ամբողջությամբ չի համապատասխանում խոշտանգման դեմ 2006թ. դեկտեմբերի ՄԱԿ-ի Կոմիտեի հանձնարարականին։ Դրական քայլ կարելի է համարել 2008թ. մարտին քրեական դատավարության օրենսգրքում կատարված փոփոխությունները, որոնք վերաբերում են խոշտանգմանը ձեռք բերված ապացույցների անթույլատրելիությանը։

Փորձագետները սահմանում են, որ դեպքերի մեծամասնությամբ խոշտանգման փաստերն անպատժելի են մնում։ Որպես բացառություն կարելի է օրինակ բերել այն դեպքը, երբ Հաթլոնյան շրջանի ոստիկանության երկու աշխատակիցներ անչափահասների նկատմամբ անթույլատրելի վարքագիծ են դրսևորել և դատապարտվել ազատազրկման. համապատասխանաբար մեկը դատապարտվել է չորս տարի ազատազրկման, իսկ մյուսի նկատմամբ պատիժը պայմանականորեն չի կիրառվել։

Ոչ քաղաքական կազմակերպությունները և ՁԼՄ-ները 2008 թվականին կալանավայրերում մահվան առնվազն երեք դեպք են մատնացույց անում, որոնց թվում է նաև քաղցկեղից մահացած՝ Տաջիկստանում գործող «Իսլամի վերածնունդ» կուսակցության ղեկավար Շամսիդդին Շամսիդդինովի մահվան դեպքը։ Կուսակցությունը փաստում է, որ 2003 թվականին վերջինիս կալանքի տակ պահելը քաղաքական նկատառումներով էր պայմանավորված, սակայն ժամանակին կատարված վիրահատությունը կփրկեր նրան։ Ռահմանովը և այլոք ընդդեմ Տաջիկստանի 2008թ. ապրիլի 1-ի որոշմամբ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հարցերով կոմիտեն Կառավարությանը մեղավոր է ճանաչել դիմողներից հինգի նկատմամբ խոշտանգում կիրառելու համար, ընդ որում, որոնցից երկուսն անչափահաս են եղել։ Բողոքների քննության ժամանակ Կառավարությունը կոմիտեի հետ չի համագործակցել։ 2008թ. հոկտեմբերի 30-ի՝ Ղուսեյնովը և Բուտանն ընդդեմ Տաջիկստանի որոշմամբ Կոմիտեն նման խախտումներ ևս արձանագրել է»։

75. 2009թ. փետրվարի 25-ին հրապարակված՝ 2008թ. մարդու իրավունքների վերաբերյալ ԱՄՆ պետական դեպարտամենտի զեկույցը Տաջիկստանի մասին հետևյալ տեղեկությունն է պարունակում.

«Տաջիկստանը ... ինքնավար պետություն է, որի քաղաքական կյանքը ղեկավարվում է Նախագահ Էմոմալի Ռահմոնի և նրա կողմնակիցների կողմից... »:

Մարդու իրավունքների ոլորտում կառավարական ձեռքբերումները դեռ ցածր են։ Կոռուպցիան շարունակում է խոչընդոտել ժողովրդավարական և սոցիալական բարեփոխումների իրականացմանը։ Մարդու իրավունքների ոլորտում առկա են հետևյալ խնդիրները՝... անվտանգության և այլ մարմինների կողմից կալանավորված անձանց նկատմամբ խոշտանգումների և վատ վերաբերմունքի կիրառումը, անվտանգության մարմինների անպատժելիությունը, մինչև դատաքննությունն անձին երկարատև կալանքի տակ պահելը, արդարացի դատաքննության իրավունքների ոտնահարումը, ազատազրկման վայրերում դաժան և կյանքի համար վտանգ ներկայացնող պայմանների առկայությունը, միջազգային դիտողների՝ դատապարտված անձանց մոտ մուտք գործելու արգելքը,.... դավանանքի, այդ թվում աստծուն ծառայելու ազատության սահմանափակումը,...

Օրենքն արգելում է ... [խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի] պրակտիկան, սակայն անվտանգության աշխատակիցները, այնուամենայնիվ, դիմում են նման գործողությունների։ Իրավասու մարմինները մարդու իրավունքների

հարցերով զբաղվող կազմակերպություններին չեն տրամադրում համապատասխան տեղեկություններ այդ խոշտանգումների վերաբերյալ դիմումներին արձագանքելու համար:

Անվտանգության մարմինների աշխատակիցները, հատկապես ներքին գործերի աշխատակիցները, հարցաքննության ժամանակ ապացույց ստանալու համար շարունակում են կիրառել ծեծը և բռնության այլ տեսակները: Ծեծը և բռնության այլ տեսակները հաճախ նաև կիրառվում են կալանավայրերում: Իրավունքի նորմերի և մարդու իրավունքների տեղական ոչ կառավարական բյուրոյի 2008թ. հետազոտություններում իրավամբ նշվում է, որ քրեական արդարադատության իրականացման մարմինները ոչ օբյեկտիվ վերաբերմունք են դրսևորում կալանավորված անձի ցուցմունքների նկատմամբ: Քրեական դատարավարության օրենսգրքում խոշտանգման վերաբերյալ հստակ սահմանումներ չկան, իսկ իրավապահ մարմիններն իրականացված խախտումները բացահայտելու ուղղությամբ մեթոդներ չեն մշակել:

...

Արդարադատության նախարարությունը շարունակում է մերժել վատ վերաբերմունքի կամ պայմանների առկայության դեպքում ներկայացված բողոքների վերաբերյալ քննություն իրականացնելու համար միջազգային մարմինների և քաղաքացիական կազմակերպությունների միջնորդությունները: Որոշ ոչ կառավարական կազմակերպությունների և արտերկրների դիվանագիտական մարմինների օգնության և հյուպատոսական ծրագրերի իրականացման նպատակով այդ վայրեր այցելելու թույլտվություն է տրամադրվել, սակայն վերջիններս կարող էին այցելել միայն որոշակի սահմանված վայրեր և այն էլ՝ արդարադատության նախարարության աշխատակիցների ուղեկցությամբ միայն: Կառավարությունը կալանավայրերի և քրեակատարողական հիմնարկների տարածքներ անարգել մուտք գործելու իրավունք սահմանող պայմանագիր չի ստորագրել Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի (ԿԽՄԿ) հետ, որից հետո միջազգային մոնիտորինգ իրականացնող ԿԽՄԿ-ի անձնակազմը 2007 թվականին հեռացել է երկրից և չի վերադարձել:

Տարվա ընթացքում ձերբակալված և կալանավորված անձինք դաժան և կյանքի համար վտանգավոր պայմանների, ինչպես նաև սանիտարական վիճակի վերաբերյալ բողոք են ներկայացրել: Սովն ու հիվանդություններն իրենց բնույթով լուրջ խնդիրներ են, սակայն արտաքին հետազոտությունները չեն կարող հիմք հանդիսանալ դրանց լրջության աստիճանը որոշելու համար: Բանտերի հարցերով զբաղվող կազմակերպությունները հայտնել են, որ առկա է մեծ թվով թոքախտի և ՄԻԱՎ-ի տարածվածություն և բժշկական ցածրորակ սպասարկում:

...

Կառավարությունը Խորհրդային Միության ժամանակներից քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ չի մտցրել և, որպես հետևանք, քրեական արդարադատությունն ի գործու չէ պաշտպանել անձանց կամայական ձերբակալումներից և կալանավորումներից:

...

Ոստիկանության աշխատակիցների կողմից բռնության զոհ դարձած անձինք կարող են փաստացի գրավոր բողոք ներկայացնել այդ մարմնի վերադասին: Սակայն տուժողների մեծ մասը գերադասում է լռել, քան ոստիկանության աշխատակիցների վրեժխնդրության սուբյեկտ դառնալ:

...

Դատախազներն իրավասու են ձերբակալման մասին որոշում կայացնել, իսկ մինչև դատական քննությունն անձին ձերբակալելիս դատարանի որոշում չի պահանջվում: Օրենքը թույլ է տալիս ոստիկանին անձին ձերբակալել առանց այդ մասին որոշման կայացման, սակայն պարտավորեցնում է 24 ժամվա ընթացքում այդ մասին դատախազին տեղյակ պահել: Մինչև դատական քննությունը, բացառիկ հանգամանքների առկայության դեպքում, անձը կարող է կալանքի տակ գտնվել մինչև 15 ամիս: Տեղի դատախազներն իրավասու են մինչև դատական քննությունն անձին մինչև երկու ամիս ժամկետով կալանավորելու մասին կարգադրություն տալ, իսկ կալանքի տակ պահելու վերաբերյալ այլ որոշումները պետք է առավել բարձր ատյանի դատախազի կողմից կայացվեն: Մեղադրյալը կարող է դատարանում վիճարկել իր կալանավորման օրինականության հարցը: Սակայն դեպքերի մեծամասնությամբ դատարանների մոտ կալանավորման օրինականության վերաբերյալ կասկած չի առաջանում, և նման վերանայումը ձևական բնույթ է կրում:

Կալանավորված անձը պաշտպանի իրավունք ունի: Կառավարությունը պարտավոր է իր միջոցներով ապահովել անձի այդ իրավունքը, եթե վերջինս համապատասխան նյութական միջոցներ չունի: Պրակտիկայում, սակայն, միշտ չէ, որ Կառավարությունն անվճարունակ անձանց պաշտպան է տրամադրում. պաշտպանյալի շահն ստորադասվում է Կառավարության շահին: Բացակայում է նաև անձին գրավի դիմաց ազատ արձակելու ինստիտուտը, սակայն հանցագործության կատարման մեջ մեղադրվող և կալանավորված անձինք մինչև դատաքննությունը բնակության վայրը չլքելու պայմանով կարող են պայմանականորեն ազատ արձակվել: Օրենքի պահանջների համապատասխան՝ արդեն իսկ մեղադրամբ առաջադրված և կալանավորված անձի ընտանիքի անդամները և պաշտպանը կարող են այցելել վերջինիս: Պաշտոնատար անձինք, սակայն, երբեմն մերժում են այդպիսի այցելության միջնորդություն ներկայացրած անձանց: Առանց անձին փաստացի մեղադրանք առաջադրելու՝ իշխանության ներկայացուցիչները շատ դեպքերում խոչընդոտում են կալանավորված անձին հաղորդակցվել իր հարազատների և պաշտպանի հետ:

...

Թեև օրենքը սահմանում է, որ դատական իշխանությունն անկախ մարմին է, պրակտիկայում գործադիր իշխանությունը և հանցավոր կառույցները ճնշում են գործադրում դատավորների և դատախազների նկատմամբ: Կոռուպցիան և այս ոլորտում անարդյունավետությունն էական խնդիրներ են առաջացնում:

Քրեական դատավարության օրենսգիրքը դատախազին անսահմանափակ իշխանություն է տալիս դատավորների և պաշտպանների նկատմամբ: Այդ իշխանությունը դրսևորվում է բոլոր գործերով քննության և հսկողության իրականացմամբ: Օրենքով սահմանված «հսկողական լիազորությունները» թույլ են տալիս դատախազին վիճարկել դատարանի որոշումները նաև դատական քննության շրջանակներից դուրս: Դատախազները կարող են փաստացի փոխել դատարանի կայացրած որոշումը և անհիմն բողոքարկել վերադաս ատյաններ: Նման իրավասությունները խոչընդոտում են դատական իշխանության անկախությունը:

Նախագահը, խորհրդարանի հետ խորհրդակցելով, իրավասու է նշանակել և պաշտոնանկ անել դատավորներին և դատախազներին: Ստորին ատյանի դատարանների դատավորները շատ դեպքերում ավելի թույլ մասնագիտական ունակություններ և սահմանափակ հնարավորություն ունեն ծանոթանալու իրավական տեղեկատվական նյութերին: Դատավորների և դատախազների ցածր աշխատավարձը նրանց դրդում է կաշառք վերցնելու: Դատավորները քաղաքականապես խոցելի են:

Դատական քննությունը բոլոր դատարաններում դռնբաց է, բացառությամբ պետական գաղտնիքի առնչվող հանցագործությունների գործերով դատական քննության: Կազմակերպություններն առանց հիմքերի չեն կարող մոնիտորինգ իրականացնել: Նախագահող դատավորի կողմից ընտրված ատենակալները և երկու «ժողատենակալները» որոշում են անձի մեղավորության կամ անմեղության հարցը: Նիստին մասնակցող դատավորների ընտրության հարցը միանշանակ չէ, սակայն վերջիններս այդքան մեծ դեր չեն կատարում դատական քննության ընթացքում, իսկ ամբողջ դատավարությունն իրականացնում է նախագահող դատավորը:

Օրենքի համաձայն գործը ենթակա է քննության 258 օրվա ընթացքում, սակայն պրակտիկայում այդ ժամկետը երկարաձգվում է: Օրենքով սահմանված կարգով դատարանն անձանց հանրային պաշտպաններ է տրամադրում, եթե վերջիններս անվճարունակ են, սակայն պրակտիկայում կալանավորված անձանց այդ իրավունքը ոտնահարվում է:

Մեղադրանք առաջադրած անձինք միշտ իրենց մեղավոր են ճանաչում: Դատավորներն ավելի հաճախ հավաստի են համարում իրավապահ մարմինների, հատկապես անվտանգության նախարարության աշխատակիցների կողմից տրված ցուցմունքները և հաճախ նույնիսկ անտեսում են իրեղեն ապացույցները:

Օրենքի համաձայն՝ պատասխանողը և պաշտպանն իրավասու են ծանոթանալու գործով ձեռք բերված ապացույցներին, առերեսում իրականացնել և վկաներ հարցաքննել: Ցանկացած անձ կարող է ցուցմունք տալ և, ըստ էության, բոլոր ցուցմունքները ենթակա են քննության: Օրենքը նախատեսում է նաև բողոքարկման իրավունքը: Որպես պատասխանող կարող է հանդես գալ ցանկացած անձ:

Թեև Սահմանադրությունը նախատեսում է դավանանքի ազատություն, սակայն պրակտիկայում այդ իրավունքը սահմանափակվում է և ցանկացած կրոն դավանելու իրավունքի հանդեպ հարգանքն սկսում է աստիճանաբար անհետանալ:

Ուլամոյի Խորհուրդը՝ մուսուլմանական հոգևորականության կոմիտեն, մշակում է կրոնական պրակտիկային վերաբերող մեկնաբանություններ, որոնց աշխարհի բոլոր իմամները պետք է հետևեն: Թեև այս կոմիտեն համարվում է անկախ կազմակերպություն, այն ենթարկվում է կառավարական ազդեցությանը: Մշակույթի նախարարության կրոնի հարցերով զբաղվող մարմինը պատասխանատու է գործող բոլոր կրոնական կազմակերպությունների համար: Այդ մարմինը Կառավարության հետ խորհրդակցելուց հետո գրանցում և հաստատում է գործող կրոնական կազմակերպությունների սրբավայրերը: Ինչ վերաբերում է մուսուլմաններին, ապա կրոնի հարցերով զբաղվող մարմինը հսկողություն է իրականացնում հաջի, ինչպես նաև դրա մասնակից անձանց նկատմամբ: Կրոնական քաղաքականության ղեկավարման համար նախագահ Ռահմոնը տարվա ընթացքում ստեղծել է մուսուլմանական ուսմունքի կենտրոն:

Կառավարությունը շարունակում է սահմանափակել այն կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը, որոնք կարող են «վտանգել ազգային անվտանգությունը»...

Կառավարության աշխատակիցները մշտապես հսկողություն իրականացնելու համար այցելում են մզկիթներ, ստուգում տեսանյութերը և ձայնագրառումները՝ հակակառավարական և ծայրահեղական գործողությունների վերաբերյալ ապացույց ձեռք բերելու համար: Կրոնի հարցերով զբաղվող մարմինը շարունակում է ստուգել իմամների կրոնական գիտելքները՝ կրոնական հարցերի շուրջ իրենց տեսակետներին տեղեկանալու համար:

...

Օտարերկրյա ազդեցությունից պաշտպանելուն ուղղված միջոցառումները հանգեցրել են երկրում կրոնական փոքրամասնությունների իրավունքների սահմանափակմանը: Կառավարությունը չհայալ չհամարեց ՀԹ-ի (Հիզբուտ-Թահրիր) գործունեության նկատմամբ ընդունված արգելքը: Ավելին, Կառավարությունը Սալաֆիս կոչվող ևս մի իսլամական քաղաքական կազմակերպության գործունեության նկատմամբ սահմանափակումներ է մտցրել:

...

ՕՐԵՆՔ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ԳՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

76. Դիմողը փաստել է, որ Տաջիկստանի հանձնելու դեպքում ինքը կենթարկվի վատ վերաբերմունքի և իր նկատմամբ կխախտվի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջը: Նա նաև նշել է, Ռուսաստանի Դաշնության կառավարությունը հաշվի չի առել հանձնման դիմում ներկայացրած պետությունում խոշտանգման գոհ դառնալու վտանգը: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի ներկայացրած բացատրությունները

1. Կառավարությունը

77. Կառավարությունը վիճարկել է դիմողի փաստերը:

78. Իր փաստարկներում Տաջիկստանի կառավարությունը հավաստել է, որ 1998 թվականից մինչև 2000 թվականը դիմողը սահմանադրական կարգը տապալելու նպատակով հանցավոր խմբակցության է անդամակցել և հանդիսացել է Հիզբուտ-Թահիրի քաղաքական կազմակերպության անդամ, ռասայական և կրոնական թշնամանք հրահրող տեղեկություններ է տարածել և անօրինական խմբավորման համար նոր անդամներ է հավաքագրել:

79. 2003թ. փետրվարի 14-ին Գերագույն դատարանը Հիզբուտ-Թահիրի ճանաչել է ահաբեկչական կազմակերպություն և արգելել է դրա գործունեությունը Ռուսաստանի Դաշնության տարածքում:

80. Օդինցովոյի դատախազությունում իրականացված առաջին հարցաքննության ընթացքում տրված այն հարցին, թե դիմողը արդյոք քաղաքական հետապնդումների ենթարկվել է, թե՛ ոչ, վերջինս բացասական պատասխան է տվել՝ ավելացնելով, որ Ռուսաստանի Դաշնության տարածք է եկել աշխատանք փնտրելու նպատակով:

81. 2008թ. մարտի 20-ին դիմողը փաստել է, որ Տաջիկստանից փախուստի է դիմել անվտանգության նախարարության հետապնդումների պատճառով, սակայն իր այդ հայտարարության վերաբերյալ ոչ մի ապացույց չի ներկայացրել: Դրա փոխարեն դիմողը նշել է, որ իր եղբայրը դատապարտվել է ինը տարի ազատազրկման, քանի որ անդամակցել է Հիզբուտ-Թահիրի կազմակերպությանը: Կառավարության տեսակետի համաձայն՝ դիմողը տեղեկացված է եղել վերոնշյալ կազմակերպության գործունեության մասին:

82. Դիմողը չէր կարող կրոնական արարողությունների կատարման համար հետապնդման ենթարկվել, քանի որ իսլամը համարվում է Տաջիկստանի պետական կրոնը: Բացի դրանից, Կառավարությունը նշել է, որ Տաջիկստանում ոչ մի կրոնական կազմակերպություն հետապնդման չի ենթարկվել:

83. Հաջորդ վեց տարիների ընթացքում դիմողը Ռուսաստանում փախստականի կարգավիճակ ստանալու համար դիմում չի ներկայացրել: Մոսկվայի ԴՄԾ-ն, մանրամասն ուսումնասիրություն կատարելուց հետո, հանգել է այն եզրակացությանը, որ դիմողը չի համապատասխանում փախստականի կարգավիճակին: Այս մարմնի աշխատակիցներն ուսումնասիրել են Տաջիկստանում առկա քաղաքական և սոցիալական վիճակը, հատկապես մանրամասն ուսումնասիրել են դատական և ուղղիչ հիմնարկների աշխատանքը, ինչպես նաև Տաջիկստանի իշխանությունների վերաբերմունքը մուսուլմանների նկատմամբ:

84. Տաջիկստանի Գլխավոր դատախազությունը դիվանագիտական երաշխիքներ է ներկայացրել այն մասին, որ դիմողը ենթարկվելու է քրեական պատասխանատվության այն արարքների համար, որոնցում մեղավոր է ճանաչվել, իսկ դատարանի առջև պատասխան տալու և քրեակատարողական հիմնարկում պատիժը կրելուց հետո կարող է լքել Տաջիկստանը և, բացի դրանից, դիմողը չի վտարվի կամ չի հանձնվի երրորդ Պետության՝ առանց Ռուսաստանի իշխանության մարմինների համաձայնության: Քրեական օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան՝ Տաջիկստանը պարտավոր է պաշտպանել անձանց իրավունքները, իսկ հանցանքի կատարման համար նշանակված պատիժը չի կարող անձին ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքներ պատճառելու կամ արժանապատվությունը նվաստացնելու նպատակ հետապնդել:

85. Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարարությունը հայտնել է Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազին, որ հանձնման մասին միջնորդությունը մերժելու հիմքերը բացակայում են, քանի որ Տաջիկստանը, որպես ՄԱԿ-ի անդամ, պարտավորվել է իրականացնել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով նախատեսված դրույթները և ապահովել պետական մարմինների կողմից իրականացված գործառույթները բողոքարկելու՝ անձանց իրավունքը: Տաջիկստանը վավերացրել է 1966թ. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը, 1989թ. Փախստականների մասին կոնվենցիան, Խոշտանգումների դեմ 1984թ. կոնվենցիան և այլ միջազգային

փաստաթղթեր: Ռուսաստանի Դաշնությունը պաշտոնապես ճանաչել է Տաջիկստանը որպես սոցիալական, ժողովրդավարական պետություն:

86. Վատ վերաբերմունքի զոհ դառնալու՝ դիմողի ներկայացրած փաստարկներն անհիմն են: Հետևաբար, նրա հանձնումը Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքի խախտում չէր առաջացնի:

2. Դիմողը

87. Դիմողը հայտնել է Ռուսաստանի իշխանության մարմիններին, որ ինքը հետապնդվում է Հիզբուտ-Թահիրի կազմակերպությանն անդամակցելու համար: Մասնավորապես, 2008թ. օգոստոսի 22-ին նա հայտնել է Մոսկվայի քաղաքային դատարանին, որ 2001 թվականին ինքը տեղեկացել է, որ Տաջիկստան վերադառնալուն պես իրեն կալանավորելու են: Դիմողը 2001 թվականից ներառված է եղել հետախուզման մեջ գտնվող անձանց ցուցակում, ինչը հաստատվում է նաև այն հանգամանքով, որ վերջինս 2001թ. հոկտեմբերի 27-ին կալանավորվել է որպես Տաջիկստանում հետախուզվող անձ: 2008թ. օգոստոսի 22-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանում հարցաքննվելիս դիմողը պաշտպան չի ունեցել և, հետևաբար, չի գիտակցել իր կողմից արված արտահայտության իրավական հետևանքների մասին: Դիմողը նշել էր, որ Ռուսաստանի Դաշնություն է եկել աշխատանք փնտրելու նպատակով: Դիմողը նաև նշել է, որ փախստականի կարգավիճակ ստանալու համար իրավասու էր դիմելու համապատասխան մարմիններին ցանկացած ժամանակ, այլ ոչ թե Ռուսաստան ժամանելուց անմիջապես հետո: Դիմողը նաև կասկածի տակ է առնել գործում դիվանագիտական երաշխիքների առկայությունը: Այսպիսով, ընդհանուր առմամբ դիմողը հայտնել է, որ Տաջիկստան հանձնելու դեպքում իր նկատմամբ կխախտվեն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքները:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

88. Դատարանը նշում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ պահանջը՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի դրույթներին համապատասխան չի կարելի անընդունելի համարել: Դատարանը նաև գտնում, որ այլ հիմքեր չկան այն անընդունելի համարելու համար: Այսպիսով, Դատարանը հայտնում է, որ խախտման վերաբերյալ պահանջն ընդունելի է:

2. Հիմքեր

a) Ընդհանուր սկզբունքներ

89. Դատարանը նաև կրկնում է, որ վատ վերաբերմունքը պետք է հասնի թեկուզ նվազագույն մակարդակի, որպեսզի համարվի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում: Այդ նվազագույն մակարդակի գնահատականը, բնականաբար, համեմատական հասկացություն է: Այն կախված է գործի այնպիսի հանգամանքներից, ինչպիսիք են վերաբերմունքի կամ պատժի բնույթն ու բովանդակությունը, դրա արտահայտման ձևերն ու մեթոդները, տևողությունը, ֆիզիկական կամ հոգեբանական ազդեցությունը, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև սեռը, տարիքը կամ տուժողի առողջական վիճակը (տե՛ս S.-ն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [GC] թիվ 24724/94, կետ 68, 1999թ. դեկտեմբերի 16): Վատ վերաբերմունքը պետք է հաստատվի գոյություն ունեցող ապացույցներով: Գնահատականի համար Դատարանն ապացույցների նկատմամբ կիրառում է «հիմնավոր կասկածների բացակայությունը», սակայն ավելացնում, որ ապացույցները պետք է կազմված լինեն հստակ, պարզ և փոխհամաձայնեցված կամ այլ անհերքելի դատողություններից (տե՛ս Ջալլոհն ընդդեմ Գերմանիայի [GC] թիվ 54810/00, կետ 67, ECHR 2006-IX):

90. Այնուհետև Դատարանը հիշեցնում է, որ Պայմանավորվող պետությունների կողմից հանձնման իրականացումը կարող է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում առաջացնել և, Կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխան, պետությունը կարող է պատասխանատվության ենթարկվել այն բանի համար, որ հանձնման ենթակա անձը կարող է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքի զոհ դառնալ: Պետությանը նման պատասխանատվության ենթարկելը նաև ենթադրում է այդտեղ առկա իրավիճակի պարզաբանում, մասնավորապես Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքների առկայության պարզաբանում: Ամեն դեպքում, միջազգային իրավունքի կամ Կոնվենցիայի նորմերից ելնելով՝ ընդունող պետությանը չի կարելի պատասխանատվության ենթարկել (տե՛ս Սորինգն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Սերիա A թիվ 161, կետ 91, 1989թ. հուլիսի 7):

91. Եթե ապացուցվի, որ անձի հանձնման դեպքում վերջինս կենթարկվի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված ֆիզիկական վատ վերաբերմունքի, ապա Դատարանը պարտավոր է հիմք ընդունել գործով առկա ապացույցները կամ սեփական նախաձեռնությամբ ապացույցներ ձեռք բերել (տե՛ս Հ.Լ.Ռ.-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի, Դատական վճիռների և որոշումների մասին զեկույց 1997-III, կետ 37, 1997թ. ապրիլի 29): Պայմանավորվող պետություններին Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտմամբ

պատասխանատվության ենթարկելիս պետք է հաշվի առնվի հանձնման դեպքում անձին նման վատ վերաբերմունքի ենթարկելու վտանգի մասին Պայմանավորվող պետությանը հայտնի լինելու փաստերի տեսանկյունից (տե՛ս Կրուզ Վարասը և այլոք ընդդեմ Շվեդիայի, Սերիա A թիվ 201, 1991թ. մարտի կետեր 20, 75-76 և Վիլվարաջահը և այլոք ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Սերիա A թիվ 215, 1991թ. հոկտեմբերի 30, կետ 107): Սակայն, եթե դիմողը չի վտարվել կամ հանձնվել Դատարանում գործի քննության ժամանակ, համապատասխան ժամանակը կհանդիսանա Դատարանում իրականացված դատաքննության ժամանակը (տե՛ս Չահալն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, 1996թ. նոյեմբերի 15, կետեր 85-86, 1996-V Ձեկույցներ):

92. Վատ վերաբերմունքի վտանգի առկայությունը պարզելու համար Դատարանը, հաշվի առնելով պետությունում առկա իրավիճակը և հանգամանքները, պետք է ուսումնասիրի հանձնման կանխատեսելի հետևանքները (տե՛ս վերը նշած Վիլվարաջահը և այլոք, 108-րդ կետի վերջին մասը): Դիմողի համար սկզբունքային է այնպիսի ապացույցներ ներկայացնել, որոնք կհաստատեն, որ իր նկատմամբ կիրառված միջոցները հնարավոր է հանգեցնեն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վերաբերմունքին (տե՛ս Ն.-ն ընդդեմ Ֆինլանդիայի թիվ 38885/02 որոշում, կետ 167, 2005թ. հուլիսի 26): Եթե նման ապացույցներ կան, Կառավարությունն իրավունք ունի փարատելու դրանց վերաբերյալ առկա կասկածները (տե՛ս Ռյաբիկինն ընդդեմ Ռուսաստանի թիվ 8320/04, կետ 112, 2008թ. հունիսի 19):

93. Ինչ վերաբերում է քննարկվող պետությունում առկա ընդհանուր վիճակին, Դատարանը նշում է, որ առանձնակի կարևորություն է տալիս մարդու իրավունքների հարցերով զբաղվող «Սիջազգային համաձայնություն» կոչվող միջազգային կազմակերպության կամ որպես պետական աղբյուր հանդիսացող ԱՄՆ պետական դեպարտամենտի ներկայացրած զեկույցներում առկա տեղեկություններին (տե՛ս, օրինակ, վերը նշված Չահալը, կետեր 99-100, Մուսլիմն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 53566/99 որոշում, կետ 67, 2005թ. ապրիլի 26, Սաիդն ընդդեմ Նիդեռլանդների, թիվ 2345/02, կետ 54, 2005թ. հուլիսի 5 և Այ-Մոաջադն ընդդեմ Գերմանիայի (որոշումը) թիվ 35865/03, 2007թ. փետրվարի 20, կետեր 65-66): Միաժամանակ, Դատարանը նշում է, որ երկրում անկայուն վիճակի հետևանքով վատ վերաբերմունքի հավանականությունն ինքնին չի կարելի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում համարել (տե՛ս վերը նշված Վիլվարաջահը և այլոք, կետ 111 և Ֆատզան և այլոք ընդդեմ Գերմանիայի (որոշումը) թիվ 67679/01, 2001 մայիսի 31): Եթե Դատարանի կողմից ուսումնասիրվող տեղեկություններն ունեն ընդհանուր բնույթ, ապա դիմողը պետք է ավելի կոնկրետացնող, լրացուցիչ ապացույցներ ներկայացնի (տե՛ս Սամատկուլովը և Ասքարովն ընդդեմ Թուրքիայի [GC] թիվ 46827/99 և 46951/99 որոշումները, կետ 73, ECHR 2005-I):

(b) Տվյալ գործով կիրառելի հիմնական սկզբունքներ

94. Վերը նշված նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ պետք է ստուգել, թե արդյոք դիմողին Տաջիկստան հանձնելով խախտվո՞ւմ են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջները: Քանի որ դիմողը դեռ չի հանձնվել, իսկ Դատական կանոնակարգի 39-րդ Կանոնի համաձայն՝ նրա նկատմամբ խափանման միջոց ընտրելու մասին որոշում է կայացվել, վատ վերաբերմունքի վտանգի ֆիզիկական հաշվարկի ժամկետ պետք է համարել Դատարանում գործի քննության ժամկետը:

95. Դիմողի փաստարկների համաձայն՝ Տաջիկստանում խոշտանգման ենթարկվելու վտանգը պայմանավորված է երկու հանգամանքով: Առաջին՝ հիմք ընդունելով մի շարք միջազգային կազմակերպությունների զեկույցները՝ դիմողը փաստում է, որ մարդու իրավունքների ոլորտում երկրում տիրող իրավիճակը, մեղմ ասած, ողբալի է: Երկրորդ՝ նա հայտնում է, որ Տաջիկստանում կալանավորվելուց հետո իր հանդեպ վատ վերաբերմունքի վտանգի առկայությունն ավելի մեծ է, քանի որ նա հետապնդվում է որպես Զիզբուտ-Թահիրի կազմակերպության անդամ:

96. Հետևաբար, Դատարանն առաջին հերթին քննարկում է այն հարցը, թե արդյոք երկրում տիրող քաղաքական իրավիճակը կարո՞ղ է ենթադրել, որ դիմողը վատ վերաբերմունքի զոհ կդառնա: Այս հարցի կապակցությամբ Դատարանն ընդգծում է Կառավարության կողմից ներկայացված այն փաստարկը, որ Տաջիկստանը հարգում է մարդու հիմնարար իրավունքները: Սակայն Դատարանը գտնում է, որ անձանց վտարման կամ հանձնման գործերով ինքն իրավասու է իշխանության կողմից ներկայացված փաստարկները համեմատել վստահելի և օբյեկտիվ աղբյուրներից ստացված փաստերի հետ (տե՛ս Սալահ Շեյխն ընդդեմ Նիդեռլանդների թիվ 1948/04, կետ 136, ECHR 2007-... և Սաադին ընդդեմ Իտալիայի [GC], թիվ 37201/06, կետ 131, 2008թ. փետրվարի 28):

97. Այս հարցի կապակցությամբ Դատարանը, հիմք ընդունելով օբյեկտիվ աղբյուրներից ստացված տեղեկությունները, փաստում է, որ Տաջիկստանում մարդու հիմնարար իրավունքների վերաբերյալ առկա իրավիճակը լուրջ մտահոգությունների տեղիք է տալիս: Օրինակ՝ խոշտանգումների դեմ կոմիտեն նշում է, որ Տաջիկստանի օրենսդրությունն ամբողջությամբ չի համապատասխանում խոշտանգման դեմ կոնվենցիայի տեքստին և բովանդակությանը, ինչն ինքնին վատ վերաբերմունքից անձանց պաշտպանության մակարդակի վերաբերյալ կասկածների տեղիք է տալիս: Կոմիտեն նաև նշել է, որ հաճախ անձին կալանավորելու փաստը ոչ մի տեղ չի գրանցվում, կալանավորված անձանց իրավաբանական և համապատասխան բժշկական օգնություն չի տրամադրվում և նրանց հարցաքննում են խոշտանգման դեմ կոնվենցիայի դրույթներով արգելված մեթոդներով (տե՛ս վերը՝ կետ 72):

«Միջազգային համաներուճը» հայտնել է, որ Տաջիկստանում դավանանքի ազատությունն ապօրինաբար սահմանափակվում է պետական մարմինների կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 73): «Մարդու իրավունքների պաշտպան» կազմակերպությունը նշում է, որ վատ վերաբերմունք կիրառած պետական մարմինների անպատժելիությունը տարածված բնույթ է կրում (տե՛ս վերը՝ կետ 74): ԱՄՆ պետական դեպարտամենտը նույնպես նշել է, որ անվտանգության աշխատակիցները հաճախ վատ վերաբերմունք են դրսևորում անձանց նկատմամբ և խոչընդոտում անկախ միջազգային մարմինների, այդ թվում՝ Կարմիր խաչի աշխատակիցներին այցելելու կալանավայրեր (տե՛ս վերը՝ կետ 75):

98. Կառավարության կողմից բերված փաստարկները Դատարանին համոզիչ չթվացին այն պատճառով, որ մարդու իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ փաստաթղթերի վավերացումն ինքնին չի կարող վատ վերաբերմունքից անձանց պաշտպանության երաշխիք հանդիսանալ: Հիմնարար իրավունքները հարգելու երաշխիքներ նախատեսող ներպետական օրենսդրության առկայությունը կամ միջազգային պայմանագրերին անդամակցելն ինքնին վատ վերաբերմունքից պաշտպանության երաշխիք չեն կարող հանդիսանալ այն դեպքում, երբ իրականում հավաստի աղբյուրները փաստում են, որ իշխանության որոշ մարմիններ գործում են Կոնվենցիայով սահմանված սկզբունքներին հակառակ (տե՛ս վերը նշված Սաադին, կետ 147): Քանի որ Կառավարությանը չի հաջողվել ապացուցել, որ մարդու իրավունքների ոլորտում Տաջիկստանում առկա վիճակը բարելավվել է՝ ներկայացված զեկույցներում առկա իրավիճակի համեմատ, Դատարանը պատրաստ է փաստել, որ կալանավորված անձանց նկատմամբ վատ վերաբերմունքը շարունակում է Տաջիկստանում արդիական խնդիր համարվել:

99. Այնուամենայնիվ, Դատարանը նշում է, որ վերոգրյալ փաստարկները վկայում են երկրում առկա ընդհանուր վիճակի մասին, սակայն պետք է հաստատվեն կոնկրետ բողոքներով և պահանջում են նաև այլ ապացույցներ (տե՛ս վերը նշված Մամատկուլովը և Ասքարովը՝ կետ 73): Նույն ենթատեքստում Դատարանը պետք է ստուգի՝ արդյոք իշխանության մարմինները, մինչև հանձնման մասին որոշում կայացնելը, գնահատել են վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու վտանգի առկայությունը (տե՛ս վերը նշված Ռյաբիկինը, կետ 117):

100. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ դիմողի հիմնական փաստարկը հանդիսանում է այն, որ Տաջիկստանում վատ վերաբերմունքի զոհ դառնալու վտանգը կապվում է իրեն մեղսագրվող արարքների ծանրության հետ: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դիմողը մեղադրվում է միջազգային իսլամական կազմակերպությանը՝ Հիզբուտ-Թահրիրին անդամակցելու համար: Դատարանը հիշեցնում է, որ քննվող զործի այն մասում, որտեղ դիմողը նշում է, որ խմբի անդամ հանդիսացող անձինք պարբերաբար ենթարկվում են վատ վերաբերմունքի, պետք է գործեն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության միջոցները, այն դեպքում, երբ մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող անկախ միջազգային կազմակերպության և պետական մարմնի կողմից ներկայացված զեկույցներով, իր կողմից բերված փաստարկներով դիմողը կապացուցի, որ լուրջ հիմքեր կան ենթադրելու, որ վատ վերաբերմունքը տարածված է նշյալ կազմակերպության անդամների նկատմամբ (տե՛ս վերը նշված Սաադին, կետ 132): Նշված հանգամանքներից ելնելով՝ Դատարանը չի պնդում, որպեսզի դիմողն այլ լրացուցիչ ապացույցներ ներկայացնի, քանի որ դրանով իսկ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության միջոցները պատրանքային բնույթ կկրեն (տե՛ս Մուսիմովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 42502/06 որոշում, 2008թ. դեկտեմբերի 11, կետ 95 և Հ.Ա.-ն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի թիվ 25904/07, 2008թ. հուլիսի 17, կետ 116):

101. Տաջիկստանում դիմողին մեղադրում են Հիզբուտ-Թահրիր կազմակերպությանն անդամակցելու մեջ, ինչը դիմողն ամեն անգամ հերքում է: Հաշվի առնելով հեղինակավոր կազմակերպությունների զեկույցները (տե՛ս, մասնավորապես, կետեր 73 և 75), Դատարանը նշում է, որ լուրջ հիմքեր կան ենթադրելու, որ քաղաքական կամ կրոնական կազմակերպության անդամներն իշխանությունների կողմից ենթարկվում են հետապնդման: Անդրադառնալով Իշխանությունների կողմից ներկայացված այն փաստին, որ դիմողը Ռուսաստանի Դաշնությունն ժամանելուն պես փախստականի կարգավիճակ ստանալու միջնորդություն չի ներկայացրել, ինքնին վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու վտանգի ժխտման փաստ չի կարելի համարել, քանի որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության երաշխիքներն ավելի լայն են, քան Միավորված ազգերի կազմակերպության 1951 թվականի՝ Փախստականների մասին կոնվենցիայի 32-րդ և 33-րդ հոդվածներով նախատեսված միջոցները (տե՛ս վերը նշված Սաադին, *փոփոխություններով*, կետ 138):

102. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Դատարանը գտնում է, որ բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ դիմողին Տաջիկստան հանձնելու դեպքում վերջինս Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վերաբերմունքի զոհ կդառնա:

103. Դատարանը նշում է, որ իշխանությունները հիմք են ընդունել Տաջիկստանի Գլխավոր դատախազի հայտնած այն երաշխիքը, որ դիմողը վատ վերաբերմունքի զոհ չի դառնա (տե՛ս վերը՝ կետ 84): Այս կապակցությամբ Դատարանն ընդգծում է, որ իր իրավասության մեջ է մտնում ստուգել, թե արդյոք դիվանագիտական երաշխիքներն իրենց կիրառական բնույթով կարող են վատ վերաբերմունքից պաշտպանվելու երաշխիք հանդիսանալ: Դատարանը նշում է, որ գործում ներկայացված երաշխիքներն անորոշ են և չկոնկրետացված և, հետևաբար, Դատարանը կասկածի տակ է առնում դրանց արժե-

քավորության հարցը: Դատարանը մեկ անգամ ևս ընդգծում է, որ դիվանագիտական երաշխիքներն ինքնին բավարար չեն վատ վերաբերմունքից պաշտպանվելու համար այն դեպքում, երբ հավաստի աղբյուրները տեղեկացնում են, որ իշխանության մարմինները Կոնվենցիայի դրույթներին հակասող գործողություններ են կատարում (տե՛ս վերը նշված Սաադին, կետեր 147-148):

104. Վերջում Դատարանը քննության է առնում դիմողի փաստարկն այն մասին, որ ռուսական իշխանության մարմինները լուրջ քննություն չեն իրականացրել վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու վտանգը բացահայտելու համար: Իշխանությունները հավաստել են, որ դիմողը 2008թ. հունվարի 11-ին՝ մոտավորապես հանձնման մասին միջնորդությունն ստանալուց հինգ ամիս առաջ, Ռուսաստանի միգրացիայի ծառայություն հայտարարություն է ներկայացրել այն մասին, որ ինքը Տաջիկստանում քաղաքական հետապնդման է ենթարկվել (տե՛ս վերը՝ կետ 38): Սակայն դիմողի հանձնման վերաբերյալ վերաքննիչ բողոքի քննության ժամանակ Ռուսաստանի Գերագույն դատարանն ուղղակի հայտնել է, որ ապաստան տրամադրելու վերաբերյալ դիմողի խնդրանքը մերժվել է, իսկ Տաջիկստանում կրոնական հետապնդման ենթարկվելու հավաստումներն անհիմն են ճանաչվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 18 և 19): Այդ պատճառով Դատարանը չի կարող հանգել այն եզրակացությանը, որ Ռուսաստանի իշխանության մարմինները քննության են առել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքի վտանգի առկայությունը դիմողին Տաջիկստան հանձնելու դեպքում:

105. Այսպիսով, Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ դիմողին Տաջիկստան հանձնելը կհանգեցնե՛ր Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

106. Դիմողը նշել է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (f) կետի պահանջների համաձայն՝ մինչև հանձնումն իրեն անժամկետ կալանքի տակ պահելը «անօրինական» է եղել հետևյալ պատճառաբանություններով: Առաջին՝ 2007թ. դեկտեմբերի 21-ին նրան կալանավորել են՝ առանց հանձնման մասին պաշտոնական պահանջի առկայության: Երկրորդ՝ նրան կալանքի տակ պահելու ժամկետը դատարանի կողմից չի երկարացվել: Բացի դրանից, նա նաև մեջբերել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետը՝ նշելով, որ իրեն անհապաղ չեն տեղեկացրել ձերբակալման հիմքերի մասին: Եվ վերջապես, դիմողը նշել է նաև Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը՝ ընդգծելով, որ նախ՝ իր կալանավորման նկատմամբ դատական հսկողություն չի իրականացվել, իսկ, բացի դրանից, ինքը հնարավորություն չի ունեցել բողոքարկելու իր կալանավորումը, քանի որ երկու շաբաթ կալանքի տակ լինելով՝ զրկված է եղել պաշտպան ունենալու իրավունքից:

107. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը՝ այնքանով, որքանով վերաբերելի է սույն գործին, սահմանում է՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով՝

...

անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ նրա անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով, կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ են ձեռնարկվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով:

2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին:

...

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

A. Կողմերի ներկայացրած բացատրությունները

1. Կառավարությունը

108. Կառավարությունը փաստել է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի մասով դիմողը չի սպառել ներպետական պաշտպանության միջոցները, ինչպես նաև դատարան կամ դատախազություն բողոք չի ներկայացրել մինչև դատավարության ավարտն իր կալանքի անօրինականության կամ անհիմն երկարատև լինելու վերաբերյալ: Կառավարությունը նաև հավաստիացրել է, որ 2007թ. դեկտեմբերի 28-ի և 30-ի որոշումների դեմ վերաքննիչ բողոք չի ներկայացվել:

109. Այնուհետև Կառավարությունը փաստել է, որ դիմողի կալանավորումն անհրաժեշտ էր նրա հանձնումն իրականացնելու համար և բխել է Ռուսաստանի օրենսդրության իրավական դրույթներից և միջազգային իրավական չափանիշներից: Դիմողի հանձնման հետ կապված գործողություններն իրականացվել են առանց անհարկի ձգձգումների՝ օրենքով սահմանված կարգով:

110. 2007թ. նոյեմբերի 28-ին Օդիսցովոյի դատախազությունը դիմողին ներկայացրել է ձերբակալման հիմքերը: Հարցաքննության ժամանակ դիմողը գրավոր շարադրել է, որ ինքը

քաղաքական հետապնդման չի ենթարկվել և փախստական չէ: Հաջորդ երկու շաբաթների ընթացքում դիմողը պաշտպան ունենալու միջոցառումներ չի ներկայացրել:

111. Դիմողին մինչև դատավարության ավարտը կալանքի տակ պահելն իրականացվել է քր.դատ.օր.-ի պահանջներին համապատասխան, որոնք, Սահմանադրական դատարանի 2006թ. ապրիլի 4-ի որոշմամբ սույն գործով կիրառելի են ճանաչվել: Մինչև հանձնման վերաբերյալ դատավարության ավարտը ծանր հանցագործության կատարման մեջ մեղադրվող անձանց մինչդատական կալանքի ժամկետը չի կարող գերազանցել տասներկու ամիսը: Դիմողին մինչև դատավարությունը կալանքի տակ պահելու ժամկետը տևել է տասներկու ամիս: Կալանքի տակ պահելու ժամկետը, թեև Քաղաքային դատարանի 2007թ. դեկտեմբերի 28-ի որոշման մեջ չի ամրագրվել, իրականացվել է 109-րդ հոդվածի և Մինսկի կոնվենցիայի 62-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան: Հետևաբար, Կառավարության պնդմամբ՝ դիմողը կարող էր մինչև իր հանձնման մասին պահանջի ներկայացումը քառասուն օր գտնվել կալանքի տակ, այնուհետև ևս տասներկու ամիս՝ մինչև հանձնման վերաբերյալ դատաքննության ավարտը: Դիմողը իրավունք ուներ վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը:

2. Դիմողը

112. Դիմողը հավաստիացրել է, որ իր կալանքն անօրինական է եղել, քանի որ կալանքի ժամկետը ներպետական դատարանների կողմից չի երկարացվել: Վերջինս նաև բողոք է ներկայացրել 5-րդ հոդվածի 2-րդ և 4-րդ կետերի խախտման վերաբերյալ:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Տվյալ գործով կիրառելի հիմնական սկզբունքներ

(a) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետ

113. Դատարանն ուշադրություն է հրավիրում Կառավարության այն փաստարկի վրա, որ դիմողը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի առումով չի սպառել ներպետական պաշտպանության միջոցները: Սակայն Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում այս հարցը քննարկել հետևյալ պատճառաբանությամբ:

114. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետը նախատեսում է այն տարրական պաշտպանության միջոցները, այդ թվում՝ նաև այն, որ ձերբակալված անձը պետք է տեղեկացվի իր ձերբակալման հիմքերի մասին: Այս դրույթը համարվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության միջոցի ամբաժան մասը. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջից բխում է, որ ցանկացած ձերբակալված անձ պարզ, մատչելի, ոչ մասնագիտական, վերջինիս համար հասկանալի լեզվով պետք է տեղեկացվի, որ իր ձերբակալման օրինականությունը կարող է դատական կարգով վիճարկվել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի պահանջներին համապատասխան: Եթե այս տեղեկությունը պետք է ձերբակալված անձին անմիջապես հայտնել, ապա նույնը չի կարելի ասել ձերբակալում իրականացնող անձի կողմից տրամադրվող ցանկացած տեղեկության մասին: Դրա տրամադրման բովանդակությունը և օպերատիվությունը պետք է գնահատվի յուրաքանչյուր գործով առանձին՝ հաշվի առնելով դրա առանձնահատկությունները (տե՛ս Ֆոքսը, Քենփրեյը, Հարթլին և այլոք ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, Սերիա A թիվ 182, 1990թ. օգոստոսի 30, կետ 40):

115. Այնուհետև Դատարանը հիշեցնում է, որ հանցանքի կատարման մեջ մեղադրվող անձին ձերբակալելիս Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետը չի պահանջում, որպեսզի ձերբակալված անձին սահմանված որոշակի ձևով, ներառյալ նաև ամբողջական մեղադրանքի վերաբերյալ տեղեկատվություն տրամադրվի (տե՛ս Բորդովսկին ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 49491/99, 2005թ. փետրվարի 8, կետ 56): Այն դեպքում, երբ մեղադրանքի վերաբերյալ տրամադրվող ոչ բավարար տեղեկությունները կարող են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետի պահանջներին համապատասխան ձերբակալված անձի՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված արդար դատաքննության իրավունքի խախտմանը հանգեցնել, հանձնման նպատակով ձերբակալված անձի վրա այդ սկզբունքը չի տարածվում, քանի որ դատական քննությունը կապված է հանցագործության սահմանման հետ (տե՛ս Կ.-ն ընդդեմ Բելգիայի, գանգատ թիվ 10819/84, 1984թ. հուլիսի 5, Կոմիտեի Որոշումներ, Ձեկույցներ և որոշումներ (DR) 38, էջ 230):

116. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշել է, որ դիմողի գրավոր դիմումից պարզ է դառնում, որ նրան ուղարկվել են Տաջիկստանում նրա նկատմամբ հարուցված քրեական գործով մի շարք քննչական փաստաթղթեր, որոնց կապակցությամբ էլ վերջինս հայտնել է, որ իրեն մեղավոր չի ճանաչում մեղսագրվող արարքներում (տե՛ս վերը՝ կետ 33): Հիմք ընդունելով այս փաստերը՝ Դատարանը գտնում է, որ Ռուսաստանի իշխանության մարմինների կողմից նման փաստաթղթեր տրամադրելը պետք է համարել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված

պարտականության պատշաճ կատարում (տե՛ս Էմինբեյլին ընդդեմ Ռուսաստանի թիվ 42443/02 որոշում, 2009 փետրվարի 26, կետ 57 և վերը նշված Բորդովսկին, կետ 57):

117. Այսպիսով, գանգատի այս մասը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն համարվում է ոչ բավարար հիմնավորված և նույն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված հիմքով ենթակա է մերժման:

(b) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ և 4-րդ կետեր

118. Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն փաստարկին, որ դիմողը չի սպառել ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված իրավական պաշտպանության միջոցները, ապա պետք է նշել, որ այն անխաղճիորեն կապված է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի հետ և անհրաժեշտ է Կառավարության հակափաստարկները քննության առնել ներկայացված գանգատի հանգամանքների հետ մեկտեղ:

119. Այնուհետև, Դատարանը նշում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման հիմքով ներկայացված գանգատը չի կարելի ոչ պատշաճ ապացուցված համարել: Դատարանը նշում է, որ այն անընդունելի համարելու հիմքեր չկան: Այսպիսով, Դատարանը ներկայացված գանգատն ընդունելի է համարում:

3. Հանգամանքներ

a) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետեր

120. Առաջին հերթին Դատարանը քննության է առել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի վերաբերյալ ներկայացված գանգատը:

121. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի նպատակը ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցների օրինականության նկատմամբ դատական հսկողության ապահովումն է (տե՛ս Դե Վիլդեն, Օմսը և Վերսիպն ընդդեմ Գերմանիայի, *փոփոխություններով*, Սերիա A, թիվ 12, 1971թ. հուլիսի 18): Իրավական պաշտպանության միջոցները պետք է անձին տրամադրվեն ձերբակալելուն պես, որպեսզի վերջինս անմիջապես հնարավորություն ունենա վիճարկելու իր ձերբակալման օրինականությունը: Նման վերանայումը, համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում, կարող է հանգեցնել անձին կալանքից ազատելուն: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված իրավական պաշտպանության միջոցների առկայությունն անվիճելի է: Դրա բացակայությունը հանգեցնում է արդարադատության մատչելիության և հասանելիության նվազեցման, ինչը խոչընդոտում է սույն հոդվածի նպատակների իրականացմանը (տե՛ս Թալատ Թեպեն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 31247/96, 2004թ. դեկտեմբերի 21, կետ 72):

122. Նախ՝ Դատարանը նշում է, որ վերը քննարկված իրավական պաշտպանության երաշխիքները մինչև հանձնման դատավարության իրականացումը դիմողին չեն տրամադրվել, այլ միայն նշվել է, որ նա կարող է բողոք ներկայացնել դատախազություն կամ դատարան: Կառավարությունը նաև հավաստել է, որ դիմողը 2007թ. նոյեմբերի 30-ի և դեկտեմբերի 28-ի որոշումների դեմ կարող էր վերաքննիչ բողոք ներկայացնել:

123. Դատարանը նշում է, որ 2007թ. նոյեմբերի 30-ի և դեկտեմբերի 28-ի երկու որոշումներն էլ կոչվում են «խափանման միջոցի ընտրության վերաբերյալ որոշումներ», և որոնցում հղում էր կատարված քր.դատ.օր.-ի 108-րդ հոդվածին: Նաև նշված էր, որ այդ որոշումներն անձը կարող է բողոքարկել Մոսկվայի շրջանային դատարան՝ կայացման օրվանից եռօրյա ժամկետում (տե՛ս վերը՝ կետեր 34 և 36):

124. Դատարանը միանշանակ համաձայն է, որ քր.դատ.օր.-ի 108-րդ հոդվածի 11-րդ կետը սահմանում է, որ դիմողն իրավասու էր բողոքարկելու կալանավորման մասին 2007թ. նոյեմբերի 30-ին կայացված առաջին որոշումը: Սակայն Կառավարությունը չի մեկնաբանել այն փաստը, որ 2007թ. դեկտեմբերի 28-ի կալանքի մասին որոշման ժամկետը չի երկարաձգվել, սակայն ընտրված խափանման միջոցը նորից կիրառվել է՝ հաշվի չառնելով այն փաստը, որ 2007թ. նոյեմբերի 30-ի որոշումը չէր վերացվել, իսկ դիմողի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը շարունակել է գործել և չի փոխվել: Դատարանը նշում է, որ ներպետական իրավունքը շարունակում է լռել կալանքի մասին կայացված երկրորդ որոշման բողոքարկման հնարավորության մասին և գտնում է, որ այս պայմաններում դիմողը 2007թ. դեկտեմբերի 28-ի որոշումը չէր կարող բողոքարկել:

125. Եթե նույնիսկ ենթադրենք, որ դիմողը 2007թ. դեկտեմբերի 28-ի և նոյեմբերի 30-ի որոշումները բողոքարկելու մասով չի սպառել ներպետական պաշտպանության միջոցները, ապա Դատարանը նշում է, որ կողմերի միջև տարակարծություններ չեն առաջանում այն հարցի շուրջ, որ դիմողը, մինչև հանձնման վերաբերյալ դատավարության ավարտն ավելի քան տասը ամիս շարունակել է մնալ կալանքի տակ: Դատարանը գտնում է, որ այդ ժամանակահատվածի ընթացքում կարող էին բացահայտվել նաև խափանման միջոցի ընտրության վերաբերյալ նոր հանգամանքներ, և, համաձայն

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի, դիմողը հնարավորություն կունենար դիմել իրավասու «դատարան» իր անազատության «անօրինականությունը» նոր հանգամանքների լույսի ներքո քննության առնելու համար, որոնք ի հայտ են եկել իրեն առաջին անգամ կալանավորելուց հետո (տե՛ս Իսմայլովը և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 2947/06, կետ 146, 2008թ. ապրիլի 24):

126. Կառավարությունը միայն փաստել է, որ դիմողը իրավասու էր դիմելու դատարան կամ դատախազություն կալանավորման մասին որոշման օրինականությունը քննության առնելու համար, սակայն ներպետական օրենսդրության կոնկրետ դրույթ չի հիշատակել: Այս կապակցությամբ Դատարանը հիշեցնում է, որ ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցների սպառված չլինելու վերաբերյալ հայտարարություն ներկայացրած իշխանությունները պարտավոր են ապահովել իրավական պաշտպանության մատչելիությունը ինչպես օրենսդրությամբ, այնպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայում: Այլ կերպ ասած, այն պետք է մատչելի լինի և դիմողի հաղթանակի բանական հնարավորություն նախատեսի (տե՛ս Սելմուհին ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC] թիվ 25808/94, կետ 76, ECHR 1999-V և Սիֆսուդն ընդդեմ Ֆրանսիայի (որոշում) թիվ 57220/00, կետ 15, ECHR 2002-VIII): Այնուհետև Դատարանը հիշեցնում է, որ ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցների «արդյունավետությունը» վերաբերում է հայտնաբերված խախտման վերացմանը կամ կայացված որոշմամբ պատճառված վնասների հատուցմանը (տե՛ս Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի [GC], թիվ 30210/96, կետ 158, ECHR-XI):

127. Ամեն դեպքում, չի քննարկվում այն հարցը, թե արդյոք Կառավարությունը սահմանե՞լ է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտման վերաբերյալ դիմումի առկայության դեպքում դատարանի կամ դատախազի կողմից փոխհատուցման կամ կանխարգելիչ հատուցման ձև: Դատարանն ընդգծում է, որ հանգել է այն եզրակացությանը, որ քր.դատ.օր.-ի 108-րդ և 109-րդ հոդվածները հանձնման նպատակով կալանավորված անձանց թույլ չեն տալիս բողոքարկել իրենց կալանավորման օրինականության հարցը, եթե դատախազը կալանքի երկարացման համար պահանջ չի ներկայացրել (տե՛ս Նասրուլլուն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 656/06, կետ 88, 2007թ. հոկտեմբերի 11, վերը նշված Իսմայլովը և այլոք, կետ 151 և վերը նշված Մուսիմովը, կետ 114): Ավելին, Դատարանը կասկածի տակ է առնում, որ «քրեական դատավարության կողմերը» քր.դատ.օր.-ի 16-րդ գլխով նախատեսված կարգով կարող են նախնական քննության փուլում կայացված որոշումները դատախազին (հոդված 124-րդ) կամ դատարան (հոդված 125) բողոքարկել և նշում է, որ դիմողը կարող էր նաև զանգատ ներկայացնել այս հարցի վերաբերյալ, քանի որ գործից չի երևում, որ Ռուսաստանի դատարանների կողմից ընկալվող իմաստով քրեական դատավարության կողմ է հանդիսանում (տե՛ս վերը նշված Մուսիմովը, կետ 115):

128. Դատարանը, այսպիսով բավարար չի գնահատում այն հանգամանքը, որ ներպետական օրենսդրությունը սահմանափակում էր դիմողի՝ կալանավորման օրինականության վերաբերյալ դատարան դիմելու իրավունքը:

129. Համապատասխանաբար, Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ Կառավարությունը չի կարողացել ապացուցել, որ իրավական պաշտպանության միջոցները թե՛ օրենսդրության մեջ, և թե՛ իրավակիրառ պրակտիկայում հասանելի են, և, հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ իրավական պաշտպանության միջոցներն արդյունավետ և մատչելի չեն (տե՛ս Ա.-ն և Ե.-ն ընդդեմ Նորվեգիայի, թիվ 9042/04, կետ 41, 2007թ. մայիսի 31 և Վերնիլլուն ընդդեմ Ֆրանսիայի, Սերիա A թիվ 198, 1991թ. փետրվարի 20): Հետևաբար, ներպետական պաշտպանության միջոցների սպառված չլինելու վերաբերյալ Կառավարության փաստարկները ենթական են մերժման:

130. Սրանից բխում է, որ մինչև հանձնման վերաբերյալ դատավարության իրականացման ավարտը կալանքի տակ գտնվելով՝ դիմողը հնարավորություն չի ունեցել բողոքարկելու իր կալանքի օրինականության հարցը: Այս հանգամանքների լույսի ներքո, Դատարանը անհրաժեշտ չի համարում առանձին քննության առնել դիմողի այն զանգատը, որ երկու շաբաթ կալանքի տակ գտնվելով՝ պաշտպանի ծառայություններից չի կարողացել օգտվել:

131. Այսպիսով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

(b) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետ

132. 5-րդ հոդվածը վերաբերում է մարդու հիմնարար իրավունքներին, հատկապես Պետության անհարկի միջամտություններից անձի պաշտպանության իրավունքին (տե՛ս Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի, 1996թ. դեկտեմբերի 18, կետ 76, 1996-VI Ձեկույցներ): 5-րդ հոդվածի շարադրանքից երևում է, որ դրանում նշված երաշխիքները վերաբերում են «յուրաքանչյուրին» (տե՛ս Ա.Ի.-ն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի [GC] թիվ 3455/05, կետ 162, ECHR 2009-...): Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի (a) - (f) ենթակետերն ազատության սահմանափակման սպառիչ թվարկում են տալիս, և դրանցից դուրս ազատագրվման ցանկացած սահմանափակում համարվում է անօրինական (տե՛ս վերը նշված Ա.-ն և այլոք, կետ 163):

133. Կողմերը համակարծիք են, որ նախ դիմողը կալանավորվել է որպես անձ, «ուն վերաբերյալ քրեական գործ է հարուցվել ... հանձնման նպատակով», և որ նրան կալանավորելը կարգավորվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (f) ենթակետով: Սակայն կողմերը վիճարկել են, թե արդյոք դիմողի կալանավորումը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով «օրինական» է եղել, թե՛ ոչ:

134. Անհրաժեշտ է քննարկել այն հարցը, թե դիմողի կալանավորման «օրինականությունը» կարելի է համարել վեճի առարկա, թե՛ ոչ, ինչպես նաև այն, թե կալանքն իրականացնելիս պահպանվե՞լ են, արդյոք, ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված նյութաիրավական և դատավարական նորմերը: Միայն ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված նորմերի պահպանումը բավարար չէ. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը սահմանում է, որ ցանկացած ազատության սահմանափակման նպատակն անձին ինքնիրավչությունից պաշտպանելն է (տես Էրկալոն ընդդեմ Նիդեռլանդների, 1998թ. սեպտեմբերի 2, կետ 52, 1998-VI Ձեկույցներ, և Սթիլը և այլոք ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, 1998թ. սեպտեմբերի 23, կետ 54, 1998-VI Ձեկույցներ):

135. Թեև ներպետական իշխանության մարմինները, հատկապես դատարանները, առաջին հերթին պետք է կիրառեն և մեկնաբանեն ներպետական օրենսդրության նորմերը, սակայն այդ պահանջը կարող է հանգեցնել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման, և Դատարանը կարող է և իրավասու է քննարկել այդ խախտումները (տես Բենհամն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի, 1996թ. հուլիսի 10, կետ 41, 1996-III Ձեկույցներ, Ջեկիուսն ընդդեմ Լիտվայի, թիվ 34578/97, կետ 68, ECHR 2000-IX և Լադենտը ընդդեմ Լեհաստանի թիվ 11036/03, կետ 47, ECHR 2008-...(քաղվածք)):

136. Հիմք ընդունելով քննվող գործի հանգամանքները՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողի հանձնումն ուղեկցվել է վերջինիս կալանավորմամբ, որն իրականացվել է Տաջիկստանի քննիչների, այլ ոչ թե դատարանի որոշման հիման վրա: 2007թ. նոյեմբերի 30-ին Ռուսաստանի Դաշնության դատարանը, կիրառելով քր.դատ.օր.-ի 108-րդ հոդվածի և Մինսկի կոնվենցիայի պահանջները, որոշում է ընդունել վերջինիս նկատմամբ կալանքը կիրառել որպես հիմնական խափանման միջոց:

137. Դատարանն ուշադրություն է հրավիրում Կառավարության այն փաստարկի վրա, որ դիմողին կալանավորելը կարգավորվում է Մինսկի կոնվենցիայի 1-ին կետով և նշում է, որ մինչև հանձնման վերաբերյալ պաշտոնական պահանջ ստանալն իշխանություններն իրավասու են քառասուրյա ժամկետով անձին կալանքի տակ պահել (տես վերը՝ կետ 71): Կալանավորելուց մինչև հանձնման մասին պահանջն ստանալը տևել է քսանչորս օր: Այս հանգամանքների լույսի ներքո, Դատարանը չի գտնում, որ դիմողին կալանքի տակ պահելը մինչև հանձնման մասին պաշտոնական պահանջն ստանալը, այն է՝ մինչև 2007թ. նոյեմբերի 27-ը, պետք է «անօրինական» համարել միայն հանձնման մասին պաշտոնական պահանջի բացակայության պատճառով:

138. Սակայն վիճահարույց է այն հարցը, թե արդյոք 2007թ. նոյեմբերի 30-ին Քաղաքային դատարանի կողմից ընդունված՝ դիմողին կալանավորելու մասին որոշումը բավարար էր մինչև հանձնման մասին որոշում կայացնելը վերջինիս անազատության մեջ պահելու համար, կամ այդ որոշումը ենթակա էր, արդյոք, պարբերաբար վերանայման (տես Նասրուլլոնն ընդդեմ Ռուսաստանի թիվ 656/06, կետ 73, 2007թ. հոկտեմբերի 11):

139. Կառավարության պնդմամբ՝ կալանքի տակ պահելու ժամկետը կարգավորվում է քր.դատ.օր.-ի 109-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ ծանր հանցագործությունների դեպքում կալանքը կարող է տևել մինչև քառասուն օր: Միևնույն ժամանակ, Դատարանը նշում է, որ քր.դատ.օր.-ի 109-րդ հոդվածի 2-րդ կետի պահանջներին համապատասխան՝ երկամսյա ժամկետը գերազանցող կալանքի դեպքում դատարանի որոշման առկայության պարագայում այն կարելի է «օրինական» համարել (տես վերը՝ կետ 56):

140. Կառավարությունը նշել է, որ համապատասխանաբար՝ 2007թ. նոյեմբերի 30-ին և 2007թ. դեկտեմբերի 28-ին կալանավորման երկու որոշումները կայացրել է Քաղաքային դատարանը՝ կիրառելով քր.դատ.օր.-ի 108-րդ հոդվածի պահանջները (տես վերը՝ կետեր 34 և 36): Դատարանին հասկանալի չէ այն փաստը, որ միևնույն դատարանը դիմողի նկատմամբ քսանութ օրվա ընթացքում երկու անգամ ընտրել է նույն խափանման միջոցը, և դիմողն այդ ժամանակահատվածում ազատ չի արձակվել: Այնուամենայնիվ, նույնիսկ ենթադրելով, որ Քաղաքային դատարանը 2007թ. դեկտեմբերի 28-ին որոշում կայացնելիս սխալմամբ է կիրառել առաջնային կալանավորումը կարգավորող քր.դատ.օր.-ի 108-րդ հոդվածը, սակայն նույն որոշմամբ դատարանը չի երկարացրել կալանավորման ժամկետը, ինչը հանգեցրել է քր.դատ.օր.-ի 109-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված երկամսյա ժամկետի խախտման, իսկ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին որոշում առհասարակ չի կայացվել:

141. Ներպետական ցանկացած դատարանի՝ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին որոշման բացակայության պայմաններում, Դատարանը պետք է երզրահանգի, որ 2008թ. մայիսի 29-ից հետո, մասնավորապես, կալանքի տակ պահելու վեցամսյա ժամկետի լրանալուց հետո՝ դիմողը գտնվել է կալանքի տակ քր.դատ.օր.-ի 109-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված պահանջների խախտմամբ: Այսպիսով, Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ դիմողին մինչև հանձնման դատավարության ավարտը կալանքի տակ պահելն իրականացվել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտմամբ, ուստի այդ պատճառով այն չի կարելի «օրինական» համարել:

142. Այսպիսով, առկա է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

143. Դիմողը պնդել է, որ Տաջիկստանում իր դեմ հարուցված քրեական հետապնդումն անհիմն է, իսկ հանձնման դեպքում վտանգվում է իր նկատմամբ իրականացվող արդարադատությունը: Նա մատնանշել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը, որը սահմանում է՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ... ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի ...անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք...»:

144. Կառավարությունը մերժել է այս փաստարկները:

145. Դիմողի գանգատը թողնվել է ուժի մեջ:

A. Ընդունելիություն

146. Դատարանը նշում է, որ սույն գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին համապատասխան պատշաճ հիմնավորված է: Դատարանը գտնում է, որ այլ հիմքեր չկան գանգատն անհիմն համարելու համար, և հետևաբար վերջինս պետք է կիրառելի համարել:

B. Հիմքեր

147. Դատարանն ընդգծում է, որ դիմողին Տաջիկստան հանձնելը կհանգեցնեի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման (տե՛ս վերը՝ կետ 105): Հիմք չկա կասկածելու, որ Պատասխանող պետությունը կատարել է դատարանի որոշումը, և Դատարանը հարկ չի համարում անդրադառնալ հետևյալ վարկածային հարցին՝ արդյոք կխախտվե՞ր Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը դիմողին Տաջիկստան հանձնելու դեպքում (տե՛ս վերը նշված Սաադին, կետ 160):

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

148. Դիմողը պնդել է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների խախտման արդյունքում նրան իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ չի տրամադրվել, ինչը հանգեցրել է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման: Նշված հոդվածը սահմանում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե նման խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

149. Իշխանությունները վիճարկել են դիմողի հայտարարությունները և նշել, որ վերջինս իր բողոքի վերաբերյալ արդյունավետ իրավական պաշտպանության միջոցներ ուներ:

150. Դիմողի գանգաթը թողնվել է ուժի մեջ:

151. Ինչ վերաբերում է խոշտանգումից պաշտպանվելու համար իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների բացակայության վերաբերյալ ներկայացված գանգատին, ինչպես նաև այն փաստին, որ հնարավոր է դիմողի փախուստը դեպի Տաջիկստան, Դատարանը նշում է, որ այս հոդվածի վերաբերյալ դիմողի գանգատը քննության է առնվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի համատեքստում: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը (տե՛ս վերը՝ կետ 104), Դատարանը նշում է, որ եթե 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ գանգատը քննության է առնվել 3-րդ հոդվածի համատեքստում, պետք է ընդունելի համարվի և ըստ էության առանձին քննության չառնվի (տե՛ս, *փոփոխություններով Շայպովան և այլոք* ընդդեմ Ռուսաստանի, 2008թ. նոյեմբերի 6, թիվ 10796/04, կետ 124 և Մակարացիզն ընդդեմ Յունաստանի [GC] թիվ 50385/99, կետեր 84-86, ECHR 2004-XI):

152. Ինչ վերաբերում է 5-րդ հոդվածի համատեքստում քննության առնված 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ գանգատին, Դատարանը հիշեցնում է, որ նախադեպային իրավունքին համապատասխան՝ 5-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ կետերով նախատեսված առավել հստակ սահմանված երաշխիքները, որոնք 13-րդ հոդվածի նկատմամբ համարվում են հատուկ օրենքներ, ներառում են այդ հոդվածի պահանջները: Հիմք ընդունելով 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի վերաբերյալ վերոգրյալ եզրահանգումները՝ Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի համատեքստում 13-րդ հոդվածի վերաբերյալ առանձին հարց չի ծագում:

V. ԱՅԼ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

153. Հիմք ընդունելով Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետը՝ դիմողը փաստել է, որ Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազի տեղակալը 2008թ. հունիսի 4-ի որոշումն ընդունել է ի հավաստումն այն բանի, որ դիմողը կատարել է իրեն մեղսագրվող հանցագործությունները, որոնց համար ցանկացած դատարան կարող էր նրան մեղավոր ճանաչել:

154. Հիմք ընդունելով գործում առկա փաստերը և գործելով իր իրավասության սահմաններում՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի նշված փաստերում առկա չեն Կոնվենցիայում և Արձանագրություններում նշված իրավունքների և ազատությունների խախտումներ: Այստեղից հետևում

է, որ գանգատը՝ նշված մասով ենթակա է մերժման, քանի որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ հոդվածների պահանջներին համապատասխան պատշաճ հիմնավորված չի կարելի համարել:

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

155. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառում

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

156. Դիմողը պահանջել է 15.000 եվրո՝ որպես իրեն պատճառված բարոյական վնասի հատուցում

157. Կառավարությունը նշել է, որ պահանջված գումարը չափից ավելի է:

158. Դատարանը նշում է, որ սույն գործով մի շարք խախտումներ են արձանագրվել և փաստել է, որ դիմողին բարոյական վնաս է պատճառվել, որը չի կարող հատուցվել միայն սույն գործով կատարված խախտումները հաստատելով: Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ արդարացված է դիմողին որպես բարոյական վնասի հատուցում տրամադրել 15.000 եվրո:

B. Տուգանային տոկոսներ

159. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՎՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Որոշում է՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտման հիմքով դիմողի ներկայացրած գանգատի վերաբերյալ ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցներն սպառված չլինելու մասին Կառավարության առարկությունները գործին վերաբերող չհամարել և մերժել այն,
2. Հայտարարում է՝ Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների 1-ին և 4-րդ, 6-րդ հոդվածի 1-ին և 13-րդ կետերով ներկայացված գանգատը ճանաչել ընդունելի, իսկ դիմումի մնացած մասը՝ անընդունելի,
3. Վճռում է, ըստ դիմողին Տաջիկստան հանձնելու վերաբերյալ պահանջի բավարարումը կհանգեցնի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման,
4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում,
5. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,
6. Վճռում է, որ անհրաժեշտ չէ քննարկել այն հարցը, որ դիմողին Տաջիկստան հանձնման դեպքում կառաջանա նաև Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,
7. Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների խախտման հետ մեկտեղ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի առանձին քննարկման խնդիր առկա չէ:
8. Վճռում է,

(a) որ վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարը՝ 15.000 եվրո (տասնհինգ հազար եվրո) որպես բարոյական վնասի հատուցում, որը պետք է տրամադրվի ռուսական ռուբլով՝ վճարման օրը գործող փոխարժեքով,

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյակի ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտականության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս:

Կատարվել է անգլերենով և Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն գրավոր հրապարակվել 2010թ. մայիսի 12-ին:

ԿՈՐՈՉՈՂԻՆԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. դեկտեմբերի 30-ի վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1931թ. և ապրում է Օրյոլում:

A. Քրեական վարույթը

6. 2000թ. հոկտեմբերի 21-ին դիմողը շտապօգնություն է կանչել իր որդու համար, ով այդ ժամանակ քառասուներկու տարեկան էր: Նա ջերմում էր և գանգատվում կրծքավանդակի շրջանում ցավերից: Ձննումից հետո բուժքույրը հաստատել է, որ նա տառապում է միջկողային նյարդացավով (նկրալգիայով), որը սարսափելի ցավ է առաջացնում:

7. 2000թ. հոկտեմբերի 22-ին պրն Կորոզոդինը քննվել է գլխավոր բժշկի կողմից, ով եզրակացրել է, որ նա տառապում է պիելոնեֆրիտով և խորհուրդ տվել նրան գնալ հիվանդանոց: Հիվանդանոցում պրն Կորոզոդինը ենթարկվել է բժշկական հետազոտության, այդ թվում էԿԳ-ի, երիկամների, լյարդի և թոքերի ռենտգենի: Բժիշկները, ովքեր զննել են նրան, հաստատել են միջկողային նյարդացավի ախտորոշումը: Պրն Կորոզոդինը դուրս է գրվել հիվանդանոցից:

8. 2000թ. հոկտեմբերի 23-ին գլխավոր բժիշկը կրկին զննել է պրն Կորոզոդինին և ախտորոշել օստեոխոնդրոզ: Հետագայում, Մ.-ն՝ դիմողի ընտանիքին ծանոթ բժիշկը, զննելով պրն Կորոզոդինին՝ նրա մոտ ախտորոշել է թոքաբորբ և խորհուրդ է տվել նրան գնալ հիվանդանոց: Օրյոլի ժելեզնոդորոժնի հիվանդանոց ժամանելուն պես պրն Կորոզոդինին տեղափոխել են ինտենսիվ խնամքի բաժանմունք:

9. 2000թ. հոկտեմբերի 27-ին պրն Կորոզոդինը մահացել է հիվանդանոցում: Համաձայն դիախեռծման եզրակացության՝ նրա մահվան պատճառը սրտանոթային անբավարարությանը առաջացած թոքերի բորբոքումը և թարախային պլևրիտն էին:

B. Պրն Կորոզոդինի մահվան կապակցությամբ քննությունը

10. 2000թ. նոյեմբերի 24-ին և 2001թ. հունվարի 10-ին դիմողը խնդրել է տեղական դատախազությանը քննություն անցկացնել՝ պնդելով, որ իր որդու հիվանդության սկզբնական շրջանում բժիշկների՝ ճշգրիտ ախտորոշում չկատարելը դարձել է նրա մահվան պատճառը:

11. Ի պատասխան դիմողի բողոքների՝ Օրյոլ քաղաքի դատախազի օգնականն անցկացրել է հարցաքննություն: Այդ ընթացքում հասարակական առողջապահության տարածքային վարչությունն ստեղծել է հանձնաժողով, որի կազմում էին մասնագետներ այն բժշկական հաստատություններից, որտեղ դիմողի որդին բուժման էր ենթարկվել: Հանձնաժողովը հարցաքննել է այն բժիշկներին, որոնք առնչություն են ունեցել պրն Կորոզոդինի բուժման հետ, և եզրակացրել, որ բժիշկներն ապահովել են պատշաճ բժշկական ծառայություն:

12. 2001թ. հունվարի 21-ին դիմողը ներկայացրել է պրն Կորոզոդինի հիվանդության պատմությունը և ռենտգենյան փորձաքննության արդյունքները: Անցկացվել է լրացուցիչ քննություն: 2001թ. հունվարի 24-ին դիմողը դատախազությանը ներկայացրել է մեկ այլ բողոք:

13. 2001թ. մարտի 6-ին դատախազի օգնականը հրաժարվել է քննություն սկսել բժիշկների դեմ՝ հանցակազմի բացակայության պատճառով: Նա նշել է, որ դիմողի որդու մահն առաջացել է թոքաբորբի արագ զարգացման և թուլացած իմունիտետի արդյունքում: Դատախազի օգնականն անդրադարձել է հասարակական առողջապահության տարածքային վարչության ստեղծած Հանձնաժողովի կողմից արված եզրակացություններին: Դիմողը դիմել է վերադաս դատախազին:

14. 2001թ. ապրիլի 16-ին տարածքային դատախազը կարճել է 2001թ. մարտի 6-ի որոշումը և հրամայել է քննություն անցկացնել: Դատախազը նշել է, որ, ըստ էության, Հանձնաժողովն անկողմնակալ չի եղել: Նա բնորոշել է Հանձնաժողովի եզրակացությունը որպես ոչ վերջնական և հակասական:

15. 2001թ. մայիսի 7-ին դիմողը քննությամբ ճանաչվել է հանցանքի զոհ: Նրան ծանուցվել է իր իրավունքների, այդ թվում՝ հիվանդանոցի դեմ քաղաքացիական հայց ներկայացնելու իրավունքի մասին:

16. 2001թ. հունիսի 19-ին քննիչը հանձնարարել է դատաբժշկական փորձագետին՝ պարզել՝ թե արդյոք պրն Կորոզոդինն ստացել է համապատասխան բուժում:

17. 2001թ. հուլիսի 16-ին քննիչն անհնարին է համարել բոլոր պատասխանատու անձանց բացահայտումը և կասեցրել է քննությունը: 2002թ. փետրվարի 4-ին տարածքային դատախազը հուլիսի 16-ի որոշումը հայտարարել է ապօրինի և կարճել այն:

18. Անհայտ անասավի դատաբժշկական փորձագետներն ավարտել են փորձաքննությունը և ներկայացրել իրենց եզրակացությունները դատախազությանը: Փորձագետները գտել են, որ առկա չէ որևէ պատճառահետևանքային կապ պրն Կորոզոդինի մահվան և իրականացված բուժման միջև:

19. 2002թ. մարտի 11-ին քննիչը կարճել է քրեական վարույթը՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով: Իր եզրակացությունը նա հիմնավորել է բժշկական փորձագիտական եզրակացությամբ և բժիշկների հայտարարություններով, ովքեր բուժում էին պրն Կորոզոդինին: Դիմողը դիմել է վերադաս դատախազին:

20. 2002թ. մարտի 29-ին Քաղաքային դատախազի տեղակալը կարճել է 2002թ. մարտի 11-ի որոշումը: Դատախազի տեղակալը գտել է, որ փորձագետներին չէր հաջողվել ուսումնասիրել այն հարցը, թե արդյոք բուժումը, որն ստացել էր պրն Կորոզոդինը, եղել էր համապատասխան: Նա անդրադարձել է փորձագետների հայտարարությանը, որ սկզբնական փուլում ծանր հիվանդության ախտորոշումը կարող էր կանխել հիվանդի մահը: Նա նաև նշել է, որ Փ.-ն՝ բժշկական փորձագետը, կարծիք է հայտնել, որ ռենտգենյան հետազոտությունը պատշաճ կերպով չի իրականացվել: Ի վերջո, դատախազը նշել է, թե ինչպիսի քայլեր պետք է ձեռնարկի քննիչը ռենտգենյան հետազոտության հանգամանքները քննելու համար, որոնց ենթարկվել էր պրն Կորոզոդինը:

21. 2002թ. մայիսի 7-ին քննիչը կրկին կարճել է քրեական վարույթը՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով:

22. 2002թ. հունիսի 19-ին շրջանային դատախազը կարճել է 2002թ. մայիսի 7-ի որոշումը: Մասնավորապես դատախազը նշել է, որ քննիչին չի հաջողվել պատշաճ ցուցումներ տալ ռենտգենյան հետազոտության հանգամանքներն ուսումնասիրելու համար: Դատախազը կարծիք է հայտնել, որ բժշկական նոր փորձագետի բազմակողմանի գնահատականն անհրաժեշտ է գործի հանգամանքները պարզաբանելու համար:

23. 2002թ. օգոստոսի 7-ին Կուրսկի դատաբժշկական փորձագետների բյուրոն նոր եզրակացություն էր պատրաստել: Փորձագետները որոշակի սխալներ էին նշել, որոնք կատարվել էին բժիշկների կողմից նախքան պրն Կորոզոդինի հիվանդանոցում գտնվելը: Նրանք հետագայում հայտնել էին, որ նա հիվանդանոցում ստացել է համապատասխան բուժում, թեև որոշակի լրացուցիչ միջոցառումներ ևս կարող էին ձեռնարկվել հիվանդանոցի անձնակազմի կողմից:

24. 2003թ. հունվարի 14-ին քննիչը գտել է, որ անհնարին է բացահայտել դրա պատասխանատուներին և կասեցրել է քննությունը:

25. 2003թ. ապրիլի 21-ին միջշրջանային դատախազը որպես անհիմն կարճել է 2003թ. հունվարի 14-ի որոշումը: Քննությունը վերսկսվել է հաջորդ օրը:

26. 2003թ. մայիսի 21-ին միջշրջանային դատախազը կարճել է քրեական վարույթը՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով: Նրա եզրակացությունները հիմնված էին վկաների, այդ թվում՝ դիմողի, և պրն Կորոզոդինին բուժող բժիշկների կողմից տրված ցուցումների և բժշկական փորձագիտական զեկուլցների արդյունքների վրա: Դատախազը եզրակացրել է, որ պրն Կորոզոդինը չէր վերականգնվել նախորդ հիվանդություններից, որոնք բացասաբար էին ազդել նրա ինունային համակարգի վրա և սլյալ հանգամանքներում թոքաբորբի արագ զարգացումը չէր կարող կանխվել:

27. 2003թ. հոկտեմբերի 31-ին Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազությունը նամակ է ուղարկել Օրյոլի շրջանային դատախազին՝ նշելով, որ պրն Կորոզոդինի մահվան քննությունը չի եղել ամբողջական: Հետագայում հանձնարարվել է կատարել դատաբժշկական նոր փորձաքննություն բժշկական փորձագետի երկու նախորդ եզրակացություններում պարունակվող կարծիքների միջև առկա տարբերությունը պարզելու նպատակով:

28. 2003թ. նոյեմբերի 18-ին շրջանային դատախազի տեղակալը կարճել է 2003թ. մայիսի 21-ի որոշումը:

29. 2003թ. դեկտեմբերի 24-ին քննիչը հանձնարարել է կատարել դատաբժշկական փորձագետի նոր փորձաքննություն:

30. 2005թ. ապրիլի 25-ին Ռուսաստանի հասարակական առողջապահության և Սոցիալական զարգացման դաշնային գործակալության դատաբժշկական փորձագիտական գնահատման կենտրոնը կատարել են ամբողջական դատաբժշկական փորձաքննություն: Փորձագետները նշել են, որ պրն Կորոզոդինի նկատմամբ կատարվել է սխալ ախտորոշում նախքան նրա հիվանդանոց գնալը: Նրանց կարծիքով, այնուամենայնիվ, թույլ տրված սխալները չեն հանդիսացել նրա մահվան պատճառը: Պրն Կորոզոդինը մահացել է «հիվանդության սրման, ուժգնացման և արագ զարգացման» հետևանքով: Վերջապես, նրանք գտել են, որ բժշկական հաստատությունների բժիշկների կողմից պրն Կորոզոդինի բուժումն կատարվել է իրենց մասնագիտական պարտականություններին համապատասխան:

31. 2005թ. հուլիսի 6-ին քննիչը կարճել է քրեական վարույթը՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով, վկաների ցուցումների և բժշկական փորձագիտական եզրակացությունների հիման վրա: Դիմողն այն բողոքարկել է:

32. 2005թ. դեկտեմբերի 2-ին Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազությունն ընդունել է դիմողի բողոքը և հանձնարարել տեղական դատախազությանը վերսկսել քննությունը:

33. 2005թ. դեկտեմբերի 12-ին տարածաշրջանային դատախազի տեղակալը գտել է, որ քննությունը թերի է և կարճել է 2005թ. հուլիսի 6-ի որոշումը:

34. 2006թ. հունվարի 11-ին քննիչը կարճել է վարույթը՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով: Քննիչի եզրակացությունը հիմնված էր տասներկու վկաների, այդ թվում՝ դիմողի, պրն Կորոզոդինին բուժող բժիշկների, նրանց վերադասների և բժշկական փորձագետների ցուցմունքների, ինչպես նաև բժշկական փաստաթղթերի և դատաբժշկական փորձագիտական եզրակացությունների վրա: Դիմողն այն բողոքարկել է:

35. Նրա բողոքները մերժվել են Օրյոլի տարածաշրջանային դատախազության և Ռուսաստանի Գլխավոր դատախազության կողմից համապատասխանաբար՝ 2006թ. հունվարի 20-ին և հոկտեմբերի 11-ին:

C. Դիմողի կողմից ներկայացված քաղաքացիական պահանջները

1. Վնասի փոխհատուցման պահանջ բժշկական հաստատությունների դեմ

36. 2004թ. մարտի 4-ին դիմողը քաղաքացիական հայց է ներկայացրել այն բժշկական հաստատությունների դեմ, որտեղ բուժվում էր իր որդին: Նա պնդել է, որ, *inter alia*, իր որդին մահացել է բժիշկների՝ ճշգրիտ ախտորոշում չկատարելու պատճառով:

37. 2004թ. սեպտեմբերի 21-ին դատարանը հանձնարարել է կատարել դատաբժշկական փորձաքննություն: Եզրակացությունը պատրաստվել է 2006թ. հունիսի 28-ին: Փորձագետները եզրակացրել են, որ պրն Կորոզոդինի բուժման թրոթությունների և նրա մահվան միջև առկա չէ պատճառահետևանքային կապ: Հետագայում նրանք հայտնել են, որ բուժումը չի վնասել պրն Կորոզոդինին: Նրա մահը եղել է թոքաբորբի պաթոլոգիական զարգացման արդյունք:

38. 2006թ. ապրիլի 17-ին Օրյոլի Սովետսկի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի պնդումները: Դատարանը գտել է, որ 2000թ. հոկտեմբերի 22-ին բժիշկների կողմից պրն Կորոզոդինի վիճակի վերաբերյալ ճշգրիտ ախտորոշում չկատարելը և նրա հիվանդանոցում մնալը հետաձգելը բացասական ազդեցություն չեն ունեցել նրա առողջական վիճակի վրա: Բժիշկների կիրառած ախտորոշման մեթոդները և բուժումը համապատասխան էին, սակայն դրանք չէին կարող կանխել պրն Կորոզոդինի մահը: Դատարանի եզրակացությունը հիմնված էր դիմողի, նրա որդուն բուժող բժշկական անձնակազմի կողմից տրված վկայությունների, չորս դատաբժշկական փորձագիտական եզրակացությունների և քրեական գործի նյութերի վրա:

39. 2006թ. հունիսի 14-ին Օրյոլի շրջանային դատարանն անփոփոխ է թողել 2006թ. ապրիլի 17-ի վճիռը:

2. Վնասի փոխհատուցման պահանջ դատախազության դեմ

40. 2004թ. հունվարի 27-ին դիմողը դատի է տվել Օրյոլի շրջանային դատախազությանը նրա որդու մահվան վերաբերյալ ոչ համարժեք և երկարատև քննության կապակցությամբ պատճառված վնասի համար:

41. 2004թ. մայիսի 20-ին Օրյոլի Սովետսկի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի բողոքները:

42. 2004թ. հուլիսի 7-ին Օրյոլի շրջանային դատարանը անփոփոխ է թողել 2004թ. մայիսի 20-ի վճիռը:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

A. Հանրային առողջության պահպանման մասին հիմնարար սկզբունքների օրենսդրություն

43. Պարտավորությունների մասին համապատասխան դրույթներն ապահովում են հետևյալը.

Հոդված 66. Առողջությանը պատճառված վնասի փոխհատուցման համար հիմքերը

Նրանք, ովքեր պատասխանատու են անձի առողջությանը վնաս պատճառելու համար, պարտավոր են վճարել վերջինիս վնասի փոխհատուցումը Ռուսաստանի Դաշնության օրենսդրությամբ սահմանված կարգի համաձայն...

Հոդված 68. Բժիշկների և դեղագործների պարտավորությունները առողջապահության բնագավառում անձանց իրավունքները խախտելու համար

Առողջապահության բնագավառում իրենց մասնագիտական պարտականություններն իրականացնելիս բժշկի կամ դեղագործի կողմից անձանց իրավունքները խախտելու կամ մահ պատճառելու դեպքում վնասի փոխհատուցումը պետք է կատարվի 66-րդ հոդվածին համապատասխան...

Վնասի փոխհատուցումը չպետք է ազատի բժիշկներին և դեղագործներին կարգապահական, վարչական կամ քրեական պատասխանատվության ենթարկվելուց, ինչպես նախատեսվում է [դաշնային և տարածաշրջանային] օրենսդրությունը:

B. Քաղաքացիական օրենսգիրք

44. Պատասխանատվության վերաբերյալ ընդհանուր դրույթները հետևյալն են.

Հոդված 1064.

Վնաս պատճառելու պատասխանատվության համար ընդհանուր հիմքերը

«1. Անձին կամ անհատի գույքին վնաս պատճառելու դեպքում ... այն պետք է հատուցվի ամբողջովին՝ վնաս պատճառողի կողմից...

2. Վնաս պատճառողն ազատվում է վնասի փոխհատուցման պատասխանատվությունից, եթե նա ապացուցում է, որ վնասը հասցվել է ոչ իր մեղքով...»:

C. Քրեական օրենսգիրք

45. Քրեական օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 2-րդ կետը նախատեսում է, որ անձը, ով առաջացրել է այլ անձի մահ՝ իր մասնագիտական պարտականությունները ոչ պատշաճ կատարելու հետևանքով, պետք է ենթարկվի քրեական պատասխանատվության և կարող է նաև դատապարտվել առավելագույնը մինչև 3 տարի ժամկետով ազատազրկման՝ մասնագիտական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով կամ առանց դրա:

D. Քրեական դատավարության օրենսգիրք

46. Եթե քննության փուլում քրեական գործը կարճվել է, տուժողը, ով վարույթին մասնակցում է որպես քաղաքացիական կողմ, կարող է առանձին քաղաքացիական հայց ներկայացնել, եթե վարույթը կարճվել է այն հիմքով, որ՝ (a) ենթադրյալ հանցանքը չի կատարվել (отсутствие события преступления) կամ (b) կասկածյալը ներգրավված չի եղել դրա կատարմանը (213-րդ հոդվածի 4-րդ կետ, 24-րդ հոդվածի 1(1) -ին կետ և 27-րդ հոդվածի 1(1) -ին կետ):

47. Եթե մեղադրյալն արդարացվել է դատարանի կողմից այն հիմքով, որ՝ (a) ենթադրյալ հանցանքը չի կատարվել կամ (b) մեղադրյալը չի մասնակցել դրա կատարմանը, ապա դատարանը մերժում է քաղաքացիական հայցը: Եթե մեղադրյալն արդարացվել է հանցակազմի բացակայության հիմքով (24-րդ հոդվածի 1 (2)-րդ կետ), ապա դատարանը մերժում է քաղաքացիական հայցը, սակայն այն կարող է կրկին ներկայացվել քաղաքացիական վարույթների ընթացքում (306-րդ հոդվածի 2-րդ կետ):

Օրենք

I. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

48. Դիմողը Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի ներքո բողոքել է, որ նրա որդու մահվան հետ կապված գործի դատաքննության և անհիմն երկարաձգվել է: Դատարանը գանգատը քննում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի տեսանկյունից, որը սահմանում է հետևյալը.

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով ...»:

49. Կառավարությունը վիճարկել է այդ փաստարկը: Այն ներկայացրել է, որ Ռուսաստանի քննչական և դատական իշխանություններն իրականացրել են մանրակրկիտ, համապարփակ և օբյեկտիվ քննություն ղիմողի՝ իր որդու մահվան պատճառը բացահայտելու բողոքի վերաբերյալ: Դատաբժշկական փորձագետները, որոնց եզրակացությունների վրա էլ հիմնվել են իշխանություններն, եղել են անկախ ու անաչառ, և ներկայացրել են իրենց կարծիքները բոլոր առնչվող նյութերը վերանայելուց հետո: Ինչպես նշվել է, ղիմողի որդին ստացել է պատշաճ և համապատասխան բուժում իրավասու բժիշկների կողմից և նրա մահը բժշկական անփութության արդյունք չէ: Քննությունը եղել է արդյունավետ, ինչպես պահանջվում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով:

50. Դիմողը հաստատել է իր բողոքը: Նա պնդել է, որ տվյալ գործը չի եղել խիստ բարդ և, որ ոչինչ չէր խանգարում պաշտոնատար անձանց քննություն իրականացնել:

A. Ընդունելիություն

51. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն հետագայում նշել է, որ այն անթույլատրելի չէ ցանկացած այլ հիմքով: Հետևաբար՝ այն պետք է ընդունելի լինի:

B. Արդյունքները

52. Պետության ընթացակարգային (պրոցեսուալ) պարտավորության վերաբերյալ ընդհանուր սկզբունքները Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո հանրային առողջության բնագավառում սահմանված են Դատարանի նախադեպային իրավունքում և շարադրված է հետևյալ կերպ (տե՛ս *Սիլիո ընդդեմ Սլովենիայի [GC], no. 71463 / 01, 2009թ. ապրիլի 9*):

«192. Ինչպես նշել է Դատարանը մի քանի առիթներով, 2-րդ հոդվածի դատավարական պարտավորությունը պահանջում է, որպեսզի պետությունները ստեղծեն արդյունավետ, անկախ

դատական համակարգ, այնպես, որպեսզի բժշկական խնամքի տակ գտնվող հիվանդների մահվան պատճառը թե՛ հանրային և թե՛ մասնավոր հատվածում հնարավոր լինի բացահայտել և դրա պատասխանատուներին որոշել (տե՛ս *Կալվելլիի և Ցիզլիոնի ընդդեմ Իտալիայի [GC]*, no. 32967/96, կետ 49, ՄԻԵԴ 2002-I), և *Փոուելի ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, (dec)*, no. 45305/99, ՄԻԵԴ 2000-V):

193. Դատարանը կրկնում է, որ այս դատավարական պարտավորությունն արդյունքի պարտավորությունն չէ, այլ միայն նշանակության (տե՛ս *Փոլ և Օդրի Էդվարդսներն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության*, no. 46477/99, կետ 71, ՄԻԵԴ 2002-II):

194. Նույնիսկ եթե Կոնվենցիան չունի երրորդ անձանց դեմ քրեական վարույթ սկսելու իրավունքի երաշխիք, Դատարանը բազմիցս նշել է, որ 2-րդ հոդվածով սահմանված արդյունավետ դատական համակարգը կարող է և, որոշակի պայմաններում, պետք է իր մեջ ներառի քրեական օրենքին դիմելու հնարավորությունը: Այնուամենայնիվ, եթե կյանքի իրավունքը կամ անձնական ամբողջականությունը խախտվել է ոչ միտումնավոր կերպով, 2-րդ հոդվածով պարտադրված դատավարական պարտավորությունը արդյունավետ դատական համակարգ ստեղծելու վերաբերյալ չի պարտադրում կիրառել քրեական օրենքի միջոցները յուրաքանչյուր գործում (տե՛ս *Մաստրոմատտեոն ընդդեմ Իտալիայի [GC]*, no. 37703/97, կետ 90, ՄԻԵԴ 2002-VIII): Բժշկական անփութությանը բնորոշ ոլորտում պարտավորությունը կարող է նույնպես բավարարվել, եթե իրավական համակարգը միջոցներ է ընձեռում տուժողներին քաղաքացիական դատարաններում, քրեական դատարաններում կիրառվող միջոցների հետ մեկտեղ կամ առանց դրանց, հնարավորություն տալով պատասխանատվության ենթարկել մեղավոր բժիշկներին և համապատասխան քաղաքացիական փոխհատուցում նշանակել, ինչպես, օրինակ, վնասների փոխհատուցման կարգը: Կարգապահական միջոցները նույնպես կարող են նախատեսված լինել (վերը նշված *Կալվելլիի և Ցիզլիոնի* գործը կետ 51 և *Վո-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC]*, no. 53924/00, կետ 90, ՄԻԵԴ 2004-VIII):

195. Ճշգրիտ և արդյունավետ քննության պահանջը ենթադրված է այս համատեքստում: Նույնիսկ այնտեղ, որտեղ կարող են լինել խոչընդոտներ կամ դժվարություններ, որոնք խոչընդոտում են քննության առաջընթացին կոնկրետ իրավիճակում, իշխանությունների կողմից անհապաղ պատասխանը էական նշանակություն ունի իրենց կողմից անօրինական գործողությունները չհանդուրժելու և օրենքի գերակայությունը պահպանելու նկատմամբ հանրության վստահության բարձրացման գործում (տե՛ս վերը նշված *Փոլ և Էնդրյու Էդվարդսների գործը*, կետ 72): Նույնը վերաբերում է 2-րդ հոդվածին՝ բժշկական անփութության առումով: Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո պետության պարտավորությունը չի կարող բավարարվել, եթե ներպետական օրենսդրությամբ երաշխավորված պաշտպանությունը գոյություն ունի միայն տեսականորեն. առաջին հերթին, այն պետք է նաև արդյունավետորեն կիրառվի գործնականում և պահանջի գործի անհապաղ քննություն առանց ոչ անհրաժեշտ ձգձգումների (տե՛ս վերը նշված *Կալվելլիի և Ցիզլիոնի գործը*, կետ 53, *Լազարինին և Դիաչին ընդդեմ Իտալիայի (dec)*, no. 53749/00, 2002թ. նոյեմբերի 7, և *Լիբրակիվսկիի ընդդեմ Լեհաստանի*, no. 11562/05, կետ 117, 2006թ. հունիսի 27):

196. Վերջապես, յուրաքանչյուր առանձին գործում Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածում առկա իրավունքներից բացի, առավել ընդհանուր դրույթները պարտավորեցնում են հիվանդանոցում մահվան վերաբերյալ գործի անհապաղ քննություն անցկացնել: Այս փաստերի և բժշկական միջամտության ընթացքում հնարավոր սխալների կատարման իմացությունը էական է հաստատություններին և բժշկական անձնակազմին հնարավորություն տալու համար վերացնել հնարավոր թերությունները և թույլ չտալու նման սխալները: Նման գործերի արագ քննությունը, հետևաբար, կարևոր է բժշկական ծառայություններից օգտվողների համար (տե՛ս վերը նշված *Բիրզկիվսկիի գործը*, կետ 117):»:

53. Անդրադառնալով սույն գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ Ռուսաստանի իրավական համակարգը հնարավորություն է ընձեռում սկսել քննության, նախաքննության և/կամ վնասների փոխհատուցման համար քաղաքացիական հայց ներկայացնել քաղաքացիական դատարան՝ որոշելու համար բժշկական խնամքի տակ գտնվող հիվանդի մահվան պատճառը և դրա պատասխանատուներին: Ավելին, օրենքը նախատեսում է բժիշկներին կարգապահական և վարչական պատասխանատվության ենթարկելը (տե՛ս վերը՝ կետեր 43-47): Դատարանը, հետևաբար, բավարարված է Ռուսաստանի օրենսդրությամբ սահմանված բավարար իրավական հիմքերով, որոնք նախատեսում են այնպիսի միջոցներ, որոնք, տեսականորեն, համապատասխանում են Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի պահանջներին: Այնուամենայնիվ, դիմողի բողոքը պատշաճ գնահատելու անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյոք այդ միջոցներն արդյունավետորեն են կիրառվում գործնականում:

54. Այդ կապակցությամբ, Դատարանը նկատում է, որ դիմողն օգտագործել է երկու իրավական միջոց, հիվանդանոցում իր որդու մահվան հանգամանքները պարզաբանելու նպատակով: Նա պահանջել է տեղական դատախազությունից քննություն անցկացնել: Այնուհետև նա քաղաքացիական հայց է ներկայացրել վնասի փոխհատուցման համար:

55. Ինչ վերաբերում է քրեական վարույթին, դիմողը նախնական բողոքը ներկայացրել է դատախազությանը 2000թ. նոյեմբերի 24-ին: Քննության ընթացքում վարույթը կարճվել է 2001թ. մարտի 6-ին: Համապատասխան որոշումը նույնպես, կարճվել է, և քրեական հետապնդումը վերսկսվել է 2001թ. ապրիլի 16-ին: Այն դադարեցվել է գլխավոր դատախազության որոշմամբ՝ 2006թ. հոկտեմբերի 11-ին՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով:

56. Դատարանն սկզբում նշել է, որ դատախազության աշխատակիցները չափազանց դանդաղ են աշխատել պրն Կորոզոդինի մահվան հանգամանքները քննելու առումով: Շրջանային դատախազը քրեական գործ է բացել միայն 2001թ. ապրիլի 16-ին, այսինքն՝ դիմողի առաջին բողոքը ներկայացնելուց մոտավորապես հինգ ամիս հետո: Ընդունում ենք, որ իշխանությունների համար որոշակի ժամանակ էր անհրաժեշտ դիմողի պնդումները պարզաբանելու համար: Նրանք հարցաքննել են բժիշկներին և ուսումնասիրել պրն Կորոզոդինի բժշկական փաստաթղթերը (հիվանդության պատմությունը): Այդուհանդերձ, Դատարանը գտնում է, որ նախնական քննությունը չի կարող արդարացնել ձգձգումը: Համապատասխանաբար՝ դրանից հետևում է, որ քննության սկզբը երկարաձգված է:

57. Դատարանն ընդունում է, որ քննությունն ունի որոշակի բարդություն և պահանջում է էական ուսումնասիրություն: Դատարանը չի անտեսում այն փաստը, որ դատախազության աշխատակիցները պահանջել են երեք դատաբժշկական փորձագետների եզրակացությունները՝ որոշելու համար գործի հանգամանքները: Փորձագետների կարծիքները որոշակիորեն տարբերվում են միմյանցից, և պաշտոնյաներն ստիպված էին համաձայնեցնել իրենց ձեռքբերումները: Նրանց հարցաքննել են դիմողին և բոլոր բժիշկներին, ովքեր բժշկական ծառայություն են մատուցել պրն Կորոզոդինին: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով առկա նյութերը՝ Դատարանը չի կարող հաստատել, որ իշխանությունները ողջամիտ քննություն են անցկացրել, և որ միայն գործի բարդությունը բավական է արդարացնելու համար այդպիսի երկարաձգումը:

58. Մասնավորապես, Դատարանը նկատում է, որ քրեական գործը բացելուց հետո դատախազության աշխատակիցները կարճել են դրա քննությունը վեց անգամ: Յուրաքանչյուր անգամ դիմողը բողոքարկել է և հսկողություն իրականացնող դատախազը կարճել է համապատասխան որոշումը և վերսկսել քննությունը՝ նշելով, որ քննիչը կամ ստորադաս դատախազը լիովին չեն պարզել գործի հանգամանքները: Դատարանը գտնում է, որ գործի նման վերաքննությունը վկայում է քննության լուրջ թերությունների մասին, որոնք անդառնալիորեն երկարաձգել են վարույթը:

59. Վերջապես, Դատարանը նշում է, որ իր որդու մահվանից և քննությունից մոտ երեքուկես տարի անց դիմողը նաև վնասների փոխհատուցում է պահանջել բժշկական հաստատություններից: Համապատասխան քաղաքացիական վարույթը տևել է 2004թ. մարտի 4-ից մինչև 2006թ. հունիսի 14-ը, և գործը վերանայվել է դատարանների կողմից իրավասության երկու ատյաններում: Չնայած Դատարանը չի նկատում քաղաքացիական դատարանների կողմից սույն գործի առնչությամբ էական պատկություն, այն չի գտնում, որ հարուցված քրեական վարույթը համապատասխան է կամ ունի որևէ որոշիչ ազդեցություն առաջընթացի բացակայության հարցում: Ցանկացած դեպքում դիմողը պետք է ընտրեր իրավական պաշտպանությունը, հետևաբար, եթե նույնիսկ ճիշտ էր այն, որ նրա ընտրությունը կանգ էր առել մի միջոցի վրա, որը պակաս արդյունավետ է, քան մյուսները, դա որևէ կարևորություն չունի (տես, *mutatis mutandis*, *Էյրին ընդդեմ Իռլանդիայի գործը*, 1979թ. հոկտեմբերի 9, կետ 23, Series A no. 32):

60. Հիշեցնելով, որ քննությունը տևել է գրեթե վեց տարի, վերոհիշյալ եզրակացությունները բավարար են, որպեսզի Դատարանը եզրակացնի, որ ներպետական մարմինները չեն կարողացել պատասխանել դիմողի բողոքին՝ բժշկական անփութության հետևանքով նրա որդու մահվան վերաբերյալ: Համապատասխանաբար, այս պարագայում առկա է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԱՅԼ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

61. Վերջապես, դիմողը բողոքել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի ներքո, որ դատախազության դեմ վնասների փոխհատուցման վերաբերյալ իր պահանջի հետ կապված քաղաքացիական վարույթը եղել է անհիմն երկարաձգված: Նա հետազայում զանգատ է ներկայացրել թիվ 4 արձանագրության 2-րդ հոդվածի համաձայն, որ ինքը անընդհատ ստիպված է եղել ներկայացնել բողոքներ իր որդու մահվան կապակցությամբ քրեական քննության ընթացքում պաշտոնյաների կողմից կատարված ենթադրյալ անօրինական գործողությունների և բացթողումների վերաբերյալ:

62. Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով բոլոր առկա նյութերը՝ Դատարանը գտնում է, որ առկա չէ Կոնվենցիայում կամ դրա Արձանագրությունում ամրագրված իրավունքների ու ազատությունների խախտում: Հետևաբար, դիմումի այս մասը պետք է մերժվի որպես ակնհայտ անհիմն՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

63. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ եղել է Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

64. Դիմողը պահանջել է 400 եվրո և 67000 եվրո որպես կրած նյութական և ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

65. Կառավարությունը հայտնել է, որ դիմողի նկատմամբ Կոնվենցիայում ամրագրված իրավունքների խախտում տեղի չի ունեցել: Ամեն դեպքում, այն դիմողի պնդումները համարել է չափազանց և չհիմնավորված:

66. Դատարանը չի նկատում որևէ պատճառահետևանքային կապ հայտնաբերված խախտման և պահանջվող նյութական վնասի միջև, և այդ պատճառով մերժում է այս պահանջը: Մյուս կողմից, Դատարանը նկատում է, որ նրա որդու մահվան քննությունը համապատասխանում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված չափորոշիչներին: Այս պայմաններում, Դատարանը գտնում է, որ դիմողի տառապանքը և ճնշվածությունը չեն կարող փոխհատուցվել միայն խախտում հայտնաբերելով: Արդարացի հիմքերով գնահատելով՝ Դատարանը դիմողին տրամադրում է 18000 եվրո (EUR) որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ գումարած հարկերը:

B. Ծախքեր և ծախսեր

67. Դիմողը նաև պահանջել է 620 եվրո (EUR)՝ որպես Դատարան դիմելու հետևանքով առաջացած ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում: Նա ներկայացրել է ստացականների, փոստային և թաղման ծախսերի, գրքերի և իրավական ակտերի գնումը հաստատող լուսապատճենները, իր բժշկական ծախսերի, այդ թվում՝ բժշկական և ընթերցանության համար ակնոցները և իրավաբանական վճարների ու ծախսերի վերաբերյալ փաստաթղթերի պատճենները:

68. Կառավարությունն առարկել է դիմողի պահանջները:

69. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ դիմողն իրավունք ունի կատարված ծախսերի փոխհատուցում պահանջել միայն այն դեպքում, երբ դրանք եղել են փաստացի և անհրաժեշտ: Ներկայիս գործում հաշվի առնելով առկա փաստաթղթերը և վերը նշված չափանիշները՝ Դատարանը ողջամիտ է համարում դիմողին տրամադրել 220 եվրո (EUR) բոլոր ծախսերի համար:

C. Տուգանային տոկոսներ

70. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՎՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. Վճռում է, որ դիմողի դիմումը՝ իր որդու մահվան արդյունավետ քննության չկատարման մասով ընդունելի է, իսկ դիմումի մնացած մասն ընդունելի չէ:
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:
3. Վճռում է, որ

(a) պատասխանող պետությունը վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարը ռուսական ռուբլով՝ վճարման օրվա դրությամբ փոխարժեքին համապատասխան:

(i) 18.000 եվրո (EUR) (տասնութ հազար եվրո)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, գումարած բոլոր հարկերը,

(ii) 220 եվրո (EUR) (երկու հարյուր քսան եվրո)՝ դատական ծախսերի համար, գումարած բոլոր հարկերը:

(b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս՝ պարտավորությունը չկատարելու ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս,

4. Միաձայն մերժում է դիմողի՝ արդարացի բավարարման վերաբերյալ պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2010թ. սեպտեմբերի 30-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Նախագահող

Սյորեն Նիլսեն Քրիսթս Ռոզակիս

ՄԱԼԿՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ԷՍՏՈՆԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. մայիսի 4-ի վճիռը

ԱՏՐԱՄԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

4. Դիմողը ծնվել է 1979 թվականին: Այժմ նա կրում է իր պատիժը բանտում:

A. Մինչդատական վարույթ

5. 1998թ. օգոստոսի 6-ին սկսվել է տաքսու վարորդի սպանության վերաբերյալ քննությունը, որի դին հայտնաբերվել էր մեկ շաբաթ առաջ՝ անտառում: Նրա մեքենան հրկիզված էր:

6. 1999թ. հունվարի 28-ին քննությունը կասեցվել է հանցագործի ինքնությունը չպարզելու հետևանքով:

7. 1999թ. օգոստոսի 10-ին քննությունը վերսկսվել է, և որում որպես կասկածյալ հանդես է եկել Կ.-ն: Հաջորդ օրը դիմողը հարցաքննվել է որպես վկա: Նա ասել է, որ ինքը 1998թ. մայիսին չի օգտվել տաքսու ծառայություններից Տալլինից մինչև Սիլամայե հասնելու համար և չի վաճառել բջջային հեռախոս Ֆ.-ին, և որ նա Տալլինի տաքսու վարորդի սպանության մասին ոչինչ չի լսել: Հարցաքննությունը տևել է տասը րոպե:

8. 1999թ. օգոստոսի 16-ին քննությունը կրկին դադարեցվել է:

9. 2001թ. ապրիլի 19-ին կարգադրվել է կրկին վերսկսել քննությունը:

10. 2001թ. ապրիլի 19-ին Տալլինի վարչական դատարանի նախագահը (halduskohus) թույլատրել է լսող գաղտնի սարքավորումների տեղադրումը Թ.-ի տանը՝ խոսակցությունները ձայնագրելու նպատակով: Թույլտվությունը տրված էր տասնօրյա ժամկետով և ուժի մեջ էր մինչև 2001թ. մայիսի 18-ը: Ըստ հետախուզական գործունեության վերաբերյալ զեկույցի՝ 2001թ. մայիսի 11-ին դիմողը և Թ.-ն խոսել են տաքսու վարորդի սպանության մասին:

11. 2001թ. հուլիսի 30-ին ոստիկանության քննիչը կազմել է արձանագրություն, ըստ որի՝ հանցագործությունը, որն սկզբում որակվել է որպես մարդասպանություն, հետագայում վերաորակվել է որպես սպանություն: Կ.-ն և դիմողը հանդիսանում էին կասկածյալներ: Քննիչի կարգադրությամբ նրանք պետք է ոստիկանության բաժանմունք տարվեին հաջորդ օրը:

12. 2001թ. օգոստոսի 1-ին քննիչի պահանջով դիմողը և Կ.-ն պետք է կալանավորվեին երկրից հեռանալու փորձ կատարելու դեպքում:

13. 2001թ. օգոստոսի 17-ին ոստիկանությունը փորձել է կալանավորել դիմողին, ով այդ ժամանակ տանը չէր: Նրա հարևանը չէր տեսել նրան մեկ շաբաթ:

14. Նույն օրը քննիչը մեղադրանք է ներկայացրել դիմողի դեմ: Նրան և Կ.-ին մեղադրանք է ներկայացվել սպանություն, կողոպուտ և սեփականության ոչնչացում կատարելու համար: Ըստ մեղադրանքների՝ հանցագործությունները կատարվել են 1998թ. մայիսի 17-ի գիշերը: Քանի որ դիմողը խուսափում էր քրեական պատասխանատվությունից, նա գտնվում էր փախուստի մեջ և քննությունը կասեցվել էր:

15. Իդա Վիրուի (Ida-Viru) շրջանային դատարանը (maakohus) 2001թ. օգոստոսի 17-ին քննիչի խնդրանքով թույլատրել է դիմողի տասնօրյա կալանքը նրա ձերբակալությունից հետո:

16. 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին Թ.-ի նկատմամբ սկսվել է քրեական հետապնդում, ով մեղադրվում էր տաքսու վարորդի սպանության վերաբերյալ տեղեկատվություն չհայտնելու մեջ:

17. 2003թ. դեկտեմբերի 1-ին դիմողը ձերբակալվել է:

18. 2003թ. դեկտեմբերի 2-ին նրան ներկայացվել են 2001թ. օգոստոսի 17-ին կազմված մեղադրանքները:

19. 2003թ. դեկտեմբերի 4-ին Նարվայի քաղաքային դատարանը (linnakohus) թույլատրել է նրան կալանավորել մեկ ամսով: Հետագայում դատարանը պարբերաբար երկարաձգել է նրա կալանքը (2003թ. դեկտեմբերի 31-ին և 2004թ. հունվարի 29-ին, մարտի 26-ին, մայիսի 27-ին, հուլիսի 23-ին և օգոստոսի 26-ին):

20. Միևնույն ժամանակ, 2004թ. հուլիսի 23-ին Թ.-ի կողմից հանցանքի մասին տեղեկատվություն չհայտնելու վերաբերյալ քրեական գործը կցվել է այն գործին, որում դիմողը և Կ.-ն հանդես են գալիս որպես մեղադրյալներ:

B. Դատական քննությունը

21. 2004թ. սեպտեմբերի 21-ին կազմվել է մեղադրական եզրակացություն և քրեական գործն ուղարկվել է Նարվայի քաղաքային դատարան:

22. 2005թ. փետրվարի 1-ի որոշմամբ Քաղաքային դատարանին է հանձնվել դիմողի գործը՝ Կ.-ի և Տ.-ի հետ մեկտեղ: Դիմողը և Կ.-ն մեղադրվում էին սպանության և սեփականության ոչնչացման, իսկ Թ.-ն՝ հանցանքի վերաբերյալ տեղեկատվություն չտրամադրելու մեջ: Քաղաքային դատարանը հաստատել է մեղադրյալների նկատմամբ նախկինում կիրառված կանխարգելիչ միջոցները, այն է՝ երկարաձգել է դիմողի կալանքը և Կ.-ի՝ բնակության վայրից չհեռանալու վերաբերյալ նախազգուշացումը: Թ.-ի նկատմամբ որևէ խափանման միջոց չի կիրառվել, քանի որ նա այդ ժամանակ կրում էր տասը տարվա ազատազրկման իր պատիժը:

23. Նարվայի և Վիրուի քաղաքային դատարաններում, որոնք քննում էին տվյալ գործը դատական համակարգի վերակազմակերպումից հետո, լսումները նշանակվել էին հինգ օրով՝ 2005 և 2006թթ. ընթացքում: Վարույթի այդ տասը օրերին կայանալիք դատական միստերը հետաձգվել են հինգ անգամ, հիմնականում դատավորի հիվանդության և վկաների՝ դատարանում ներկա չգտնվելու պատճառով: 2006թ. գարնանը գործը քննող դատավորը մահացել է: Դատավարությունը վերսկսել է մեկ այլ դատավոր: 2006թ. հոկտեմբերի 18-ին նախագահող դատավորը հրաժարվել է անցկացնել լսումները, քանի որ նա կարգադրել էր դիմողին կալանավորել վարույթի ավելի վաղ փուլում: Նույն օրը մեկ այլ դատավոր կրկին հրաժարվել է միևնույն պատճառով: Այնուհետև գործը քննելու համար նշանակվել է չորրորդ դատավորը, որը իրականացրել է վարույթը մինչև վերջ:

24. 2007 և 2008 թվականներին դատական լսումները նշանակվել էին տասնմեկ օրվա համար: Ի դեպ, լսումներն անցկացվել են հինգ օրերի ընթացքում և մնացած վեց օրերին հետաձգվել են դատավորի, դատախազի և փաստաբանի հիվանդության և երեք անգամ՝ վկաների ներկա չգտնվելու պատճառներով:

25. 2005թ. ապրիլի 29-ին, 2006թ. մայիսի 31-ին, 2007թ. օգոստոսի 16-ին, 2007թ. նոյեմբերի 27-ին և 2008թ. փետրվարի 6-ին Քաղաքային և Շրջանային դատարանները մերժել են դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու և կալանքի փոխարեն բնակության վայրից չհեռանալու վերաբերյալ ստորագրությունը որպես խափանման միջոց կիրառելու խնդրանքը: Դատարանները նշել են, որ դիմողը մեղադրվում է լուրջ հանցագործության մեջ, նա երկար ժամանակ թաքնվել է (2001թ. օգոստոսի 17-ից մինչև 2003թ. դեկտեմբերի 1-ը), որի ընթացքում նա քաջ գիտակցել է, որ ոստիկանությունը փնտրում է իրեն: Այնուամենայնիվ, նա մեկնել է Ռուսաստան և միայն վեց ամիս անց վերադարձել՝ անօրինականորեն հատելով սահմանը, քանի որ Ռուսաստանի Դաշնության վիզայի՝ իր ժամկետն անցել էր: Դատարանները նաև պարզել են, որ դիմողը չունի ազգակցական կապեր Էստոնիայում, քանի որ նա քաղաքացիություն չունեցող, չամուսնացած և ընտանիք չունեցող անձ էր: Որոշվել էր, որ, դիմողի նկատմամբ կիրառված խիստ պատժի տեսանկյունից, առկա են հիմքեր ենթադրելու, որ նա կարող է կրկին փախչել: Դատարանները նաև գտել են, որ չի բացառվում, որ ազատության մեջ գտնվելու դեպքում դիմողը կարող է ճնշում գործադրել տուժողների և վկաների վրա:

26. 2008թ. սեպտեմբերի 4-ին Վիրուի շրջանային դատարանը կայացրել է իր վճիռը: Դիմողը՝ Կ.-ի հետ մեկտեղ, դատապարտվել է սպանության և սեփականության ոչնչացման մեղադրանքով: Նա դատապարտվել է ազատազրկման համապատասխանաբար՝ տասներեք և երեք տարի ժամկետներով, երկու հանցանքների համար ընդհանուր առմամբ վճռվել է տասներեք տարվա ազատազրկում: Կալանքի տակ մնալու ժամանակահատվածը համարվել է վճռի արդեն մարված ժամանակահատված: Դիմողի նկատմամբ կիրառվող կանխարգելիչ միջոցները մնացել են անփոփոխ՝ նա պետք է գտնվեր կալանքի տակ մինչև վճռի վերջնական դառնալը:

27. Նույն ամսաթվին Քաղաքային դատարանը որոշել է դադարեցնել քրեական վարույթը Թ.-ի նկատմամբ՝ պատժի անհամապատասխան լինելու պատճառով, քանի որ նա դատապարտվել է մեկ այլ քրեական գործով՝ տասը տարի ազատազրկման ժամկետով:

28. Դիմողը բողոքարկել է Քաղաքային դատարանի վճիռը՝ վկայակոչելով, *inter alia*, Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված ողջամիտ ժամկետի պահանջի խախտումը: Նա նաև նշել է, որ ինքը եղել է կալանքի տակ գրեթե չորս տարի և տասն ամիս:

29. Տարտուի վերաքննիչ դատարանի (ringkonnakohtus) 2009թ. հունվարի 27-ի վճռով կարճվել է Քաղաքային դատարանի վճիռը՝ պատժի համապատասխան լինելու պատճառով: Վերաքննիչ դատարանը վկայակոչել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը և նշել, որ քրեական վարույթի ժամկետի ողջամիտ լինելը կամ չլինելը կախված է կոնկրետ գործի հանգամանքներից: Այն գտել է, որ ողջամիտ ժամկետում քրեական վարույթ չիրականացնելը պարտադիր կերպով չի ենթադրում տվյալ անձի արդարացումը և կախված հանգամանքներից՝ դրան կարող է հետևել քրեական վարույթի դադարեցումն անհամաչափության կամ վարույթի չհիմնավորված տևողության պատճառներով: Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ ներկայիս գործի քրեական վարույթը տևել է տասը տարի և վեց ամիս: Այն գտնում է, որ «պակաս կարևոր չէ» այն, որ դիմողը գտնվել է կալանքի տակ գրեթե հինգ տարի և երկու ամիս: Այն վճռել է, որ վարույթը չի կատարվել ողջամիտ ժամկետում: Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ նպատակահարմար է նվազեցնել դիմողի վճիռը: Նա դատապարտվել է ութ տարվա ազատազրկման՝ սպանության համար, և մեկ տարվա ազատազրկման՝ սեփականության ոչնչացման համար. վճիռն ընդհանուր առմամբ սահմանվում է ութ տարի:

30. 2009թ. ապրիլի 22-ին Գերագույն դատարանը (Riigikohtus) հրաժարվել է քննել դիմողի բողոքը:

II. Համապատասխան օրենսդրություն և պրակտիկա

31. Քրեական դատավարության օրենսգրքի (Kriminaalmenetluse seadustik) 385-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ նախնական կալանքի վերաբերյալ դատարանի հիմնավորված վճիռը ենթակա չէ առանձին դատավարական բողոքարկման: Օրենսգրքի 383-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նման վճիռը կարող է բողոքարկվել հիմնական վարույթի ընթացքում:

32. 2008թ. դեկտեմբերի 30-ի որոշմամբ (գործ թիվ 3-4-1-12-08) Գերագույն դատարանի սահմանադրական վերանայման պալատն իր վճիռը կայացրել է քրեական վարույթի ձգձգվածության մասին բողոքի վերաբերյալ: Այն մերժել է բողոքը՝ համարելով, որ դիմողն ունեցել է իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից օգտվելու հնարավորություն: Գերագույն դատարանը վճռել է՝

«21. Պալատի կարծիքով, [դիմողի] ողջամիտ ժամկետում վարույթներն իրականացնելու իրավունքը խախտվել է և [դիմողին] իրավասու է ներկայացնել համապատասխան բողոք որպես Տարտուի քաղաքային դատարանում գտնվող վարույթի կողմ: Դատարանն ունի պարտավորություն նման բողոքը քննելու վարույթի ցանկացած փուլում, ոչ միայն վճիռը կայացնելուց հետո: Անհրաժեշտության դեպքում, դատարանը պետք է առաջնորդվի Կոնվենցիայով և պրակտիկայով, ինչը համապատասխանում է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ կետին՝ համարվելով քրեական դատավարության օրենքի աղբյուր: Կոնվենցիան Ռիցիկոգու (Riigikogu) կողմից վավերացված միջազգային պայմանագիր է, որը համաձայն Սահմանադրության 123-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ ունի գերակայություն էստոնիայի օրենքների կամ այլ իրավական ակտերի նկատմամբ (տե՛ս Գերագույն դատարանի *en banc* վճիռը, 2004թ. հունվարի 6-ի գործը, թիվ 3-1 - 3-13-03 - RT III-2004թ., 4, 36, կետ 31):

22. Համաձայն Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ վարույթի ոչ ողջամիտ երկարաձգումը պետք է գնահատվի դատարանի կողմից կոնկրետ գործի հանգամանքների լույսի ներքո, Դատարանում ամրագրված նախադեպի չափանիշներին համապատասխան, մասնավորապես, գործի բարդությունը, դիմողի և իրավասու մարմինների գործողությունները (տե՛ս, օրինակ, *Պելիսիեր և Սասին ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC]*, no. 25444/94, կետ 67, ՄԻԵԴ 1999-II): Գերագույն դատարանը նաև նշել է, որ գնահատելիս, թե արդյոք ողջամիտ ժամկետը գերազանցվել է՝ դատարանը պետք է հաշվի առնի քրեական հանցանքի ծանրությունը, քրեական գործի բարդությունն ու ծավալը և այլ կոնկրետ հանգամանքներ, այդ թվում՝ վարույթի ընթացքը (տե՛ս Գերագույն դատարանի քրեական պալատի 2004թ. փետրվարի 27-ի վճիռը, թիվ 3-1-1-3-04 - RT III-2004, 8, 86, կետ 19):

23. Եթե դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ խախտվել է [դիմողի] ողջամիտ ժամկետում վարույթներն իրականացնելու իրավունքը, ապա դատարանը կարող է բոլոր հանգամանքների լույսի ներքո Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա դադարեցնել քրեական վարույթը որպես անհամապատասխան՝ վկայակոչելով արդարացնող վճիռը կամ այն փաստը, որ ողջամիտ ժամկետը գերազանցվել է:

Ինչ վերաբերում է նշված հնարավորություններին՝ Գերագույն դատարանի քրեական պալատը նշում է, որ քրեական վարույթի ողջամիտ ժամկետի երկարաձգումը պարտադիր չէ, որ հանգեցնի անձի արդարացմանը: Կախված հանգամանքներից՝ քրեական վարույթի ողջամիտ ժամկետն սպառվելու հետևանքը կարող է, օրինակ, լինել քրեական վարույթի դադարեցումը համապատասխան չլինելու պատճառով (տե՛ս Գերագույն դատարանի քրեական պալատի 2004թ. փետրվարի 27-ի վճիռը, թիվ 3-1-1-3-04 - RT III-2004թ., 8, 86, կետ 22): Հաշվի առնելով վարույթի չիմնավորված երկարաձգումը վճիռ կայացնելիս՝ քրեական պալատը նշում է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա և Քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի համաձայն դատարաններն իրավունք ունեն ավելի մեղմ պատժի ենթարկել, քան օրենքով նախատեսված նվազագույն ժամկետն (տե՛ս Գերագույն դատարանի քրեական պալատի 2008թ. նոյեմբերի 7-ի վճիռը, թիվ 3-1-1-28-08 - դեռևս չիրատարակված RT, III, կետ 17):

25. Հիմնարար իրավունքների խախտմամբ պայմանավորված՝ [դիմողի] վնասի փոխհատուցման պահանջը որոշելիս Պալատը համաձայնում է վարույթի մասնակիցների գրավոր կարծիքին, որ [դիմողը] կարող է պահանջել վնասի փոխհատուցում ցանկացած վարչական դատարանում՝ Պարտավորությունների մասին պետական ակտում սահմանված կարգի համաձայն»:

ՕՐԵՆՔԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

33. Դիմողը պնդել է, որ իր նախնական կալանքի տևողությունը չափազանց երկարաձգված էր և, հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում, որը սահմանում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալվել կամ կալանավորվել է սույն հոդվածի 1 (c) կետի դրույթներին համապատասխան... ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննությանը ներկայանալու երաշխիքներով»:

34. Կառավարությունը վիճարկել է այդ փաստարկը:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

1. Կողմերի փաստարկները

35. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողը չի սպառել ներպետական պաշտպանության միջոցները, քանի որ նա չի բողոքարկել Նարվայի քաղաքային դատարանի 2003թ. դեկտեմբերի 4-ի

վճիռը, որով թույլատրվել էր նրա կալանքը կամ հետագա որոշումները, որոնցով դատարանը երկարաձգել էր նրա հր կալանքը: Կառավարությունը նաև նշել է, որ վերջին որոշումը, որով դիմողի կալանքը երկարաձգվել է (2004թ. օգոստոսի 26) կայացվել է ավելի քան վեց ամիս առաջ՝ նախքան դիմողի կողմից Դատարան գանգատ ներկայացնելը (2007թ. հուլիսի 11): Նրա կարծիքով, 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը կիրառելի չէ դատական վարույթի ընթացքում կալանքի տակ մնալու ժամանակահատվածի նկատմամբ, ավելին՝ դիմողն իր կալանքի երկարաձգման հարցը չի բարձրացրել 2008թ. սեպտեմբերի 4-ին Քաղաքային դատարանի որոշման դեմ ներկայացրած իր բողոքում, և ամեն դեպքում, դատական վարույթը դեռ ընթացքի մեջ էր, երբ Կառավարությունը ներկայացրել էր իր դիտարկումները:

36. Ընդհակառակը, Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողը կորցրել է Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով զոհի կարգավիճակը 2009թ. հունվարի 27-ին Տարտուի վերաքննիչ դատարանի վճռից հետո, ըստ որի՝ դիմողի պատժաչափը կրճատվել է նրա կալանքի երկարաձգման և դատական վարույթի հետևանքով:

37. Դիմողն առարկել է՝ պնդելով, որ իր գանգատը չի վերաբերում մինչդատական քննության ընթացքում նախնական կալանքի տակ պահվելուն, այլ երկարաձգված դատական վարույթի ընթացքում նրա տևական կալանքին: Քաղաքային դատարանի վճռի դեմ ներկայացրած իր բողոքում դիմողը բարձրացրել է մինչդատական կալանքի և քրեական վարույթի երկարաձգման հարցը:

2. Դատարանի գնահատականը

38. Դատարանը կրկնում է, որ 35-րդ հոդվածի նպատակն է Պայմանավորվող պետություններին հնարավորություն տալ կանխելու կամ վերացնելու իրավունքի խախտումները՝ նախքան այդ բողոքները կներկայացվեն Կոնվենցիայի հաստատություններին (տե՛ս *Սելմունին ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC]*, no. 25803/94, կետ 74, ՄԻԵԴ 1999-V): Այն նկատում է, որ դիմողը ձերբակալվել է 2003թ. դեկտեմբերի 1-ին և հետագայում Քաղաքային դատարանի թույլտվությամբ նա կալանքի տակ է առնվել, որը պարբերաբար երկարաձգվել է մինչև քրեական գործը 2004թ. սեպտեմբերին տեղափոխվել է Քաղաքային դատարան: Այդ ժամանակ դիմողը գտնվել է նախնական կալանքի տակ տասն ամսից պակաս: Նարվայի և Վիբուրի քաղաքային դատարանների դատական վարույթների ընթացքում դիմողը բազմիցս պահանջել է, որ պետքի նրան ազատ արձակեն, սակայն այդ պահանջները մերժվել են (տե՛ս վերը՝ կետ 25): Որևէ դատավարական բողոք չի կարող ներկայացվել սույն որոշման դեմ: Դատարանը գտնում է, որ ներպետական իշխանությունները հնարավորություն են ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո պարզաբանելու դիմողի՝ իր իրավունքների խախտման վերաբերյալ պնդումները: Սույն գործի համատեքստում վճռորոշ նշանակություն չունի այն, թե արդյոք դիմողը բողոքարկել է նախնական որոշումը, որով թույլատրվել է նրա կալանքը, թե մինչդատական քննության ընթացքում իր կալանքը երկարաձգելու վերաբերյալ որոշումը: Ինչ վերաբերում է այն հարցին, որ դիմողը պետք է բարձրացներ այս հարցը վերաքննիչ դատարանի առջև հիմնական վարույթում՝ Դատարանը նշում է, որ այն ժամանակ, երբ դիմողը իր գանգատը ներկայացրել է Դատարանին՝ նրա գործը դեռ ընթացքի մեջ էր առաջին ատյանի դատարանում և, հետևաբար, նման բողոքն այդ ժամանակ չի հանդիսացել դիմողի համար առկա միջոց: Հետևաբար, այս առարկությունը մերժվում է:

39. Ինչ վերաբերում է այն փաստարկին, որ դիմումը չափազանց ուշ է ներկայացվել, Դատարանը նշում է, որ դիմողը 2007թ. հուլիսի 11-ին՝ նրա դիմումը Դատարան ներկայացնելու պահին, եղել է նախնական կալանքի տակ: Հետևաբար, պահպանվել է վեցամսյա կանոնը, և այդ առարկությունը նույնպես մերժվում է:

40. Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե արդյոք դիմողը կորցրել է իր՝ զոհի կարգավիճակը, ինչպես հայտարարել է Կառավարությունը, Դատարանը կրկնում է, որ պատժաչափի կրճատումը վարույթի չափազանց երկարաձգման հիման վրա՝ սկզբունքորեն չի զրկում անհատին զոհի կարգավիճակից Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով: Այնուամենայնիվ, այս ընդհանուր կանոնը ենթակա է բացառության, եթե ազգային իշխանությունները ընդունեն և թույլատրեն Կոնվենցիայի խախտման համար վնասի փոխհատուցումը (տե՛ս, *inter alia*, *Իքլն ընդդեմ Գերմանիայի*, 1982թ. հուլիսի 15, կետ 66, *Series A* no. 51, *Յանսենն ընդդեմ Գերմանիայի* (dec), no. 44186/98, 2000թ. հոկտեմբերի 12, և *Բեքն ընդդեմ Նորվեգիայի*, no. 26390/95, կետ 27, 2001թ. հունիսի 26): Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված ողջամիտ ժամկետի պահանջի խախտման վերաբերյալ գործերը քննելիս ազգային իշխանությունները կարող են թույլատրել համարժեք փոխհատուցում, մասնավորապես՝ նվազեցնել դիմողի պատժաչափը (տե՛ս, ի թիվս այլոց, *Կոչիարելլան ընդդեմ Իտալիայի [GC]*, no. 64886/01, կետ 77, ՄԻԵԴ 2006-V, *Սորվիստոն ընդդեմ Ֆինլանդիայի*, no. 19348/04, կետ 66, 2009թ. հունվարի 13, վերը նշված Բեքի գործը, և *Կալեչն ընդդեմ Գերմանիայի*, (dec.), no. 31890/06, 2009թ. հունիսի 23):

41. Ինչ վերաբերում է սույն գործին, Դատարանը նկատում է, որ վերաքննիչ դատարանն իր՝ 2009թ. հունվարի 27-ի վճռում մանրամասն անդրադարձել է քրեական վարույթի երկարաձգմանը, նաև հիմնվելով Գերագույն դատարանի և Սարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին: Թեև վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ դիմողի կալանքը տևել է գրեթե հինգ տարի և երկու ամիս, այն շարունակում է եզրակացնել, որ քրեական վարույթի տևողությունն ողջամիտ չէր: Ստացվում է, որ դիմողի կալանքի ժամկետի տևողությունը ամրապնդում է դատարանի փաստարկն առ այն, որ քրեական վարույթի տևողությունն անհիմն է: Դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանը

դրանով հստակորեն չի ընդունում, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը խախտվել է և չի նվազեցրել դիմողի դատավճիռն այդ պատճառով:

42. Յետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողը չի դադարել զոհ լինելուց Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով:

B. Արդյունքները

2. Ժամանակահատվածը, որը պետք է հաշվի առնվի

43. Այդ ժամանակահատվածը 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո պետք է հաշվարկվի 2003թ. դեկտեմբերի 1-ից, երբ դիմողը ձերբակալվել է: Դատարանը՝ հաշվի առնելով իր նախադեպային իրավունքը (տե՛ս, օրինակ, *Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի [GC]*, no. 30210/96, կետեր 104-105, ՄԻԵԴ 2000-XI), գտնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի նպատակներով այդ ժամանակահատվածն ավարտվում է 2008թ. սեպտեմբերի 4-ին, երբ Վիրուի շրջանային դատարանը դիմողի նկատմամբ մեղադրական վճիռ է կայացրել: Դիմողը, համապատասխանաբար, գտնվել է նախնական կալանքի տակ չորս տարի և ինն ամսից փոքր-ինչ ավելի:

2. Կալանքի տևողության ոչ ողջամտությունը

(a) Կողմերի փաստարկները

44. Դիմողը գտել է, որ հարուցված քրեական գործը բարդ չէ և նշում է, որ մինչդատական քննությունը, ընդհանուր առմամբ, ավարտվել էր նախքան դիմողին կալանավորելը:

45. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողի կալանքն արդարացված է այն փաստի տեսակետից, որ նա գտնվել է փախուստի մեջ ավելի քան երկու տարի: Յետևաբար, առկա էր կասկած առ այն, որ ազատության մեջ գտնվելու դեպքում նա կարող էր դիմել փախուստի: Բացի դրանից, դիմողը մեղադրվում էր շատ լուրջ հանցանք կատարելու մեջ, որի համար առավելագույն պատիժը ցմահ բանտարկությունն է: Այն նաև նշել է, որ դիմողը քաղաքացիություն չունեցող, չամուսնացած, ընտանիք, աշխատանք կամ մշտական եկամուտ չունեցող անձ է. այս գործոնները չեն կապում նրան էստոնիայի հետ, երկիր, որը նա լքել է Ռուսաստան գնալու համար, որտեղ նա թաքնվում էր: Ավելին՝ քրեական գործը եղել է բարդ:

(b) Դատարանի գնահատականը

46. Դատարանը կրկնում է, որ «ողջամիտ ժամկետում քննություն անցկացնելու կամ դրա անցկացման ընթացքում ազատ արձակելու» իրավունքի վերաբերյալ ընդհանուր սկզբունքները, ինչպես երաշխավորված է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետով, հաստատվել են նախորդ մի շարք վճիռներում (տե՛ս, ի թիվս այլոց, վերը նշված Կուդլայի գործը, կետ 110 et seq., *Մակբեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության [GC]*, no. 543/03, կետ 41 et seq., ՄԻԵԴ 2006-X և *Սուլառջան ընդդեմ Էստոնիայի*, no. 55939 / 00, կետեր 61-64, 2005թ. փետրվարի 15, հետագա հղումներով):

47. Դատարանը նկատում է, որ ներկայիս գործում իշխանությունները գլխավորապես հիմնվել են հիմնավոր կասկածի վրա՝ առ այն, որ դիմողը կատարել է լուրջ հանցագործություն, և որ նա կարող էր դիմել փախուստի, քանի որ նա երկար ժամանակ խուսափել է վարույթից նախքան իր ձերբակալումը: Դատարանները անդրադառնում են նաև ազատության մեջ գտնվելու դեպքում դիմողի կողմից վկաների վրա ճնշում գործադրելու հավանականությանը:

48. Դատարանն ընդունում է, որ կասկածն առ այն, որ դիմողը հանցանք է կատարել և այն, որ անհրաժեշտ է ապահովել վարույթի պատշաճ անցկացումը՝ արդարացնում են նրա կալանքը: Նրա կալանքը հետագայում արդարացվել էր երկրից հեռանալու և դատաքննությունից երկար ժամանակ խուսափելու փաստով: Այսպիսով, Դատարանի կարծիքով դիմողի կալանքի հիմքերը, համեմայնդեպս, սկզբում «համապատասխան» և «բավարար» էին:

49. Այնուամենայնիվ, համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ Դատարանը պետք է նաև բավարարվի նրանով, որ ազգային իշխանությունները «հատուկ ջանասիրություն» են ցուցաբերել դատաքննությունն անցկացնելիս: Քննության բարդությունն ու հատուկ հատկանիշներն այն գործոններն են, որոնք հաշվի են առնվել (տե՛ս, օրինակ՝ *Արոթն ընդդեմ Իսպանիայի*, 1996թ. դեկտեմբերի 18, կետ 74, Վճիռների և որոշումների գեկույցներ, 1996-VI, և *Ի. Ա.-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1998թ. սեպտեմբերի 23, կետ 102, Ձեկույցներ 1998-VII):

50. Ներկայիս գործում Դատարանը չի կարող համաձայնել Կառավարության այն փաստարկին, որ քրեական գործը բարդ է: Այն նկատում է, որ գործը վերաբերում է երկու ամբաստանյալների՝ Կ.-ի և դիմողի կողմից սպանություն և զույթի ոչնչացում կատարելուն: Բացի դրանից, Թ.-ն մեղադրվել է հանցանքի մասին հայտարարություն չտալու համար: Ըստ Քաղաքային դատարանի 2008թ. սեպտեմբերի 4-ի վճիռի՝ դատարանը նախնական քննության ընթացքում լսել է ութ վկայի և տուժողին և հետագայում հիմնվել է երեք վկաների և տուժողի հայտարարությունների վրա: Դատարանի կողմից հետազոտված այլ ապացույցները (հիմնականում զրավոր), որոնք արտացոլված են Քաղաքային դատարանի վճռում, վերաբերել են դատարանի տեսակետին:

51. Դատարանը գտնում է, որ սույն գործով դատական վարույթի և դիմողի կալանքի տևողությունը հիմնականում պայմանավորված էին դատական լուսնների բազմաթիվ ընդհատումներով, պաշտոնատար անձանց կողմից վկաների ներկայությունն ապահովելու դժվարությամբ և վարույթի մասնակիցների հիվանդությամբ: Ավելին, դատական վարույթը պետք է վերսկսվեր սկզբից՝ նախագահող դատավորի մահվան և հետագայում երկու դատավորների պաշտոնանկության պատճառով: Ավելին, եղել են նախատեսված լուսնների՝ զգալի ձգձգումներ: Դատարանին հասանելի տեղեկատվության հիման վրա պարզվում է, որ 2005 թվականից մինչև 2008-ը նշանակվել է դատական լուսնների միջինը 5 օր մեկ տարվա համար, որից մոտավորապես կեսը հետաձգվել է: Այսպիսով, մի կողմ թողնելով այն հարցը, թե արդյոք դիմողի կալանքի հիմքերը շարունակում են լինել «համապատասխան» և «բավարար»՝ ամբողջ ժամանակահատվածում Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունները, ամեն դեպքում, չեն ցուցաբերել «հատուկ ջանասիրություն» վարույթներն անցկացնելիս:

52. Հետևաբար, խախտվել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱՆՏՈՒՄ

53. Դիմողը պնդել է, որ վարույթի տևողությունը չի համապատասխանել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված «ողջամիտ ժամկետի» պահանջին, որում ասվում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք... ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ... որոշելիս, յուրաքանչյուր ոք ունի ... դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում դատաքննության անցկացման իրավունք ...»:

54. Կառավարությունը վիճարկել է այս փաստարկը:

55. Դատարանը նկատում է, որ կողմերի տեսակետները տարբերվում են: Կառավարությունը գտել է, որ 2003թ. դեկտեմբերի 1-ը՝ այն օրը, երբ դիմողը ձերբակալվել է, պետք է համարվի նրա դեմ ընթացող քրեական վարույթի սկիզբը: Ըստ դիմողի տեսակետի՝ 2001թ. օգոստոսի 17-ն այն ամսաթիվն է, երբ իրեն մեղադրանք էր առաջադրվել, ինչն ունի վճռորոշ նշանակություն:

56. Դատարանը կրկնում է, որ քրեական գործերի ընթացքում 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում ամրագրված «ողջամիտ ժամկետը» սկսում է անձին «մեղադրանք» ներկայացնելու պահից, դա կարող է լինել նախքան գործը դատարան ուղարկելը, ինչպես, օրինակ՝ ձերբակալման օրը կամ սկսած այն օրվանից, երբ անձը պաշտոնապես ծանուցվում է, որ նա հետապնդվում է դատական կարգով, նախնական քննությունն սկսելու օրը: 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով «մեղադրանքը» կարող է սահմանվել որպես «իրավասու մարմնի կողմից անձին տրված պաշտոնական ծանուցումն, առ այն, որ նա կատարել է քրեական հանցանք» (տես վերը նշված Իբլի գործը կետ 73 և *Ռեյնհարդը և Սլիման-Քաիրդն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1998թ. մարտի 31, կետ 93, Ձեկույցներ 1998-II):

57. Ներկայիս գործում մարդասպանության վերաբերյալ քրեական վարույթն սկսվել է 1998թ. օգոստոսի 16-ին: Սակայն այդ ժամանակ դիմողը ներգրավված չի եղել վարույթում: Նա առաջին անգամ հարցաքննվել է 1999թ. օգոստոսի 11-ին: Հաշվի առնելով դիմողի կարգավիճակը որպես վկա և հարցաքննության կարճատևությունը և մակերեսային բնույթը՝ Դատարանը չի համարում, որ դիմողն այդ պահին նույնպես ներգրավված է եղել վարույթում: Դատարանը նպատակահարմար է գտնում 2001թ. օգոստոսի 17-ն ընդունել որպես դիմողի դեմ ընթացող քրեական գործի սկիզբը: Այդ օրը ոստիկանության քննիչը մեղադրանք է ներկայացրել դիմողի դեմ, նրան հայտարարել են որպես պատասխանատվությունից խուսափող անձ, և դատարանը նրան հայտնաբերելու դեպքում թույլատրել է նրա ձերբակալումը: Դատարանը գտնում է, որ դիմողը պետք է տեղեկացվեր այն փաստի վերաբերյալ, որ ինքը փնտրվել է իշխանությունների կողմից: Այն հաշվի է առնում Կառավարության փաստարկն առ այն, որ դիմողը գտնվում էր հետախուզման մեջ, և նա ձերբակալվել է միայն մոտ երկու տարի և չորս ամիս անց, և այդ պատճառով ժամանակահատվածը՝ նախքան նրա ձերբակալումը, չի կարող հաշվի առնվել: Դատարանը չի համաձայնում համատեքստում առկա քրեական վարույթն սկսելու ամսաթվի վերաբերյալ սահմանմանը: Այնուամենայնիվ, դիմողի վարքագիծը մի գործոն է, որը պետք է հաշվի առնվի վարույթի երկարաձգման ողջամտությունը գնահատելիս:

Քրեական վարույթն ավարտվել է 2009թ. ապրիլի 22-ին, երբ Գերագույն դատարանը մերժեց դիմողի բողոքը: Վարույթը, այսպիսով, տևել է մոտ յոթ տարի և ութ ամիս՝ իրավասության երեք ատյաններում:

58. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողը կորցրել է զոհի կարգավիճակը Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով, Տարտուի վերաքննիչ դատարանի 2009թ. հունվարի 27-ի վճռից հետո, որով դիմողի պատժաչափը կրճատվել է նրա կալանավորման և դատական վարույթի երկարաձգման պատճառով:

59. Դատարանը, վկայակոչելով վերը նշված իր սահմանված նախադեպային իրավունքն այս հարցի վերաբերյալ (տես վերը՝ կետ 40), նկատում է, որ վերաքննիչ դատարանն իր վճռով գտնում է, որ սույն քրեական գործի վարույթի երկարատևությունը չի եղել ողջամիտ (տես վերը՝ կետ 29): Դատարանը գտնում է, որ, այդպիսով, ներպետական դատական մարմինները հստակորեն ընդունում են Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտումը:

60. Ինչ վերաբերում է ներպետական իշխանությունների կողմից Կոնվենցիայի խախտմանը՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողը դատապարտվել է տասներեք և երեք տարի ժամկետով ազատազրկման՝ համապատասխանաբար երկու առանձին հանցանքների համար, որոնց համար նա

արդեն դատապարտվել էր Շրջանային դատարանի կողմից: Վերաքննիչ դատարանը կրճատել է վճռի չափը մինչև տասներեք տարի: Վերաքննիչ դատարանը, իր հերթին, նվազեցրել է համապատասխան վճիռները՝ այն դարձնելով ութ և մեկ տարի և սահմանել ութ տարի որպես վերջնական վճիռ: Վարույթի անհիմն երկարաձգումը հիմք է հանդիսացել Վերաքննիչ դատարանի համար նվազեցնել վճռի չափը: Ավելին, Դատարանը նշում է, որ վարույթն ավարտվել է 2009թ. ապրիլի 22-ին, երբ Գերագույն դատարանը մերժել է դիմողի բողոքը: Դա Վերաքննիչ դատարանի վճիռը կայացնելուց մոտ երեք ամիս անց էր, այսպիսով, Դատարանի կարծիքով, հետագա վարույթն այն զգալիորեն չի երկարացրել:

61. Դատարանը բավարարված է նրանով, որ ներպետական դատական իշխանությունները ներկայիս գործում համարժեքորեն հաշվի են առել վարույթի երկարատևությունը և կրճատել դիմողի պատժաչափը: Յետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողն ստացել է համապատասխան փոխհատուցում 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտման համար:

62. Դատարանը եզրակացնում է, որ դիմողը դադարել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտման զոհ լինելուց 34-րդ հոդվածի իմաստով: Յետևաբար, այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն է և պետք է մերժվի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերին համապատասխան:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

63. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

64. Դիմողը չի ներկայացրել արդարացի բավարարման պահանջ: Ըստ այդմ, Դատարանը գտնում է, որ այս առումով նրան գումար տրամադրելու անհրաժեշտություն չկա:

ՎԵՐՈՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է, որ վարույթի երկարաձգման գանգատն անընդունելի է և դիմումի մնացած մասն ընդունելի,
2. Վճռում է, որ որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2010թ. փետրվարի 4-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Նախագահողի տեղակալ

Սթեֆեն Ֆիլիպս Պիր Լորենսեն

ՄԻՇՎԱԿԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՍԼՈՎԱԿԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ

2011թ. փետրվարի 8-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1977 թվականին և ապրում է Պոպրադում:

A. Քրեական վարույթ

6. 2002թ. օգոստոսի 14-ին Պրեշովի տարածաշրջանային (ռեգիոնալ) քննչական գրասենյակը (the Prešov Regional Investigation Office) քրեական վարույթ է սկսել բանկային երկու հաշիվների միջև կասկածելի դրամական փոխանցումների կապակցությամբ:

7. 2002թ. հոկտեմբերի 9-ին Գլխավոր դատախազը որոշում է կայացրել այն մասին, որ քննության նկատմամբ հսկողություն պետք է իրականացվի Տրենչինի տարածաշրջանային դատախազի կողմից (the Trenčín Regional Prosecutor): Պարզվել է, որ կասկածելի հանցագործությունը կատարվել է Պրեշովի տարածաշրջանում և որ դրա նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու իրավասությունը պատկանում է Պրեշովի տարածաշրջանային դատախազին: Սակայն ենթադրվել է, որ հանցագործությունը դրամական փոխանցումների հետ կապված ավելի մեծ հանցավոր գործունեության մաս է, որի մեջ ընդգրկված են տարբեր վայրերում ապրող մի քանի անձ, և անհրաժեշտ է լայնածավալ քննություն կատարել: Ուստի վարույթի արդյունավետությունը և անհապաղությունն ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ էր հսկողություն իրականացնելու իրավասությունը փոխանցել Տրենչինի տարածաշրջանային դատախազին:

8. 2002թ. նոյեմբերի 29-ին Գլխավոր դատախազը նման միջոց է ձեռնարկել Ա. բանկի սնանկության հետ կապված խնդիրների վերաբերյալ հարուցված քննության կապակցությամբ:

9. 2002թ. դեկտեմբերի 9-ին դիմողին և յոթ այլ անձի մեղադրանք է առաջադրվել նախնական համաձայնությամբ կատարված հափշտակության համար, այն կասկածանքի հիման վրա, որ նրանք խաբեությամբ և կազմակերպված կերպով դրամական միջոցներ են կորզել Ա.-ի սնանկացումից հետո մնացած գույքից: Դիմողն իր հերթին կասկածվել է քննության առարկա դրամական միջոցների բանկային փոխանցումները կազմակերպելու մեջ: Որոշումը հիմնված է եղել «նախկինում ձեռք բերված ցուցմունքների և փաստաթղթային ապացույցների վրա»:

10. 2002թ. դեկտեմբերի 14-ին դիմողը նախնական կալանքի տակ է վերցվել: Նա կալանքի տակ է մնացել մինչև 2004թ. հունվարի 22-ը: Նրա կալանքի հետ կապված հանգամանքները և որոշումները նկարագրված են ստորև՝ կետեր 19-80-ում:

11. 2003թ. ապրիլի 24-ին տվյալ գործով վարույթը միացվել է Ա. բանկի սնանկության վարույթի հետ կապված երկու սպանությունների վերաբերյալ գործերի հետ:

12. Քննության ավարտից հետո դիմողը հրավիրվել է գործի նյութերին ծանոթանալու: Նա գործի նյութերին ծանոթացել է 2004թ. հունիսի 21-ին և հուլիսի 30-ին: Նա, *inter alia*, հայտնաբերել է, որ գործի նյութերում առկա են տվյալներ, որոնք ձեռք են բերվել իր հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողության արդյունքում: Այս տեղեկությունն առկա է եղել դիմողի բջջային հեռախոսից կատարված առանձին զանգերի վերծանման, ինչպես նաև որոշակի ժամանակահատվածի ընթացքում դրա ելից և մտից զանգերի ցանկի մեջ:

13. Դիմողը Սահմանադրական դատարան և դատախազական ծառայություն բողոք է ներկայացրել առ այն, որ իր հեռախոսային խոսակցությունները լսելը անօրինական և անհիմն է եղել, սակայն նրա բողոքը հաջողության չի հասել: Նրա սահմանադրական բողոքի մանրամասները ներկայացված են ստորև՝ 81 և 82-րդ կետերում:

14. 2004թ. սեպտեմբերի 10-ին Տրենչինի տարածաշրջանային դատախազը դիմողին նախնական համաձայնությամբ հափշտակություն կատարելու վերաբերյալ մեղադրանք է առաջադրել և գործն ուղարկել Պրեշովի տարածաշրջանային դատարան (*Krajský súd*): Մեղադրանք է առաջադրվել նաև 13 այլ անձի, այդ թվում՝ երկու իրավաբանի, և այն ներառել է մեղադրանքներ փողերի լվացման, սպանության և ապօրինի հրազեն կրելու վերաբերյալ:

15. 2004թ. հոկտեմբերի 14-ին Պրեշովի տարածաշրջանային դատարանը որոշել է որ գործը ենթակա է Հատուկ դատարանի (*Špeciálny súd*) իրավագործությանը, որը կարճ ժամանակ էր, որ ստեղծվել էր և քննում էր կոռուպցիայի, կազմակերպված հանցավորության և այլ ծանր հանցագործությունների վերաբերյալ գործեր: Երկուստեք՝ դիմողը և դատախազական ծառայությունը վիճարկել են այդ որոշումը: 16. 2005թ. հունվարի 19-ին Գերագույն դատարանը (*Najvyšší súd*) ընդունել է

Չատուկ դատարանի իրավագործությունը: Դրանից հետո դիմողն այդ որոշումը բողոքարկել է Սահմանադրական դատարան, ինչպես նաև Գլխավոր դատախազին, սակայն՝ ապարդյուն: Սահմանադրական դատարանը 2005թ. մայիսի 5-ին մերժել է նրա սահմանադրական բողոքը:

17. 2005թ. հուլիսի 1-ին գործն ուղարկվել է Չատուկ դատարան, որը 2005թ. դեկտեմբերի 12-ին որոշում է կայացրել դիմողի գործն առանձին վարույթում քննելու մասին:

18. Սահմանադրական դատարանի 2009թ. մայիսի 20-ի որոշումից հետո, որով Չատուկ դատարան ստեղծելու մասին օրենսդրությունը հակասահմանադրական է ճանաչվել և այն փոխարինվել է նոր ստեղծված՝ Մասնագիտացված քրեական դատարանով (*Špecializovaný trestný súd*) (այս մասին մանրամասն տես *Fruni v. Slovakia*, գանգատ թիվ 8014/07), դիմողի գործը փոխանցվել է վերջինիս և դեռևս քննվում է այդ դատարանում:

B. Կալանքի որոշումը և դրա հետ կապված սահմանադրական բողոքը

19. 2002թ. դեկտեմբերի 12-ին, առավոտյան ժամը 6-ին դիմողը՝ 2002թ. դեկտեմբերի 9-ին նրան առաջադրված մեղադրանքի հիմքով ձերբակալվել է:

20. 2002թ. դեկտեմբերի 13-ին, առավոտյան ժամը 7-ին տարածաշրջանային դատախազը դիմողին կալանավորելու վերաբերյալ միջնորդություն է ներկայացրել Տրենսիինի շրջանային դատարան (*Okresný súd*):

21. 2002թ. դեկտեմբերի 13-ի երեկոյան դիմողի եղբայրը նրա համար փաստաբան է վարձել: Առավոտյան ժամը 10-ին Տրենսիինի շրջանային քննչական գրասենյակը, որտեղ տվյալ ժամանակահատվածում պահվել է դիմողը, չի թույլատրել դիմողի հետ փաստաբանի տեսակցությունը:

22. 2002թ. դեկտեմբերի 14-ի առավոտյան փաստաբանը և դիմողը տասը ժամ տևողությամբ տեսակցություն են ունեցել:

23. 2002թ. դեկտեմբերի 14-ին, առավոտյան ժամը 10-ին շրջանային դատարանն սկսել է դատախազի միջնորդության քննությունը: Կասկածյալները մեկ առ մեկ հարցաքննվել են: Դիմողը հարցաքննվել է իր փաստաբանի ներկայությամբ: Կասկածյալներից ոչ մեկը չի ծանոթացել գործի նյութերին: Երեկոյան ժամը 7-ին շրջանային դատարանը դիմողի և մյուս կասկածյալների նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրել կալանքը:

24. Շրջանային դատարանը գտել է, որ դիմողին ներկայացված կասկածը հիմնավոր է: Քննությունը գտնվում էր սկզբնական փուլում և դեռ շատ ապացույցներ պետք է հավաքվեին: Այս հանգամանքը՝ «հանցագործության բնույթի և դրա կատարման հանգամանքների» հետ մեկտեղ, հիմք են տվել ենթադրելու, որ կասկածյալները Քրեական դատավարության օրենսգրքի (ՔԴՕ) 67-րդ հոդվածի 1-ին մասի (b) կետի իմաստով գաղտնի համաձայնության կգան: Բացի դրանից, առկա տեղեկության համաձայն՝ մյուս հանցագործությունները կապված էին Ա. բանկի սնանկության հետ: Առկա էին կասկածներ, որ մեղադրյալը ներգրավված է եղել այդ հանցագործություններում: Այս հանգամանքը հիմք է տվել ենթադրելու, որ մեղադրյալը ՔԴՕ 67-րդ հոդվածի 1-ին մասի (c) կետի իմաստով կշարունակի հանցավոր վարքագիծը:

25. 2002թ. դեկտեմբերի 19-ին դիմողն իր կալանավորման վերաբերյալ միջանկյալ բողոք (*stážnosť*) է ներկայացրել, իսկ 2002թ. դեկտեմբերի 30-ին նա բողոքի լրացուցիչ հիմքեր է ներկայացրել:

Նա առաջին հերթին վիճարկել է, որ իր կալանքի հարցի քննարկումը Տրենսիինի շրջանային դատարանի տարածքային ընդդատությանը չէր պատկանում: Իր կալանքի հարցն իրավասու էր քննել այն դատարանը, որին ընդդատյա տարածքում ենթադրաբար կատարվել է հանցագործությունը:

Ապա դիմողը վիճարկել է, որ իր փաստաբանի հետ քննարկելու և իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու պատշաճ ժամանակ և հնարավորություն չի ունեցել: Ինչպես դատախազի միջնորդությունը, այնպես էլ կալանքի որոշումն այնքան անորոշ են եղել, որ անհնարին էր լուրջ պաշտպանություն իրականացնել:

Դիմողը փաստարկել է նաև, որ իրեն վերագրված կասկածն անհիմն է, և որ այն հիմնավորող որևէ թույլատրելի ապացույց չկա: Իրեն կալանավորելու պատճառներ չեն եղել և կալանքի որոշումը պատշաճ հիմնավորում չունի:

26. 2003թ. հունվարի 16-ին Տրենսիինի շրջանային դատարանը դռնփակ դատական նիստում (*neverejné zasadnutie*) մերժել է դիմողի բողոքը: Իր եզրափակիչ պատճառաբանություններում այն պարզապես վկայակոչել է կալանավորման վերաբերյալ շրջանային դատարանի պատճառաբանությունները և լիովին համաձայնել դրանց: Որոշումը դիմողին տրամադրվել է 2003թ. փետրվարի 3-ին:

27. Տվյալ ժամանակահատվածում դիմողի փաստաբանը մի քանի անգամ խնդրել է թույլ տալ ծանոթանալու գործի նյութերին, սակայն հաջողության չի հասել:

28. 2003թ. մարտի 7-ին դիմողը Սահմանադրության 127-րդ հոդվածի հիման վրա բողոք է ներկայացրել Սահմանադրական դատարան (*Ústavný súd*):

Նա վիճարկել է իր կալանավորման վերաբերյալ վերոնշյալ որոշումները և փաստարկել, որ խախտվել են իր մի շարք դատավարական իրավունքներ: Դիմողը վիճարկել է, որ. (i) կալանք կիրառած դատարանը նման որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատություն չունեի, (ii) ինքն իր փաստաբանի հետ քննարկելու և իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու պատշաճ ժամանակ և

հնարավորություն չի ունեցել, (iii) իրեն ու իր փաստաբանին հնարավորություն չի տրվել ծանոթանալու գործի նյութերին, (iv) իր կողմից հանցանք կատարելու վերաբերյալ հիմնավոր կասկած առկա չէր և իրեն կալանավորելու հիմք չի եղել, (v) որոշումները պատշաճ կերպով հիմնավորված չեն, (vi) վարույթները չափազանց երկար են տևել:

Դիմողը խնդրել է բեկանել վիճարկվող որոշումները, ազատ արձակել իրեն և փոխհատուցել իր վնասները:

29. 2003թ. մարտի 26-ին Սահմանադրական դատարանը գործի նյութերին ծանոթանալ չթույլատրելու մասով բողոքը ճանաչել է ընդունելի, իսկ մնացյալ մասով՝ անընդունելի:

30. Անընդունելի ճանաչված բողոքի կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ Տրենսիմի շրջանային դատարանի տարածքային ընդդատությունը որոշվել է ՔԴՕ 26-րդ հոդվածին համապատասխան, որի համաձայն՝ վարույթի նախապատրաստական փուլին վերաբերող հարցերը քննելու իրավասությամբ օժտված է այն տարածքի դատարանը, որտեղ դատախազը գործում է: Յանցագործությունները, որոնց կատարման մեջ դիմողը կասկածվում է, ինչպես նաև նրա կալանավորման պատճառներն արձանագրվել և պատշաճ կերպով պարզաբանվել են:

Դիմողը դեռևս 2002թ. դեկտեմբերին գիտեր, թե որքան ժամանակ ունի իր փաստաբանի հետ խորհրդակցելու համար: Ժամանակը բավարար չլինելու վերաբերյալ նրա սահմանադրական բողոքը ներկայացվել է 2003թ. մարտին, այսինքն՝ օրենքով նախատեսված երկամսյա ժամկետից հետո:

Դիմողի կալանավորման վերաբերյալ վարույթի տևողությունը թույլատրելի է եղել՝ հաշվի առնելով այն, որ դիմողը մինչև 2002թ. դեկտեմբերի 30-ն ամբողջությամբ չէր հստակեցրել իր բողոքը:

31. 2004թ. մարտի 11-ին Սահմանադրական դատարանը բողոքի՝ վարույթ ընդունված մասի վերաբերյալ որոշում (*nález*) է կայացրել: Այն գտել է, որ գործի նյութերին ծանոթանալու բացարձակ արգելքը չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասին: Սակայն դա ըստ էության որևէ ազդեցություն չի ունեցել կալանավորման օրինականության և սահմանադրականության վրա: Այս փաստի արձանագրումը, հետևաբար, ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի յուրաքանչյուր պահանջի բավարար փոխհատուցում է:

C. Ազատ արձակելու վերաբերյալ առաջին խնդրանքը և դրա հետ կապված սահմանադրական բողոքը

32. 2003թ. մայիսի 19-ին դիմողը իրեն ազատ արձակելու կամ ՔԴՕ 73-րդ հոդվածի հիման վրա իր նկատմամբ գրավը որպես այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ դիմում է ներկայացրել նշելով, որ իր արարքները կհամապատասխանեն օրենքին:

33. Օրենքի համաձայն՝ խնդրանքները նախ քննարկվել են տարածաշրջանային դատախազի կողմից, ով մերժել է դրանք և 2003թ. մայիսի 21-ին *ex officio* ուղարկել տարածաշրջանային դատարան՝ դատական կարգով որոշում կայացնելու:

34. 2003թ. մայիսի 22-ին շրջանային դատարանը դռնփակ դատական նիստում մերժել է ազատ արձակելու վերաբերյալ խնդրանքը: «Քննելով դիմողի խնդրանքը և գործի նյութերը՝ տարածաշրջանային դատարանը «գտել է, որ դիմողի կալանավորման հիմքերը շարունակում են առկա լինել»: Քննվող հանցագործությունը խիստ ծանր էր: Քննությունն իրականացվել է մեծ ծավալներով ու պատշաճ ջանասիրությամբ և, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այն գտնվում էր վաղ փուլերում, առկա էր հիմնավոր կասկած առ այն, որ դիմողը գաղտնի համաձայնության կգա այլ կասկածյալների հետ և կշարունակի հանցավոր գործունեությունը:

Շրջանային դատարանը որևէ պաշտոնական որոշում չի կայացրել կալանքն այլընտրանքային խափանման միջոց գրավով փոխարինելու առաջարկության կապակցությամբ: Այն իր պատճառաբանություններում պարզապես գտել է, որ նման փոխարինումը հնարավոր չէ այն դեպքում, երբ անձը մեղադրվում է այնպիսի հանցագործությունների կատարման մեջ, ինչպիսի հանցագործություններում մեղադրվում է դիմողը: Դիմողը ներկայացրել է միջանկյալ բողոք:

35. 2003թ. օգոստոսի 7-ին Տրենսիմի տարածաշրջանային դատարանը դռնփակ դատական նիստում մերժել է դիմողի բողոքը: Եզրափակիչ պատճառաբանություններում այն պարզապես վկայակոչել է կալանավորման վերաբերյալ շրջանային դատարանի պատճառաբանությունները և լիովին համաձայնել դրանց:

36. 2003թ. հոկտեմբերի 7-ին դիմողը սահմանադրական բողոք է ներկայացրել 2003թ. մայիսի 22-ի և օգոստոսի 7-ի որոշումների, ինչպես նաև դրանց կայացման դատավարական ընթացակարգերի դեմ: Նա վիճարկել է իր մի շարք դատավարական իրավունքների խախտման փաստը:

37. Ինչպես իր նախկին բողոքում, դիմողը վիճարկել է, որ. (i) իր կալանքի վերաբերյալ որոշում կայացրած դատարանն այդ կապակցությամբ որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատություն չուներ, (ii) իրավաչափ չէր իր բողոքը տարածաշրջանային դատարանի կոնկրետ պալատի քննությանը հանձնելը, (iii) որոշում կայացնելու գործընթացն իրականացվել է դռնփակ կարգով և դիմողը հնարավորություն չի ունեցել իր գործի խնդրահարույց կողմերը ներկայացնել, (iv) ոչ իրեն, ոչ իր փաստաբանին հնարավորություն չի տրվել ծանոթանալու գործի նյութերին, (v) որոշումները կայացվել են կանայական կերպով, (vi) դրանք պատճառաբանված չեն և (vii) կայացվել են այնպիսի վարույթների արդյունքում, որոնք արագ չեն եղել, (viii) վերջապես, դիմողի կալանավորման ընդհանուր

տևողությունը չափազանց երկար է եղել և (ix) դատարանները պաշտոնապես որոշում չեն կայացրել կալանքը գրավով փոխարինելու վերաբերյալ իր խնդրանքի կապակցությամբ:

Դիմողը խնդրել է որոշում կայացնել վիճարկվող որոշումները բեկանելու մասին և պահանջել է 210000 սլովակյան կրոն (SKK)՝ որպես վնասների փոխհատուցում:

38. Ի հիմնավորումն իր սահմանադրական բողոքի՝ 2004թ. մայիսի 26-ին դիմողը փաստարկել է, որ իր կալանավորումը եղել է անօրինական այն հիմքով, որ այն պահին, երբ կալանքն սկսվել է, ինքը 24 ժամվա ընթացքում դատավորի մոտ չի տարվել, ինչպես դա նախատեսված է Հիմնարար իրավունքների և ազատությունների խարտիայի 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասով (Սահմանադրական օրենք թիվ 23/1991 Coll.) (*Listina základných práv a slobôd* – «Խարտիա»):

Իրավամբ, ձերբակալված անձին դատավորի մոտ տանելու ժամկետը Սահմանադրության 17-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (Սահմանադրական օրենք թիվ 460/1992 Coll.) և դրա՝ 2001թ. հունիսի 1-ի փոփոխությունների (Սահմանադրական օրենք թիվ 90/2001 Coll.) համաձայն եղել է քառասունութ ժամ: Սակայն ո՛չ Սահմանադրությունը, ո՛չ որևէ այլ օրենք ուղղակիորեն չեն վերացրել Խարտիան, իսկ դրա անուղղակի վերացումն անթույլատրելի է: Խարտիան նրան իրավական պաշտպանության ավելի լայն ծավալ է երաշխավորում, և այն պետք է նրա գործով կիրառվի:

39. 2004թ. դեկտեմբերի 16-ին Սահմանադրական դատարանն ընդունելի է ճանաչել վերը՝ (ii), (iv) և (vi) - (ix) կետերում նշված բողոքները: Մնացած բողոքներն անընդունելի են ճանաչվել հետևյալ պատճառներով:

40. Տրենսիինի շրջանային դատարանի տարածքային ընդդատության խնդիրն արդեն քննարկվել է և այդ կապակցությամբ կայացվել է Սահմանադրական դատարանի 2003թ. մարտի 26-ի որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետեր 29 և 30):

Դիմողը բավարար հնարավորություն է ունեցել իր գործը գրավոր կերպով և փաստաբանի օգնությամբ ներկայացնելու և, փաստորեն, դա հանգամանորեն արել է: Բանավոր քննության բացակայությունը, հետևաբար, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով խնդիր չի առաջացնում:

Դիմողի կալանքի ժամկետի երկարացումը, որպես այդպիսին, հիմնավորված և օրինական է եղել: Ինչ վերաբերում է ձերբակալված անձին դատավորի մոտ տանելու՝ Խարտիայով նախատեսված ժամկետի (քսանչորս ժամ) և Սահմանադրությամբ նախատեսված ժամկետի (քառասունութ ժամ) միջև առկա անհամապատասխանությանը, ապա Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ Սահմանադրության 152-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով՝ սահմանադրական դրույթները գերակայում են:

41. 2006թ. հոկտեմբերի 26-ին Սահմանադրական դատարանն ընդունելի բողոքներ իր կապակցությամբ որոշում է կայացրել:

Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության կամ մինչև դատական քննությունն ազատ արձակվելու առումով տեղի է ունեցել դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտում, քանի որ դատարանները պաշտոնապես որոշում չեն կայացրել նրա նկատմամբ կիրառված կալանքը գրավով փոխարինելու վերաբերյալ դիմողի խնդրանքին:

Սահմանադրական դատարանը նաև գտել է, որ տեղի է ունեցել դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքի խախտում այն առումով, որ դիմողի բողոքի կապակցությամբ որոշում է կայացվել տարածաշրջանային դատարանի ոչ համապատասխան պալատի կողմից, դիմողին թույլ չի տրվել ծանոթանալ գործի նյութերին և քննությունն արագ չի ընթացել:

Դիմողին տրամադրվել է 80000 SKK՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, ինչպես նաև փոխհատուցվել են նրա իրավական ծախսերը:

42. Վիճարկվող որոշումների՝ պատշաճ պատճառաբանված չլինելու վերաբերյալ բողոքը մերժվել է՝ անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ:

D. Կալանքի տակ պահելու ժամկետի առաջին երկարացումը և դրա հետ կապված սահմանադրական բողոքը

43. 2003թ. մայիսի 26-ին տարածաշրջանային դատախազը միջնորդություն է ներկայացրել Տրենսիինի շրջանային դատարան՝ դիմողի և նրա հետ մեկտեղ մեղադրվող բոլոր անձանց նկատմամբ ընտրված կալանքի ժամկետը մինչև 2003թ. նոյեմբերի 30-ը երկարացնելու վերաբերյալ: Ո՛չ դիմողը, ո՛չ նրա փաստաբանը չեն տեղեկացվել այդ միջնորդության մասին:

44. 2003թ. հունիսի 2-ի դռնփակ դատական նիստում շրջանային դատարանը բավարարել է դատախազի միջնորդությունը: Ո՛չ դիմողը, ո՛չ նրա փաստաբանը չեն տեղեկացվել դատական նիստի մասին:

45. «Քննելով դիմողի խնդրանքը և գործի նյութերը»՝ շրջանային դատարանը «գտել է, որ խնդրանքը հիմնավոր է»: Թեև քննությունը կատարվել է պատշաճ ջանասիրությամբ, սակայն հնարավոր չի եղել այն ավարտել վեցամսյա ժամկետում՝ սկսած դիմողի կալանավորումից: Մեղադրյալներին կալանքի տակ պահելու հիմքերը, որոնք առկա էին կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելիս, դեռևս շարունակում են առկա լինել: Նրանց ազատ արձակումը կարող է քննության և ամբողջ վարույթի իրականացումը բարդ և անգամ անհնարին դարձնել: Սույն որոշման դեմ որևէ բողոք չի ներկայացվել:

46. 2003թ. հունիսի 5-ին դիմողի փաստաբանը զանգահարել է Տարածաշրջանային դատախազի գրասենյակ և տեղեկություն ստացել այն մասին, որ 2003թ. մայիսի 26-ին տարածաշրջանային դատախազը խնդրել է երկարացնել դիմողի կալանքի ժամկետը: Նույն օրը փաստաբանը գրավոր դիմում է ներկայացրել շրջանային դատարան՝ խնդրելով իրեն տրամադրել դատախազի միջնորդության պատճենը:

47. 2003թ. հունիսի 2-ի որոշման և դատախազի միջնորդության պատճենները դիմողի փաստաբանին են տրամադրվել 2003թ. հունիսի 27-ին:

48. 2003թ. օգոստոսի 4-ին դիմողը սահմանադրական բողոք է ներկայացրել 2003թ. հունիսի 2-ի որոշման դեմ:

Նա հիմնականում վիճարկել է. (i) որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ որոշում կայացրած դատարանն այդ հարցի կապակցությամբ որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատություն չուներ, (ii) որ դատախազի միջնորդությունն իրեն ժամանակին չի տրամադրվել, (iii) որ ինքը դրա արդյունքում հնարավորություն չի ունեցել դրա վերաբերյալ դիրքորոշում հայտնել և բանավոր ներկայացնել իր գործի խնդրահարույց կողմերը (որոշումը կայացվել է դռնփակ դատական նիստում), և (iv) որ որոշումը կամայական ու անհիմն է եղել:

49. Ի հիմնավորումն իր բողոքի՝ դիմողը 2003թ. հոկտեմբերի 4-ին ներկայացրել է այն նույն փաստարկները, որոնք ներկայացրել է 2004թ. մայիսի 26-ի իր փաստարկներում (տես վերը՝ կետ 38):

50. 2004թ. հունիսի 30-ին Սահմանադրական դատարանն ընդունելի է ճանաչել բողոքն այն մասով, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումը կամայական և անհիմն է եղել, իսկ բողոքի մնացյալ մասը դատարանն անընդունելի է ճանաչել: Որոշումը դիմողին է տրամադրվել 2004թ. օգոստոսի 2-ին:

51. Ինչ վերաբերում է բողոքի՝ անընդունելի ճանաչված մասերին, ապա սահմանադրական դատարանը գտել է, որ Տրենսպինի շրջանային դատարանի տարածքային ընդդատության հարցն արդեն քննարկվել և լուծվել է Սահմանադրական դատարանի 2003թ. մարտի 26-ի որոշմամբ (տես վերը կետեր 29 և 30):

Կիրառելի օրենսդրության համաձայն՝ կալանքի ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ դատախազի միջնորդության պատճենը կալանքի տակ պահվող անձին հանձնելու օրենսդրական պահանջ չկա: Դիմողի փաստաբանը պետք է գիտենար, որ ՔԴՕ 71-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ անձին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը ոչ ուշ, քան այդ անձին կալանքի տակ պահելու ժամկետն ավարտվելուց տասն օր առաջ պետք է ներկայացվի իրավասու դատարան: Սույն գործով վերջնաժամկետը 2003թ. հունիսի 2-ն էր:

Սակայն դիմողի փաստաբանը մինչև 2003թ. հունիսի 5-ը չի կապվել դատախազական ծառայության հետ, և նրա կողմից ավելի վաղ ժամկետում վերոնշյալ ծառայության հետ չկապվելը չի կարող մեղսագրվել իշխանություններին:

Այն հանգամանքի հիշատակումը, որ որոշումը կայացվել է դռնփակ դատական նիստում, տեղին չէ, քանի որ դատախազական ծառայությունը ևս չի կարողացել մասնակցել այդ նիստին: Ինչ վերաբերում է ձեռքակալված անձին դատավորի մոտ տանելու ժամկետների վերաբերյալ խարտիայում և Սահմանադրության մեջ առկա անհամապատասխանությանը, ապա դատարանը գտել է, որ այն վերաբերելի չէ քննարկվող որոշմանը և, բացի դրանից, որպես հարցադրում բարձրացվել է օրենքով նախատեսված երկամսյա ժամկետի ավարտից հետո:

52. 2005թ. հունվարի 11-ին Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ տեղի է ունեցել դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով նախատեսված իրավունքների խախտում այն առումով, որ 2003թ. հունիսի 2-ի որոշումը պատշաճ կերպով հիմնավորված չէ: Քննարկվող որոշման մեջ առկա էր մեղադրանքների մանրամասն նկարագրություն, այդ մեղադրանքների բնույթն ինքնին հանդիսացել է դիմողի կալանավորման պատճառներից մեկը: Սակայն մեղադրանքները վերաբերել են մի խումբ անձանց և այդ մեղադրանքներից պարզ չի եղել, թե կալանավորման որ պատճառը որ անձին է վերաբերում: Չմայած որ նման պատճառաբանությունը բավարար է եղել դիմողին վարույթի սկզբնական փուլերում կալանավորելու համար, սակայն այն բավական մանրամասն չի ներկայացվել վարույթի սկսվելուց վեց ամիս հետո:

Սահմանադրական դատարանը նշել է, որ այս եզրակացությունը չի կարող ազդել 2003թ. հունիսի 2-ից հետո դիմողի կալանքի՝ ըստ էության հիմնավորված կամ անհիմն լինելու հարցի վրա:

Այն բեկանել է 2003թ. հունիսի 2-ի որոշումը և դիմողին տրամադրել է 20.000 SKK՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում: Այն նաև տրամադրել է նրա իրավական ծախսերի փոխհատուցում:

Քանի որ դիմողը տվյալ ժամանակահատվածում ազատ էր արձակվել, կարիք չկար շրջանային դատարանին կարգադրել հարցը կրկին քննության առնել:

E. Ազատ արձակելու վերաբերյալ երկրորդ խնդրանքը և դրա հետ կապված սահմանադրական բողոքը

53. 2003թ. օգոստոսի 27-ին դիմողն իրեն ազատ արձակելու կամ իր նկատմամբ գրավը որպես այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ դիմում է ներկայացրել: Նա փաստարկել է, որ վերաբերելի ապացույցների մեծ մասն արդեն հավաքվել և հետազոտվել է, որ դրանցով հիմնավորվել է իր անմեղությունը և որ իրեն կալանավորելու պատճառներ չկան:

54. Տարածաշրջանային դատախազը մերժել է դիմողի խնդրանքները և 2003թ. սեպտեմբերի 12-ին դրանք ուղարկել շրջանային դատարան՝ դատական կարգով որոշում կայացնելու:

55. Դիմողը սահմանադրական բողոքով վիճարկել է տարածաշրջանային դատախազի կողմից վարույթի իրականացման կարգը, մասնավորապես՝ դրա տևողությունը (արդյունքները տես ստորև կետեր 60 և 62):

56. 2003թ. հոկտեմբերի 9-ին դռնփակ դատական նիստում շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ խնդրանքը: «Քննելով դիմողի խնդրանքը և գործի նյութերը»՝ տարածաշրջանային դատարանը «գտել է, որ դիմողի կալանավորման հիմքերը շարունակում են առկա լինել»: Այն մասնավորապես գտել է, որ առկա են բազմաթիվ ապացույցներ, որոնք ներկայացվել են վարույթի սկզբնական փուլում, և որոնք պետք է հետազոտվեն դատարանում: Ենթադրյալ հանցագործության կատարման եղանակը հիմք է տալիս կարծելու, որ դիմողը կոչնչացնի այդ ապացույցները:

57. Շրջանային դատարանը կրկին որևէ որոշում չի կայացրել կալանքն այլընտրանքային խափանման միջոց գրավով փոխարինելու առաջարկության կապակցությամբ՝ արձանագրելով, որ նման փոխարինումը կարող է քննարկվել միայն անձի փախուստը կանխելու նպատակով կիրառված կալանքի կապակցությամբ (ՔԴՕ 67-րդ հոդվածի 1-ին մասի (c) կետ), նշված հոդվածը, սակայն, դիմողի գործով կիրառելի չէր: Դիմողը բողոքարկել է այս որոշումը:

58. 2003թ. հոկտեմբերի 29-ին դռնփակ դատական նիստում Տրենսիմի տարածաշրջանային դատարանն ուժի մեջ է թողել դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ վերոնշյալ բողոքի մերժումը:

Միաժամանակ, այն որոշել է, որ նրա կալանավորումը հիմնավորված է ոչ թե այն հանգամանքով, որ նա կշարունակի իր հանցավոր վարքագիծը, այլ այն հանգամանքով, որ նա գաղտնի համաձայնության կգա այլ մեղադրյալների հետ: Այս մոտեցումը բխում էր «հանցանքի կատարման եղանակից և մեղադրյալի կարգավիճակից»: Որոշումը դիմողին տրամադրվել է 2003թ. նոյեմբերի 11-ին:

59. 2004թ. հունվարի 11-ին դիմողը մեկ այլ սահմանադրական բողոք է ներկայացրել, որը հիմնականում ուղղված էր շրջանային և տարածաշրջանային դատարանների գործողությունների և որոշումների դեմ:

Նա կրկին փաստարկել է, որ իրեն կալանավորելու վերաբերյալ որոշում կայացրած դատարանները նման որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատություն չունենին:

Բացի դրանից, նա վիճարկել է, որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ իր խնդրանքը շրջանային դատարանի դատավորին մակագրելը չի կատարվել օրենքով սահմանված ընթացակարգով: Մասնավորապես, խնդրանքի նկատմամբ անկախ մոտեցում չի ցուցաբերվել, այն էլեկտրոնային համակարգի միջոցով, պատահականության սկզբունքով չի մակագրվել դատավորներից մեկին, այլ մակագրվել է կոնկրետ դատավորի, ով շրջանային դատարանի նախագահի կողմից նշանակվել էր դիմողին առնչվող բոլոր հարցերը քննելու նպատակով:

Բացի դրանից, դատարանները լսումներ չեն իրականացրել և այդպիսով զրկել դիմողին իր գործը ներկայացնելու հնարավորությունից:

Որոշումները կայացվել են կամայական կերպով և պատշաճ հիմնավորված չեն եղել: Իր կալանքի ժամկետը չափազանց երկար է եղել:

60. 2004թ. նոյեմբերի 25-ին երկու առանձին որոշումներով Սահմանադրական դատարանն ընդունելի է ճանաչել Տրենսիմի շրջանային դատախազի դեմ բերված բողոքը և անընդունելի է ճանաչել շրջանային և տարածաշրջանային դատարանների դեմ բերված բողոքը: Վերջին որոշումը դիմողին է հանձնվել 2005թ. հունվարի 24-ին:

61. Անընդունելի ճանաչված բողոքի կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ կիրառելի դատավարական կանոնների համաձայն՝ տարածաշրջանային դատարանի 2003թ. հոկտեմբերի 29-ի որոշումը նույն օրը վերջնական և պարտադիր է դարձել: Չնայած նրան, որ որոշումը դիմողին չի հանձնվել մինչև 2003թ. նոյեմբերի 11-ը՝ սահմանադրական բողոք ներկայացնելու՝ օրենքով նախատեսված երկամսյա ժամկետն սկսել է ընթանալ 2003թ. հոկտեմբերի 29-ից: Շրջանային և տարածաշրջանային դատարանների դեմ բողոքը ներկայացվել է 2004թ. հունվարի 11-ին և, հետևաբար, ժամկետանց է:

62. 2005թ. մայիսի 25-ին Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ Տրենսիմի տարածաշրջանային դատախազը խախտել է դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված՝ իր կալանավորման վերաբերյալ անհապաղ որոշում կայացնելու իրավունքն այն առումով, որ դիմողի 2003թ. օգոստոսի 27-ի խնդրանքների կապակցությամբ դատախազը որոշում է կայացրել տասնվեց օր հետո և դրանք ուղարկել շրջանային դատարան:

Սահմանադրական դատարանը հաշվի է առել այն հանգամանքը, որ այդ խնդրանքների կապակցությամբ վարույթն ընդհանուր առմամբ յոթամասունվեց օր է տևել և վերջնական որոշում կայացվել է այդ ժամկետի ավարտից հետո: Սահմանադրական դատարանը դիմողին փոխհատուցել է նրա կրած իրավական ծախսերը, սակայն ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում չի տրամադրել: Այն գտել է, որ ճիշտ չէ դատախազական ծառայությանը կարգադրել փոխհատուցելու դիմողին պատճառված ոչ նյութական վնասը, քանի որ վարույթների ամբողջ տևողության համար դատախազության մեղքը՝ ընդհանուր իրավասության դատարանների համեմատ, փոքր է:

F. Կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկրորդ երկարացումը և դրա հետ կապված սահմանադրական բողոքը

63. 2003թ. նոյեմբերի 11-ին տարածաշրջանային դատախազը միջնորդություն է ներկայացրել Տրենսինի շրջանային դատարան դիմողի և նրա հետ մեկտեղ մեղադրվող բոլոր անձանց նկատմամբ խախտման միջոց ընտրված կալանքի ժամկետը մինչև 2004թ. մայիսի 30-ը երկարացնելու վերաբերյալ: Դիմողին և նրա փաստաբանին միջնորդության պատճենները չեն ուղարկվել:

64. Դիմողի փաստաբանը դատախազի միջնորդության պատճենն ստացել է սեփական նախաձեռնությամբ, և դրան ի պատասխան՝ 2003թ. նոյեմբերի 20-ին դիմողն իր նկատառումներն է ներկայացրել: Նույն օրը առանձին փաստաթղթերով դիմողը կողմնակալ լինելու հիմքով բողոք է ներկայացրել շրջանային դատարանի դեմ:

Դիմողը, *inter alia*, փաստարկել է, որ դատախազի միջնորդությունը դատավորին մակագրելն օրինական չի եղել և այն էլեկտրոնային համակարգի միջոցով, պատահականության սկզբունքով չի մակագրվել դատավորներից մեկին, այլ շրջանային դատարանի նախագահի կողմից մակագրվել է մեկ այլ դատավորի՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այն դատավորը, ում գործն էլեկտրոնային կարգով մակագրվել էր, հեռացել էր այդ դատարանից:

65. 2003թ. նոյեմբերի 21-ին դռնփակ դատական նիստում շրջանային դատարանը մերժել է կողմնակալ լինելու հիմքով ներկայացված բողոքը և բոլոր մեղադրյալների կալանքի ժամկետը երկարացրել է մինչև 2004թ. փետրվարի 29-ը: Այն գտել է, որ դեռևս առկա են բազմաթիվ ապացույցներ, որոնք պետք է հետազոտվեն դատարանի կողմից, և որ առկա է վտանգ, որ ազատ արձակվելու դեպքում դիմողը ներգործություն կունենա այդ ապացույցների վրա: Սակայն դատախազության կողմից պահանջված ժամանակային սահմանները չափազանց լայն են և կալանքի ժամկետը մինչև 2004թ. փետրվարի 29-ը երկարացնելը պետք է բավարար լինի:

66. 2003թ. նոյեմբերի 21-ի որոշման մեջ նշված է, որ այն ենթակա չէ բողոքարկման: Դիմողը, այնուամենայնիվ, բողոք է ներկայացրել, և նրա բողոքը 2004թ. հունվարի 9-ին տարածաշրջանային դատարանի կողմից մերժվել է: Վերջինիս որոշումը դիմողին է տրամադրվել 2004թ. հունվարի 29-ին:

Տարածաշրջանային դատարանը, *inter alia*, ընդունել է, որ շրջանային դատարաններում դատավորներին գործերի մակագրումն սկզբունքորեն կատարվում է էլեկտրոնային համակարգի միջոցով և պատահականության սկզբունքով: Դատավորը, ում էլեկտրոնային համակարգի միջոցով մակագրվել է դիմողի գործը, նշանակվել է տարածաշրջանային դատարանում: Հետևաբար, դիմողի գործն այլ դատավորին վերանակագրելու իրավասությունը պատկանել է շրջանային դատարանի նախագահին, ով օրենքով սահմանված կարգով է այդ արել:

67. 2004թ. մարտի 22-ին դիմողը սահմանադրական բողոք է ներկայացրել, իսկ 2004թ. ապրիլի 20-ին և մայիսի 28-ին դրանում լրացուցիչ հիմքեր է ավելացրել: Նա փաստարկել է. (i) որ իրեն դատավորի մոտ տանելու՝ Խարտիայով նախատեսված քսանչորսժամյա ժամկետը չի պահպանվել, (ii) որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին որոշում կայացրած դատարանը նման որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատությամբ օժտված չէր, (iii) որ այն անկողմնակալ չի եղել, (iv) որ դատախազի՝ 2003թ. նոյեմբերի 11-ի միջնորդությունն իրեն չի տրամադրվել և որ ինքն ստիպված է եղել ինքնուրույն ձեռք բերել դրա պատճենը, (v) որ իր գործով որևէ հրապարակային լսում չի իրականացվել և որ ինքը չի կարողացել ներկայացնել իր գործը, (vi) որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումը կանայական է եղել և (vii) պատշաճ կերպով պատճառաբանված չի եղել, (viii) որ իր կալանքի վերաբերյալ վարույթն արագ չի ընթացել, և (ix) որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի ընդհանուր տևողությունը չափազանց երկար է եղել:

Դիմողը պահանջել է 410000 SKK որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

68. 2004թ. օգոստոսի 25-ին Սահմանադրական դատարանն ընդունելի է ճանաչել վերոնշյալ (iv), (v), (vii), (viii) և (ix) կետերում շարադրված բողոքները: Բողոքը մնացյալ մասով անընդունելի է ճանաչվել:

69. Անընդունելի ճանաչված բողոքներով սահմանադրական դատարանը գտել է, որ 2003թ. նոյեմբերին դիմողն իմացել է, որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ որոշում կայացնելու է շրջանային դատարանը: 2004թ. մարտին, այսինքն՝ օրենքով նախատեսված երկամսյա ժամկետը լրանալուց հետո նա այդ կապակցությամբ բողոք է ներկայացրել Սահմանադրական դատարան:

Շրջանային դատարանում դատախազի միջնորդության քննության հետ կապված ձգձգումների վերաբերյալ բողոքը ևս ժամկետանց է դիտվել:

Շրջանային դատարանում վարույթն ավարտվել էր 2003թ. նոյեմբերի 21-ի որոշման կայացմամբ, որին դիմողը ծանոթացել է 2003թ. դեկտեմբերի 1-ից ոչ ուշ, այսինքն՝ իր բողոքի ներկայացումից ավելի քան երկու ամիս առաջ:

Ընդհանուր իրավասության դատարանների փաստական և իրավական եզրահանգումների՝ Սահմանադրական դատարանի վերանայման շրջանակները սահմանափակված են եղել սահմանադրականության հետ կապված սխալներով, և շրջանային դատարանի դատավորների անկողմնակալությանը, ինչպես նաև դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման հետ կապված որոշումներն այդ վերանայման սահմաններից դուրս են:

70. 2005թ. հունվարի 26-ին Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ ի խախտումն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքի՝ դիմողին չի տրամադրվել դատախազի 2003թ. նոյեմբերի 11-ի միջնորդությունը:

Սահմանադրական դատարանը բավարարել է դիմողի կրած իրավական ծախսերի փոքր մասի փոխհատուցման պահանջը և մերժել է ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ վերջինիս պահանջը: Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ նման փոխհատուցումը պատշաճ չէ, քանի որ ընդհանուր իրավասության դատարանները վարույթն իրականացրել են գոյություն ունեցող օրենսդրական կանոններին համապատասխան:

71. Ընդունելի ճանաչված բողոքները ևս մերժվել են: Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ դատարանների հիմնավորումները պատշաճ են եղել և որ կալանքի երկարացումը հիմնավորված է եղել: Դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ վարույթի տևողությունը թույլատրելի է եղել՝ հաշվի առնելով, մասնավորապես, գործի փաստական և իրավական կողմերի բարդության հանգամանքը:

G. Ազատ արձակելու վերաբերյալ երրորդ խնդրանքը և դրա հետ կապված սահմանադրական բողոքը

72. 2003թ. նոյեմբերի 21-ին դիմողն իրեն ազատ արձակելու կամ իր նկատմամբ գրավը որպես այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ դիմում է ներկայացրել:

73. 2003թ. նոյեմբերի 24-ին տարածաշրջանային դատախազը մերժել է դիմողի խնդրանքները և համապատասխան մեկնաբանությամբ ուղարկել դրանք Տրենսիսի շրջանային դատարան՝ դատական կարգով որոշում կայացնելու:

Չետազայում պարզվել է, որ իր մեկնաբանության մեջ դատախազն առարկել է դիմողի խնդրանքը՝ «վկայակոչելով դիմողին կալանքի տակ պահելու վերաբերյալ [իր երկրորդ] միջնորդության մեջ առկա փաստարկները»: Մեկնաբանության մասին դիմողը չի տեղեկացվել:

74. 2003թ. դեկտեմբերի 4-ին դիմողը բողոքարկել է շրջանային դատարանի որոշումը՝ նշելով, որ վերջինս այդ հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատություն չուներ, և իր գործով վարույթին ներգրավված դատավորներն կողմնակալ են եղել:

75. 2003թ. դեկտեմբերի 9-ին և 2004թ. հունվարի 9-ին՝ շրջանային դատարանը և բողոքարկման արդյունքում տարածաշրջանային դատարանը մերժել են դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ խնդրանքը: Երկու դատարանների որոշումները կայացվել են դռնփակ դատական նիստերում, վերջինը դիմողին է հանձնվել 2004թ. հունվարի 29-ին: Դիմողի այլընտրանքային առաջարկի կապակցությամբ դատարաններն առանձին որոշումներ չեն կայացրել՝ իրենց պատճառաբանություններում նշելով միայն, որ տվյալ հանգամանքներում այդ խնդրանքն օրենքով թույլատրված չէ:

Դատարանները եզրակացրել են, որ գործը քննած շրջանային դատարանի տարածքային ընդդատությունը հիմնված է ՔԴՕ 26-րդ հոդվածի 1-ին մասի վրա և գտել են, որ կողմնակալության հիմքով դիմողի ներկայացրած բողոքը՝ նրան կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկրորդ անգամ երկարացնելու կապակցությամբ, արդեն քննության է առնվել և մերժվել (տե՛ս վերը՝ կետ 65):

Դատարանները գտել են, որ դիմողին ներկայացված կասկածը հիմնավորվում է թույլատրելի ապացույցներով: Հանցագործությունը կատարելու և թաքցնելու եղանակը՝ զուգակցված այն հանգամանքի հետ, որ որոշ լրացուցիչ ապացույցներ դեռևս պետք է հետազոտվեն գործը քննող դատարանի կողմից, հիմք են տվել ենթադրելու, որ դիմողը գաղտնի համաձայնության կգա մյուս մեղադրյալների հետ: Չետևաբար, նրա կալանքի երկարացումը հիմնավորված է եղել:

76. 2004թ. մարտի 22-ին դիմողը սահմանադրական բողոք է ներկայացրել, որը նա ամբողջությամբ հստակեցրել է 2004թ. մայիսի 26-ին: Նա պնդել է. (i) որ իր կալանքն *ab initio* անօրինական է եղել, քանի որ իրեն դատավորի մոտ տանելու՝ Խարտիայով նախատեսված քսանչորսամյա ժամկետը չի պահպանվել, (ii) որ իր կալանավորման կապակցությամբ որոշում կայացրած դատարաններն այդ հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատություն չեն ունեցել և կողմնակալ են եղել, (iii) որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ իր խնդրանքին ի պատասխան ներկայացված՝ դատախազական ծառայության դիտարկումներն իրեն չեն տրամադրվել, (iv) որ դատարաններն իր դիմումի կապակցությամբ լսումներ չեն իրականացրել և որ իրեն անձամբ չեն լսել, (v) որ դատարաններն իր այլընտրանքային առաջարկի վերաբերյալ որոշում չեն կայացրել և որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումը հիմնավորված չի եղել, (vi) որ դատարանների որոշումները պատշաճ կերպով պատճառաբանված չեն եղել, և (vii) որ վարույթն արագ կերպով չի իրականացվել:

77. 2004թ. հունիսի 9-ին Սահմանադրական դատարանն ընդունելի է ճանաչել (iii)-(vii)-րդ կետերում շարադրված բողոքները: Դիմումի մնացյալ մասն անընդունելի է ճանաչվել:

78. Անընդունելի ճանաչված բողոքների կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դիմողը 2003թ. դեկտեմբերին տեղեկացվել է այն մասին, որ շրջանային դատարանը որոշում է կայացնելու իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման կապակցությամբ: Նա Սահմանադրական դատարան բողոք է ներկայացրել 2004թ. մարտին, այսինքն՝ օրենքով նախատեսված երկամյա ժամկետի ավարտից հետո:

Շրջանային դատարան ներկայացված՝ դատախազի բողոքի քննության ժամանակ թույլ տրված ձգձգումների վերաբերյալ բողոքը և ժամկետանց է եղել: Շրջանային դատարանում վարույթն ավարտվել է 2003թ. դեկտեմբերի 9-ի որոշման կայացմամբ, որի վերաբերյալ դիմողը տեղեկացվել է 2003թ. դեկտեմբերի 16-ից ոչ ուշ, այսինքն՝ նրա կողմից սահմանադրական բողոք ներկայացվելուց ավելի քան երկու ամիս առաջ: Համենայնդեպս, դատարանների տարածքային ընդդատությանը և անկողնակալությանը վերաբերող բողոքները եղել են ավելի վաղ ներկայացված բողոքների կրկնություն և դրանց կապակցությամբ նոր քննություն չի կատարվել:

Վերջապես, ինչ վերաբերում է Խարտիայով նախատեսված քսանչորսժամյա ժամկետին, Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ Սահմանադրությունը գերակայում է մյուս բոլոր օրենսդրական ակտերի նկատմամբ, և որ Սահմանադրությամբ նախատեսված քառասունչորսժամյա ժամկետը պահպանվել է:

79. 2004թ. հոկտեմբերի 8-ին Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դատարանների կողմից դիմողի՝ իր նկատմամբ կալանքը գրավով փոխարինելու այլընտրանքային առաջարկության կապակցությամբ որոշում չկայացնելու արդյունքում խախտվել են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ դիմողի իրավունքները: Ավելին, Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դիմողի՝ 2003թ. նոյեմբերի 21-ի խնդրանքին ի պատասխան դատախազի ներկայացրած մեկնաբանության պատճենը դատարանների կողմից դիմողին չհանձնելու արդյունքում խախտվել են նրա՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքները: Իր պահանջի փոքր մասի կապակցությամբ փոխհատուցվել են դիմողի կրած իրավական ծախսերը, սակայն ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ նրան փոխհատուցումը պատշաճ չէ, քանի որ ընդհանուր իրավասության դատարանները, *inter alia*, վարույթն իրականացրել են գոյություն ունեցող օրենսդրական կանոններին համապատասխան:

80. Ընդունելի ճանաչված բողոքները մերժվել են: Դիմողը փաստորեն ամբողջ ծավալով օգտագործել է իր գործը գրավոր կերպով և իրավական օգնությամբ ներկայացնելու հնարավորությունից: Այս հանգամանքի լույսի ներքո, դատական լուծման բացակայությունը չի հանգեցրել նրա իրավունքների էական մասնատման: Դիմողին ներկայացված կասկածը և գաղտնի համաձայնության գալու վտանգը հաստատվել են. քննությունը եղել է անընդհատ և անհապաղ, դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումը հիմնավորված է եղել: Ինչ վերաբերում է դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ խնդրանքի քննության տևողությանը՝ սույն բողոքի ընդունելիության կապակցությամբ կայացված որոշմանը համապատասխան, Սահմանադրական դատարանը վերանայել է միայն վարույթի այն մասը, որը տեղի է ունեցել նախքան տարածաշրջանային դատարանի կողմից որոշում կայացնելը: Այն գտել է, որ դրանց կապակցությամբ որոշում կայացնելու անհապաղությունը չի խախտվել:

Ի. Դիմողի հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողության կապակցությամբ ներկայացված սահմանադրական բողոքը

81. 2004թ. օգոստոսի 21-ին դիմողը սահմանադրական բողոք է ներկայացրել՝ փաստարկելով, որ իր հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողությունն անօրինական, կամայական և անհիմն է եղել: Նա, *inter alia*, հիմնվել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի վրա:

82. 2005թ. մարտի 16-ին Սահմանադրական դատարանը բողոքն անընդունելի է ճանաչել՝ ընդհանուր ընթացակարգերն սպառված չլինելու պատճառով:

Այն եզրակացրել է, որ դիմողն իրավասու է առարկություն ներկայացնել իր նկատմամբ հարուցված վարույթի ընթացքում իրականացված վերահսկողության արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների դեմ:

Եթե դիմողն այդ քայլին դիմի՝ դատարաններն ստիպված կլինեն քննության առնել այդ ապացույցների ձեռքբերման օրինականության հարցը: Ընդհանուր իրավասության դատարանների վերանայման իրավասությունը բացառում է Սահմանադրական դատարանի կողմից վերանայման իրականացումը:

Ապա Սահմանադրական դատարանը եզրակացրել է, որ դիմողը կարող է փոխհատուցում ստանալ քաղաքացիական դատավարության կարգով:

Ի. Վնասների փոխհատուցման վերաբերյալ պետությանը ներկայացված հայցը

83. 2006թ. հունվարի 12-ին դիմողը Պետության պատասխանատվության վերաբերյալ 1969թ. օրենքի 9-րդ բաժնի հիման վրա Արդարադատության նախարարությունից պահանջել է իրեն ապօրինի կալանավորելու համար 1,358,907.80 SKK-ի չափով փոխհատուցում տրամադրել: Նա հիմնվել է Սահմանադրական դատարանի 2005թ. հունվարի 11-ի որոշման վրա (տե՛ս վերը կետ 52):

84. Նախարարությունից պատասխան չստանալով՝ դիմողը 2006թ. հուլիսի 11-ին հայց է ներկայացրել Տրենսիինի շրջանային դատարան:

85. 2007թ. մայիսի 18-ի դիտարկումներում նախարարությունը նշել է, որ Օրենքի 5(1)-րդ բաժնի իմաստով՝ ապօրինի կալանավորման համար փոխհատուցում տրամադրելու հարց կարող է բարձրանալ միայն այն դեպքում, երբ մեղադրանքից հրաժարում է տեղի ունեցել կամ անձն

արդարացվել է, մինչդեռ դիմողի գործով նման բան տեղի չի ունեցել: Քանի որ դիմողին առաջադրված մեղադրանքներից հրաժարում տեղի չի ունեցել, ուստի նրան չի կարող ապօրինի մեղադրանքի համար Օրենքի 4(1)-րդ բաժնի իմաստով փոխհատուցում տրամադրվել:

86. 2007թ. նոյեմբերի 9-ին վարույթը կասցվել է մինչև դիմողի վերաբերյալ քրեական գործի ավարտը:

II. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

A. Խարտիան (*Listina základných práv s slobôd*) և դրա վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի և ընդհանուր իրավասության դատարանների պրակտիկան

87. Համապատասխան դրույթները և դատական պրակտիկան ամփոփված են Դատարանի հետևյալ վճիռներում՝ *Štetiar and Šutek v. Slovakia* (զանգատներ թիվ 20271/06 և 17517/07, կետեր 31-33, 40 և 47, 2010թ. նոյեմբերի 23), *Gál v. Slovakia* (զանգատ թիվ 45426/06, կետեր 19-22 և 27, 2010թ. նոյեմբերի 30), *Michalko v. Slovakia* (զանգատ թիվ 35377/05, կետեր 39-41, 65 և 77, 2010թ. դեկտեմբերի 21):

B. Սահմանադրություն (*Ústava*)

88. Համապատասխան դրույթներն ամփոփված են Դատարանի հետևյալ վճիռներում՝ *Štetiar and Šutek v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 34-37), *Gál v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 23-26), *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 42-45):

C. Քրեական դատավարության օրենսգիրք

89. Համապատասխան դրույթներն ամփոփված են Դատարանի հետևյալ վճիռներում՝ *Štetiar and Šutek v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 44-46), *Gál v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 28-30), *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 70-75):

D. Օրենքի ընդունման վերաբերյալ կանոններ

90. Համապատասխան կանոններն ամփոփված են Դատարանի հետևյալ վճիռներում՝ *Štetiar and Šutek v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 48-51), *Gál v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 31-34), *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 78-81):

E. Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքը և դրա 53(3)-րդ բաժնի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի պրակտիկան

91. Համապատասխան դրույթները և դատական պրակտիկան ամփոփված են Դատարանի հետևյալ վճիռներում՝ *Štetiar and Šutek v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 38, 39 և 41-43), *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 46, 47 և 66-69):

F. Պետության պատասխանատվության վերաբերյալ 1969 և 2003 թվականների օրենքները և դրանց կապակցությամբ ընդհանուր իրավասության դատարանների պրակտիկան

92. Իր՝ 2007թ. մայիսի 31-ի որոշմամբ՝ կապված Պետության պատասխանատվության վերաբերյալ 1969թ. օրենքի հիման վրա փոխհատուցում ստանալուն ուղղված գործողությունների՝ օրենքով (թիվ 4 Cdo 177/2005) սահմանված կարգով բողոքարկման հետ, Սահմանադրական դատարանը հաստատել է այն մոտեցումը, որ ո՛չ օրենքը, ո՛չ անձնական արժանապատվության պաշտպանությանն ուղղված գործողությունն իրավական հիմք չեն ստեղծում ապօրինի կալանավորման արդյունքում պատճառված ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման համար:

Պետության պատասխանատվության վերաբերյալ 1969թ. օրենքը, սակայն, պետք է մեկնաբանվի Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասին համապատասխան, որը ենթադրում է ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, և որը Սահմանադրության 154(ց)-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գերակայում է օրենսդրական տեքստի նկատմամբ:

93. Համապատասխան օրենսդրական դրույթները և դատական պրակտիկան ամփոփված են հետևյալ վճիռներում՝ *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 48-64), *Osváthová v. Slovakia* (զանգատ թիվ 15684/05, կետեր 37-46, 2010թ. դեկտեմբերի 21), *Pavletić v. Slovakia* (զանգատ թիվ 39359/98, կետեր 50-52, 2004թ. հունիսի 22) և *Havala v. Slovakia* ((dec.), զանգատ թիվ 47804/99, 2001թ. սեպտեմբերի 13):

G. Քաղաքացիական օրենսգիրքը և դրա 11-րդ հոդվածի et seq. (անձնական արժանապատվության պաշտպանություն) կապակցությամբ ընդհանուր իրավասության դատարանների պրակտիկան

94. Համապատասխան օրենսդրական դրույթները և դատական պրակտիկան ամփոփված են հետևյալ վճիռներում՝ *Furdik v. Slovakia* ((dec.), գանգատ թիվ 42994/05, 2008թ. դեկտեմբերի 2), *Kontrová v. Slovakia* (գանգատ թիվ 7510/04, կետեր 33-35, ECHR 2007-VI (քաղվածքներ)), *Nešťák v. Slovakia* (գանգատ թիվ 65559/01, կետեր 48-52, 2007թ. փետրվարի 27), *Pavlík v. Slovakia* (գանգատ թիվ 74827/01, կետեր 62-66, 2007թ. հունվարի 30), *Kvasnica v. Slovakia* ((dec.) գանգատ թիվ 72094/01, 2006թ. սեպտեմբերի 26), *Babylonová v. Slovakia* (գանգատ թիվ 69146/01, կետ 21, ECHR 2006-VIII), *Kontrová v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ (dec.), 2006թ. հունիսի 13) և *Varga v. Slovakia* ((dec.), գանգատ թիվ 47811/99, 2004թ. հունիսի 22):

H. Հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողության կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանի պրակտիկան

95. Հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողության հարցին Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է հետևյալ գործերով՝ IV. ՄՏ 76/05, I. ՄՏ 274/05, I. ՄՏ 117/07, III. ՄՏ 80/08, IV. ՄՏ 121/09, II. ՄՏ 280/09 և III. ՄՏ 180/2010:

96. Սահմանադրական դատարանն անընդունելի է ճանաչել թիվ IV. ՄՏ 76/05 (2005թ. մարտի 16), IV. ՄՏ 121/09 (2009թ. ապրիլի 9), II. ՄՏ 280/09 (2009թ. սեպտեմբերի 10) և III. ՄՏ 180/2010 (2010թ. մայիսի 4) գործերը, քանի որ պետք է օգտվել, սակայն չեն օգտվել հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման արդյունքում ձեռք բերված ապացույցներն իրենց վերաբերյալ քրեական վարույթի ընթացքում վիճարկելու հնարավորությունից, և/կամ բողոքներն ակնհայտորեն անհիմն են եղել:

Այս գործերից ոչ մեկով Սահմանադրական դատարանը չի պահանջել, որպեսզի Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 53(3)-րդ բաժնի իմաստով՝ ընդհանուր ընթացակարգերն սպառելու նպատակով դիմողներն իրենց իրավունքները և օրինական շահերը պաշտպանեն անձնական արժանապատվության պաշտպանությանն ուղղված գործողությունների միջոցով:

97. I. ՄՏ 274/05 (2006թ. հուլիսի 14), I. ՄՏ 117/07 (2009թ. փետրվարի 4) և III. ՄՏ 80/08 (2008թ. մայիսի 27) գործերով Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դիմողների հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողության արդյունքում տեղի է ունեցել նրանց՝ Սահմանադրությամբ և Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների և ազատությունների խախտում և նրանց պատճառված ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում է տրամադրել:

Այս գործերից ոչ մեկում որևէ նշում չկա ոչ այն մասին, որ դիմողներն իրենց իրավունքները և շահերը պաշտպանել են անձնական արժանապատվության պաշտպանությանն ուղղված գործողությունների միջոցով, ոչ այն մասին, որ Սահմանադրական դատարանը պահանջել է նրանցից անել դա՝ Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 53(3)-րդ բաժնի իմաստով՝ ընդհանուր ընթացակարգերն սպառելու նպատակով:

98. Նախորդ կետում նշված վճիռներով Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկողության վերաբերյալ դատարանի որոշումը բողոքարկման ենթակա չէ: Այն ենթակա չէ վերանայման ընդհանուր իրավասության դատարանի կողմից, որը որոշումը կայացրել է:

Շահագրգիռ անձինք, այնուամենայնիվ, պետք է որոշման դեմ իրավական ընթացակարգ կիրառել ինչպես վերահսկողության միջոցով ձեռք բերված ապացույցների, այնպես էլ ինքնին վերահսկողության կապակցությամբ: Սակայն շահագրգիռ անձինք չեն կարող անձնական արժանապատվության պաշտպանության ենթատեքստում, ինքնին վերահսկողության փաստի կապակցությամբ ընդհանուր իրավասության դատարաններից, լինեն դրանք քրեական, թե՛ քաղաքացիական, դատական որոշում պահանջել:

ՕՐԵՆՔ

99. Կառավարությունն առարկել է, որ դիմողը չի պահպանել ներպետական ընթացակարգերի սպառման՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված պահանջն այն առումով, որ չի պաշտպանել իր իրավունքները Պետության պատասխանատվության մասին 1969թ. օրենքի իմաստով: Այդ կապակցությամբ այն հիմնվել է ընդհանուր իրավասության դատարանների պրակտիկայի վերջին զարգացումների վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 92) և, մասնավորապես, վիճարկել, որ այդ օրենքի 18-րդ et seq. բաժինների իմաստով՝ դիմողի կողմից բարձրացված՝ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման պահանջը կարող է ներկայացվել ոչ ճիշտ պաշտոնական գործողության պարագայում: Հակասության կամ անհամապատասխանության դեպքում ամբողջ օրենքը պետք է մեկնաբանվեր և կիրառվեր մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշներին համապատասխան:

100. Իր պատասխանում դիմողն անհամաձայնություն է հայտնել և մասնավորապես նշել, որ Կառավարության փաստարկը զուր ենթադրություն է և որ Պետության պատասխանատվության մասին 1969թ. օրենքն իր գործով կիրառելի չէ: Դա ապացուցելու համար և նման փաստարկի առաջադրումը ենթադրելով՝ նա, այնուամենայնիվ, այդ օրենքի հիման վրա փոխհատուցման պահանջ է ներկայացրել:

101. Դատարանը կրկնում է իր նախորդ եզրակացությունն այն մասին, որ, սկզբունքորեն, Պետության պատասխանատվության մասին 1969թ. օրենքը պատճառված ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում չի նախատեսում (տե՛ս, օրինակ, վերը՝ *Pavletić v. Slovakia*, կետ 55, տե՛ս նաև վերը՝ *Havala v. Slovakia*):

102. Քանի որ Կառավարությունը հիմք է ընդունել ներպետական դատարանների համապատասխան պրակտիկայի վերջին զարգացումները, Դատարանը գտնում է, որ այդ զարգացումներն սկսվել են 2007 թվականից, այսինքն՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի հիման վրա սույն դիմումում վիճարկված հանգամանքներից հետո:

103. Բացի դրանից, ամեն դեպքում Դատարանը կրկնում է, որ եթե առկա է ընտրություն իրավական ընթացակարգերի միջև, սպառնան կանոնը պետք է կիրառվի այնպես, որ արտացոլի դիմողի կարգավիճակի պրակտիկ իրողությունը՝ ապահովելու համար Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանությունը: Բացի դրանից, դիմողին, ով կիրառել է ակնհայտորեն արդյունավետ և բավարար ընթացակարգ, չի կարող պարտադրվել կիրառելու այլ ընթացակարգեր, որոնք ևս հասանելի են եղել, սակայն, հավանաբար, չէին կարող հաջողությամբ ավարտվել (տե՛ս *Adamski v. Poland (dec.)*, զանգատ թիվ 6973/04, 2009թ. հունվարի 27, հետագա հղումներով):

104. Սույն գործով դիմողը 5-րդ հոդվածով նախատեսված իր իրավունքների պաշտպանության համար Սահմանադրության 127-րդ հոդվածով սահմանված կարգով դիմել է Սահմանադրական դատարան:

105. Սահմանադրական դատարանը՝ որպես Սլովակայում մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության համար պատասխանատու բարձրագույն իշխանական մարմին, իրավասու էր քննել դիմողի բողոքը և համապատասխան դեպքում նրան փոխհատուցում տրամադրել (տե՛ս, *mutatis mutandis, Lawyer Partners A.S. v. Slovakia*, զանգատներ թիվ 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 և 29557/08, կետ 45, ECHR 2009-..., հետագա հղումներով):

106. Դատարանը նաև նշում է, որ դիմողի կողմից ընտրված գործողությունների ուղղությունը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ներպետական ընթացակարգերի կանոնի իմաստով արդյունավետ է համարվում, և որ Սահմանադրական դատարանը քննության է առել դիմողի բողոքները՝ առանց նրանից պահանջելու սպառել այն ընթացակարգերը, որոնք հիմա վկայակոչվում են Կառավարության կողմից:

Այս հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ կիրառված ընթացակարգերի առումով դիմողի գործողությունների ուղղությունը ողջամիտ և պատշաճ է եղել:

107. Բացի դրանից, հաշվի առնելով այն, որ Սահմանադրական դատարանում դիմողի բողոքներն ըստ էության հաջողության չեն հասել, Դատարանը որևէ պատճառ չի գտնում եզրակացնելու, որ առկա է եղել որևէ իրական հեռանկար առ այն, որ ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ հակառակ Սահմանադրական դատարանի որոշման, Պետության պատասխանատվության վերաբերյալ 1969թ. օրենքին համապատասխան եզրակացության կհանգեր:

108. Հետևաբար, Պետության պատասխանատվության վերաբերյալ 1969թ. օրենքի իմաստով ներպետական ընթացակարգերն սպառված չլինելու վերաբերյալ Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

109. Դիմողը փաստարկել է.

- (i) որ իր ձերբակալումը և նախնական կալանքը հիմնված չի եղել իր կողմից հանցանք կատարելու վերաբերյալ հիմնավոր կասկածի վրա և անհրաժեշտ չի եղել.
- (ii) որ նա ձերբակալվելուց հետո քսանչորս ժամվա ընթացքում չի տարվել դատավորի մոտ, ինչպես դա նախատեսված է Խարտիայով.
- (iii) որ իրեն կալանավորելու վերաբերյալ որոշում կայացրած դատարաններն այդ կապակցությամբ որոշում կայացնելու տարածքային ընդդատությամբ օժտված չեն եղել, և
- (iv) որ գործերն էլեկտրոնային համակարգով դատավորներին մակագրելու՝ օրենքով նախատեսված մեթոդը չի պահպանվել:

110. Դատարանը գտնում է, որ նախորդ կետում շարադրված բողոքները, բնականաբար, պետք է քննվեն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (c) կետի հիման վրա, որի համաձայն՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

(c) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմինն ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար.

...»:

A. Ողջամիտ կասկած և անհրաժեշտություն

111. Դատարանի նախադեպային իրավունքն ամփոփված է ընդդեմ Սլովակիայի վերջերս կայացված հետևյալ վճիռներով. *Štetiár and Šutek* (տե՛ս վերը՝ կետեր 93-95) և *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետեր 112 և 113):

112. Դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով դիմողը ձերբակալվել է 2002թ. դեկտեմբերի 12-ին՝ 2002թ. դեկտեմբերի 9-ին նրան և յոթ այլ անձի առաջադրված մեղադրանքների հիման վրա, որոնք կապված են եղել բարդ սխեմայով իրականացված և տարբեր վայրերում գտնվող մի քանի անձանց ներգրավմամբ, նախնական համաձայնությամբ կատարված հափշտակության հետ, և որոնք լայնածավալ քննության առարկա են հանդիսացել:

113. Այս հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ դիմողի ձերբակալումը և նախնական կալանքն ամբողջությամբ տեղավորվում են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (c) կետի շրջանակում, ուստի դրանք իրականացվել են նրան իրավասու դատական մարմին բերելու նպատակով: Միաժամանակ, անհրաժեշտ ուշադրություն դարձնելով նրա դեմ հարուցված վարույթի սկզբնական փուլում (տե՛ս, օրինակ, *McKay v. the United Kingdom* [GC], գանգատ թիվ 543/03, կետ 45, ECHR 2006-X) նրա ազատության սահմանափակմանը (տարբերությունը նկատելու համար տե՛ս ստորև՝ կետեր 127-132), Դատարանը գտնում է, որ դիմողին ներկայացված կասկածը, որի վրա հիմնվել են ներպետական իշխանությունները, վերը վկայակոչված նախադեպի իմաստով՝ ողջամիտ է եղել:

114. Հետևաբար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

B. Խարտիայով նախատեսված քանչորսժամյա ժամկետը

115. Վերջերս Դատարանը քննության է առել խարտիայով նախատեսված քանչորսժամյա ժամկետի տևողության վերաբերյալ փաստարկը և գտել, որ այն ակնհայտորեն անհիմն է (տե՛ս վերը՝ *Štetiár and Šutek v. Slovakia* (կետեր 79-91), տե՛ս վերը՝ *Gál v. Slovakia* (կետեր 39-53), և տե՛ս վերը՝ *Michalko v. Slovakia* (կետեր 98-110): Այն որևէ պատճառ չի գտել սույն գործով այլ եզրակացություն անելու համար:

116. Հետևաբար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

C. Տարածքային ընդդատությունը և գործերի մակագրման մեթոդը

117. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանավորման գործի քննության կապակցությամբ ընդհանուր իրավասության դատարանների տարածքային ընդդատության հարցը քննարկվել է Սահմանադրական դատարանի 2003թ. մարտի 26-ի որոշման մեջ (տե՛ս վերը՝ կետեր 29 և 30):

Սահմանադրական դատարանը եզրահանգել է, որ այս հարցը կարգավորվում է ՔԴՕ 26-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ վարույթի նախապատրաստական փուլին վերաբերող հարցերը քննելու իրավասությամբ օժտված է այն տարածքի դատարանը, որտեղ դատախազը գործում է:

118. Դատարանը նաև գտնում է, որ Գլխավոր դատախազի 2002թ. հոկտեմբերի 9-ի որոշման (տե՛ս վերը՝ կետ 7) հիման վրա՝ դիմողի կալանավորման վերաբերյալ գործը քննվել է Տրենսիլիանի տարածաշրջանային դատախազի կողմից: Այդ որոշումն անուղղակի կերպով սահմանել է դիմողի կալանավորման գործի կապակցությամբ Տրենսիլիանի դատարանների տարածքային ընդդատությունը:

119. Սահմանադրական դատարանի եզրահանգումները և ներպետական օրենսդրության հետ համապատասխանության հարցերի քննության կապակցությամբ նրա սահմանափակ լիազորությունը հաշվի առնելով (տե՛ս, օրինակ, *Toshev v. Bulgaria*, գանգատ թիվ 56308/00, կետ 58, 2006թ. օգոստոսի 10, և *Öcalan v. Turkey* [GC], գանգատ թիվ 46221/99, կետ 84, ECHR 2005-IV)՝ Դատարանը եզրակացնում է, որ դիմողի կալանքի վերաբերյալ գործը քննելու՝ Տրենսիլիանի ընդհանուր իրավասության դատարանի տարածքային ընդդատությունը ներպետական օրենսդրության մեջ իրավական հիմքեր ունի և սահմանվել է կիրառելի դրույթներին համապատասխան:

120. Այս Դատարանը գտնում է, որ Գլխավոր դատախազի 2002թ. հոկտեմբերի 9-ի որոշումը, որով դիմողի կալանավորման գործի նկատմամբ հսկողությունը և վարույթի իրականացումը Տրենսիլիանի տարածաշրջանային դատախազությանն է հանձնվել, հիմնված է եղել այն կարծիքի վրա, որ

ենթադրյալ հանցագործությունն ավելի մեծ հանցավոր համագործակցության մաս է, որում ընդգրկված են մի քանի անձինք՝ տարբեր վայրերից, որով անհրաժեշտ է լայնածավալ քննություն կատարել, և որ այդ որոշումը կայացվել է վարույթի արդյունավետությունը և արագությունն ապահովելու նպատակով:

121. Դիմողի փաստարկի հիմնավորվածության կապակցությամբ Դատարանը չի գտնում որևէ նշում այն մասին, որ նրա գործը Տրենսիլիի տարածաշրջանային դատախազին հանձնելը և դրա արդյունքում Տրենսիլիի դատարանների տարածքային ընդդատությունը սահմանելը կամայական է եղել և հանգեցրել է այն բանին, որ նրա կալանավորումը չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (c) կետին:

122. Ինչ վերաբերում է շրջանային դատարանում դիմողի կալանավորման գործի մակագրության ժամանակ թույլ տրված խախտումների վերաբերյալ բողոքին, ապա, եթե անգամ ընդունվի, որ նման բան տեղի է ունեցել, Դատարանը գտնում է, որ, ի լրումն դիմողի միջանկյալ բողոքների, նրան կալանավորելու հիմքերի պատշաճ և բավարար լինելը, ինչպես նաև նրա կալանավորման դատավարական կարգի օրինականությունը քննության է առնվել և հաստատվել ընդհանուր կարգով քննություն կատարելու իրավասությամբ օժտված վերաքննիչ դատարանի կողմից:

123. Հետևաբար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

124. Դիմողը վիճարկել է, որ իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացումն իր կողմից հանցանքի կատարման մասին վկայող հիմնավոր կասկածի վրա հիմնված չի եղել, ինչպես նաև անհրաժեշտ չի եղել և չափազանց երկար է տևել:

Դատարանը գտնում է, որ դիմումի այս հատվածը, բնականաբար, պետք է քննարկվի Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի լույսի ներքո, որի համաձայն՝

«3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով»:

125. Կառավարությունը վկայակոչել է Սահմանադրական դատարանի 2004թ. հոկտեմբերի 8-ի, 2005թ. հունվարի 11-ի և հոկտեմբերի 26-ի որոշումները: Այն գտել է, որ այս որոշումներում Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտում և փոխհատուցել է նրա կրած իրավական ծախսերը: Բացի դրանից, 2005թ. հունվարի 11-ի և հոկտեմբերի 26-ի որոշումներով Սահմանադրական դատարանը կրած ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում է տրամադրել դիմողին:

Կառավարությունը, վկայակոչելով *Pavletić v. Slovakia* (տե՛ս վերը) գործով 2004թ. հունիսի 22-ի վճիռը, նշել է նաև, որ եթե դիմողն իր գործով նախնական քննության ընթացքում գտնվել է կալանքի տակ, ապա այդ ժամկետը հանվում է նրա նկատմամբ նշանակված պատժի ժամկետից:

Կառավարությունը եզրահանգել է, որ այս հանգամանքներում դիմողն այլևս չի կարող պնդել, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իր իրավունքների խախտման պատճառով Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով տուժող է հանդիսանում:

126. Դիմողն իր անհամաձայնությունն է արտահայտել: Նա նշել է, որ ներպետական իշխանություններն ամբողջությամբ անտեսել են կոնվենցիոն նախադեպային իրավունքը և իր կոնվենցիոն իրավունքների պաշտպանության իր փորձերը: Ապա նա նշել է, որ դա արտացոլված է այն հանգամանքում, որ Սահմանադրական դատարանի կողմից ընդունվել է իր կրած իրավական ծախսերի փոխհատուցման վերաբերյալ պահանջի մի մասը միայն: Բացի դրանից, իր նկատմամբ վերաբերմունքը պետք է անմեղության կանխավարկածով պայմանավորված լիներ, և, քանի որ իր նկատմամբ ազատագրվում չի կիրառվել, *Pavletić v. Slovakia* (տե՛ս վերևում) վճիռի վկայակոչումը ճիշտ չէ:

127. Դատարանը կրկնում է, որ դիմողի՝ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով «տուժողի» կարգավիճակը հիմնված է այն հանգամանքի վրա, թե արդյոք ներպետական իշխանություններն ուղղակիորեն կամ ըստ էության ընդունել են Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտումը և, անհրաժեշտության դեպքում՝ պատշաճ փոխհատուցում տրամադրել: Միայն այն դեպքում, երբ այս պայմանները բավարարված են, Կոնվենցիայի պաշտպանական մեխանիզմի օժանդակ (սուբսիդիար) բնույթը խոչընդոտում է դիմումի քննությանը (տե՛ս *Cocchiarella v. Italy* [GC], գանգատ թիվ 64886/01, կետ 71, ECHR 2006-V):

128. Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրական դատարանը երեք դեպքերում արձանագրել է դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտում:

Մասնավորապես, այն դա արձանագրել է 2004թ. հոկտեմբերի 8-ին՝ դիմողի՝ իր նկատմամբ կալանքը գրավով փոխարինելու կապակցությամբ այլընտրանքային առաջարկի վերաբերյալ որոշում

կայացնելու առումով, 2005թ. հունվարի 11-ին՝ նրան կալանքի տակ պահելը հիմնավորող պատճառները չկոնկրետացնելու առումով, և 2005թ. հոկտեմբերի 26-ին՝ դիմողի՝ իր նկատմամբ կալանքը գրավով փոխարինելու վերաբերյալ խնդրանքի կապակցությամբ պաշտոնապես որոշում կայացնելուց կրկին հրաժարվելու առումով:

129. Դատարանը գտնում է, որ թեև այս դատողությունները հստակորեն չեն համապատասխանում դիմողի կոնկրետ փաստարկներին, որոնք ձևակերպված են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի լույսի ներքո, ըստ էության դրանք վերաբերում են այդ դրույթի իմաստով դիմողին վերապահված իրավական պաշտպանության բացերին:

130. Դատարանը նաև գտնում է, որ վերոնշյալ վճիռներում Սահմանադրական դատարանը դիմողին իր կրած իրավական ծախսերի փոխհատուցում և ընդհանուր առմամբ՝ 100.000 SKK է տրամադրել՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

131. Համապատասխան բոլոր հանգամանքները հաշվի առնելով, այդ թվում՝ քննության բարդությունը, ենթադրյալ հանցագործությունների ծանրությունը և դիմողի նախնական կալանքի ընդհանուր տևողությունը (1 տարի, 1 ամիս և 10 օր, 2002թ. դեկտեմբերի 12-ից 2004թ. հունվարի 22-ը)՝ Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրական դատարանի դատողությունները և նրա որոշումների հիման վրա դիմողին տրամադրված փոխհատուցումը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով դիմողին վերապահված իրավունքների արձանագրված խախտման կապակցությամբ՝ բավարար է և պատշաճ:

132. Դատարանը, հետևաբար, եզրահանգում է, որ դիմողը չի կարող պնդել, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իր իրավունքների ենթադրյալ խախտման կապակցությամբ՝ 34-րդ հոդվածի իմաստով «տուժող» է հանդիսանում:

Հետևաբար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

133. Ապա դիմողը փաստարկել է.

(i) որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ իր խնդրանքների և իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման կապակցությամբ որոշում կայացրած դատավորներն անկողնակալ չեն եղել,

(ii) որ իրեն կալանավորելու վերաբերյալ վարույթը մրցակցային, անմիջական, բանավոր, արագ և միջոցների հավասարության սկզբունքին համապատասխան չի եղել, և

(iii) որ որոշումները պատշաճ կերպով պատճառաբանված չեն եղել:

Դատարանը գտնում է, որ այս փաստարկները, բնականաբար, պետք է քննության առնվեն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի լույսի ներքո, որի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒՅՈՒՆ

1. Կալանքի դեմ ներկայացված միջանկյալ բողոքը

134. Կառավարությունը վկայակոչել է Սահմանադրական դատարանի 2004թ. մարտի 11-ի որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետ 31) և նշել, որ վերը՝ 125-րդ կետում ամփոփված պատճառներով դիմողն այլևս Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով և այդ նույն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտման հիմքով այլևս տուժող չի կարող դիմել:

135. Բացի դրանից, վկայակոչելով Սահմանադրական դատարանի 2003թ. մարտի 26-ի որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետեր 29 և 30), Կառավարությունը գտել է, որ Սահմանադրական դատարան ներկայացված իր այն բողոքի կապակցությամբ, որը վերաբերում էր իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար բավարար ժամանակ և հնարավորություն ունենալուն, դիմողը չի սպառել ներպետական ընթացակարգերը:

136. Վերջապես, Կառավարությունը գտել է, որ վարույթի «արագ» չլինելու վերաբերյալ բողոքն ակնհայտ անհիմն է:

137. Դիմողն այդ կապակցությամբ իր անհամաձայնությունն է հայտնել և բարձրացրել է վերը՝ 126-րդ կետում վկայակոչված փաստարկներին նման փաստարկներ:

138. Դատարանը գտնում է, որ 2003թ. մարտի 26-ին Սահմանադրական դատարանն անընդունելի է ճանաչել դիմողի բողոքն այն մասին, որ նա չի ունեցել բավարար ժամանակ և հնարավորություն իր փաստաբանի հետ խորհրդակցելու և իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար: Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դիմողը տեղյակ էր իր կողմից վիճարկվող փաստերի մասին դրանց տեղի ունենալու օրը, այն է՝ կալանքի վերաբերյալ դատական լսման օրը՝ 2002թ. դեկտեմբերի 14-ին:

Այն եզրահանգել է, որ դիմողն այդ օրվանից սկսած՝ օրենքով նախատեսված երկամսյա ժամկետում իր բողոքը չի ներկայացրել Սահմանադրական դատարան:

139. Դատարանն այդ եզրահանգման կապակցությամբ, իր ընդհանուր պրակտիկային հակառակ (տե՛ս, օրինակ, վերը՝ *Šteciar and Šutek v. Slovakia*, կետ 21 և տե՛ս վերը՝ *Michalko v. Slovakia*, կետ 22), նաև գտնում է, որ Սահմանադրական դատարանը կարծես չի նկատել, որ նախքան սահմանադրական բողոք ներկայացնելը դիմողն իր իրավունքների պաշտպանության համար միջանկյալ բողոք է ներկայացրել, ինչը նա Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքի 53(1) բաժնի հիման վրա փաստորեն պարտավոր էր անել:

140. Արդյոք Սահմանադրական դատարանը հաշվի է առել դիմողի միջանկյալ բողոքը, որի կապակցությամբ վերաքննիչ դատարանը լիովին իրավասու էր շտկել դիմողի իրավիճակը, պարզ է, որ այդ կապակցությամբ վերաքննիչ դատարանի որոշումը դիմողին տրամադրվել է նախատեսված երկամսյա ժամկետում (2003թ. փետրվարի 3), նախքան նրա կողմից սահմանադրական բողոք ներկայացնելը (2003թ. մարտի 7):

141. Դատարանը, հետևաբար, եզրահանգում է, որ ներպետական ընթացակարգերի չսպառնան վերաբերյալ Կառավարության առարկությունը չի կարող ընդունվել:

142. Ապա Դատարանը գտնում է, որ թեև Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2004թ. մարտի 11-ի որոշմամբ արձանագրել է դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտում, այն դա արել է դիմողի բողոքի մեկ բաղադրիչի կապակցությամբ (գործի նյութերին չծանոթանալը):

Այլ կերպ ասած, Սահմանադրական դատարանի դատողությունները չեն առնչվում դիմողի բողոքի մնացյալ բաղադրիչներին, որոնցից է իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար ենթադրաբար բավարար ժամանակ և հնարավորություն չունենալը, ընդհանուր իրավասության դատարանների պատճառաբանություններում առկա ենթադրյալ բացերը և վարույթի ենթադրյալ «արագ» չլինելը:

Դատարանը նաև գտնում է, որ դիմողին պատճառված ոչ նյութական վնասի որևէ փոխհատուցում չի տրամադրվել:

143. Դատարանը եզրահանգում է, որ այս հանգամանքներում դիմողը Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի և քննարկվող նախադեպային իրավունքի (տե՛ս վերը՝ կետ 127) իմաստով տուժողի իր կարգավիճակը չի կորցրել:

144. Դատարանը նշում է, որ դիմումի համապատասխան մասը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (a) կետի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն չէ: Այն անհիմն ճանաչելու որևէ այլ հիմք չի արձանագրվել: Չեղարար, այն պետք է ընդունելի ճանաչվի:

2. Իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ առաջին խնդրանքը

145. Կողմերը վերոնշյալ փաստարկներին նման փաստարկներ են ներկայացրել (տե՛ս վերը՝ կետեր 125 և 126):

146. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի սահմանադրական բողոքի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը քննության է առել իրեն ազատ արձակելու մասին՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով, դիմողի խնդրանքի քննության արագությանը և վարույթների այլ բաղադրիչների վերաբերող հարցերը:

2005թ. հոկտեմբերի 26-ի իր որոշմամբ այն գտել է, որ վարույթները չեն համապատասխանել վերոնշյալ դրույթին, քանի որ չեն եղել արագ, դիմողը չի ծանոթացել գործի նյութերին և նրա միջանկյալ բողոքը վերաքննիչ դատարանի ոչ համապատասխան պալատի կողմից է քննության առնվել:

Դիմողին, հետևաբար, տրամադրվել է 80.000 SKK՝ որպես ոչ նյութական վնասի, ինչպես նաև նրա կրած իրավական ծախսերի փոխհատուցում:

147. Բոլոր համապատասխան հանգամանքները, այդ թվում՝ արձանագրված խախտումների սահմանները և Սահմանադրական դատարանի կողմից դիմողին տրամադրված փոխհատուցման չափը հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողն իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ վարույթի ընթացքում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հաստատված խախտման կապակցությամբ Դատարանի նախադեպային իրավունքի իմաստով (տե՛ս վերը՝ կետ 127) բավարար և պատշաճ փոխհատուցում է ստացել:

148. Չեղարար, դիմողն այլևս Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով և քննարկվող վարույթի ընթացքում նույն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքների խախտման հիմքով այլևս տուժող չի կարող դիտվել:

Չեղարար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

3. Կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման առաջին միջնորդությունը

149. Վկայակոչելով Սահմանադրական դատարանի 2005թ. հունվարի 11-ի որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետ 52)՝ կողմերը վերը՝ 125-րդ և 126-րդ կետերում ամփոփված փաստարկների նման փաստարկներ են ներկայացրել:

150. Դատարանը գտնում է, որ այն կոչված չէ առանձին որոշում կայացնելու այն հարցի կապակցությամբ, թե արդյոք Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված երաշխիքները *ratione materiae* կիրառվել են դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ դատախազի միջնորդության մեջ, քանի որ, եթե անգամ ընդունենք, որ դրանք պահպանվել են, միևնույն է, դիմումի այս մասն անընդունելի է հետևյալ պատճառներով:

151. Չնայած կարելի է հասկանալ, որ դիմողը ցանկացել է վիճարկել իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի առաջին երկարացման վերաբերյալ վարույթի «արագ» չլինելը, սակայն նա այդ կապակցությամբ բողոք չի ներկայացրել Սահմանադրական դատարան: Այդ պատճառով, հետևաբար, չի կարելի համարել, որ նա կատարել է Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ ներպետական ընթացակարգերի սպառման պահանջը:

152. Դիմողն իր մնացյալ առարկությունները ներկայացրել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա, և դրանք վերաբերել են իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետի առաջին երկարացման վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանում իրականացված վարույթին:

Իր՝ 2005թ. հունվարի 11-ի որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ վարույթները չեն համապատասխանել այդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքներին:

153. Դատարանը գտնում է, որ թեև Սահմանադրական դատարանի դատողությունները հստակորեն չեն համապատասխանում այն բողոքներին, որոնք ներկայումս դիմողը ձևակերպել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կապակցությամբ, ըստ էության դրանք վերաբերում են այդ դրույթի իմաստով դիմողին վերապահված իրավական պաշտպանության բացերին:

154. Դատարանը նաև գտնում է, որ վերոնշյալ վճռով Սահմանադրական դատարանը դիմողին տրամադրել է նրա կրած իրավական ծախսերի և 520 EUR-ին համապատասխան՝ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

155. Համապատասխան հանգամանքները, այդ թվում՝ այն փաստը հաշվի առնելով, որ քննարկվող վարույթի ընթացքում ցանկացած պահի դիմողն ազատ է եղել իր կալանքի օրինականությունը դատարանի կողմից քննարկելու վարույթ հարուցել, Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրական դատարանի դատողությունները և նրա որոշման հիման վրա դիմողին տրամադրված փոխհատուցումը դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի առաջին երկարացման վերաբերյալ վարույթի ընթացքում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հաստատված խախտման կապակցությամբ՝ բավարար և պատշաճ է եղել:

156. Հետևաբար, Դատարանը եզրահանգում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով ներկայացված իր բողոքի մնացյալ մասի կապակցությամբ դիմողն այլևս չի կարող Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով «տուժող» ճանաչվել:

157. Հետևաբար, չնայած ներպետական ընթացակարգերն սպառվել են, սակայն դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն, անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

4. Իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երկրորդ խնդրանքը

158. Դատարանը գտնում է, որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երկրորդ խնդրանքի կապակցությամբ դիմողը Սահմանադրական դատարանում իր իրավունքները պաշտպանել է երկու առանձին բողոքների միջոցով: Սակայն դրանցից ոչ մեկով կարծես դիմողը կոնկրետ չի վիճարկել ընդհանուր իրավասության դատարաններում վարույթի «արագ» լինելը: Հակառակ դրան, նա կարծես վիճարկել է միայն վարույթների տևողությունը, քանի որ դրանք կապված են եղել դատախազական ծառայության կողմից հարցի քննության հետ (տե՛ս վերը՝ կետ 55):

159. Այդ նպատակով Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 127-րդ հոդվածի հիման վրա ներկայացված բողոքներով անհրաժեշտ է առանձին-առանձին նշել այն պաշտոնատար անձանց, ովքեր կարող են պատասխանատու լինել բողոքաբերի՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների խախտման համար, և որոնք, կախված հանգամանքներից, պետք է բողոքաբերին պատշաճ փոխհատուցում տրամադրեն (տե՛ս *Bako v. Slovakia* (dec.), գանգատ թիվ 60227/00, 2005թ. մարտի 15):

160. Ընդհանուր իրավասության դատարաններում իրականացված վարույթների կապակցությամբ տեղի ունեցած հնարավոր ձգձգումների կապակցությամբ դիմողի կողմից բողոք չներկայացնելը խոչընդոտել է Սահմանադրական դատարանի կողմից նման հնարավոր ձգձգումների կապակցությամբ քննություն իրականացնելուն: Դրանց կապակցությամբ, հետևաբար, չի կարելի ասել, որ դիմողը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով սպառել է ներպետական ընթացակարգերը:

161. Ինչ վերաբերում է հարցը դատախազական ծառայության կողմից քննելուն, ապա Դատարանը նշում է, որ համապատասխան ժամանակահատվածն սկսվել է 2003թ. օգոստոսի 27-ին, երբ դիմողն իրեն կալանքից ազատ արձակելու վերաբերյալ խնդրանք է ներկայացրել, և ավարտվել է 2003թ. սեպտեմբերի 12-ին, երբ դատախազական ծառայությունը դիմողի խնդրանքն ուղարկել է շրջանային դատարան՝ դատական կարգով որոշում կայացնելու:

Այսպիսով՝ այն տևել է տասնվեց օր, և Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ դա հակասում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասին:

162. Թեև վարույթների ընդհանուր տևողությունը եղել է յոթանասունվեց օր, սակայն դրանց մեծ մասը տեղի է ունեցել ընդհանուր իրավասության դատարաններում:

Դիմողի բողոքը, սակայն, ուղղված չի եղել ընդհանուր իրավասության դատարաններին, և Սահմանադրական դատարանը եզրակացրել է, որ ճիշտ չէ դատախազական ծառայությանը պարտավորեցնել դիմողին փոխհատուցում տրամադրել ընդհանուր իրավասության դատարաններին մեղսագրվող՝ վարույթի բոլոր հնարավոր ձգձգումների համար (տե՛ս վերը՝ կետ 62):

163. Բոլոր հանգամանքները, այդ թվում՝ հարցը դատախազական ծառայության կողմից քննելու և ընդհանուր իրավասության դատարաններում վարույթների տևողությունները, հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրական դատարանի դատողությունն այն մասին, որ դատախազական ծառայության կողմից իր խնդրանքի վերաբերյալ «արագ» որոշում կայացնելու կապակցությամբ տեղի է ունեցել դիմողի իրավունքի խախտում, ճիշտ է, և որ Սահմանադրական դատարանը դիմողին դատարանի նախադեպային իրավունքի իմաստով բավարար փոխհատուցում է տրամադրել (տե՛ս վերը՝ կետ 127):

164. Դատախազական ծառայության կողմից հարցի քննության կապակցությամբ դիմողը, հետևաբար, այլևս չի կարող պնդել, որ իր կալանքի օրինականության հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու «արագության» կապակցությամբ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իր իրավունքի խախտման գոհ է հանդիսանում:

165. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա ներկայացված դիմողի բողոքի մնացյալ մասին վերաբերելի՝ Դատարանի նախադեպային իրավունքը վերջերս ամփոփվել է ընդդեմ Սլովակիայի կայացված Դատարանի հետևյալ վճիռներով. *Stetiár and Šutek* (տե՛ս վերը՝ կետ 110) և *Michalko* (տե՛ս վերը՝ կետ 156):

166. Ինչպես նախկինում Սահմանադրական դատարանը, այնպես էլ Դատարանը գտնում է, որ դիմողը վիճարկել է, որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ իր խնդրանքը շրջանային դատարանի դատավորին մակագրելու կապակցությամբ սխալ է թույլ տրվել, որ բանավոր վարույթ չի իրականացվել և որ ընդհանուր իրավասության դատարանի որոշումները կամայական են եղել և դրանցում բացակայել է պատշաճ հիմնավորումը:

167. Դատարանը նշում է, որ դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ խնդրանքը քննության է առնվել շրջանային դատարանի, իսկ նրա միջանկյալ բողոքից հետո՝ տարածաշրջանային դատարանի կողմից. երկու դատարաններն էլ ընդհանուր կարգով գործը քննելու իրավասություն են ունեցել: Այն եզրահանգում է, քանի որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա ներկայացված դիմողի բողոքի համապատասխան մասը հիմնավորված է եղել, առաջին ատյանի դատարանի կազմի հետ կապված ցանկացած սխալ շտկվել է դիմողի միջանկյալ բողոքի քննության արդյունքում իրականացված գործի վերաքննության միջոցով (տե՛ս, *mutatis mutandis, De Cubber v. Belgium*, 1984թ. հոկտեմբերի 26, կետ 33, Series A no. 86, էջ 19):

168. Այս Դատարանը նշում է, որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմումի կապակցությամբ լսում իրականացնելը, որպես այդպիսին, ներպետական օրենքով նախատեսված չէ, և որ դիմողը հարցաքննվել է դատավորի կողմից նրա նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելիս (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Որևէ նշում չկա այն մասին, որ դրանից հետո դիմողն իր կալանքի կապակցությամբ նոր լսում է խնդրել կամ որ նա նման քայլ պահանջող որևէ փաստ կամ օրենք է ներկայացրել:

169. Դատարանը նաև նշում է, որ ընդհանուր իրավասության դատարանները գտել են, որ հանցանք կատարելու վերաբերյալ հիմնավոր կասկածը, որը մեղսագրվել է դիմողին, շարունակում է առկա լինել, և որ դեռևս անհրաժեշտ է նրան կալանքի տակ պահել, քանի որ առկա է վտանգ, որ նա գաղտնի համաձայնության կգա այլ մեղադրյալների հետ: Վերջին եզրակացությունը դատարաններն արել են՝ վկայակոչելով ապացույցների այն ծավալը, որը դեռևս պետք է հետազոտվի Դատարանի կողմից, ինչպես նաև ենթադրյալ հանցագործության բնույթը, որը հիմք է տելիս ենթադրելու, որ ազատության մեջ լինելու դեպքում դիմողը ներգործություն կունենա այդ ապացույցների վրա:

170. Հիշելով նման վարույթներում կիրառելի դատավարական երաշխիքների մակարդակը, որոնք տարբերվում են դատական քննության ժամանակ կիրառվող երաշխիքներից, Դատարանը որևէ կերպ չի կարող հիմնավորել, որ նման երաշխիքներ չեն տրամադրվել:

Հետևաբար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

5. *Դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու մասին երրորդ խնդրանքի վերաբերյալ վարույթների «արագությունը»*

171. Դատարանը գտնում է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ դատախազական ծառայության կողմից 2003թ. նոյեմբերի 11-ին ներկայացված միջնորդության (տե՛ս վերը՝ կետ 63) և դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ 2003թ. նոյեմբերի 21-ի խնդրանքի հիման վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 72), դիմողի կալանավորման օրինականությունը զուգահեռաբար ստուգվել է վարույթի երկու առանձին փուլերի շրջանակներում: Դիմողը այս վարույթների ակտիվ մասնակից

է եղել, դրանք իրականացվել են նույն դատարաններում և վարույթի երկու փուլերի վերաբերյալ վերջ-
նական որոշումները կայացվել ու դիմողին են հանձնվել նույն օրը:

Այս հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտ է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ
մասին վերաբերող՝ վարույթի երկու փուլերը միասին քննել (տե՛ս, *mutatis mutandis, Wloch v. Poland*,
զանգատ թիվ 27785/95, ECHR 2000-XI):

172. Ինչ վերաբերում է քննության անհապաղության վերաբերյալ պահանջին, ապա
Կառավարությունը հիմնվել է Սահմանադրական դատարանի 2004թ. հունիսի 9-ի (տե՛ս վերը՝ կետեր 77
և 78) և 2004թ. օգոստոսի 25-ի (տե՛ս վերը՝ կետեր 68 և 69) որոշումների վրա և փաստարկել, որ
դիմողը, ժամանակին ներկայացնելով սահմանադրական բողոք, չի պահպանել ներպետական
ընթացակարգերն սպառելու վերաբերյալ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջը:

173. Դիմողն իր անհամաձայնությունն է հայտնել Կառավարության փաստարկի կապակցությամբ:

174. Դատարանը գտնում է, որ երկու առանձին՝ 2004թ. հունիսի 9-ի և օգոստոսի 25 որոշումներով
Սահմանադրական դատարանն անընդունելի է ճանաչել իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ իր
խնդրանքի և իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ դատախազի
միջնորդության քննությունն «արագ» չլինելու վերաբերյալ դիմողի բողոքները:

Թեև երկու սահմանադրական բողոքներում դիմողը վիճարկել է ինչպես շրջանային, այնպես էլ
տարածաշրջանային դատարաններում գործի քննության տևողությունը, Սահմանադրական
դատարանը եզրահանգել է, քանի որ դիմողի բողոքները վերաբերում են շրջանային դատարանին,
դրանք ուշացած են, որովհետև բերվել են շրջանային դատարանի որոշումները դիմողին հանձնելուց
ավելի քան երկու ամիս հետո:

175. Համանման կերպով, Սահմանադրական դատարանն առանձին քննության է առել
տարածաշրջանային դատարանում տեղի ունեցած վարույթի մի մասը և եզրահանգել, որ դրա
տևողության վերաբերյալ բողոքն ակնհայտորեն անհիմն է:

176. Այս ենթատեքստում Դատարանը գտնում է, որ առաջին հերթին ազգային իշխանությունները
պետք է մշակեն անհատական բողոքների քննության այնպիսի միջոցներ և մեթոդներ, որ ապահովեն
դիմողների իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը:

177. Դատարանը կրկնում է, որ այսուհետ իր խնդիրն է յուրաքանչյուր գործով պարզել, թե արդյոք
ազգային իշխանությունների կողմից իրականացված՝ դիմողի իրավունքների պաշտպանությունը
համեմատելի է այն պաշտպանության հետ, որը Դատարանը կարող է տրամադրել Կոնվենցիայի հիման
վրա: Վարույթի տևողության խնդրին վերաբերող դեպքերում նման պահանջը կարող է պահպանված
համարվել, եթե ներպետական դատարանների որոշումները, նույն կերպ, ինչպես Դատարանի կողմից
կայացված որոշումները, ներառեն վիճարկվող վարույթի բոլոր փուլերը՝ հաշվի առնելով դրանց
ընդհանուր տևողությունը (տե՛ս վերը՝ *Bako v. Slovakia*):

Սույն գործով դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ
դատախազության երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի երրորդ
խնդրանքի կապակցությամբ, սակայն, այդպես չի եղել:

178. Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանի եզրահանգումները կարծես հակասում են
այլ գործերով, այդ թվում՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի առաջին խնդրանքի
վերաբերյալ գործով, նրա պրակտիկային (տե՛ս վերը՝ կետեր 39 և 41):

Դատարանը եզրահանգում է, որ նման հանգամանքներում դիմունը չի կարող մերժվել՝
ներպետական ընթացակարգերն սպառված չլինելու պատճառաբանությամբ (տե՛ս նաև վերը՝ *Gál*,
կետեր 37, 38 և 66):

179. Դատարանը նշում է, որ դիմումի համապատասխան մասը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ
մասի (a) կետի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն չէ: Այն անհիմն ճանաչելու որևէ այլ հիմք չի
արձանագրվել: Հետևաբար, այն պետք է ընդունելի ճանաչվի:

**6. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջները, որոնք կապված չեն դիմողին կալանքի
տակ պահելու ժամկետի երկրորդ երկարացման և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երրորդ
խնդրանքի «արագ» լինելու հետ**

180. Դատարանը գտնում է, որ ինչպես Սահմանադրական դատարանում, դիմողը մասնավորապես
պնդել է, որ, շրջանային դատարանն անկողմնակալ չի եղել, իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ
դիմողի խնդրանքին ի պատասխան ներկայացված դատախազի դատողությունները և դատախազի
2003թ. նոյեմբերի 11-ի միջնորդությունը իրեն չեն տրամադրվել և ինքն ստիպված է եղել վերջիններիս
պատճեններն ինքնուրույն ձեռք բերել, բանավոր վարույթ չի իրականացվել և ինքը չի կարողացել
ներկայացնել իր գործը, և որ որոշումները եղել են կամայական և պատշաճ հիմնավորված չեն եղել:

181. Դատարանը նշում է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ
դատախազի միջնորդությունը և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի խնդրանքը քննվել են
շրջանային դատարանի կողմից, իսկ դիմողի միջանկյալ բողոքների հիման վրա՝ տարածաշրջանային
դատարանում. երկու դատարաններն էլ ընդհանուր կարգով գործը քննելու իրավասություն են ունեցել:

Դատարանը գտնում է, որ շրջանային դատարանի՝ անկողմնակալ չլինելու վերաբերյալ դիմողի
բողոքներն իրենց բնույթով նման են Դատարանի կողմից վերը քննության առնված բողոքներին: Հաշվի

առնելով այն, որ դրանք հիմնավոր են, Դատարանը որևէ պատճառ չի տեսնում վերը՝ 167-րդ կետում առկա եզրահանգումից տարբերվող եզրակացություն անելու համար, այսինքն՝ շրջանային դատարանի անկողնակալության հետ կապված յուրաքանչյուր թերություն շտկվել է դիմողի միջանկյալ բողոքների հիման վրա գործի վերաքննության արդյունքում (տե՛ս, *mutatis mutandis*, վերը՝ *De Cubber v. Belgium*, կետ 33):

182. Ապա Դատարանը նշում է, որ դատախազի 2003թ. նոյեմբերի 11-ի միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի խնդրանքին նրա պատասխանի պատճեններն ստանալու հետ կապված դժվարությունների վերաբերյալ դիմողի բողոքները քննության են առնվել և, փաստորեն, հաստատվել են Սահմանադրական դատարանի կողմից, որը դրանց կապակցությամբ գտել է, որ խախտվել են դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքները: Հետևաբար, մնում է պարզել, թե Սահմանադրական դատարանի կողմից դիմողին տրամադրված փոխհատուցումն արդյոք պատշաճ է եղել:

183. Այդ նպատակով Դատարանը գտնում է, որ, ի լրումն դիմողի իրավունքների խախտումը հստակորեն ընդունելուն՝ Սահմանադրական դատարանը նաև փոխհատուցել է նրա կրած իրավական ծախսերը: Այն գտնում է, որ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցումն անհրաժեշտ չէր, քանի որ, *inter alia*, ընդհանուր իրավասության դատարանները գործել են գոյություն ունեցող օրենքին համապատասխան (տե՛ս վերը՝ կետեր 70 և 79):

184. Հաշվի առնելով բոլոր համապատասխան փաստերը, այդ թվում այն, որ դիմողն ինքնուրույն է ձեռք բերել դատախազի 2003թ. նոյեմբերի 11-ի միջնորդության պատճենը և որ դատախազի դատողությունները նշված են եղել միայն այդ միջնորդության մեջ, Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրական դատարանի 2004թ. հոկտեմբերի 8-ի և 2005թ. հունվարի 26-ի որոշումներով դիմողի ստացած փոխհատուցումը Դատարանի նախադեպային իրավունքի իմաստով պատշաճ է եղել (տե՛ս վերը՝ կետ 127)՝ հաշվի առնելով դատախազի 2003թ. նոյեմբերի 11-ի միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի խնդրանքին նրա պատասխանի պատճեններն ստանալու համար դիմողի կրած դժվարությունները:

185. Դատարանը գտնում է, որ բանավոր վարույթի բացակայության և իր գործը ներկայացնելու հնարավորության հետագա սահմանափակումների վերաբերյալ դիմողի բողոքներն այն նույն փաստական և իրավական նախապատմությունն են ունեցել, որոնք քննվել են վերը՝ կետ 168-ում: Դատարանը որևէ պատճառ չի գտնում հակառակ եզրակացության հանգելու համար:

186. Ինչ վերաբերում է ենթադրյալ կամայականությանը և վիճարկվող որոշումների ոչ պատշաճ պատճառաբանվածությանը, ապա Դատարանը գտնում է, որ դրանք հիմնված են այն ենթադրության վրա, որ դեռևս առկա են մի շարք ապացույցներ, որոնք պետք է քննության առնվեն դատարանի կողմից, և որ առկա է վտանգ, որ ազատ արձակվելու դեպքում դիմողն այդ ապացույցների վրա ներգործություն կունենա: Վերջին վտանգը բխում է առավելապես ենթադրյալ հանցագործություններ կատարելու և թաքցնելու եղանակից: Միաժամանակ, Դատարանը գտնում է, որ մինչև 2004թ. փետրվարի 29-ն ընկած ժամանակահատվածը պատշաճ ժամկետ է եղել բոլոր մնան կարևոր ապացույցները հետազոտելու համար:

187. Հիշելով մնան վարույթներում կիրառելի դատավարական երաշխիքների մակարդակը, որոնք տարբերվում են դատական քննության ժամանակ կիրառվող երաշխիքներից, և այն, որ դիմողը դեռևս կարող է պնդել, որ այդ երաշխիքների խախտման զոհ է հանդիսանում, Դատարանը որևէ կերպ չի կարող հիմնավորել այն եզրահանգումը, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված երաշխիքները, որոնք տարբերվում են վարույթի վերաբերյալ արագ որոշում կայացնելու երաշխիքներից, քննարկվող վարույթների ընթացքում չեն պահպանվել:

Հետևաբար, դիմումի համապատասխան մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

B. Հանգամանքները

1. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված երաշխիքները, որոնք կապված չեն կալանավորման դեմ դիմողի միջանկյալ բողոքի քննության արագության հետ

188. Դատարանը գտնում է, որ նախքան դիմողին կալանավորելու հետ կապված լսումը, նա մեկ անգամ ամբողջությամբ զրկված է եղել իր փաստաբանի հետ կապվելու հնարավորությունից (տե՛ս վերը, կետ 21) և մեկ այլ դեպքում նրան թույլատրվել է խորհրդակցել իր փաստաբանի հետ մոտ տասը րոպե (տե՛ս վերը՝ կետ 22): Սակայն ո՛չ դիմողը, ո՛չ նրա փաստաբանը մինչ այդ պահը չեն ծանոթացել գործի նյութերին, անգամ կալանքի վերաբերյալ լսումից հետո փաստաբանին, ով հանդես է եկել դիմողի անունից, անընդհատ մերժել են տրամադրել գործի նյութերը (տե՛ս վերը՝ կետ 27): Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ վերջին մերժումը հակասել է դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իրավունքներին:

189. Վերոնշյալ հանգամանքները Դատարանի համար բավարար են եզրահանգելու, որ դիմողին չեն տրամադրվել այնպիսի ընթացակարգեր, որոնց միջոցով նրա կալանավորման օրինականության

ստուգումը կկատարվեր Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասին համապատասխան: Հետևաբար, տեղի է ունեցել այդ դրույթի խախտում:

Այս եզրակացության լուսի ներքո Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում առանձին քննության առնել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա դիմողի ներկայացրած մնացյալ առարկությունները, որոնք չեն վերաբերում քննարկվող վարույթների «արագության» ենթադրյալ բացակայությանը (տե՛ս ստորև՝ կետեր 190-200):

2. Կալանավորման դեմ դիմողի ներկայացրած միջանկյալ բողոքի, դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի երրորդ խնդրանքի վերաբերյալ վարույթների արագությունը

190. Սլովակիայի դեմ կայացրած իր նախադեպային իրավունքը Դատարանը վերջերս ամփոփել է *Štetiar and Šutek* (տե՛ս վերը՝ կետ 128), *Gál* (տե՛ս վերը՝ կետ 62), *Michalko* (տե՛ս վերը՝ կետ 167) և *Osváthová* (տե՛ս վերը՝ կետ 69):

191. Սույն գործով դիմողը կալանավորման դեմ միջանկյալ բողոք է ներկայացրել և բողոքը լրացրել համապատասխանաբար՝ 2002թ. դեկտեմբերի 19-ին և 30-ին: Բողոքի կապակցությամբ որոշումը կայացվել է 2003թ. հունվարի 16-ին: Որոշումը, սակայն, հրապարակայնորեն չի կայացվել, և դիմողը դրա մասին իմացել է այն ժամանակ, երբ այդ որոշման գրավոր տարբերակը 2004թ. փետրվարի 3-ին տրամադրվել է իրեն (տե՛ս, օրինակ, *Cabala v. Slovakia*, գանգատ թիվ 8607/02, կետ 68, 2007թ. սեպտեմբերի 6 և *Singh v. the Czech Republic*, գանգատ թիվ 60538/00, կետ 74, 2005թ. հունվարի 25):

Այսպիսով, քննարկվող վարույթները տևել են քառասունհինգ օր:

192. Դատարանը գտնում է, որ կալանավորման դեմ ներկայացված դիմողի միջանկյալ բողոքը դատական կարգով ստուգման է ենթարկվել միայն մեկ՝ տարածաշրջանային դատարանի կողմից:

193. Ինչ վերաբերում է դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ երկրորդ միջնորդությանը և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երրորդ խնդրանքին, ապա դրանց համատեղ քննությունն սկսվել է 2003թ. նոյեմբերի 11-ին և ավարտվել՝ 2004թ. հունվարի 29-ին: Այսպիսով, այն տևել է յոթանասունութ օր:

194. Դատարանն արձանագրում է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի երրորդ խնդրանքի համատեքստում դիմողի կալանավորման օրինականությունը քննության է առնվել դատախազական ծառայության, շրջանային և տարածաշրջանային դատարանների կողմից:

195. Ապա Դատարանը, մասնավորապես, հաշվի առնելով քննության ընդհանուր սահմանները և բնույթը, կալանավորված անձանց թիվը, ինչպես նաև ապացույցների բնույթն ու քանակը, գտնում է, որ, ընդհանուր առմամբ, դիմողի կալանավորման վերաբերյալ գործը որոշակի բարդություն է ունեցել: Սակայն վերանայված որոշումների բովանդակության ընդհանրության մակարդակի հիման վրա դատողություն անելով՝ Դատարանը որևէ ապացույց չի գտնում, որը կհիմնավորեր այն եզրահանգումը, որ այս բարդությունը որևէ առանձնահատուկ ազդեցություն է ունեցել դիմողի կալանքի վերաբերյալ գործի կապակցությամբ դատական կարգով որոշում կայացնելու վրա:

196. Ինչ վերաբերում է դիմողի վարքագծին, ապա, իրոք, նա բողոքը ներկայացնելուց տասն օր հետո ընդլայնել է կալանավորման դեմ իր միջանկյալ բողոքի սահմանները (տե՛ս վերը՝ կետ 25), ինչի արդյունքում վարույթի ձգձգումը որոշակի առումով մեղսագրվում է դիմողին:

197. Դիմողին վերագրվող որևէ ձգձգում չի հայտնաբերվել դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու երկրորդ երկարացման և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի երրորդ խնդրանքի կապակցությամբ իրականացված վարույթների ընթացքում: Ճիշտ հակառակը, դիմողի վարքագիծը ակտիվամետ է եղել. նա խնդրել է իրեն տրամադրել իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ դատախազական ծառայության միջնորդությունը և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ իր խնդրանքի կապակցությամբ նրանց մեկնաբանությունները:

198. Ինչ վերաբերում է իշխանությունների վարքագծին, ապա Դատարանը մասնավորապես նշում է, որ անհրաժեշտ է եղել տասնյոթ օր՝ 2002թ. դեկտեմբերի 30-ից մինչ 2003թ. հունվարի 16-ը՝ կալանավորման դեմ դիմողի ներկայացրած միջանկյալ բողոքի վերաբերյալ գրավոր պատճառաբանությամբ որոշում կայացնելու և ևս տասնութ օր՝ մինչ 2003թ. փետրվարի 3-ը, այդ որոշումը դիմողին տրամադրելու համար:

199. Ապա Դատարանը նշում է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ 2003թ. նոյեմբերի 21-ի որոշման դեմ դիմողի ներկայացրած միջանկյալ բողոքի կապակցությամբ որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ է եղել ավելի քան մեկ ամիս, մոտ մեկ ամիս՝ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ դիմողի խնդրանքը մերժելու վերաբերյալ 2003թ. դեկտեմբերի 9-ի որոշման դեմ ներկայացված միջանկյալ բողոքի կապակցությամբ որոշում կայացնելու համար, ինչպես նաև քսան օր՝ 2004թ. հունվարի 9-29-ը, իր բողոքների վերաբերյալ որոշումները դիմողին տրամադրելու համար:

200. Անհրաժեշտ է հաշվի առնել այս հարցի վերաբերյալ Դատարանի նախադեպային իրավունքը (դրա ամփոփումը տե՛ս *Štetiar and Šutek v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետ 131), *Gál v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետ 69), *Michalko v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետ 171) և *Osváthová v. Slovakia* (տե՛ս վերը՝ կետ 77)), վերոնշյալ

դատողությունները Դատարանի համար բավարար են եզրահանգելու, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում՝ դիմողին կալանավորելու, նրան կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության, ինչպես նաև իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ նրա երրորդ խնդրանքի օրինականության կապակցությամբ իրականացված քննության՝ արագ չլինելու առումով:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 5-ՐԴ ՄԱՍԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱՎՏՈՒՄ

201. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի իմաստով դիմողը վիճարկել է, որ իր կալանքի կապակցությամբ իրեն չի տրամադրվել պատշաճ և բավարար փոխհատուցում, ինչը հակասում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի վերջին դրույթին: Հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն սույն հոդվածի դրույթների, ձերբակալման կամ կալանավորման գոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման»:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒՅՈՒՆ

1. *Կալանքի դեմ դիմողի միջանկյալ բողոքի կապակցությամբ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված երաշխիքների, ինչպես նաև դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երրորդ խնդրանքի կապակցությամբ վարույթների «արագության» բացակայության համար փոխհատուցումը*

202. Դատարանը նշում է, որ դիմումի այս մասը վերաբերում է դիմողի բողոքին այն մասին, որ կալանքի դեմ իր միջանկյալ բողոքի կապակցությամբ իրականացված վարույթները չեն համապատասխանել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասին *inter alia* այն պատճառով, որ դիմողին թույլ չի տրվել ծանոթանալ գործի նյութերին, որ նա չի ունեցել բավարար ժամանակ և հնարավորություն իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար, և որ վարույթները «արագ» չեն ընթացել (տե՛ս վերը՝ կետ 28):

Դիմումի այս հատվածը ևս վերաբերում է իրեն կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երրորդ խնդրանքի կապակցությամբ իրականացված վարույթների «արագ» չլինելուն (տե՛ս վերը՝ կետեր 67 և 76):

Չնայած որ դիմողին գործի նյութերին ծանոթանալ չթույլատրելու մասով Սահմանադրական դատարանը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում է արձանագրել (տե՛ս վերը՝ կետ 31), այն, ըստ էության, անընդունելի է ճանաչել կամ մերժել է դիմողի սահմանադրական բողոքների մնացյալ բոլոր բաղադրիչները (տե՛ս վերը՝ կետեր 29, 30, 68, 69, 71, 77, 78 և 80), այդ կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանի պատճառաբանությունը համընկնում է Դատարանի կողմից նշված անընդունելիության հիմքերին (տե՛ս վերը՝ կետեր 138-143 և 174-178):

Միաժամանակ, Դատարանը գտնում է, որ այս բողոքների հիմքում ընկած փաստերը հակասում են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված՝ դիմողի իրավունքներին (տե՛ս վերը՝ կետեր 189 և 200):

Չետևաբար, դիմումի այս մասը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (a) կետի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն չէ: Ապա Դատարանը նշում է, որ այն որևէ այլ հիմքով անընդունելի չէ: Չետևաբար, այն պետք է ընդունելի ճանաչվի:

2. *Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին, 3-րդ և 4-րդ մասերի ենթադրյալ խախտման փոխհատուցումը*

203. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին, 3-րդ և 4-րդ մասերով դիմողի մնացյալ բողոքներն անընդունելի են: Չետևաբար, 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով բերված բողոքի մնացյալ մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

B. Հանգամանքները

204. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասը կիրառվում է այն դեպքում, երբ հնարավոր է 5-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ կամ 4-րդ մասերին հակասող պայմաններում տեղի ունեցած ազատության սահմանափակման կապակցությամբ փոխհատուցում ստանալ: Փոխհատուցման իրավունքը, որը սահմանված է 5-րդ մասում, հետևաբար ենթադրում է, որ հոդվածի մյուս մասերի խախտումները պետք է պարզված լինեն կամ ներպետական իշխանությունների, կամ կոնվենցիոն ինստիտուտների կողմից (տե՛ս *N.C. v. Italy* [GC], զանգատ թիվ 24952/94, կետ 49, ECHR 2002-X, և տե՛ս վերը՝ *Pavletić v. Slovakia*, կետ 95):

205. Սույն գործով Դատարանը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում է արձանագրել (տե՛ս վերը՝ կետեր 189 և 200):

Յետևաբար, պետք է պարզել, թե Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի այդ խախտումների համար դիմողն արդյոք փոխհատուցում ստանալու կիրառելի իրավունք ունեցել է:

206. Դա անելիս Դատարանն առաջին հերթին գտել է, որ Սահմանադրության 127-րդ հոդվածի հիման վրա դիմողի ներկայացրած բողոքները մերժվել կամ չեն ընդունվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 29, 30, 68, 69, 71, 77, 78 և 80) այն պատճառներով, որոնցով Դատարանը դրանք անընդունելի է ճանաչել (տե՛ս վերը՝ կետեր 138-143 և 174-178): Յետևաբար, դիմողը փոխհատուցում չի ստացել:

Այս համատեքստում պետք է նշել, որ դիմողը չի կարող մեղադրվել կիրառելի պահանջները չկատարելու մեջ (տե՛ս, մասնավորապես, վերը՝ կետեր 139-141) (տե՛ս *Boris Popov v. Russia*, գանգատ թիվ 23284/04, կետ 84, 2010թ. հոկտեմբերի 28): Դատարանը նաև գտնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով դիմողից չէր պահանջվում կիրառել Կառավարության կողմից նշված այլ ընթացակարգ, քանի որ տվյալ ժամանակահատվածում նման ընթացակարգի արդյունքում դիմողը ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում չէր ստանա և իրական հաջողության չէր հասնի (տե՛ս վերը՝ կետեր 101-107) (տե՛ս *Sakik and Others v. Turkey*, 1997թ. նոյեմբերի 26, կետ 59, *Reports* 1997-VII): Միաժամանակ, կիրառելի օրենքի տեքստում առկա որևէ հիմնավորում և ներպետական դատական պրակտիկայի որևէ նյութ չի ներկայացվել ցույց տալու համար, որ ներպետական դատարանում փոխհատուցման վերաբերյալ պահաջը կարող է ներկայացվել՝ հիմնվելով Եվրոպական դատարանի դատողությունների վրա (տե՛ս վերը՝ *Michalko v. Slovakia*, կետ 176 և տե՛ս վերը՝ *Osváthová v. Slovakia*, կետ 83):

207. Վերոնշյալ դատողությունները Դատարանի համար բավարար են եզրահանգելու, որ ո՛չ Եվրոպական դատարանի կողմից արված դատողություններից առաջ, ո՛չ դրանցից հետո դիմողը չի ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված իր իրավունքների խախտման համար փոխհատուցում ստանալու կիրառելի իրավունք, ինչպես դա նշված է վերը (տե՛ս վերը՝ կետեր 189 և 200) (տե՛ս *Brogan and Others v. the United Kingdom*, 1988թ. նոյեմբերի 29, կետ 67, *Series A* no. 145-B):

Յետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի խախտում:

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 8-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ՅԵՏ ԿՎՊՎԱԾ՝ 13-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

208. Դիմողը վիճարկել է, որ իր հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկումն անօրինական և կանաչական է եղել, որ դրա արդյունքում խախտվել է անձնական կյանքի և նամակագրության գաղտնիության իր իրավունքը և որ այդ կապակցությամբ իրեն որևէ արդյունավետ ընթացակարգ չի տրամադրվել: Նա հենվել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի վրա, որի համաձայն՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական և ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախատեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

և Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի վրա, որի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոն գործող անձինք»:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒՅՈՒՆ

209. Կառավարությունը փաստարկել է, որ դիմողն իր վերաբերյալ քրեական վարույթի ընթացքում վիճարկելով հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման միջոցով ձեռք բերված ապացույցները, քաղաքացիական դատարաններում իր անձնական արժանապատվության պաշտպանություն պահանջելով, ինչպես նաև այդ ընթացակարգերը և այդ ընթացակարգերի պատշաճ սպառման արդյունքում Սահմանադրության 127-րդ հոդվածի իմաստով կրկին ի վերջո Սահմանադրական դատարան դիմելով՝ չի սպառել ներպետական ընթացակարգերը:

210. Դիմողն իր անհամաձայնությունն է արտահայտել և վկայակոչել է, մասնավորապես, ընդունելի մի որոշում և գործի հետ չկապված մի վճիռ (տե՛ս վերը՝ կետ 97), որտեղ Սահմանադրական դատարանը քննել է հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման վերաբերյալ բողոք՝ առանց պահանջելու Կառավարության կողմից նշված ընթացակարգերի սպառում:

211. Ի պատասխան դրան, Կառավարությունը նշել է, որ դիմողի կողմից վկայակոչված գործը պետք է տարբերակվի նրա վերաբերյալ գործից այն առումով, որ դիմողը մեղադրվել է և ընդհանուր իրավասության դատարանում նրա վերաբերյալ գործ է քննվել և, հետևաբար, նա այդ դատարանում բարձրացրել է իր հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման կապակցությամբ իր

առարկությունները: Այն վկայակոչել է Սահմանադրական դատարանի 2005թ. մարտի 16-ի թիվ IV. ՄՏ 76/05 գործով որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետ 96) և նշել, որ դա հիմնավորում է նրա տեսակետը:

212. Դատարանն արձանագրում է, որ չի հերքվում, որ դիմողի հեռախոսային խոսակցությունները վերահսկվել են (տե՛ս վերը՝ կետ 12), որ այդ վերահսկողությունը *ratione materiae* գտնվել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի սահմաններում և որ այն հանգեցրել է անձնական կյանքի և նամակագրության հարգման՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքին միջամտության (տե՛ս, օրինակ, վերը՝ *Kvasnica v. Slovakia*, 2009թ. հունիսի 9-ի վճիռը, կետ 81):

Դատարանը նաև գտնում է, որ ինչպես Սահմանադրական դատարանը, այնպես էլ կողմերը կարծես տարանջատել են քրեական վարույթում հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման դատավարական կողմերը, եթե այդպիսիք առկա են, և այդ վերահսկման՝ անձի անձնական արժանապատվության վրա ունեցած ազդեցությունը:

213. Այդ կապակցությամբ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման դատավարական կողմը, որը ենթադրաբար կարող է վերաբերելի լինել նրա քրեական վարույթին, պետք է տարբերակվի Կոնվենցիայի 8-րդ և 13-րդ հոդվածներով նրան վերապահված՝ անձնական կյանքի և նամակագրության գաղտնիության պաշտպանությունից: Թեև դիմողը, հավանաբար, կարող է արդար դատական քննության իր իրավունքի հնարավոր խախտման կապակցությամբ քրեական դատարանում փոխհատուցում ստանալ, սա որևէ ուղղակի կապ չունի Կոնվենցիայի 8-րդ և 13-րդ հոդվածներով անկախ կերպով պաշտպանվող՝ դիմողի իրավունքների հետ:

Չսպառման վերաբերյալ Կառավարության առարկության առաջին մասը, հետևաբար, չի կարող ընդունվել:

214. Ինչ վերաբերում է իր անձնական արժանապատվությունը պաշտպանելուն ուղղված գործողությունների միջոցով դիմողի կողմից իր իրավունքները պաշտպանելու հնարավորությանը, ապա Դատարանը կրկնում է, որ այն արդեն համանման հանգամանքներում քննության է առել այս հարցը *Kvasnica v. Slovakia* (տե՛ս վերը, 2006թ. սեպտեմբերի 26) գործով վճռում: Այդ վճռում Դատարանը եզրահանգել է, որ անձնական արժանապատվության պաշտպանությանն ուղղված գործողությունը տվյալ ժամանակահատվածում դիմողի համար չէր կարող հաջողության հասնելու ողջամիտ հեռանկարներ բացել և, հետևաբար, չի հանդիսացել այն ընթացակարգը, որը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով պետք է սպառվեր:

215. Դատարանը նշում է, որ Սահմանադրական դատարանը կարծես անուղղակի (տե՛ս վերը՝ կետ 96) կամ ուղղակի (տե՛ս վերը՝ կետեր 97 և 98) կերպով ընդունել է, որ հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկման կապակցությամբ ընդհանուր իրավասության դատարաններում որևէ իրավական ընթացակարգ չի իրականացվել:

216. Վերոնշյալ բոլոր տարրերը հիմք են տալիս եզրակացնելու, որ Կառավարության կողմից նշված երկրորդ ընթացակարգը չի հանդիսանում այն ընթացակարգը, որը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով դիմողը պետք է սպառի:

Դիմումի համապատասխան մասը, հետևաբար, չի կարող մերժվել՝ ներպետական ընթացակարգերն սպառված չլինելու հիմքով:

217. Դատարանը գտնում է, որ սույն գործի առանձնահատուկ հանգամանքներից ելնելով՝ դիմողի բողոքները, բնականաբար, պետք է քննության առնվեն 8-րդ հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ 13-րդ հոդվածի հիման վրա: Այդ կապակցությամբ այն գտնում է, որ իրավական ռեժիմը, որի պայմաններում իրականացվել է դիմողի հեռախոսային խոսակցությունների վերահսկումը, սույն գործով փոխարինվել է նոր իրավական ռեժիմով, և որ նախկին ռեժիմի բազմաթիվ հայեցակարգային տեսակետներ նախկինում Կոնվենցիայի հիման վրա վիճարկվել են (տե՛ս վերը՝ *Kvasnica v. Slovakia*, ինչպես նաև *Polka v. Slovakia* (dec.), զանգատ թիվ 20066/03, 2009թ. սեպտեմբերի 22): Դիմողի բողոքի հիմքը, հետևաբար, 8-րդ հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ 13-րդ հոդվածի իմաստով պետք է «վիճելի» դիտվի (տե՛ս *Boyle and Rice v. the United Kingdom*, 1988թ. ապրիլի 27-ի վճիռը, Series A no.131, էջ 23, կետ 52):

218. Դատարանը նշում է, որ դիմումի այս մասը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (ա) կետի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն չէ: Ապա Դատարանը նշում է, որ այն որևէ այլ հիմքով անընդունելի չէ: Չետևաբար, այն պետք է ընդունելի ճանաչվի:

B. Հանգամանքները

219. Վերը (տե՛ս կետեր 213 և 216) Դատարանը գտել է, որ Կառավարության կողմից վկայակոչված ընթացակարգերը 8-րդ հոդվածի կապակցությամբ դիմողի բողոքի իմաստով արդյունավետ չեն եղել: Միաժամանակ, նրա կողմից կիրառված ընթացակարգն անօգուտ է եղել: Չետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի իմաստով դիմողի՝ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի և դրա հետ փոխկապակցված՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների խախտում:

VII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԱՅՆ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

220. Ի վերջո, դիմողը վիճարկել է, որ իր գործը չի լսվել օրենքի հիման վրա ստեղծված անկողմնակալ դատարանի կողմից, որ ինքը Կոնվենցիայով նախատեսված իր վերոնշյալ

իրավունքների ենթադրյալ խախտման կապակցությամբ խտրական վերաբերմունքի է արժանացել և որ իրեն տրամադրված չի եղել այդ խախտումներից պաշտպանվելու արդյունավետ ընթացակարգ (վերը՝ 208-219 կետերում նշված ընթացակարգերից տարբերվող ընթացակարգեր):

221. Սակայն իր տրամադրության տակ գտնվող բոլոր նյութերի հիման վրա, ինչպես նաև հաշվի առնելով այն, որ դիմումի մնացյալ մասն իր իրավասության սահմաններում է գտնվում և ներպետական ընթացակարգերն սպառվել են, Դատարանը գտնում է, որ առկա չէ Կոնվենցիայով կամ դրա Արձանագրություններով նախատեսված իրավունքների և ազատությունների խախտում:

Չետևաբար, դիմումի մնացյալ մասն ակնհայտորեն անհիմն է և Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3 (a) և 4-րդ մասերին համապատասխան պետք է մերժվի:

VIII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

222. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

223. Դիմողը պահանջել է 326.913.50 SKK՝ որպես կորցրած օգուտի և 50000 EUR՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

224. Կառավարությունն առաջին պահանջը վիճարկել է բովանդակային առումով, իսկ երկրորդը՝ չափի առումով:

225. Դատարանը հայտնաբերված խախտումների և ենթադրյալ նյութական վնասի միջև որևէ պատճառային կապ չի գտնում, հետևաբար՝ այն մերժում է պահանջը:

Մյուս կողմից, այն դիմողին տրամադրում է 8000 EUR՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

B. Ծախսեր և ծախքեր

226. Դիմողը նաև պահանջել է միասին վերցրած՝ ներպետական դատարաններում և Դատարանում կրած իրավական ծախսերի համար՝ 391.700.30 SKK, վարչարարական ծախսերի համար՝ 10.000 SKK և փոստային ծախսերի համար՝ 4.000 SKK: Իրավական ծախսերի վերաբերյալ իր պահանջը նա հիմնավորել է մանրամասն վճարման փաստաթղթերի միջոցով:

227. Կառավարությունը նշել է, որ ընդհանուր իրավասության դատարաններում և Դատարանում կրած իրավական ծախսերի կապակցությամբ դիմողի պահանջները չափազանց մեծ են, և որ Սահմանադրական դատարանում իր կրած իրավական ծախսերի վերաբերյալ նրա պահանջն անհիմն է: Այն նաև վիճարկել է, որ վարչարարական և փոստային ծախսերի վերաբերյալ պահանջները որևէ ապացույցով հիմնավորված չեն:

228. Դատարանի նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ դիմողն իրավունք ունի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում ստանալ, եթե նա ցույց կտա, որ դրանք իրական և անհրաժեշտ են եղել, ինչպես նաև ողջամիտ են իրենց չափի առումով: Սույն գործով հաշվի առնելով հայտնաբերված խախտումները (տե՛ս վերը՝ կետեր 189, 200, 207 և 219), իր տիրապետած փաստաթղթերը և վերոնշյալ չափանիշը՝ Դատարանը գտնում է, որ ողջամիտ է տրամադրել փոխհատուցում 2.000 EUR-ի չափով՝ որպես ներպետական մակարդակում և Դատարանում կրած իրավական ծախսերի փոխհատուցում:

229. Վարչարարական և փոստային ծախսերի կապակցությամբ ներկայացված պահանջը համապատասխան փաստաթղթերով չի հիմնավորվել (Դատարանի կանոնների 60-րդ կանոնի 2-րդ մաս): Չետևաբար՝ այն չի կարող ընդունվել:

C. Տուգանային տոկոսներ

230. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՂՐՅԱԼԻ ՉԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Ընդունելի է ճանաչում

(a) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով ներկայացված բողոքը, որը վերաբերում է այնպիսի արդյունավետ ընթացակարգի ենթադրյալ բացակայությանը, որի միջոցով դիմողը կարող էր վիճարկել իրեն կալանավորելու օրինականությունը:

(b) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով ներկայացված բողոքը, որը վերաբերում է դիմողին կալանավորելու օրինականության և նրան կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության, ինչպես նաև իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ երրորդ խնդրանքի վերաբերյալ արագ քննության ենթադրյալ բացակայությանը.

(c) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով ներկայացված բողոքը, որը վերաբերում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտման կապակցությամբ փոխհատուցում ստանալու կիրառելի իրավունքի ենթադրյալ բացակայությանը, քանի որ վերջին դրույթի իմաստով դիմողի բողոքներն ընդունելի են.

(d) Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ 13-րդ հոդվածով ներկայացված բողոքը, որը վերաբերում է դիմողի հեռախոսային խոսակցությունները վերահսկելու կապակցությամբ արդյունավետ ընթացակարգի ենթադրյալ բացակայությանը.

2. *Անընդունելի է ճանաչում* դիմումի մնացյալ մասը.

3. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում՝ այն առումով, որ առկա չի եղել դիմողին կալանավորելու օրինականության վերաբերյալ որոշում կայացնելու արդյունավետ ընթացակարգ.

4. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում՝ այն առումով, որ դիմողին կալանավորելու օրինականության, նրան կալանքի տակ պահելու ժամկետի երկարացման վերաբերյալ երկրորդ միջնորդության և իրեն ազատ արձակելու մասին դիմողի երրորդ խնդրանքի վերաբերյալ որոշումն արագ չի կայացվել.

5. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի խախտում՝ այն առումով, որ առկա չի եղել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտման համար փոխհատուցում ստանալու կիրառելի իրավունք.

6. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ 13-րդ հոդվածի խախտում՝ այն առումով, որ դիմողի հեռախոսային խոսակցությունները վերահսկելու կապակցությամբ արդյունավետ ընթացակարգ առկա չի եղել.

7. *Վճռում է*,

(a) որ վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի 8000 (ութ հազար) եվրո՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ, և 2000 (երկու հազար) եվրո՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը դիմողից կարող է գանձվել ծախսերի և ծախքերի կապակցությամբ.

(b) որ վճարումը վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս՝ պարտավորության չկատարման ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

8. *Մերժում է* արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի բողոքի մնացյալ մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2011թ. փետրվարի 8-ին Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ՄԻՏՐԵՍԿԻՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՐԱՎՍԼԱՎԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. հունիսի 25-ի վճիռը

ՍՏՐԱՄԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1982 թվականին և ապրում է Կիչեվոյում:

6. 2009թ. փետրվարի 12-ի առավոտյան ժամը 11.30-ի սահմաններում դիմողը ձերբակալվել է և կալանքի տակ է վերցվել: 2009թ. փետրվարի 13-ին Գոսթիվարի առաջին ատյանի դատարանի (առաջին ատյանի դատարան) դատավորը հարցաքննել է դիմողին, ով ուներ փաստաբան: Քննությունը բացվել է անչափահասներից դրամաշորթությամբ զբաղվելու հիմնավոր կասկածի առկայության հիման վրա: Դատավորը մերժել է հանրային դատախազի՝ դիմողին բանտում կալանավորելու պահանջը, սակայն փոխարենը հրամայել է նրան ենթարկել երեսուն օրվա տնային կալանքի: Տվյալ միջոցը պահանջում է, որպեսզի դիմողը մնա տանը և զերծ մնա կապի ցանկացած միջոց օգտագործելուց մինչև դրա ավարտը: Նրա անձնագիրն առգրավվել էր և ոստիկանությանը հանձնարարվել էր օրը երկու անգամ ստուգել տանը նրա ներկայությունը: Դատավորը գտել է, որ եղել են ողջամիտ հիմքեր դիմողին հանցանք կատարելու մեջ կասկածելու համար և դրա լույսի ներքո նախընտրելի է այնպիսի պատժիչ միջոցը, ինչպիսին տնային կալանքն է: Դիմողը ենթարկվել է տնային կալանքի քրեական դատավարության ակտի 199-րդ բաժնում նշված բոլոր հիմքերով (տե՛ս ստորև՝ կետ 14): Սույն որոշումը դիմողի նկատմամբ կիրառվել է ժամը 5-ի սահմաններում:

7. Նույն օրը՝ ժամը 7-ին հանրային դատախազը բողոքարկել է որոշումն այն հիմքերով, որ դատավորը չի ներկայացրել բավարար պատճառներ դիմողին չկալանավորելու համար և չի քննել, թե արդյոք տնային կալանքը հնարավոր է վերահսկել արդյունավետորեն: Դիմողը չի բողոքարկել:

8. 2009թ. փետրվարի 14-ին երեք դատավորների մասնակցությամբ դռնփակ դատական նիստի ընթացքում դիմողի տնային կալանքի որոշումը փոխարինվել է ձերբակալությամբ: Հետագայում դիմողի անձնագիրը վերադարձվել է: Դատարանը գտել է, որ առկա է վտանգ առ այն, որ դիմողը կարող է միջամտել քննությանը, մասնավորապես դեռևս ցուցմունք չտված վկաների վրա ճնշում գործադրելով, ուլքեր, լինելով անչափահաս՝ խոցելի են: Հաշվի առնելով հանցանքի ծանրությունը և այն կատարելու եղանակը՝ դատարանը որոշել է, որ տնային կալանքը համարժեք միջոց չէ դիմողի գործով: Սույն որոշումը դիմողի նկատմամբ կիրառվել է կեսօրին: Պալատի որոշումը չի բողոքարկվել:

9. 2009թ. փետրվարի 26-ին քննող դատավորը կարծել է Պալատի՝ դիմողին կալանավորելու վերաբերյալ որոշումը և ընդունել է վերը նշված միևնույն անվտանգության միջոցներով զուգորդված երեսուն օրվա տնային կալանք (տե՛ս վերը՝ կետ 6): Դատավորը գտել է, որ որևէ արդարացում առկա չէ դիմողի շարունակական կալանքի համար՝ մինչև քննության ավարտը: Այդ կապակցությամբ նա նշել է, որ ցուցմունքներն ստացվել են և՛ տուժողի, և՛ վկաների կողմից:

10. 2009թ. փետրվարի 27-ին Պալատը մերժել է գլխավոր դատախազի բողոքը՝ տնային կալանքը և դրա հետ զուգորդված անվտանգության միջոցները համապատասխան համարելով դիմողի գործով:

11. Առաջին ատյանի դատարանը դիմողի տնային կալանքը երկարացրել է երկու անգամ, մասնավորապես՝ 2009թ. մարտի 26-ին և ապրիլի 24-ին դատավարությանը դիմողի մասնակցությունն ապահովելու նպատակով: Հետևաբար, այն առաջնորդվել է մեղադրանքների ծանրությամբ և հավանական պատժով: Դիմողի՝ այս երկու որոշումների բողոքարկումը մերժվել է: Գոսթիվարի վերաքննիչ դատարանը մերժել է դիմողի՝ համապատասխանաբար 2009թ. ապրիլի 23-ի և մայիսի 20-ի բողոքները:

12. 2009թ. մայիսի 21-ին դատարանը մեղավոր է ճանաչել դիմողին դրամաշորթության մեջ և նրան դատապարտել մեկուկես տարի ազատազրկման: Այն հետագայում երկարաձգել է տնային կալանքի ենթարկելու որոշումը՝ մինչև քրեական դատավարության ավարտը: Վարույթն ընթացքում է:

II. ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ.

13. Քրեական դատավարության ակտի («Ակտ») 22 (6)-րդ բաժինը նախատեսում է, որ երեք դատավորից բաղկացած Պալատը, *inter alia*, բողոքարկել է քննող դատավորի որոշումը:

14. Համաձայն Ակտի 199 (1)-րդ բաժնի 1-3-րդ կետերի նախնական կալանք կարող է կիրառվել այն հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում, որ տվյալ անձը հանցանք է կատարել, եթե առկա է նրա կողմից թաքնվելու, քննությանը միջամտելու կամ խոչընդոտելու վտանգ:

15. Համաձայն Ակտի 200 (1), (6) և (8)-րդ բաժինների՝ դատավորը իրավասու է թույլատրել նախնական կալանքը: Կալանավորը կարող է կալանքի հրամանը բողոքարկել 24 ժամվա ընթացքում: Պալատը պետք է բողոքի հարցը լուծի 48 ժամվա ընթացքում: Կալանավորն իր փաստաբանի միջոցով

կարող է պահանջել, որպեսզի իրեն տեղեկացնեն դատավարության ամսաթվի վերաբերյալ, նա կարողանա բանավոր ներկայացնել իր փաստարկները:

16. Ակտի 205 (2) և (6)-րդ բաժինները նախատեսում են, որ 22 (6)-րդ բաժնի ներքո ստեղծված Պալատը կարող է կալանքի ժամկետը՝ քննող դատավորի պահանջով, երկարաձգել մինչև 60 օրով: Նման հրամանը կարող է բողոքարկվել մինչև դատավարության հաջորդ փուլը:

ՕՐԵՆՔԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱՒՏՈՒՄ

17. Դիմողը Կոնվենցիայի 5 և 6-րդ հոդվածների ներքո բողոքել է առ այն, որ Պալատը չի ներկայացրել հիմնավոր պատճառներ իրեն բանտում կալանավորելու համար, և որ վերջինիս՝ 2009թ. փետրվարի 14-ի որոշմամբ ներկայացվել է գլխավոր դատախազի պահանջը, որի վերաբերյալ ինքը չի տեղեկացվել: Նա նաև վկայակոչել է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը:

Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 6 և 13-րդ հոդվածների ներքո զանգատներն իրականում 5-րդ հոդվածի իմաստով բողոքների վերահաստատումն են, որոնք պետք է քննարկվեն համապատասխանաբար: 5-րդ հոդվածում սահմանվում է.

«...3. Սույն հոդվածի 1(c) կետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք պետք է անմիջապես տարվի դատավորի կամ օրենքով լիազորված դատական իշխանություն իրականացնող այլ պաշտոնատար անձի մոտ, ով իրավունք ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննություն իրականացնել կամ կասեցնել գործի քննությունը: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորված լինել դատաքննության ներկայացնելու երաշխիքներով:

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով զրկվել է իր ազատությունից ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով, իրավասու է վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի ընթացքում դատարանի կողմից պետք է որոշվի նրա կալանավորման օրինականությունը՝ արագացված կարգով, և կալանքի անօրինական լինելու դեպքում նա պետք է ազատ արձակվի:

A. Ընդունելիություն

1. Կողմերի փաստարկները

18. Կառավարությունը հայտնել է, որ դիմողը չի սպառել բոլոր արդյունավետ ներպետական միջոցները, թեև նրա շահերը ներկայացրել է իր փաստաբանը: Մասնավորապես, նա չի բողոքարկել քննող դատավորի՝ 2009թ. փետրվարի 13-ի որոշումը: Նա նաև չի ներկայացրել իր բողոքները ներպետական որևէ իշխանության առջև:

19. Դիմողը Կառավարության առարկությունը որակել է անհիմն՝ այն Դատարան ներկայացնելու համար: Նա նաև պնդել է, որ Պալատի՝ 2009թ. փետրվարի 14-ի որոշումը իր նկատմամբ կիրառվել է նախքան Ակտի 200 (6)-րդ բաժնում սահմանված ժամկետի ավարտը: Կիրառումից հետո ցանկացած բողոքարկում որևէ հաջողության չի կարող հասնել:

2. Դատարանի գնահատականը

20. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված ներպետական միջոցներն սպառելու դեպքում դիմողները պարտավոր են առաջին հերթին օգտագործել այն միջոցները, որոնք մատչելի են և բավարար ներպետական իրավական համակարգում՝ իրենց հնարավորություն տալով փոխհատուցում ստանալ ենթադրյալ խախտումների համար: 35-րդ հոդվածի 1-ին կետը նույնպես պահանջում է, որ Դատարան ներկայացված զանգատները պետք է պատրաստվեն համապատասխան ներպետական մարմնի կողմից, ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված պաշտոնական պահանջներին համապատասխան, սակայն ոչ այնպիսի միջոցներով, որոնք համապատասխան կամ արդյունավետ չեն (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Մերգերն և Քրոսն ընդդեմ Ֆրանսիայի* (dec.), no. 68864/01, 2004թ. մարտի 4, *Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի*, 1996թ. դեկտեմբերի 18, կետեր 51-52, ՄԻԵԴ 1996-VI, և *Աբդիլարը և այլք ընդդեմ Թուրքիայի*, 1996թ. սեպտեմբերի 16, կետեր 65-67, ՄԻԵԴ 1996-IV):

21. Դատարանն ընդգծում է, որ միջոցներն սպառելու կարգը պետք է իրականացվի՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ այն կիրառվում է մարդու իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմի համատեքստում, և որ այն պետք է կիրառվի ճկունության որոշակի մակարդակով և առանց ավելորդ ձևամոլության: Հետագայում այն ընդունել է, որ միջոցները սպառելու կարգը բացարձակ է և ենթակա չէ ինքնաբերաբար կիրառման, դրա քննարկումը վերանայելու նպատակով անհրաժեշտ է ուսումնասիրել առանձին գործի հանգամանքները: Սա նշանակում է, մասնավորապես, որ Դատարանը պետք է իրատեսորեն գնահատի ոչ միայն Պայմանավորվող պետության իրավական համակարգում պաշտոնական միջոցների առկայությունը, այլ նաև ընդհանուր համատեքստը, որում նրանք գործում են, ինչպես նաև դիմողի անձնական հանգամանքները: Այն այնուհետև պետք է քննի, թե արդյոք գործի բոլոր հանգամանքներում է դիմողն արել է հնարավոր ամենը, ինչը ողջամտորեն ակնկալվում է նրանից ներպետական միջոցներն սպառելու առումով (տե՛ս *Յասարն ընդդեմ Մակեդոնիայի նախկին Հարավսլավական Հանրապետության* dec.), no. 69908 / 01, 2006թ. հունվարի 19 և ապրիլի 11):

22. Ինչ վերաբերում է սույն գործին, Դատարանը նշում է, որ քննող դատավորն ի սկզբանե դիմողի նկատմամբ կիրառել է տնային կալանք: Ինչ վերաբերում է գլխավոր դատախազի պահանջին՝ Պալատն այն մերժել է և փոխարինել բանտային կալանքով: Դիմողը չի բողոքարկել քննող դատավորի որոշումը,

թեև նա իրավասու էր դա անել Ակտի 200 (6)-ի բաժնի ներքո: Այնուամենայնիվ, այդ բողոքը կլինե՞ր արդյունավետ միայն քննող դատավորի որոշման վերաբերյալ, քանի որ դա ապացուցված էր հանրային դատախազի գանգատով, ինչը հանգեցրել էր 2009թ. փետրվարի 13-ի որոշման կարծմանը: Վարույթի ընթացքում Դատարանի համար դա որևէ առնչություն չունի ենթադրյալ խախտումների հետ: Նման պայմաններում, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի:

23. Ինչ վերաբերում է դիմողի գանգատին, որ Պալատի 2009թ. փետրվարի 14-ի որոշումը պատճառաբանված չէր, Դատարանը նշում է, որ այն տրվել է այն հիմնավոր կասկածի հիման վրա, որ դիմողը զբաղվել է անչափահասներից դրամաշորթությամբ: Սա հիմնված էր Պալատի այն կարծիքի վրա, որ դիմողը կարող է խոչընդոտել արդարադատության իրականացման ընթացքին, ճնշում գործադրել, մասնավորապես, տուժողների վրա՝ նկատի ունենալով, որ նրանք անչափահաս են: Այլ վկաների կողմից վկայությունների բացակայությունը նույնպես հաշվի է առնվել տնային կալանքն անհամապատասխան միջոց համարելիս:

24. Նման պայմաններում, Դատարանը գտնում է, որ Պալատի 2009թ. փետրվարի 14-ի՝ տնային կալանքն այլ միջոցով փոխարինելու վերաբերյալ որոշումը բավարար հիմնավորված է: Դատարանը նշում է, որ քննության ավարտից և պահանջվող ապացույցները հավաքելուց հետո այս հրամանը փոխարինվել է տնային կալանք կիրառելու նոր հրամանով: Դիմողը մնացել է բանտում 12 օր՝ 30 օրվա փոխարեն, ինչպես որոշել էր Պալատը: Հետևաբար, այս գանգատը պետք է մերժել Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

25. Ինչ վերաբերում է Պալատի՝ 2009թ. փետրվարի 14-ի որոշման վերաբերյալ այլ գանգատներին, Դատարանը գտնում է, որ դրանք անհիմն չեն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն հետագայում նշել է, որ դրանք անընդունելի չեն ցանկացած այլ հիմքով: Հետևաբար դրանք պետք է ընդունելի լինեն:

B. Արդյունքները

1. Կողմերի փաստարկները

26. Դիմողը վերահաստատել է իր գանգատներն առ այն, որ վարույթի ընթացքում խախտվել է հնարավորությունների հավասարության սկզբունքը, քանի որ գլխավոր դատախազի բողոքը չի կիրառվել նրա նկատմամբ: Արդյունքում՝ նա չէր կարող դիմել Պալատին իրեն դատավարության ամսաթվի մասին տեղեկացնելու խնդրանքով:

27. Կառավարությունը ներկայացրել է, որ բողոքարկված վարույթը համապատասխանել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածին: Այն, այնուամենայնիվ, ընդունել է, որ հանրային դատախազի 2009թ. փետրվարի 13-ի գանգատի վերաբերյալ դիմողը չի տեղեկացվել:

28. Այն հետագայում պնդել է, որ դիմողը չի դիմել Պալատին դատավարության ամսաթվի վերաբերյալ տեղեկանալու համար՝ ինչպես նշված է Ակտի 200 (8)-րդ բաժնում: Այս վերջին դրույթը չի պարտադրում Պալատին տեղեկացնել շահագրգիռ կողմերին, այլ ենթադրում է, որ իրենք ունեն նման խնդրանքով դիմելու իրավունք:

2. Դատարանի գնահատականը

29. Սույն գործը վերաբերում է մի վարույթի, որում Գոսթիվարի առաջին ատյանի դատարանի վերաքննիչ Պալատը քննում է քննող դատավորի կողմից կայացված 2009թ. փետրվարի 13-ի՝ դիմողին տնային կալանքի ենթարկելու մասին որոշման օրինականությունը: Դիմողի գանգատները, հետևաբար, պետք է քննվեն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո, որը 5-րդ հոդվածի 1(c) կետի իմաստով կալանավորված անձի վերաբերյալ պահանջում է հակընդդեմ վարույթի իրականացում, ինչպես սույն գործում (տես *Ռեյնարտեչտն ընդդեմ Ավստրիայի*, no. 67175/01, կետ 31, ՄԻԵԴ 2005-XII): Այն հետագայում կրկնում է, որ այնպիսի վարույթներում, որոնց ընթացքում քննվում են կալանավորման վերաբերյալ բողոքները, կողմերի միջև պետք է ապահովվի «հնարավորությունների հավասարությունը» (տես *Նիկոլովան ընդդեմ Բուլղարիայի* [GC], no. 31195/96, կետ 59, ՄԻԵԴ 1999-II-ի և *Նիեդրալանդ ընդդեմ Լեհաստանի*, no. 27915/95, կետ 66, 2000թ. հուլիսի 4):

30. Դատարանը նշում է, որ հանրային դատախազը ներկայացրել է բողոք դիմողին տնային կալանքի ենթարկելու՝ քննող դատավորի 2009թ. փետրվարի 13-ի որոշման դեմ: Երկրորդ իրավասության Պալատը կարճել է վիճարկված որոշումը և տնային կալանքը փոխարինել է բանտային կալանքով: Ինչպես հայտնել է Կառավարությունը՝ այդ որոշումը չի կիրառվել դիմողի նկատմամբ: Դատարանը գտնում է, որ տվյալ դատավարական խախտումը խոչընդոտել է վարույթներին դիմողի արդյունավետ մասնակցությանը:

31. Ավելին, Պալատը որոշել է միստն անցկացնել դռնփակ: Քանի որ դիմողը հարցաքննվել է քննող դատավորի կողմից (տես վերը՝ կետ 6), սկզբունքորեն նրան կրկնակի քննելու անհրաժեշտություն չկար: Այնուամենայնիվ, Դատարանը նշում է, որ Պալատն առավել մեղմ անվտանգության միջոց հանդիսացող տնային կալանքը փոխարինել է բանտային կալանքով: Այդ որոշումն ինքնին փոխում է կալանքի վայրի բնույթը սեփական բնակավայրից հասարակական հաստատության, ինչպես նաև էապես փոփոխում է կալանքի պայմանները: Նման հանգամանքներում, Դատարանը գտնում է, որ Պալատի 2009թ. փետրվարի 14-ի որոշումը պետք է դիտել որպես կալանավորման նոր հրաման, որը տարբերվում է նախնական տնային կալանքի հրամանից, ըստ որի՝ դիմողը պետք է հնարավորություն

ունենար բանավոր կերպով ներկայացնել իր փաստարկները Պալատի առջև (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Մանչինին ընդդեմ Իտալիայի*, no. 44955/98, կետեր 19 և 20, ՄԻԵԴ 2001-IX): Լինելով անտեղյակ հանրային դատախազի բողոքարկմանը՝ դիմողը չի կարողացել օգտվել Ակտի 200 (8)-րդ բաժնով երաշխավորված իր իրավունքից:

32. Յետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում երկու հիմքերով:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ԶՈՂՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

33. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

34. Դիմողը պահանջել է 5000 եվրո (EUR) որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

35. Կառավարությունը փաստարկել է, որ այս պահանջը հիմնավորված չէ:

36. Դատարանը կրկնում է, որ պահանջը կարող է բավարարվել միայն ազատությունից զրկելու արդյունքում վնասի դեպքում: Ներկայիս գործում Դատարանը չի կարող կասկածել, թե արդյոք դիմողի բանտային կալանքը երաշխավորված է 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով: Յետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ ոչ նյութական վնասը համապատասխանում է վերջին դրույթի խախտման հատուցմանը (տե՛ս վերը՝ նշված Նիկոլովան, կետ 76, և Նիեդբալան, կետեր 88 և 89):

B. Ծախսերը և ծախքերը

37. Դիմողը նաև պահանջել է 900 եվրո (EUR) որպես Դատարանում կատարված ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում: Նա տրամադրել է ծախսերի ցանկ, որը հիմնված է Մակեդոնիայի իրավաբանների դրույքաչափերի վրա:

38. Կառավարությունը վիճարկել է այդ պահանջը:

39. Փաստաթղթերի առկայության վրա հիմնվելով՝ Դատարանը գտնում է, որ ողջամիտ է 765 եվրո (EUR) գումարի փոխհատուցումը, գումարած հարկերը, որոնք կարող են գանձվել դիմողից:

C. Տուգանային տոկոսներ

40. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույթի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՔՐՅԱԼԻ ԶԻՍԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է, որ հնարավորությունների հավասարության սկզբունքի խախտման, ինչպես նաև բանավոր լուսնների բացակայության վերաբերյալ գանգատն ընդունելի է, իսկ դիմումի մնացած մասը՝ անընդունելի:
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում հնարավորությունների հավասարության սկզբունքի և Վերաքննիչ պալատի բանավոր լուսնների բացակայության առումով:
3. Վճռում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտման բացահայտումն ինքնին հանդիսանում է ցանկացած ոչ նյութական վնասի արդարացի բավարարում:
4. Վճռում է,
  - (a) որ պատասխանող պետությունը վճիռը վերջնական դառնալուց հետո, երեք ամսվա ընթացքում, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի 765 եվրո (յոթ հարյուր վաթսուցհինգ եվրո)՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում, գումարված բոլոր հարկերը վճարման օրվա դրությամբ փոխարժեքին համապատասխան,
  - (b) վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից հետո վճարումը կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս՝ պարտավորությունը չկատարելու ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույթի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:
5. Միաձայն մեթոմ է դիմողի՝ արդարացի բավարարման վերաբերյալ պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և զրավոր հրապարակվել 2010թ. մայիսի 25-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Ն.-Ն ԸՆԴԴԵՄ ՇՎԵԴԻԱՅԻ

2010թ. հունիսի 20-ի վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

A. Շվեդիայի իշխանությունների և դատարանների կողմից իրականացված վարույթը

6. Դիմողը ծնվել է 1970 թվականին և ապրում է Ֆազերստայում:

7. 2004թ. օգոստոսի 13-ին դիմողը և նրա ամուսինը՝ X-ը, ժամանել են Շվեդիա, 2004թ. օգոստոսի 16-ին նրանք ապաստան և կացության կարգավիճակ տալու խնդրանքով դիմել են Միգրացիոն հանձնաժողովին (*Migrationsverket*): Դիմողի հետ հարցազրույց է անցկացվել 2004թ. հոկտեմբերի 4-ին և 2005թ. մարտի 8-ին: Դիմողը չունի անձը հաստատող փաստաթուղթ և չէր կարող ապացուցել իր ինքնությունը: Նա նշել է, որ ծնվել և մեծացել է Քաբուլում, որտեղ ապրել է իր ծնողների, երկու եղբայրներից մեկի, հորաքրոջ և հորեղբոր հետ: Նրա մյուս եղբայրը վաղուց մեկնել էր Աֆղանստան: Նա նաև հորեղբայր ուներ Մազար-է-Շարիֆում: Դիմողը Քաբուլում տասներկու տարի դպրոց է գնացել, ինչպես նաև սովորել է համալսարանում:

8. Դիմողը և նրա ամուսինը նշել են նաև, որ 1996 թվականից սկսած հետապնդումների են ենթարկվել այն պատճառով, որ X-ը հանդիսացել է կոմունիստական կուսակցության ակտիվ անդամ, ինչի պատճառով երկու անգամ ձերբակալվել է: Երկրորդ ձերբակալումից ազատ արձակվելուց հետո նրանք տեղափոխվել են Քաբուլ, սակայն, նրանց պնդմամբ՝ արմատականներից (ֆունդամենտալիստներից) ոմանք, հավանաբար սպանելու նպատակով, փնտրել են X-ին: Դիմողը նշել է, որ կանանց դասավանդող ուսուցիչ աշխատելով՝ ինքը ևս ցույց է տվել իր քաղաքական կողմնորոշումը, ինչը դուր չի եկել Քաբուլի ղեկավար վերնախավի անդամներին: Ուստի նրանք փախել են երկրից: Բնակության վայրը թողնելուց հետո՝ նրանք ապրել են Մազար-է-Շարիֆում՝ դիմողի հորեղբոր մոտ, և վերջինս էլ օգնել է իրենց և մաքսանենգներին 24000 ԱՄՆ դոլար վճարելով՝ ֆինանսավորել դեպի Շվեդիա ճանապարհորդությունը: Ի վերջո, X-ը վկայակոչել է իր թույլ հոգեկան առողջությունը՝ նշելով, որ տառապում է անհանգստությունից, անքնությունից և ագրեսիվ վարքագծից:

9. 2005թ. մարտի 29-ին Միգրացիոն հանձնաժողովը մերժել է գույզի դիմումը: Առաջին հերթին այն նշել է, որ անվտանգության վիճակն Աֆղանստանի տարբեր հատվածներում տարբեր է, սակայն Քաբուլում ավելի անվտանգ է, քան երկրի այլ հատվածներում: Ապա Հանձնաժողովը գտել է, որ իր գործունեության վերաբերյալ X-ը տվել է աղոտ տեղեկություն և չի նշել, որ կոմունիստական կուսակցությունում զբաղեցրել է ակնառու կամ ղեկավար դիրք: Ուստի այն կասկածի տակ է դրել նրա դիմումն այն առումով, որ նրա կյանքը վտանգի տակ է եղել այդ կուսակցությանը նրա անդամակցելու պատճառով: Հետևաբար, Հանձնաժողովը գտել է, որ ոչ X-ը, ոչ դիմողը չեն հիմնավորել, որ Աֆղանստանում հետապնդումների են ենթարկվել, կամ որ վերադառնալուց հետո կարող են հետապնդումների ենթարկվել: Ուստի, անգամ հաշվի առնելով X-ի թույլ հոգեկան առողջությունը՝ Հանձնաժողովը գտնում է, որ որևէ հիմք չկա Շվեդիայում նրա մնալը թույլատրելու համար:

10. Դիմողը և նրա ամուսինը սույն որոշումը բողոքարկել են Օտարերկրացիների հարցերով վերաքննիչ հանձնաժողով, որը հետագայում գործն ուղարկել է Միգրացիոն դատարան (*Migrationsdomstolen*): Դիմողը պնդել է իր հայցը և հավելել, որ իրեն և X-ին սպառնացող վտանգը բխում է X-ի նախկին քաղաքական գործունեությունից և կանանց դասավանդման՝ իր նախկին գործունեությունից, և որ իշխանություններն անգամ Քաբուլում ի վիճակի չեն պաշտպանել իրենց: Ապա դիմողը նշել է, որ 2005թ. հունիսին X-ից բաժանվել է, մենակ է ապրել և նպատակ ուներ ամուսնալուծվել, թեև X-ը դեմ էր: Այդ պատճառով իրեն քննադատել են X-ի ընկերները, անվանել «վատ կին» և մի քանի այլ աֆղան իր մասին սուտ լուրեր են տարածել: X-ից բաժանվելով՝ ինքը հրաժարվել է աֆղանական ավանդույթներից, ինչը նշանակում է, որ ինքը լուրջ հետապնդումների կարող է ենթարկվել, եթե իրեն ստիպեն վերադառնալ հայրենիք: Այս կապակցությամբ նա նշել է, որ չի կարողանա ամուսնալուծվել Աֆղանստանում, և որ Շվեդիայում փորձելով ապահարգան ստանալ՝ ինքն անարգանքի ենթարկվել ինչպես իր, այնպես էլ X-ի ընտանիքը: Հետևաբար, իր ընտանիքը հրաժարվել է իրենից, և ինքը կարող է բռնաճնշումների ենթարկվել X-ի ընտանիքի կողմից: Նրա համար անհնարին կլինի նաև աշխատանք գտնել, և, քանի որ ինքն ու X-ը զավակներ չունեն, նա դուրս կմղվի հասարակությունից: Ապա նա նշել է, որ Աֆղանստանում ամուսնական հավատարմության խախտումը պատժվում է քարկոծմամբ: Ի վերջո, նա նշել է, որ ունի հոգեբանական խնդիրներ և Շվեդիայում բուժվելու կարիք ունի:

11. Միգրացիոն հանձնաժողովը վիճարկել է բողոքը և, *inter alia*, նշել, որ նրա հայրը կուսակցությունում ավելի բարձր պաշտոն է զբաղեցրել, քանի ինքը, սակայն նրան վտանգ չի սպառնացել: Այն նաև նշել է, որ հաշվի առնելով X-ի թույլ հոգեկան առողջությունը՝ դիմողը կարող է ապահարգան ստանալ: Բացի դրանից, կարծես X-ը կհամաձայնի ամուսնալուծվել: Ի վերջո, անվիճելի է, որ դիմողի ընտանիքը բավարարված չէ իր ամուսնուց բաժանվելու՝ նրա որոշմամբ, սակայն ակնհայտ չէ, որ նրանք հրաժարվել են նրանից:

12. 2007թ. մարտի 19-ին տեղի ունեցած բանավոր լսումներից հետո Միգրացիոն դատարանը մերժել է բողոքը: Այն առաջին հերթին գտել է, որ ակնհայտ չէ, որ X-ն իր նախկին քաղաքական գործունեության պատճառով հետաքրքրություն չի ներկայացնի Աֆղանստանի որևէ ընդդիմադիր խմբի համար: Ապա այն գտել է, որ բավական շատ ժամանակ է անցել այն պահից, երբ դիմողն իր հայրենիքում դասավանդել է կանանց: Ավելին, դատարանը նշել է, որ նախկին Թալիբանը, որն արգելում էր կանանց կրթությունը, փոխարինվել է կանանց համար փոխհատուցման գործողություններով, և որ Սահմանադրությունն ամրագրում է, որ Պետությունը պետք է ակտիվորեն աջակցի կանանց կրթությանը: Չեռևբար, դատարանը գտել է, որ դիմողը ցույց չի տվել, որ նրա մոտ առկա է հիմնավոր վախ առ այն, որ նախկին գործունեության՝ կանանց դասավանդելու համար կարող է ենթարկվել հետապնդումների: Ինչ վերաբերում է դիմողի անձնական կյանքին, ապա դատարանը գտել է, որ նա պաշտոնապես չի ամուսնալուծվել X-ից, չնայած որ նրանք առանձին են ապրում: Նրա կարծիքով, գործով որևէ տվյալ չկա այն մասին, որ դիմողն Աֆղանստանի ավանդույթներից հրաժարվելու համար ենթարկվել է կոնկրետ և անհատական հետապնդումների: Ապա այն նշել է, որ դիմողի պնդմամբ՝ նա արտամուսնական կապեր չունի, ուստի որևէ վտանգ չկա առ այն, որ նա կարող է մեղադրվել ամուսնական անհավատարմության մեջ և դատապարտվել մահվան: Այս կապակցությամբ դատարանը գտնել է, որ դիմողը չի հիմնավորել, որ իր մասին ենթադրյալ սուտ լուրերն Աֆղանստանի իշխանություններին են հասել: Անդրադառնալով նրա այն փաստարկին, որ Աֆղանստանում նա հասարակական կապերից դուրս կմնա, դատարանը գտել է, որ դիմողը չի հիմնավորել, որ Աֆղանստանում գտնվող իր ընտանիքը հրաժարվել է իրենից, ուստի նա այնտեղ հասարակական կապեր ունի: Ապա դատարանը, հաշվի առնելով այն, որ դիմողը լավ կրթություն է ստացել, եզրակացրել է, որ նա չի հիմնավորել, որ առկա է իրեն հետապնդումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի ենթարկելու իրական վտանգ: Չեռևբար, և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դատարանը գտել է, որ դիմողի կողմից ներկայացված այլ պատճառները բավարար չեն նրան մնալու հատուկ թույլտվություն տալու համար, բողոքը մերժվել է:

13. Դատարանի փոքրամասնությունը ցանկություն էր հայտնել թույլատրել դիմողի՝ Շվեդիայում մնալն այն պատճառաբանությամբ, որ նշելով, որ զավակներ չունի և բաժանվել է իր ամուսնուց՝ դիմողը հիմնավորել է, որ հայրենիք վերադառնալուց հետո կարող է նվաստացնող վերաբերմունքի արժանանալ:

14. Դիմողը վերոնշյալ դատավճիռը բողոքարկել է Միգրացիոն վերաքննիչ դատարան (*Migrationsöverdomstolen*), որը 2007թ. սեպտեմբերի 4-ին մերժել է բողոքը: Սույն որոշումը վերջնական էր և դրա կայացումից հետո դիմողի արտաքսման (դեպորտացիայի) կարգադրությունն ուժի մեջ է մտել:

15. 2007թ. հոկտեմբերի 27-ին, վկայակոչելով նոր հանգամանքների առկայությունը, դիմողն Օտարերկրացիների մասին օրենքի 12-րդ գլխի 18-րդ բաժնի հիման վրա կացության կարգավիճակ տալու վերաբերյալ դիմում է ներկայացրել, որը Միգրացիոն հանձնաժողովի կողմից մերժվել է:

16. 2008թ. հունվարի 28-ին դիմողն Օտարերկրացիների մասին օրենքի 12-րդ գլխի 18-րդ բաժնի հիման վրա կացության կարգավիճակ ստանալու համար նոր դիմում է ներկայացրել, որը Միգրացիոն հանձնաժողովի կողմից մերժվել է:

17. 2008թ. փետրվարին դիմողը X.-ից ամուսնալուծվելու հայց է ներկայացրել Վաստմանլանդի շրջանային դատարան (*tingsrätten*): Վերջինս 2008թ. հուլիսի 17-ին շրջանային դատարանին տեղեկացրել է, որ դեմ է ամուսնալուծությանը: Դիմողը փաստարկել է, որ բաժանվել է իր ամուսնուց 2005 թվականին և այդ ժամանակվանից սկսած՝ նրան միայն մեկ անգամ է տեսել: Ավելին, նա մտադրված է ամուսնալուծությունը ներկայացնել որպես իր արտաքսումը դադարեցնելու հիմքերից մեկը:

18. 2008թ. նոյեմբերի 19-ի որոշմամբ դատարանը մերժել է նրա հայցը այն հիմքով, որ նա իրավասու չէ լուծելու իր ամուսնությունը, քանի որ Շվեդիայում մնալու իրավական հիմքեր չունի:

19. Տվյալ ժամանակահատվածում՝ 2008թ. հոկտեմբերի 17-ին, դիմողը խնդրել է Միգրացիոն հանձնաժողովին վերանայել իր գործը և դադարեցնել իր արտաքսումը: Ի հիմնավորումն իր խնդրանքի՝ նա նշել է, որ Միգրացիոն հանձնաժողովի նախկին որոշման կայացումից հետո Քաբուլում իրավիճակն էականորեն վատացել է: Ապա նա փաստարկել է, որ առկա է հիմնավոր վախ, որ Աֆղանստան վերադառնալուց հետո նա հետապնդումների կենթարկվի, քանի որ շվեդ տղամարդու հետ հարաբերությունների մեջ է մտել: Այսպիսով, նա փաստացի ամուսնական անհավատարմության համար Աֆղանստանում կարող է մահապատժի ենթարկվել:

20. Նա նաև ներկայացրել է Բալթյան և Յուսիսային երկրների վերաբերյալ UNHCR-ի շրջանային գրասենյակի 2008թ. հոկտեմբերի 2-ի նամակը, որում, *inter alia*, նշված էր հետևյալը.

«Ապաստան փնտրող Աֆղանստանի կանանց շահերի պաշտպանության վերաբերյալ UNHCR-ի տեսակետը շարադրված է «Ապաստարան փնտրող Աֆղանստանի կանանց միջազգային պաշտպանություն տրամադրելու վերաբերյալ կիրառական ուղեցույցում» (*Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection needs of Afghan Asylum-seekers*)... Աֆղանստանի կապակցությամբ UNHCR-ը կցանկանար ուշադրություն հրավիրել այն փաստի վրա, որ ապաստան փնտրող աֆղան կանանց՝ փախստանակի կարգավիճակ ստանալու վերաբերյալ հայցի քննության ժամանակ պետք է հաշվի առնել այն առանձնահատուկ խոցելի վիճակը, որում գտնվում են աֆղան կանայք, այդ թվում՝ ճնշումներն ընտանիքի, համայնքի և հասարակության կողմից, որոնք ուղղված են նրանց վարքը վարքագծի կոնկրետ կանոնների համապատասխանեցնելուն: Այս կապակցությամբ, բաժանումը և/կամ ամուսնալուծությունը, որոնք տեղի են ունեցել ապաստան տված երկրում, կարող է նշանակել, որ կինն ընդունել է կյանքի «Արևմտացված» ձևը և ընկալվել որպես հասարակության մեջ գերիշխող բարոյական նորմերի իրական խախտում, և այդպիսով դիտվել որպես Փախստականների մասին 1951թ. կոնվենցիայի 1 A (2) հոդվածի իմաստով՝ կրոնական և/կամ քաղաքական կարծիքի հիմքերի հետ կապված *sur place* խիստ հետապնդումների վտանգ:... UNHCR-ը նշում է, որ ապաստան փնտրող աֆղան կանանց՝ համապատասխան սոցիալական, մշակութային կամ տնտեսական ազատությունը բացառապես կախված է տղամարդու (ամուսին, հայր, եղբայր կամ գերդաստանի անդամ) հովանավորությունից, և որ նման կապերի բացակայությունը կարող է լրջորեն խարխուլել հայրենիք վերադարձած կնոջ ֆիզիկական, տնտեսական և հուզական անվտանգությունը»:

21. 2008թ. հոկտեմբերի 24-ին Միգրացիոն հանձնաժողովը հրաժարվել է վերանայել դիմողի գործն այն հիմքով, որ նա չի ներկայացրել որևէ նոր կարևոր հանգամանք: Այն գտել է, որ դիմողը պարզապես զարգացրել և հստակեցրել է այն հիմքերը, որոնք արդեն քննվել են իր և միգրացիոն դատարանների կողմից: Հանձնաժողովը նաև գտել է, որ արտաքսման կարգադրությունը կատարելու որևէ խոչընդոտ չկա:

22. Վերոնշյալ որոշումը դիմողը բողոքարկել է Միգրացիոն դատարան՝ նշելով այն հիմքերը, որոնք ներկայացվել են Հանձնաժողովին, և պնդելով, որ դրանք կարևոր նոր հանգամանքներ են: 2008թ. դեկտեմբերի 4-ին դատարանը մերժել է բողոքը՝ ամբողջությամբ վերահաստատելու Հանձնաժողովի որոշումը և պատճառաբանությունը:

23. 2009թ. հունվարի 21-ին Միգրացիոն վերաքննիչ դատարանը մերժել է բողոքը և 2009թ. փետրվարի 17-ին գործն ուղարկվել է Ոստիկանության մարմիններին արտաքսման կարգադրությունը կատարելու համար:

24. Ի վերջո, 2009թ. ապրիլի 17-ին դիմողն Օտարերկրացիների մասին օրենքի 12-րդ գլխի 18-րդ բաժնի հիման վրա կացության կարգավիճակ ստանալու համար երրորդ դիմումն է ներկայացրել, որը մերժվել է Միգրացիոն հանձնաժողովի կողմից:

Բ. Վարույթը Դատարանում և ներկայացված նոր փաստարկները

25. 2009թ. ապրիլի 28-ին դիմողը Դատարան դիմում է ներկայացրել և 2009թ. մայիսի 11-ին Պալատի նախագահը որոշել է կիրառել Դատարանի կանոնների 39-րդ կանոնը և տեղեկացնել Կառավարությանը, որ կողմերի և վարույթի պատշաճ իրականացման շահերից ելնելով՝ ցանկալի է, որ դիմողն արտաքսման չենթարկվի մինչև հետագա ծանուցումը:

26. 2009թ. նոյեմբերի 4-ին ներկայացված իր փաստարկներում դիմողը նշել է, որ դեռևս նախքան Աֆղանստանից մեկնելը նա հայտնել է իր մորն իր ամուսնու հետ ունեցած խնդիրների մասին: 2005թ. հոկտեմբերին դիմողը զանգահարել է տուն և ասել իր մորը, որ ինքն ու իր ամուսինը բաժանվել են: Մայրը խիստ բարկացել է և ասել նրան, որ դա սխալ է, և որ դիմողը պետք է վերադառնա իր ամուսնու մոտ: Դրանից հետո նա խոսել է իր հոր հետ, ով խիստ բարկացել է և բղավել, որ նա անարգանքի է ենթարկում իր ընտանիքը: Խոսակցությունը դադարել է այն պատճառով, որ սպառնալիք է դիմողի հեռախոսային քարտի գումարը: Հայրը հաջորդ օրը զանգահարել է իրեն և փորձել համոզել նրան փոխել մտադրությունը և խոսել է հարգանքի, ամոթի և այն մասին, որ նա անարգում է իր ընտանիքը: Վերջում նա բղավել է, որ դիմողը պետք է վերադառնա իր ամուսնու մոտ, հակառակ դեպքում ընտանիքն այլևս ոչինչ չունի անելու նրա հետ: Նա այլևս իր դուստրը չէ: Խոսակցությունից հետո դիմողը զանգահարել է Քաբուլում և Մազար-է-Շարիֆում բնակվող իր հորեղբայրներին, որպեսզի ստանա նրանց աջակցությունը, սակայն նրանք երկուսն էլ կրկնել են նրա հոր խոսքերը: Դա դիմողի և նրա հարազատների վերջին խոսակցությունն է եղել:

27. 2009թ. նոյեմբերի 4-ի իր փաստարկների հետ մեկտեղ, դիմողը ներկայացրել է 2009թ. հոկտեմբերի 31-ի նամակը՝ ըստ պահանջի ներկայացնելու համար, որը գրվել էր շվեդ մի տղամարդու կողմից, ով հաստատել է, որ դիմողի հետ հարաբերության մեջ է գտնվում: Նա, *inter alia*, նշել է, որ իրենք առաջին անգամ հանդիպել են 2007թ. աշնանը, որ իրենց հարաբերություններն սկսվել են 2008թ. փետրվարին, և որ իրենք 2009թ. ապրիլից սկսած միասին ապրում են իր բնակարանում:

28. 2010թ. հունվարի 15-ին ներկայացված պատասխանում Կառավարությունը նշել է, որ դիմողի փաստարկներում ներկայացված հանգամանքները երբևէ չեն ներկայացվել Շվեդիայի իշխանություններին, չնայած որ դրանք վերաբերում են ապաստան տրամադրելու վերաբերյալ նրա դիմումին: Դիմումի կապակցությամբ հատկանշական է այն, որ դիմողը և նշված շվեդ տղամարդը 2009թ. ապրիլից սկսած բնակվել են համատեղ, սակայն Կառավարությունը նշել է, որ դիմողը դեռևս չի փոխել իր Ֆազերստայի փոստային հասցեն, չնայած որ նրա նոր բնակարանը դրանից ակնհայտորեն շատ հեռու է:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

29. Սույն գործով կիրառելի հիմնական դրույթները, որոնք վերաբերում են օտարերկրացիների՝ Շվեդիա մուտք գործելուն և Շվեդիայում բնակվելուն, ամրագրված են Օտարերկրացիների մասին 2005թ. օրենքում (*Utlänningslagen*, 2005:716 – այսուհետ՝ «2005թ. օրենք»), որը 2006թ. մարտի 31-ին փոխարինել է Օտարերկրացիների մասին հին օրենքը (*Utlänningslagen*, 1989:529): Ինչպես օտարերկրացիների մասին հին, այնպես էլ 2005թ. օրենքը սահմանում են այն պայմանները, որոնց առկայության դեպքում օտարերկրացին կարող է արտաքսվել կամ վտարվել երկրից, ինչպես նաև այն ընթացակարգերը, որոնք կապված են նման որոշումների կատարման հետ:

30. 2005թ. օրենքի 5-րդ գլխի 1-ին բաժինը սահմանում է, որ օտարերկրացին, ով ենթադրվում է, որ փախստական է կամ այլ կերպ պաշտպանության կարիք ունի, որոշակի բացառություններով, իրավունք ունի Շվեդիայում կացության կարգավիճակ ստանալ: Համաձայն 2005թ. օրենքի 4-րդ գլխի 1-ին բաժնի՝ «փախստական» եզրույթը կիրառվում է այն օտարերկրացու նկատմամբ, ով իր հայրենի երկրից դուրս է գտնվում, քանի որ նրա մոտ առկա է հիմնավոր վախ առ այն, որ նա ռասայի, ազգության, կրոնական կամ քաղաքական հայացքների, սեռի, սեռական կողմնորոշման կամ որոշակի հասարակական խմբերին պատկանելու հիմքով հետապնդումների կենթարկվի, և ով ի վիճակի չէ կամ նման վախի առկայության պայմաններում չի ցանկանում իր պաշտպանությունն այդ երկրին վստահել: Օրենքը կիրառվում է և՛ այն դեպքում, երբ հետապնդումներն իրականացվում են երկրի իշխանությունների կողմից, և՛ երբ այդ իշխանությունները չեն կարող ապահովել պաշտպանությունը մասնավոր անձանց հետապնդումներից: «Այլ կերպ՝ պաշտպանության կարիք ունեցող օտարերկրացի» ասելով, *inter alia*, հասկացվում է, որ անձն իր հայրենիքը լքել է այն պատճառով, որ նրա մոտ առկա է եղել հիմնավոր վախ առ այն, որ ինքը կարող է ենթարկվել մահապատժի, մարմնական պատժի, խոշտանգման կամ այլ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի (2005թ. օրենքի 4-րդ գլուխ, բաժին 2):

31. Ինչ վերաբերում է արտաքսման կամ վտարման կարգադրության կատարմանը, ապա անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն, թե արդյոք առկա չէ վտանգ, որ տվյալ անձը կարող է ենթարկվել մահապատժի կամ խոշտանգման և այլ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի: Արտաքսման կամ վտարման կարգադրության կատարմանը խոչընդոտող պայմանները սահմանող հատուկ դրույթի համաձայն՝ օտարերկրացին չպետք է ուղարկվի այն երկիր, եթե առկա են ողջամիտ հիմքեր ենթադրելու, որ նա այնտեղ կարող է ենթարկվել մահապատժի, մարմնական պատժի, խոշտանգման կամ այլ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի (2005թ. օրենքի 12-րդ գլուխ, բաժին 1): Բացի դրանից, օտարերկրացին սկզբունքորեն չպետք է ուղարկվի այն երկիր, որտեղ նա կարող է հետապնդումների ենթարկվել (2005թ. օրենքի 12-րդ գլուխ, բաժին 2):

32. Որոշակի պայմաններում օտարերկրացին կարող է կացության կարգավիճակ ձեռք բերել, եթե անգամ արտաքսման կամ վտարման կարգադրությունն ուժի մեջ է մտել: Դա բխում է 2005թ. օրենքի 12-րդ գլխի 18-րդ բաժնից, որի համաձայն՝ եթե ի հայտ են եկել նոր հանգամանքներ, ապա առկա են ողջամիտ հիմքեր, *inter alia*, ենթադրելու, որ արտաքսման կամ վտարման կատարումն օտարերկրացուն մահապատժի կամ մարմնական պատժի, խոշտանգման կամ այլ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ենթարկվելու վտանգի մեջ կդնի կամ առկա են արտաքսման կամ վտարման կատարմանը խոչընդոտող բժշկական կամ այլ հատուկ պատճառներ: Եթե այս դրույթի հիման վրա չի կարող կացության կարգավիճակ շնորհվել, ապա Միգրացիոն հանձնաժողովը կարող է հարցը վերանայելու մասին որոշում կայացնել: Նման վերանայումը պետք է իրականացվի այն դեպքում, երբ փախստականի կողմից ներկայացված նոր հանգամանքների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ առկա են 2005թ. օրենքի 12-րդ գլխի, 1-ին բաժնի իմաստով՝ արտաքսման կամ վտարմանը խոչընդոտող՝ շարունակվող հանգամանքներ, և այդ հանգամանքները նախկինում ներկայացված չեն եղել, կամ օտարերկրացին հիմնավորում է, որ նա հարգելի պատճառներով չի ներկայացրել այդ հանգամանքները: Եթե կիրառելի հանգամանքներն առկա չեն, Միգրացիոն հանձնաժողովը պետք է որոշում կայացնի գործը չվերանայելու մասին (2005թ. օրենքի գլուխ 12, բաժին 19):

33. 2005թ. օրենքի իմաստով՝ Շվեդիա մուտք գործելու և Շվեդիայում բնակվելու՝ փախստականների իրավունքին վերաբերող բոլոր հարցերը քննարկում են երեք ատյաններ՝ Միգրացիոն հանձնաժողովը, Միգրացիոն դատարանը, Միգրացիոն վերաքննիչ դատարանը (2005թ. օրենքի 14-րդ գլուխ, բաժին 3 և 16-րդ գլուխ բաժին 9): Ուստի 2006թ. մարտի 31-ին 2005թ. օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո Օտարերկրացիների հարցերով վերաքննիչ հանձնաժողովը դադարել էր գոյություն ունենալ:

III. ԱՖՂԱՆՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆ

34. Այնքանով, որքանով վերաբերելի է, Ապաստան փնտրող աֆղանների միջազգային պաշտպանության գնահատման վերաբերյալ UNHCR-ի 2009թ. հուլիսի կիրառելի ուղեցույցը, որով փոխարինվել է 2007թ. դեկտեմբերին ընդունված նախորդ ուղեցույցը, ամրագրում է հետևյալը.

Մարդու իրավունքների լուրջ և համատարած խախտումների, ինչպես նաև երկրի բոլոր հատվածներում շարունակվող զինված հակամարտությունը հաշվի առնելով՝ UNHCR-ը գտնում է, որ բազմաթիվ ապաստան

փնտրողներ աֆղաններ միջազգային պաշտպանության կարիք ունեն: Աֆղան՝ ապաստան փնտրող անձանց դիմումները պետք է քննարկվեն անհատական հիմքով՝ փախստականի կարգավիճակի սահմանման արդարացի և արդյունավետ ընթացակարգին համապատասխան, որը ներառում է բողոքարկման իրավունքը: Արտոնյալ մոտեցում պետք է ցուցաբերվի սույն Ուղեցույցում նշված հատուկ խմբերին՝ ներառելով, սակայն չսահմանափակվելով (i) այն անձանց, ովքեր ընկալվում են որպես Շարիաթը խախտող կամ կրոնական փոքրամասնության խմբերի ներկայացուցիչներ, (ii) էթնիկ փոքրամասնությունների խմբերը, (iii) այն անձինք, ովքեր զուգորդվում կամ ընկալվում են որպես Կառավարության օժանդակող անձինք, այդ թվում՝ քաղաքացիական հասարակության անդամները, (iv) հակակառավարական զինված խմբերին իրական կամ ենթադրյալ աջակցություն ցույց տվող անձինք, (v) լրագրողները, (vi) անձինք, ովքեր զուգորդվում են Աֆղանստանի ժողովրդի դեմոկրատական կուսակցության կամ այլ ծախաթեքման քաղաքական կուսակցությունների հետ, (vii) կանայք, (viii) երեխաները և (ix) անձինք, ովքեր գտնվում են արյան վրեժի զոհ դառնալու վտանգի տակ:

Ապա UNHCR-ը գտնում է, որ ներքին թռիչքը կամ այլընտրանքային տեղափոխումը (IFA/IRA) մի շարք գործոնների պատճառով Աֆղանստանի որոշակի հատվածներում հնարավոր չէ: Եթե, սակայն, IFA/IRA-ի հասանելիությունը դիտվի ազգային ընթացակարգի պահանջ, այն պետք է յուրաքանչյուր գործով մանրամասն քննության առնվի՝ պատշաճ ու ողջամիտ վերլուծության պահանջի լուսի ներքո՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր գործի անհատական հանգամանքները և հիշելով սույն Չափորոշիչների պահանջները: Անգամ այնպիսի բացառիկ դեպքերում, երբ հասանելի վայր տեղափոխելով հնարավոր է բացառել առկա վերաբերմունքը, նման վայր տեղափոխելը կարող է ողջամիտ այլընտրանք լինել այն դեպքերում, երբ հայցվորն ունի ամուր ընտանիք, հասարակական կամ տոհմային կապեր այն վայրում, ուր նրան տեղափոխում են, ինչի արդյունքում տեղափոխումը տեղի կունենա առանց անցանկալի տնտեսական և սոցիալական դժվարությունների:...

(g) Կանայք

Կանայք վատ վերաբերմունքի արժանանալու հատկապես մեծ վտանգի տակ են հայտնվում, եթե ընկալվում է, որ նրանք չեն կատարում հասարակության, ավանդույթի և անգամ իրավական համակարգի կողմից նրանց վերապահված դերը: Վատ վերաբերմունքը դրսևորվում է տարբեր ձևերով և կարող է կիրառվել տարբեր անձանց, այդ թվում՝ ընտանիքի անդամների կողմից: Նման վերաբերմունքը ներառում է ընտանեկան բռնությունը, անհամաչափ ազատագրկման դատապարտումը և նվաստացնող և անմարդկային վերաբերմունքը: Քանի որ շատ քիչ թվով կանայք են հասարակական պաշտոններ զբաղեցնում, կանանց իրավունքները շարունակում են կրճատված, սահմանափակված մնալ և պարբերաբար խախտվում են: 2009թ. ապրիլին, օրինակ, Պաշտանեհի կողմից ընդունվեց և նախագահ Կարգաի կողմից ստորագրվեց Շիիթի անձնական կարգավիճակի մասին օրենքը: Օրենքը, *inter alia*, սահմանում է, որ կանայք պետք է կատարեն իրենց ամուսինների սեռական պահանջները և տանից դուրս գալու թույլտվություն խնդրեն՝ բացառությամբ արտակարգ իրավիճակների դեպքերի: Օրենքը դեռևս պետք է կիրառվի և միջազգային հանրության ճնշումների հետևանքով տվյալ պահին վերանայվում է:

Աֆղանստանում կանանց և աղջիկների նկատմամբ կիրառվող ֆիզիկական բռնության դեպքերը 2007թ. մարտից մինչև 2008թ. մարտ ամիսն ընկած ժամանակահատվածում ավելացել են մոտ 40%-ով: Գոյություն ունեցող ցուցանիշների համաձայն՝ աֆղան կանանց մոտ 80%-ը ենթարկվում է ընտանեկան բռնության: Մարդու իրավունքների կազմակերպություններն արձանագրում են ինքնահրկիզման և ինքնասպանության այլ ձևերի համընդհանուր աճ: Կանանց ինքնահրկիզվելը, որպես կանոն, կապված է կանանց նկատմամբ առկա համատարած հասարակական խտրականության հետ: Սեռական բռնության զոհերը, որպես կանոն, զրկված են աջակցության այնպիսի հիմնարար կառուցակարգերից, ինչպիսիք են ստացված վնասվածքների վերաբերյալ խորհրդատվությունը և բժշկական օգնությունը, ինչպես նաև դատաբժշկական հետազոտություն կատարելու՝ օրինական հնարավորությունից: Սեռական պատկանելության հիմքով կատարվող բռնության վերաբերյալ հաղորդում տալու համար Աֆղանստանում դրվող հասարակական խարանը հաճախ խոչընդոտում է տուժողներին դիմելու բժշկական կամ հոգեբանական օգնության:

Աֆղան այն կանայք, ովքեր Իրանից կամ Եվրոպայից վտարված կանանց նման նվազ ավանդապաշտ կենսակերպ ունեն, շարունակում են ընկալվել որպես ամրապնդված սոցիալական և կրոնական նորմերը խախտողներ և դրա արդյունքում կարող են ենթարկվել ընտանեկան բռնության և տարբեր ձևերի պատժի՝ սկսած մեկուսացումից և խարանումից մինչև «պատվի հանցագործությունների» կատարում այն անձանց նկատմամբ, ովքեր անարգանքի են ենթարկել իրենց ընտանիքը, համայնքը կամ տոհմը: Հասարակական վարքագծի կանոնների իրական կամ ենթադրյալ խախտումները ներառում են ոչ միայն ընտանիքում կամ հասարակությունում դրսևորված հասարակական վարքագիծը, այլ նաև սեռական կողմնորոշումը, պրոֆեսիոնալ կարիերայով զբաղվելը և պարզ անհամաձայնություններն այն կենսակերպի հետ, որը վարում է ընտանիքը:

Միայնակ կնոջ կամ այն կնոջ համար, ով զրկված է տղամարդու «խնամակալությունից» (մահրամ), շարունակում են առկա լինել բնականոն սոցիալական կյանք վարելու սահմանափակումներ: Նման կանանց շարքին են դասվում ամուսնալուծված, ոչ կույս չամուսնացած կանայք, ինչպես նաև այն կանայք, ում նշանադրությունը խախտվել է: Մինչև նրանց ամուսնանալը, ինչը շատ դժվար է հաշվի առնելով այդ կանանց հետ զուգորդվող հասարակական խարանը, նրանց նկատմամբ հասարակական մերժողական վերաբերմունքն ու խտրականությունը շարունակում են առկայել: Շատ աֆղան կանանց արգելվում է լքել ընտանիքի զբաղեցրած տարածքը՝ առանց փարանջայի և տղամարդու ուղեկցության, ով պետք է լինի նրա ամուսինը կամ մերձավոր ազգականը: Առանց տղամարդու աջակցության և պաշտպանության կանայք, որպես կանոն, զրկված են գոյության հնարավորությունից՝ հաշվի առնելով միայնակ ապրող կանանց

նկատմամբ դրված հասարակական սահմանափակումները, այդ թվում՝ տեղաշարժվելու ազատության սահմանափակումը: Դա արտացոլված է նրանում, որ այն քիչ թվով կանանց համար, ովքեր ընտանեկան բռնությունից ապաստան ստանալու հնարավորություն ունեն, նշված խնդրի լուծում չի տրվում: Անկախ ապրելու հնարավորություն չունենալով՝ նրանք տարիներ շարունակ քվազի կալանքի տակ են գտնվում, իսկ շատերն էլ ստիպված վերադառնում են դաժան ընտանեկան իրավիճակին: Նման «հաշտեցման» արդյունքները, որպես կանոն, չեն վերահսկվում, ինչը հնարավորություն է տալիս, որ վերադառնալուց հետո նրանց նկատմամբ անպատժելիորեն դաժանություն դրսևորվի կամ «պատվի հանցագործություններ» կատարվեն:

Հարկադիր և երեխաների ամուսնությունները շարունակում են լայնորեն կիրառվել Աֆղանստանում և կարող են դրսևորվել տարբեր ձևերով: Վիճակագրության համաձայն՝ Աֆղանստանում աղջիկների մոտ 60%-ն ամուսնանում է նախքան 16 տարին լրանալը: Ամուսնություններից շատերի կապակցությամբ շարունակում են պայմանավորվածություններ ձեռք բերել ընտանիքները: Սակայն առավել հարկադրական ձևերն են «վաճառված» ամուսնությունը, որի դեպքում աղջիկը վաճառվում է ապրանքի, փողի կամ պարզապես ընտանիքի պարտքերի դիմաց, վատ դադանը, որը հանդիսանում է քննարկումների տոհմային ձև, որի դեպքում հանցանք կատարած ընտանիքի անդամներն առաջարկում են ամուսնության նպատակով մի աղջիկ տալ տուժող ընտանիքին, օրինակ՝ արյան վրեժը լուծելու համար, և բաղալը, որի դեպքում երկու ընտանիքներ փոխանակում են իրենց աղջիկներին՝ ամուսնության ծախսերը նվազեցնելու նպատակով:

Բացի դրանից, կանանց իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող ակտիվիստները բախվում են սպառնալիքների և ահաբեկումների հետ, հատկապես եթե խոսում են կանանց իրավունքների, Իսլամի դերակատարության կամ հրամանատարների վարքագծի մասին: Ձինված հակակառավարական խմբերի վերահսկողության տակ գտնվող տարածքների վերաբերյալ առկա են աճող ցուցանիշներ, որոնք վկայում են կանանց՝ պարբերաբար սոցիալական խտրականության ենթարկվելու մասին: Օրինակ՝ բժշկական բուժեր ավարտած մեծ թվով կանանց պարբերաբար արգելվում է աշխատել գյուղական վայրերում, քանի որ առկա է վտանգ, որ նրանք բռնության կենթարկվեն հեղափոխականների կողմից: Նման զարգացումներն անհամաչափորեն ազդում են կանանց համար առողջապահության մատչելիության վրա:

Աղջիկների համար կրթության իրավունքը ևս խիստ սահմանափակ է: Համաձայն Կրթության նախարարության և օժանդակ գործակալությունների տվյալների՝ մոտ հինգ միլիոն դպրոցահասակ երեխաներ (նրանցից երեք միլիոնը՝ աղջիկներ) ավանդույթի, աղքատության, կրթության կազմակերպման համար անհրաժեշտ միջոցների բացակայության և սեռական խտրականության ավանդույթի պատճառով զրկված են կրթություն ստանալու հնարավորությունից:

Անվտանգության ապահովման վիճակի վատթարացումը ևս վնասակար ազդեցություն է ունեցել կրթության վրա: Ձինված հակակառավարական խմբերը շարունակում են իրենց պարբերական հարձակումները դպրոցների, ուսուցիչների, աշակերտների (հատկապես աշակերտուհիների) և նրանց ծնողների վրա: Աֆղանստանի կրթության նախարարության (ՄօԷ) տվյալներով՝ ավելի քան 600 տարրական, միջնակարգ և բարձրագույն դպրոցներ փակվել են նման հարձակումների պատճառով: Հարավային չորս շրջանների՝ Յեմլանդի, Կանդահարի, Ջաբուլի և Ուրոզգանի դպրոցների մոտ 80%-ը փակվել է՝ հաշվի առնելով այն, որ Յեմլանդի շրջանն ունի միայն առավելապես տղաների համար գործող 54 դպրոց՝ այն 223 դպրոցների համեմատ, որոնք բացվել են 2002 թվականին: Յետևաբար, ՄօԷ-ի պաշտոնատար անձանց տվյալներով՝ 12 շրջանների 230.000-ից 300.000 ուսանողներ զրկվել են կրթություն ստանալու հնարավորությունից: Աղջիկների դպրոցները զնալով ավելի ու ավելի շատ են ենթարկվում հարձակումների: Երկրի դպրոցներում տեղի ունեցած՝ անվտանգության հետ կապված միջադեպերի 50%-ն ուղղված է եղել հատկապես աղջիկների դպրոցների դեմ, չնայած որ դրանք կազմում են երկրի տարրական, միջնակարգ և բարձրագույն դպրոցների ընդհանուր թվի միայն 14.8%-ը: Բացի դրանից, կին ուսուցիչները հատկապես խոցելի են և ավելի բարձր պարզևատրուներ են առաջարկվում նրանց սպանելու համար: 2008թ. նոյեմբերին, Կանդահարի վրա կատարված հարձակման արդյունքում, որի մասին լայնորեն զեկուցվել է, 12 կին ուսանողի և չորս ուսուցչի վրա թու է լցվել և նրանց լուրջ վնասվածքներ են պատճառվել:

Հաշվի առնելով տարածվող սոցիալական խտրականությունը և սեռական ու գենդերային հիմքով կիրառվող համատարած բռնությունը՝ աֆղան կանայք և աղջիկները, հատկապես նրանք, ովքեր ապրում են զինված ընդհարման տարածքում կամ այն տարածքում, որը գտնվում է զինված հակակառավարական խմբերի փաստացի վերահսկողության տակ, իրենց անհատական բնութագրի և հանգամանքների պատճառով կարող են գտնվել հետապնդման վտանգի տակ: Կոնվենցիոնալ դերը չկատարելու կամ սոցիալական և կրոնական նորմերից շեղումներ թույլ տալու համար Աֆղանստանում կանայք և աղջիկները կարող են ենթարկվել բռնության, հետապնդումների կամ խտրականության: Որպես այդպիսին՝ կանայք, ովքեր որոշակի բնութագրի ունեն, այդ թվում՝ ընտանեկան կամ բռնության այլ լուրջ ձևերի գոհերը, միայնակ կամ տոհմային տնտեսությունը միայնակ վարող կանայք, այն կանայք, ովքեր այնպիսի տեսանելի սոցիալական կամ մասնագիտական դերակատարություն ունեն, ինչպիսին է լրագրությունը, մարդու իրավունքների պաշտպանությունը և հասարակական աշխատանքը, կարող են ենթարկվել հետապնդումների այն հիմքով, որ հանդիսանում են որոշակի սոցիալական խմբի անդամ: Այն դեպքում, երբ ավանդական դերին չհամապատասխանելը դիտվում է որպես ավանդական իշխանական համակարգին հակառակվել, հետապնդման ենթարկվելու վտանգը կարող է կապված լինել կրոնական և/կամ քաղաքական հիմքի հետ: Ավելին, հետապնդում են հանդիսանում նաև ապրուստի միջոց վաստակելու՝ անձի հնարավորության սահմանափակումը, ինչի արդյունքում վտանգի տակ է դրվում նրա գոյությունը, ինչպես նաև այդ անձի համար կրթության կամ առողջապահության մատչելիության առումով նախատեսված խիստ սահմանափակումները:

35. ԱՄՆ-ի Պետդեպարտամենտի Մարդու իրավունքների՝ Աֆղանստանի վերաբերյալ 2008թ. զեկույց-ցում, որը հրապարակվել է 2009թ. փետրվարի 25-ին, *inter alia*, նշված էր, որ.

Կանայք

Օրենքը քրեականացնում է բռնաբարությունը, որը պատժվում է մահվամբ, սակայն Շարիաթով, որից բխում են երկրի օրենքները և որին դրանք չեն կարող հակասել, քրեականացումը չի տարածվում ամուսնու կողմից կատարված բռնաբարության վրա: Շարիաթի իմաստով՝ բռնաբարության դեպքում պահանջվում է, որպեսզի կինը ներկայացնի դեպքին ականատես բազմաթիվ վկաներ, մինչդեռ տղամարդու համար բավարար է պարզապես վիճարկել, որ դա փոխադարձ համաձայնությամբ տեղի ունեցած սեռական հարաբերություն է, դրա արդյունքում հաճախ տուժողը դատապարտվում է ամուսնական անհավատարմության համար: Ամուսնական անհավատարմությունը սահմանված է Քրեական օրենսգրքում և հանցագործություն է հանդիսանում, նախքան ամուսնությունը տեղի ունեցած սեռական կապը հանցագործություն չի համարվում, սակայն տեղական իշխանությունների կողմից հաճախ դիտվում է որպես «բարոյական» հանցագործություն»: Թեև Տեղեկատվության նախարարության (MOI) զեկույցի համաձայն՝ տարվա ընթացքում գրանցվում է բռնաբարության 226 դեպք, սակայն դեպքերի թիվն իրականում, որպես կանոն, ավելի մեծ է: Նշված դեպքերից 28-ի համար մեղադրանք է առաջադրվել կանանց, իսկ 198-ի համար՝ տղամարդկանց: MOI-ի տվյալներով՝ բռնաբարության դեպքերի հետ կապված 172 ձերբակալություն է կատարվել: Դատապարտումների թիվը մատչելի չի եղել: Բռնաբարությունների դեպքերը դժվար է փաստաթղթավորել հասարակական խարանի առկայության պատճառով: Տուժող կանայք բախվում են խիստ հասարակական բռնաճնշումների, որոնք տատանվում են ամուսնության համար պիտանի չլինելուց մինչև ազատազրկման դատապարտվելու միջև: Հասարակական կազմակերպությունների տվյալների համաձայն՝ բանտային աշխատողները գիշերը բանտում հաճախ բռնաբարում են ազատազրկված կանանց:

Աֆղանստանի քրեական օրենսգիրքը քրեականացնում է բռնության սպառնալիքը, և դատարաններն ընտանեկան բռնություն կատարած անձանց նկատմամբ դատավճիռ են կայացնում այս դրույթի հիման վրա: Հասարակական կազմակերպությունների տվյալների համաձայն՝ հարյուր հազարավոր կանայք շարունակում են տառապել իրենց ամուսինների, հայրերի, եղբայրների, զինված անձանց, պետությանը զուգահեռ գործող այնպիսի իրավական համակարգերի և ինստիտուտների կողմից կիրառվող բռնությունից, ինչպիսիք են ոստիկանությունը և արդարադատության համակարգը: Հասարակության շատ անդամներ հանդուրժում են կանանց նկատմամբ բռնությունը և կիրառում են այն: Քաբուլի կանանց ապաստանի զեկույցի համաձայն՝ այն MOWA-ի կողմից ուղարկված անձանցից մեկ ամսվա ընթացքում ստանում է 50 նոր գործ ընտանեկան բռնության գոհերի վերաբերյալ: Ապաստանի զեկույցի համաձայն՝ թույլ տնտեսությունը և անվտանգության վատ ապահովումը հանգեցնում են ընտանեկան բռնության միջադեպերի դրսևորման: Իշխանությունները հազվադեպ են դատապարտում բռնություն կիրառող անձանց և միայն առանձին դեպքերում են քննության առնում կանանց նկատմամբ բռնությունների, նրանք բռնաբարությունների կամ սպանությունների կամ կանանց ինքնասպանությունների վերաբերյալ բողոքները: Եթե գործերը հասնում են դատարան, մեղադրյալները հաճախ ազատ են արձակվում կամ մեղմ են պատժվում: Քաբուլի կանանց ապաստանի տնօրենը նշել է, որ ընտանեկան բռնություն կիրառվում է շատ տներում, սակայն դրանք հասարակության մեջ ընդունած են, այդ պատճառով դրանք առավելապես անհայտ են մնում: Ընտանեկան բռնությունը սովորաբար դրսևորվում է կանանց և երեխաներին ծեծելու, ավելի հազվադեպ՝ կանանց այրելու ձևով: Տարվա ընթացքում AIHRC-ը լրացուցիչ ջանքեր է գործադրել կանանց նկատմամբ բռնության վերաբերյալ վիճակագրական տվյալներ հավաքելու նպատակով:

Համեմայնդեպ, երկրում առկա էր կանանց 19 ապաստան: Քաբուլում գտնվող հինգ ապաստանն ավելի քան 100 կանանց և աղջիկների համար տուն է դարձել: Կանանց հարցերով նախարարությունը (MOWA) և այլ գործակալություններ ընտանեկան բռնությունից խուսափող և ընտանեկան թշնամանքից պաշտպանվելու կարիք ունեցող կանանց ուղարկում են իրավական օգնություն հայցող կանանց պաշտպանություն, ապաստան, սնունդ, ուսուցում ապահովելու և բժշկական օգնություն ցույց տալու համար նախատեսված կենտրոններ: MOWA-ի տվյալների համաձայն՝ ավելի քան 20 կին և աղջիկ դիմել են MOWA-ի իրավական բաժնին, սակայն նախատեսված ապաստաններում տեղերը սահմանափակ են: Քաբուլում կանանց ապաստանում տեղ չգտած կանանց մեծ մասը հայտնվում է բանտերում:

Հասարակության մեջ կանանց ապաստանները լայն տարածում չեն գտել, քանի որ մեծ մասն անվտանգություն ունի դրանց նկատմամբ կամ չի ընդունում վերջիններիս օգտակարությունը: Այսպիսի ապաստաններից մեկի տնօրենը հաճախ «ապաստան» բառի փոխարեն օգտագործում է միջնորդ կենտրոն արտահայտությունը, քանի որ «ապաստան» բառն ինքնին բացասական իմաստ է արտահայտում: Կին ոստիկանները, որոնք մասնագիտացված են ընտանեկան բռնությունից տուժած կանանց օգնություն ցուցաբերելու հարցում, նշում են, որ իրենց կարգադրել են ոչ թե փնտրել, ի հայտ բերել ընտանեկան բռնությունից տուժած կանանց, այլ ուղղակի սպասել, թե երբ այդ կանայք կհայտնվեն ոստիկանության բաժնում: Նշված հանգամանքը լուրջ խոչընդոտ է հանդիսացել նրանց աշխատանքի համար, քանի որ հասարակության մեջ ընդունված չէ ընտանեկան բռնության մասին հաղորդում ներկայացնելը: UNAMA-ն նշում է, որ ոստիկանական ղեկավարությունը հաճախ կին ոստիկաններին համապատասխան միջոցներ չի տրամադրում մեծ գործերով քննություն իրականացնելու համար:

Հերթաբար գործող հասարակական կազմակերպությունը, ինչպես նշում է, որ նորանշանակ կին ոստիկանները բավականին մեծ ակտիվություն են ցուցաբերում ընտանեկան բռնության վերաբերյալ գործերը քննելիս: Տարվա ընթացքում երկրում գործած մի հասարակական կազմակերպություն ընտանեկան բռնության վերաբերյալ գործերն արդյունավետ քննելու համար Քաբուլի 240 ANP աշխատակիցների, ներառյալ՝ ANP Ընտանիքի համար պատասխանատու միավորների (Family Response Units) աշխատակիցների շրջանում վերապատրաստում է անցկացրել: Ընտանիքի համար պատասխանատու միավորները (Family Response

Units) մեծամասնությամբ կին ոստիկաններ են և քննում են կանանց, երեխաների և ընտանիքների դեմ ուղղված հանցագործությունները: Վերջիններս միջոցներ են տրամադրում կամ որպես միջնորդ են հանդես գալիս ընտանեկան բռնությունը կանխելու համար:

Կանայք շարունակում են ենթարկվել մարդու իրավունքների կոպիտ խախտման և որոշ դեպքերում նաև տեղեկացված չեն լինում օրենքով սահմանված իրենց իրավունքների մասին: Խտրականությունն ավելի սուր է արտահայտված հատկապես գյուղերում և գյուղական շրջաններում: Քաղաքներում կանայք ակնհայտ արդյունքների են հասնում՝ ներգրավվում են հասարակական կենսոլորտ, ուսում ստանում, աշխատանք գտնում, սակայն երկրում շարունակվող կռիվների ընթացքում ուսում ստանալը, ինչպես նաև աշխատավայրերի սղությունը շարունակում են լուրջ խոչընդոտ հանդիսանալ կանանց համար իրենց վիճակը բարելավելու ճանապարհին:

Կանանց սոցիալական խտրականությունը համառոտն շարունակվում է և ներառում է ընտանեկան բռնություններ, բռնաբարություններ, հարկադիր ամուսնություններ, վեճերը կարգավորելու համար աղջիկների փոխանակումներ, առևանգումներ և հանուն պատվի կատարվող սպանություններ: Որոշ վայրերում, հատկապես՝ հարավում, կանանց արգելվում է տնից դուրս գալ առանց տան արական սեռի ներկայացուցչի ուղեկցության:

Womankind-ի ներկայացրած տարեկան զեկույցի համաձայն՝ կանանց 87%-ը ենթարկվել է ընտանեկան բռնության, մոտ 60%-ը եղել է հարկադիր ամուսնության զոհ, լրացած չի եղել հարսնացուների մոտ 57%-ի 16 տարին՝ օրենքով սահմանված ամուսնության տարիքը: Ձեկույցում նշված է եղել, որ աղջիկների մեծ մասը հանդիսացել է որպես հանցագործության կամ պարտքի փոխհատուցում:

Ներպետական իշխանության մարմինները կանանց բանտարկում են վերջիններիս ընտանիքի անդամների պահանջով՝ այն բանի համար, որ դեմ են կանանց կողմից ամուսնական զույգ ընտրելուն կամ ամուսնական անհավասարությանը կամ կրկին ամուսնանալուն: Կանայք մեղադրվում են կրկին ամուսնանալու համար նույնիսկ այն դեպքում, երբ առաջին ամուսինը լքել է այդ կնոջը, սակայն կրկին ամուսնանալուց հետո նորից վերադարձել է: Ներպետական իշխանության մարմինները կանանց նաև բանտարկում են այն դեպքում, երբ ընտանիքի մեկ այլ անդամ հանցանք է գործել, սակայն գտնվելու վայրն անհայտ է: Կանանց մի մասն էլ հայտնվում է բանտերում՝ այն պատճառով, որ տնից փախել է ընտանեկան բռնության ենթարկվելու կամ հարկադիր ամուսնանալու ցանկություն չունենալու պատճառով: 17-21 տարեկան շատ աղջիկներ հայտնվում են Պոլ-է-Չարիսի բանտում այն պատճառով, որ փախել են արժանապատվությունը նսեմացնող հարկադիր ամուսնությունից: AIHRC-ն արձանագրել է հանուն պատվի կատարված սպանությունների մոտ 76 դեպք, սակայն ենթադրելի է, որ այս թիվն իրականում շատ ավելի մեծ է: Տեղի հասարակական կազմակերպությունը հայտնում է, որ Կապիսայի շրջանում 18 տարեկան մի կնոջ եղբայրը սպանել է, որովհետև նա չի ցանկացել հարկադիր ամուսնանալ: Ինչպես հայտնում են, Քաբուլի կանանց ապաստան փախած կնոջը Կապիսայի Կառավարիչն ապաստան է տվել, պաշտպանել և հարկադրել, որպեսզի այդ կնոջ մայրը վերադառնա Կապիսա, որտեղ և նրան մահապատժի են ենթարկել:

Կանայք երբեմն ինքնասպան են լինում, երբ զգում են, որ առկա իրավիճակից ի գորու չեն ելք գտնել: Ամբողջ տարվա ընթացքում AIHRC-ը, ի տարբերություն 2007 թվականին արձանագրված 110 դեպքի, գրանցել է մահվան 72 դեպք: Նախորդ երկու տարիների ընթացքում կազմակերպությունները նկատել են աննախադեպ աճ: Համաձայն AIHRC-ի տվյալների՝ նման իրավիճակում հայտնված գրեթե բոլոր կանայք իրենց վրա բենզին են լցրել և ինքնահրկիզվել: Տարվա սկզբի վեց ամսվա ընթացքում Հերատ շրջանի հիվանդանոցն արձանագրել է ինքնասպանության 47 դեպք, որից 40-ը՝ մահվան ելքով: Ինքնահրկիզվող կանայք հիմնականում հայտնում են իրենց բարեկամներին ինքնասպանության մտադրության մասին...

Հատկապես սեռական հետապնդումն արգելող օրենք չկա:

Կանայք, ովքեր հայտնում են դաժան վերաբերմունքի դեպքերի մասին կամ իրավական օգնություն են խնդրում, դատական համակարգում հանդիպում են խտրական վերաբերմունքի: Ընտանեկան և սեփականության մասին ներպետական օրենքները կանանց նկատմամբ խտրական մորմեր չեն պարունակում, սակայն երկրի տարբեր մասերում, որտեղ դատական համակարգի գործառնությունները կամ օրենքի իմացությունը ցածր մակարդակում է, ավագները հիմք են ընդունում Շարիաթը և տոհմային օրենքները, որոնք հիմնականում խտրական են կանանց նկատմամբ: Կանանց մեծ մասը հայտնում է, որ իրենց արդարադատության իրավունքը՝ սահմանափակվում է հատկապես տոհմային խորհուրդների (tribal shuras) իրականացման ընթացքում, որտեղ բոլոր նախագահող ավագները տղամարդիկ են: Կանայք որոշ գյուղերում իրավունք չունեն մասնակցելու վիճելի հարցերի քննարկմանը: Կանանց իրավունքների պաշտպանության խնդիրը հայտնում են, որ կառավարությանը ոչ պաշտոնական մամակ հղելուց հետո միայն օրենքներն սկսել են մեկնաբանվել հոգուտ կանանց:

36. Աֆղանստանի վերաբերյալ 2009թ. փետրվարի 18-ին կազմված զեկույցում առկա տեղեկությունների սկզբնաղբյուր հանդիսացող պետության՝ Միացյալ Թագավորության ներքին գործերի գրասենյակն այդ զեկույցի 23.27- 23.30 կետերում ամուսնալուծության մասին նշել է.

«Իսլամական Շարիաթը և երկրի Սահմանադրությունը կանանց և տղամարդկանց համար պատշաճ իրավունքներ են նախատեսում, սակայն գործնականում և տղամարդկանց ու կանանց միջև հավասարության կանոնների կիրառման, և՛ պրակտիկ որոշ դեպքերում այս իրավունքները չեն երաշխավորվում: Գործող օրենսդրությունը կանանց գրեթե ամբողջությամբ անպաշտպան է թողնում: Տղամարդը կարող է առանց պատշաճ ընթացակարգի ամուսնալուծվել իր կնոջից: Ամուսնության և ամուսնալուծության պաշտոնական գրանցման բացակայության պայմաններում կանայք հատկապես ենթակա են չարաշահումների: Կինը կարող է նոր ամուսնության մեջ մտնել ամուսնալուծությունից երեք ամիս հետո (էդաթ): Սակայն վիճարկման դեպքում նա պետք է ներկայացնի վկաներ, ովքեր դատարանում կապացուցեն նրա՝ ամուսնալուծված լինելը: Կինը կարող է ամուսնալուծության գործընթաց սկսել, եթե նա դա անելու բավարար պատճառներ ունի, ի

թիվս այլևի, ընդունելի պատճառները ներառում են՝ նրա ամուսնու հիվանդությունը, որը վտանգի տակ է դնում նրան, նրա ամուսնու կողմից ընտանիքի ապրուստը հոգալուց հրաժարվելը, ամուսնու՝ չորս տարուց ավելի տանից բացակայելը կամ 10 տարի կամ ավելի ժամկետով ազատագրված դատապարտվելը: Նման դեպքերում դատարանը նրան մահի՝ ամուսնալուծության արդյունքում վճարվող գումար (ալիմենտ) ստանալու իրավունք կվերապահի, ինչպես նաև նրան կհանձնի դուստրերի խնամքը՝ մինչև նրանց ինը տարեկան դառնալը, և որդիների խնամքը՝ մինչև նրանց յոթ տարեկան դառնալը» (Աֆղանստանի մարդու իրավունքների հանձնաժողովի զեկույց, դեկտեմբեր 2008):

Կանանց վերաբերյալ 2008թ. փետրվարի զեկույցում նշված էր. «Աֆղանստանի քաղաքացիական օրենսդրությունը բովանդակում է բազմաթիվ դրույթներ, որոնք պաշտպանում են կանանց իրավունքներն ընտանիքում, դրանցից է ամուսնալուծվելու իրավունքը, եթե նրանց նկատմամբ դաժան վերաբերմունք է դրսևորվել: Չնայած որ հազվադեպ է կիրառվում, սակայն գործող օրենսդրությունը հիմք է հանդիսանում, որը հնարավորություն է տալիս պաշտպանել կնոջը վերապահված մարդու իրավունքները և նրանց ուսուցանել այդ իրավունքների մասին»: Բացի դրանից, «Ամուսնության և ամուսնալուծության վերաբերյալ կանանց ընտրությունը սովորույթի և խտրական օրենքների ուժով շարունակում է սահմանափակված մնալ...» (Freedom House, 2008) UNHCR-ի 2007թ. դեկտեմբերի փաստաթուղթը համընկնում է վերոնշյալ փաստաթղթի հետ, դրա համաձայն. «Կանայք շարունակում են զրկված լինել հիմնարար քաղաքացիական իրավունքներից, այդ թվում՝ ամուսնալուծության, խնամակալության և ժառանգության իրավունքների կապակցությամբ»:

Կանանց վերաբերյալ զեկույցում նաև արձանագրված էր, որ. «Խարանը և անարգանքը, որոնք շրջափակում են ամուսնալուծված կնոջը... զրկում է նրան ամուսնանալու հնարավորությունից, իսկ հետագայում ֆինանսապես անզոր է դարձնում: Բազմակնությունն ամուսնալուծված կնոջը հասանելի մի քանի տարբերակներից մեկն է, քանի որ նա ցածր սոցիալական կարգավիճակ ունի և նրան ամուսնու է անհրաժեշտ ֆինանսական օգնության համար»: Նաև, «Ընտանիքի տղամարդ անդամներից կանանց տնտեսական կախվածությունը խոչընդոտում է նրանց ամուսնալուծվելուն կամ դաժան ամուսնությունը դադարեցնելուն»:

2008թ. հուլիսի 16-ին հրապարակված՝ IRIN News-ի հոդվածում նշված էր, որ. «Աֆղանստանում տղամարդու և կնոջ միջև առկա արտանուսնական սեռական հարաբերությունը լուրջ հանցագործություն է, և հանցագործները ենթակա են մահապատժի և/կամ երկարաժամկետ ազատագրված՝ կախված նրանց ընտանեկան դրությունից և այլ հանգամանքներից... Համաձայն կանանց իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող ակտիվիստների՝ յուրաքանչյուր տարի հարյուրավոր կին մարմնավաճառներ դատապարտվում են ենթադրաբար «անօրինական սեռական հարաբերության» մեջ գտնվելու համար...»: Սակայն կանանց իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող որոշ ակտիվիստներ և մարմնավաճառության մեջ ներգրավված մի քանի կին IRIN-ին ասել են, որ սենդամբերքի բարձր գները, երաշտը, գործազրկությունը և սոցիալ-տնտեսական հնարավորությունների բացակայությունը որոշ կանանց և երիտասարդ աղջիկների դրդում են տեղափոխվել Յուսիսային Աֆղանստան և ներգրավվել առևտրային մարմնավաճառության մեջ...

37. The Human Rights Watch-ի՝ 2009թ. դեկտեմբերի 6-ին հրապարակված՝ «Մենք աշխարհին տրված խոստումներ ունենք» զեկույցում Աֆղանստանում կանանց իրավունքների կապակցությամբ ներկայացված է, որ կանանց իրավունքների շարունակական խախտումների խորհրդանշական դեպքեր տեղի են ունենում հետևյալ հինգ ոլորտներում, այն է՝ հասարակական կյանքում կանանց վերաբերյալ քննադատության առկայություն, կանանց նկատմամբ բռնություն, երեխայի ամուսնություն և հարկադիր ամուսնություն, արդարադատության մատչելիություն, աղջիկների համար միջնակարգ կրթության մատչելիություն: Արդյունքում, *inter alia*, արձանագրվել է հետևյալը.

Թալիբանի անկումից և Կարգայի կառավարման հաստատումից ութ տարի հետո աֆղան կանայք շարունակում են աշխարհում ամենավատ վիճակում մնալ: Յուրաքանչյուր, այդ թվում՝ առողջապահության, կրթության, աշխատանքի, բռնությունից պաշտպանության, օրենքի առջև հավասարության և քաղաքական կյանքին մասնակցելու ոլորտում նրանց կարգավիճակը մտահոգիչ է... Աֆղանստանում կանանց իրավունքների մտահոգիչ վիճակի վրա ուշադրություն դարձվեց 2009թ. մարտին, երբ Շիիթի անձնական կարգավիճակի մասին օրենքը, որում առկա էին Թալիբանի ռճի կնատյաց դատողություններ, ընդունվեց Պառլամենտի և ստորագրվեց նախագահ Համիդ Կարգայի կողմից: Օրենքը կարգավորում է Շիա մահմեդականի անձնական կարգավիճակի, այդ թվում՝ ամուսնալուծության, ժառանգման և ամուսնության նվազագույն տարիքի վերաբերյալ հարցեր, սակայն, ինչպես կտեսնեք ստորև, խիստ սահմանափակման է ենթարկել կնոջ հիմնարար ազատությունները... վերջնական արդյունքն ակնկալիքներին չէր համապատասխանում, հավանաբար այն պատճառով, որ նախագահ Կարգան ցանկանում էր ընտրությունների ժամանակ ստանալ Շիա արմատականների (ֆունդամենտալիստների) աջակցությունը: Նախագահական ընտրություններից մեկ ամիս առաջ նա ստորագրել է օրենքի փոփոխված տարբերակը, որը ներառում էր այնպիսի հոդվածներ, որոնք խիստ սահմանափակումներ էին դնում Շիա կանանց վրա, այդ թվում՝ տանից դուրս գալու համար իրենց ամուսինների թույլտվությունը խնդրելը, որից բացառություն թույլատրում էր միայն անորոշ «ողջամիտ իրավական հիմքեր» ձևակերպումը: Օրենքը նաև երեխայի նկատմամբ խնամակալության իրավունքը վերապահում էր հորը և պապին և ոչ թե մորը կամ տատին, և թույլ էր տալիս ամուսնուն դադարեցնել իր կնոջը պահել, եթե նա հրաժարվում է իր ամուսնական, այդ թվում՝ սեռական, պարտականությունները կատարելուց: Շիա օրենքի շուրջ բարձրացված աղմուկը ցույց տվեց աֆղան կանանց, մարդու իրավունքների պաշտպանների և հեղափոխական քաղաքական գործիչների նվաճումների փխրուն լինելը: Աֆղանստանի քաղաքական կուսակցությունների մեծամասնությունը Թալիբանի անկումից հետո կանանց բազմաթիվ, այդ թվում՝ տեղաշարժման ազատության, աշխատանքի ազատության և կրթության իրավունքների վերապահման նկատմամբ զաղափարական թշնամանք է տածում: Այս զեկույցի կազմման ժամանակ հարցման ենթարկված կանանցից շատերը նշել են, որ որպես փոփոխությունների ակտիվիստներ իրենց աշխատանքի սահմանները վերջին մի քանի տարիների

ընթացքում նեղացել են, քանի որ կառավարությունն ավելի ու ավելի շատ է հենվում պահպանողական կուսակցությունների վրա՝ իր քաղաքական վերահսկողությունը պահպանելու նպատակով:

Կանանց նկատմամբ բռնությունը. Աֆղանստանին բնորոշ է կանանց նկատմամբ բռնությունը: 4700 կանանց շրջանում կատարված և 2008 թվականին հրապարակված ազգային հարցման արդյունքում պարզվել է, որ հարցման ենթարկվածների 87.2%-ն իրենց կյանքի ընթացքում գոնե մեկ անգամ ենթարկվել են ֆիզիկական, սեռական կամ հոգեբանական բռնության կամ հարկադրաբար ամուսնացել են: Բռնությունը դրսևորվել է բռնաբարության, ֆիզիկական բռնության, հարկադիր ամուսնության և «պատվի համար կատարված սպանության» ձևով: Շատ հաճախ այդ բռնությունների նկատմամբ կառավարության և ոստիկանության վերաբերմունքն արտացոլում է կնաստյաց մոտեցումները, որոնք արմատավորված են մշակութային ավանդույթներում և ընկած են կանանց նկատմամբ կիրառվող բռնությունների հիմքում, սակայն այդ մոտեցումները գնալով ավելի ու ավելի հաճախ մերժվում են աֆղանների երիտասարդ սերնդի կողմից: Ինչպես Աֆղանստանի մարդու իրավունքների անկախ հանձնաժողովի (AIHRC)՝ կանանց պաշտպանության և զարգացման հարցերով հանձնակատարը՝ բժիշկ Սորայա Սոբիրանզն է մշում. «Ոստիկանները և դատավորները գտնում են, որ կանանց նկատմամբ կիրառվող բռնությունը լեգիտիմ է, ուստի նրանք այդ կապակցությամբ վարույթ չեն հարուցում»: Դեպքերի բացարձակ մեծամասնության պարագայում կանայք օգնություն չեն խնդրում, քանի որ վախենում են ոստիկանությունում առկա չարաշահումներից և կոռուպցիայից, կամ այն բանից, որ իրավախախտներն իրենցից վրեժ կլուծեն: Ցածր սոցիալական վիճակը և սոցիալական խարանդները կանանց հետ են պահում իրենց ընտանիքներին ընդդիմանալուց և արդարադատություն պահանջելուց՝ հատկապես ընտանեկան բռնության դեպքերում: Եթե կինը դիմում է ոստիկանություն կամ դատարաններ, նա պետք է անցնի առանց տղամարդու տանից դուրս ելող, հասարակական իշխանություններից պաշտպանություն խնդրող միայնակ թողնված կնոջն սպասվող հասարակական անարգանքի միջով: Կանանց և երեխաների վերաբերյալ իրավական վերլուծության հիմնադրամի (WCLRF) կողմից 2008 թվականին կատարված ուսումնասիրության արդյունքում պարզվել է, որ բռնության ենթարկված կանանց միայն 15%-ն է դիմել ոստիկանության օգնությանը: Նրանցից շատերը բախվել են ըմբռնումով մոտեցման բացակայության, եթե ոչ բացահայտ թշնամանքի կամ չարաշահումների հետ: Աֆղանստանի քրեական օրենսգրքի համաձայն՝ բռնաբարությունը հանցագործություն չէ: Օրենսգրքի իմաստով՝ բռնաբարություն կատարած անձը կարող է դատապարտվել «հարկադիր» զինայի կամ ամուսնական անհավատարմության համար, որը երբեմն հանգեցնում է զինայի համար նաև կանանց դատապարտման: Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների և կանանց իրավունքների համար պայքարող անձանց մեծագույն նվաճումը նախագահի կողմից Կանանց նկատմամբ բռնության վերացման մասին օրենքը շրջանառության մեջ դնելն է, որով քրեականացվում է բռնաբարությունը: Ուսումնասիրության արդյունքները հրապարակելու պահին օրենքը քննարկվում էր Պառլամենտի կողմից...

Արդարադատության մատչելիությունը. հիմնական խնդիրներից մեկը կանանց համար արդարադատության մատչելիության ապահովումն է: Ոստիկանության ուսուցումը կամ ներառում է շատ քիչ թվով դասընթացներ՝ կապված սեռական հիմքով կատարվող բռնության, կանանց իրավունքների վերաբերյալ, կամ ընդհանրապես նման ուսուցում չի ներառում, պատճառը, մ

ասնավորապես, այն է, որ ուսուցումն առավելապես կենտրոնացած է եղել պատժողական միջոցառումների իրականացման և անվտանգության ապահովման համար անհրաժեշտ հմտությունների զարգացման և ոչ թե հանցագործությունների կանխման, հանցագործության հետ կապված խնդիրների լուծման և հասարակությանը ոստիկանական ծառայությունների մատուցման վրա: Խորապես ամրապնդված սովորութային նախապաշարունակները շատ կանանց համար խոչընդոտ են հանդիսանում ոստիկանություն կամ դատարաններ դիմելու համար, քանի որ նրանք վախենում են «վատ կնոջ» խարանից: Ոստիկանության բաժիններում և դատարաններում կանայք բախվում են խտրական վերաբերմունքի այն պաշտոնատար անձանց կողմից, ովքեր հաճախ չզիտեն օրենքը, սակայն պատժում են կնոջը՝ ելնելով սովորութային իրավունքից, որը լուրջ շեշտադրում է կատարում կնոջ «հարգանքի» և զսպվածության հասկացությունների վրա: Բանտերում գտնվող կանանց մեծամասնությունը մեղադրվել է արտամուսնական սեռական հարաբերության (զինա) կամ «փախուստի» մեջ գտնվելու համար, ինչը Աֆղանստանի օրենքով կամ Շարիաթով հանցագործություն չի համարվում, սակայն հաճախ պայմանավորված է պահպանողական ավանդական տեսակետի առկայությամբ առ այն, որ կինը հոր կամ ամուսնու սեփականությունն է: Այս կապակցությամբ ողջունելի քաղաքականություն է ոստիկանության բաժիններում կին աշխատակիցներից կազմված «Ընտանիքի համար պատասխանատու միավորների» (Family Response Units (FRUs)) ստեղծումը: Սակայն, ինչպես մանրամասն ներկայացված է սույն զեկույցի մեջ, FRU-ների կիրառման հետ կապված առկա են լուրջ խնդիրներ, այդ թվում՝ ոչ բավարար թվով կին ոստիկանների առկայությունը և ոչ պատշաճ ուսուցումը, երիտասարդ մասնագետին գործնական հմտություններ փոխանցելը և միջոցները...

ՕՐԵՆՔԸ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

38. Դիմողը վիճարկել է, որ Աֆղանստան իր արտաքսման ի կատար ածումը կիսկասի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին, որը սահմանում է.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Ընդունելիությունը

39. Դատարանը նշում է, որ դիմումը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտորեն անհիմն է: Ապա այն նշում է, որ դիմումն անընդունելի է որևէ այլ հիմքով: Չետևաբար, այն պետք է ընդունելի ճանաչվի:

B. Հանգամանքները

1. Կողմերի փաստարկները

40. Կառավարությունը նշել է, որ միջազգային զեկույցները հաստատում են, որ Աֆղանստանում կանանց համար ընդհանուր վիճակը շատ բարդ է և որ այն կանայք, ովքեր դուրս են մղվել սոցիալական հարաբերություններից և չունեն ընտանիքի կամ գերդաստանի տղամարդ անդամների հովանավորությունը, հատկապես ենթակա են իրենց հիմնարար իրավունքների խախտմանը, սակայն, ի տարբերություն գյուղական վայրերի, Քաբուլում իրավիճակը բավական լավ է:

41. Սույն գործով, սակայն, նա նշել է, որ դիմողը չի հիմնավորել, որ առկա է իրական և կոնկրետ վտանգ առ այն, որ Աֆղանստան վերադառնալուց հետո նա Աֆղանստանի իշխանությունների կամ մասնավոր անձանց կողմից կենթարկվի վատ վերաբերմունքի:

42. Նրանք նաև նշել են, որ դիմողի ինքնությունը պարզ է, և որ նրա պատմությունն անորոշ է, ինչպես նաև ոչ հանգամանակից ու չապացուցված, ուստի դրա արժանահավատությունը կասկածելի է:

43. Մասնավորապես, անորոշ է նրա ենթադրյալ արտամուսնական կապերի մասին պատմությունը, և ներպետական վարույթի ընթացքում նա Շվեդիայի իշխանություններին դրա վերաբերյալ տեղեկություն չի ներկայացրել բացառությամբ այն տեղեկության, որ իր ընկերը շվեդ է: Դա հատկապես տարօրինակ է հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դիմողն իր նոր ընկերոջը հանդիպել է 2007թ. աշնանը և այդ տեղեկությունը ապաստան ստանալու վերաբերյալ նրա դիմումին վերաբերելի է եղել: Նա ներպետական իշխանություններին որևէ բացատրություն չի ներկայացրել այն մասին, թե ինչու է խուսափել կոնկրետ մարդու և նրա հետ ունեցած հարաբերության, այդ թվում 2009թ. ապրիլին նրա հասցեում բնակվելու մասին տեղեկություն ներկայացնելուց: Համենայնդեպս, որևէ նշում չկա այն մասին, որ ենթադրյալ արտամուսնական կապը հայտնի է դարձել Աֆղանստանի իշխանություններին, նրա կամ նրա ամուսնու ընտանիքին:

44. Նմանապես, 2009 թվականին ներկայացված փաստարկներում է միայն դիմողը բացատրել, թե ինչպես է 2005թ. աշնանը տեղի ունեցած մի քանի հեռախոսային խոսակցություններից հետո իր ընտանիքը ենթադրաբար հրաժարվել իրենից: Սակայն դեպքերի ընթացքի վերաբերյալ այդ տարբերակը չի համապատասխանում 2008թ. հոկտեմբերի 13-ին Միգրացիոն հանձնաժողով ներկայացված նրա դիմումին, որի համաձայն՝ նա որևէ կապ չի ունեցել իր ընտանիքի հետ՝ սկսած 2005թ. ամռանից: Ավելին, դիմողի այն փաստարկը, որ իր ընտանիքը հրաժարվել է իրենից, և որ նա իր հայրենիքում որևէ հասարակական կապ կամ տղամարդու հովանավորություն չունի, որևէ ապացույցով հիմնավորված է: Ուստի, ինչպես նշվել է Միգրացիոն դատարանի 2007թ. մարտի 19-ի դատավճռում՝ չհիմնավորված է մնում այն հանգամանքը, որ դիմողի ընտանիքը հրաժարվել է նրանից:

45. Ինչ վերաբերում է Բալթյան և Հյուսիսային երկրների վերաբերյալ UNHCR-ի շրջանային գրասենյակի 2008թ. հոկտեմբերի 2-ի նամակին, ապա Կառավարությունը փաստարկել է, որ դա թույլ ապացուցողական նշանակություն ունի, քանի որ դրա հեղինակն անձնապես չի ճանաչում դիմողին և նամակում նշված է UNHCR-ի տեսակետն առ այն, որ Աֆղանստանի՝ ապաստան փնտրող կանայք, ընդհանուր առմամբ, պաշտպանության կարիք ունեն:

46. Վերջապես, Կառավարության կարծիքով՝ դիմողը դեռևս ամուսնացած է և որևէ հիմնավորում չկա այն մասին, որ դիմողի ամուսնալուծության փորձերը գրավել են Աֆղանստանի իշխանությունների ուշադրությունը: Ավելին, չի կարելի ասել, որ դիմողը չի կարող ամուսնալուծվել Աֆղանստանում: Դա որոշակի դեպքերում հնարավոր է, օրինակ, եթե ամուսինը հիվանդ է և դա վտանգի տակ է դնում իր կնոջը: Այս կապակցությամբ նա նշել է, որ ներպետական վարույթի ընթացքում պարզվել է, որ դիմողի ամուսինը՝ X-ն ունի այնպիսի հոգեկան խնդիրներ, ինչպիսիք են՝ անհանգստությունը, անքնությունը և ագրեսիվ վարքագիծը:

47. Դիմողը նշել է, որ եթե ինքը Շվեդիայից Աֆղանստան ուղարկվի, ապա իր համար առկա կլինի հետապնդումների կամ անգամ մահապատժի ենթարկվելու իրական վտանգ, քանի որ նա բաժանվել է իր ամուսնուց և կապերի մեջ է գտնվում այլ տղամարդու հետ: Ապա նա նշել է, որ Աֆղանստանում կարող է ենթարկվել անմարդկային և մվաստացնող վերաբերմունքի, քանի որ իր ընտանիքը հրաժարվել է իրենից և, հետևաբար, նա չի ունենա որևէ սոցիալական կապ կամ տղամարդու հովանավորություն: Այս կապակցությամբ նա վկայակոչել է Աֆղանստանում կանանց համար վատ պաշտպանության և բարդ մարդկային պայմանները:

48. Դիմողը համոզված է, որ Քաբուլում գտնվող ինչպես իր, այնպես էլ իր ամուսնու ընտանիքը տեղյակ են այն մասին, որ նա Շվեդիայում փորձել է ամուսնալուծվել, քանի որ Շրջանային դատարանը կապվել է իր ամուսնու հետ, և 2008թ. հուլիսի 17-ին վերջինս հայտնել է դատարանին, որ համաձայն է ամուսնալուծվել:

49. Ապա նա նշել է, որ անհնարին է ապացուցել, որ իր ընտանիքը հրաժարվել է իրենից: Նրանք չեն ցանկանում կապեր հաստատել իր հետ և դժվար է ասել, թե ինչ հիմնավորում ողջամտորեն կարող է ակնկալվել այս կապակցությամբ իր փաստարկը հիմնավորելու համար:

50. Վերջապես, դիմողը ժխտել է այն հանգամանքը, որ կարող է հաջողությամբ ամուսնալուծվել Աֆղանստանում, քանի որ իր համար անհնարին կլինի գտնել երկու անձ, ովքեր կվկայեն իր օգտին: Այնուամենայնիվ, եթե ինքը վերադառնա առանց իր ամուսնու, ինչպես որ պատրաստվում է անել, վերոնշյալ պատճառներով առկա է վտանգ, որ ինքը կարող է ենթարկվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին հակասող վերաբերմունքի:

2. Դատարանի գնահատականը

51. Դատարանը կրկնում է, որ Պայմանավորվող պետությունն իրավունք ունի վերահսկել օտարերկրացիների մուտքը, բնակությունը և վտարումը՝ որպես միջազգային իրավունքով կարգավորվող խնդիրներ և պայմանագրային, այդ թվում Կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունների առարկա (*Uner v. the Netherlands* [GC], գանգատ թիվ 46410/99, կետ 54, ECHR 2006-XII): Սակայն Պայմանավորվող պետության կողմից կիրառվող վտարումը կարող է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով խնդիրներ առաջացնել՝ դրանով իսկ հանգեցնելով Պետության Կոնվենցիայով նախատեսված պատասխանատվության, եթե կան իրական հիմքեր ենթադրելու, որ առկա է իրական վտանգ առ այն, որ տվյալ անձն արտաքսվելու դեպքում կարող է ենթարկվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածին հակասող վերաբերմունքի: Նման դեպքում 3-րդ հոդվածը սահմանում է տվյալ անձին այդ երկիր չարտաքսելու պարտականությունը (*Saadi v. Italy* [GC], գանգատ թիվ 37201/06, կետ 125, ECHR 2008-...):

52. Դատարանը, ինչպես նշվել է վերը, տեղյակ լինելով Աֆղանստանում մարդու իրավունքների լուրջ խախտումների արձանագրումներին՝ չի գտնում, որ դրանք այնպիսի բնույթ ունեն, որ ինքնին հիմնավորեն, որ եթե դիմողը վերադարձվի այդ երկիր, ապա տեղի ունենա Կոնվենցիայի խախտում: Այսպիսով, Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք այն իրավիճակը, որում դիմողն անձամբ հայտնվել է, այնպիսին է, որ նրան Աֆղանստան վերադարձնելը կխախտի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը:

53. Դատարանն ընդունում է, որ հաշվի առնելով այն առանձնահատուկ իրավիճակը, որում ապաստան փնտրողները հայտնվում են, նրանց հայտարարությունները և ի հիմնավորումն այդ հայտարարությունների՝ ներկայացված փաստաթղթերի արժանահավատությունը գնահատելիս հաճախ անհրաժեշտություն է առաջանում նրանց չմեղադրել քիչ ապացույցներ ներկայացնելու մեջ: Սակայն այն դեպքում, երբ այնպիսի տեղեկություն է ներկայացվում, որը լուրջ պատճառներ է տալիս կասկածի տակ դնելու ապաստան փնտրող անձի հայտարարությունները, վերջինս պետք է բավարար բացատրություն ներկայացնի ենթադրյալ անհատականությունների համար (ի թիվս այլ հանգամանքների՝ տես *Collins and Akasiebie v. Sweden* (dec.), գանգատ թիվ 23944/05, 2007թ. մարտի 8-ի վճիռ և *Matsiukhina and Matsiukhin v. Sweden* (dec.), գանգատ թիվ 31260/04, 2005թ. հունիսի 21): Սկզբունքորեն, դիմողը պետք է ապացույցներ ներկայացնի, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի ապացուցել, որ առկա են իրական հիմքեր առ այն, որ վիճարկվող միջոցի կիրառման դեպքում նա կենթարկվի 3-րդ հոդվածին հակասող վերաբերմունքի (տես *N. v. Finland*, գանգատ թիվ 38885/02, կետ 167, 2005թ. հուլիսի 26 և *NA. v. the United Kingdom*, գանգատ թիվ 25904/07, կետ 111, 2008թ. հուլիսի 17): Եթե նման ապացույցներ ներկայացվել են, ապա դրանց վերաբերյալ ցանկացած կասկած փարատելը Կառավարության խնդիրն է:

54. Պարզելու համար, թե արդյոք առկա է վատ վերաբերմունքի վտանգ, Դատարանը պետք է քննության առնի դիմողին Աֆղանստան ուղարկելու կանխատեսելի հետևանքները՝ չնոռանալով այն ընդհանուր իրավիճակի մասին, որն առկա է այնտեղ, և այն իրավիճակի մասին, որում հայտնվել է դիմողը (տես *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, 1991թ. հոկտեմբերի 30-ի վճիռը, Series A no. 215, կետ 108 *ընդհանուր առմամբ*):

55. Դատարանն առաջին հերթին գտնում է, որ Աֆղանստանում կանայք հատկապես ենթակա են վատ վերաբերմունքի, եթե ընկալվում է, որ նրանք չեն կատարում այն դերը, որը նրանց վերապահված է հասարակության, ավանդույթի և անգամ իրավական համակարգի կողմից: Ուստի UNHCR-ը գտել է, որ աֆղան այն կանայք, ովքեր իրանից կամ Եվրոպայից վտարված կանանց նման նվազ ավանդապաշտ կենսակերպ ունեն, շարունակում են ընկալվել որպես անրապնդված սոցիալական և կրոնական նորմերը խախտողներ և դրա արդյունքում կարող են ենթարկվել ընտանեկան բռնության և տարբեր ձևերի պատժի՝ սկսած մեկուսացումից և խարանուկից մինչև «պատվի հանցագործությունների» կատարում այն անձանց նկատմամբ, ովքեր անարգանքի են ենթարկել իրենց ընտանիքը, համայնքը կամ տոհմը: Հասարակական վարքագծի կանոնների իրական կամ ենթադրյալ խախտումները ներառում են ոչ միայն ընտանիքում կամ հասարակությունում դրսևորված հասարակական վարքագիծը, այլ նաև սեռական կողմնորոշումը, պրոֆեսիոնալ կարիերայով զբաղվելը և պարզ անհամաձայնություններն այն կենսակերպի հետ, որը վարում է ընտանիքը:

56. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ թեև ոչ օրինական, սակայն դիմողը բնակվել է Շվեդիայում սկսած 2004թ. օգոստոսի 13-ից: Դատարանը նշում է, որ արդեն հենց այդ պատճառով կարող է ենթադրվել, որ նա չի համապատասխանում Աֆղանստանի հասարակության, ավանդույթի և իրավական համակարգի կողմից նրան վերապահված կնոջ դերին: Առավել կարևոր է, սակայն, 2008 թվա-

կանին Շվեդիայում իր ամուսնու հետ ամուսնալուծվելու նրա ապարդյուն փորձը և այն, որ նա հստակ մտադրություն է հայտնել ամուսնությունը չվերականգնելու վերաբերյալ: Դատարանը նշում է, որ սույն գործին նման գործերով ամուսնալուծվելու մտադրության արտահայտումը կարող է պայմանավորված լինել ի սկզբանե նշված պատճառներով ապաստան տրամադրելուց իշխանությունների նախկին մերժմամբ: Ուստի պետք է անկկալել, որ դիմողը կարող է համոզիչ կերպով ցույց տալ, որ իր մտադրությունն իրական է և անկեղծ: Դիմողին ներկայացվող պահանջը կարող է որոշակի նմանություններ ունենալ այն դեպքերի հետ, երբ ապաստան փնտրողներն ընդունող երկրում քրիստոնեություն են ընդունել և հրաժարվել մահմեդականությունից, և հայտարարում են, որ մուսուլմանական իրենց հայրենիքի իշխանությունները տեղյակ են այդ մասին, և որ վերադառնալուց հետո դա կարող է հանգեցնել լուրջ բացասական, ճակատագրական հետևանքների (տե՛ս, օրինակ, *mutatis mutandis, Reza Mohammadi v. the Netherlands* (dec.), գանգատ թիվ 5140/06, 2006թ. հունիսի 1 և *Razaghi v. Sweden* (dec.), գանգատ թիվ 64599/01, 2003թ. մարտի 11): Սույն գործով դիմողն իր ամուսնուց X-ից, բաժանվել էր 2005թ. հունիսին, այսինքն՝ ամուսինների Շվեդիա գալուց մոտավորապես մեկ տարի հետո, և այն ժամանակահատվածում, երբ Միգրացիոն հանձնաժողովի 2005թ. մարտի 29-ի առաջին մերժումը քննվում էր Միգրացիոն դատարանի կողմից: Չի վիճարկվում, որ նա դրանից հետո իր ամուսնուն միայն մեկ անգամ է տեսել, և ապացուցված է, որ նրանից ամուսնալուծվելու ապարդյուն փորձեր է կատարել 2008 թվականին: Այս հանգամանքներում Դատարանը գտնում է, որ դիմողը ցուցադրել է իր ամուսնուց առանձին ապրելու իր իրական և անկեղծ մտադրությունը: Սույն գործը, այսպիսով, տարբերվում է, օրինակ, *S.A. v. The Netherlands* (dec.), գանգատ թիվ 3049/06, 2006թ. դեկտեմբերի 12-ի գործից, որով դիմողի կինը չէր վիճարկել իր ամուսնությունը, սակայն հայտարարել էր, որ նա ամուսինների՝ Նիդեռլանդներ մուտք գործելուց հետո ընդամենը մեկ տարի հետո ծնված իր երեխայի հայրը չէ և ապաստան էր խնդրել: Այդ գործով Դատարանը գտել է, որ դիմումն ամբողջությամբ անհիմն է և նշել է, որ դա չի հանգեցրել դիմողի ամուսնու կողմից որևէ գործողություն կատարելուն, որը կվկայեր այն մասին, որ նա ցանկանում է բաժանվել, ամուսնալուծվել կամ վիճարկել երեխայի հայրությունը, ինչը կարող էր Աֆղանստան վերադառնալուց հետո վտանգի տակ դնել դիմողին:

57. Դիմողը դեռևս պաշտոնապես ամուսնացած է X-ի հետ: Վերջինս 2008թ. հուլիսի 17-ին տեղեկացրել է Շրջանային դատարանին, որ հակառակվում է ամուսնալուծվելու վերաբերյալ դիմողի ցանկությանը: Ուստի, եթե ամուսինները առանձին-առանձին կամ միասին աքսորվեն Աֆղանստան, X-ը կարող է որոշել վերսկսել դիմողի հետ իրենց ամուսնական կյանքը՝ հակառակ դիմողի ցանկության: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, օրինակ, որ Պառլամենտի կողմից ընդունվել է 2009թ. ապրիլին Նախագահի կողմից ստորագրվել է Շիիթի անձնական կարգավիճակի մասին օրենքը, որը, թեև դեռևս - պետք է կիրառվի, *inter alia*, ամրագրում է, որ կանայք պետք է կատարեն իրենց ամուսինների սեռական պահանջները և տանից դուրս գալու թույլտվություն խնդրեն՝ բացառությամբ արտակարգ իրավիճակների դեպքերի: Դատարանը նաև նշում է այն անհամաձայնող ցուցանիշները, որոնց համաձայն՝ աֆղան կանանց մոտ 80%-ը ենթարկվում է ընտանեկան բռնության (տե՛ս կետ 34): Ավելին, Աֆղանստանի մարդու իրավունքների անկախ հանձնաժողովի Կանանց պաշտպանության և զարգացման հարցերով հանձնակատարի համաձայն՝ (տե՛ս կետ 37) իշխանությունները կանանց նկատմամբ բռնությունները դիտում են լեգիտիմ և նման դեպքերում քրեական հետապնդում չեն իրականացնում: Դեպքերի բացարձակ մեծամասնության պարագայում կանայք օգնություն չեն խնդրում, քանի որ վախենում են ոստիկանությունում առկա չարաշահումներից և կոռուպցիայից, կամ այն բանից, որ իրավախախտներն իրենցից վրեժ կլուծեն: Ծանր սոցիալական վիճակը և սոցիալական խարանները կանանց հետ են պահում իրենց ընտանիքներին ընդդիմանալուց և արդարադատություն պահանջելուց, հատկապես ընտանեկան բռնության դեպքերում: Եթե կինը դիմում է ոստիկանություն կամ դատարաններ, նա պետք է անցնի առանց տղամարդու տանից դուրս եկող, հասարակական իշխանություններից պաշտպանություն խնդրող միայնակ թողնված կնոջն սպասվող հասարակական անարգանքի միջով:

58. Դատարանը նշում է, որ սույն գործով առկա չէ որևէ առանձնահատուկ հանգամանք, որը հիմք կտար ասելու, որ դիմողը նման վերաբերմունքի է արժանանալու X-ի կողմից, սակայն Դատարանը չի կարող անուշադրության մատնել այն ընդհանուր վտանգը, որի մասին նշվում է վիճակագրության և միջազգային զեկույցների մեջ:

59. Դիմողը նշել է, որ ինքը հետապնդումների և անգամ մահապատժի ենթարկվելու վտանգի տակ է գտնվում, քանի որ ունեցել է արտամուսնական կապ: Դատարանը գտնում է, սակայն, որ դիմողը ներպետական վարույթի ընթացքում Շվեդիայի իշխանություններին դրա վերաբերյալ համապատասխան կամ հանգամանալից որևէ տեղեկություն չի ներկայացրել, և որ հետագայում նա անգամ չի փորձել բացատրել, թե ինչու դա չի արել: Այնուամենայնիվ, ամուսնալուծության վերաբերյալ դիմում ներկայացնելը կամ այլ գործողությունները X-ը կարող է ընկալել որպես արտամուսնական կապ, ուստի Դատարանը նշում է, որ Աֆղանստանի վերաբերյալ ԱՄՆ Պետդեպարտամենտի զեկույցի համաձայն (տե՛ս կետ 35)՝ «ամուսնական անհավատարմությունը նախատեսված է Քրեական օրենսգրքում, մինչ ամուսնանալն ունեցած սեռական կապը հանցագործություն չի հանդիսանում, սակայն տեղական իշխանությունների կողմից այն դիտվում է որպես «բարոյական» հանցագործություն»: Ավելին, «տեղական իշխանությունները երբեմն բանտարկում են կանանց նրանց ընտանիքի անդամների խնդրանքով այն բանի համար, որ նրանք ապագա ամուսնու ընտրության

հարցում հակառակվել են ընտանիքի ընտրությանը կամ մեղադրվել են անուսնական անհավատարմության կամ երկու անուսին ունենալու համար: Երկու անուսին ունենալու մեղադրանք կանանց ներկայացնում են նաև նրանց անուսինները, ովքեր թողել են նրանց, սակայն այն բանից հետո, երբ կինը կրկին անուսնացել է, վերադարձել են: տեղական իշխանությունները բանտարկում են կանանց նաև ընտանիքի որևէ անդամի փոխարեն, ով հանցանք է կատարել, սակայն նրան հնարավոր չէ հայտնաբերել: Որոշ կանայք գտնվում են կալանավայրերում այն պատճառով, որ փախել են տնից իրենց նկատմամբ կիրառված ընտանեկան բռնության կամ հարկադիր անուսնության հեռանկարի պատճառով»: Բացի դրանից, IRIN News-ի հոդվածում, որը տպագրվել է 2008թ. հուլիսի 16-ին, նշված է, որ «Աֆղանստանում տղամարդու և կնոջ միջև առկա արտամուսնական սեռական կապը լուրջ հանցագործություն է, և հանցագործները կարող են մահվան և/կամ երկարատև ազատազրկման դատապարտվել՝ կախված նրանց ընտանեկան դրությունից և այլ հանգամանքներից»:

60. Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե դիմողը կարող է, արդյոք, իր մտադրության համաձայն Աֆղանստանում առանձին ապրել իր անուսնուց, ապա Դատարանը վկայակոչում է UNHCR-ի նշումն այն մասին, որ «միայնակ կնոջ կամ այն կնոջ համար, ով զրկված է տղամարդու «խնամակալությունից», շարունակում են առկա լինել բնականոն սոցիալական կյանք վարելու սահմանակափումներ: Նման կանանց շարքին են դասվում անուսնալուծված, ոչ կույս չամուսնացած կանայք, ինչպես նաև այն կանայք, ում նշանադրությունը խախտվել է: Մինչև նրանց անուսնալուծվելը, ինչը շատ դժվար է՝ հաշվի առնելով այդ կանանց հետ զուգորդվող հասարակական խարանը, նրանց նկատմամբ հասարակական մերժողական վերաբերմունքն ու խտրականությունը շարունակում են մնալ: Շատ աֆղան կանանց արգելվում է լքել ընտանիքի զբաղեցրած տարածքը՝ առանց փարանջայի և տղամարդու ուղեկցության, ով պետք է լինի նրա անուսինը կամ մերձավոր ազգականը: Առանց տղամարդու աջակցության և պաշտպանության՝ կանայք, որպես կանոն, զրկված են գոյության հնարավորությունից՝ հաշվի առնելով միայնակ ապրող կանանց նկատմամբ դրված հասարակական սահմանափակումները, այդ թվում՝ տեղաշարժման ազատության սահմանափակումը: Դա արտացոլված է նրանում, որ այն քիչ թվով կանանց համար, ովքեր ընտանեկան բռնությունից ապաստան ստանալու հնարավորություն ունեն, նշված խնդրի լուծում չի տրվում: Անկախ ապրելու հնարավորություն չունենալով՝ նրանք տարիներ շարունակ քվազիկալանքի տակ են գտնվում, իսկ շատերն էլ ստիպված վերադառնում են դաժան ընտանեկան իրավիճակին: Նման «հաշտեցման» արդյունքները, որպես կանոն, չեն վերահսկվում, ինչը հնարավորություն է տալիս, որ վերադառնալուց հետո նրանց նկատմամբ անպատժելիորեն դաժանություն դրսևորվի կամ «պատվի հանցագործություններ» կատարվեն» (տե՛ս կետ 34):

61. Կառավարությունն անհիմն լինելու հիմքով վիճարկել է դիմողի փաստարկն այն մասին, թե նրա ընտանիքը հրաժարվել է նրանից, և որ նա իր հայրենիքում զրկված է սոցիալական կապերից և տղամարդու հովանավորությունից: Դատարանը, սակայն, նշում է, թեև առկա են անհամապատասխանություններ այն առումով, թե դիմողն իր ընտանիքի հետ վերջին անգամ կապ հաստատել է 2005թ. ամռանը, թե 2005թ. հոկտեմբերին, այնուամենայնիվ, որևէ տեղեկություն չի ներկայացվել, որը թույլ կտար կասկածի տակ դնել այն փաստարկի արժանահավատությունը, որ նա գրեթե հինգ տարի որևէ կապ չի ունեցել իր ընտանիքի հետ, և այս հանգամանքը հիմնավորում է նրա այն փաստարկը, որ Աֆղանստանում նա այլևս հասարակական կապեր կամ պատշաճ պաշտպանություն չունի:

62. Հաշվի առնելով սույն գործի վերոգրյալ բոլոր առանձնահատուկ հանգամանքները՝ Դատարանը գտնում է, որ առկա են իրական հիմքեր ենթադրելու, որ Աֆղանստան արտաքսվելու դեպքում դիմողն իր անուսնու՝ X-ի, նրա ընտանիքի, իր ընտանիքի և Աֆղանստանի հասարակության կողմից Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված բռնաճնշումների տարբեր կունույալով վտանգների կարող է ենթարկվել: Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողի վերաբերյալ արտաքսման կարգադրության կատարումը կհանգեցնի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

63. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

64. Դիմողը պահանջել է 5000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

65. Կառավարությունը վիճարկել է այդ պահանջը:

66. Վերոգրյալի հիման վրա (տե՛ս կետ 62) Դատարանը մերժում է ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջը:

67. Դիմողը չի պահանջել Դատարանում կրած ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում, քանի որ իրավական աշխատանքը կատարվել էր *pro bono*:

III. ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ 39-ՐԴ ԿԱՆՈՆԸ

68. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն վճիռը վերջնական չի դառնա մինչև՝ (a) կողմերը չհայտարարեն, որ չեն պահանջում, որպեսզի գործը վերանայվի Մեծ պալատի կողմից կամ վճռի կայացումից երեք ամիս անց, եթե գործը Մեծ պալատ փոխանցելու վերաբերյալ խնդրանք չի ներկայացվել, կամ՝ (c) Մեծ պալատի հանձնաժողովը Կոնվենցիայի 43-րդ հոդվածով նախատեսված փոխանցում կատարելը մերժել է:

69. Նա գտնում է, որ Դատարանի կանոնների 39-րդ կանոնի հիման վրա Կառավարությանը տրված ծանուցումը պետք է ուժի մեջ մնա մինչև սույն վճռի վերջնական դառնալը կամ մինչև Դատարանի Մեծ պալատի հանձնաժողովը Կոնվենցիայի 43-րդ հոդվածի հիման վրա կընդունի գործը Մեծ պալատ փոխանցելու վերաբերյալ կողմերից մեկի կամ նրանց երկուսի պահանջը (տես *F.H. v. Sweden*, զանգատ թիվ 32621/06, կետ 107, 2009թ. հունվարի 20):

ՎԵՐՈՓՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *Ճանաչում է* դիմումն ընդունելի:

2. *Վճռում է*, որ Աֆղանստան դիմողի արտաքսումը կարող է հանգեցնել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման:

3. *Մերժում է* ոչ նյութական վնասի վերաբերյալ դիմողի բողոքը:

Կատարվել է անգլերենով և Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն գրավոր հրապարակվել 2010թ. հուլիսի 20-ին:

ՋԱԲԻՐԱՅԼՈՎԱՆ ԵՎ ՋԱԲՐԱԿԼՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. դեկտեմբերի 2-ի վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

6. Առաջին դիմողը 1983 թվականին ծնված Իսա Աթամիրովի մայրն է: Երկրորդ դիմողը՝ վերջինիս քույրն է և Իսա Աթամիրովի մորաքույրը: Դիմողները ծնվել են համապատասխանաբար՝ 1955 և 1960 թվականներին: Առաջին դիմողն ապրում է Արզուն քաղաքում, երկրորդ դիմողն ապրում է Չեչնիայի Չանրապետության Նովի Ցենտորոյ գյուղում:

A. Իսա Աթամիրովի անհետացումը

1. Դիմողների դիրքորոշումը

7. Քննարկվող ժամանակահատվածում առաջին դիմողն Իսա Աթամիրովի հետ ապրել է Չեչնիայի Գրոզնենսկի շրջանի Արզուն քաղաքում: Երկրորդ դիմողն ապրել է Չեչնիայի Գրոզնենսկի շրջանի Նովի Ցենտորոյ գյուղի Գագարին փողոցի 36 տանը: Իսա Աթամիրովը հաճախ մնում էր գյուղում իր մորաքրոջ տանը:

8. 2003թ. փետրվարի 19-ի գիշերը երկրորդ դիմողը, Իսա Աթամիրովը և մյուս հարազատները քնած են եղել Նովի Ցենտորոյ գյուղում գտնվող իրենց տանը: Այդ գիշեր գյուղում դադարեցվել է էլեկտրաէներգիայի մատակարարումը: Նախորդ ռմբակոծումների պատճառով երկրորդ դիմողի տան պատուհանները ապակու փոխարեն ծածկված են եղել պլաստիկ շերտերով:

9. Մոտավորապես առավոտյան ժամը 4-ին երեսուն ռուս զինծառայող երեք գրահամեքենաներով (ԵՄՔ) եկել են երկրորդ դիմողի տան դարպասների մոտ: Նրանք դարպասի վրայով անցել են, ամրակներից հանել են մուտքի դուռը և ներխուժել տուն: Հարձակվողները եղել են դիմակով և զինվորական դաշտային համազգեստով, խոսել ռուսերեն և չեչեներեն: Օգտագործելով իրենց լուսարձակները՝ նրանք մտել են տան սենյակներ, իրենց զենքով նշան բռնել երկրորդ դիմողի և վերջինիս ազգականուհու վրա և նրանց հրամայել են չչարժվել: Այնուհետև, հարձակվողները մտել են Իսա Աթամիրովի սենյակ: Նրանք արթնացրել են վերջինիս, զենքով նրա վրա նշան բռնել և տնից դուրս հանել: Իսա Աթամիրովին, բոքիկ և հագին միայն ներքնաշոր, տարել են բակում գտնվող ամբարի մոտ և հարկադրել ձեռքերը բարձրացրած կանգնել պատի մոտ: Այդ նույն ժամանակ տիկին Մ.Ջ-ն՝ Իսա Աթամիրովի մյուս մորաքույրը, փորձել է տան պատուհանից օգնություն կանչել: Ձինծառայողներից մեկը չեչեներեն հրամայել է լռել:

10. Երկրորդ դիմողը և նրա ազգականուհին խնդրել են զինծառայողներին իրենց դուրս թողնել: Նման թույլտվություն միայն երկրորդ դիմողն է ստացել: Երբ վերջինս դուրս է եկել բակ՝ տեսել է, որ իր զարմիկը, ձեռքերը բարձրացրած՝ կանգնած է պատի մոտ: Երկրորդ դիմողը խնդրել է իր զարմիկին փոխանցել նրա անձնագիրը: Երբ նա բերել է այն՝ զինծառայողը հրամայել է տուն մտնել: Այնուհետև, երկրորդ դիմողը տեսել է, թե ինչպես են իր զարմիկին նստեցնում գրահամեքենաներից մեկի մեջ: Նա փորձել է վազել, հասնել իր զարմիկին, բարձրանալ գրահամեքենայի վրա, սակայն զինծառայողներից մեկը ինքնաձիգի խզակոթով հարվածել է նրան, ինչի պատճառով նա ընկել է գետնին՝ կորցնելով գիտակցությունը: Ջրահամեքենան, որի մեջ եղել է Իսա Աթամիրովը, հեռացել է անհայտ ուղղությամբ: Դրանից հետո, դիմողի ազգականները գտել են երկրորդ դիմողին ուշագնաց վիճակում՝ արյունահոսելիս:

11. Երկրորդ դիմողը նշում է, որ նրանք դիմել են Գրոզնի քաղաքի զինվորական հոսպիտալ բժշկական օգնության համա, որտեղ նրա ոտքերը ենթարկել են ռենտգենյան զննության: Այնուհետև, երկրորդ դիմողը Արզուն քաղաքի հիվանդանոցում զննության է անցել, որից հետո նրա ոտքերի վնասվածքները մշակվել են և վիրակապվել:

12. 2003թ. փետրվարի 19-ին տեղի ունեցած իրադարձությունների նկարագրությունը հիմնվում է դիմողների ներկայացուցիչների կողմից տրված ցուցմունքների վրա, մասնավորապես՝ տիկին Մ.Ջ.-ի՝ 2005թ. սեպտեմբերի 23-ի ցուցմունքի, երկրորդ դիմողի՝ 2004թ. դեկտեմբերի 1-ի և 2005թ. սեպտեմբերի 23-ի երկու ցուցմունքների, տիկին Տ.Ջ.-ի՝ 2005թ. սեպտեմբերի 23-ի ցուցմունքի, գործին անհայտ օրը տիկին Մ.-ի և պրն Գ.-ի ցուցմունքների, տիկին Ա.Ի.-ի և տիկին Կ.-ի՝ 2006թ. փետրվարի 25-ի ցուցմունքների, ինչպես նաև Նովի Ցենտորոյ գյուղի տանտիրոջ կողմից ձեռքով նկարված քարտեզի վրա:

13. Դիմողները որևէ տեղեկություն չեն ունեցել Իսա Աթամիրովի մասին՝ 2003թ. փետրվարի 19-ից սկսած:

2. Կառավարության ներկայացրած տեղեկությունները

14. Կառավարությունը չի հերքել դիմողների կողմից ներկայացված փաստերի մեծ մասը: Այն հավաստել է, որ 2003թ. փետրվարի 19-ին զինված անհայտ անձինք ներխուժել են Նովի Ցենտորոյ գյուղի տներից մեկը, առևանգել Իսա Աթամիրովին և տարել անհայտ ուղղությամբ: Նույն անձինք մարմնական վնասվածքներ են պատճառել երկրորդ դիմողին:

B. Իսա Աթամիրովի որոնումները և նախաքննությունը

1. Դիմողների դիրքորոշումը

15. Իսա Աթամիրովի առևանգումից անմիջապես հետո նրա ազգականները տեղի ունեցածի մասին հայտնել են իշխանություններին:

16. 2003թ. մարտի 3-ին առաջին դիմողը հաղորդում է ներկայացրել իր որդուն առևանգելու փաստի կապացույթամբ Արգուն քաղաքի վարչակազմի ղեկավարին և նրան խնդրել աջակցել իր որդու գտնվելու վայրը պարզելու համար:

17. 2003թ. մարտի 12-ին առաջին դիմողը իր որդուն առևանգելու փաստի կապակցությամբ հայտարարություն է ներկայացրել Արգուն քաղաքի Ներքին գործերի բաժնի ղեկավարին (Արգուն քաղաքի ՆԳԲ): Իր նամակում նա հայտնել է, որ իր որդուն առևանգել են դիմակներով, զինվորական հագուստներով մի խումբ զինված անձինք և խնդրել է որոնման հարցում իրեն աջակցություն ցույց տալ:

18. 2003թ. մարտի 24-ին առաջին և երկրորդ դիմողները բողոք են ներկայացրել Չեչնիայի Զանրապետության վարչակազմի ղեկավարին և մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը զբաղվող՝ ՌԴ Նախագահի Զատուկ ներկայացուցչություն, որով հայտնել են, որ 2003թ. փետրվարի 19-ին, մոտավորապես ժամը 4-ի սահմաններում զրահամեքենաներով, զինվորական համազգեստով մի խումբ անձինք առևանգել են Իսա Աթամիրովին Նովի Ցենտորոյի գյուղի տներից մեկից:

19. Մեկ այլ նամակով նույն ամսաթվով մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը զբաղվող՝ ՌԴ Նախագահի Զատուկ ներկայացուցչությունը դիմողների ներկայացրած հայտարարություններն ուղարկել է Չեչնիայի Զանրապետության զինվորական դատախազություն:

20. 2003թ. ապրիլի 21-ին երկրորդ դիմողը դիմել է Գրոզնիի շրջանի դատախազություն: Նա հայտնում էր այն մասին, որ իր զարմիկին առևանգել են ռուսերեն և չեչեներեն խոսող՝ ռուսական զինված ուժերում ծառայող մի խումբ անձինք, ովքեր եկել էին երեք զրահամեքենայով: Դիմողը նաև փաստել էր, որ զինծառայողները նույնիսկ չեն բացատրել, թե ինչ հիմքով են Իսա Աթամիրովի ձերբակալում, աչքի են ընկել կոպիտ վարքագծով և, բացի դրանից, իրեն ծեծի են ենթարկել, որի հետևանքով ինքը գիտակցությունը կորցրել է: Դիմողը մատնանշել է, որ իր այս բողոքները ներկայացրել է իրավապահ տարբեր մարմիններ, սակայն դրանք պատշաճ արձագանքի չեն արժանացել, նաև խնդրել է որոնել առևանգված Իսա Աթամիրովին:

21. 2003թ. մայիսի 30-ին դատախազության Միավորված զինվորական (ուժային) խմբավորումը (զինվորական դատախազությունը ՄՁԽ(ու)-ն առաջին դիմողի՝ իր որդու առևանգման մասին հայտարարությունը քննության առնելու նպատակով ուղարկել է զինվորական դատախազության թիվ 20102 զինվորական բաժին:

22. 2004թ. մարտի 23-ին զինվորական դատախազության ՄՁԽ(ու)-ն հայտնել է երկրորդ դիմողին, որ ներկայացված հայտարարության քննության ընթացքում պարզվել է, որ նշված հանցագործության կատարման հետ ռուս զինծառայողներն առնչություն չունեն: Զամաձայն այդ նամակի՝ գործին անհայտ մի օր Արգուն քաղաքի դատախազությունը քրեական օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 2-րդ կետով (ծանրացուցիչ հանգամանքներով առևանգում) թիվ 42023 քրեական գործ է հարուցել:

23. 2004թ. մայիսի 12-ին Չեչնիայի ներքին գործերի նախարարության քրեական հետախուզման բաժինը հայտնել է երկրորդ դիմողին, որ 2003թ. փետրվարի 20-ին Գրոզնիի շրջանի դատախազությունը (շրջանային դատախազություն) 42027 համարով քրեական գործ է հարուցել Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով: Զամաձայն այդ նամակի՝ Իսա Աթամիրովի գտնվելու վայրը, ինչպես նաև հանցանք կատարած անձանց բացահայտելու ուղղությամբ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները շարունակվում են:

24. 2004թ. հունիսի 8-ին շրջանային դատարանը նամակ է ուղարկել Գրոզնիի շրջանի ՆԳԲ-ին և դիմողի ներկայացրած՝ 2004թ. հունիսի 14-ի բողոքը հասցեագրել է այդ մարմնին:

25. 2004թ. հունիսի 17-ին դիմողի ազգականուհին՝ տիկին Ս.Ջ.-ն անհետացած Իսա Աթամիրովի մյուս մորաքույրը, թիվ 42027 քրեական գործով ճանաչվել է որպես տուժող: Այդ որոշման մեջ նշված էր, որ 2003թ. փետրվարի 19-ին զինվորական հագուստով, զինված մի խումբ անձինք երեք զրահամեքենայով և երկու ՈւԱՁ մակնիշի ավտոմեքենայով առևանգել են Իսա Աթամիրովին Նոր Ցենտորոյ, Գազարինի փողոց, տուն 36 հասցեից:

26. 2004թ. հուլիսի 14-ին շրջանային դատախազությունը երկրորդ դիմողին կանչել է դատախազություն մի քանի քննչական գործողություններ կատարելու համար: Հայտնի չէ, թե այդ օրն իրականացվել է, արդյոք, որևէ քննչական գործողություն:

27. 2004թ. հուլիսի 15-ի հաշվետվության համաձայն՝ այդ օրը շրջանային դատախազության քննիչը՝ պրն Տ.-ն դիմողից ստացել է բժշկական տեղեկանք և ռենտգենյան երկու նկար:

28. 2004թ. հուլիսի 30-ին զարմիկի որոնմանն աջակցելու վերաբերյալ դիմողի ներկայացրած խնդրանքը զինվորական դատախազության ՄՁԽ(ու)-ից ուղարկվել է զինվորական դատախազության թիվ 20102 զինվորական բաժին:

29. 2004թ. սեպտեմբերի 20-ին զինվորական դատախազության թիվ 20102 զինվորական բաժնից հայտնել են, որ քննության ընթացքում պարզվել է, որ Իսա Աթամիրովի առևանգման հետ ռուսական զինծառայողներն առնչություն չունեն: Նամակով նաև հայտնել են, որ թիվ 42027 քրեական գործի նյութերից չի երևում, որ ռուսական զինծառայողները քննվող հանցագործության հետ առնչություն ունեն: Դիմողին նաև հայտնել են, որ քննության վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար վերջինս պետք է դիմի շրջանային դատախազություն:

30. 2005թ. փետրվարի 21-ին Չեչնիայի Հանրապետության զինվորական պարետը զարմիկի առևանգման վերաբերյալ երկրորդ դիմողի ներկայացրած բողոքն ուղարկել է Գրոզնիի շրջանի պարետին: Նամակում նշած էր, որ ուղարկված բողոքն անհրաժեշտ է քննել Գրոզնիի ՌՕՎԴ-ի և Անվտանգության դաշնային ծառայության հետ համատեղ և Իսա Աթամիրովի գտնվելու վայրը պարզելու համար համապատասխան միջոցառումներ իրականացնել:

31. 2005թ. մայիսի 17-ին դիմողների ներկայացուցիչները շրջանային դատախազությանը դիմում են ներկայացրել, որում մանրամասն նշվել են ռուս զինծառայողների կողմից Իսա Աթամիրովի առևանգման դեպքերը: Նրանք նշել են, որ Իսա Աթամիրովի առևանգման վերաբերյալ քննությունն սկսվել է առնվազն երկու տարի առաջ և դիմումը գրելու պահին դեռ ոչ մի արդյունք չի նկատվել: Նրանք նաև բողոք էին ներկայացրել այն առումով, որ քննության ընթացքի վերաբերյալ ոչ մի տեղեկություն նրանց չի տրամադրվում: Վերոգրյալից զատ, դիմողների ներկայացուցիչները խնդրել են տեղեկություններ տրամադրել հետևյալ հարցերի վերաբերյալ՝ Գրոզնիի շրջանում իրականացվել են, արդյոք, հատուկ միջոցառումներ 2003թ. փետրվարի 19-21-ն ընկած ժամանակահատվածում, արդյոք, գործողություններն իրականացվել են այդ շրջանի պարետային ժամի ընթացքում, արդյոք Նովի Ցենտորոյ գյուղի շրջակայքում գործող են դաշնային ուժերի հսկիչ անցակետերը, եթե՝ այո, ապա ինչպիսի՞ տրանսպորտային միջոցներ կային նրանց իրավասության ներքո, արդյոք քննություն իրականացվել է դիմողների ազգականի առևանգմանը ռուս զինծառայողների առնչության հարցը պարզելու համար և հատկապես ինչպիսի միջոցառումներ են իրականացվել այդ ուղղությամբ:

32. 2005թ. մայիսի 27-ին զինվորական դատախազության ՄՁԽ(ու)-ն հայտնել է երկրորդ դիմողին, որ շրջանային դատախազությունը նախաքննություն է իրականացնում վերջինիս զարմիկի առևանգման փաստի առիթով, հարուցվել է թիվ 42027 քրեական գործը և դրա վերաբերյալ տեղեկությունները կարելի է ստանալ շրջանային դատախազությունից:

33. 2005թ. հունիսի 8-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը երկրորդ դիմողի՝ իր զարմիկի առևանգման մասին հայտարարությունը քննություն իրականացնելու նպատակով ուղարկել է շրջանային դատախազություն:

34. 2005թ. հունիսի 9-ին շրջանային դատախազությունը պատասխանել է դիմողների ներկայացուցիչների դիմումին: Նամակում նշվել է, որ շրջանային դատախազությունը 42027 համարով քրեական գործ է հարուցել, քննչական մարմիններին հանձնարարվել է այդ մասին հայտնել բոլոր իրավապահ մարմիններին, իրականացվել են մի քանի օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ հանցանք կատարած անձանց հայտնաբերելու ուղղությամբ, իրականացվել է վկաների հարցաքննություն, սակայն այս բոլոր միջոցառումներն արդյունք չեն տվել: Նամակի վերջում նշվել է, որ քրեական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 1-ին մասի (1) համաձայն՝ 2004թ. օգոստոսի 10-ին թիվ 42027 քրեական գործի քննությունը կասեցվել է, քանի որ հայտնի չէ այն անձը, ով գործով պետք է ներգրավվի որպես մեղադրյալ:

35. 2005թ. հունիսի 15-ին շրջանային դատախազությունը հայտնել է դիմողների ազգականներին, որ Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով հարուցվել է թիվ 42027 քրեական գործը: Նամակում նշվել է, որ իրականացվել են օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ հանցանք կատարած անձանց հայտնաբերելու ուղղությամբ:

36. 2005թ. սեպտեմբերի 22-ին դիմողների ներկայացուցիչները նամակ են հղել շրջանային դատախազությանը: Նրանք հայտնել են, որ իրենց ներկայացրած հարցադրումներին և իրականացվող քննության վերաբերյալ իշխանությունները ամբողջական պատասխան չեն տվել: Բացի դրանից, նրանք խնդրել են իրականացնել արդյունավետ քննություն և վերսկսել սույն գործով քննությունը, եթե այն կասեցվել է, ինչպես նաև թույլատրել ծանոթանալ քրեական գործի նյութերին:

37. 2005թ. դեկտեմբերի 27-ին շրջանային դատախազությունը հայտնել է առաջին դիմողին, որ 2004թ. օգոստոսի 10-ին թիվ 42027 քրեական գործի քննությունը կասեցվել է, քանի որ հայտնի չէ այն անձը, ով գործով պետք է ներգրավվի որպես մեղադրյալ, սակայն վերջինիս հայտնաբերելու ուղղությամբ իրականացվող օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները շարունակվում են:

38. 2005թ. դեկտեմբերի 29-ին դիմողների ներկայացուցիչները նամակ են հղել շրջանային դատախազություն այն մասին, որ նրանց անհրաժեշտ տեղեկություններ չեն տրամադրվել, և բողոք են ներկայացրել քննությանը մասնակցելու թույլտվության բացակայության վերաբերյալ: Նրանք խնդրել են քննության ընթացքի մասին տեղեկություններ տրամադրել, վերսկսել կասեցված քրեական գործը և իրականացնել արդյունավետ և մանրակրկիտ քննություն: Վերջապես, նրանք թույլտվություն են խնդրել քրեական գործի փաստաթղթերը պատճենահանելու համար: Նրանք նամակի պատճենն ուղարկել են Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն: Սակայն պարզ չէ, թե արդյոք դիմողները կամ նրանց ներկայացուցիչները պատասխան ստացել են, թե՛ ոչ:

39. 2008թ. հուլիսի 8-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազության չեչենական միջշրջանային քննչական բաժինը (քննչական բաժին) հայտնել է դիմողներին, որ գործով անհայտ մի օր Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով հարուցված քրեական գործի քննությունը վերսկսվել է:

40. 2008թ. օգոստոսի 8-ի նամակով քննչական բաժնից դիմողներին հայտնել են, որ գործով անհայտ մի օր թիվ 42027 քրեական գործի քննությունը կասեցվել է:

41. 2008թ. օգոստոսի 25-ին քննչական բաժնից դիմողներին հայտնել են, որ նույն օրը Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով հարուցված քրեական գործի քննությունը վերսկսվել է:

42. 2008թ. սեպտեմբերի 25-ին քննչական բաժինը երկրորդ դիմողին հայտնել է, որ թիվ 42027 քրեական գործի քննությունը կասեցվել է հանցանք կատարած անձի ինքնությունը հայտնի չլինելու հիմքով:

2. Իշխանության ներկայացրած տեղեկությունները

43. 2003թ. փետրվարի 19-ին շրջանային դատախազությունը հայտարարություն է ստացել այն մասին, որ 2003թ. փետրվարի 19-ին, երեք գրահամեքենայով և երկու ՈւԱՁ մակնիշի ավտոմեքենայով, մի խումբ զինված անձինք առևանգել են Իսա Աթամիրովին իր ազգականների տնից, որը գտնվում է Նովի Ցենտորոյ, Փագարինի փողոց 36 հասցեում: Բացի դրանից, առևանգողները երկրորդ դիմողին մարմնական ծանր վնասվածներ են հասցրել, ինչի հետևանքով վերջինս հոսպիտալացվել է:

44. 2003թ. փետրվարի 20-ին շրջանային դատախազությունը քրեական օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 2-րդ կետով (ծանրացուցիչ հանգամանքներով առևանգում) 42023 համարի քրեական գործ է հարուցել:

45. 2003թ. փետրվարի 20-ին տիկին Մ.Ջ.-ն որպես վկա հարցաքննվելիս հայտնել է, որ նախորդ օրը, առավոտյան մոտավորապես ժամը 4-ին յոթից-ութ անձինք զինվորական հագուստով ներխուժել են տուն, որտեղ ինքը եղել էր իր մոր, երկու քրոջ և զարմիկի՝ Իսա Աթամիրովի հետ: Հարձակվողները եղել են զինված, խոսել ռուսերեն և չեչեներեն: Նրանք մտել են այն սենյակ, որտեղ քնած է եղել Իսա Աթամիրովը, բորիկ դուրս են հանել նրան: Իսա Աթամիրովին նստեցրել են գրահամեքենաներից մեկը և շարժվել Արզուն քաղաքի ուղղությամբ: Տիկին Մ.Ջ.-ն չի նկատել մեքենայի պետհամարանիշները: Ավելի ուշ նա իմացել է, որ ևս մեկ գրահամեքենա և երկու ՈւԱՁ մակնիշի ավտոմեքենա կանգնած են եղել փողոցի մյուս կողմում, որոնց պետհամարանիշները ևս նա չի նկատել: Երբ Իսա Աթամիրովին նստեցրել են գրահամեքենա՝ երկրորդ դիմողը նետվել է վերջինիս կողմը, սակայն նրան հրել են, որի հետևանքով ընկել է և կոտրել ոտքը:

46. 2003թ. փետրվարի 25-ին շրջանային դատախազությունը հանձնարարել է Գրոզնիի ՌՕՎԴ-ին օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ իրականացնել հանցանք կատարած անձանց հայտնաբերելու համար: Դատախազությունը նախ անհայտ աղբյուրներից պահանջել է ներկայացնել Իսա Աթամիրովի բնութագիրը և պարզել՝ արդյոք վերջինս հանցավոր գործունեություն ծավալել է, թե՛ ոչ: Ստացված պատասխաններից պարզվել է, որ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներն արդյունք չեն տվել:

47. 2003թ. մարտի 25-ին ՉՀ դաշնային անվտանգության ծառայության վարչությունը հայտնել է, որ Իսա Աթամիրովը հանցավոր խմբավորումների անդամ է եղել: 2004թ. ապրիլի 1-ի պատասխանում նման տեղեկություններ չկան:

48. 2004թ. հունիսի 10-ին Ներքին գործերի հարավկովկասյան վարչությանը հանձնարարություն է տրվել Իսա Աթամիրովին առևանգած անձանց հետախուզման, վերջինիս գտնվելու վայրը պարզելու, ինչպես նաև նրա վերաբերյալ ցանկացած վարկաբեկիչ նյութեր հայտնաբերելու մասին: Վարչությունը հայտնել է, որ Իսա Աթամիրովի վերաբերյալ վարկաբեկիչ տեղեկություններ չունի, իսկ վարչության մարմինները համապատասխան միջոցառումներ են իրականացնում հանցանք կատարած անձանց բացահայտելու ուղղությամբ:

49. Նույն օրը գործով անհայտ մի իրավապահ մարմնի հանձնարարություն է տրվել հարցաքննել Իսա Աթամիրովի մերձավոր ազգականներին, ինչպես նաև վերջինիս բնակության վայրից բնութագիր ներկայացնել: Բնութագրում Իսա Աթամիրովը դրական էր բնութագրվում:

50. 2004թ. հունիսի 17-ին տիկին Մ.Ջ.-ն թիվ 42027 գործով տուժող է ճանաչվել և հարցաքննվել: Տիկին Մ.Ջ.-ն ցուցմունք է տվել այն մասին, որ իր մայրը, Իսա Աթամիրովը և երկրորդ դիմողը գտնվել են Նովի Ցենտորոյ գյուղում: 2003թ. փետրվարի 19-ին, մոտավորապես առավոտը ժամը 4-ին մի խումբ զինված անձինք ջարդել են մուտքի դուռը և տուն ներխուժել: Նրանք մտել են այն սենյակ, որտեղ քնած էր Իսա Աթամիրովը, բռնել են նրան և տարել իրենց հետ: Երբ դուրս են եկել՝ գրահամեքենան այդտեղ է

եղել: Առևանգողները խոսել են հիմնականում ռուսերեն, իսկ նրանց մեկը՝ չեչեներեն: Իսա Աթամիրովը աշխատանք չի ունեցել, սակայն ցանկացել է աշխատանքի անցնել ներքին գործերում: Նա հիմնականում տանն է գտնվել:

51. Նույն օրը հարցաքննվել է նաև պարոն Ս.Ջ.-ն՝ Իսա Աթամիրովի ոչ հարազատ պապը: Նա ցուցնունք է տվել այն մասին, որ պարոն է տիկին Ս.Ջ.-ի հետ: 2003թ. փետրվարի 19-ի առավոտյան նա իմացել է, որ մի խումբ զինված անձինք ներխուժել են իր տիկնոջ տուն և առևանգել Իսա Աթամիրովին: Պրն Ս.Ջ.-ին հայտնի չեն առևանգման պատճառները: Իսա Աթամիրովը հաճախ էր մեկնում Գրոզնի, որտեղ նրան ստուգման էին ենթարկում հսկիչ անցակետերում, և վերջինս ոչ մի խնդիր չի ունեցել:

52. Գործով անհայտ մի օր քննության ընթացքում Չեչնիայի Հանրապետության բոլոր շրջանային դատախազություններին հանձնարարվել է ներքին գործերի տեղի բաժանմունքներում Իսա Աթամիրովին հետախուզում հայտարարել և պարզել, թե վերջինս երբևէ ձերբակալվել է զինվորականների և իրավապահ մարմինների կողմից՝ հատուկ միջոցառումների իրականացման ժամանակ, որևէ պահելու վայրում պահվել է, թե՛ ոչ, կամ արդյոք կա՞ն չճանաչված դիակներ, որոնք արտաքննապես նման են Իսա Աթամիրովին:

53. Վերոնշյալ մարմինները իշխանություններին առաջադրված բոլոր հարցերին բացասական պատասխան են տվել:

54. 2004թ. հուլիսի 15-ին երկրորդ դիմողը հարցաքննվել է որպես վկա: Նա ցուցնունք է տվել այն մասին, որ պարոն է մոր և տիկին Ս.Ջ.-ի հետ, և Իսա Աթամիրովը մինչև 2003թ. փետրվարի 19-ը, այսինքն՝ մինչև առևանգումն իրենց հետ է եղել: Այդ օրը, առավոտյան ժամը 4-ին մի խումբ զինված անձինք ներխուժել են տուն, որտեղ եղել են նրա մյուս քույրը և վերը նշված մարդիկ: Հարձակվողներն ամիջապես մտել են այն սենյակ, որտեղ քնած էր Իսա Աթամիրովը, կարծես նախապես իմանալով, թե որտեղ է վերջինս գտնվում: Նրանք արթնացրել են Իսա Աթամիրովին և տարել դուրս: Դրանից հետո, զինծառայողներից մեկն ասել է, որ նա բերի Իսա Աթամիրովի անձնագիրը, ինչը և նա արել է: Դրսում նա տեսել է երեք զրահամեքենա և մի քանի ՈւԱՁ մակնիշի ավտոմեքենա: Իսա Աթամիրովին նստեցրել են այդ զրահամեքենաներից մեկը: Երկրորդ դիմողը փորձել է հետևել Իսա Աթամիրովին, սակայն զինծառայողներից մեկը հրազենի խզակոթով հարվածել է նրա աջ ուսին, ինչի հետևանքով նա ընկել է զետմին և կորցրել գիտակցությունը: Վերջինս ուշքի է եկել արդեն տանը: Նա զգացել է աջ ուսի սուր ցավ, իսկ ձախ ոտքը եղել է արյունոտ և այտուցված: Նույն օրը նա հոսպիտալացվել է Արզուն քաղաքի հիվանդանոցում, նրա վիրավոր ոտքի վրա բեկակալներ են դրվել: Երկրորդ դիմողը ներկայացրել է բժշկական տեղեկանքը և ռենտգենային լուսանկարները:

55. 2004թ. հուլիսի 15-ին երկրորդ դիմողի ներկայացրած բժշկական տեղեկանքը և ռենտգենային երկու լուսանկարները կցվել են քրեական գործին:

56. 2004 թվականին քննության ընթացքում երկրորդ դիմողի նկատմամբ նշակվել է դատաբժշկական փորձաքննություն: Ակնհայտ է, որ այն չի իրականացվել:

57. 2008թ. հուլիսի 9-ին քննիչ Կ.-ն երկրորդ դիմողի նկատմամբ նշանակել է դատաբժշկական փորձաքննություն՝ առաջացած վնասվածքի բնույթը, տեղը, վաղեմությունը, ինչպես նաև առողջությանը պատճառված վնասի ծանրության աստիճանը պարզելու համար: Փորձագետին տրամադրվել է երկու ռենտգենյան լուսանկար, որոնք քրեական գործին են կցվել 2004թ. հուլիսի 15-ին: Բժշկական տեղեկանքը չի ներկայացվել:

58. 2008թ. հուլիսի 28-ին Չեչնիայի Հանրապետության առողջապահության նախարարության դատաբժշկական փորձաքննությունների բյուրոն (ԴԲՓԲ) հրաժարվել է փորձաքննություն իրականացնել, քանի որ նրան չեն տրամադրվել երկրորդ դիմողի հետագա առողջական վիճակի մասին բժշկական զննության փաստաթղթերը, որոնք քննիչի վարույթում ևս առկա չեն եղել:

59. Ըստ կառավարության փաստարկների՝ թիվ 42027 քր. գործի քննությունը դեռ չի ավարտվել:

60. Չնայած այն հանգամանքին, որ Դատարանը դիմել է Կառավարությանը՝ խնդրելով տրամադրել թիվ 42027 քրեական գործի նյութերը, վերջինս ներկայացրել է միայն Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով 2003թ. փետրվարի 20-ին քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման պատճենը, տիկին Ս.Ջ.-ի՝ 2003թ. փետրվարի 20-ի հարցաքննության արձանագրությունը, տիկին Ս.Ջ.-ին գործով տուժող ճանաչելու մասին 2004թ. հուլիսի 17-ին և երկրորդ դիմողի՝ նույն օրը 2004թ. հուլիսի 15-ին կատարված հարցաքննության պատճենը, 2008 թվականին դատաբժշկական փորձաքննություն նշանակելու մասին որոշումը և ԴԲՓԲ-ի՝ 2008թ. հուլիսի 28-ի պատասխանը:

61. Կառավարությունը նշել է, որ Դատարանին է ներկայացրել միայն այն փաստաթղթերը, որոնք «չեն վնասի օրենքով պաշտպանվող շահերը»՝ առանց այլ բացատրություն ներկայացնելու: Այնուհետև Կառավարությունը մանրամասնել է, որ իրավասու չէ պետության, ինչպես նաև քրեական դատավարության մասնակիցների շահերը ոտնահարող փաստաթղթեր տրամադրել: Կառավարությունը հղում է կատարել ՌԴ քր.դատ.օր.-ի 161-րդ հոդվածին:

a. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

62. Տե՛ս համապատասխան փաստաթղթերի ամփոփ շարադրանքը Ախմադովան և Սադուլևան ընդդեմ Ռուսաստանի (թիվ 40464/02, կետեր 67-69, 2007թ. մայիսի 10):

ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՆ ՍՊԱՌՎԱԾ ՉԼԻՆԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՓԱՍՏԱՐԿՆԵՐԸ

A. Կողմերի փաստարկները

63. Կառավարությունը փաստել է, որ դիմողների գանգատները՝ կապված իրենց ազգականի անհետացման հետ, պետք է համարել անընդունելի, քանի որ վերջիններս չեն սպառել իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցները: Կառավարությունը հավաստել է, որ Իսա Աթամիրովի անհետացման փաստի առիթով իրականացված քննությունը դեռ չի ավարտվել: Բացի դրանից, Կառավարությունը նշել է, որ դիմողները կարող էին պահանջել իրենց գործով տուժող ճանաչել, սակայն նրանք նման պահանջ չեն ներկայացրել: Եթե նրանք գործով նման կարգավիճակ ունենային, ապա կարող էին ցանկացած որոշում բողոքարկել դատախազություն կամ դատարան: Նաև Կառավարությունը նշել է, որ դիմողները կարող էին քաղաքացիական օրենսգրքի 151-րդ և 1069-րդ հոդվածներով սահմանված կարգով պահանջել պատճառված վնասի հատուցում:

64. Դիմողները վիճարկել են այս փաստարկը: Նրանք հավաստիացրել են, որ քրեական գործի քննությունն անարդյունավետ է եղել, իսկ ներկայացված բողոքներն արդյունք չեն տվել: Բացի դրանից, դիմողները նշել են, որ քրեական գործով քննությունն իր արդյունավետությունը կորցրել է դեռ իրականացման վաղ փուլում, քանի որ իշխանությունները պատշաճ միջոցառումներ չեն իրականացրել: Վկայակոչելով Դատարանի պրակտիկան՝ նրանք նշել են, որ ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցների սպառման նպատակով պարտավոր չէին դիմել քաղաքացիական դատարաններ:

B. Դատարանի գնահատականը

65. Դատարանը պետք է գնահատի կողմերի ներկայացրած փաստարկները Կոնվենցիայի և առկա պրակտիկայի լույսի ներքո (տե՛ս Էստամիրովը և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 60272/00, կետեր 73-74, 2006թ. հոկտեմբերի 12):

66. Դատարանը նշում է, որ Ռուսաստանի իրավական համակարգը իշխանության ներկայացուցիչների անիրավաչափ և անօրինական գործողությունների հետևանքով կրած վնասների հատուցման երկու ձև է նախատեսում՝ քրեական և քաղաքացիական դատավարություններ:

67. Ինչ վերաբերում է իշխանության ներկայացուցիչների անիրավաչափ և անօրինական գործողությունների հետևանքով պատճառված վնասների հատուցման համար ներկայացվող քաղաքացիական հայցին, Դատարանն այդ կապակցությամբ արդեն համանման մի շարք դեպքերով սահմանել է, որ նման հայցի ներկայացումը չի հանդիսանում Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով նախատեսված իրավական պաշտպանության անարդյունավետության հարցի լուծում (տե՛ս Խաչիկը և Ակայովան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 57942/00 և 57945/00, կետեր 119-121, 2005թ. փետրվարի 24 և վերը նշված Էստամիրովը և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի, կետ 77): Նշվածի լույսի ներքո Դատարանը նշում է, որ դիմողը պարտավոր չէր քաղաքացիական հայց ներկայացնել: Այս կապակցությամբ Կառավարության առարկությունները մերժվում են:

68. Քրեական դատավարությունը կարգավորող՝ Ռուսաստանի օրենսդրության մասին Դատարանն ընդգծում է, որ դիմողները հայտարարություն են ներկայացրել համապատասխան իրավասու մարմիններին Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով, իսկ իրավապահ մարմիններն այդ կապակցությամբ հայտնել են, որ 2003թ. փետրվարի 20-ից գործը քննության է առնվել: Դիմողները և Կառավարությունը վիճարկել են առևանգման փաստի առիթով իրականացված նախաքննության արդյունավետությունը:

69. Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության նախնական առարկությունները վերաբերում են գործի քննության արդյունավետությանը, որոնք սերտորեն կապված են դիմողի գանգատի հետ: Յետևաբար, Դատարանը որոշում է այս առարկությունները միասին քննարկել՝ քրեական գործի գնահատականը տալ գանգատի էությունից ելնելով, և գտնում է, որ այս խնդիրը պետք է դիտարկվի Կոնվենցիայի դրույթների ենթատեքստում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

70. Մեջբերելով Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը՝ դիմողը նշել է, որ իր ազգակցին կյանքից զրկել են զինծառայողները, իսկ իշխանության ներկայացուցիչներն արդյունավետ քննություն չեն իրականացրել այդ հանցագործությունը բացահայտելու համար: Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը սահմանում է, որ՝

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:

Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը:

2. Կյանքից զրկելը չի համարվում սույն հոդվածի խախտում, եթե այն հետևանք է ուժի գործադրման, ինչը բացարձակապես անհրաժեշտ է՝
- a. ցանկացած անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար,
  - b. օրինական ձերբակալում իրականացնելու կամ օրինական հիմքերով կալանավորված անձի փախուստը կանխելու համար,
  - c. խռովությունը կամ ապստամբությունը ճնշելու նպատակով օրենքին համապատասխան գործողություններ ձեռնարկելու համար»:

A. Կողմերի փաստարկները

71. Կառավարությունը հավաստել էր, որ ներպետական մարմինների քննության արդյունքում ստացված տվյալները չեն վկայում այն մասին, որ Իսա Աթամիրովն առևանգվել է Պետության աշխատակիցների կողմից, ինչպես նաև այն մասին, որ դաշնային ուժային կառույցները առևանգման գիշերը Նովի Ցենտորոյ գյուղում հատուկ միջոցառումներ են իրականացրել: Դիմողների ազգակիցն անօրինական զինված միավորումների անդամ չի եղել, ծրագրել է աշխատանքի անցել իրավապահ մարմիններում, և պետական իշխանության ոչ մի մարմին չի ընդունել նրա ձերբակալման փաստը: Իսա Աթամիրովի դին չի հայտնաբերվել: Դիմողների այն պնդումը, որ վերջինիս առևանգել են զինծառայողները, չի կարելի հաստատված համարել: Մասնավորապես, ներպետական քննության ընթացքում դիմողները նշել են, որ առևանգողները խոսել են ռուսերեն և չեչեներեն և, չնայած այն հանգամանքներին, որ նրանք դիմակներով չեն եղել, դիմողները չէին կարողանա ճանաչել նրանց: Դիմողները նաև չեն կարողացել հստակ ասել, թե որ ուղղությամբ է շարժվել այն զրահամեքենան, որով ենթադրաբար տարել են Իսա Աթամիրովին: Նրանք նաև չեն մտապահել զրահամեքենայի պետհամարանիշը: Այն հանգամանքը, որ առևանգողները եղել են զինված և զինվորական հագուստով, չի վկայում այն մասին, որ այդ անձինք զինծառայողներ էին:

72. Բացի դրանից, Կառավարությունը փաստել է, որ Իսա Աթամիրովի առևանգման փաստի առիթով իրականացված քննությունը համապատասխանել է Կոմվենցիայի պահանջներին, մասնավորապես՝ արդյունավետության պահանջին: Քրեական գործի հարուցումն իրականացվել է ժամանակին՝ համապատասխան իշխանության անկախ մարմինների կողմից: Քննության ընթացքում տարբեր իրավապահ մարմիններ հարցումներ և այլ հետազոտ միջոցառումներ են իրականացրել:

73. Դիմողները հավաստիացրել են, որ Իսա Աթամիրովին, անկասկած, առևանգել են Պետության աշխատակիցները, և նրան կարելի է մահացած համարել այս չճանաչված առևանգումից հետո: Նրանք նշել են, որ Կառավարությունը չի վիճարկում այն փաստը, որ Իսա Աթամիրովը 2003թ. փետրվարի 19-ին ձերբակալվել է մի խումբ զինված, զինվորական հագուստով անձանց կողմից, որոնք եկել էին զրահամեքենաներով և ՈւԼՁ մակնիշի ավտոմեքենաներով: Ինչ վերաբերում է զինվորական հագուստին, ապա պետք է նշել, որ Չեչնիայի Հանրապետությունում ռազմական գործողություններից հետո՝ 1999 թվականից մինչև 2003 թվականն այն չէր կարող վաճառվել ֆիզիկական անձանց: Չինվորական հագուստ կրող անձինք հայտնաբերվել են և նրանցից առգրավվել են այդ հագուստները: Դիմողները նաև նշել են, որ 2003 թվականին Չեչնիայի Հանրապետության տարածքում միայն Պետության ներկայացուցիչները կարող էին զրահամեքենա վարել: Բացի դրանից, նաև նշել են, որ ՈւԼՁ մակնիշի ավտոմեքենաները հանդիսանում են ռուսական զինվորականների սպառազինման մի մասը:

74. Դիմողները նաև վիճարկել են Կառավարության առարկությունները և նշել, որ իրենք չեն կարողացել մտապահել այդ զրահամեքենաների պետհամարանիշները և դրանց մեկնելու ուղղությունը, քանի որ առևանգումը տեղի է ունեցել վաղ առավոտյան և, բացի դրանից, դիմողներին կուրացրել էր հարձակվողների մոտ առկա լուսարձակների լույսը: Սակայն Կառավարությունը հղում է կատարել վկաներից մեկի ցուցմունքին, որում, մասնավորապես, ասված էր, որ մեքենաները շարժվել էին Արզունի ուղղությամբ: Նաև քննիչին տված ցուցմունքներում, որի արձանագրության պատճենները Կառավարությունը Դատարանին չէր ներկայացրել, երկրորդ դիմողը հստակ նշել է, որ մեքենաները շարժվել էին Արզունի կամ Խանկալի ուղղությամբ: Դիմողները նաև նշել են, որ 2003 թվականին գյուղն ամբողջովին գտնվել է իշխանության մարմինների հսկողության ներքո, նրանք նաև սահմանել էին հսկիչ անցակետեր: Բացի դրանից, առևանգման ժամանակ գյուղում պարետային ժամ էր հայտարարված, և միայն Կառավարությունը կարող էր խախտել այն: Եվ վերջապես, դիմողները խնդրել են Դատարանին հետևություններ անել այն բանից, որ Կառավարությունը չի ցանկացել գործին վերաբերող բոլոր փաստաթղթերը ներկայացնել:

75. Ինչ վերաբերում է քննությանը, դիմողները նշել են, որ այն անարդյունավետ է եղել, քանի որ իշխանությունները համապատասխան միջոցառումներ չեն իրականացրել: Մասնավորապես, իշխանություններն այդպես էլ ղեպքի վայրի զննություն չեն իրականացրել, չեն հարցաքննել իշխանության և ոչ մի աշխատակցի և սահմանափակվել են միայն գրավոր հարցումներով: Դիմողները չեն կարողացել ծանոթանալ գործի նյութերին, իրենք պատշաճ չեն ծանուցվել գործի քննության հետագա ընթացքի և կատարված փոփոխությունների մասին:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Կիրառելիություն

76. Կողմերի ներկայացրած փաստերի լույսի ներքո՝ Դատարանը գտնում է, որ գանգատը Կոնվենցիայով կարգավորվող իրավունքին և փաստին վերաբերող հարցեր է շոշափում, որոնց պարզաբանման համար անհրաժեշտ է գանգատն ըստ էության ուսումնասիրել: Բացի դրանից, Դատարանն արդեն նշել է, որ ներպետական իրավական միջոցների սպառված են եղել գանգատներն ըստ էության ուսումնասիրելիս (տե՛ս վերը՝ կետ 69): Հետևաբար, Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ ներկայացված գանգատը պետք է ընդունելի համարել:

2. Գործի էությունը

a. Իսա Աթամիրովի կյանքի իրավունքի ենթադրյալ խախտում

i. Ընդհանուր սկզբունքներ

77. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով երաշխավորված պաշտպանության լույսի ներքո՝ կյանքի իրավունքի ցանկացած խախտում պետք է մանրամասն ուսումնասիրության ենթարկվի՝ հաշվի առնելով ոչ միայն Պետության մարմինների գործողությունները, այլև ուղեկցող մյուս հանգամանքները: Ձերբակալված անձինք խոցելի վիճակում են գտնվում, այդ իսկ պատճառով իշխանությունները լուրջ պատասխանատվություն են կրում ձերբակալված անձանց մահվան կամ անհետացման դեպքում (տե՛ս նաև Օրիանն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 25656/94, 2002թ. հունիսի 18, կետ 326, ինչպես նաև այդտեղ մեջբերված դիրքորոշումը): Երբ վիճարկվող իրադարձություններն ամբողջությամբ կամ զլխավորապես վերաբերում են բացառապես պետության իրավասությանը, հատկապես այն դեպքերում, երբ ձերբակալված անձինք գտնվում են իշխանությունների հսկողության ներքո, կասկածներ են առաջանում ձերբակալման ընթացքում ձերբակալված անձանց մարմնական վնասվածքների կամ մահվան կապակցությամբ: Այս դեպքերում բավարար և համոզիչ ապացույցներ ներկայացնելու բեռն ընկնում է պետության վրա (տե՛ս, Սալման ընդդեմ Թուրքիայի [GC] թիվ 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII և Քակիսին ընդդեմ Թուրքիայի [GC], թիվ 23657/94, կետ 85, ECHR 1999-IV):

ii. Հաստատված փաստեր

78. Դատարանը նշում է, որ պրակտիկայի ընթացքում մշակվել են մի շարք սկզբունքներ, երբ անհրաժեշտ է գործի փաստը գնահատել այն դեպքում, երբ առկա են կողմերի տարակարծությունները դրանց վերաբերյալ, հատկապես, երբ խոսքը վերաբերում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով նախատեսված՝ անձի անհետացմանը (տե՛ս, այս սկզբունքների հակիրճ շարադրանքը Բագիրովան ընդդեմ Ռուսաստանի գործում, թիվ 69481/01, 103-109 կետեր, 2006թ. հուլիսի 27): Դատարանը նշում է, որ նման դեպքերում առաջին հերթին քննության են առնվում այն փաստերը, որոնց վերաբերյալ ապացույցներ են ներկայացված (տե՛ս, Իռլանդիան ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1978թ. հունվարի 18, կետ 161, Սերիա A, թիվ 25):

79. Դիմողները պնդել են, որ 2003թ. փետրվարի 19-ի առավոտյան, մոտավարապես ժամը 4-ին Իսա Աթամիրովն առևանգվել է ռուս զինծառայողների կողմից, որից հետո՝ անհետացել: Դիմողները Դատարանի ուշադրություն են հրավիրել այն հանգամանքի վրա, որ Կառավարությունը չի ցանկացել Դատարանին ներկայացնել գործին վերաբերող մի շարք փաստաթղթեր: Նրանք նաև նշել են, որ մի քանի հոգի, այդ թվում՝ երկրորդ դիմողը, ակամատես են եղել Իսա Աթամիրովի առևանգմանը: Դիմողներն ասվածի վերաբերյալ ներկայացրել են նաև գրավոր ցուցմունքներ:

80. Կառավարությունը փաստել է, որ Իսա Աթամիրովը 2003թ. փետրվարի 19-ին առևանգվել է գործով չբացահայտված մի խումբ զինված անձանց կողմից, որոնք եղել են զինվորական հագուստով և եկել են երեք զրահամեքենաներով ու երկու ՈւԱԶ մակնիշի ավտոմեքենայով: Սակայն Կառավարությունը հերքել է, որ այդ հանցանքը կատարած անձինք զինծառայողներ են և նշել է, որ գործով իրականացվող քննությունը դեռ չի ավարտվել:

81. Դատարանը նշում է, որ թեև Իսա Աթամիրովի առևանգման վերաբերյալ քրեական գործի նյութերը տրամադրելու բազմաթիվ միջնորդություններ է ներկայացրել, այնուամենայնիվ, Կառավարությունն այդ նյութերի մեծ մասը Դատարան չի ներկայացրել: Չորոշակիացված շրջանակի սուբյեկտների «օրենքով պաշտպանվող շահերի» վերաբերյալ Կառավարության փաստարկը Դատարանը հավաստի չի համարում, ինչպես նաև նշում է, որ քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածին հղում կատարելը բավարար հիմք չէ գաղտնի տեղեկությունները Դատարանի քննությանը չհանձնելու համար (տե՛ս, *Imakayeva v. Russia*, թիվ 7615/02, կետ 123, ECHR 2006-XIII (քաղվածքներ)):

82. Հիմք ընդունելով այս և վերոգրյալ սկզբունքները՝ Դատարանը ենթադրում է, որ կարող է Կառավարության վարքագծից հոգուտ դիմողների դատողություններ անել:

83. Հիմք ընդունելով դիմողների ցուցմունքները, տեղանքի նկարագրությունները և դրանց վերաբերյալ վկաների ցուցմունքները՝ Դատարանը գտնում է, 2003թ. փետրվարի 19-ին զինվորական մեքենաներով, մասնավորապես՝ զրահամեքենաներով, մի խումբ զինված և զինվորական հագուստով անձանց կողմից Իսա Աթամիրովի առևանգման վերաբերյալ դիմողները, ընդհանուր առմամբ, ներկայացրել են ամբողջական և հավաստի պատկեր: Դատարանը նշում է, որ այս տեղեկությունը

դիմողները ներկայացրել են ինչպես ներպետական մարմիններին, այնպես էլ՝ Դատարանին (տե՛ս վերը՝ կետեր 8-10, 18 և 54): Դատարանը նաև չի կարող չնշել, որ Կառավարության մատնանշած ցուցմունքներն ակնհայտորեն հաստատում են դիմողների ազգակցի առևանգման փաստը (տե՛ս վերը՝ կետեր 45, 50 և 51):

84. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի վիճարկել դիմողների և նրանց ազգականների ցուցմունքների հավաստիությունն առ այն, որ իրենց ազգականն առևանգվել է պարետային ժամին և, բացի դրանից, առևանգողները կարողացել են անխոչընդոտ անցնել գյուղի հսկիչ անցակետերը: Բացի դրանից, հսկիչ անցակետերի առկայությունը նշում է Կառավարությունը՝ հղում կատարելով դիմողների ցուցմունքներին (տե՛ս վերը՝ կետ 51-րդ):

85. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ այն փաստը, որ զինվորական մեքենաներով, մասնավորապես՝ զրահամեքենաներով եկած, զինվորական հագուստով, զինված մի խումբ անձինք պարետային ժամին անարգել անցել են հսկիչ անցակետը և ձերբակալել դիմողների ազգականին, բավարար են հանդգնվելու համար, որ այդ անձինք հանդիսացել են Պետության զինծառայողները, որոնք Իսա Աթամիրովի առևանգման գիշերը Նովի Ցետտորոյ գյուղում հատուկ միջոցառումներ են իրականացրել:

86. Դատարանը նաև նշում է, որ իշխանությանը դիմելիս դիմողները բազմիցս նշել են, որ Իսա Աթամիրովը ձերբակալվել է անհայտ զինծառայողների կողմից և խնդրել են այս վարկածի վերաբերյալ քննություն իրականացնել: Սակայն ավելի քան յոթ տարիների ընթացքում ոչ մի էական արդյունք չի նկատվել:

87. Դատարանը նշում է, որ այն դեպքում, երբ դիմողը բերում է *prima facie* փաստարկ, իսկ Դատարանը հնարավորություն չունի փաստերի հիման վրա համապատասխան դատողություններ անել, քանի որ բացակայում են գործին վերաբերող նյութերը, Կառավարությունը պարտավոր է կամ պատշաճ պատճառաբանություններ ներկայացնել այդ նյութերի բացակայության վերաբերյալ, կամ ներկայացնել առկա իրողության վերաբերյալ իր դատողություններն ու փաստերը: Այսպիսով, Կոնվենցիայի 2-րդ կամ 3-րդ հոդվածների ենթադրյալ խախտումների առկայության կամ բացակայության փաստի ապացուցման բեռը կրում է Կառավարությունը (տե՛ս, *Toğcu v. Turkey*, թիվ 27601/95, կետ 95, 2005թ. մայիս և *Akkum and Others v. Turkey*, թիվ 21894/93, կետ 211, ECHR 2005 II):

88. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Դատարանը հաստատված է համարում, որ դիմողները բավականին համոզիչ ապացույցներ են ներկայացրել առ այն, որ իրենց ազգականն առևանգվել է իշխանության ներկայացուցիչների կողմից: Կառավարության այն փաստարկը, որ քննության ընթացքում չի ապացուցվել, որ այդ անձինք իշխանության ներկայացուցիչներ են եղել, չի կարելի բավարար համարել և Կառավարությանը չի ազատում ապացուցման բեռի պարտականությունից: Հիմք ընդունելով, որ Կառավարությունն առանց հիմնավոր բացատրության Դատարանին չի ներկայացրել գործի վերաբերյալ նյութերը՝ Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ Իսա Աթամիրովը 2003թ. փետրվարի 19-ին ձերբակալվել է Պետության ներկայացուցիչների կողմից՝ գործով չբացահայտված հատուկ միջոցառում իրականացնելու ընթացքում:

89. Դատարանն այնուհետև նշում է, որ առևանգման օրվանից սկսած՝ Իսա Աթամիրովին վերաբերող ոչ մի նորություն չկա: Նրա անունը նշված չի եղել քննչական մեկուսարանում պահվող անձանց ցուցակում: Եվ վերջապես, Կառավարությանը ոչ մի տեղեկություն հայտնի չէ Իսա Աթամիրովի մասին՝ նրա ձերբակալումից հետո:

90. Հիմք ընդունելով նախկինում քննության առնված՝ Չեչնիայում անձանց անհետացման մի շարք դեպքեր (տե՛ս նախ՝ վերը նշված *Bazorkina U Imakayeva v. Russia*, ինչպես նաև *Luluyev and Others v. Russia*, թիվ 69480/01, ECHR 2006 ... (հատվածներ), *Baysayeva v. Russia*, թիվ 74237/01, 2007 ապրիլի 5, վերը նշված *Akhmadova and Sadulayeva v. Alikhadzhiyeva v. Russia*, թիվ 68007/01, 2007թ. հուլիսի 5), Դատարանը նշում է, որ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ եթե Չեչնիայի Հանրապետությունում զինված ընդհարումների ժամանակ ինչ-որ մեկին ձերբակալում էին, հետագայում սակայն այն չէր ապացուցվում, նման դեպքերում միանշանակ պետք է համարել, որ առկա է կյանքը վտանգող իրավիճակ: Իսա Աթամիրովի և յոթ տարիների ընթացքում նրա մասին որևէ տեղեկությունների բացակայությունն ապացուցում է վերոգրյալը:

91. Այս հանգամանքների լույսի ներքո, Դատարանը նշում է, որ առկա ապացույցները վկայում են, որ Պետության ներկայացուցիչների անօրինական ձերբակալումից հետո Իսա Աթամիրովին պետք է մահացած ճանաչել:

iii. Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի վերաբերյալ Պետության պարտավորությունները

92. Կյանքի իրավունքը երաշխավորող Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանվող այն դեպքերը, որոնց պարագայում կյանքից զրկվելն օրինաչափ է համարվում, հանդիսանում են Կոնվենցիայի հիմնաքարային դրույթներից, ինչը չի կարող մասնակիորեն մերժվել: Քննարկվող հոդվածով երաշխավորված պաշտպանության լույսի ներքո Դատարանը կյանքից զրկվելու ցանկացած դեպք ենթարկում է մանրակրկիտ քննության՝ հաշվի առնելով ոչ միայն Պետության ներկայացուցիչների գործողությունները, այլև դրանց ուղեկցող այլ հանգամանքներ (տե՛ս, *McCann and Others v. the United*

Kingdom, 1995թ. 27-ի որոշում, Սերիա A թիվ 324, էջեր 45-46, կետեր 146-147, *Avşar v. Turkey*, թիվ 25657/94, կետ 391, ECHR 2001-VII (հատվածներ):

93. Դատարանը նաև նշում է, որ դիմողների ազգականին պետք է մահացած ճանաչել նրա՝ իշխանության ներկայացուցիչների կողմից ձերբակալումից հետո անհետանալու պատճառով: Վերջինիս մահվան պատասխանատվությունը պետք է դրվի Պետության վրա:

94. Այս կապակցությամբ Դատարանը ենթադրում է, որ Իսա Աթամիրովի առնչությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

(b). Առևանգման քննության ոչ պատշաճ լինելու վերաբերյալ ենթադրություններ

95. Դատարանը բազմիցս նշել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան՝ կյանքի իրավունքի պաշտպանության պարտականությունը սահմանված է Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով, համաձայն որի՝ պետություններն իրենց իրավազորության ներքո գտնվող յուրաքանչյուրի համար ապահովում են այն իրավունքներն ու պարտականությունները, որոնք սահմանված են Կոնվենցիայով: Վերոնշյալ պարտականության լույսի ներքո, անձանց մահվան կամ վերջիններիս նկատմամբ բռնության կիրառման դեպքում պետությունը պարտավոր է պաշտոնապես և արդյունավետ քննություն իրականացնել (տե՛ս *mutatis mutandis* վերը նշված *McCann and Others*, էջ 49, կետ 161, և *Kaya v. Turkey*, 1998թ. փետրվարի 9-ի վճիռ, Reports 1998-I, էջ 324, կետ 86): Այդ քննության հիմնական խնդիրը կյանքի իրավունքի պաշտպանության ներպետական օրենսդրության արդյունավետ կիրառումն է, ինչպես նաև անձանց մահվան մեջ մեղավոր պաշտոնատար մարմիններին պատասխանատվության ենթարկելու երաշխիքն ապահովելը: Տուժողի հարազատների և ընտանիքի համար այդպիսի քննությունը պետք է լինի բաց, անկողմնակալ, արագ և առանց անհարկի ձգձգումների և ուղղված լինի հաստատելու, թե արդյոք կիրառված բռնությունն արդարացված է եղել, թե՛ ոչ, արդյոք առկա են այլ օրինական հիմքեր, և այս հարցերի կապակցությամբ կատարված քննությունը պետք է հասանելի լինի գործով շահագրգիռ անձանց (տե՛ս *Hugh Jordan v. the United Kingdom*, թիվ 24746/94, կետեր 105-109, 2001թ. մայիսի 4 և *Douglas-Williams v. the United Kingdom* (որոշում) թիվ 56413/00, 2002թ. հունվարի 8):

96. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը հրաժարվել է ներկայացնել թիվ 42027 գործին վերաբերող բոլոր փաստաթղթերը և տրամադրել միայն անհետ կորած անձի հարազատների դիմումները, հարցաքննությունների արձանագրությունների և տիկին Ս.Ջ.-ին տուժող ճանաչելու մասին որոշման պատճենները: Այդ պատճառով Դատարանը քննության արդյունավետությունը կգնահատի հիմք ընդունելով Կառավարության և, որոշ դեպքերում՝ դիմողների ներկայացրած փաստաթղթերը:

97. Անդրադառնալով գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողները, անմիջապես դեպքից հետո, հայտնել են իշխանություններին Իսա Աթամիրովի առևանգման մասին: 2003թ. փետրվարի 20-ին, այնպիսի առևանգման անմիջապես հաջորդ օրը, փաստի առիթով քրեական գործ է հարուցվել: Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ քրեական գործի հարուցումն անհապաղ է իրականացվել:

98. Բացի դրանից, Դատարանը պետք է գնահատի նաև ձեռնարկված միջոցառումների ծավալը: Կառավարության ներկայացրած փաստաթղթերից երևում է, որ 2003թ. փետրվարի 20-ին իշխանությունների ներկայացուցիչները հարցաքննել են տիկին Ս.Ջ.-ին և մեկ տարի անց վերջինիս ճանաչել որպես գործով տուժող: Ակնհայտ է, որ ավելի քան մեկ տարի հետո են իշխանության մարմինները որպես վկա հարցաքննել տիկին Ս.Ջ.-ի հարևանին և երկրորդ դիմողին: Ինչ վերաբերում է Կառավարության կողմից թվարկված մյուս միջոցառումներին, ապա համապատասխան փաստաթղթերի բացակայության պատճառով Դատարանը նշում է, որ չի կարող գնահատել ոչ միայն դրանց ժամանակին, այլև տեղին կատարված լինելը:

99. Եթե նույնիսկ ենթադրենք, որ այդ միջոցառումներն իրականացվել են, Դատարանը զարմացած է, որ իրականացված քննչական միջոցառումները կարող էին այդքան երկարաձգվել: Մասնավորապես, դժվար է պատկերացնել, թե ինչու են իշխանությունները երկրորդ դիմողին և պրն Ս.Ջ.-ին հարցաքննել քրեական գործը հարուցելուց ավելի քան մեկ տարի հետո, այն դեպքում, երբ վկաների ինքնությունը և գտնվելու վայրը քննությամբ հաստատված է եղել: Բացի դրանից, պարզ չէ, թե ինչու՞ Իսա Աթամիրովին հետախուզում հայտարարելու մասին կարգադրությունը մեկ տարի հետո ներկայացվել այլ իրավապահ մարմինների (տե՛ս վերը՝ կետ 48):

100. Ակնհայտ է, որ քննչական մի շարք կարևոր միջոցառումներ ընդհանրապես չեն իրականացվել: Մասնավորապես, գործով առկա չէ նախ՝ դեպքի վայրի զննության արձանագրությունը, ինչպես նաև չեն իրականացվել այլ վկաներ հայտնաբերելուն ուղղված միջոցառումներ: Ամենայն հավանականությամբ, չեն իրականացվել նաև զրահամեքենաների պատկանելությունը և դրանց գտնվելու վայրը պարզելուն ուղղված միջոցառումներ: Բացի դրանից չեն պարզվել նաև դրանց մեկնելու ուղղությունը, չնայած այն հանգամանքին, որ դիմողներն իրենց հարցաքննության ժամանակ նշել են մեկնելու հավանական ուղղությունը: Կառավարությունը նաև չի հարցաքննել որևէ զինծառայողի, որը դեպքի օրը հերթապահել է հսկիչ անցակետերից մեկում:

101. Ամենայն հավանականությամբ, այս գործողությունները կարող էին էական նշանակություն ունենալ, եթե դրանք իրականացվեին հանցագործության մասին հաղորդում ստանալուց կամ քրեական

գործ հարուցելուց անմիջապես հետո: Այս անհարկի ձգձգումները ոչ միայն ցուցադրում են իշխանությունների անտարբերությունը, այլև առաջացնում են լուրջ խախտումներ, քանի որ նման հանցագործությունը ենթակա է անհապաղ և բարեխիղճ քննության (տե՛ս, *Öneriyildiz v. Turkey [GC]*, թիվ 48939/99, կետ 94, ECHR 2004-XII):

102. Դատարանը նաև նշում է, որ թիվ 47027 քրեական գործով դիմողներից և ոչ մեկը տուժող չի ճանաչվել: Դիմողների ներկայացրած հարցումներն ու միջնորդությունները հիմնականում իշխանության մարմինների կողմից անպատասխան են մնացել, իսկ քննության վերաբերյալ տեղեկություններ դիմողներին չեն տրամադրվել: Սա նշանակում է, որ իշխանության մարմինները քննության նկատմամբ հասարակական հսկողություն չեն իրականացրել և չեն պահպանել մերձավոր ազգականների օրինական շահերը:

103. Եվ վերջապես, Դատարանը նշում է, որ գործի քննությունը մի քանի անգամ կասեցվել է և նորից վերսկսվել: Բացի դրանից, երկար ժամանակ դատախազությունը տվյալ գործի քննության ընթացքում ոչ մի միջոցառում չի իրականացրել:

104. Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն առարկություններին, որ կիրառելիության հարցը պարզելիս չպետք է գործն ըստ էության ուսումնասիրվի, քանի որ այն կապված է անհետացած անձի վերաբերյալ քրեական հետապնդման հետ, Դատարանը գտնում է, որ ժամանակ առ ժամանակ կասեցված և վերսկսված գործի քննությունն իրականացվել է անհարկի ձգձգումներով և տարիներ շարունակ էական արդյունք չի ունեցել:

105. Բացի դրանից, դիմողները հնարավորություն չեն ունեցել ծանոթանալ քննվող գործի նյութերին և համապատասխան ձևով տեղեկացված չեն եղել դրա քննության ընթացքի վերաբերյալ և, հետևաբար, հնարավորություն չեն ունեցել բողոքարկել իշխանության մարմինների գործողությունները կամ անգործությունը: Բացի դրանից, հաշվի առնելով, որ քննությունն ի սկզբանե անարդյունավետ է իրականացվել, վիճելի է դառնում, որ իրավական պաշտպանության միջոցները կարող էին որևէ դրական արդյունք ապահովել:

106. Դատարանի կարծիքով, Կառավարությունը նաև չի կարողացել բացատրել, թե վերը նշված իրավիճակում ինչպիսի դրական արդյունքներ կնկատվեին, եթե սույն գործով դիմողները ճանաչվեին որպես տուժողներ: Այս դեպքում, հաշվի առնելով, որ իշխանությունները տեղեկացված են եղել Իսա Այթամիրովի առևանգման, ինչպես նաև նրա ազգականների մասին և, բացի դրանից, երկրորդ դիմողին գործով հարցաքննել են որպես վկա, Դատարանը չի կարող համաձայնել Կառավարության այն առարկություններին, որ դիմողները չեն սպառել ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցները և կարող էին այլ քայլեր ձեռնարկել, մասնավորապես, կարող էին դիմել վարույթն իրականացնող մարմնին իրենց տուժող ճանաչելու համար:

107. Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության կողմից նշված իրավական պաշտպանության միջոցներն անարդյունավետ են եղել: Դատարանը մերժում է այս կապակցությամբ ներկայացված առարկությունները:

108. Վերոգրյալի լույսի ներքո՝ Դատարանը նշում է, որ իշխանությունները Իսա Այթամիրովի առևանգման կապակցությամբ արդյունավետ քննություն չեն իրականացրել, ինչի հետևանքով խախտվել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմը:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

109. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով դիմողները նշել են, որ իրենց ազգականի անհետացման, ինչպես նաև այդ կապակցությամբ բարեխիղճ քննություն չիրականացնելու հետևանքով իրենք կրել են հոգեկան տանջանքներ և սթրեսի ենթարկվել: Երկրորդ դիմողը նույնպես վիճարկել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը և նշել, որ Իսա Այթամիրովին առևանգած զինծառայողների կողմից ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի, իսկ իշխանություններն այդ կապակցությամբ արդյունավետ քննություն չեն իրականացրել: Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի փաստարկները

110. Կառավարությունը պնդել է, որ քննությամբ չի հաստատվել, որ ռուս զինծառայողներն են երկրորդ դիմողին մարմնական վնասվածքներ հասցրել: Բացի դրանից, Կառավարությունը նշել է, որ երկրորդ դիմողը չի սպառել ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցները, քանի որ դաժան վերաբերմունքի ենթարկվելու փաստի առիթով չի դիմել տեղի իրավապահ մարմիններին: Մասնավորապես, վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու փաստը նշված է եղել անմիջապես դեպքը կատարվելուց հետո՝ Իսա Այթամիրովի առևանգման մասին իրավապահ մարմիններ ներկայացված բողոքի, ինչպես նաև 2004թ. հուլիսի 15-ին դիմողին որպես վկա հարցաքննելու արձանագրության մեջ:

111. Ինչ վերաբերում է դիմողի հոգեկան ապրումներին, Կառավարությունը պնդել է, որ քննությանը չի հաստատվել, որ դիմողները ենթարկվել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված անմարդկային կամ վատ վերաբերմունքի:

112. Երկրորդ դիմողը պնդել է, որ վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու մասին ներկայացրած գանգատների վերաբերյալ նա սպառել է իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցները: Մասնավորապես, նա նշել է, որ իշխանություններն անմիջապես տեղեկացվել են, որ ինքը ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի և հարկադրված է եղել դիմել բժշկական օգնության: Նա քննչական մարմիններին մանրամասն նկարագրել է իր հետ տեղի ունեցածը և ներկայացրել համապատասխան բժշկական փաստաթղթեր, որոնք քննության ընթացքում տրամադրել է քննության մարմիններին:

113. Ըստ էության դիմողը պնդել է, որ Իսա Աթամիրովին առևանգող երկու զինծառայողներ իրեն ծեծի են ենթարկել և զրահանքենայից վայր գցել, ինչը տեղի է ունեցել Կառավարության կողմից հիշատակված մյուս վկաների ներկայությամբ: Դիմողը մանրամասն ներկայացրել է տեղի ունեցածը, ստացած վնասվածքները և դրանք բուժումն ապացուցող բժշկական փաստաթղթերը: Ներպետական իշխանության մարմինները վերցրել են այդ փաստաթղթերը, իսկ Կառավարությունը հրաժարվել է դրանք տրամադրել Դատարանին: Հետևաբար, դիմողը Դատարանի ուշադրությունն է հրավիրել այն փաստի վրա, որ ինքը ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի, իսկ ներպետական մարմիններն այդ կապակցությամբ համապատասխան քննություն չեն իրականացրել: Դիմողը նշել է *Aziyevy v. Russia* գործը (թիվ 77626/01, 2008թ. մարտի 20):

114. Դիմողները պնդել են, որ իրենք ծանր հոգեկան ապրումներ են ունեցել իրենց ազգականի անհետացման և այդ կապակցությամբ իշխանության մարմինների ցուցաբերած անտարբերության հետևանքով:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

a) Երկրորդ դիմողի նկատմամբ վատ վերաբերմունքի մասին գանգատները և այդ կապակցությամբ քննության բացակայությունը

115. Կառավարությունը պնդել է, որ երկրորդ դիմողն այս կապակցությամբ չի սպառել ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցները:

116. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դիմողները պետք է սպառեն միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերին համապատասխան իրավական պաշտպանության բոլոր ներպետական միջոցները: Բացի դրանից, Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետը պահանջում է, որ Դատարանին ներկայացվող գանգատներն առաջին հերթին բողոքարկվեն ներպետական մարմիններին, համենայնդեպս՝ այն մարմիններին, որոնք իրավասու են այդ գանգատների կապակցությամբ միջոցառումներ ձեռնարկել: Սակայն ներպետական իրավական պաշտպանության միջոցների շարքին չպետք է դասվեն անարդյունավետ և ոչ համարժեք իրավական միջոցները (տե՛ս, *Aksoy v. Turkey*, 1996թ. դեկտեմբերի 18, կետեր 51-52-րդ, *Reports of Judgments and Decisions 1996-VI* և *Akdivar and Others v. Turkey*, 1996թ. սեպտեմբերի 16, կետեր 65-67, *Reports 1996-IV*):

117. Դատարանի կարծիքով, Կառավարության պնդումներն իրար հակասում են, քանի որ նախ՝ նշվում է, որ երկրորդ դիմողը գանգատ չի ներկայացրել վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու մասին, այնուհետև նշվում է, որ այդ մասին հաղորդում է ներկայացվել Իսա Աթամիրովի առևանգման մասին գանգատը ներկայացնելիս (տե՛ս վերը՝ կետ 110):

118. Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն առարկությանը, որ երկրորդ դիմողը վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու մասին գանգատը ներկայացրել է ոչ իրավասու մարմնին և օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ, ապա պետք է նշել, որ Կառավարությունը չի կարողացել մատնացույց անել այն մարմնին, ում պետք է դիմողն իր գանգատները ներկայացներ: Համենայնդեպս, Դատարանի կարծիքով, այն փաստը, որ քննիչը դիմողից վերցրել է դեպքից հետո նրան պատճառված վնասվածքների վերաբերյալ բժշկական փաստաթղթերը և մի քանի անգամ դատաբժշկական փորձաքննություն նշանակելու փորձեր է կատարել, հաստատում է, որ ներպետական իշխանության մարմինները բավարար չափով տեղեկացված են եղել, որ դիմողը վատ վերաբերմունքի զոհ է եղել. և այդ հանգամանքը քննության չեն առել:

119. Դատարանն ընդհանուր առմամբ գտնում է, որ իշխանությունները տեղեկացված են եղել, որ երկրորդ դիմողը վատ վերաբերմունքի է ենթարկվել: Դատարանի կարծիքով, վատ վերաբերմունքի զոհ դառնալն անմիջականորեն կապված է Իսա Աթամիրովի առևանգման հետ: Այդ իսկ պատճառով վատ վերաբերմունքի զոհ դառնալու վերաբերյալ բողոքները չի կարելի հիմնավորված չհամարել այն պատճառաբանությամբ, որ չի նշվել առևանգման փաստի առիթով ներկայացված հայտարարության մեջ:

120. Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Դատարանը մերժում է ներպետական իրավական միջոցները սպառված չլինելու վերաբերյալ Կառավարության առարկությունները: Դատարանը գտնում է, որ

ներկայացված գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ այլ հիմքեր չկան գանգատն անընդունելի համարելու համար, այդ պատճառով այն պետք է ընդունելի համարել:

Ե) Դիմողների հոգեկան տառապանքների վերաբերյալ գանգատները

121. Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ այլ հիմքեր չկան գանգատն անընդունելի համարելու համար, այդ պատճառով այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Գործի էությունը

ա) Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման մասին գանգատ

(i) Ենթադրյալ վատ վերաբերմունք

122. Դատարանը կրկնում է, որ անմարդկային կամ վատ վերաբերմունքի ենթադրությունները պետք է հաստատված լինեն համապատասխան ապացույցներով: Այդ ապացույցները գնահատելիս Դատարանը կիրառում է ողջամիտ կասկածից դուրս գտնվող ապացուցման չափորոշիչները (տես *Ireland v. the United Kingdom* 1978թ. հունվարի 18, Սերիա A թիվ 25): Սակայն ավելացնում է, որ նման ապացույցները պետք է բխեն հստակ և փոխկապակցված դատողություններից կամ անալոգիայով անհերքելի կանխավարկածներից (տես, *Salman v. Turkey* [GC], թիվ 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII):

123. Դատարանը կրկնում է, որ վատ վերաբերմունքը պետք է հասած լինի նվազագույն սահմանին, որպեսզի համարվի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում: Այս սահմանի գնահատականը կախված է հետևյալ հանգամանքներից՝ գործի բոլոր հանգամանքների փոխկապակցվածություն, այն է՝ այդ վերաբերմունքի տևողությունը, հոգեկան և/կամ ֆիզիկական ազդեցությունը և, որոշ դեպքերում՝ սեռը, տարիքը կամ տուժողին պատճառված մարմնական վնասվածքներ մակարդակը (տես վերը նշված *Ireland v. the United Kingdom*, կետ 162, և *Jalloh v. Germany* [GC], թիվ 54810/00, կետ 67, ECHR 2006 IX): Դատարանը վերաբերմունքը գնահատում է որպես «անմարդկային», քանի որ այն, *ամենից զատ*, դիտավորյալ է կատարվել, տևել մի քանի ժամ անընդմեջ, որի հետևանքով անձը մարմնական վնասվածքներ է ստացել կամ ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքներ կրել (տես, *Labita v. Italy* [GC], թիվ 26772/95, կետ 118, ECHR 2006-IX): Վերաբերմունքը գնահատվում է որպես «արժանապատվությունը նվաստացնող» այն դեպքում, երբ անձի մոտ վախի, տագնապի կամ անլիարժեքության զգացում է առաջացնում կամ վիրավորում և ստորացնում է վերջինիս (տես վերը նշված *Jalloh*, կետ 68):

124. Անդրադառնալով գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի վիճարկում երկրորդ դիմողի ներկայացրած բժշկական փաստաթղթերը: Նաև չի վիճարկվում այն փաստը, որ այդ փաստաթղթերը հանձնվել են քննչական մարմնին: Դատարանը նաև նշում է, որ չնայած պաշտոնապես ներկայացված դիմումին, առանց որևէ հիմնավոր պատճառաբանության Կառավարությունը հրաժարվել է Դատարան ներկայացնել վերը նշված փաստաթղթերը: Դատարանի համար մեծ նշանակություն ունի այն փաստը, որ դիմողը չի կարողացել քննչական մարմնից հետ վերցնել այդ փաստաթղթերը:

125. Հիմք ընդունելով վերոգրյալ սկզբունքները՝ Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության ցուցաբերած վարքագծից կարող է հոգուտ երկրորդ դիմողի դատողություններ անել:

126. Դատարանն այնուհետև նշում է, որ Իսա Աթամիրովին առևանգած զինծառայողների կողմից երկրորդ դիմողի նկատմամբ վատ վերաբերմունք դրսևորելու հանգամանքը մանրամասն ու անընդմեջ նշվել է ներպետական քննության ընթացքում (տես վերը՝ կետեր 10, 11 և 54): Բացի դրանից, այն հանգամանքը, որ երկրորդ դիմողը վատ վերաբերմունքի զոհ է դարձել, որի հետևանքով նույնիսկ բժշկական օգնության է դիմել, հիշատակվում են նաև այլ վկաների ցուցմունքներում (տես վերը՝ կետեր 12 և 45): Հիմք ընդունելով այս հանգամանքները և այն, որ Կառավարությունը հրաժարվել է երկրորդ դիմողի վնասվածքներն ապացուցող փաստաթղթերը ներկայացնել, Դատարանը հաստատված է համարում, որ երկրորդ դիմողը ծեծի է ենթարկվել և վնասվածքներ ստացել այն անձանց կողմից, ովքեր առևանգել են Իսա Աթամիրովին և հանդիսացել են Պետության մարմինները (տես, ամենից զատ, վերը նշած *Aziyevy*, կետ 105): Բացի դրանից, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության կողմից ցուցաբերված վերաբերմունքը պետք է գնահատվի որպես «անմարդկային» և «արժանապատվությունը նվաստացնող»:

127. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

(ii) Քննության ենթադրյալ ոչ պատշաճությունը

128. Դատարանը կրկնում է, որ այն դեպքերում, երբ անձը Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու վերաբերյալ իշխանության մարմիններին գանգատ է

ներկայացնում, Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով սահմանված կարգով Պետությունը պարտավոր է «իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուրի համար ապահովել...Կոնվենցիայով սահմանված իրավունքներն ու ազատությունները»: Այս պարտավորությունը վերաբերում է ոչ միայն արդյունքներին, այլև կիրառված միջոցներին, ինչպես նաև ենթադրվում է, որ պետք է արդյունավետ պաշտոնական քննություն իրականացվի: Այդ քննությունը պետք է հնարավորություն ունենա հայտնաբերել և պատժել հանցանք կատարած անձանց:

129. Անդրադառնալով սույն գործի հանգամանքներին և հիմք ընդունելով Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ Դատարանի արած դատողությունները՝ Դատարանը գտնում է, որ շրջանային դատախազությունում 2003թ. փետրվարի 19-ին իրականացված՝ տիկին Մ.Ջ.-ի և երկրորդ դիմողի հարցաքննությունների արձանագրությունները, ինչպես նաև երկրորդ դիմողի բժշկական փաստաթղթերն իրենցից ներկայացնում են Պետության ներկայացուցիչների կողմից վատ վերաբերմունք կիրառելու վերաբերյալ «հատուկ բողոք», որը ենթադրում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված կարգով, իշխանության մարմիններն իրականացված խախտումները բացահայտելուն ուղղված միջոցառումներ պետք է իրականացնեն:

130. Սակայն Դատարանին տրամադրված սակավթիվ փաստաթղթերից երևում է, որ առկա են Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի դատավարական կողմի բազմաթիվ բացթողումներ, որոնք ամբողջությամբ վերաբերելի են նաև երկրորդ դիմողի ներկայացրած մյուս գանգատին՝ վատ վերաբերմունքի ենթարկվելու փաստին:

131. Դատարանը, սակայն, չի կարող չնշել, որ բժշկական փաստաթղթերը դիմողից վերցնելուց և նոր դատաբժշկական փորձաքննություն նշանակելուց բացի, քննության ընթացքում այլ միջոցառումներ չեն իրականացվել երկրորդ դիմողին վատ վերաբերմունքի ենթարկելու փաստը բացահայտելու ուղղությամբ: Ավելին՝ այս երկու գործողություններն իրականացվել են երկարատև ընդհատումներով, որի պատճառով կասկածի տակ է առնվում դրանց արդյունավետությունը:

132. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դեպքից մոտ մեկ տարի անց՝ 2004 թվականին, դիմողից բժշկական փաստաթղթերը վերցնելուց (տե՛ս վերը՝ կետ 55), իսկ ավելի ուշ՝ նշանակված դատաբժշկական փորձաքննությունից հետո (տե՛ս վերը՝ կետ 56)՝ հետագա չորս տարիների ընթացքում դեպքի կապակցությամբ ոչ մի միջոցառում չի իրականացվել: Նույնիսկ քննիչի կողմից նշանակված երկրորդ փորձաքննությունը հավանաբար նույնպես չի իրականացվել, որի պատճառները շարունակում են Դատարանին անհայտ մնալ (տե՛ս վերը՝ կետ 57):

133. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ երկրորդ դիմողի նկատմամբ կիրառված վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իշխանություններն իրականացրել են անարդյունավետ և ոչ մանրակրկիտ քննություն: Չտևաբար, այս առումով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի դատավարական կողմի խախտում:

(b) Քննության ենթադրյալ ոչ պատշաճությունը

134. Դատարանը բազմիցս նշել է, որ բռնության կիրառմամբ անձի անհետացման դեպքում վերջինիս մերձավոր ազգականները կարող են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով տուժող ճանաչվել: Այս բնույթի հանցագործությունների դեպքում խախտում է համարվում ոչ միայն անձի «անհետացման» փաստը, այլ այն, թե իշխանություններն ինչպիսի վերաբերմունք են ցուցաբերել հանցանքի կատարման մասին հաղորդումն ստանալուց անմիջապես հետո (տե՛ս *Orhan v. Turkey*, թիվ 25656/94, կետ 358, 2002թ. հունիսի 18 և վերը նշված *Imakayeva*, կետ 164):

135. Սույն գործով Դատարանը նշում է, որ դիմողները համարվում են անհետացած անձի մերձավոր ազգականները, իսկ երկրորդ դիմողը՝ վերջինիս ձերբակալման ակամատես վկա է եղել: Ավելի քան յոթ տարի նրանք անհետացած անձի մասին տեղեկություններ չեն ունեցել: Այդ ժամանակահատվածում դիմողներն ինչպես գրավոր, այնպես էլ անձամբ դիմել են տարբեր մարմինների և խնդրել գտնել Իսա Աթամիրովին: Չնայած գործադրած ջանքերին, դիմողներն այդպես էլ որևէ բացատրություն կամ տեղեկություն չեն ստացել իրենց ազգականի անհետացման փաստի վերաբերյալ: Հիմնականում Կառավարությունը ժխտել է ձերբակալման համար Պետության պատասխանատվությունը կամ ուղղակի հայտնել, որ առևանգման փաստի առիթով քննությունը դեռ շարունակվում է: Վերոգրյալի հետ անմիջական կապ ունեն նաև Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ընթացակարգային հարցերի վերաբերյալ Դատարանի կողմից արված հետևությունները:

136. Այսպիսով, Դատարանը հանգում է, որ առկա է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

137. Դիմողները նաև նշել են, որ Իսա Աթամիրովը ձերբակալվել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով սահմանված երաշխիքների խախտմամբ, որոնց համաձայն՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով...

с. անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմինն ենթակայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար...

...

2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ենթակայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին:

3. Սույն հոդվածի 1-ի կետի (с) ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն, և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ենթակայանալու երաշխիքներով:

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:

5. Յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն սույն հոդվածի դրույթների, ձերբակալման կամ կալանավորման զոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման:

A. Կողմերի փաստարկները

138. Կառավարության կարծիքով, քննությամբ պարզված չէ, որ Իսա Աթամիրովն ազատությունից զրկվել է: Նրա անունը գրանցված չի եղել քննչական մեկուսարանում պահվող անձանց ցուցակում, իսկ տարածաշրջանային իրավապահ մարմինները վերջինիս ձերբակալման մասին տեղեկություններ չեն ունեցել:

139. Դիմողները պնդել են իրենց գանգատը:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

140. Դատարանը գտնում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ այլ հիմքեր չկան գանգատն անընդունելի համարելու համար, այդ պատճառով այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Գործի էությունը

141. Դատարանն արդեն նշել է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը ժողովրդավարական երկրներում արգելում է անօրինական, ինքնական ձերբակալումը: Նաև Դատարանը նշում է, որ անօրինական ձերբակալումն ամբողջությամբ ժխտում է վերոնշյալ հոդվածով սահմանված երաշխիքները, և համարվում է լուրջ խախտում (տե՛ս *hiçek v. Turkey*, թիվ 25704/94, կետ 164, 2001թ. փետրվարի 27 և վերը նշված *Luluyev*, կետ 122):

142. Դատարանը հաստատում է, որ 2003թ. փետրվարի 19-ին Իսա Աթամիրովին իշխանության մարմինը ձերբակալել է: Սակայն ոչ մի տեղ նշում չկա այս մասին, ուստի պաշտոնապես հնարավոր չէ տեղեկանալ նրա հետագա ճակատագրի կամ գտնվելու վայրի մասին: Դատարանն այս հանգամանքն ինքնին համարում է լուրջ բացթողում, քանի որ հնարավորություն է տալիս իշխանության մարմիններին խուսափել պատասխանատվությունից, թաքցնել հետքերը և պատասխանատու չլինել ձերբակալված անձի հետագա ճակատագրի համար: Բացի դրանից, ձերբակալման տեղի և ժամանակի, ինչպես նաև առանց ձերբակալված անձի ազգանունը կամ ձերբակալման հիմքերը նշելու իրականացված միջոցառումը պետք է համարել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի իմաստով անհամատեղելի (տե՛ս վերը նշված *Orhan*, կետ 371):

143. Այնուհետև Դատարանը ենթադրում է, որ իշխանությունները պետք է մանրակրկիտ և անհապաղ քննություն իրականացնեին դիմողների ազգականի ձերբակալման, ինչպես նաև վերջինիս անհայտ ուղղությամբ տանելու առնչությամբ: Հիմք ընդունելով Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի փաստարկները՝ Դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ իշխանություններն անհապաղ և արդյունավետ միջոցառումներ չեն ձեռնարկել անձի անհետանալը կանխելու համար:

144. Վերոգրյալի լույսի ներքո՝ Դատարանը գտնում է, որ Իսա Այթամիրովը ենթարկվել է անհայտ ձերբակալման՝ առանց Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքների պահպանման: Սա հանդիսանում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքների և ազատությունների լուրջ խախտում:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

145. Դիմողները նշել են նաև, որ զրկված են եղել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածով սահմանված իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքից, համաձայն որի՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ում՝ սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե նման խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

A. Կողմերի պնդումները

146. Կառավարությունը պնդել է, որ իրենց պահանջներին համապատասխան, դիմողներին տրամադրվել են Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածով սահմանված իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցները, և իշխանությունները չեն խոչընդոտել նրանց այս իրավունքի իրացմանը: Դիմողներն իրավունք ունենին դատական կարգով բողոքարկելու իշխանության մարմինների գործողությունները կամ անգործությունը: Կառավարությունը նաև հայտնել է, որ քրեական դատավարության սուբյեկտները կարող են քաղաքացիական դատավարությամբ սահմանված կարգով նյութական վնասի հատուցում պահանջել: Ասվածը հաստատելու համար Կառավարությունը հղում է կատարել այն քրեական գործերին, որոնցով տուժողները նյութական վնասի հատուցում են ստացել իշխանության մարմիններից, օրինակ՝ դատախազությունից: Ընդհանուր առմամբ, Կառավարությունը պնդել է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

147. Դիմողները պնդել են իրենց գանգատները:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Կիրառելիություն

148. Դատարանը գտնում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ այլ հիմքեր չկան գանգատն անընդունելի համարելու համար, ուստի այն պետք է ընդունելի համարել:

2. Գործի էությունը

149. Դատարանը կրկնում է, որ այն պայմաններում, երբ անհետ կորած անձին հայտնաբերելուն ուղղված միջոցառումներն անարդյունավետ են եղել, որի հետևանքով անարդյունավետ կարելի է համարել նրա իրավական պաշտպանության այլ միջոցները, այդ թվում՝ նաև Կառավարության մեջբերած քաղաքացիաիրավական միջոցները: Յետևաբար, Պետությունը չի իրականացրել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածով սահմանված պարտականությունները (տե՛ս վերը նշված *Khashiyev and Akayeva*, կետ 183):

150. Այսպիսով, Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հետ մեկտեղ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում:

151. Ինչ վերաբերում է դիմողների՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ գանգատներին, ապա Դատարանը գտնում, որ այս դեպքում անհրաժեշտություն չկա առանձին քննության առնել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հետ մեկտեղ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտումը (տե՛ս՝ *Kukayev v. Russia*, թիվ 29361/02, կետ 119, 2007թ. նոյեմբերի 15 և *Aziyevy v. Russia*, թիվ 77626/01, կետ 118, 2008թ. մարտի 20):

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

152. Դիմողները նշել են, որ Կոնվենցիայով արգելված խտրական վերաբերմունքի զոհ են դարձել, քանի որ նշված հանցագործությունից տուժել են այն պատճառով, որ բնակվում են Չեչնիայում և ազգությամբ չեչեն են: Խտրական վերաբերմունքն արգելվում է Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածով, որը սահմանում է՝

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելը ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ

համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

153. Դատարանը նշում է, որ իրեն չի ներկայացվել որևէ ապացույց առ այն, որ համանման գործեր քննելիս դիմողների նկատմամբ, առանց օբյեկտիվ և բանական պատճառների, այլ կերպ են վարվել, կամ դիմողները նման զանգատներ են ներկայացրել ռուսական իշխանություններին: Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ սույն զանգատը հիմնավորված չէ:

154. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ բողոքի այս մասն ակնհայտ հիմնավորված չէ և, Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ հոդվածներով սահմանված կարգով, ենթակա է մերժման:

VII. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

155. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Նյութական վնասի հատուցում

156. Դիմողները պահանջել են հատուցել Իսա Աթամիրովի ձերբակալման և անհետացման հետևանքով վերջինիս աշխատավարձի կորուստը: Առաջին դիմողը պահանջել է ընդհանուր առմամբ 319,517,60 ռուսական ռուբլի (RUB) կամ համապատասխանաբար 9,153 եվրո (EUR): Երկրորդ դիմողը պահանջել է 331,803,02 ռուսական ռուբլի (մոտավորապես 9,505 եվրո):

157. Դիմողները նշել են, որ Իսա Աթամիրովը ձերբակալման պահին աշխատանք չի ունեցել, և այս պարագայում աշխատավարձի կորուստը պետք է հաշվել ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված նվազագույն աշխատավարձի չափով: Դիմողների հաշվարկներն արվել են մարմնական վնասվածքների և պատահարների հետևանքով մահվան դեպքերում 2008թ. Մեծ Բրիտանիայի ապահովագրական վճարումների կառավարական բաժնի ապահովագրական վճարումների աղյուսակի հիման վրա («Օգոստյան աղյուսակներ»): Դիմողները, նկատի ունենալով դրամի տարեկան 10% արժեզրկումը, հաշվարկել են Իսա Աթամիրովի ենթադրյալ աշխատավարձը և նշել, որ իրենցից յուրաքանչյուրը կարող էր վերջինիս դրամական եկամուտներից 15% աջակցություն ստանալ:

158. Կառավարությունն այս պահանջները հիմնավոր չի համարել և նշել է կերակրողին կորցնելու հետևանքով թոշակներ ստանալու ազգային մեխանիզմների առկայությունը:

159. Դատարանը կրկնում է, որ դիմողների պահանջած նյութական փոխհատուցման և Կոնվենցիայի խախտումների միջև առկա է ակնհայտ պատճառահետևանքային կապ, և նշում, որ նման դեպքերում տուժողները կարող են եկամուտների կորստի հատուցում պահանջել: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողների կողմից նշված եկամուտների կորստի և Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտումների միջև առկա է ակնհայտ պատճառահետևանքային կապ:

160. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և այն հանգամանքը, որ Իսա Աթամիրովը ձերբակալման պահին աշխատանք չի ունեցել, Դատարանը նպատակահարմար է գտնում որպես նյութական վնասի հատուցում առաջին դիմողին տրամադրել 5000 եվրո, իսկ երկրորդ դիմողին՝ 4000 եվրո՝ զուևարած նաև այդ զուևարը տրամադրելու հետ կապված բոլոր տեսակի հարկերը:

B. Բարոյական վնասի հատուցում

161. Որպես բարոյական վնասի հատուցում՝ դիմողները պահանջել են յուրաքանչյուրին 40000 եվրո՝ որպես իրենց ընտանիքի անդամի կորստի, այդ կապակցությամբ իշխանությունների ցուցաբերած անտարբերության և քննության վերաբերյալ տեղեկություններ չտրամադրելու պատճառով հոգեկան տանջանքների հատուցում: Երկրորդ դիմողը նույնպես բարոյական վնասի հատուցման պահանջ է ներկայացրել՝ իր նկատմամբ վատ վերաբերմունքը բացահայտելու ուղղությամբ իշխանությունների կողմից համապատասխան քննություն չիրականացնելու կապակցությամբ:

162. Կառավարությունը նշված զուևարները չափազանց մեծ է համարել:

163. Դատարանը գտել է, որ դիմողների ազգականի անօրինական ձերբակալման և կորստի փաստի առումով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ, 5-րդ և 13-րդ հոդվածների խախտում: Դիմողները ճանաչվել են որպես Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վերաբերմունքի զոհ իրենց ազգականի կորստի և իշխանությունների ցուցաբերած անտարբերության հետևանքով հոգեկան ապրումներ ունենալու իմաստով: Այդ պատճառով Դատարանը փաստում է, որ դիմողներին պատճառվել է բարոյական վնաս, որը կարող է հատուցվել միայն իրավունքների խախտման փաստի ճանաչմամբ: Դատարանն առաջին դիմողին տրամադրում է 40000 եվրո՝ որպես բարոյական վնասի հատուցում՝ զուևարած վճարման ենթակա հարկերը: Երկրորդ դիմողին Դատարանը տրամադրում է 25,000 եվրո՝ զուևարած վճարման ենթակա հարկերը:

C. Ծախսեր և ծախքեր

164. Դատարանում դիմողներին ներկայացնում էր «Իրավական նախաձեռնությունը Ռուսաստանում» կազմակերպությունը: Այս կազմակերպության աշխատակիցները ներկայացրել են ծախսերի և ծախքերի վճարման ցուցակ, որում ներառված է Մոսկվայում և Ինգոլշթեֆայում կատարված քննության և հարցումների ծախսերը, ներպետական իշխանության մարմիններին և Դատարանին ներկայացվող փաստաթղթերը, որոնց համար պահանջվող ծախսերը կազմում են համապատասխանաբար՝ մեկ ժամվա համար 50 և 150 եվրո: Ընդհանուր առմամբ, դիմողներին իրավաբանական ծախսերի համար պետք է վճարվի 6,949,51 եվրո գումար, որը պետք է փոխանցվի Նիդեռլանդներ՝ ներկայացուցիչների բանկային հաշվեհամարներին:

165. Կառավարությունը նշել է, որ պետք է վճարի միայն այն ծախսերն ու ծախքերը, որոնք դիմողներն իրականում կրել են և տեղավորվում են ողջամիտ սահմաններում (տե՛ս *Skorobogatova v. Russia* թիվ 33914/02 կետ 61, 2005թ. դեկտեմբերի 1):

166. Դատարանը նախ պետք է համոզվի, թե իրականում դիմողների կողմից նշված ծախսերն ու ծախքերն արդյոք իրականացվել են կամ արդյոք դրանք անհրաժեշտ են եղել, թե՛ ոչ (տե՛ս *McCann and Others v. the United Kingdom*, Սերիա A թիվ 324, 1995թ. սեպտեմբերի 27, կետ 220):

167. Հիմք ընդունելով իրավաբանական օգնության վերաբերյալ պայմանագրերը՝ Դատարանը գտնում է, որ նշված գումարը ողջամտության սահմաններում է և արտահայտում է նման օգնության համար դիմողների կրած ծախսերը:

168. Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թե արդյոք Դատարանում գործը ներկայացնելու համար անհրաժեշտ էին այդքան ծախսեր և ծախքեր, ապա Դատարանը, հիմք ընդունելով ներկայացված փաստաթղթերի սակավությունն ու այն, որ գործին վերաբերող մի շարք փաստաթղթեր Կառավարությունն առհասարակ չի ներկայացրել, գտնում է, որ դիմողներից այդքան շատ միջոցներ հավանական է, որ պահանջված չլինի: Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ գործին նախապատրաստվելու համար դիմողներից այդքան շատ ջանք չէր պահանջվում:

169. Հաշվի առնելով դիմողների զանգատների մի մասը՝ Դատարանն արդարացիորեն գտնում է, որ նրանց պետք է հատուցվի 5500 եվրո՝ գումարած նաև հարկերը, որոնք ենթակա են վճարման դիմողների կողմից նշված Նիդեռլանդների բանկային հաշվին այդ գումարը փոխանցելիս:

D. Տուգանային տոկոսներ

170. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանձվի եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՊՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶՅՆ

1. Վճռում է միավորել ներպետական օրենսդրությամբ իրավական պաշտպանության միջոցները չսպառելու վերաբերյալ Կառավարության առարկությունները և մերժել:
2. Միավորում է Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ, 5-րդ և 13-րդ հոդվածների հիման վրա ներկայացված զանգատները, դրանք ընդունելի է համարում, իսկ զանգատի մնացած մասը՝ անընդունելի:
3. Վճռում է, որ Իսա Այթամիրովի կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:
4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում այն մասով, որ իրականացված անարդյունավետ քննության արդյունքում Իսա Այթամիրովն անհետացել է:
5. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված երկրորդ դիմողի նկատմամբ վատ վերաբերմունք դրսևորելու հետ:
6. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված երկրորդ դիմողի նկատմամբ կիրառված վատ վերաբերմունքի անարդյունավետ քննության հետ:
7. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված դիմողների հոգեկան տանջանքների հետ:
8. Վճռում է, որ Իսա Այթամիրովի նկատմամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտում:
9. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտման մասով:
10. Վճռում է, որ զանգատները Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա քննելու անհրաժեշտություն չկա՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտումներն արձանագրելու կապակցությամբ:
11. Վճռում է,

a). որ վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, բացառությամբ դիմողների պահումները և ծախսերը, պետք է վճարի հետևյալ գումարները՝

i. 5000 (հինգ հազար եվրո) առաջին և 4000 (չորս հազար եվրո) երկրորդ դիմողին՝ որպես նյութական վնասի հատուցում՝ բացառությամբ դիմողի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման,

ii. 40000 (քառասուն հազար եվրո) առաջին և 25000 (քսանհինգ հազար եվրո) երկրորդ դիմողին՝ որպես բարոյական վնասի հատուցում՝ գումարած ցանկացած հարկ, որն անհրաժեշտ կլինի վճարել դիմողներին որպես նյութական վնասի հատուցում,

iii. 5500 (հինգ հազար հինգ հարյուր) եվրո ներկայացուցչության՝ Նիդեռլանդների բանկային հաշվի հետ կապված ծախսերի և ծախքերի վճարման համար՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը անհրաժեշտ կլինի վճարել դիմողներին,

(b) *Մերժում է* արդարացի բավարարման հետ կապված դիմողների պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և Ղատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն գրավոր հրապարակվել 2010թ. դեկտեմբերի 2-ին:

ՌՈՍՈՒՆՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

2010թ. դեկտեմբերի 16-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1951 թվականին և բնակվում է Կալինինգրադի տարածաշրջանի Կալինինգրադ քաղաքում:

A. Դիմողի դեմ քրեական վարույթը

1. Դիմողի ձերբակալումը

6. 2002թ. օգոստոսի 15-ին դիմողը և երկու այլ անձինք ձերբակալվել են Մոսկվայում՝ թմրամիջոցի վաճառքի կասկածանքով, ոստիկանական գաղտնի օպերացիայի ընթացքում:

7. Ըստ դիմողի՝ ոստիկանության աշխատակիցները հատուկ վատ վերաբերմունք են ցուցաբերել իր հանդեպ ձերբակալության ընթացքում, իր գրպանն են զցել թմրամիջոցների մի փոքր փաթեթ և տարել են իր փողերն ու մեքենայի փաստաթղթերը:

8. 2002թ. օգոստոսի 17-ին Մոսկվայի Օստանկինսկի շրջանի դատարանը որոշում է կայացրել դիմողին կալանավորելու մասին: 2002թ. օգոստոսի 19-ին դիմողը բողոքարկել է այդ որոշումը, սակայն նրա բողոքը քննության չի առնվել:

9. Չպարզված ժամանակ գործը քննող մարմինները, ըստ դիմողի, վերցրել են իր մեքենան:

2. Դատաքննությունը

10. Չպարզված ժամանակին դիմողին մեղադրանք է առաջադրվել թմրամիջոցների վաճառքի մեջ, և գործը փոխանցվել Մոսկվայի Օստանկինսկի շրջանի դատարան:

11. 2003թ. մարտի 28-ին Օստանկինսկի շրջանի դատարանը դիմողին մեղավոր է ճանաչել կազմակերպված խմբավորման կողմից առանձնապես խոշոր չափերով թմրամիջոցներ ձեռք բերելու, տեղափոխելու և վաճառելու մեջ: Դատարանը հաստատված է համարել, որ դիմողը, նրա երկու հանցակիցները և մի քանի այլ անձինք կազմակերպել են խումբ՝ թմրամիջոցներ վաճառելու նպատակով: Դիմողը տեղափոխել է թմրամիջոցները, ձևակերպել վաճառքը: Դատարանում նա հայտարարել է, որ երբևէ թմրամիջոցներ չի վաճառել, և որ գաղտնի գործակալները դիտավորյալ են զցել դրանք իր գրպանը: Դատարանը չի ընդունել դիմողի հայտարարությունները՝ հիմնվելով նրա հանցակիցների և ոստիկանության աշխատակիցների, անանուն վկա Ա.-ի ցուցմունքների, ինչպես նաև այլ նյութական ապացույցների վրա: Դատարանը դիմողին դատապարտել է ինը տարվա ազատազրկման՝ գույքի բռնագրավմամբ:

12. 2003թ. հուլիսի 22-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանն անփոփոխ է թողել դատավճիռը:

B. Դիմողի կալանքի պայմանները

1. Դիմողի հայտարարությունը

(a) Մոսկվայի IZ-77/2 կալանավայր

13. 2002թ. օգոստոսի 17-ից 2003թ. ապրիլի 2-ը դիմողը պահվել է Մոսկվայի IZ-77/2 կալանավայրում:

14. Առաջին տասն օրվա ընթացքում նրան պահել են թիվ 157 բանտախցում, որտեղ կալանքի պայմանները եղել են բավարար:

15. 2002թ. օգոստոսի 28-ին դիմողը տեղափոխվել է թիվ 283 բանտախուց, որը եղել է հարմարեցված վեց հոգու համար, ունեցել է հինգ կամ վեց մահճակալ, սակայն այնտեղ մնացել է ութ կալանավոր: Դիմողին այդ բանտախցում տրամադրվել է մեկ քառակուսի մետրից պակաս տարածք: Վեց ամսվա ընթացքում նա դուրս չի եկել ամենօրյա զբոսանքի: Նրան չեն տվել սպիտակեղեն: Զուգարանն առանձնացված չի եղել մնացած տարածքից, գտնվել է ճաշասեղանից՝ երկու մետր, իսկ մահճակալներից մեկ մետր հեռավորության վրա: Պատուհանները ծածկված են եղել փականներով և երկաթյա ճաղերով, որոնք սահմանափակել են բնական լույսի մուտքը: 2002թ. դեկտեմբերին, երբ

դրսում ջերմաստիճանի անկումը եղել է մինչև -20C, -28C աստիճան, բանտախուցը չի ջեռուցվել, պատերը պատվել են եղել սառցով, և դիմողն ստիպված քնել է վերնազգեստով: 2002թ. նոյեմբերին և դեկտեմբերին նա չի ընդունել ցնցուղ: Բանտախուցը լցված է եղել ծխով, քանի որ բոլոր կալանավորները ծխել են, մինչդեռ դիմողը ծխող չէ: Բանտախուցը լեցուն է եղել որդերով և խավարասերներով: Կալանավայրի վարչակազմին ուղղված դիմողի բողոքները մնացել են անպատասխան:

16. Անորոշ ժամանակ դատաքննությունից հետո դիմողը տեղափոխվել է դատապարտյալների համար նախատեսված բանտախուց, որտեղ չորս կամ հինգ բանտարկյալներ ստիպված են եղել կիսել մեկ մահճակալը և քնել հերթով:

(b) Մոսկվայի IZ-77/3 կալանավայր

17. 2003թ. ապրիլի 2-ից օգոստոսի 16-ը դիմողը մնացել է Մոսկվայի IZ-77/3 կալանավայրում՝ նախ թիվ 213 բանտախցում, ապա՝ թիվ 714-ում:

18. Թիվ 213 բանտախուցը նախատեսված է եղել 30 հոգու համար, սակայն այնտեղ մնացել է ավելի քան հարյուր բանտարկյալ: Բանտարկյալներն ստիպված են եղել քնել հերթով: Դիմողին չեն տվել սպիտակեղեն: Բանտախուցը լեցուն է եղել միջատներով, մլակներով, խավարասերներով, սակայն վարչակազմը չի տրամադրել հակահամաճարակային միջոցներ: Լույսը և հեռուստացույցը միշտ միացած են եղել: Բանտախցում չի եղել օդափոխիչ և այն եղել է ծխապատ: Դիմողը մշտապես տառապել է բարձր ճնշումից և քթի արյունահոսությունից, աճող մաշկաբորբից (դերմատիտից), կորցրել է իր քաշից ավելի քան քսան կիլոգրամ: Նստատեղի նյարդի բորբոքման և ջղարմատների բորբոքման (ռադիկուլիտի) սրացման արդյունքում նրա ոտքերը թմրել են՝ սահմանափակելով շարժվելու ունակությունը:

19. Չորոշված օր դիմողը տեղափոխվել է թիվ 714 բանտախուց, որը գտնվում էր ուղղիչ հիմնարկի բժշկական թևում, ուր նրան տվել են ճնշումն իջեցնող միջոցներ և ցավազրկող դեղեր:

(c) Սմոլենսկի IZ-67/1 կալանավայր

20. 2003թ. օգոստոսի 17-18-ը դիմողը կալանքի տակ է պահվել Սմոլենսկի IZ-67/1 կալանավայրում:

21. Դիմողի բանտախցում եղել են եռաշարք մահճակալներ, երկու կալանավորվածներ կիսել են մեկ մահճակալ: Սպիտակեղեն չի տրամադրվել: Բանտախուցը եղել է ծխով և միջատներով լեցուն: Ձուգարանն առանձնացված չի եղել մնացած մասից:

(d) Կալինինգրադի IK-8 ուղղիչ հիմնարկի թիվ 1 հիվանդանոց

22. 2004թ. հոկտեմբերի 27-ից 2005թ. փետրվարի 16-ը դիմողը մնացել է Կալինինգրադի IK-8 ուղղիչ հիմնարկի թիվ 1 հիվանդանոցում: Նրան չեն տրամադրել սպիտակեղեն կամ հիգիենայի այլ միջոցներ: Նրա բանտախցերը լեցուն են եղել ոջիլներով, միջատներով, խավարասերներով, և դիմողի մոտ սրվել է մաշկային մաշկաբորբը: Դիմողը պահվել է Շ.-ի հետ համատեղ, ով տառապել է շիզոֆրենիայով, ծանր տուբերկուլյոզով, բանտախցում է մնացել նաև -----ունեցող մի կալանավորված, որն ունեցել է արնահոսող վերքեր մարմնին, բայց օգտվել է ընդհանուր սպասքից: Նա պահվել է նաև այնպիսի անձանց հետ, որոնք տառապել են վարակիչ հեպատիտով: Սնունդն ու ջուրը եղել են վատորակ, և դիմողը զրկված է եղել ամենօրյա զբոսանքից:

2. Կառավարության դիրքորոշումը

(a) Մոսկվայի IZ-77/2 կալանավայր

23. Հիմնվելով IZ-77/2 կալանավայրի ղեկավարության կողմից կազմված 2008թ. հուլիսի 21-ի և 29-ի փաստաթղթերի վրա՝ Կառավարությունը հայտարարել է, որ 2002-2003 թվականներին IZ-77/2 կալանավայրի առավելագույն տարողունակությունը եղել է 2,110 անձ: Դիտարկվող ժամանակահատվածում հիմնարկում գտնվել է 3,194 կալանավոր: Դիմողը պահվել է թիվ 150 բանտախցում, որն ունեցել է 57.9 քառակուսի մետր տարածք, և թիվ 283 բանտախցում, որն ունեցել է 10.5 քառակուսի մետր տարածք:

24. Հիմնվելով վերը նշված փաստաթղթերի վրա՝ Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողը մշտապես ունեցել է առնվազն չորս մետր տարածք, առանձին քնելու տարածք, ինչպես նաև անկողին: Նրա բանտախուցն ունեցել է բավարար լուսավորություն և օդափոխություն, ինչպես նաև բավարար չափով տաքացվել է ձմռանը: Բոլոր բանտախցերում առկա երկաթյա բեկորներ համվել են Ռուսաստանի Դաշնության արդարադատության նախարարության 2002թ. նոյեմբերի 26-ի ցուցումի համաձայն: Բանտախցերը մշտապես ախտահանվել են, իսկ բանտախցերի պատուհանները ձմռանը եղել են ապակեպատ: Դիմողն շաբաթը մեկ անգամ ցնցուղ է ընդունել, իսկ անկողինը համապատասխանաբար փոխվել է:

25. Կառավարությունը հայտարարել է, որ հնարավոր չի եղել ցույց տալ դիմողի հետ բանտախցում համատեղ բնակվող անձանց հստակ թիվը՝ կալանավայրում գտնվող կալանավորների թվի մասին տեղեկություններ պարունակող համապատասխան գրանցամատյանի ոչնչացման պատճառով:

26. Կառավարությունը տրամադրել է նաև դիմողի՝ հազիվ ընթերցվող բանտախցի քարտը, համաձայն որի նրան տրամադրել են անկողին և սպասք:

(b) Մոսկվայի IZ-77/3 կալանավայր

27. Մոսկվայի IZ-77/3 կալանավայրում դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամանակ կալանավայրի առավելագույն տարողականությունը եղել է 1250 կալանավոր: Այնտեղ դիմողը պահվել է թիվ 202, 213 և 704 բանտախցերում, որոնք ունեցել են, համապատասխանաբար, 32,7, 28,5 և 36,2 քառակուսի մետր տարածք:

28. IZ-77/3 կալանավայրի վարչակազմի կողմից տրամադրված՝ 2008թ. հուլիսի 22-ի և 31-ի փաստաթղթերին և դիմողի բանտային քարտին հղում կատարելով՝ Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողը մշտապես ունեցել է առնվազն 4 քառակուսի մետր տարածք, առանձին քնելու տարածք և անկողին: Նրա բանտախցերում եղել է բավարար լուսավորություն, և ձմռանը դրանք բավականաչափ տաքացվել են: Բոլոր տեղերում առկա երկաթյա փականները հանվել են՝ Ռուսաստանի Դաշնության արդարադատության նախարարության՝ 2002թ. նոյեմբերի 26-ի ցուցմանը համապատասխան: Նրա բանտախցերը մշտապես հակամեխվել են, իսկ պատուհանները ձմռանը ապակեպատ են եղել: Դիմողը շաբաթը մեկ անգամ ցնցուղ է ընդունել, իսկ անկողինը համապատասխանաբար փոխվել է:

29. Կառավարությունը հայտարարել է, որ անհնարին է եղել պարզել դիմողի հետ բանտախցում համատեղ մնացող անձանց հստակ թիվը, քանի որ կալանավորների թվի մասին տեղեկություններ պարունակող գրանցամատյանը ոչնչացվել է:

30. Կառավարությունը ներկայացրել է IZ-77/3 կալանավայրի 2006թ. սեպտեմբերի 20-ի և ապրիլի 10-ի ոչնչացված փաստաթղթերի պատճենները: Առաջին պատճենի համաձայն՝ IZ-77/3 կալանավայրի հանձնաժողովը ոչնչացրել է հետևյալ փաստաթղթերը. կալանավայրում մաքրության ապահովման գործում ներգրավված կալանավորների ցուցակ, անվտանգության ու հսկողության գործում ներգրավված անձանց ցուցակ, պահակետի փաստաթղթեր, ստուգման ցուցակներ, ներքին գործերի մարմինների կառուցվածքային ստորաբաժանումների մասին դրույթներ, ինչպես նաև տարբեր կազմակերպությունների հետ առկա կապեր: 2006թ. ապրիլի 10-ի հաշվետվության համաձայն՝ այդ օրը IZ-77/3-ի ղեկավարներից բաղկացած հանձնաժողովը ոչնչացրել է հետևյալ փաստաթղթերը. անձնական կազմով ուսումնական մարզումների փաստաթղթերը, պլանային և ստուգիչ խուզարկությունների ակտերը, կալանավայրի մաքրությունն ապահովող անձանց ցուցակը, IZ-77/3-ի հսկողության պլանը, տարբեր կազմակերպությունների հետ հարաբերություններին վերաբերող փաստաթղթերը և IZ-77/3-ի ղեկավարության կողմից կայացված որոշումների պատճենները:

(c) Սնդեմսկի IZ-67/1 կալանավայր:

31. Դիմողի կալանավորման ժամանակ կալանավայրի առավելագույն տարողունակությունը եղել է 945 կալանավոր: Այնտեղ գտնվել է 894 կալանավոր: IZ-67/1 կալանավայրում դիմողը մնացել է թիվ 171 բանտախցում, որն ունեցել է 17.5 քառակուսի մետր տարածք:

32. Կառավարությունն այնուհետև նշել է, որ IZ-67/1 կալանավայրում դիմողի կալանավորման նյութական պայմանները նույնն են, ինչ վերը նկարագրված՝ IZ-77/2-ինը և IZ-77/3-ինը:

(d) Կալինինգրադի IK-8-ի թիվ 1 հիվանդանոց

33. Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ դիրքորոշում Կալինինգրադի IK-8-ի թիվ 1 հիվանդանոցի վերաբերյալ:

A. Դիմողի բուժօգնության վկայակոչվող թերությունները

34. 2004թ. օգոստոսին դիմողը, ըստ իր հայտարարության, դիմել է ատամնաբույժի օգնությանը և վճարել է դրա դիմաց: Մի քանի խորհրդակցություններից հետո հիմնարկի հիվանդանոցի ղեկավարը մերժել է բուժման շարունակությունը, որը դիմողին պատճառել է ֆիզիկական և հոգեկան տառապանք, քանի որ նա անկարող է եղել ուտել:

35. 2004թ. օգոստոսի 11-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել հիմնարկի հիվանդանոց իր տեսողության վատթարացման մասին, սակայն բուժումը մերժվել է:

36. Մեկ ամիս անց, երբ դիմողը փաստորեն անկարող է եղել տեղաշարժվել, վարչակազմը նշանակել է, դիմողի կնոջ կողմից վճարվող, ակնաբույժ՝ դիմողին հետազոտելու նպատակով: Նրա մոտ ախտորոշվել է երկու աչքի ցանցաթաղանթային պառակտում, որի պատճառով խորհուրդ է տրվել անհապաղ կատարել վիրահատություն:

37. 2004թ. հոկտեմբերին դիմողը տեղափոխվել է Կալինինգրադի IK-8-ի թիվ 1 հիվանդանոց:

38. Պարզվում է, որ անտեսելով դիմողի անընդմեջ խնդրանքները՝ նա չի հետազոտվել որևէ մասնագետի կողմից մինչև 2004թ. դեկտեմբեր:

39. 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին դիմողը հետազոտվել է ակնաբույժի կողմից, ով ախտորոշել է երկու աչքերի ցանցաթաղանթային պառակտում:

40. 2004թ. դեկտեմբերի 22-ին բժշկական խորհուրդը եզրակացրել է, որ դիմողի հիվանդությունն անհամատեղելի է նրա շարունակվող կալանքի հետ: 2005թ. փետրվարի 16-ին նա դուրս է գրվել հիվանդանոցից:

41. 2005թ. ապրիլի 8-ին դիմողը տեսողության կորստի պատճառով ստացել է հաշմանդամի կարգավիճակ:

42. Կալինինգրադի Ցենտրալնի շրջանի դատարանի՝ 2005թ. մայիսի 13-ի որոշմամբ դիմողն ազատ է արձակվել առողջական վիճակի պատճառով:

D. Աչքի բուժումը մերժելու հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցման վարույթը

43. 2006թ. մարտին դիմողը բողոքներ է ներկայացրել IK-9, IK-8 ուղղիչ հիմնարկների, Ֆինանսների նախարարության դեմ՝ պահանջելով 50,000 եվրո (EUR)՝ բուժօգնություն տրամադրելը մերժելու հետևանքով պատճառված նյութական վնասի դիմաց, որի պատճառով նա կորցրել է տեսողությունը: Պարզվում է, որ վարույթների ընթացքում դիմողի շահերը պաշտպանել է նրա կողմից ընտրված փաստաբանը:

44. Կալինինգրադի Ցենտրալնի շրջանի դատարանի 2007թ. մարտի 26-ի վճռով դիմողի հայցը բավարարվել է մասնակիորեն: Վճռի համաձայն.

«... Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայության Կալինինգրադի տարածաշրջանային վարչության բժշկական բաժնի ղեկավարի 2005թ. ապրիլի 4-ի պատասխանից հետևում է, որ [դիմողը] գտնվել է բժշկական հսկողության ներքո OM-216/9 ուղղիչ հիմնարկի բժշկական բաժնում 2003թ. սեպտեմբերի 10-ից: Նա հետազոտվել է բժշկական կոլեգիայի կողմից, որը եզրակացրել է, որ նրա առողջական վիճակը բավարար է: 2004թ. աշնանից դիմողն սկսել է նկատել իր տեսողության կտրուկ վատթարացում: 2004թ. հոկտեմբերի 20-ից նա հետազոտվել է ակնաբույժի կողմից: Սկզբնական ախտորոշումն է եղել «երկու աչքերի ցանցաթաղանթային երկրորդական պառակտում: Ախտորոշումը հաստատելու նպատակով [դիմողը] տեղավորվել է թիվ 1 հիվանդանոցում, որտեղ մնացել է 2004թ. դեկտեմբերի 1-ից մինչև 2005թ. փետրվարի 16-ը և ստացել է առկա (ստացոնար) բուժում, ինչպես նաև անցել է ռենտգենյան հետազոտություն: Նրան ախտորոշել են երկու աչքի ցանցաթաղանթային լրիվ պառակտում»:

...

Դատարանի կողմից հարցաքննված վկա Ա.-ն հայտարարել է, որ հետազոտել է դիմողին, նրա կնոջ խնդրանքով, 2004թ. հոկտեմբերի 20-ին IK-9 ուղղիչ հիմնարկում: Նա ախտորոշել է դիմողին [երկու աչքի ցանցաթաղանթային պառակտում]: Նա նշել է, որ դիմողին անհրաժեշտ է անցնել հետազոտություն հիվանդանոցում:

...

Բուժ. խորհուրդն իր թիվ 98 հաշվետվությունում հաստատել է հետևյալը.

խորհրդի մոտ առկա նյութերը թույլ չեն տալիս հաստատել հստակ ժամանակահատվածը, որի ընթացքում դիմողը ձեռք է բերել հիվանդությունը, որի արդյունքում նա դարձել է հաշմանդամ:

Այդուհանդերձ, հիմնավոր կլինի եզրակացնել, որ հիվանդությունը (երկու աչքի ցանցաթաղանթային պառակտում, որի արդյունքում դիմողին տրվել է հաշմանդամի կարգավիճակ) սկսել է զարգանալ 2004թ. հունիսի 15-ից, երբ դիմողն առաջին անգամ բողոքել է աչքերում սև կետերի պարբերաբար առաջացումից և տեսողության վատթարացումից:

Գործի նյութերը և բժշկական փաստաթղթերը հետազոտելուց հետո խորհուրդը հայտնաբերել է մեծ կոպիտ սխալներ դիմողի ախտորոշման և բուժման մեջ, երբ վերջինս մնացել է թիվ 1 հիվանդանոցում.

- չնայած տեսողության վատթարացման մասին բողոքին և 2004թ. հոկտեմբերի 27-ին երկու աչքերում ցանցաթաղանթի պառակտման ախտորոշման առթիվ լրացուցիչ ակնաբուժական հետազոտություն նշանակելու խնդրանքին, դիմողը ժամանակին չի ենթարկվել հետազոտության: Նա հետազոտություն է անցել միայն 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին, այն է՝ հիվանդանոց ընդունվելուց երկու ամիս անց, ինչը հսկայական բացասական հետևանքներ է թողել նրա տեսողության վրա.

- «երկու աչքերի ցանցաթաղանթային պառակտում» ախտորոշումից հետո հիվանդանոցում հետազոտվելիս դիմողը չի անցել աչքի գերծայնային հետազոտություն, որը նշանակվել էր 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին: Դա անհրաժեշտ էր պարզելու համար հիվանդության պատճառը, որը կարող էր պատճառված լինել վնասվածքի, նորագոյացության կամ չափազանց մեծ ֆիզիկական լարվածության արդյունքում:

Հատուկ բժշկական խորհրդի եզրակացության համաձայն՝ դիմողը տառապում է երկու աչքերի ցանցաթաղանթային լրիվ պառակտում, որի արդյունքում առաջացել է լրիվ կուրություն: Անհնարին է պարզել դրա ճշգրիտ պատճառները՝ հատկապես կապված թիվ 1 հիվանդանոցում դիմողի հետազոտության և բուժման թերությունների հետ:

...

Դիմողի բժշկական փաստաթղթերում առկա տվյալների համաձայն՝ 2000 թվականին նա տառապել է երկու աչքերի թեթև կարճատեսությամբ՝ 0,2 աչքային, 0,1 ձախ աչքային, որն հասել է մինչև 1,0:

Ավելին, դիմողի աչքի խնդրի մեծացումը թույլ է տալիս մասնագետների խորհրդին եզրակացնելու, որ բարձր ճնշումը չի եղել երկկողմանի ցանցաթաղանթային պառակտման խորացման համար:

Դիմողի հիվանդությունը, որի հետևանքով նա դարձել է հաշմանդամ, ունի հստակ պատճառական կապ նրա բուժման թերությունների հետ:

Չնայած այն փաստին, որ հնարավոր չի եղել պարզել դիմողի հիվանդության կոնկրետ պատճառը, կոպիտ խախտումներ են տեղի ունեցել՝ կապված դիմողի հետազոտության և բուժման հետ: 2004թ. հոկտեմբերի 20-ին ակնաբույժի կողմից կատարված առաջին հետազոտության ընթացքում վերջինս ախտորոշել է դիմողին երկկողմանի ցանցաթաղանթային պառակտում՝ բիբի մշտապես կարմրելու հակումով, ինչը ցույց է տալիս, որ հենց այդ ժամանակ դիմողը չի տառապել լրիվ ցանցաթաղանթային պառակտմամբ, և ժամանակին բուժում ստանալու դեպքում դրական ելքը, ներառյալ տեսողության մասնակի պահպանումը չէր բացառվի: 2004թ. դեկտեմբերի 20-ին դիմողն արդեն ախտորոշել են լրիվ երկկողմանի ցանցաթաղանթային պառակտում:

Յետևաբար, դիմողին պրոֆեսիոնալ ակնաբուժական վիրահատությամբ ապահովելը հետաձգելը ճակատագրական դեր է կատարել նրա կուրանալու հարցում:

Հաշվի առնելով գործով վերը նշված հանգամանքները՝ դատարանը գտնում է, որ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում դիմողի հետազոտման և բուժման թերությունները, որոնք առաջացրել են նրա կուրությունը, պատճառել են նրան ֆիզիկական և հոգեկան տառապանքներ:

Այդ հանգամանքների ներքո և հաշվի առնելով դիմողի հոգեկան և ֆիզիկական տառապանքը, որը պատճառվել է նրան ազատագրվման ընթացքում ոչ պատշաճ բժշկական օգնության արդյունքում, ինչն էլ հանգեցրել է կուրության, դատարանը հիմնավոր է համարում նրան 300,000 ռուբլի տրամադրելը՝ որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում՝ ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության ֆինանսների նախարարության:

45. Վճռի կայացման օրն ընդունված հատուկ որոշմամբ Ցենտրալնի շրջանի դատարանը պարտավորեցրել է Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայությանը և Դատավճիռների կատարման Կալինինգրադի տարածքային դեպարտամենտին ուշադրություն դարձնել այն փաստին, որ դիմողի գործի քննությամբ բացահայտվել են Կալինինգրադի ուղղիչ հիմնարկներում դատապարտյալների համար բժշկական օգնության կազմակերպման թերություններ, որոնք լրջորեն վտանգել են նրանց կյանքը և առողջությունը: Երկու պաշտոնատար անձանցից պահանջվել է տեղեկացնել դատարանին ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված համապատասխան ժամկետներում ձեռնարկված միջոցների մասին:

46. Այդ պահանջի արդյունքները պարզված չեն:

47. 2007թ. մայիսի 30-ին Կալինինգրադի շրջանային դատարանը մերժել է դատախազի բողոքն ընդդեմ 2007թ. մարտի 26-ի վճռի: Հատկապես այն մերժել է դատախազի փաստարկն առ այն, որ փոխհատուցման չափը եղել է չափազանց, և գտել է, որ այն հիմնավոր է և համապատասխան:

48. 2007թ. մարտի 26-ի վճիռը բողոքարկելու արդյունքում 2007թ. մայիսի 30-ին կայացված որոշումն ուղարկվել է դիմողի ընտանիքին՝ «Ռոմիտսվի» փոխարեն «Ռոմախով» անվամբ:

E. 2007թ. մարտի 26-ի վճռի կատարումը

1. Կառավարության գնահատականը

49. 2007թ. մայիսի 30-ին Կալինինգրադի Ցենտրալնի շրջանի դատարանի վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ:

50. 2007թ. օգոստոսի 24-ին Ռուսաստանի Դաշնության ֆինանսների նախարարությունը դիմողից՝ ստացել է չհստակեցված «կատարողական թերք» վերը նշված վճռի կապակցությամբ:

51. 2007թ. հոկտեմբերի 17-ին Ֆինանսների նախարարությունը դիմողից կրկին ստացել է չհստակեցված «կատարողական թերք»:

52. 2007թ. նոյեմբերի 21-ի նամակով Ֆինանսների նախարարությունը վերադարձրել է դիմողին փաստաթղթերի առաջին փաթեթը, քանի որ նա չէր ներկայացրել վճռի պատշաճ պատճենը և իր բանկային տվյալները:

53. 2007թ. դեկտեմբերի 5-ի նամակով Նախարարությունը դիմողին է վերադարձրել փաստաթղթերի երկրորդ փաթեթը, քանի որ նա կրկին չի ներկայացրել վճռի պատշաճ պատճենը և իր բանկային տվյալները:

54. 2008թ. փետրվարի 13-ին Ֆինանսների նախարարությունն ստացել է պահանջվող փաստաթղթերը:

55. 2008թ. մայիսի 29-ին 300,000 ռուսական ռուբլի (RUB) փոխանցվել է դիմողի բանկային հաշվին:

56. Ի պաշտպանություն իր հայտարարությունների, Կառավարությունը ներկայացրել է 2008թ. մայիսի 29-ի վճարման օրդերի պատճենը, համաձայն որի 300,000 ռուբլի փոխանցվել է դիմողի հաշվին հենց այդ օրը:

2. Դիմողի դիրքորոշումը

57. Ըստ դիմողի՝ 2007թ. մարտի 26-ի վճռի կատարման հետաձգումն առաջացել է այն փաստի պատճառով, որ առաջին ատյանի դատարանը սխալ է գրել իր ազգանունն ինչպես վճռում, այնպես էլ կատարման թերթիկում:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

A. Նախնական կալանքի վայրերում բանտային ռեժիմի կանոնները (ինչպես հաստատվել է Արդարադատության նախարարության թիվ 148 որոշմամբ, 2000թ. մայիսի 12)

58. 42-րդ կանոնը նախատեսում է, որ կալանավորված բոլոր կասկածյալներին ու մեղադրյալներին, ի թիվս այլ իրերի, պետք է տրամադրվի մահճակալ, անկողնային պարագաներ, այդ թվում՝ դոշակ, բարձ ու վերմակ, անկողնու սպիտակեղեն, այդ թվում՝ երկու սավան եւ բարձ, մեկ սրբիչ, սպասք՝ պատառաքաղ, դանակ, այդ թվում՝ ափսե, գավաթ, գդալ, ինչպես նաև սեզոնային հագուստ (եթե բանտարկյալը չունի իր սեփական հագուստը):

59. 44-րդ կանոնը նախատեսում է, որ նախնական կալանքի վայրերում բանտախցերը ապահովված լինեն ձերբակալվածների թվաքանակին համապատասխան սեղաններով ու նստարաններով, սանիտարական հարմարություններով, հոսող ջրով, ինչպես նաև ցերեկային եւ գիշերային լուսավորությամբ:

60. 46-րդ կանոնը նախատեսում է, որ բանտարկյալներին օրական մատուցվի երեք տաք ուտեստ՝ Ռուսաստանի կառավարության կողմից սահմանված նորմերին համապատասխան:

61. 47-րդ կանոնին համապատասխան՝ բանտարկյալներն առնվազն շաբաթը մեկ անգամ ոչ պակաս, քան տասնհինգ րոպե ցնցուղից օգտվելու իրավունք ունեն: Ցնցուղից հետո նրանց պետք է տրվի թարմ սպիտակեղեն:

62. 143-րդ կանոնը նախատեսում է, որ բանտարկյալներին կարող են այցելել իրենց փաստաբանները, ընտանիքի անդամները կամ այլ անձինք՝ քննիչի կամ քննչական մարմնի գրավոր թույլտվությամբ: Այցելությունների թիվը սահմանափակված է ամսական երկու անգամով:

B. Պատիժների իրականացման դաշնային ծառայության թիվ 7 հրաման, 2005թ. հունվարի 31

63. Պատիժների իրականացման դաշնային ծառայության 2005թ. հունվարի 31-ի թիվ 7 հրամանը վերաբերում է «Նախնական կալանքի վայրերի» ծրագրի իրականացմանը:

64. Ծրագիրը նպատակադրված է նախնական կալանքի վայրերի գործունեության բարելավմանը, ապահովմանը ռուսական օրենսդրության պահանջներին դրանց համապատասխանության: Այն հստակորեն ընդունում է նախնական կալանքի վայրերի գերբնակեցվածության խնդիրը եւ ձգտում է խնդիրը լուծելու նպատակով նվազեցնել եւ կայունացնել կալանավորների թիվը: Ծրագիրում նշված է նախնական կալանքի СИЗО no. 3 (IZ-77 / 3) կենտրոնը:

III. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԸ

65. Եվրոպական կոմիտեի ընդհանուր Ձեկույցներից համապատասխան քաղվածքները՝ Խոշտանգումների եւ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը կանխելու վերաբերյալ («The CPT»), նախատեսում են հետևյալը.

2-րդ Գլխավոր զեկույցից քաղվածքներ [CPT / Inf (92), 3]

«46. Գերբնակեցման հարցն ուղղակիորեն վերաբերում է CPT-ի պահանջներին: Բանտում բոլոր ծառայությունները եւ գործողությունները կարող են հակառակ ազդեցություն ունենալ, եթե դրանք անհրաժեշտ է իրականացնել ավելի մեծ թվով կալանավորների համար, քան նախատեսված է, կյանքի ընդհանուր որակը կարող է զգալիորեն նվազել: Ավելին, բանտի կամ դրա մի մասի գերբնակեցման մակարդակը կարող է ինքնին լինել անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող՝ ֆիզիկական տեսանկյունից:

47. Գործողությունների բավարար ծրագիրը (աշխատանքի, կրթության, սպորտի եւ այլն) կարելու է նշանակություն ունի բանտարկյալների դյուրակեցության համար... Բանտարկյալները չեն կարող պարզապես փակված մնալ իրենց խցերում շաբաթներ, ամիսներ շարունակ, անկախ նրանից, թե ինչպիսին են բանտախցերի կենցաղային առարկաներով ապահովվածության պայմանները: CPT-ն գտնում է, որ բանտարկյալներն օրվա մի մասը (8 ժամ կամ ավելի) կարող են անկացնել բանտախցերից դուրս, զբաղվել նպատակային բնույթի տարբեր գործունեությամբ: ...

48. Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի բացօթյա վարժություններին: Ամեն օր կալանավորների՝ առնվազն մեկ ժամ բացօթյա վարժություններ կատարելու պահանջը լայնորեն ընդունվում է որպես հիմնական երաշխիք ...

49. Զուգարանից օգտվելու մատչելիությունը և հիգիենայի բավարար չափորոշիչների իրականացումը մարդկային միջավայրի էական բաղադրիչներ են ...

50. CPT-ն ավելացնում է, որ դա վերաբերում է հատկապես, երբ առկա է գերբնակեցման, սխալ ռեժիմի եւ զուգարանի/վազարանի անհամապատասխան մատչելիության համադրություն: Նմանատիպ պայմանների կուտակային ազդեցությունը կարող է ապացուցել բանտարկյալների խիստ վնասակար կենսապայմանները:

51. Նաեւ շատ կարելու է բանտարկյալների համար պահպանել ողջամիտ ամուր կապն արտաքին աշխարհի հետ: Բացի դրանից, բանտարկյալները պետք է պահպանեն իրենց հարաբերություններն ընտանիքի եւ մտերիմների հետ: Հիմնական սկզբունքը պետք է լինի արտաքին աշխարհի հետ կապի զարգացումը. մնան կապի ցանկացած սահմանափակում պետք է հիմնված լինի բացառապես անվտանգության ծանրակշիռ նկատառումների վրա...»:

Օրենսդրություն

1. Դիմողի կալանավորման պայմանների կապակցությամբ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վիճարկվող խախտումը

66. Դիմողը զանգատ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո՝ առ այն, որ Մոսկվայի IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում, Կալինինգրադի IK-8 կալանավայրի թիվ 1 հիվանդանոցում և Սմոլենսկի IZ-67/1 կալանավայրում իր կալանքի պայմանները են 3-րդ հոդվածի խախտում, համաձայն որի՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի դիրքորոշումը

1. Կառավարությունը

67. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ դիմողը չի սպառել ներպետական միջոցները՝ կապված կալանքի պայմաններին ուղղված իր բողոքների հետ, քանի որ նա չի ներկայացրել այդ բողոքները դատախազներին կամ դատարաններին: Այս, այն հայտարարել է, որ դիմողը չի պահպանել 6-ամսյա ժամկետի պահանջն իր կալանքի ժամկետի առթիվ մինչև 2003թ. հուլիսի 5-ը: Այդ կապակցությամբ այն հայտարարել է, որ, որպես կանոն, կալանավորը պահվել է տարբեր բանտախցերում կալանքի ընթացքում՝ նույնիսկ միևնույն կալանավայրում: Այդ բանտախցերի պայմանները տարբեր են եղել, այդպիսով, դրանք չէին կարող լինել նույնը կալանքի ողջ ընթացքում:

68. Այն առարկել է, որ չնայած չի կարողացել ներկայացնել դիմողի բանտախցերում գտնվող բանտարկյալների հստակ թվի մասին տեղեկություններ պարունակող փաստաթղթերը՝ դրանց ոչնչացման պատճառով, դիմողի կողմից նշված բոլոր կալանավայրերում վերջինս ունեցել է 4 քառակուսի մետր քնակտարածություն՝ համապատասխան ներպետական նորմերին համապատասխան: Նրան տրամադրել են առանձին քնելու տարածք և սպիտակեղեն: Բանտախցերն ունեցել են բավարար լուսավորություն, օդափոխություն, ջեռուցում, ինչպես նաև անցկացվել են հակաինֆեկցիոն միջոցառումներ: Ջուգարանն առանձնացված է եղել ապրելու տեղից, և դիմողն օգտվել է ցնցուղից՝ գործող նորմերին համապատասխան, որոնք նաև նրան հնարավորություն են տվել կատարելու ամենօրյա զբոսանքներ:

2. Դիմողը

69. Դիմողը պնդել է իր հայտարարությունները: Նա հայտարարել է, որ Ռուսաստանում կալանավորների համար չի եղել որևէ հնարավորություն ազգային դատարաններում արդյունավետորեն վիճարկելու իրենց կալանքի պայմանները: Նա առարկել է Կառավարության հայտարարությունները՝ անվանելով դրանք անհիմն և կեղծ: Հատկապես, եթե ինչպես որ նշել է Կառավարությունը, IZ-77/2 կալանավայրում գտնվել է 3,194 կալանավոր, մինչդեռ այն նախատեսված է եղել 2,120 անձի համար, դիմողը հավանաբար չէր կարող ունենալ 4 քառակուսի մետր տարածք, այլ ընդամենը 2 քառակուսի մետրից պակաս տարածք: Դեռ ավելին, կոնկրետ բանտախցի տարածքն զբաղեցրել են բանտախցի կոմունալ այնպիսի հարմարություններ, ինչպիսիք են՝ մահճակալները, սեղանը և զուգարանը, որոնք նվազեցրել են յուրաքանչյուր կալանավորի քնակտարածությունը: Դիմողը և մյուս կալանավորներն ստիպված են եղել քնել հերթով, քանի որ այնտեղ չեն եղել բավարար չափով մահճակալներ: Այս դիմողը նշել է, որ Կառավարության պնդմանը հակառակ, իրեն չի տրամադրվել սպիտակեղեն, բանտախցերում պատուհանները փակված են եղել մետաղյա ծածկոցներով, իսկ ինքն ստիպված է եղել քնել ժակետով, քանի որ ծնռանն այնտեղ եղել է չափազանց ցուրտ:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

70. Կառավարությունն առարկել է առ այն, որ դիմողը չի սպառել ներպետական միջոցները՝ կապված կալանքի պայմաններին դեմ առկա բողոքների հետ: Այդ առթիվ Դատարանը, նախևառաջ, նշում է, որ չսպառելը վկայակոչող Կառավարությունը պետք է ապացուցի Դատարանին, որ տեսականորեն և գործնականում հասու է եղել համապատասխան միջոց, որը թույլ կտար դիմողին ներկայացնելու իր բողոքները և ունենալու հաջողության հասնելու ակնկալիքներ (տես՝ այլևս շարքում՝ Քոհլինգերը և Մինարին ընդդեմ Չեխիայի Հանրապետության, թիվ 32921/03, 28464/04 և 5344/05, կետ 77, 2009թ. հոկտեմբերի 15): Այդուհանդերձ, Կառավարությունը հստակորեն ցույց չի տվել բողոքի այն տեսակը, որը իր կարծիքով արդյունավետ միջոց կարող էր լինել, ոչ էլ ցույց է տվել, թե տվյալ միջոցն ինչպես կարող էր կանխել վիճարկվող խախտումը կամ դրա շարունակումը կամ կապահովել դիմողին լիովին համապատասխան փոխհատուցմամբ: Ավելին, Դատարանը գտել է, որ մարդաշատության խնդիրն ունեցել է կառուցվածքային բնույթ, ուստի չի վերաբերել միայն դիմողի անձնական վիճակին (տես՝ Գուլիյևն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 24650/02, կետ 34, 2008թ. հունիսի 19, Մոխեսեն ընդդեմ

Ռուսաստանի (dec.), թիվ 6293/00, 2004թ. դեկտեմբերի 9 և Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի (dec.) 47095/99, ECHR 2001-XI (հատվածներ): Արդյունքում՝ Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը չի հիմնավորել իր առարկությունն առ այն, թե դիմողի կողմից իբրև թե չսպառված միջոցները եղել են արդյունավետ (տես՝ այլոց շարքում՝ Քրանցն ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 6214/02, կետ 23, 2004թ. փետրվարի 17): Այդ իսկ պատճառով, Դատարանը գտնում է, որ 3-րդ հոդվածի ներքո ներկայացված դիմողի գանգատները չեն կարող մերժվել ներպետական միջոցներն սպառած չլինելու պատճառով:

71. Ապա Դատարանը ուսումնասիրել է Կառավարության առարկությունն առ այն, թե դիմողը չի պահպանել 6-ամսյա ժամկետի պահանջը՝ իր կալանքի պայմանների մասին իր բողոքների կապակցությամբ:

72. Ինչ վերաբերում է Սմոլենսկի IZ-67/1 կալանավայրում 2003թ. օգոստոսի 17-28-ը դիմողի գտնվելուն, Դատարանը նշում է, որ այս գանգատն սկզբում ներկայացված է եղել 2005թ. նոյեմբերի 30-ի իր դիմումում՝ այնտեղ իր կալանքի տակ գտնվելուց ավելի քան 6 ամիս անց: Ավելին, դիմողը նախ բողոքել է Կալինինգրադի թիվ 1 հիվանդանոցում 2004թ. հոկտեմբերի 27-ից 2005թ. փետրվարի 16-ն իր կալանքի պայմաններից, , ինչը ներկայացրել է 2005թ. օգոստոսի 20-ի իր նամակում: Հաշվի առնելով սպառելու հարցի առթիվ նրա դիրքորոշումը՝ Դատարանը, համապատասխանաբար, եզրակացնում է, որ դիմողի գանգատները Սմոլենսկի IZ-67/1 կալանավայրում և Կալինինգրադի թիվ 1 հիվանդանոցում կալանքի պայմանների առթիվ, պետք է մերժվեն՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերով նախատեսված համապատասխան ժամկետը բաց թողնելու պատճառով:

73. Կառավարությունը նաև խնդրել է Դատարանին մերժել դիմողի գանգատները՝ մինչև 2003թ. հուլիսի 5-ը կրած կալանքի պայմանների առթիվ, քանի որ դրանք ևս ներկայացվել են ժամկետների խախտմամբ: Այդուհանդերձ, Դատարանը չի կարող ընդունել նրա փաստարկները՝ հետևյալ պատճառներով:

74. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո դիմողի գանգատի իմաստը 2002թ. օգոստոսի 28-ից 2003թ. օգոստոսի 16-ն ընկած ժամանակահատվածում Մոսկվայի IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում վատ պայմանների վիճարկումն է: Հատկապես, նա բողոքում է իր բանտախցերի մարդաշատությունից, ինչը, ըստ նրա, առկա է եղել վերը նշված հաստատություններում ողջ կալանքի ընթացքում՝ սկսած 2002թ. օգոստոսի 28-ից: Այդ ամենը հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանքի շարունակական բնույթը և երկու հիմնարկներում իր կալանքի ընդհանուր պայմանների գրեթե նույնական նկարագրությունները և խիստ մարդաշատությունը որպես հիմնական հատկանիշ նշելը հնարավորություն է տալիս դիտարկել նրա կալանքը վերը նշված ժամանակահատվածում՝ առանց բաժանելու այն առանձին ժամանակահատվածների (տես՝ Իգոր Իվանովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 34000/02, կետ 30, 2007թ. հունիսի 7, Բենեդիկտովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 106/02, կետ 31, 2007թ. մայիսի 10 և Սուդարկովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 3130/03, կետ 40, 2008թ. հուլիսի 10): Այդպիսով, Կառավարության փաստարկն առ այն, թե Դատարանի դիտարկման առարկա ժամանակահատվածը պետք է լինի 2003թ. հուլիսի 5-ից 2003թ. օգոստոսի 16-ը, պետք է մերժվի:

75. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը մերժում է Կառավարության առարկությունները՝ կապված դիմողի կողմից ներպետական միջոցները չսպառելու և մինչև 2003թ. հուլիսի 5-ն իր կալանքի պայմանների մասին նրա բողոքի կապակցությամբ 6-ամսյա ժամկետը չպահպանելու վերաբերյալ: Դատարանը նաև մերժում է դիմողի գանգատը՝ Սմոլենսկի IZ-67/1 կալանավայրում և Կալինինգրադի IK-9 կալանավայրի թիվ 1 հիվանդանոցում իր կալանքի առթիվ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերով նախատեսված համապատասխան ժամկետները բաց թողնելու պատճառով:

76. Ինչ վերաբերում է դիմողի գանգատին՝ 2002թ. օգոստոսի 28-ից 2003թ. օգոստոսի 16-ը Մոսկվայի IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում իր կալանքի պայմանների վերաբերյալ, Դատարանը գտնում է, որ այն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Ապա այն նշում է, որ այն անհիմն չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

2. Հիմնական փաստարկները

77. Դատարանը նշում է, որ կողմերը վիճարկել են Մոսկվայի IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում դիմողի կալանքի հետ կապված որոշ հանգամանքներ: Այդուհանդերձ, Դատարանի համար կարիք չկա հաստատելու յուրաքանչյուր հայտարարության ճշմարտացիությունը, քանի որ Դատարանը գտնում է, որը ըստ իրեն ներկայացված փաստերի, որոնք Կառավարությունը չի հերքել, տեղի է ունեցել 3-րդ հոդվածի խախտում:

78. Դատարանի գնահատականի համար առանցքային հանգամանքը կալանավայրերում դիմողին տրամադրված տարածքն է: Հիմնական հատկանիշը, որի առթիվ կողմերը չեն եկել համաձայնության, եղել է բանտախցի չափսը: Այդուհանդերձ, չնայած դիմողը հայտարարել է, որ բանտախցում գտնվող անձանց թիվը չափից ավելի է գերազանցել թույլատրելի թիվը, Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողին իր կալանքի ընթացքում տրամադրված է եղել 4 քառակուսի մետր տարածք վերը նշված կալանավայրերում: Այդ առթիվ այն հիմնվել է IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերի ղեկավարների կողմից 2008թ. հուլիսին ստացված փաստաթղթերին և դիմողի հաշվառման քարտին: Նրանք նաև հայտարարել

են, որ անհնարին է եղել պարզել դիմողի հետ միաժամանակ բանտախցում գտնվող անձանց թիվը՝ համապատասխան փաստաթղթերի ոչնչացման պատճառով:

79. Դատարանը նախևառաջ նկատում է, որ Կառավարությունը չի տրամադրել IZ-77/2 կալանավայրի համապատասխան փաստաթղթերի ոչնչացման մասին փաստաթղթերի որևէ պատճեն: Ինչ վերաբերում է IZ-77/3 կալանավայրին վերաբերող փաստաթղթերի ոչնչացման մասին տեղեկություններին, դրանք չեն պարունակում որևէ նշում առ այն, որ այդ տեղեկությունները եղել են ոչնչացված փաստաթղթերի շարքում (տես՝ վերը՝ կետ 29): Ինչ վերաբերում է հաշվառման քարտին, այն ներկայացրել է տեղեկություն զուտ դիմողին տրամադրված հիգիենայի միջոցների մասին և կապ չունի մարդաշատության խնդրի հետ:

80. Ինչ վերաբերում է համապատասխան կալանավայրերի ղեկավարների կողմից ներկայացված փաստաթղթերին, Դատարանը գտնում է, որ բավականին տարօրինակ է, որ 2008թ. հուլիսին՝ այդ հաստատություններում դիմողի կալանքից հինգ տարի անց, դրանց տնօրենները կարողացել են հաշվարկել, թե դիմողին որքան բնակտարածություն է տրամադրված եղել: Այդպիսով, այդ փաստաթղթերը Դատարանի համար ունեն նվազ ապացուցողական նշանակություն (տես՝ Բելաշեն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 28617/03, կետ 52, 2008թ. դեկտեմբերի 4): Այդուհանդերձ, եթե դեռևս առկա են գրանցման առթիվ տեղեկություններ, ապա Դատարանը տարօրինակ է համարում այն, որ Կառավարությունը նախընտրել է հիմնվել տնօրենների կողմից ներկայացված փաստաթղթերին՝ ի հաստատումն իր հայտարարությունների՝ կապված դիմողի կալանքի պայմանների հետ, երբ իր համար հնարավոր է եղել ներկայացնելու գրանցման փաստաթղթերի պատճենները, որոնցում նշված են եղել դիմողի հետ կալանավորված անձանց անունները:

81. Այս Դատարանը նկատում է, որ Կառավարության հայտարարությունն առ այն, որ չնայած IZ-77/2 կալանավայրը նախատեսված է եղել 2,100 կալանավորների համար, դիմողի կալանքի ընթացքում այնտեղ կալանքի տակ է պահվել 3,194 անձ: Այդպիսով, պարզվում է, որ կալանավորված անձանց թիվը գերազանցել է նորման մեկ ու կես անգամ: Այս դիրքորոշման և դիմողի հայտարարության համաձայն առ այն, որ իր կալանքի պայմանները 2002թ. օգոստոսի 17-28-ը եղել են ոչ բավարար, չափազանց կարևոր է այն, որ Կառավարությունը ներկայացրել է համապատասխան փաստաթղթեր ի հաստատումն իր հայտարարությունների, թե դիմողը չի պահվել չափազանց մարդաշատ բանտախցերում, ինչպես որ հայտարարել է:

82. Այս առթիվ Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի ներքո նման գանգատներից բխող գործերն ինքնին չեն հանգեցնում *affirmanti incumbit probatio* (նա, ով հայտարարում է որևէ բան, պետք է ինքն ապացուցի իր հայտարարությունը) սկզբունքի խստիվ կիրառմանը, ինչպես որ որոշակի դեպքերում միայն պատասխանող Կառավարությունն է տիրապետում այնպիսի տեղեկատվության, որը կարող է հաստատել կամ հերքել համապատասխան հայտարարությունները: Կառավարության կողմից նման տեղեկատվություն չտրամադրելը՝ առանց բավարար բացատրության, կարող է հանգեցնել այն եզրակացությանը, որ դիմողի հայտարարությունները հիմնավոր են (տես՝ *Ահմետ Օզկանը և այլք ընդդեմ Թուրքիայի*, թիվ 21689/93, կետ 426, 2004թ. ապրիլի 6):

83. Այս առթիվ Դատարանը չի կարող բավարարվել Կառավարության անհիմն հայտարարությանը առ այն, թե դիմողին տրամադրվել է 4 քառակուսի մետր բնակտարածություն IZ-77/2 կալանավայրում, ուստի Դատարանը հակված է ընդունել դիմողի հայտարարությունն առ այն, որ իրեն տրամադրված է եղել 2 քառակուսի մետրից նվազ բնակտարածություն, և նա ստիպված է եղել քնել հերթափոխով (համենատուխան համար՝ վերը նշված Բելաշենի գործը, կետեր 53-54): Նույնը վերաբերում է դիմողի կալանքին IZ-77/3 կալանավայրում: Վերջին կալանավայրի կապակցությամբ Դատարանը նույնպես նշում է, որ գտնում է, որ տեղի է ունեցել 3-րդ հողվածի խախտում միևնույն ժամանակահատվածում նույն կալանավայրում գերմարդաշատ պայմաններում դիմողի կալանքի առթիվ (տես՝ *Վլադիմիր Կոզլովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 21503/04, կետ 45, 2010թ. մայիսի 20, վերը նշված Բելաշեն, կետեր 50-60 և *Բիչկովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 39420/03, կետեր 33-43, 2009թ. մարտի 5):

84. Դատարանը կրկնում է, որ հաճախ հայտնաբերել է Կոնվենցիայի 3-րդ հողվածի խախտում կալանավորներին շատ քիչ անձնական տարածք տրամադրելու առթիվ (տես՝ *Խուդոյորովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 6847/02, կետ 104, ECHR 2005-X (հատվածներ), *Լաբզովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 62208/00, կետ 44, 2005թ. հունիսի 16, *Նովոսելովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 66460/01, կետ 41, 2005թ. հունիսի 2, *Սայգիթն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 63378/00, կետ 39, 2005թ. հունվարի 20, *Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի*, թիվ 47095/99, կետ 97, ECHR 2002-VI, և *Փիրսն ընդդեմ Յունաստանի*, թիվ 28524/95, կետ 69, ECHR 2001-III):

85. Հաշվի առնելով իր նախադեպերը նշված խնդրի առթիվ և կողմերի ներկայացրած նյութերը՝ Դատարանը նկատում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստ կամ փաստարկ, որը թույլ կտար հանգեցնել այլ հետևության այս գործի առթիվ: Չնայած որ տվյալ գործով չկա որևէ նշում առ այն, թե առկա է եղել ուղղակի մտադրություն նվաստացնելու կամ վիրավորելու դիմողին, Դատարանը գտնում է, որ այն փաստը, որ դիմողն ստիպված է եղել գրեթե մեկ տարի ապրել, քնել և օգտվել զուգարանից միևնույն բանտախցում, ինչպես որ այդքան շատ այլ կալանավորներ, ինքնին բավարար է եղել վիրավորելու կամ դժվարացնելու նրա գտնվելը կալանքի տակ, ստիպել նրան զգալու վախ, անհանգստություն, որը կարող էր նվաստացնել ու վիրավորել նրան:

86. Այդ իսկ պատճառով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում, քանի որ Դատարանը գտնում է, որ 2002թ. օգոստոսի 28-ից 2003թ. օգոստոսի 16-ը դիմողի կալանքը IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում եղել է անմարդկային և նվաստացնող այդ դրույթի իմաստով:

II. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում դիմողի ուշացած և թերի բուժօգնության կապակցությամբ

87. Դիմողը բողոքել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ իր աչքերի խնդրի առթիվ բուժում իրականացնելու խնդրանքը մերժելու կապակցությամբ, որի պատճառով նա կորցրել է տեսողությունը: Այս դրույթի տեքստը նշված է վերը:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

88. Կառավարությունն առարկել է առ այն, թե դիմողը համարվում է «տուժող» 3-րդ հոդվածի խախտման առթիվ՝ կապված աչքերի համար բուժման տրամադրումը մերժելու հետ: Ազգային դատարանները քննել են նրա բողոքները և տրամադրել են նրան ոչ նյութական վնասների մասնակի փոխհատուցում: Նրանք փոխհատուցման գումարը որոշել են ազգային օրենսդրությանը և անկողմնակալության ու արդարադատության նկատառումներին համապատասխան՝ հաշվի առնելով համապատասխան հանգամանքները: Ավելին, դիմողը չի բողոքարկել գումարի չափը: Հղում կատարելով Դատարանի՝ էլլեն ընդդեմ Գերմանիայի գործով վճռին՝ Կառավարությունը հայտարարել է, որ «ներպետական վարույթի և Դատարանի վարույթի նույնացումը հազիվ թե համապատասխանի Կոնվենցիայով նախատեսված ինքնըստինքյան պաշտպանության օժանդակող բնույթին» (1982թ. հուլիսի 15, կետ 66, մաս A, թիվ 51): Այն նաև հղում է կատարել Ջոն Քրիստինսոնն ընդդեմ Իսլանդիայի գործին, որտեղ Դատարանը գտել է, որ դիմողը, ով դիմել է և ստացել փոխհատուցում ազգային վարույթներում, չի կարող համարվել «տուժող» Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածի իմաստով (1990թ. մարտի 1, կետ 36, մաս A, թիվ 171-B):

89. Դիմողը հղում է կատարել Աքորդինոն ընդդեմ Իտալիայի գործին (թիվ 1) ([GC], թիվ 36813/97, ECHR 2006-V)՝ վիճարկելով, որ նա կարող էր կորցնել «տուժողի» իր կարգավիճակը, եթե միայն ներպետական իշխանությունները տրամադրեին իրեն պատշաճ և բավարար փոխհատուցում: Իսկ ներպետական մակարդակով տրամադրված փոխհատուցումը չի կարող համարվել ոչ պատշաճ, ոչ էլ բավարար: Ավելին, ազգային դատարանները երբևէ չեն ճանաչել իր՝ Կոնվենցիայով պաշտպանվող իրավունքները:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

90. Կառավարությունն առարկել է առ այն, որ դիմողը դադարել է լինել «տուժող» Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտմամբ՝ կապված կալանքի ընթացքում բժշկական օգնության թերությունների հետ, չնայած որ դիմողը հայտարարել է, որ ինքը պահպանել է «տուժողի իր կարգավիճակը»:

91. Դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործով հարցը, թե արդյոք դիմողը կարող է դեռևս համարվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտմամբ «տուժող», սերտորեն կապված է գանգատի փաստարկների հետ (տե՛ս՝ Ցիորայան ընդդեմ Մոլդովայի (թիվ 2), թիվ 7481/06, կետ 18, 2010թ. հուլիսի 20): Այդ իսկ պատճառով, Դատարանը գտնում է, որ պետք է այս հարցը միացնել փաստարկներին:

92. Դատարանը նկատում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Ապա այն նկատում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

2. Փաստարկները

93. Հաշվի առնելով ազգային դատարանների որոշումները՝ Դատարանը նկատում է նրանց հետևություններն առ այն, որ դիմողը կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում չի ունեցել որևէ լուրջ խնդիր՝ կապված աչքերի հետ: Ապա, դատարանները հաստատել են, որ դիմողը կորցրել է տեսողությունը, նրա հիվանդության հետազոտության և բուժման գործում կոպիտ թերություններ են թույլ տրվել կալանավայրի հիվանդանոցի ղեկավարության կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 44): Հղում կատարելով բժշկական խորհրդի եզրակացություններին՝ դատարանները մասնավորապես նշել են, որ եթե դիմողը ժամանակին ստանար պատշաճ բուժում, գուցե և հնարավոր լիներ պահպանել նրա տեսողությունը, զոնե՝ մասնակիորեն: Վերջապես, նրանք նկատել են, որ հավանաբար այդ իրավիճակը դիմողին պատճառել է ֆիզիկական և հոգեկան տառապանք:

94. Դատարանը չունի որևէ պատճառ կասկածի տակ դնելու ազգային դատարանների հետևությունները, որոնք հաշվի են առել գործի բոլոր հանգամանքները, ներառյալ՝ հարցի առթիվ մասնագիտական բժշկական եզրակացությունը:

95. Ապա այն նշում է, որ որպեսզի վատ վերաբերմունքը դիտվի 3-րդ հոդվածի ներքո, այն պետք է ունենա դաժանության նվազագույն մակարդակ: Այդ նվազագույնի գնահատումը կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից, ինչպիսիք են՝ բուժման տևողությունը, դրա ֆիզիկական կամ հոգեկան ազդեցությունները, որոշ դեպքերում՝ տուժողի սեռը, տարիքը և առողջական վիճակը (տես՝ Իռլանդիան ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1978թ. հունվարի 18, կետ 162, մաս A, կետ 25 և Ջալոհն ընդդեմ Գերմանիայի [GC], թիվ 54810/00, կետ 67, ECHR 2006-IX):

96. Դատարանը վերաբերմունքը համարել է «անմարդկային», քանի որ այն, *inter alia*, եղել է կանխանատված, իրականացվել է ժամեր շարունակ և պատճառել է կամ իրական մարմնական վնասվածք, կամ ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք (տես՝ Լաբիթան ընդդեմ Իտալիայի [GC], թիվ 26772/95, կետ 120, ECHR 2000-IV և Ռամիռեզ Ջանչեզն ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC], թիվ 59450/00, կետ 118, ECHR 2006-IX): Վերաբերմունքը համարվում է «նվաստացնող», երբ այն նպատակ է հետապնդում տուժողի մոտ առաջացնելու վախի զգացում, անհանգստություն, կարողանում է նվաստացնել և վիրավորել նրան (տես վերը՝ Ջալոհ, կետ 68):

97. Հաշվի առնելով ազգային դատարանների եզրակացությունները և առկա նյութերը՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի նկատմամբ առկա վերաբերմունքը պետք է որակվի որպես «անմարդկային» և «նվաստացնող»՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով:

98. Սակայն հարց է մնում, թե արդյոք, ինչպես նշել է Կառավարությունը, դիմողը կորցրել է իր «տուժողի կարգավիճակը»՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման առթիվ փոխհատուցման վարույթների արդյունքում:

99. Այս կապակցությամբ Դատարանը կրկնում է, որ որոշումը կամ միջոցը, որը եղել է դիմողի օգտին, ըստ էության բավարար չէ «տուժողի կարգավիճակից» նրան զրկելու համար, եթե ներպետական իշխանությունները հստակորեն կամ էլ գործի հանգամանքներով չեն ճանաչել և ապա չեն տրամադրել նրան փոխհատուցում՝ Կոնվենցիայի խախտման համար (տես, օրինակ, Ամուրն ընդդեմ Ֆրանսիայի, 1996թ. հունիսի 25, կետ 36, Վճիռների և որոշումների հավաքածու 1996-III և Դալբանն ընդդեմ Ռումինիայի [GC], թիվ 28114/95, կետ 44, ECHR 1999-VI):

100. Այն նաև կրկնում է, որ բժշկական անփութության որոշակի պարագայում, երբ կյանքի կամ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքի խախտումը տեղի չի ունեցել դիտավորյալ, Պետության դրական պարտականությունը՝ Կոնվենցիայի ներքո ապահովել արդյունավետ դատական պաշտպանությամբ, անհրաժեշտաբար չի պահանջում ապահովել քրեական օրենսդրության կիրառում յուրաքանչյուր գործով: Այս յուրահատուկ ոլորտում նշված պարտականությունը կարող է ապահովվել, եթե տուժողին իրավական պաշտպանության միջոցը տրամադրվի քաղաքացիական գործերով դատարաններում, որոնք կհաստատեն բժիշկների պատասխանատվությունը և կապահովեն պատշաճ քաղաքացիական փոխհատուցմամբ, ինչպիսին է, *inter alia*, վնասների հատուցման ապահովումը (տես՝ Քալվելին և Սիզլոն ընդդեմ Իտալիայի [GC], թիվ 32967/96, կետ 51, ECHR 2002-I և Վոն ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC], թիվ 53924/00, կետ 90, ECHR 2004-VIII): Վերջինի կապակցությամբ Դատարանը նշել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ կամ 3-րդ հոդվածների խախտման դեպքում նյութական կամ ոչ նյութական վնասների փոխհատուցումը, որը տրամադրվում է, ըստ էության, պետք է հասու լինի որպես հատուցման տեսակ (Չ-ն և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության [GC], թիվ 29392/95, կետ 109, ECHR 2001-V):

101. Հաշվի առնելով դիմողի գործով ազգային դատարանների որոշումներում վերը հստակորեն շարադրված սկզբունքը՝ Դատարանը բավարարված է այն հանգամանքով, որ դրանք մանրամասնորեն քննել են դիմողի հայտարարությունները և բոլոր համապատասխան հանգամանքները և ընդունել են, զոհն գործի բերումով, որ նա ենթարկվել է վերաբերմունքի՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի (տես վերը՝ կետեր 44 և 47): Պետք է դեռ պարզել՝ արդյոք նրան տրամադրվել է բավարար փոխհատուցում Կոնվենցիայով նախատեսված իր իրավունքի խախտման համար:

102. Թե արդյոք դիմողն ստացել է փոխհատուցում ի խախտումն 3-րդ հոդվածի դրսևորված վերաբերմունքի դիմաց, որը կարող է բավարար համարվել Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի իմաստով, կարևոր ցուցանիշ է գնահատելու համար, թե արդյոք վիճարկվող խախտումը փոխհատուցվել է, թե՛ ոչ (տես՝ Ռիտսարեն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 63332/00, կետ 31, 2005թ. հուլիսի 21, Շիլբերգան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 20075/03, կետ 72, 2009թ. դեկտեմբերի 17 և Գաֆգենն ընդդեմ Գերմանիայի [GC], թիվ 22978/05, կետ 118, ECHR 2010-...): Այլ կերպ ասած, դիմողի «տուժողի կարգավիճակը» կարող է կախված լինել ներպետական մակարդակով տրամադրված փոխհատուցման չափից՝ այն փաստերի հիման վրա, որոնց առնչությամբ նա բողոքում է Դատարանում (տես՝ Քոչյարելլան ընդդեմ Իտալիայի [GC], թիվ 64886/01, կետ 93, ECHR 2006-V):

103. Ինչ վերաբերում է նյութական վնասին, ապա ազգային դատարանների համար ավելի հարմար է որոշել դրա առկայությունը և չափը (տես վերը՝ Սքորդինան, կետ 203): Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասին, Դատարանը վերահսկման միջոցով կարող է արդյոք տրամադրված գումարները հիմնավոր են, թե ոչ՝ նմանատիպ գործերով Դատարանի կողմից տրամադրված փոխհատուցման գումարների համեմատ (տես վերը նշված՝ Սքորդինոն և Քոչյարելլան, կետեր 214 և 106, համապատասխանաբար): Արդյոք տրամադրված գումարները կարող են համարվել հիմնավոր, թե՛ ոչ, պետք է հաշվի առնել գործի հանգամանքները (տես վերը՝ Շիլբերգսը, կետ 72):

104. Դատարանն ընդունել է, որ ազգային դատարանների համար կարող է ավելի հեշտ լինել սահմանելու ներպետական մակարդակով տարմադրվող գումարները, հատկապես անձնական վնասվածքներին վերաբերող գործերով, և հիմնվել իրենց ներքին համոզմունքին, եթե նույնիսկ դա ազդում է փոխհատուցման վրա, որը որոշ չափով ցածր է, քան նմանատիպ գործերով Դատարանի կողմից սահմանվածին: Այդուհանդերձ, երբ փոխհատուցման գումարն էականորեն ցածր է, քան նմանատիպ գործերով Դատարանի կողմից տրամադրվողը, դիմողը պահպանում է «տուժողի» իր կարգավիճակը, որը ձեռք է բերել Կոնվենցիայի խախտման արդյունքում (տե՛ս վերը, mutatis mutandis, Աքորդինո (թիվ 1), կետեր 182-192 և 202-215):

105. Տվյալ գործով Դատարանին ներկայացված փաստաթղթերից չի երևում, թե դիմողը, ով ներկայացվել է իր կողմից ընտրված փաստաբանի միջոցով, պահանջել է նյութական վնասի հատուցում ներպետական վարույթներում՝ կապված կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ուշացած և ոչ արդունավետ բժշկական օգնության հետ: Ապա այն նկատում է, որ դիմողը երբևէ չի հայտարարել և Դատարանն էլ չի գտել որևէ նշում առ այն, որ նա այդ չի արել, քանի որ արգելել է կամ կիրառվող օրենսդրությունը, կամ էլ որևէ այլ պատճառ: Դատարանին ներկայացված նյութերից հետևում է, որ դիմողի բողոքները սահմանափակվել են ոչ նյութական վնասի հատուցման պահանջով, ուստի Դատարանն իր դատողությունները կկենտրոնացնի այդ հարցի վրա:

106. Դատարանը չի կարող եզրակացնել, թե ոչ նյութական վնասի հատուցման գումարները, որոնք տրամադրվել են դիմողին, կարող են լինել բավարար ներպետական մակարդակով: Կողմերը չեն տրամադրել որևէ տեղեկություն այդ մասին: Այդուհանդերձ, Դատարանի խնդիրն է տվյալ գործով ո՛չ բժշկական օգնության կապակցությամբ ուշացումների և թերությունների համար փոխհատուցման առումով ազգային դատարանների ընդհանուր պրակտիկայի ուսումնասիրությունն է, ոչ էլ՝ կոնկրետ գումարների սահմանումը, որոնք կարող են բավարարել «լիարժեք համապատասխան և բավարար փոխհատուցման» պահանջը, սակայն ավելի շուտ դատարանի խնդիրն է պարզել, հաշվի առնելով գործի հանգամանքները, արդյոք փոխհատուցման չափը եղել է այնպիսին, որ նա կարող է կորցնել ըստ իր բողոքի՝ «տուժողի կարգավիճակը» կապված Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հետ (տե՛ս վերը, mutatis mutandis, Շիլբերգը, կետ 73):

107. Այս առթիվ Դատարանը գտնում է, որ ներպետական իշխանությունների վարքագիծը, որոնք պետք է դիմողին ապահովեին պահանջվող բուժօգնությամբ, դիմողի ֆիզիկական առողջության, լավ հոգեկան ինքնազգացողության համար ուշացած և թերի օգնության հետևանքները և փոխհատուցում տրամադրելիս ազգային դատարանների կողմից ներկայացվող պատճառներն այն գործոնների շարքում են, որոնք պետք է հաշվի առնվեն, երբ գնահատվում է, թե արդյոք, ներպետական փոխհատուցումը պետք է համարվի լիովին համապատասխան և բավարար, թե՛ ոչ (տե՛ս վերը, mutatis mutandis, Շիլբերգը, կետ 74):

108. Դատարանը հիշեցնում է, որ փոխհատուցման ենթակա վնասների գնահատման խնդիրը բավականին բարդ է: Այն հատկապես բարդ է այնպիսի գործերով, երբ կրած տառապանքը՝ թե՛ ֆիզիկական և թե՛ հոգեկան, բողոքի առարկան է: Չկա որևէ չափանիշ, որով ցավը և տառապանքը ֆիզիկական անհարմարությունը և հոգեկան ցավն ու տանջանքը կարող են չափվել գումարով: Դատարանը, անկասկած, հավատում է, որ տվյալ գործով ազգային դատարանները, ինչպես որ նշված է Կառավարության կողմից, կամեցել են լինել արդարացի և փորձ են արել առավելագույն հիմնավոր կերպով գնահատել դիմողի կրած ֆիզիկական տառապանքի, զգացական խանգարման, անհանգստության կամ այլ վնասակար ազդեցության չափը, որը պատճառվել է նրա նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքի արդյունքում (տե՛ս վերը՝ Շիլբերգը, կետ 76):

109. Այդուհանդերձ, Դատարանը չի կարող բացառապես եզրակացնել, թե 8,862 եվրոն բավականաչափ ցածր է, քան այն գումարները, որոնք տրամադրվել են նմանատիպ գործերով, որոնցում ի խախտում 3-րդ հոդվածի՝ դրսևորված վերաբերմունքը հանգեցրել է դիմողների առողջությանը շատ լուրջ և անդառնալի վնասների (տես, օրինակ, Միխենն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 77617/01, կետ 163, 2006թ. հունվարի 26), չնայած որ նա չի անտեսում այն փաստը, որ այդ գործերով դիմողները ենթարկվել էին չափազանց դաժան տանջանքների, ինչն առկա չէ տվյալ գործով: Այդ առթիվ Դատարանը նաև հաշվի է առնում Օյալն ընդդեմ Թուրքիայի գործը՝ կապված դիմողի երեխայի առողջությանն անդառնալի վնաս պատճառելու հետ՝ ՉԻԱԳ-ով նրան վարակելու միջոցով, որը տեղի էր ունեցել բժշկական անփութության պատճառով (թիվ 4864/05, կետ 105-107, 2010թ. մարտի 23):

110. Չնայած որ տվյալ գործով դիմողը չի եղել դիտավորյալ վատ վերաբերմունքի կամ տանջանքի զոհ, այնուամենայնիվ, ներպետական իշխանությունների՝ հաստատված թերացումների հետևանքները չափազանց լուրջ են: Նրանց թերացումների պատճառով դիմողը տառապում է տեսողության կորստից, դարձել է հաշմանդամ, մինչդեռ ըստ բժշկական եզրակացության՝ այս հետևանքից կարելի էր խուսափել և դիմողը կարող էր մասնակիորեն պահպանել իր տեսողությունը, եթե նա ստացած լիներ պահանջվող բուժումը (տե՛ս վերը՝ կետեր 41, 42, 44):

111. Ինչ վերաբերում է Կառավարության փաստարկին առ այն, որ դիմողը վերաքննության կարգով չի վիճարկել փոխհատուցման գումարների չափի առնչությամբ, Դատարանը չի քննարկի, թե ինչպիսին կլինեին փոխհատուցման վարույթների արդյունքները, եթե դրանք իրականանային: Այդուհանդերձ, նա չի կարող չնկատել, որ վերաքննիչ դատարանն անփոփոխ է թողել սահմանված

գումարների չափը՝ մերժելով դատախազի բողոքը, գտնելով, որ դրանք եղել են հիմնավոր և բավարար (տես վերը՝ կետ 47):

112. Արդյունքում՝ իր նախադեպերի լույսի ներքո, հաշվի առնելով փոխհատուցման գումարի և գործի հանգամանքների միջև համապատասխանության հիմնավոր կապի բացակայությունը, Դատարանը գտնում է, որ դիմողին տրամադրված գումարը չի ապահովում բավարար փոխհատուցում, և, այդպիսով, նա դեռևս կարող է վկայակոչել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտմանը «տուժողի կարգավիճակը»՝ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում բուժօգնության տրամադրման ուշացման և թերությունների պատճառով:

113. Այս հետևությունների լույսի ներքո, Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում գնահատել ներպետական դատարանների կողմից ներկայացված պատճառները փոխհատուցում տրամադրելիս, ինչպես նաև դիմողին դրա վճարման նպատակահարմարությունը,։ Վերջին հարցը քննարկված է առանձին՝ ստորև:

114. Հաշվի առնելով վերը նշված իր հետևությունները՝ Դատարանը մերժում է Կառավարության առարկությունը՝ կապված դիմողի «տուժողի կարգավիճակի» հետ, և գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ժամանակին և պատշաճ բժշկական օգնություն չտրամադրելու առումով, ինչը հանգեցրել է դիմողի տեսողության կորստին:

Դիմողի օգտին վճռի կատարման հետաձգման առթիվ Կոնվենցիայի Թիվ 1 արձանագրությունը

115. Իր նախաձեռնությամբ Դատարանը հարց է բարձրացրել պատասխանող պետության կողմից Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի և Կոնվենցիայի Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի ներքո ունեցած պարտականության առթիվ՝ կապված 2007թ. մարտի 26-ի վճռի կատարման հետաձգման հետ: Համաձայն այդ դրույթների՝

6-րդ հոդվածի 1-ին կետ

Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդված

A. Կողմերի դիրքորոշումները

116. Կառավարությունն առարկել է, որ իշխանությունների համար պահանջվել է միայն երեք ամիս վճիռը կատարելու համար այն բանից հետո, երբ դիմողը ներկայացրել է բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերը, և որ վճիռը չկատարելու պատասխանատվությունը կրում է բացառապես դիմողը, ով չի ներկայացրել պահանջվող փաստաթղթերը, չնայած որ իշխանությունները ներկայացրել են հստակ և ոչ երկիմաստ ցուցումներ:

117. Դիմողը նշել է, որ ազգային դատարանները, որոնք սխալ են գրել իր ազգանունը, պատասխանատվություն են կրում իր օգտին կայացված վճռի կատարման հետաձգման համար: Հղում կատարելով Սահմանադրական դատարանի պրակտիկային՝ նա բողոքել է, որ իշխանությունների խնդիրն էր անհրաժեշտ քայլերի ձեռնարկումը վճռի կատարման ուղղությամբ:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

118. Դատարանը նկատում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով և անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

2. Փաստարկներ

119. Դատարանը նկատում է, որ 2007թ. մայիսի 30-ին դիմողի օգտին կայացված վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ: Կողմերը չեն վիճարկում, որ այն ի կատար է ածվել 2008թ. մայիսի 29-ին, այն է՝ դրա օրինական ուժի մեջ մտնելուց մեկ տարի անց:

120. Դատարանը նկատում է, նախևառաջ, որ կողմերը ներկայացրել են շատ քիչ տեղեկություններ, քիչ փաստաթղթեր, որոնք վերաբերում են դիմողի օգտին կայացված վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո տեղի ունեցած դեպքերին: Այն նկատում է, այդուհանդերձ, որ կողմերը չեն վիճարկել այն, որ Ֆինանսների նախարարությունը տեղյակ է եղել, որ անհրաժեշտ էր ապահովել վճռի կատարումը դրա օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ առանց ուշացումների: Այդ փաստը չվիճարկելու հետ մեկտեղ, Կառավարությունը հայտարարել է, որ ուշացումը տեղի է ունեցել այն պատճառով, որ դիմողը չի ներկայացրել ոչ վճռի պատշաճ պատճենը, ոչ էլ իր բանկային տվյալները: Դիմողը հայտարարել է, որ այդ ուշացումը տեղի է ունեցել այն փաստի բերումով, որ դատարանները վճռում և կատարողական թերթիկում սխալ են գրել իր ազգանունը:

121. Չնայած որ անհիմն է իշխանությունների կողմից այնպիսի լրացուցիչ փաստաթղթեր պահանջելը, ինչպիսիք են բանկային փաստաթղթերը, ինչը պետք է թույլ տա կամ էլ արագացնի վճռի կատարումը (տես՝ Ակաշեն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 30616/05, 2008թ. հունիսի 12, կետ 22), Դատարանը չի կարող չնկատել, որ տվյալ գործով Կառավարությունը չի ներկայացրել այնպիսի փաստաթղ-

թեր, ինչպիսիք են, օրինակ, Ֆինանսների նախարարության և դիմողի միջև գրավոր համաձայնության պատճենները՝ իրենց փաստարկները ներկայացնելու վերաբերյալ, համաձայն որի՝ վերջինս զգուշացվել է, սակայն չի ներկայացրել պահանջվող համապատասխան տեղեկատվությունը: Միակ փաստաթուղթը, որ նրանք ներկայացրել են, եղել է վճարման կարգադրությունը, որով հաստատվում է, որ համապատասխան գումարները վճարվել են դիմողի հաշվին՝ 2008թ. մայիսի 29-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 56): Այդպիսով, Ղատարանը չի կարող ընդունել նրանց փաստարկներն առ այն, որ վճռի կատարումը հետաձգվել է, քանի որ դիմողը չի ներկայացրել համապատասխան տեղեկատվություն:

122. Միևնույն ժամանակ 2007թ. մարտի 26-ի վճռից հետևում է, ինչպես որ պարզվել է վերաքննությամբ, որ և՛ առաջին ատյանի դատարանը, և՛ վերաքննիչ դատարանն իսկապես սխալ են գրել դիմողի ազգանունը (տե՛ս վերը՝ կետ 48):

123. Ղատարանը կրկնում է, որ կրեդիտորի համագործակցելու պահանջը չպետք է անցնի խիստ անհրաժեշտի սահմանը, և ցանկացած դեպքում իշխանություններին չի ազատում Կոնվենցիայով սահմանված իրենց պարտականությունից, համաձայն որի՝ նրանք պետք է իրենց նախաձեռնությամբ ժամանակին գործողություններ իրականացնել, եթե անհրաժեշտ է՝ իրենց հասու տեղեկատվության հիման վրա՝ պետության դեմ վճիռն ի կատար ածելու նպատակով (տե՛ս վերը՝ Ակաշևը, կետ 22): Պետության իշխանությունները տվյալ գործով տեղյակ են եղել դիմողի հայցերի մասին, և երբոր դիմողի օգտին վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ՝ Պետության պարտականությունն է եղել ապահովել դրա կատարումը (տե՛ս՝ Ռեյնբախն ընդդեմ Ռուսաստանի, 23405/03, կետ 24, 2005թ. սեպտեմբերի 29):

124. Ղատարանը հայտնաբերել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում այնպիսի գործերով, որոնցում բարձրացվել են տվյալ գործի հարցերին նման հարցեր (տե՛ս վերը՝ Ակաշևը, կետ 21, Գիզատովան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 5124/03, կետ 19, 2005թ. հունվարի 13, Պետրուշկոն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 36494/02, կետ 23, 2005թ. փետրվարի 24 և Բուրդովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 59498/00, կետ 34, ECHR 2002-III):

125. Հետազոտելով իրեն ներկայացված նյութերը՝ Ղատարանը նկատում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստ կամ փաստարկ, որը թույլ կտար հանգելու այլ հետևության տվյալ գործով: Հաշվի առնելով տվյալ հարցով առկա նախադեպերը՝ Ղատարանը գտնում է, որ դիմողի օգտին կայացված՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռի կատարումը 12 ամսով հետաձգելով՝ ներպետական իշխանությունները զրկել են նրան այն գումարներն ստանալուց, որոնց նա հիմնավոր կերպով սպասում էր:

126. Համապատասխանաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի և թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում:

IV. 6-րդ հոդվածի վիճարկվող խախտում

127. Այնուհետև դիմողը բողոքել է, որ իր փաստաբանը դատավորի կողմից թույլտվություն է ստացել կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ իրեն հանդիպելու միայն մեկ անգամ, ինչը խախտել է պաշտպանության իր իրավունքը: Նա հիմնվել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի վրա, համաձայն որի՝

128. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ դիմողի հայտարարությունն առ այն, թե իրեն արգելել են տեսակցել իր փաստաբանի հետ, անհիմն է: Ոչ նրա քրեական գործը քննող դատավորը, ոչ էլ նրա կալանավայրերի վարչակազմերը չեն խոչընդոտել փաստաբանի հետ նրա հանդիպումներին: Նրա՝ փաստաբանի հետ հանդիպումների հաճախականությունը եղել է նրանց հայեցողությամբ:

129. Դիմողը չի ներկայացրել իր սկզբնական գանգատին կից հետագա հայտարարություններ այս հարցի առթիվ:

130. Ղատարանը գտնում է, որ փաստաբանի հետ հանդիպումների քանակի կամ տևողության սահմանափակումները կարող են խնդիր առաջացնել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3 (c) կետերի ներքո, հատկապես՝ եթե դիմողի դեմ քրեական գործը վերաբերում է բարդ իրավական հարցերի (տե՛ս՝ Օջալանն ընդդեմ Թուրքիայի [GC], թիվ 46221/99, կետեր 135-136, ECHR 2005-IV):

131. Այդուհանդերձ, տվյալ գործով բացի նրանից, որ դիմողը ոչ հստակորեն նշել է, թե չկոնկրետացված դատավորը չկոնկրետացված դատարանում միայն մեկ անգամ է թույլ տվել իր փաստաբանին հանդիպելու իր հետ, և չի ներկայացրել այլ մանրամասներ՝ կապված Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին և 3(c) կետերի ներքո իր իրավունքների խախտման հետ: Հատկապես նա չի նշել, թե արդյոք իր փաստաբանը եղել է իր կողմից ընտրված, թե դատարանի կողմից նշանակված, քանի հանդիպում են իրենք ունեցել, արդյոք դիմողը դիմել է իշխանություններին հետագա հանդիպումների համար և ստացել է մերժում կամ նրա փաստաբանը չի ներկայացրել: Նաև չկա նշում առ այն՝ արդյոք այս խնդիրը ներկայացվել է ներպետական մարմիններում, թե՛ ոչ, դիմողը չի ներկայացրել որևէ այլ բացատրություն կամ տեղեկատվություն:

132. Հաշվի առնելով այս հանգամանքները՝ Ղատարանը գտնում է, որ գանգատը պետք է մերժվի որպես ակնհայտորեն անհիմն՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերին համապատասխան:

V. Կոնվենցիայի այլ վիճարկվող խախտումներ

133. Վերջապես, դիմողը վիճարկել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3, 5, 6, 13, 14 և 17-րդ հոդվածների, ինչպես նաև Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում՝ տարբեր առիթներով:

134. Սակայն, հաշվի առնելով իրեն ներկայացված բոլոր նյութերը և այս բողոքները, որոնք ներկայացվել են Դատարանի իրավասության հիմքով, Դատարանը գտնում է, որ դրանք չեն ներկայացնում Կոնվենցիայով կամ Արձանագրություններով նախատեսված իրավունքների և ազատությունների որևէ խախտում, դրանց հատկանիշներ: Յետևաբար՝ գանգատի այս մասը պետք է մերժվի՝ որպես ակնհայտորեն անհիմն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի իմաստով:

VI. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառում

135. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝

A. Վնասը

136. Դիմողը պահանջել է 100.000 եվրո (EUR)՝ որպես նյութական վնասի հատուցում և 406,000՝ որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում:

137. Ինչ վերաբերում է նյութական վնասին, նա մասնավորապես նշել է, որ մինչև ձերբակալումն աշխատել է որպես կասկադորների մարզիչ, և որ իր քրեական դատապարտման և տեսողության կորստի պատճառով նա այլևս չի կարողացել աշխատել այդ մասնագիտությամբ: Նա հայտարարել է, որ կորցրած եկամուտը կազմում է 36,000 եվրո՝ առանց որևէ այլ մանրամասներ ներկայացնելու: Ապա նա հայտարարել է, որ իր դատապարտմամբ նա կորցրել է հողամաս, մի քանի ավտոմեքենա և կասկադորական հատուկ գործիքներ:

138. Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասին, նա հայտարարել է, որ չհստակեցված օրը ակնաբույժների մի խումբ Նիդեռլանդներից այցելել է իրեն Կալինինգրադում և առաջարկել է կատարել աչքի տեսողության վերականգնմանն ուղղված վիրահատություն, որը կարժենա 150,000 եվրո և հասու չի լինի իրեն Ռուսաստանում՝ ըստ Ռուսաստանի աչքի միկրովիրաբուժության ինստիտուտի չբացահայտված մասնագետների: Դիմողը հայտարարել է, որ վիրահատության և վերականգնողական շրջանի համար համապատասխան ծախսերը մոտավորապես 160,000-170,000 եվրո կկազմեն: Նա նշել է, որ գումարի մնացած մասը նա պահանջում է որպես փոխհատուցում ցավի, տառապանքի դիմաց, որ նա կրել է և շարունակում է կրել բուժօգնության թերությունների և տեսողության կորստի պատճառով, ինչպես նաև իր կալանքի անմարդկային և նվաստացնող պայմանների պատճառով:

139. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ դիմողի նյութական պահանջներն անհիմն են, և որ նա չի ներկայացրել համապատասխան ապացույցներ: Այն նաև նշել է, որ 2007թ. սեպտեմբերի 11-ի վճռով Կալինինգրադի շրջանի Սվետլովսկի քաղաքային դատարանի վճռով անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ մերժվել են դիմողի բողոքները հողատարածքի, ավտոմեքենաների և հատուկ գործիքների վերաբերյալ, քանի որ նա չի ներկայացրել որևէ ապացույց այդ օբյեկտների նկատմամբ իր սեփականության իրավունքի առնչությամբ:

140. Ապա Կառավարությունը հայտարարել է, որ ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ պահանջվող գումարի չափն անհիմն է, ավելին՝ դիմողն արդեն իսկ ներպետական մակարդակով ստացել է փոխհատուցում տեսողության կորստի դիմաց:

141. Դատարանը նշում է, որ պետք է առկա լինի հստակ պատճառական կապ դիմողի կողմից վկայակոչվող նյութական վնասի և Կոնվենցիայի խախտման միջև, և որ դա պատշաճ գործով կարող է ներառել փոխհատուցում աշխատավարձի կամ եկամտի այլ միջոցների կորստի դիմաց (տես, այլնի շարքում, Բարբերան, Մեսսեգեն և Ջաբարդոն ընդդեմ Իսպանիայի (հոդված 50), 1994թ. հունիսի 13, կետեր 57-58, մաս A, թիվ 285-C և Կակիցին ընդդեմ Թուրքիայի [GC], թիվ 23657/94, կետ 127, ECHR 1999-IV):

142. Ինչ վերաբերում է դիմողի պահանջներին՝ կապված աչքի վիրահատության հետ, Դատարանը նշում է, որ նա չի ներկայացրել որևէ փաստաթուղթ, ինչպիսին է, բժշկական եզրակացությունը, որը կհիմնավորեր նման վիրահատություն կատարելու անհրաժեշտությունը կամ հնարավորությունը, ծախսերի հաշվարկ կամ որևէ այլ տեղեկություն, որը ցույց կտար, որ նա կարող է պահանջել այդ 160,000-170,000 եվրոն: Նման կերպ բացի հայտարարելուց, որ ինքը նախկինում աշխատել է որպես կասկադորների մարզիչ, դիմողը չի ներկայացրել որևէ տեղեկություն մինչև հաշմանդանությունն ստացած եկամուտների վերաբերյալ կամ որևէ նույնիսկ կոպիտ հաշվարկ, որոնք կկարողանային Դատարանին թույլ տալ զնահատել վիճարկվող նյութական կորուստներն այս առթիվ: Այդ իսկ պատճառով, Դատարանը գտնում է, որ նա չի հիմնավորել իր պահանջները նյութական վնասի վերաբերյալ, համապատասխանաբար, Դատարանը մերժում է դրանք (տես՝ Վլադիմիր Ռոմանովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 41461/02, կետ 116, 2008թ. հուլիսի 24 և Նեքոլետ Բուլուբն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 77092/01, կետ 33, 2007թ. նոյեմբերի 20):

143. Ինչ վերաբերում է հողատարածքի, ավտոմեքենաների, համապատասխան գործիքների վիճարկվող կորստին՝ դիմողի քրեական հետապնդումների հետևանքով, Դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառական կապ հայտնաբերված խախտումների և վկայակոչվող նյութական վնասների միջև:

144. Այդուհանդերձ, քանի որ վկայակոչվել են ոչ նյութական վնասներ, Դատարանը նշում է, որ գումարը, որն ինքը տրամադրում է 41-րդ հոդվածի ներքո, կարող է նվազ լինել իր նախադեպերում նշված գումարներից, որոնցում դիմողի առնչությամբ արդեն իսկ հայտնաբերվել է խախտում ներպետական մակարդակով և սահմանվել է փոխհատուցում ներպետական միջոցի կիրառմամբ: Դատարանը գտնում է, այդուհանդերձ, որ քանի դեռ դիմողը կարող է վկայակոչել «տուժողի» կարգավիճակը՝ այդ ներպետական միջոցը կիրառելուց հետո, նրան պետք է տրամադրել ստացած գումարի Դատարանի կողմից սահմանված գումարի տարբերությունը (տե՛ս վերը՝ Սկորդինոն, կետեր 268 և 269):

145. Հաշվի առնելով վերը նշված չափանիշը և հատկապես ի խախտումն 3-րդ հոդվածի՝ դիմողի առողջությանը պատճառված չափազանց լուրջ հետևանքները և այն փաստը, որ Դատարանը հայտնաբերել է Կոնվենցիայի մի շարք դրույթների խախտումներ, Դատարանը տրամադրում է դիմողին 70,000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ գումարած բոլոր հարկերը, որոնք կարող են առաջանալ դիմողի համար այդ առթիվ:

B. Ծախսերն ու ծախքերը

146. Դիմողը չի պահանջել ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցում: Համապատասխանաբար, առիթ չկա սահմանելու որևէ փոխհատուցում այս գլխի ներքո:

C. Տուգանային տոկոսներ

147. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է մերժել Կառավարության փաստարկներն առ այն, որ դիմողն այլևս չի կարող վկայակոչել «տուժողի» կարգավիճակը՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման առնչությամբ՝ կապված կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում բժշկական օգնության ուշացման և թերությունների հետ:
  2. Անընդունելի է հայտարարում դիմողի բողոքները Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի և 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և Կոնվենցիային կից Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի ներքո՝ կապված Մոսկվայի IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում 2002թ. օգոստոսի 28-ից 2003թ. օգոստոսի 16-ը դիմողի կալանքի պայմանների, դիմողի բժշկական օգնության ուշացման և թերությունների հետ և դիմողի օգտին կայացված 2007թ. մարտի 26-ի վճռի չկատարման հետ, և անընդունելի է հայտարարում դիմողի գանգատի մնացած մասը:
  3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում Մոսկվայի IZ-77/2 և IZ-77/3 կալանավայրերում 2002թ. օգոստոսի 28-ից 2003թ. օգոստոսի 21-ը դիմողի կալանքի պայմանների առնչությամբ:
  4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված կալանքի ընթացքում նրա բժշկական օգնության ուշացման և թերությունների հետ:
  5. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և Կոնվենցիային կից Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում դիմողի օգտին 2007թ. մարտի 26-ին կայացված վճռի կատարման հետաձգման կապակցությամբ:
  6. Վճռում է՝
    - (a) որ պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան՝ վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ երեք ամսվա ընթացքում դիմողին վճարի 70000 եվրո՝ ոչ նյութական վնասի դիմաց գումարած ցանկացած հարկ, որը պետք է հաշվարկվի ռուսական ռուբլիով՝ վճարման օրը գործող փոխարժեքով:
  7. վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից հետո վճարումը կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս՝ պարտավորությունը չկատարելու ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս: Մերժում է արդարացի փոխհատուցման համար դիմողի բողոքի մնացած մասը
- Կատարված է անգլերենով, հրատարակված է գրավոր 2010թ. դեկտեմբերի 16-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերին համապատասխան:

Նախագահող
Քարտուղար

Խորհատու Ռոզակիս
Խորեն Նիլսեն

ՍՈՒԼԹԱՆՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

2010թ. նոյեմբերի 4-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

A. Ուզբեկստանում իրականացված քննությունը

6. Դիմողը ծնվել է Ուզբեկստանում 1979 թվականին: 2008թ. մարտին նա Ուզբեկստանից մեկնել է Ռուսաստան:

7. 2008թ. հունիսի 4-ին Ուզբեկստանի ներքին գործերի նախարարության գլխավոր քննչական բաժինը մեղադրանք է ներկայացրել դիմողին *in absentia* հանցավոր խմբի կազմակերպման, պետության սահմանադրական կարգը տապալելու փորձի և արմատական ծայրահեղական շարժման հայացքները տարածելու վերաբերյալ: Դիմողի անունը նշվել է հետախուզվողների ցուցակում:

8. 2008թ. հունիսի 5-ին Նամագանի քրեական դատարանը որոշում է կայացրել դիմողին ձերբակալելու մասին:

9. 2008թ. հուլիսի 9-ին Ուզբեկստանի գլխավոր դատախազը խնդրել է Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դատախազին դիմողին հանձնել Ուզբեկստանի դատախազությանը:

B. Ռուսաստանում իրականացվող քննությունը

1. Հանձնման ընթացակարգը

10. 2008թ. սեպտեմբերի 18-ին Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը որոշում է կայացրել դիմողին Ուզբեկստանին հանձնելու մասին: Հանձնման որոշման համաձայն, *inter alia`*

«... Ուզբեկստանի ներքին գործերի նախարարության գլխավոր քննչական բաժինը քննում է քրեական գործ ընդդեմ Ն.Ն. Սուլթանովի...»

Ն. Ն. Սուլթանովի դեմ մեղադրանքների համաձայն` 2000 և 2008 թվականների ընթացքում Ուզբեկստանի Նամագան շրջանում պետության սահմանադրական կարգը խախտելու նպատակով նա կազմակերպել է հանցավոր խումբ ... ղեկավարել է այն` մասնակցելով ծայրահեղական խմբի հետևորդների քրեական գործունեությանը ... հրապարակայնորեն կոչ է արել տապալել Ուզբեկստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգը` նախաձեռնելով «ջիհադ` սուրբ պատերազմ» և Իսլամիկ պետության ստեղծում:

... Ն.Ն. Սուլթանովի գործողությունները պատժելի են Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքով և համապատասխանում են Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 210-րդ հոդվածի 1-ին մասին (քրեական խմբի ստեղծում), 278-րդ հոդվածին (սահմանադրական կարգի բռնի փոփոխմանն ուղղված գործողություններ), 280-րդ հոդվածի 1-ին մասին (ծայրահեղական գործողությունների դիմելու հրապարակային կոչեր): այդ հոդվածներով նախատեսված սանկցիաները գերազանցում են մեկ տարվա ազատազրկումը: Ռուսաստանի և Ուզբեկստանի օրենսդրություններով այդ հանցագործությունների համար նախատեսված վաղեմության ժամկետներն սպառված չեն ...»:

11. 2008թ. սեպտեմբերի 25-ին դիմողը տեղեկացվել է հանձնման որոշման մասին: Նա հայտարարել է, որ ստորագրել է համապատասխան փաստաթղթեր, համաձայն որոնց ծանոթացել է հանձնման որոշման հետ և հրաժարվել է բողոքարկել այդ որոշումը, առանց իմանալու այդ փաստաթղթերի բովանդակությունը` Ռուսաստանում չլինելու պատճառով:

12. 2008թ. նոյեմբերի 10-ին դիմողի փաստաբանը միջնորդել է Մոսկվայի քաղաքային դատարանին վերականգնել հանձնման որոշման համար բողոքարկման վաղեմության ժամկետները: 2008թ. նոյեմբերի 20-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը մերժել է այդ միջնորդությունը: Դիմողը բողոքարկել է այդ որոշումը, և 2009թ. փետրվարի 9-ին Ռուսաստանի Գերագույն դատարանը բավարարել է նրա բողոքը և վերականգնել վաղեմության ժամկետները:

13. 2009թ. մարտի 17-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը մերժել է դիմողի բողոքն ընդդեմ հանձնման որոշման և անփոփոխ է թողել նրան Ուզբեկստանին հանձնելը:

14. 2009թ. մարտի 19-ին դիմողը բողոքարկել է այդ որոշումը Ռուսաստանի Դաշնության Գերագույն դատարան:

15. 2009թ. մարտի 20-ին Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բավարարել է դիմողի միջնորդությունը միջանկյալ միջոց կիրառելու վերաբերյալ` Դատարանի կանոնների 39-րդ կանոնի համաձայն նրա հանձնման գործընթացը կասեցնելու նպատակով:

16. 2009թ. մայիսի 7-ին Գերագույն դատարանն անփոփոխ է թողել Մոսկվայի քաղաքային դատարանի որոշումը, և հանձնման մասին որոշումը մտել է օրինական ուժի մեջ: Անդրադառնալով դիմողի բողոքին, որ Ուզբեկստանում իրեն կարող են ենթարկել վատ վերաբերմունքի և տանջանքի, դատարանը նշել է հետևյալը.

«... [դիմողի] կողմից Ուզբեկստանում մարդու իրավունքների խախտումները վկայակոչելը ... ընդհանուր բնույթի են, իսկ գործի նյութերում չկա որևէ օբյեկտիվ տեղեկատվություն առ այն, որ վատ վերաբերմունքի որևէ դրսևորում կարող է կիրառվել Ն.Ն. Սուլթանովի նկատմամբ ...

... հետախուզման նախաձեռնողը ներկայացրել է որոշ երաշխիքներ Ն. Ն. Սուլթանովի առթիվ: Այս երաշխիքները չպահպանելը Ռուսաստանի Դաշնության իշխանություններին հիմքեր կտա մերժելու Ուզբեկստանի կողմից ներկայացվելիք հետագա հանձնման միջնորդություններն այլ անձանց առթիվ ...»:

2. Դիմողի կալանքը մինչև հանձնումը և նրա դիմումներն ազատ արձակելու մասին

17. 2008թ. հունիսի 17-ին դիմողը կալանքի տակ է վերցվել Պերմ-2 գնացքի կայարանում:

18. 2008թ. հունիսի 18-ին Պերմի տրանսպորտային դատախազությունը որոշել է ձերբակալել դիմողին Նամազանի քրեական դատարանի որոշմանը համապատասխան և տեղավորել նրան Պերմի թիվ 1 նախնական կալանավայրում: Այն չի նախատեսել դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետը:

19. 2008թ. օգոստոսի 6-ին Պերմի տրանսպորտային դատախազությունը որոշում է կայացրել կալանքի տակ վերցնել դիմողին հանձնման մասին որոշմանը համապատասխան՝ de facto երկարացնելով դիմողի՝ 2008թ. հունիսի 17-ի նախնական կալանքի ժամկետը: Որոշմամբ չէին նախատեսվել ժամկետներ դիմողին կալանքի տակ պահելու ժամկետներ:

20. 2008թ. սեպտեմբերի 18-ին Ռուսաստանի գլխավոր դատախազը որոշում է կայացրել դիմողին Ուզբեկստանին հանձնելու վերաբերյալ:

21. Չպարզված օրը՝ 2008թ. օգոստոսից նոյեմբեր ընկած ժամանակահատվածում, դիմողը Պերմից տեղափոխվել է Մոսկվայի IZ-77/4 կալանավայր:

22. 2009թ. հունվարի 21-ին դիմողն իր կալանքի առնչությամբ բողոքարկել է Մոսկվայի Բաբուշկինսկ շրջանային դատարան: Բողոքը 2009թ. հունվարի 26-ին ներկայացվել է կալանավայրի վարչակազմին դատարան ներկայացնելու նպատակով, և ստացել է թիվ C-12 տարբերահամարը: Այդուհանդերձ, 2009թ. հունիսի 16-ին Բաբուշկինսկ շրջանի դատարանը տեղեկացրել է դիմողին, ոչ դատարանը չի ստացել նրա բողոքը:

23. 2009թ. հունիսի 24-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Մոսկվայի Տվերսկի շրջանի դատարան առ այն, որ հանձնումից առաջ իր կալանքը եղել է ապօրինի: Նախևառաջ նա հայտարարել է, որ կալանավորված է եղել մինչև հանձնումը՝ ավելի քան մեկ տարի՝ առանց կալանքի ժամկետի որևէ օրինական երկարացման: Երկրորդ՝ ինքը չի ունեցել որևէ հնարավորություն վիճարկելու իր կալանքի օրինականությունը՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի: Երրորդ՝ մինչև հանձնումը կալանքին առնչվող՝ Ռուսաստանի քրեական դատավարության օրենսդրության դրույթները չեն բավարարել «օրենքի որակի» չափանիշը, որը նախատեսված է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1(բ) կետով:

24. 2009թ. հուլիսի 21-ին Տվերսկի շրջանային դատարանը մերժել է դիմողի բողոքը՝ նշելով հետևյալը.

«...Քրեական դատավարության օրենսգրքի 13-րդ գլուխը [խափանման միջոցների մասին] նախատեսում է նախնական կալանքի երկարացման ընթացակարգը միայն այն կասկածյալների և մեղադրյալների նկատմամբ, որոնց նկատմամբ ռուսական իշխանությունները գործ են հարուցել:

Դիմողի նկատմամբ խափանման միջոցի կիրառմանն առնչվող ընթացակարգը նախատեսված է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 466-րդ հոդվածով, որը չի նախատեսում հանձնման նպատակով կալանքի երկարացում:

Մինևույն ժամանակ, պետք է նշել, որ կալանքի 18 ամիս առավելագույն ժամկետը, որը նախատեսված է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածով ... չի խախտվել:

Այդ իսկ պատճառով, դատարանը գտնում է, որ դիմողի բողոքն անհիմն է և ենթակա է մերժման...»:

25. Դիմողը բողոքարկել է այս որոշումը Մոսկվայի քաղաքային դատարան: 2009թ. հոկտեմբերի 7-ին վերջինս անփոփոխ է թողել 2009թ. հուլիսի 21-ի որոշումը՝ առանց քննության թողնելով դիմողի բողոքն առ այն, որ իր կալանքն ապօրինի է:

26. Այս դիմողը բողոք է ներկայացրել Մոսկվայի քաղաքային դատարան՝ վերահսկողության կարգով: 2009թ. նոյեմբերի 17-ին նրա բողոքը մերժվել է Քաղաքային դատարանի կողմից՝ անհիմն լինելու պատճառով:

27. 2009թ. դեկտեմբերի 8-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Գլխավոր դատախազին և Մոսկվա քաղաքի դատախազին առ այն, որ իր կալանքը եղել է ապօրինի, և խնդրել է իրեն ազատ արձակել: Նա հայտարարել է, որ իր կալանքը չի երկարաձգվել ազգային դատարանների կողմից, և որ Դատարանի միջանկյալ միջոցների կիրառումը (տե՛ս վերը՝ կետ 15) չի կարող որպես հիմք ծառայել իր կալանքի երկարացման համար:

28. 2009թ. դեկտեմբերի 8-ին դիմողը վերահսկողության կարգով բողոք է ներկայացրել Մոսկվայի քաղաքային դատարան՝ իր կալանքի ապօրինության և չափազանց երկար տևողության առնչությամբ: Այս բողոքը մերժվել է 2010թ. փետրվարի 9-ին:

29. 2009թ. դեկտեմբերի 21-ին լրացել է Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքի 109-րդ հոդվածով նախատեսված կալանքի 8-ամսյա ժամկետը, սակայն դիմողը մնացել է կալանքի տակ:

30. 2010թ. Բաբուշկինսկի շրջանային դատարանը մերժել է դատախազի միջնորդությունը դիմողի տնային կալանքի վերաբերյալ:

31. 2010թ. ապրիլի 23-ին Բաբուշկինսկի շրջանային դատախազությունը որոշում է կայացրել դիմողին կալանքից ազատ արձակելու մասին: 2010թ. ապրիլի 26-ին դատախազը դիմողից պահանջել է ստորագրություն երկրից չհեռանալու մասին:

3. Փախստականի կարգավիճակ և ժամանակավոր կացարան ստանալու՝ դիմողի միջնորդությունը

32. 2008թ. նոյեմբերի 6-ին դիմողը միջնորդություն է ներկայացրել Դաշնային միգրացիոն ծառայության մոսկովյան բաժանմունքին (FSM) Ռուսաստանում փախստականի կարգավիճակ ստանալու մասին: 2008թ. դեկտեմբերի 5-ին նա հարցաքննվել է կալանավայրում FSM աշխատակցի կողմից՝ իր փաստաբանի ներկայությամբ:

33. 2009թ. մարտի 11-ին FSM-ը մերժել է դիմողի միջնորդությունը փախստականի կարգավիճակ ստանալու մասին, նշելով որ «... չկա որևէ հիմնավոր կասկած առ այն, որ նա կդառնա հետապնդումների զոհ Ուզբեկստանում»: Դիմողը բողոքարկել է այս մերժումը Մոսկվայի Ջամոսկվորետսկի շրջանային դատարան:

34. 2009թ. հունիսի 2-ին Ջամոսկվորետսկի շրջանային դատարանն անփոփոխ է թողել այս մերժումը՝ նշելով, որ դիմողը չի ներկայացրել որևէ բավարար ապացույց առ այն, որ ինքը կենթարկվի վատ վերաբերմունքի, եթե հանձնվի Ուզբեկստանին, և որ նա դիմել է փախստականի կարգավիճակ ստանալու համար միայն իր ձերբակալումից հետո, ինչը ցույց է տվել, որ նա փորձել է խուսափել Ուզբեկստանում օրինական քրեական հետապնդումից:

35. Դիմողը բողոքարկել է Մոսկվայի քաղաքային դատարան: 2009թ. նոյեմբերի 3-ին Քաղաքային դատարանը մերժել է բողոքը՝ անհիմն լինելու պատճառով՝ 2009թ. հունիսի 2-ի որոշումը թողնելով անփոփոխ:

36. 2010թ. հունվարի 18-ին դիմողը միջնորդություն է ներկայացրել FSM-ին Ռուսաստանում ժամանակավոր կացարան ստանալու վերաբերյալ:

37. 2010թ. մարտի 3-ին Փախստականների ՍՍ Բարձրագույն ներկայացուցչության ռուսական բաժանմունքը տեղեկացրել է FMS-ին առ այն, որ Ուզբեկստանում քաղաքական դրդապատճառով վատ վերաբերմունքի առթիվ դիմողի մտավախությունները եղել են հիմնավոր, և որ նա ունեցել է միջազգային պաշտպանության իրավունք:

38. 2010թ. ապրիլի 12-ին FMS-ը մերժել է դիմողի միջնորդությունը ժամանակավոր կացարան ստանալու վերաբերյալ և նրան այդ մասին տեղեկացրել է 2010թ. ապրիլի 16-ին՝ առանց այդ որոշման պատճենը նրան տարմադրելու:

39. 2010թ. ապրիլի 30-ին դիմողը բողոքարկել է FMS-ի մերժումը դեմ: Այդ առթիվ քննությունը դեռևս ընթացքի մեջ է:

II. Համապատասխան միջազգային և ներպետական իրավական նյութեր

Հանձնումից առաջ կալանքը և կալանքի դատական վերանայումը

Իրավունքի հարցեր

I. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վիճարկվող խախտում

64. Դիմողը բողոքել է, որ Ուզբեկստանին հանձնելն իրեն կենթարկի վատ վերաբերմունքի արժանանալու ռիսկի, որն արգելված է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով, համաձայն որի՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

65. Կառավարությունը հայտարարել է, որ բողոքն առ այն, որ դիմողը կենթարկվի քաղաքական հետապնդումների, ստուգվել է ռուսական դատարանների կողմից, երբ քննվել են հանձնման դեմ նրա բողոքները և մերժվել են՝ անհիմն լինելու պատճառով: Ռուսական դատարանները հիմնվել են ուզբեկական իշխանությունների հայտարարությունների վրա առ այն, որ չի լինելու վատ վերաբերմունքի որևէ ռիսկ դիմողի համար, եթե նա հանձնվի Ուզբեկստանին: Հիմնվելով իրենց ուզբեկ կոլեգաների հավաստիացումներին՝ Կառավարությունն առարկել է, որ դիմողը կենթարկվեր վատ վերաբերմունքի կամ պատժի՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի:

66. Դիմողը նշել է, որ ինքը բողոքել է Ռուսաստանի դատարանների առջև առ այն, որ առկա է եղել իրական ռիսկ, որ ինքը Ուզբեկստանում կենթարկվի վատ վերաբերմունքի և քաղաքական հետապնդման: Նա ներկայացրել է ՄԱ մարմինների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների հաշվետվությունները Ուզբեկստանի մասին, որոնք հաստատում էին, որ խոշտանգումը լայն տարածում է ունեցել կալանավայրերում, և որ այս տեղեկությունը հավուր պատշաճի չի գնահատվել ռուսական իշխանությունների կողմից: Նա նշել է, որ դատարանները մերժել են իր փաստարկները՝ առանց այլ պատճառաբանությունների, բացի ուզբեկական իշխանությունների կողմից տրված հավաստիացումներից: Վերջապես, նա հղում է կատարել Դատարանի կողմից քննված մի շարք գործերի, որոնցում հաստատվել է, որ քաղաքական հանցագործությունների համար հետապնդվող անձին Ուզբեկստանին հանձնելը կարող է հանգեցնել 3-րդ հոդվածի խախտման:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

67. Դատարանը նկատում է, որ այս բողոքն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Ապա այն նկատում է, որ բողոքն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

2. Հիմքերը

68. Դատարանի նախադեպերից բխող՝ գործին առնչվող ընդհանուր սկզբունքների հակիրճ շարադրանքի համար տես՝ Մամատկուլովը և Ասկյարովը ընդդեմ Թուրքիայի [GC] գործով վճիռը, (nos. 46827/99 և 46951/99, կետեր 66-70, ECHR 2005-I):

69. Կողմերի ներկայացրած նյութերից բխում է, որ դիմողը ձերբակալվել է Ռուսաստանում և արդյունքում կալանավորվել է ուզբեկական իշխանությունների պահանջով, որոնք կասկածել են նրան մի շարք հանցագործությունների կատարման մեջ, ներառյալ՝ սահմանադրական կարգի տապալումը և արմատական ծայրահեղական շարժման հայացքների տարածումը: Քննության ընթացքում դիմողը հայտարարել է, որ Ուզբեկստանին իրեն հանձնելը կարող է իր նկատմամբ վատ վերաբերմունքի առիթ հանդիսանալ: Նա նաև ներկայացրել է փախստականի կարգավիճակ ստանալու միջնորդություն՝ կրկնելով մտավախությունները, թե կարող է ենթարկվել խոշտանգման և հետապնդման իր քաղաքական հայացքների համար: Նա հիմնավորել է իր հայտարարությունները ՄԱ կառույցների և միջազգային ոչ կառավարական կազմակերպությունների հաշվետվություններով, որոնք ներկայացրել են Ուզբեկստանում կալանավորվածների նկատմամբ վատ վերաբերմունքի դրսևորումները: Ռուսական իշխանությունները մերժել են փախստականի կարգավիճակի մասին նրա դիմումը և որոշում են կայացրել նրան Ուզբեկստանին հանձնելու վերաբերյալ:

70. Դատարանի խնդիրն է պարզել՝ արդյոք, առկա է ռիսկ, որ դիմողին Ուզբեկստանին հանձնելու դեպքում նրա նկատմամբ կարող է դրսևորվել վատ վերաբերմունք: Քանի որ նա դեռևս չի հանձնվել՝ Դատարանի կանոնների 39-րդ կանոնի համաձայն Դատարանի կողմից ժամանակավոր միջոց կիրառելու արդյունքում, այդ ռիսկի գնահատման նյութական ժամանակը Դատարանի կողմից գործով դիրքորոշման ժամանակն է: Հետևաբար, չնայած Դատարանի դիրքորոշումն է, որ կարող է լույս սփռել տվյալ իրավիճակի և դրա հնարավոր զարգացումների վրա, այնուամենայնիվ, տվյալ պայմաններն են վճռորոշը (տես՝ Չահալն ընդդեմ Սիացյալ Թագավորության, 1996թ. նոյեմբերի 15, Վճիռների և որոշումների հավաքածու 1996-V, կետ 86):

71. Ինչ վերաբերում է դիմողի հայտարարություններին առ այն, որ Ուզբեկստանում կալանավորվածների նկատմամբ դրսևորվում է վատ վերաբերմունք, Դատարանը վերջերս ընդունել է, որ այս ընդհանուր խնդիրը դեռևս առկա է երկրում (տես, օրինակ, Իսմաիլովը և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 2947/06, կետ 120-121, 2008 թվականի ապրիլի 24 և Միմինովը ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 42502/06, կետ 93-96, 2008 թվականի դեկտեմբերի 11): Մի քանի տարի է չի ներկայացվել որևէ կոնկրետ ապացույց առ այն, որ այս երկրի տվյալ բնագավառում տեղի է ունեցել որևէ բարեփոխում: Հաշվի առնելով այս հանգամանքները՝ Դատարանը գտնում է, որ կալանավորվածների նկատմամբ վատ վերաբերմունքը տարածված և կայուն խնդիր է Ուզբեկստանում:

72. Ինչ վերաբերում է դիմողի անձնական վիճակին, Դատարանը նկատում է, որ նրան մեղադրանք է ներկայացվել քաղաքական դրդապատճառ ունեցող հանցագործությունների համար: Քանի որ ձերբակալման որոշում է կայացվել դիմողի նկատմամբ, հավանաբար, նա կկալանավորվեր միանգամից հանձնվելուց հետո, և այդ իսկ պատճառով կենթարկվեր վատ վերաբերմունքի լուրջ ռիսկի:

73. Ինչ վերաբերում է Կառավարության փաստարկին, որ ուզբեկական իշխանությունների կողմից տրվել են երաշխիքներ, սակայն պետք է նշել, որ եթե նույնիսկ ուզբեկական իշխանությունների կողմից տրվեին Ռուսաստանի կողմից պահանջվող դիպլոմատիկ երաշխիքները, որոնք չեն էլ ներկայացվել Դատարանին, դա չէր ազատի Դատարանին պարտականությունից պարզելում արդյոք այդ երաշխիքները պրակտիկորեն կապահովեին դիմողի պաշտպանությունը Կոնվենցիայով արգելված վերաբերմունքի ռիսկից, թե՛ ոչ: Ընդունող պետության կողմից տրվող երաշխիքների կշիռը յուրաքանչյուր գործով կախված է կոնկրետ ժամանակահատվածում առկա դրությունից (տես՝ Սաադին

ընդդեմ Իտալիայի [GC], թիվ 37201/06, կետ 148, ECHR 2008-...): Քանի որ խոշտանգման կիրառման պրակտիկան Ուզբեկստանում հեղինակավոր միջազգային աղբյուրների կողմից գնահատվում է որպես շարունակական բնույթ կրող (տե՛ս վերը՝ կետեր 59, 60 և 62), Դատարանը համոզված է, որ ուզբեկական իշխանությունների կողմից ներկայացված երաշխիքներն ապահովում են վստահելի պաշտպանություն ընդդեմ վատ վերաբերմունքի:

74. Համապատասխանաբար, դիմողին Ուզբեկստանին հանձնելը կարող է առաջացնել 3-րդ հոդվածի խախտում, քանի որ կարող է այնտեղ առկա լինել խոշտանգման կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ենթարկվելու լուրջ ռիսկ:

II. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերի վիճարկվող խախտում

75. Դիմողը գանգատ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 (f)-ին կետի ներքո՝ առ այն, որ մինչև հանձնումն իր կալանքը եղել է ապօրինի և անորոշ ժամկետով՝ ի խախտումն ներպետական օրենսդրության համապատասխան դրույթների: 5-րդ հոդվածի 1 (f)-ին կետի համապատասխան մասի համաձայն՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկվել այլ կերպ քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...
(f) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ նրա անօրինական մուտքը երկիր կամ խեղդելու նպատակով կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ են ձեռնարկվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով»:

76. Նա բողոքել է նաև Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ներքո՝ առ այն, որ ազգային դատարանները չեն ստուգել իր կալանքի օրինականությունը: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

77. Կառավարությունը պնդել է, որ հանձնումից առաջ կալանքը եղել է օրինական, քանի որ այն իրականացվել է Նամանգանի քրեական դատարանի 2008թ. հունիսի 5-ի որոշմանը համապատասխան, և որ այն լիովին համապատասխանել է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի դրույթներին:

78. Կառավարությունն առարկել է, պնդելով, որ դիմողի բողոքները՝ կապված ներպետական դատարանների կողմից իր կալանքի օրինականությունը չստուգելու հետ, եղել է ակնհայտորեն անհիմն, քանի որ նա վիճարկել է իր կալանքի օրինականությունը՝ ապարդյուն բողոքելով Տվերսկի շրջանային դատարան և Մոսկվայի քաղաքային դատարան:

79. Դիմողը չի համաձայնել Կառավարության հայտարարությանը: Նա հայտարարել է, որ 2008թ. հունիսի 18-ի և օգոստոսի 6-ի երկարացման որոշումները չեն նախատեսել որևէ ժամկետ իր կալանքի համար, և որ իր կալանքի տևողությունը եղել է չափից ավելի՝ ի խախտումն Ռուսաստանի քրեական դատավարության օրենսդրության:

80. Ապա դիմողը հայտարարել է, որ Տվերսկի շրջանային դատարանը չի ստուգել իր կալանքի օրինականությունը՝ չներգրավելով իրեն որպես կողմ որևէ համապատասխան քրեական վարույթում (տե՛ս վերը՝ կետ 24):

B. Դատարանի գնահատականը

1. Ընդունելիություն

81. Դատարանը նկատում է, որ դիմողի գանգատները՝ 5-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ կետերի ներքո, ակնհայտորեն անհիմն չեն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով, և անընդունելի չեն որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, դրանք պետք է ճանաչվեն ընդունելի:

2. Հիմնավորումներ

(a) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետ

82. Կողմերի համար ընդհանուր է այն, որ դիմողը կալանավորվել է որպես անձ, «ուն նկատմամբ իրականացվել է գործողություն՝ նրան ետ ուղարկելու կամ հանձնելու նպատակով», և որ նրա կալանքն ընկել է 5-րդ հոդվածի 1 (f)-ին կետի ներքո: Այդուհանդերձ, կողմերը վիճարկել են, թե արդյոք այս կալանքը եղել է «օրինական» Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով:

83. Դատարանը նկատում է, որ դիմողը Ռուսաստանում կալանավորվել է ուզբեկական դատարանի՝ ձերբակալման որոշման համաձայն: Նրա կալանքն իրականացվել է Պերմի տրանսպորտային դատախազության 2008թ. հունիսի 18-ի և օգոստոսի 6-ի որոշումներով: Այս որոշումներից ոչ մեկը դիմողի կալանքի չի նախատեսել որևէ ժամկետ:

84. Ինչ վերաբերում է Կառավարության հիմնավորմանն առ այն, որ դիմողի կալանքը՝ նրան Ուզբեկստանին հանձնելու նպատակով, համապատասխանել է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 466-րդ հոդվածի պահանջներին, ապա Դատարանը նշում է, որ համաձայն Ռուսաստանի Դաշնության Սահմանադրական դատարանի 2006թ. հուլիսի 11-ի թիվ 158-Օ որոշման և 2007թ. մարտի 1-ի թիվ 333-Օ-Ք որոշման և Գերագույն դատարանի 2009թ. հոկտեմբերի 29-ի թիվ 22 որոշման՝ երբ գործն առնչվում է մինչև հանձնումն իրականացված կալանքի հարցերին, ռուսական դատարանները պետք է առաջնորդվեն Քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի պահանջներով՝ այն առումով, որ հանձնումն երկարաձգվի միայն Քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան (տե՛ս վերը՝ կետեր 53-56):

85. Իր վերջին մի շարք վճիռներում Դատարանն արդեն գտել է, որ ռուսական օրենսդրության դրույթները, որոնք կարգավորում են անձի կալանքը նրան հանձնելու նպատակով, ոչ հստակ են եղել, ոչ էլ կանխատեսելի իրենց կիրառմամբ, և չեն համապատասխանել «օրենքի որոշակիության» կոնվենցիայով նախատեսված պահանջին (տես, օրինակ՝ Նարսրուլլուն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով վճիռը, թիվ 656/06, կետ 72, 2007թ. հոկտեմբերի 11, Իսմաիլովը և այլոք, վերը նշված, կետ 142, Մունինովի գործը՝ վերը նշված, կետ 122 և Խուլյակովան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով վճիռը, թիվ 13476/04, կետ 73, 2009թ. հունվարի 8):

86. Դատարանը վերահաստատում է վերը նշված գործերով արված հետևությունները և գտնում է, որ չնայած Կառավարության հայտարարություններին՝ հստակ իրավական դրույթների առկայության վերաբերյալ, որոնք սահմանում են հանձնման մասին և դրա երկարացման մասին որոշումների կայացման ընթացակարգը, և կալանքի ժամկետներ սահմանելը, ազատությունից զրկելը, որին դիմողը ենթարկվել է, նա ապահովված չի եղել կամայականության դեմ համապատասխան երաշխիքներով: Հատկապես Դատարանը նկատում է, որ դիմողի կողմից վկայակոչված կալանքի մասին որոշումներից ոչ մեկը չի սահմանել իր կալանքի որևէ ժամկետ (տե՛ս վերը՝ կետեր 18 և 19): Կալանքի ընդհանուր պայմաններ նախատեսող դրույթների հիմքով (քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ հոդված)՝ մինչև քննությունը կալանքի ժամկետը երկու ամիս է: Դատավորը կարող է երկարացնել այդ ժամկետը մինչև վեց ամիսով: Հետագա երկարացումը կարող է իրականացվել դատավորի որոշմամբ այն դեպքում, եթե անձին մեղադրանք է առաջադրվել ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործության կատարման համար: Այդուհանդերձ, տվյալ գործով մինչև կալանքի երկու ամիս տևողությամբ սկզբնական ժամկետի ավարտը (Քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին կետ) դատարանի կողմից չի նախատեսվել որևէ այլ երկարացում: Դիմողը կալանքի տակ է մնացել 2008թ. հունիսի 17-ից մինչև 2010թ. ապրիլի 23-ը, այն է՝ 22 ամսից ավելի: Այդ ընթացքում դատախազի կողմից չի կայացվել որևէ որոշում նրա առնչությամբ, ինչպես նաև ազգային դատարաններին չի ներկայացվել որևէ միջնորդություն նրա կալանքը երկարացնելու վերաբերյալ: Այդպիսով, ազգային համակարգը չի պաշտպանել դիմողին կամայական կալանքից, և նրա կալանքը չի կարող համարվել «օրինական» Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով:

87. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանքը եղել է ապօրինի և կամայական՝ ի խախտումն 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի:

(b) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը

88. Դատարանը կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի նպատակն է ապահովել, որպեսզի ձերբակալված կամ կալանավորված անձինք ունենան իրենց նկատմամբ կիրառված միջոցի օրինականությունը դատական կարգով վերանայելու իրավունք (տես, *mutatis mutandis*, Դե Վիլդեն, ՕՕմսը և Վերսիպն ընդդեմ Բելգիայի, 1971թ. հունիսի 18, կետ 76, մաս A, թիվ 12): Միջոցը պետք է հասու լինի անձի կալանքի ընթացքում, ինչը թույլ կտա այդ անձին ունենալու կալանքի օրինականության արագ դատական ստուգում, որը կարող է հանգեցնել, անհրաժեշտության դեպքում, ազատ արձակվելուն: 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված միջոցի առկայությունը պետք է լինի բավականաչափ որոշակի ոչ միայն տեսականորեն, այլ նաև գործնականում, որի բացակայությունը կբացառի այդ դրույթով պահանջվող հասանելիությունն ու արդյունավետությունը (տես, *mutatis mutandis*, Ստոյչկովան ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 9808/08, կետ 66 *in fine*, 2005թ. մարտի 24, և Վաչևն ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 42987/98, կետ 71, ECHR 2004-VIII (extracts)): Միջոցի հասանելիությունը ենթադրում է, *inter alia*, որ իշխանությունների կողմից ստեղծված հանգամանքները լինեն այնպիսին, որպեսզի դիմողները ռեալ հնարավորություն ունենան օգտվելու այդ միջոցներից (տես, *mutatis mutandis*, Սոնկայի վերը նշված գործը, կետ 55):

89. Դատարանի համար համոզիչ չէ Կառավարության փաստարկն առ այն, որ դիմողն օգտվել է իր կալանքի դատական վերահսկողության իրավունքից՝ 2009թ. հունիսի 24-ին բողոքելով, որ իր կալանքը եղել է ապօրինի, և նա կարողացել է իրականացնել դատական վերահսկողության իր իրավունքը (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Դիմողը փորձել է վիճարկվել դատարաններում առ այն, որ իր կալանքը դադարել է օրինական լինելուց Քրեական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածով նախատեսված ժամկետն ավարտվելուց հետո: 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետին համապատասխան նա իրավունք է ունեցել դիմելու դատարանին, որը «կարող էր արագ պարզել»՝ արդյոք նրան ազատությունից զրկելը եղել է «ապօրինի», թե ոչ՝ նոր գործոնների լույսի ներքո, որոնք

համապատասխանաբոր բխել են իր նախնական կալանքի որոշումից (տես, mutatis mutandis, Ուիքսն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1987թ. մարտի 2, կետեր 55-59, մաս A, կետ 114):

90. Իր կալանքի վերահսկողությանն առնչվող դիմողի բողոքը մերժվել է ազգային դատարանների կողմից՝ որպես չհամապատասխանող Քրեական դատավարության օրենսգրքի 13-րդ գլխին, որը նախատեսել է դատական վերահսկողություն բողոքների առթիվ, որոնք ուղղված են խափանման միջոցների դեմ և հնարավորություն են տալիս նման բողոք ներկայացնել միայն «կասկածյալներին և մեղադրյալներին, որոնց դեմ ռուսական իշխանությունները հարուցել են քրեական գործ»: Տվերսկի շրջանային դատարանը մերժել է իրեն քրեական գործով կողմ ճանաչելու՝ դիմողի միջնորդությունն այն հիմքով, որ Ռուսաստանում իր դեմ առկա չի եղել որևէ քրեական գործ, և որ մինչև հանձնումը նրա կալանքի առավելագույն ժամկետը չի լրացել (տես՝ վերը՝ կետ 24):

91. Դատարանը նկատում է, որ իր փաստարկներում Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ միջոց իր նկատմամբ կալանքի վերահսկողության առնչությամբ դիմողի միջնորդությունների դատական քննության համար, այլ միայն աղոտ հղում է կատարել Քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ գլխին, որը կարգավորում է պաշտոնատար անձանց ապօրինի գործողությունների դեմ քրեական գործերով կողմերի ներկայացված դատական բողոքները (տես՝ վերը՝ կետ 46): Այդուհանդերձ, այս առթիվ Դատարանը, մի կողմ դնելով այս դրույթներին Կառավարության կողմից կատարված անորոշ հղումները, ցանկանում է շեշտը դնել այն բանին, որ այն արդեն իսկ մի շարք գործերով գտել է, որ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 125-րդ հոդվածը չի կարող դիտարկվել իբրև մինչև հանձնումը կալանավորված անձանց կողմից դատական բողոքների համար միջոց նախատեսող հոդված (տես՝ վերը՝ Նասրուլլոյևի գործը, կետեր 88-89 և Ոյաբիկինն ընդդեմ Ռուսաստանի գործը, թիվ 8320/04, կետ 139, 2008թ. հունիսի 19): Այս գործերով դիմողները եղել են նույնանման իրավիճակներում, և հաստատվել է, որ նրանք չեն ունեցել որևէ ֆորմալ կարգավիճակ ազգային քրեական օրենսդրության ներքո, քանի որ իրենց դեմ առկա չի եղել որևէ քրեական գործ Ռուսաստանում, և այդ իսկ պատճառով, նրանք չեն կարողացել ունենալ իրենց կալանքների օրինականության նկատմամբ դատական վերահսկողություն:

92. Հետևաբար, դիմողի կալանքի ընթացքում տեղի չի ունեցել որևէ ընթացակարգ, որի միջոցով նրա կալանքի օրինականությունը կստուգվեր դատարանի կողմից: Այդ իսկ պատճառով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

III. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի խախտում

93. Դիմողը հայտարարել է, որ Ռուսաստանի գլխավոր դատախազի կողմից 2008թ. սեպտեմբերի 18-ին կայացված հանձնման մասին՝ դիմողի նկատմամբ տնային կալանք նշանակելու մասին ձևակերպումը շրջանային դատարանի 2010թ. ապրիլի 23-ի որոշմամբ մերժումը, խախտել են նրա անմեղության կանխավարկածը:

94. Կառավարությունն առարկել է այդ փաստարկի դեմ:

95. Դատարանը նկատում է, որ դիմողին հանձնելու մասին 2008թ. սեպտեմբերի 18-ի որոշումը և դատարանի 2010թ. ապրիլի 23-ի որոշումը լիովին հիմնավորվել են ուզբեկական իշխանությունների կողմից ներկայացված փաստաթղթերով, որոնցով նրան մեղադրանք է առաջադրվել համապատասխան հանցագործությունների կատարման համար, և այն ունեցել է այնպիսի կառուցվածք, որում նկարագրվել են Ուզբեկստանում դիմողի դեմ առկա մեղադրանքները (տես՝ վերը՝ կետ 10): Նման հանգամանքներում Դատարանը չի գտնում, որ Ռուսաստանի դատախազության և Շրջանային դատարանի կողմից ներկայացված հայտարարությունները հանգեցրել են դիմողի մեղքի հայտարարմանը, դրանք լոկ նկարագրել են «կասկածները», որոնք հիմք են հանդիսացել հանձնման միջնորդություն ներկայացնելու և հանձնման որոշում կայացնելու համար (ի հակադրություն՝ վերը նշված Իսմաիլովի գործի, կետ 168, տես նաև՝ Կոլեննիկն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 26876/08, կետ 92, 2010թ. հունիսի 17 (դեռևս չավարտված)):

96. Հետևաբար, զանգատի այս մասն ակնհայտորեն անհիմն է և պետք է մերժվի՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերին համապատասխան:

IV. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառումը

97. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքը ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

98. Դիմողը պահանջել է 20000 եվրո (EUR) ոչ նյութական վնասի համար:

99. Կառավարությունը հայտարարել է, որ պահանջվող գումարը չափազանց է և նշել է, որ Կոնվենցիայի խախտման հայտնաբերումը կլիմի համարժեք փոխհատուցում դիմողի գործով:

100. Դատարանը, արդարացիորեն գնահատելով, դիմողին տրամադրում է 15,000 եվրո ոչ նյութական վնասի դիմաց՝ գումարած բոլոր հարկերը, որոնք կարող են առաջանալ այդ գումարի առթիվ:

B. Ծախսերը և ծախքերը

101. Հիմք ընդունելով վճարման պայմանագրերը և փաստաբանների աշխատանքի ժամանակացույցը՝ դիմողը պահանջել է 5137 ֆունտ սթեռլինգ (GNP) (մոտավորապես՝ 6220 եվրո)՝ պարոն Վ.Բոուրինգի և տիկին Ջ. Էվանսի վարչական և թարգմանչական ծախսերի դիմաց, և 1200 եվրո՝ տիկին Ի. Ռյաբինինայի աշխատանքի դիմաց, որը ներկայացրել է նրան ներպետական իշխանությունների առջև և Դատարանում, և 90,000 ռուսական ռուբլի (RUB, մոտավորապես՝ 2360 EUR)՝ պարոն Ա. Գայտակի և պարոն Ռ. Մազամեդովի աշխատանքի դիմաց, որոնք ներկայացրել են նրան ներպետական իշխանությունների առջև: Պահանջվող ողջ գումարը կազմել է 9,780 եվրո:

102. Կառավարությունը չի առարկել արդարացի փոխհատուցման գումարների տրամադրումը, սակայն հայտարարել է, որ դրանք չափից ավելի են:

103. Դատարանի նախադեպերի համաձայն՝ դիմողն ունի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման իրավունք միայն այն դեպքում, եթե ցույց տրվի, որ դրանք փաստացիորեն և անհրաժեշտաբար առաջացել են և հիմնավոր են: Տվյալ գործով հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ եղած փաստաթղթերը և վերը նշված չափանիշը՝ Դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր կլինի տրամադրել դիմողին 7500 եվրո ծախսերի դիմաց՝ գումարած ցանկացած հարկ, որ կարող է առաջանալ այդ գումարի առթիվ:

C. Տոկոսները

104. Դատարանն անհրաժեշտ է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսները սահմանվեն Եվրոպական կենտրոնական բանկի տոկոսադրույքով՝ ավելացած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Ընդունելի է հայտարարում Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների ներքո ներկայացված գանգատները, գանգատի մնացած մասը հայտարարում է անընդունելի:
2. Վճռում է, որ դիմողի դեմ ընդունված հանձնման մասին որոշման կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:
3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում:
4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:
5. Վճռում է՝
  - (a) որ պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պետք է դիմողին վճարի՝
    - (i) 15,000 եվրո՝ գումարած ցանկացած հարկ՝ ոչ նյութական վնասի դիմաց,
    - (ii) 7500 եվրո՝ գումարած ցանկացած հարկ, ծախսերի և ծախքերի դիմաց. որոնք պետք է փոխարկվեն ֆունտ սթեռլինգի՝ վճարման օրվա փոխարժեքով և վճարվեն Լոնդոնում՝ դիմողի կողմից ցույց տրված բանկի հաշվին,
  - (b) վերը նշված երեք ամսվա ժամկետը լրանալուց հետո տոկոսները պետք է վճարվեն Եվրոպական կենտրոնական բանկի կողմից հաստատված տոկոսադրույքով՝ հավելած երեք տոկոս:
6. Մերժում է արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի մյուս պահանջը:

Կատարված է անգլերենով և զրավոր հրապարակված 2010թ. նոյեմբերի 4-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի կետ 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ՎԱՍԻԼՎՈՍԿԻՆ ԵՎ ԱՅԼՈՔ ԸՆԴՊԵՍ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՐԱՎՍԼԱՎԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ

2011թ. հունվարի 28-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողները ծնվել են 1947 և 1985թթ.՝ միջակայքում և ապրում են Մակեդոնիայի Նախկին Հարավսլավական Հանրապետության տարբեր քաղաքներում:

6. Նրանք տիկնիկներ հավաքողներ, ձեռնարկության վերահսկողներ կամ ավագ աշխատակիցներ են (*инкасанти на наплата рампа или раководители*) հասարակական կազմակերպություններում:

7. Դիմողները 2007թ. նոյեմբերի 18-ին և 24-ին ձերբակալվել են Սկոպյեի տարբեր ոստիկանական բաժանմունքներում՝ լիազորությունների չարաշահման կասկածանքով, մասնավորապես առ այն, որ նրանք կազմակերպված խմբավորման մասնակիցներ են և ապօրինաբար յուրացրել են ավելի քան 5 միլիոն եվրո (EUR)՝ 2007թ. ապրիլից մինչև նոյեմբեր տիկնիկների վաճառքից ստացված շահույթից: Յուրաքանչյուր դիմողի համար կազմվել է կալանքի առանձին արձանագրություն:

8. Մի խումբ դիմողներ բերվել են Սկոպյեի առաջին աստանի դատարանի («առաջին իրավասության դատարան») քննող դատավորի մոտ 2007թ. նոյեմբերի 19-ին, իսկ մնացածը՝ նոյեմբերի 25-ին: 2007թ. նոյեմբերի 20-ի և 26-ի երկու առանձին որոշումներով, դիմողների բանավոր վկայությունները լսելուց հետո, քննող դատավորն սկսել է քննությունը, ինչից հետո նրանք կրկին կալանավորվել են: Այդ որոշումները կայացվել են Քրեական դատավարության ակտի («Ակտ», տե՛ս ստորև՝ կետ 32) 199-րդ բաժնի ներքո սահմանված բոլոր հիմքերով վրա, մասնավորապես՝ փախուստի դիմելը և քննությանը միջամտելու վտանգը: Դատավորը հիմնվել է մեղադրանքների ծանրության և այն փաստի վրա, որ դիմողները հանդես են եկել որպես կազմակերպված խմբավորում:

9. Ինը դիմողները և մեղադրվող այլ անձինք բողոքարկել են կալանավորման հրամանը՝ պահանջելով այն փոխարինել առավել մեղմ միջոցով: Դիմողները որպես հիմք են ներկայացրել պատասխանող պետությունում իրենց ընտանիքների վիճակը, նախկինում դատվածության բացակայությունը և այն փաստը, որ նրանցից ոմանք կամավոր ներկայացել են ոստիկանության բաժանմունք, ինչպես նաև վարույթն իրականացնող դատավորի կողմից կոնկրետ պատճառներ չներկայացնելը, որոնք կարողարացնեն նրանցից յուրաքանչյուրի կալանքը: Երեք դատավորից բաղկացած Պալատը («Պալատ»), որն ստեղծվել է Ակտի 22-րդ բաժնի 6-րդ կետին համապատասխան, մերժել է երկու դիմողների կողմից ներկայացված բողոքները: Որևէ ապացույց առկա չէ առ այն, որ Պալատը որոշում է կայացրել մնացած դիմումների վերաբերյալ:

10. 2007թ. դեկտեմբերի 18-ին և 21-ին Պալատը երեսուն օրով երկարաձգել է դիմողների կալանքն Ակտի 199-րդ բաժնի ներքո սահմանված բոլոր երեք հիմքերով: Փախուստի դիմելու վտանգն արդարացված էր մեղադրանքի ծանրությամբ, հնարավոր պատժով և այն փաստով, որ տասը դիմողները պատասխանող պետությունում չունեին սեփականություն և ընտանիք: Տասնութ դիմողներ բողոքել են՝ պնդելով պատճառի բացակայությունը: Նրանց՝ առավել մեղմ միջոց կիրառելու պահանջը պայմանավորված էր իրենց առողջական վատ վիճակով, իրենց անձնագրերի պատճենների և պատասխանող պետությունում իրենց ունեցվածք ունենալն հաստատող վկայականների առկայությամբ: Նրանցից ոմանք նաև պահանջել են գրավի դիմաց իրենց ազատ արձակել:

11. 2007թ. դեկտեմբերի 31-ին և 2008թ. հունվարի 4-ին՝ համապատասխանաբար, Սկոպյեի վերաքննիչ դատարանը մերժել է դիմումները և հաստատել հրամանները: Միայն պրն Ջ. Պանկովսկիի առնչությամբ, ով տրամադրել էր իր գործատուի կողմից իրեն աշխատանքից ազատելու որոշման կրկնօրինակը, դատարանը նրան բացառել է «հանցանքի հնարավորությունը» կալանքի ենթարկվածների կողմից: Այն չի ընդունել որպես ապացույց այլ դիմողների կողմից ներկայացված աշխատանքից ազատվելու վերաբերյալ որոշումների չկնքված կրկնօրինակները: Ինչ վերաբերում է մնացած դիմողներին, այն, *inter alia*, հայտարարել է՝

«... քրեական հանցագործության տեսակի և բնույթի հետ կապված հանգամանքները, որոնց հիման վրա սկսվում է քրեական հետապնդում մեղադրյալի դեմ, հանցանքի համար նախատեսված պատիժը, ինչպես նաև մեղադրյալի անձնական հանգամանքները՝ միասին վերցրած, վկայում են առ այն, որ առկա է փախուստի դիմելու իրական վտանգ, դատավարության այս փուլում նրանց ազատ արձակելու դեպքում ... ողջամիտ վտանգ, որ նրանք կարող են միջամտել քննությանը, ինչպես նաև հանցանք կատարելու հիմքեր ... դատարանի տեսակետը հետևյալն է՝ որ չկան հստակ սահմանված

հիմքեր վարույթի այս փուլում կալանքն ավելի մեղմ միջոցով փոխարինելու համար, որը կերաշխավորի մեղադրյալի ներկայությունը դատաքննության ընթացքում...»:

12. Քննությունը հետազայում ընդլայնվել է և դրանում ներգրավվել են ընդհանուր առմամբ յոթանասուներկու մեղադրյալներ:

13. 2008թ. հունվարի 16-ին և 21-ին՝ համապատասխանաբար, Պալատն Ակտի 199-րդ հոդվածում նշված հիմքերի, մասնավորապես՝ հանցանք կատարելու և քննությանը միջամտելու վտանգի հիման վրա երեսուն օրով երկարաձգել է դիմողի նախնական կալանքը: Տասնվեց դիմողներ բողոքարկել են այդ հրամանը՝ պահանջելով իրենց ազատ արձակել:

14. 2008թ. հունվարի 28-ի և փետրվարի 1-ի իր որոշումներով Սկոպյեի վերաքննիչ դատարանն իր վճիռը կայացրել է մասամբ հօգուտ այն դիմողների, ովքեր դիմել և ներկայացրել են գործատուի կողմից իրենց աշխատանքից ազատելու վերաբերյալ հրամանների բնօրինակները կամ վավերացված պատճենները: «Նրանց կողմից հանցանք գործելու հավանականությունը» այլևս չէր հանդիսանում նրանց շարունակական կալանքի հիմք: Ավելին, իր սեփական նախաձեռնությամբ և հիմնվելով Ակտի 397-րդ բաժնի վրա (տե՛ս ստորև՝ կետ 34), դատարանը բացառել է Պալատի 2008թ. հունվարի 21-ի որոշման մեջ ընդգրկված բոլոր մեղադրյալների կողմից «քննությանը միջամտելու հնարավորությունը»: Դա պատճառաբանված էր նրանով, որ մեղադրյալը չի կարող միջամտել պաշտպանված վկաների քննությանը և դիտել տեսաձայնագրությունները, որոնք միակ մնացած քննչական միջոցներն էին: Այնուամենայնիվ, դատարանը հաստատել է փոխուստի դիմելու վտանգի վերաբերյալ Պալատի կասկածները՝ հիմնվելով մեղադրանքների ծանրության և հավանական պատժի վրա:

15. 2008թ. փետրվարի 15-ին Գլխավոր դատախազը մեղադրանք է ներկայացրել բոլոր մեղադրյալների, այդ թվում՝ դիմողների դեմ: Նույն օրը Պալատը մասամբ բավարարել է Գլխավոր դատախազի պահանջը և երկարաձգել դիմողների կալանքը՝ հաշվի առնելով միայն փախուստի դիմելու վտանգը: Այս կապակցությամբ այն հաստատում է՝

«...բանտային կալանքն արդարացվում է այն փաստով, որ առկա է փախուստի դիմելու իրական վտանգ հանցանքի ծանրության և բնույթի տեսանկյունից, որում մեղադրվում են մեղադրյալները...»:

16. Այդ որոշումը բողոքարկվել է ութ մեղադրյալների, այդ թվում՝ հինգ դիմողների կողմից: Նրանք պնդել են, որ Պալատը չի ներկայացրել իրենց փախուստի դիմելու վտանգը հիմնավորող բավարար պատճառներ՝ հաշվի առնելով նրանց ընտանեկան դրությունը, առողջական վիճակը, նախկինում դատվածության բացակայությունը և այն փաստը, որ նրանցից ոմանց անձնագրերն առգրավվել են:

17. 2008թ. մարտի 6-ին Սկոպյեի վերաքննիչ դատարանը հաստատել է Պալատի որոշումը՝ նշելով, որ փախուստի դիմելու վտանգը հիմնավորված է մեղադրանքի ծանրությամբ և այն եղանակով, որով կատարվել է հանցանքը:

18. 2008թ. մարտի 7-ից ապրիլի 1-ն ընկած ժամանակահատվածում կայացրած առանձին որոշումներով պրն Սեհմեդ Ասանին և պրն Միթր Կիրովսկին գրավի դիմաց ազատ են արձակվել: Տկն Լենկա Յովանովսկան և տկն Սլավյանկա Անգելովան նույնպես ազատ են արձակվել՝ պարբերաբար դատարան ներկայանալու պայմանով: Այս որոշումները կայացվել են ի պատասխան դիմողների՝ կալանքն առավել մեղմ միջոցով փոխարինելու առանձին պահանջների:

19. 2008թ. մարտի 15-ին Պալատը որոշել է երեսուն օրով երկարաձգել մնացած դիմողների նախնական կալանքը: «Նրանց կողմից փախուստի դիմելու վտանգը» մեկ անգամ ևս հիմնված էր մեղադրանքի ծանրության վրա: Չորս մեղադրյալներ, այդ թվում՝ երկու դիմողները, որոնք պնդել են, որ Պալատը չի ներկայացրել իրենց՝ փախուստի դիմելու վտանգը հիմնավորող կոնկրետ պատճառներ բողոքարկել են այդ որոշումը: Նրանք հայտնել են, որ իրենք չեն թաքնվել, իրենց ինքնությունը հայտնի է և իրենք պարբերաբար ներկայանում են դատարան: Սկոպյեի վերաքննիչ դատարանը մերժել է այն փաստարկները, որ նրանց՝ փախուստի դիմելու վտանգը դրված է հանցանքի, մեղադրանքի ծանրության և հնարավոր պատժի հիմքում:

20. 2008թ. ապրիլի 7-ին սկսվել է դատական վարույթը: Գաշվի առնելով մեղադրյալների թիվը՝ դատարանը որոշել է դատն անցկացնել դատարանի շենքից դուրս: Դիմողների բանավոր վկայությունները լսելուց հետո՝ 2008թ. ապրիլի 15-ին դատարանն ընդունել է դատախազի առաջարկը և բոլոր մնացած դիմողների նկատմամբ բանտային կալանքը փոխարինել տնային կալանքով, բացառությամբ պրն Նիկոլա Վասիլկոսկիի, պրն Լյոկի Միվայիի, պրն Ազիմ Ստաֆայի, պրն Դրագան Տրիկովսկիի և պրն Գորան Նաուտլիկի, որոնք դեռ գտնվում էին բանտում: Այդ որոշումը կայացնելիս դատարանը հիմնվել է Ակտի 198 (2)-րդ բաժնի վրա (տե՛ս ստորև՝ կետ 31), ըստ որի՝ բանտային կալանքը պետք է լինի հնարավորինս կարճատև: Ոստիկանությանը նաև հանձնարարվել է իրականացնել տնային կալանքին համապատասխան հսկողություն: Նույն պատճառներով, մնացած դիմողների նկատմամբ կալանք կիրառելու վերաբերյալ որոշումները նախկինում նույնպես կայացվել են՝ հաշվի առնելով նրանց՝ փախուստի դիմելու վտանգը:

21. Պարզվում է, որ միայն պրն Ազիմ Ստաֆային է բողոքարկել այդ որոշումը: 2008թ. մայիսի 8-ին նրա բողոքը մերժվել է՝ պատճառաբանությամբ, որ Պալատը ներկայացրել է բավարար պատճառներ նրա կալանքը երկարաձգելու համար, մասնավորապես, մեղադրանքների ծանրությունը և հնարավոր պատժը կարող էին հանգեցնել նրա փախուստին:

22. 2008թ. մայիսի 15-ին Պալատը նույն պատճառներով, ինչպես նախկինում, երկարաձգել է մնացած դիմողների կալանքը: 2008թ. մայիսի 22-ին Պալատը սեփական նախաձեռնությամբ 20-րդ կետում նշված հինգ դիմողների նկատմամբ բանտային կալանքը փոխարինել է տնային կալանքով:

23. Դրանից հետո, մնացած դիմողների տնային կալանքի ժամկետը մի քանի անգամ երկարաձգվել է: Երկարաձգումը հիմնավորված էր փախուստի դիմելու վտանգով, մեղադրանքների ծանրությամբ և հնարավոր պատժով:

24. 2008թ. հոկտեմբերի 10-ի որոշմամբ Պալատը տնային կալանքի ժամկետը երկարաձգել է հետևյալ պատճառներով.

«... քրեական վարույթը մոտենում է ավարտին ... նպատակահարմարության համար որոշվել է, որ դեռևս առկա է փախուստի դիմելու վտանգը և մի շարք մեղադրյալների նկատմամբ որոշվել է երկարաձգել տնային կալանքի ժամկետը որպես առավել մեղմ միջոց՝ դատավարության ընթացքում նրանց ներկայությունն ապահովելու համար ...»:

25. 2008թ. նոյեմբերի 11-ի և 17-ի որոշումներով Պալատը նույն պատճառներն է ներկայացրել մնացած դիմողների տնային կալանքի ժամկետը երկարաձգելու համար: Տնային կալանքի հրամանը չկատարելով՝ պրն Նիկոլա Վասիլկոսկիին և պրն Գորան Նաուտլիկին ուղարկել են բանտ:

26. 2008թ. նոյեմբերի 28-ին դատարանը դիմողներին մեղավոր է ճանաչել և վեց դիմողներին դատապարտել ազատազրկման, իսկ այլոց՝ պայմանական ազատազրկման: Քանի որ դատավարությունն ավարտվել էր և դիմողները պատասխանող պետությունում ունեին մշտական բնակավայր և ընտանիք, դատարանը կարգադրել է նրանց ազատ արձակել հաշվի առնելով, որ առկա չէ նրանց՝ փախուստի դիմելու վտանգ:

27. 2009թ. նոյեմբերի 30-ին և դեկտեմբերի 1-ին Սկոպյեի վերաքննիչ դատարանում կայացած լսումների ընթացքում դատարանի որոշումը բեկանվել է և գործն ուղարկվել նոր քննության:

28. Վարույթի ընթացքում դիմողները բազմաթիվ պահանջներ են ներկայացրել իրենց բանտային կալանքն ավելի մեղմ միջոցով փոխարինելու կամ գրավի դիմաց ազատ արձակելու վերաբերյալ սակայն՝ ապարդյուն:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԻԱԼ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

29. Քրեական վարույթի ակտի 22-րդ բաժնի 6-րդ կետը նախատեսում է, որ երեք դատավորից բաղկացած Պալատը լուծի, *inter alia*, վարույթն իրականացնող դատավորի կայացրած որոշումների դեմ բողոքները:

30. Ակտը հստակեցնում է միջոցները, որոնք դատարանը կարող է կիրառել դատավարության ընթացքում մեղադրյալի ներկայությունն ապահովելու նպատակով (բաժիններ 185-199):

31. Համաձայն Ակտի 198-րդ բաժնի 2-րդ կետի՝ բանտային կալանքը պետք է հնարավորինս կարճատև լինի:

32. Համաձայն Ակտի 199-րդ բաժնի 1 (1-3)-րդ կետի՝ բանտային կալանքը կարող է կիրառվել հիմնավոր կասկածների առկայության դեպքում, որ հանցանք կատարած անձը կարող է դիմել փախուստի կամ միջամտել քննությանը:

33. Համաձայն Ակտի 200-րդ բաժնի 1-ին և 6-րդ կետերի՝ քննող դատավորը իրավասու է կիրառել նախնական կալանք: Անձը կարող է բողոքարկել այն:

34. Ակտի 205-րդ բաժնի 2-րդ և 6-րդ կետերը թույլատրում են 22-րդ բաժնի 6-րդ կետի հիմքով ստեղծված Պալատին երկարաձգել կալանքի ժամկետը՝ քննող դատավորի կամ դատախազի պահանջով: Երկարաձգման կարգը կարող է բողոքարկվել դատարանում:

35. Ակտի 397-րդ բաժնի համաձայն, եթե երկրորդ ատյանի դատարանը գտնում է, որ ցանկացած մեղադրյալի նկատմամբ կիրառվող բողոքի հիմքերը, ով չի ներկայացրել պաշտոնական դիմում, ապա այն կարող է վարվել իր հայեցողությամբ, եթե բողոքը չի ներկայացվել տվյալ մեղադրյալի կողմից (*beneficium cohaesionis* կանոն):

ՕՐԵՆՔ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ԵՎ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

36. 2008թ. մայիսի 20-ի նամակում պրն Ս. Դուկովսկին տեղեկացրել է Դատարանին դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 (c), 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն դիմում ներկայացնելու մտադրության մասին: Դատարանի կողմից սահմանված վերջնաժամկետի ամսաթվին՝ 2008թ. նոյեմբերի 19-ին, դիմողները ներկայացրել են իշխանությունների դիմումները և նամակները պրն Ս. Դուկովսկիի առնչությամբ: Դրանցում նրանք ներկայացրել են իրենց բողոքները 5-րդ հոդվածի համաձայն, այն է՝ նրանց կալանքի համար իրավական հիմքերի բացակայությունը, ինչը համապատասխանաբար անօրինական է. ներպետական դատարանները չեն ներկայացրել կոնկրետ և բավարար պատճառներ իրենց կալանքի համար, և որ նրանց կալանքի վերանայման կարգն անհամապատասխան էր: Այս վերջին համատեքստում նրանք նաև վկայակոչել են Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը: 5-րդ հոդվածի 1 (c), 3-րդ և 4-րդ կետերը և 13-րդ հոդվածը նախատեսում են հետևյալը.

5-րդ հոդվածի 1 (c), 3-րդ և 4-րդ կետեր

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...
(c) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար....:

3. Սույն հոդվածի 1-ին «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն, և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայացնալու երաշխիքներով:

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:

Հոդված 13

Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև արդյունավետ միջոցի իրավական պաշտպանության իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք:

A. Ընդունելիություն

1. *Վեցամսյա ժամկետ՝ պրն Մեհմեդ Ասանի, տկն Լենկա Յովանովսկայի, պրն Միտրե Կիրովսկիի և տկն Սլավիանկա Անգելովայի առնչությամբ*

37. Անդրադառնալով դիմումը ներկայացնելու ամսաթվին՝ Կառավարությունը պնդել է, որ վերը նշված դիմողների նկատմամբ դիմումը ներկայացվել է դիմողների ազատ արձակվելուց ավելի քան վեց ամիս հետո՝ 2008թ. մարտի 7-ին և ապրիլի 1-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 18):

38. Դիմողները պնդել են, որ 2008թ. մայիսի 20-ը՝ առաջին նամակը ներկայացնելու օրը, պետք է դիտարկվի որպես վեցամսյա ժամկետի ավարտի ամսաթիվ:

39. Դատարանը նշում է, որ 2008թ. մայիսի 20-ի իրենց առաջին նամակում բոլոր դիմողներն իրենց ներկայացուցիչ պրն Դուկոսկիի միջոցով հայտնել են դիմում ներկայացնելու վերաբերյալ իրենց մտադրության մասին: Սույն ամսաթիվը, համապատասխանաբար, պետք է դիտարկվել որպես դիմում ներկայացնելու ամսաթիվ (տե՛ս *Չալկլին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (dec)*, no. 63831/00, 2002թ. սեպտեմբերի 26): Դիմումը, հետևաբար, ներկայացվել է Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետում սահմանված վեցամսյա ժամկետում: Կառավարության առարկությունը համապատասխանաբար պետք է մերժվի:

2. Ներպետական միջոցները չսպառելը

(a) Կողմերի փաստարկները

40. Կառավարությունն պնդել է, որ դիմողները չեն սպառել ներպետական բոլոր արդյունավետ միջոցները: Մասնավորապես, ոչ բոլոր դիմողներն են բողոքարկել քննող դատավորի կողմից կայացված նախնական կալանքի և իրենց կալանքի ժամկետը երկարաձգելու վերաբերյալ Պալատի որոշումները:

41. Դիմողները պնդել են, որ իրենք բազմիցս բողոքարկել են կալանք կիրառելու վերաբերյալ որոշումները՝ պահանջելով ներպետական դատարաններից դրանք դադարեցնել կամ փոխարինել ավելի մեղմ միջոցով, սակայն՝ ապարդյուն: Նրանք նաև դիմել են վերադաս մարմնին և առանձին պահանջներ ներկայացրել Պալատին և դատարանին: Բարձրագույն ատյանները մերժել են այդ բողոքները՝ պարզապես վկայակոչելով առաջին ատյանի դատարանի կողմից բերված պատճառը, այն է՝ վարույթի վերանայման արդյունավետությունը խոչընդոտելու հավանականությունը: Քանի որ դիմողների գործերը հարուցվել են միևնույն փաստերի առթիվ՝ Վերաքննիչ դատարանի կայացրած ցանկացած որոշում բողոք ներկայացրած անձանց վերաբերյալ կիրառելի կլիներ բոլոր դիմողների, այդ թվում՝ պաշտոնական բողոք չներկայացրած անձանց նկատմամբ (*beneficium cohaesionis* կանոնի հիմքով):

(b) Դատարանի գնահատականը

42. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված՝ ներպետական միջոցներն սպառելու կանոնը պարտավորեցնում է դիմողներին նախ օգտագործել այն միջոցները, որոնք սովորաբար առկա են և բավարար ներպետական իրավական համակարգում, ինչը թույլ կտա իրենց խուսափել ենթադրյալ խախտումներից: 35-րդ հոդվածի 1-ին կետը նաև պահանջում է, որ Դատարան ներկայացրած բողոքները համապատասխան ներպետական մարմնին ներկայացվեն ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված պաշտոնական պահանջներին համապատասխան (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Մերգերը և Քրոսն ընդդեմ Ֆրանսիայի (dec)*, no. 68864/01, 2004թ. մարտի 11, *Աքսոյի*

ընդդեմ Թուրքիայի, 1996թ. դեկտեմբերի 18, կետեր 51-52, ՄԻԵԴ - 1996-VI, և Աքրիվարը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի, 1996թ. սեպտեմբերի 16, կետեր 65-67, ՄԻԵԴ 1996-IV):

43. Դատարանն ընդգծում է, որ միջոցներն սպառելու կանոնի կիրառումը պետք է պայմանավորված լինի այն փաստով, որ այն կիրառվում է մարդու իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմի համատեքստում, և որ այն պետք է կիրառվի որոշակի ճկունությամբ և առանց ավելորդ ձևականությունների: Սա նշանակում է, մասնավորապես, որ Դատարանը պետք է իրատես գտնվի ոչ միայն Պայմանավորվող պետության իրավական համակարգի պաշտոնական միջոցների գոյության, այլև դրանց՝ ընդհանուր համատեքստում կիսառման, ինչպես նաև դիմողի անձնական հանգամանքների հարցում (տե՛ս *Յասարն ընդդեմ Մակեդոնիայի նախկին Հարավսլավական Հանրապետության* (dec), no. 69908/01, 2006թ. հունվարի 11 և ապրիլի 19):

44. Ապացուցման բեռը հիմնականում ընկած է Կառավարության վրա, որը պետք է բավարար ապացույցներ ներկայացնի Դատարանին առ այն, որ այդ ժամանակահատվածում առկա էին արդյունավետ միջոցներ, այն է՝ միջոցների մատչելիության առկայության վերաբերյալ: Այնուամենայնիվ, ապացույցի բեռն սպառվելիս, դիմողը պետք է հաստատի, որ Կառավարության տրամադրած միջոցներն սպառվել են կամ ինչ-ինչ պատճառներով անբավարար և անարդյունավետ են գործի որոշ հանգամանքներում, կամ որ գոյություն ունեն արդարացող հատուկ հանգամանքներ (տե՛ս վերը նշված՝ *Ակրիվարը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի*, կետեր 65-69, և *Մենթեսը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի*, 1997թ. նոյեմբերի 28-ի վճիռ, Վճիռների ու որոշումների Ձեկույցներ 1997թ. - VIII, էջ 2706, կետ 57):

45. Դատարանը նշում է, որ ներպետական օրենսդրությունը երկիմաստ համակարգ է ապահովում նախնական կալանքի դատական վերանայման համար: Քննող դատավորի կողմից որոշված նախնական կալանքը կարող է վերանայվել Պալատի կողմից՝ Ակտի 22-րդ բաժնի 6-րդ կետի հիմքով: Պալատի՝ կալանքը երկարաձգելու մասին որոշումը կարող է վերանայվել Վերաքննիչ դատարանի կողմից (Ակտի 205-րդ բաժնի 6-րդ կետ, տե՛ս վերը կետ 34): Պալատն երկրորդ աստիճանի որոշում կայացնելիս և Վերաքննիչ դատարանը կարող են լիարժեք գնահատական տալ, թե արդյոք կալանքն օրինական է և արդարացված: Այդ պատճառով, դիմումը պետք է դիտվի, սկզբունքորեն, որպես արդյունավետ միջոց Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով:

46. Սույն գործում Դատարանը նկատում է, որ Կառավարության ներկայացմամբ ոչ բոլոր դիմողներն են բողոքարկել վարույթն իրականացնող դատավորի կամ Պալատի կողմից կայացված կալանքի վերաբերյալ որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետեր 9, 10, 13, 16, 19 և 21): Նրանք, ովքեր դիմել են, պնդել են, որ կալանքը բավարար հիմնավորված չէ, այն է՝ որ ոչ մի կոնկրետ և բավարար պատճառ չի ներկայացվել հավաստելու իրենց՝ փախուստի դիմելու իրական վտանգը (տե՛ս վերը՝ կետեր 9, 10, 16 և 19): Իրենց ազատ արձակելու վերաբերյալ բազմաթիվ դիմումները պատճառաբանվել են այնպիսի փաստարկներով, որոնք վերաբերել են իրենց անձնական և ընտանեկան հանգամանքներին: Վերաքննիչ դատարանն ամեն անգամ այդ փաստարկները մերժել է մեկ որոշմամբ, որում այն վերահաստատել է Պալատի կողմից ներկայացված պատճառները: Այն չի կատարել փաստարկների առանձին գնահատում յուրաքանչյուր առանձին դիմողի անհատական հատկանիշների լույսի ներքո: Դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառ, որ Վերաքննիչ դատարանը մեկ այլ որոշում կայացրած կլիներ մնացած դիմողների դիմելու դեպքում: Դատարանը գտնում է, որ գործի որոշակի հանգամանքներում բողոքն անարդյունավետ է, և այն փաստը, որ որոշ դիմողներ չեն օգտագործել այն՝ չի կարող դիտարկվել որպես ներպետական միջոցներն սպառելու խոչընդոտ: Նման հանգամանքներում Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի:

3. 5-րդ հոդվածի 1 (c) կետի հիմքով գանգատը

47. Ինչ վերաբերում է դիմողների գանգատին, որ իրենց կալանքն անօրինական էր, Դատարանը նշում է, որ 2007թ. նոյեմբերի 20-ի և 26-ի երկու առանձին որոշումներով քննող դատավորը վճռել է դիմողներին կալանքի ենթարկել՝ հաշվի առնելով նրանց դեմ առկա մեղադրանքի ծանրությունը, հնարավոր պատիժը, ինչպես նաև այն, որ նրանք հանդես են եկել որպես կազմակերպված խմբավորում (տե՛ս վերը՝ կետ 8): Որոշումները կայացվել էին Քրեական դատավարության օրենքի 199-րդ բաժնում սահմանված դրույթների հիման վրա, որոնք համընկնում են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 (c) կետում նշված հիմքերի հետ: Հետագայում դիմողի կալանքի ժամկետը Պալատի կողմից երկարաձգվել է մի քանի առիթներով: 2008թ. փետրվարի 15-ից հետո դիմողների կալանքը հիմնված էր միայն նրանց հնարավոր փախուստի վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 15):

48. Դատարանը գտնում է, որ ներպետական դատարանները որոշումները կայացնելիս գործել են իրենց իրավասությունների սահմաններում, և առկա չէ որևէ պատճառ ենթադրելու, որ դրանք չեն համապատասխանում ներպետական օրենսդրությանը: Այն հարցը, թե արդյոք պատճառները բավարար և համապատասխան էին որոշումներ կայացնելու համար, վերլուծվում է ստորև՝ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն (տե՛ս *Լինդն ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 25664/05, կետ 66, 2007թ. դեկտեմբերի 6):

49. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանքը համապատասխանում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 (c) կետի պահանջներին: Հետևաբար, այս գանգատը պետք է մերժվի որպես ակնհայտորեն անհիմն՝ 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

4. Վարույթի վերանայման ենթադրյալ անարդյունավետությունը (Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ և 13-րդ հոդվածներ)

50. Դատարանը նշում է նախնական կալանքի դատական վերանայման երկինաստ համակարգի առկայությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 45): Այն հետագայում նկատել է, որ ներպետական օրենսդրությունը նախատեսում է կալանքն առավել մեղմ միջոցով փոխարինելու հնարավորությունը՝ որպես հատուկ միջոց, որը ձերբակալվածը կարող է օգտագործել գտնվելով կալանքի տակ: Սույն միջոցն արդյունավետորեն կիրառվել է չորս դիմողների նկատմամբ, ովքեր ազատ են արձակվել մինչև դատավարությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 18): Չնայած վերը նշված փաստին, կալանքի վերաբերյալ որոշման վերանայման կարգը (տե՛ս վերը՝ կետ 46), որպես այդպիսին, անարդյունավետ չի եղել:

51. Յետևաբար, դիմումի այս մասը պետք է մերժվի որպես ակնհայտորեն անհիմն՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

5. Եզրակացություն

52. Դատարանը գտնում է, որ դիմողի՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիմքով զանգատներն ակնհայտորեն անհիմն չեն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն նաև նշում է, որ դրանք անընդունելի չեն որևէ այլ հիմքով: Յետևաբար, դրանք պետք է լինեն ընդունելի:

B. Գնահատականը

1. Կողմերի փաստարկները

53. Դիմողները կրկնել են, որ ներպետական դատարանները չեն ներկայացրել որևէ կոնկրետ պատճառ, որը կարողարացներ նրանցից յուրաքանչյուրի կալանքն առանձին-առանձին, սակայն մեջբերել են կալանքի համար կանոնադրական հիմքերը՝ առանց որևէ կոնկրետ հիմնավորման, այն է՝ փախուստի դիմելու վտանգը:

54. Կառավարությունը ներկայացրել է, որ դիմողների կալանքը ոստիկանության բաժանմունքներում և հետագա կալանքի ենթարկվելու որոշումները եղել են օրենքին համապատասխան: Գործը բարդագույն քրեական գործերից է, քանի որ դրանում ներգրավված է յոթամասուններկու մեղադրյալ: Կալանքի վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս դատարանները պատշաճորեն հաշվի են առել յուրաքանչյուր դիմողի անձնական հանգամանքները և մանրամասն պատճառներ չեն ներկայացրել նրանց ձերբակալելու համար, ըստ օրենքի ազատ են արձակել որոշ դիմողների (տե՛ս վերը՝ կետ 18) և կալանքը տնային կալանքով փոխարինելու վերաբերյալ որոշումներ կայացրել (տե՛ս վերը կետեր 20 և 22): Եվ վերջապես, դիմողների կալանքը ծառայել է իր նպատակին, այն է՝ ապահովվել է նրանց ներկայությունը դատական նիստի ընթացքում: Արդյունքում, չնայած գործի բարդությանը և մեղադրյալների թվաքանակին, նախատեսված լուսններից ոչ մեկը չի հետաձգվել դիմողների բացակայության պատճառով:

2. Դատարանի գնահատականը

(a) Ընդհանուր սկզբունքներ

55. Դատարանը կրկնում է, որ ողջամիտ կասկածի առկայությունը, որ ձերբակալված անձը կատարել է հանցանք, *sine qua non*, հանդիսանում է շարունակական կալանքի օրինական պայման: Այնուամենայնիվ, որոշակի ժամանակահատվածից հետո այն այլևս բավարար չէ: Նման դեպքերում, Դատարանը պետք է հաստատի, թե արդյոք դատական իշխանությունների կողմից բերված այլ հիմքերը շարունակում են արդարացնել ազատագրվումը (տե՛ս *Լաբիտան ընդդեմ Իտալիայի [GC]*, no. 26772/95, կետեր 152 և 153, ՄԻԵԴ 2000-IV):

56. Կանխավարկածը կարող է ազատ արձակելու պատճառ հանդիսանալ: Ինչպես Դատարանը հետևողականորեն գտնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի երկրորդ մասը դատական իշխանություններին չի տալիս ընտրության հնարավորություն դատաքննությանը մեղադրյալի ներկայությունը ողջամիտ ժամկետում ապահովելու կամ մինչև դատավարությունը նրան ազատ արձակելու միջև: Մինչև վճիռը կայացնելը մեղադրյալները պետք է ունենան անմեղության կանխավարկածի իրավունք, իսկ դրույթի նպատակը նրան ազատ արձակելու պահանջն է, եթե նրա շարունակական կալանքը դադարում է լինել ողջամիտ: Հանցանքի մեջ մեղադրվող անձը պետք է միշտ ազատ արձակվի մինչև դատավարությունը, բացառությամբ այն դեպքերի, եթե պետությունը ներկայացնում է կալանքը շարունակելու մասին հիմնավորող «համապատասխան և բավարար պատճառներ» (տե՛ս *Կաստրավետո ընդդեմ Մոլդովայի*, no. 23393/05, կետեր 30 և 32, 2007թ. մարտի 13, *Սակբեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության [GC]*, no. 543/03, կետ 41, ՄԻԵԴ 2006թ., *Յաբլոնսկին ընդդեմ Լեհաստանի*, no. 33492/96, կետ 83, 2000թ. դեկտեմբերի 21 և *Նյունեյսթերն ընդդեմ Ավստրիայի*, 1968թ. հունիսի 27-ի վճիռը, Series A no. 8, կետ 4):

57. Ներպետական իշխանությունները պարտավոր են ներկայացնել կոնկրետ փաստեր, որոնք անհրաժեշտ են շարունակական կալանքի համար: Կալանավորված անձի՝ ապացուցելու բեռը փոփոխելը նման հարցերում համարժեք է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի կանոնի խախտմանը, ըստ որի

դրույթների՝ կալանքը դառնում է ազատության իրավունքից զրկելու բացառություն, և որը թույլատրելի է սահմանված բացառիկ գործերում (տե՛ս *Ռոխլինան ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 54071/00, կետ 67, 2005թ. ապրիլի 7, և *Իլիչկովն ընդդեմ Բուլղարիայի*, no. 33977/96, կետեր 84-85, 2001թ. հունիսի 26): Ազգային դատական մարմինները պետք է ուսումնասիրեն բոլոր փաստերը, որոնք կողմ կամ դեմ են հանրային շահերի իրական պահանջի գոյությանը, որը հիմնավորվում է՝ հաշվի առնելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը և անհատական ազատության նկատմամբ հարգանքի կանոնը: Դատարանի խնդիրը չէ ման կանոններ սահմանելը և ազգային իշխանություններին փոխարինելը, որոնք կարգադրել են դիմողի կալանքը: Ներպետական դատարանների կողմից կայացված որոշումների և տվյալ բողոքում դիմողի կողմից նշված իրական փաստերի հիման վրա էական է այն, որ Դատարանը պետք է որոշի, թե արդյոք տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում (տե՛ս *Կորչուզանովան ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 75039/01, կետ 72, 2006թ. հունիսի 8, վերը նշված *Իլիչկովի* գործը, կետ 86, և վերը նշված *Լաբիտայի* գործը, կետ 152):

(b) Գործով գանգատը

58. Սույն գործով Դատարանը նշում է, որ 2007թ. նոյեմբերի 18-ին և 24-ին՝ համապատասխանաբար, դիմողները ձերբակալվել և կալանավորվել են Սկոպյեի տարբեր ոստիկանական բաժանմունքներում: 2007թ. նոյեմբերի 19-ին և 25-ին՝ համապատասխանաբար, նրանք տարվել են քննող դատավորի մոտ, որը, երկու առանձին որոշումներով, կարգադրել է նրանց կրկին վերադարձնել բանտ՝ լիազորությունները չարաշահելու կասկածանքով: Մինչև 2008թ. հունվարի 28-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմողների կալանքի ժամկետը երկարաձգվել է երկու անգամ: Ինչ վերաբերում է բոլոր դիմողներին, բացառությամբ պրն Զ. Պանկովսկիի (տե՛ս վերը՝ կետ 11), կալանքի հրամաններն ընդունվել էին Ակտի 199-րդ բաժնում սահմանված բոլոր երեք հիմքերով, մասնավորապես, փախուստի դիմելու, քննությանը միջամտելու վտանգը: Բոլոր դիմողների վերաբերյալ կայացված որոշումները հիմնավորող պատճառները հանցանքի լրջությունը և հնարավոր պատիժն էին (տե՛ս վերը՝ կետեր 10 և 13):

59. «Փախուստի» և «քննությանը միջամտելու» վտանգը կալանք կիրառելու հիմքերն էին դիմողների մի խմբի նկատմամբ մինչև 2008թ. փետրվարի 1-ը, իսկ դիմողների մեկ այլ խմբի նկատմամբ՝ մինչև 2008թ. փետրվարի 15-ը: Սկզբում փախուստի դիմելու վտանգը բացառված էր միայն այն դիմողների նկատմամբ, ովքեր ներկայացրել էին հիմնավոր ապացույցներ իրենց աշխատանքից ազատվելու վերաբերյալ (տե՛ս վերը՝ կետ 14): 2008թ. փետրվարի 15-ի ընթացքում այդ հիմքերից ոչ մեկը չէր ընդունվում դատարանների կողմից հիմնավորելու համար դիմողների շարունակական կալանքը (տե՛ս վերը՝ կետ 15):

60. Դրանից հետո դիմողների կալանքի ժամկետը երկարաձգվել է մի քանի առիթներով, ինչը հիմնված էր միայն նրանց՝ փախուստի դիմելու վտանգի վրա: Միայն չորս դիմողներ, ովքեր ներկայացրել էին իրենց ազատ արձակելու մասին հատուկ խնդրանք, հետագայում ազատ են արձակվել (տե՛ս վերը՝ կետ 18): Մինչև 2008թ. նոյեմբերի 28-ը՝ դիմողներին ազատ արձակելու ամսաթիվը, ներպետական դատարանները հետևողականորեն հիմնվել են մեղադրանքների ծանրության և հնարավոր պատժի վրա՝ որպես որոշիչ տարրեր դիմողների հետագա կալանքը երկարաձգելու համար (տե՛ս վերը՝ կետեր 15, 17, 19, 20, 21, 22 և 23): Հետևաբար, նրանց ներկայությունը դատարանում ապահովելը նույնպես հանդիսանում էր նրանց ձերբակալման հիմքերից մեկը (տե՛ս վերը՝ կետեր 24 և 25):

61. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ չնայած վճռի խստությանը, այն համապատասխան տարր է գնահատելու համար փախուստի վտանգը. ազատությունից զրկելու անհրաժեշտությունը չի կարող գնահատվել զուտ վերացական տեսանկյունից՝ հաշվի առնելով միայն հանցանքի ծանրությունը: Մի շարք այլ համապատասխան գործոնների հետ մեկտեղ, որոնք նույնպես կարող են հաստատել գոյություն ունեցող վտանգը, անհրաժեշտ է գնահատել, թե արդյոք դրանք այնքան աննշան են, որ չեն կարող հիմնավորել կալանքը: Շարունակական կալանքը նաև չի կարող օգտագործվել կանխատեսվող վճռի կայացման դեպքում (տե՛ս *Լետելլեն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1991թ. հունիսի 26, կետ 43, *Series A no. 207*, *Մյուլլերն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1997թ. մարտի 17, կետ 43, 1997թ. Չեկույցներ-II. վերը նշված *Յագչիի և Սարգինի* գործը, կետ 52, և *Կորչուզանովան ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 75039/01, կետ 73, 2006թ. հունիսի 8):

62. Դատարանի կարծիքով, ներպետական դատարանները ցույց չեն տվել որևէ կոնկրետ փաստի առկայությունը՝ ի պաշտպանություն իրենց եզրակացությունների: Որևէ պատճառ չի ներկայացվել առ այն, թե ինչու են փախուստի հետևանքները և վտանգը պակաս կարևոր դիմողների համար, քան շարունակական ազատագրկումը (տե՛ս *Ստոգմյուլլերն ընդդեմ Ավստրիայի* 1969թ. նոյեմբերի 10-ի վճիռը, *Series A no. 9*, կետ 15): Դիմողների «ունեցվածքի և ընտանեկան դրության» և նրանց «անձնական բնութագրերի» վրա պարզապես հիմնվելուց զատ (տե՛ս վերը՝ կետեր 10 և 11), դիմողների կալանքի սկզբնական փուլում ներպետական դատարանները չեն մատնանշել յուրաքանչյուր դիմողի փախուստի վտանգի վերաբերյալ իրենց եզրակացությունը հիմնավորող կոնկրետ գործոններ: Նրանք նաև հաշվի չեն առել դիմողների՝ փախուստի վերաբերյալ մեղմացուցիչ փաստարկները: Հետևաբար, հասկանալի չէ, թե ինչու նրանք չեն գտել, որ առկա չէ վտանգ այն դիմողների առումով, որոնց անձնագրերն առգրավվել էին (տե՛ս վերը՝ կետեր 10, 16 և 19): Ավելին, վարույթի ընթացքում ներպետական դատարանները չեն պարզաբանել իրենց որոշումներում, թե ինչու ազատագրկումն

անհրաժեշտ է դատավարության պատշաճ ընթացքն ապահովելու համար, որը, ըստ Կառավարության՝ դիմողների կալանավորման հիմնական նպատակն է (տե՛ս վերը՝ կետ 54): Բացի դրանից, դիմողներին ազատ արձակելը կարգադրվել է այն փաստի հիման վրա, որ նրանք պատասխանող պետությունում ունեն մշտական բնակության վայր և ընտանիքներ: Այս գործոններն անհայտ չէին ներպետական դատարաններին ավելի վաղ՝ դատավարության սկզբնական փուլերում (տե՛ս վերը՝ կետ 26):

63. Ավելին, 2008թ. փետրվարի 15-ից հետո, դիմողների կալանավորումը հաստատելով՝ ներպետական դատարանները շարունակաբար կրկնել են միևնույն եզրահանգումը՝ օգտագործելով նույն բառերը: Ավելին է, որ նրանք հաշվի չեն առել դիմողների անհատական հանգամանքները, քանի որ նրանց կալանքը երկարաձգվել է կոլեկտիվ կալանքի հրամաններով: Կոլեկտիվ կալանքի հրամանների պրակտիկան, ինքնին, Դատարանի կողմից ճանաչվում է անհամատեղելի Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հետ, քանի որ այն թույլ է տալիս անձանց խմբի շարունակական կալանքն առանց խմբի յուրաքանչյուր առանձին անդամի նկատմամբ կալանքի հիմքերի՝ գործից գործ գնահատման (տե՛ս *Դոլգովան ընդդեմ Ռուսաստանի*, no. 11886/05, կետ 49, 2006թ. մարտի 2):

64. Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ Դատարանը գտնում է, որ առնվազն 2008թ. փետրվարի 15-ից (տե՛ս վերը՝ կետ 15), չտրամադրելով կոնկրետ փաստեր և էապես հիմնվելով մեղադրանքների ծանուցանման և հնարավոր պատժի վրա՝ իշխանությունները երկարաձգել են դիմողների կալանքն այնպիսի հիմքերով, որոնք թեև «համապատասխան» են, սակայն չեն կարող դիտարկվել որպես «բավարար»:

65. Համապատասխանաբար տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

66. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

67. Դիմողները պահանջել են 500 եվրո (EUR) և 800 եվրո (EUR) յուրաքանչյուրի համար որպես իրենց կալանքի տակ գտնվելու, այնուհետև ազատ արձակվելու ընթացքում բժշկական ծախսերի համար կրած նյութական վնասի փոխհատուցում: Նրանք ներկայացրել են բժշկական եզրակացությունների կրկնօրինակները: Պրն Ջվոնկո Բոյարկովսկին պահանջել է 2500 եվրո (EUR)՝ բժշկական ծախսերի և աշխատանքից ազատվելու հետևանքով եկամտի կորստի համար: Այդ առումով, նա հայտարարել է, որ ինքն աշխատանքից ազատվել է իրեն կալանքի տակ գտնվելու պատճառով, և որ նա արդարացվել է դատարանի 2008թ. նոյեմբերի 28-ի որոշմամբ:

68. Դիմողները նաև պահանջել են 5000 եվրո (EUR) յուրաքանչյուրի համար՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում կալանքի հետևանքով պատճառված ցավի և սթրեսի համար: Հինգ դիմողներ (պրն Նաուն Սիխալկովսկին, պրն Միտրի Պետրովը, պրն Ջորան Բոժինովսկին, տկն Լենկա Յովանովսկան և տկն Սլավյանկա Անգելովան) նույնպես պահանջել են 10,000 եվրոյից (EUR) մինչև 12000 եվրո (EUR) յուրաքանչյուրի համար՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում մերձավոր ազգականներից մեկի մահվան կապակցությամբ:

69. Կառավարությունն առարկել է այդ պահանջները՝ որպես անհիմն, պնդելով, որ ենթադրյալ խախտման և վնասի միջև առկա չէ պատճառահետևանքային կապ:

70. Դատարանը գտնում է, որ դիմողները չեն կարողացել ցույց տալ, որ պահանջվող նյութական վնասը, փաստորեն, առաջացել է հայտնաբերված խախտման հետևանքով: Հետևաբար, այն գտնում է, որ առկա չէ որևէ հիմնավորում այս առումով բավարարելու դիմողների պահանջները: Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասին, Դատարանը գտնում է, որ սույն վճռում Կոնվենցիայի խախտման հայտնաբերումը բավարար է արդարացի փոխհատուցում տրամադրելու համար (տե՛ս *Լետելյեն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1991թ. հունիսի 26, կետ 62, Series A no. 207, և *Սյուլլերն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1997թ. մարտի 17, կետ 54, Ձեկույցներ II-1997):

B. Ծախսեր և ծախքեր

71. Բոլոր դիմողները պահանջել են 2.000 եվրո (EUR) յուրաքանչյուրի համար, բացառությամբ պրն Պերիկա Դիմիտրիևսկիի, ով պահանջել է 2500 եվրո (EUR) ներպետական դատարաններում կրած ծախսերի համար: Այն իր մեջ ընդգրկում է լսումների ընթացքում իրենց շահերը ներկայացնելու իրավական ծառայությունների համար վճարները, դատական ծախքերը, կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում իրենց այցելելու համար իրենց ներկայացուցիչների և ընտանիքի անդամների ճանապարհածախսերը և այլ ծախսեր, որոնք հիմնված են Մակեդոնիայի իրավաբանների դրույքաչափերի վրա: Դիմողները չեն տրամադրել պահանջները հիմնավորող այլ փաստաթղթեր:

72. Նրանք նաև պահանջել են 3.140 եվրո (EUR)՝ դատավարության հետ կապված ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման համար: Այն ներառում է քառասուն ժամ իրավաբանական աջակցության, ինչպես նաև փաստաթղթերի պատճենահանման և առաքման վճարները: Դիմողները նաև ներկայացրել են իրավական վճարների ծախսերի ցանկ: Որևէ ապացույց չի ներկայացվել փաստաթղթերի պատճենահանման և փոստային առաքման ծախսերի վերաբերյալ: Դիմողի ներկայացուցիչը պահանջել է, որ այդ վճարներն ուղղակիորեն փոխանցվեն «Մակեդոնիայի Հանրապետության Մարդու իրավունքների Հելսինկյան կոմիտեի» բանկային հաշվին և տրամադրել վերջինի բանկային հաշիվը:

73. Կառավարությունն առարկել է այդ պահանջները:

74. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ դիմողը ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման իրավունք ունի միայն այնքանով, որքանով որ ապացուցում է, որ դա եղել է անհրաժեշտ (տե՛ս *Փլոնն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, no. 58148/00, կետ 64, ՄԻԵԴ 2004-IV): Դատարանը նշում է, որ Դատարանի կանոնների 60-րդ կանոնի հիմքով դիմողը պետք է մանրամասն ներկայացնի բոլոր պահանջները՝ համապատասխան հիմնավորող փաստաթղթերի հետ մեկտեղ, ինչը չկատարելու դեպքում Պալատը կարող է ամբողջությամբ կամ մասամբ մերժել հայցը (տե՛ս *Փարիզովն ընդդեմ Մակեդոնիայի նախկին Հարավսլավական Հանրապետության*, no. 14258/03, կետ 71, 2008 թ. փետրվարի 7):

75. Ներկայիս գործով, Դատարանը նշում է, որ դիմողները չեն ներկայացրել որևէ հիմնավորող փաստաթուղթ կամ ներպետական վարույթների ծախսերի և ծախքերի պահանջի վերաբերյալ մանրամասներ: Հետևաբար, այն վճռում է այս առումով չտրամադրել գումար (տե՛ս *Լազորոսկին ընդդեմ Մակեդոնիայի նախկին Հարավսլավական Հանրապետության*, no. 4922/04, կետ 91, 2009թ. հոկտեմբերի 8): Այն նաև գտնում է, որ դիմողների կողմից ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման համար պահանջվող գումարը չափազանց է ու անհիմն և ողջամիտ է համարում տրամադրել 2.000 եվրո (EUR)՝ գումարած հարկերը, որոնք կարող են գանձվել դիմողից, որը պետք է փոխանցվի «Մակեդոնիայի Հանրապետության Մարդու իրավունքների Հելսինկյան կոմիտեի» բանկային հաշվին (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Յասարն ընդդեմ Մակեդոնիայի նախկին Հարավսլավական Հանրապետության*, no. 69908/01, կետ 71, 2007թ. փետրվարի 15):

C. Տուգանային տոկոսներ

76. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՎՐՅԱԼԻ ՀԻՍԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՋԱՅՆ

1. *Վճռում է*, 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո դիմողների կալանքի բավարար պատճառներին բացակայության վերաբերյալ գանգատն ընդունելի է, իսկ դիմումի մնացած մասը՝ անընդունելի.
2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում.
3. *Վճռում է*, որ Կոնվենցիայի խախտման հայտնաբերումը բավարար է դիմողներին արդարացի փոխհատուցում տրամադրելու համար.
4. *Վճռում է՝*

(a) որ Պատասխանող պետությունը վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողներից յուրաքանչյուրին վճարի 2,000 (երկու հազար եվրո)՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում, գումարած բոլոր հարկերը՝ վճարման օրվա դրությամբ ազգային արժույթի փոխարժեքին համապատասխան, և փոխանցվում է «Մակեդոնիայի Հանրապետության Մարդու իրավունքների Հելսինկյան կոմիտեի» բանկային հաշվին,

(b) որ վճարումը վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը պետք է հավասար լինի չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս.

5. Միաձայն մերժում է դիմողների՝ արդարացի բավարարման վերաբերյալ պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2010թ. հոկտեմբերի 28-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Նախագահող

Կլաուդիա Ուեսթերդիք Պիր Լորենսեն

ՍԱԴԻԿՈՎՆ ԸՆԴԴԵՍ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. հոկտեմբերի 7-ի վճիռը

ՍՏՐԱՄԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

7. Դիմողը ծնվել է 1950 թվականին և ապրում է Գրոզնիում:

A. Փաստերը

8. Դիմողը հայտնել է, որ դժվարանում է կապակցված և ժամանակագրական առումով դասակարգված շարադրել դեպքերը, որոնք տեղի են ունեցել իրեն կալանքի տակ պահելու ընթացքում և դրանից հետո: Կալանավորման ընթացքում դրսևորված վատ վերաբերմունքի հետևանքով դիմողը տառապում է հիշողության մասնակի կորուստով: Նրան նաև հոգեբանորեն դժվար է հիշել կալանավորման ընթացքում իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի մանրամասները:

9. Դիմողը հանդիսանում է Գրոզնիի քաղաքի Օկտյաբրսկի շրջանի Ֆլոտսկայա փողոցի թիվ 94 հասցեում գտնվող տան և ավտոտնակի սեփականատեր: Այն ժամանակ, երբ տեղի են ունեցել գործին վերաբերող դեպքերը, նա տանը միայնակ է ապրել, քանի որ 1999 թվականին ռազմական գործողությունների վերսկսումից հետո նրա հարազատները հեռացել էին Գրոզնիից: Դիմողը մնացել է Գրոզնիում, որպեսզի հետևի տանն ու գույքին: Գույքը բաղկացած է եղել դիմողի և նրա հարազատների անձնական իրերից՝ կահույք, աուդիոհամակարգ, արբանյակային ավեհավաք, «Subaru» մակնիշի երկու ավտոմեքենա և «Oldsmobile» մակնիշի մեկ ավտոմեքենա: 1999թ. վերջից մինչ 2000թ. սկիզբն ընկած ժամանակահատվածում դիմողը հաճախակի տեղի ունեցող հրաձգությունների պատճառով հազվադեպ է բնակվել տանը: 2000թ. հունվարի վերջից սկսած՝ նա տանը բնակվել է մշտապես:

10. Այն ժամանակ, երբ տեղի են ունեցել գործին վերաբերող դեպքերը, դիմողը, ով մասնագիտությամբ դպրոցի ուսուցիչ է, աշխատել է Չեչնիայի Հանրապետության Քաղաքացիական պաշտպանության գործերով և արտակարգ իրավիճակների նախարարությանը (*Министерство Чеченской Республики по делам гражданской обороны и чрезвычайным ситуациям*) կից «հուղարկավորությունների խմբում» (*группа захоронения*): Նա նաև օգնել է Գրոզնիի Օկտյաբրսկի շրջանի բնակիչներին խմելու ջուր և սնունդ մատակարարելու հարցում:

1. 2004թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ը տեղի ունեցած իրադարձությունները

(a) Դիմողի տարբերակը

(i). Դիմողի ձերբակալումը

11. 2000թ. մարտի 5-ին, ժամը 10-ի սահմաններում, երբ դիմողը խմելու ջուր էր բաժանում Օկտյաբրսկի շրջանի բնակիչներին, երկու ՌԲԱԶ-ով նրան են մոտեցել դաշնային ուժերի ներկայացուցիչներ և հարցրել, թե ինչպես կարելի է հասնել մի ինչ-որ փողոց: Դիմողը և բնակիչներից մի քանիսը բացատրել են զինվորականներին, թե ինչպես կարելի է գտնել այդ փողոցը, սակայն խմբի հրամանատարը խնդրել է դիմողին իրենց ուղեկցել և ցույց տալ ճանապարհը: Դիմողը համաձայնել է: Դիմողը ներկայացրել է երկու ականատես վկաների՝ Օկտյաբրսկի շրջանի բնակիչների, ովքեր հաստատել են այդ դրվագի ճշմարիտ լինելը:

12. Երբ նրանք հասել են փնտրված փողոց, դիմողը խնդրել է բաց թողնել իրեն, սակայն դրա փոխարեն դաշնային ուժերի ներկայացուցիչներից մեկը նրան երիկամների հատվածում հարված է հասցրել և զլխին պարկ հագցրել: Դիմողին հրամայել են լռել և տեղափոխել են Գրոզնի քաղաքի Օկտյաբրսկի շրջանի ներքին գործերի ժամանակավոր բաժին («Օկտյաբրսկի ՎՕՎ», *временный отдел внутренних дел Октябрьского района г. Грозного*): Դիմողի պնդմամբ՝ իրեն ձերբակալած անձինք իր անունը չգիտեին, քանի որ իր փաստաթղթերը չեն ստուգել:

(ii) 2000թ. մարտի 5-ին դիմողին անազատության մեջ պահելը

13. Օկտյաբրսկի ՎՕՎ-ում աշխատակիցները մի քանի ժամ շարունակ ահաբեկել են դիմողին և ծաղրուծանակի ենթարկել նրան: Մասնավորապես՝ դաժանաբար ծեծի են ենթարկել, կտրել մազերը և հարկադրել ծամել դրանք և կուլ տալ, շիկացած մեխեր են կպցրել նրա ձեռքերին, ճակատին, ռունգերին և լեզվին, ինչպես նաև դանակով կամ մեխով նրա ճակատին գրել են «Չիչիկ» վիրավորական բառը:

14. ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները դիմողին հարցաքննել են, սակայն հարցաքննության արձանագրություն չեն կազմել: Նրանք հարցրել են դիմողին, թե որտեղ է նա կռվել որպես մարտիկ (боевик) և ինչու է նրա գրպանում անունների ցուցակ հայտնաբերվել: Դիմողը պատասխանել է, որ ինքն ուսուցիչ է, երբևէ չի կռվել, իսկ ցուցակում Գրոզնիի Օկոտյաբրսկի շրջանի այն բնակիչների անուններն են, ում ինքը ջուր է բաժանել: ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները, հավանաբար, նրան չեն հավատացել: Նրանք ասել են, որ նա ՎՕՎԴ-ից ողջ դուրս չի գա:

15. Այնուհետև ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները դիմողին տարել են շենքի նկուղ, կանգնեցրել պատի մոտ և սկսել են նրա շուրջը կրակել: Դրանից հետո նրանք ասել են դիմողին, որ նա «մի քիչ էլ պետք է սպասի մեռնելու համար», և որ նրանք «դեռ բավականաչափ չեն զվարճացել նրա հետ», ու դադար են տվել:

16. Որոշ ժամանակ անց նրանք մի քանի աշխատակիցների հետ վերադարձել են շենքի նկուղ և սկսել «ֆուտբոլ խաղալ» դիմողի հետ: Նրանք դիմողին վայր են գցել, երկու ժամ շարունակ ոտքերով հարվածել և նետել բետոնե հատակի վրա: Դիմողը պարբերաբար կորցրել է գիտակցությունը, սակայն նրան ուշքի են բերել: Ըստ դիմողի՝ այդ խոշտանգման արդյունքում նա կորցրել է ատամների մեծ մասը, կոտրվել են կողոսկրերը, ծնոտը, ձեռքը և ոտքը:

(iii) 2000թ. մարտի 5-ին դիմողի տանը տեղի ունեցած խուզարկությունը

17. Երեկոյան ժամը 5-ի սահմաններում ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներից մեկն առաջարկել է գնալ դիմողի տուն «զենքն առգրավելու» համար, և 11 աշխատակիցներից կազմված խումբը երկու ՌԻԱԶ-ով ուղևորվել է այնտեղ: Դիմողին նստեցրել են մեքենաներից մեկի թափքի մեջ:

18. Հասնելուց հետո՝ ոստիկանները հարկադրել են դիմողին բացել տան և ավտոտնակի բոլոր դռները և սկսել են խուզարկել: Նրանք չեն ներկայացրել խուզարկության թույլտվություն և չեն հրավիրել ընթերականեր: Խուզարկությունը տևել է մի քանի ժամ: Ոստիկանները մտել են բոլոր սենյակները, նկուղ, խուզարկել են ավտոտնակը և բարձրացել տանիք: Դիմողը հայտնել է, որ չի կարողացել միաժամանակ հետևել կ ՎՕՎԴ բոլոր աշխատակիցների գործողություններին: Խուզարկության ինչ-որ պահի ոստիկաններից մեկը դիմողին կանչել է միջանցք, ցույց տվել օձառ հիշեցնող մի առարկա, որը, ինչպես հետագայում պարզվել է, տրոտիլե պայթազլանիկ (тротиловая шашка) էր, և հարցրել է, թե ինչ է դա: Ոստիկանի պնդմամբ՝ այդ առարկան հայտնաբերվել է դարակում: Դիմողը պատասխանել է, որ չի կարող ասել, թե այդ առարկան ինչ է, քանի որ առաջին անգամ է տեսնում:

19. Խուզարկությունից հետո դիմողին կրկին նստեցնելով թափքում՝ տեղափոխել են Օկոտյաբրսկի ՎՕՎԴ: Այնտեղ նրան ձեռնաշղթաներով կապել են ջեռուցման մարտկոցին:

(iv) 2000թ. մարտի 6-10-ը դիմողին անազատության մեջ պահելը

20. Հաջորդ երկու օրը դիմողն անցկացրել է ջեռուցման մարտկոցին գամված վիճակում՝ սպասելով մինչև նոր խուց կառուցելը:

21. Այդ ընթացքում դիմողի մոտ է եկել քննիչ պրն Պ.-ն և հարցաքննել նրան: Նա հարցրել է, թե որտեղից է դիմողը վերցրել տրոտիլե պայթազլանիկ (тротиловая шашка): Դիմողը ժխտել է այն հանգամանքը, որ երբևէ պայթուցիկ նյութեր է ունեցել, և պնդել է, որ տրոտիլե պայթազլանիկը (тротиловая шашка) դարակի մեջ է գցվել 2000թ. մարտի 5-ի խուզարկության ընթացքում: Դրանից հետո քննիչը կանչել է երկու դիմակավոր տղամարդկանց, ովքեր ծեծի են ենթարկել դիմողին այնքան ժամանակ, մինչև նա կորցրել է գիտակցությունը: Նույն օրը՝ ավելի ուշ, այդ երկու անձը վերադարձել են և կրկին ծեծի ենթարկել նրան: Դիմողը հայտնել է, որ հաջորդ երկու օրերի ընթացքում ինքն արյուն է խորխել և չի կարողացել վեր կենալ կանգնել:

22. Մոտավորապես 2000թ. մարտի 7-ին ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները երկու անգամ դրել են նրան ոստիկանության մեքենայի թափքի մեջ և որոշակի ժամանակի ընթացքում վարել մեքենան:

23. 2000թ. մարտի 7-ին դիմողը տեղափոխվել է նոր կառուցված խուց: Որոշ ժամանակ անց դիմողի խուց է բերվել ևս մեկ կալանավոր և ևս երկուսը տեղավորվել են կողքի խցում:

24. 2000թ. մարտի 10-ին քննիչը հայտնել է դիմողին, որ նրա տանը հայտնաբերված առարկան փորձաքննության է ենթարկվել և պարզվել է, որ դրանում առկա է պայթուցիկ նյութ: Քննիչը դիմողին ցույց չի տվել փորձագետի եզրակացությունը:

(v) 2000թ. մարտի 11-ի միջադեպը

25. 2000թ. մարտի 11-ի երեկոյան երկու զինծառայող մոտեցել են դիմողի խցին և կարգադրել պահակներին բացել այն: Պահակները, ովքեր, հավանաբար, վախենում էին այդ մարդկանցից, կատարել են կարգադրությունը: Ըստ դիմողի՝ այդ մարդիկ հարբած էին և նրանցից մեկը դիմակով էր: Նրանք սկսել են ծեծել դիմողին: Որոշ ժամանակ անց, նրանցից մեկը ոտքը դրել է զետևին ընկած դիմողի վրա, հանել է դանակը և կտրել դիմողի ձախ ականջը: Նա նաև հայտարարել է, որ կկտրի դիմողի գլուխը, և դանակը սահեցրել է դիմողի վզի վրայով՝ դրա վրա քերծվածք թողնելով: Դիմողը հայտնել է նաև, որ այդ մարդն ուներ պայտաձև բեղեր: Այնուհետև խուց է մտել ևս մեկ մարդ և

լուսանկարել արյունոտ դիմողին ու կտրված ականջը: Դիմողի պնդմամբ՝ մարդը, ով լուսանկարել էր, Անդրեյ անունով մի ուզբեկ էր, ով ծառայում էր Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում որպես պահակ:

26. Դիմողը ներկայացրել է իր հետ խցում գտնված անձի ցուցմունքները, ով հանդիսացել է դիմողի նկատմամբ ցուցաբերված վատ վերաբերմունքի վկա: Դիմողը նաև վկայակոչել է Գրոզնիի այն ժամանակվա քաղաքապետի՝ Բիսլա Գանտիմիրովի խոսքերը, ով «Գրոզնենսկի ռաբոչի» շաբաթաթերթին (2000թ. մարտի 17-24) տված հարցազրույցում ասել է, որ ունի «վկա, ով տեսել է, թե ինչպես է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի տեղակալը կտրել չեչեն կալանավորի ականջը»:

27. Ապա ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները գնացել են հարևան խուց, որտեղ պահվում էին երկու այլ կալանավորներ: Դիմողը պնդել է, որ լսել է գոռոցներ և հառաչանքներ, որոնք գնալով ավելի ու ավելի կամաց են դարձել, ապա դադարել են: Այդ օրվանից սկսած դիմողը երբևէ չի տեսել հարևան խցի կալանավորներին:

(vi) Դիմողի կալանավորումը 2000թ. մարտի 12-18-ն ընկած ժամանակահատվածում

28. 2000թ. մարտի 12-ի առավոտյան, երբ դիմողն ու նրա հետ խցում պահվող անձինք քնած են եղել, պահակները հարկադրել են նրանց վեր կենալ, նրանց գլխին պարկ են հագցրել և տեղափոխել մի ոչ շատ մեծ տարածք: Մի քանի ժամ անց դիմողին և նրա հետ խցում պահվող անձանց տեղափոխել են խուց, որը մինչ այդ ամբողջությամբ լվացվել էր: Դիմողը տեսել է նաև մյուս խուցը, քանի որ դրա դռները լայնորեն բաց են եղել: Խուցը մաքուր էր և այնտեղ կալանավորներ չկային: Դիմողը ենթադրել է, որ, հավանաբար, ՎՕՎԴ ղեկավարությունը թաքցրել էր իրեն և մյուս կալանավորներին ոստիկանության բաժին այցելող և կալանավորված անձանց նկատմամբ վարվեցողությունն ստուգող հանձնաժողովից:

29. Մոտավորապես 2000թ. մարտի 13-ին դիմողին այցելել է Գրոզնի քաղաքի դատախազության ներկայացուցիչը՝ պրն Լ.-ն, և զգուշացրել դիմողին, որ նա չպետք է որևէ մեկին պատմի, որ կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ կորցրել է ականջը: Դրա փոխարեն դիմողը պետք է ասի, որ ականջը կտրել են չեչեն մարտիկները:

30. Մոտավորապես 2000թ. մարտի 16-ին դիմողին այցելել է Գեննադի անունով մի բժիշկ: Նա դիմողի ականջի փոխարեն մնացած վերքի վրա քսուք է քսել, սակայն չի վիրակապել: Նա նաև չի զննել դիմողին և չի բուժել նրա մյուս վնասվածքները: Ըստ դիմողի՝ կալանավորման ընթացքում ինքը մի քանի անգամ բուժզննության է ենթարկվել, սակայն բժիշկները ոչ մի անգամ չեն զննել և չեն բուժել նրա ականջը:

(vii) Դիմողի կալանավորումը 2000թ. մարտի 19-24-ն ընկած ժամանակահատվածում

31. Մոտավորապես 2000թ. մարտի 19-ին դիմողին տեղափոխել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի մեկ այլ շենքի նկուղ, որտեղ պահել են մինչ 2000թ. մարտի 24-ին ազատ արձակելը:

32. Նկուղը բաժանված էր երկու մասի: Դրանցից մեկը, որն ուներ մոտավորապես 48մ² (8x6մ) մակերես, օգտագործվում էր որպես խոշտանգումների խուց, այնտեղ կային տարբեր գործիքներ, այդ թվում՝ կացին, փոքր մուրճ, մեծ մուրճ, բահ և մկրատ: Դիմողը հայտնել է, որ իրեն մի անգամ կարգադրել են մաքրել այդ խուցը, և ինքն արյան հետքեր է նկատել անգամ 3մ բարձրություն ունեցող առաստաղի վրա:

33. Մյուս տարածքը, որի մակերեսը 9մ² (3x3) էր, օգտագործվում էր որպես խուց: Դիմողի՝ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում այնտեղ պահվել է 12-15 կալանավոր: Դիմողի պնդմամբ, իր հետ խցում պահվող անձանց բազմաթիվ անգամ տարել են հարևան սենյակ և խոշտանգել: Նա լսել է այդ անձանց գոռոցները: Երբեմն երկու տարածքների միջև գտնվող դուռը բաց էին թողնում, և դիմողը տեսնում էր, թե որքան դաժան են վերաբերվում իր հետ խցում պահվող անձանց հետ: Նրանք խուց էին վերադառնում ծեծված, նրանցից երկուսը զրկվել էին մատներից, իսկ մեկին բերել են անգիտակից վիճակում:

34. Մի քանի անգամ քննիչը հարցաքննել է դիմողին այն առարկայի մասին, որը, ենթադրաբար, հայտնաբերվել է նրա տանը 2000թ. մարտի 5-ին: Դիմողին հարկադրել են ստորագրել ցուցմունքներն այն մասին, որ առարկան պատկանում է իրեն: Քննիչը նաև դիմողին հարցաքննել է այն մասին, թե ինչով էին զբաղվում նրա հարևանները: Այդ հարցաքննությունները չէին արձանագրվում:

35. Ժամանակ առ ժամանակ պահակները դիմողին իր խցից կարճ ժամանակով, հավանաբար ստուգումների ընթացքում, տեղափոխել են այլ սենյակներ, ապա՝ հետ բերել:

(viii) Դիմողի որոնումները

36. 2000թ. մարտին դիմողի հարազատ քույրը՝ տկն Լ.Ս.-ն և նրա ոչ հարազատ քույրը՝ տկն Խ.Զ.-ն տեղեկացել են, որ դիմողն անհետացել է: Նրանք վերադարձել են Գրոզնի և սկսել նրա որոնումները:

37. Նրանք անձամբ և գրավոր կերպով դիմել են զինվորական պարետային ծառայություն, Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ, տեղական վարչակազմին, Չերնոկոզովոյի քննչական մեկուսարան, դաշնային ուժերի՝ Խանկալում տեղակայված բազա և դիստրիբյուցիոն, սակայն՝ անարդյունք:

38. Որոշ ժամանակ անց դիմողի քույրը տեղեկություն է ստանում այն մասին, որ նրան տեսել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում: Հաջորդ մի քանի շաբաթների ընթացքում դիմողի հարազատ և ոչ հարազատ քույրերը դիմել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ՝ դիմողի վերաբերյալ հարցումներով, սակայն հաջողության չեն հասել:

39. 2000թ. ապրիլին դիմողի հարազատներին հաջողվել է խոսել քննիչի հետ, ով նրանց հայտնել է, որ ոստիկանությունը դիմողի տանը պայթուցիկ սարք է հայտնաբերել: Տկն Լ.Ս.-ն պատասխանել է, որ դա ճիշտ չէ և իր եղբայրը երբեք չի մասնակցել ռազմական գործողություններին: Դիմողի հարազատները նրա հետ տեսակցելու թույլտվություն են խնդրել, սակայն մերժվել են: Այնուամենայնիվ, նրանց թույլատրվել է նրան մամակ և մաքուր հագուստ ուղարկել: Դիմողի հին հագուստը վերադարձվել է քրոջը, ով, զննելով հագուստը, արյան հետքեր է հայտնաբերել շապիկի ուսի և մեջքի վրա:

40. Հաջորդ մի քանի շաբաթների ընթացքում դիմողի հարազատները նրա հետ տեսակցելու թույլտվություն են խնդրել, սակայն՝ ապարդյուն:

41. 2000թ. մայիսի 12-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներին փոխարինել են Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի ոստիկանները: Մի քանի օր հետո տկն Լ.Ս.-ին և Խ.Ձ.-ին դիմողի հետ 10 րոպե տևողությամբ տեսակցություն են թույլատրել, որին ներկա է եղել քննիչը: Նրանց կարգադրել են խոսել միայն ռուսերեն: Ըստ դիմողի հարազատների՝ նա ամբողջությամբ այտուցված է եղել, նրա վրա շատ սպիներ կային և չկար նրա մեկ ականջը:

(ix) Դիմողին ազատ արձակելը

42. 2000թ. մայիսի 24-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի քննիչը որոշում է կայացրել պայթուցիկ նյութեր պահելու վերաբերյալ թիվ 14206/03 քրեական գործը կարճելու մասին: Որոշման համաձայն՝ ռազմական գործողությունների պատճառով դիմողը տանը մշտապես չի ապրել և որոշակի ժամանակահատված տունը զբաղեցրել են անհայտ զինված անձինք, ովքեր, հնարավոր է, որ իրենց հետ բերել են պայթուցիկ սարքը, և դիմողը դիտավորյալ կերպով չի պահել այն: Բացի դրանից, որոշման մեջ նշվել էր, որ «կալանավորվելուց հետո դիմողն այլևս հասարակության համար վտանգ չի ներկայացնում» և կարող է ազատ արձակվել: Դրանից բացի, նշված էր, որ դիմողն իրավունք ունի որոշումը բողոքարկելու դատախազություն կամ դատարան:

43. Նույն օրը՝ ավելի ուշ դիմողն ազատ է արձակվել և տուն վերադարձել: Ականատեսների խոսքերով՝ դիմողը շատ վատ վիճակում էր, այտուցված էր, հյուծված, սփրթնած, չկար նրա ձախ ականջը, պակասում էին ատամները և կոտրված էր ազդրոսկրը:

(b) Կառավարության ներկայացրած տեղեկությունը

44. Կառավարության պնդմամբ՝ 2000թ. մարտի 5-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի քննչական բաժնի կողմից, Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքի 222-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմի (հրազեն և պայթուցիկ նյութեր ապօրինի պահելը) հիմքով դիմողի նկատմամբ հարուցվել է թիվ 14206/03 քրեական գործը:

45. Քննիչի՝ 2000թ. մարտի 5-ին կայացրած որոշման հիման վրա դիմողի տանը կատարված խուզարկության ընթացքում հայտնաբերվել և առգրավվել է պայթուցիկ նյութ, որը փորձագիտական եզրակացության համաձայն հանդիսացել է 200 գրամանոց տրոտիլե պայթազլանիկ, նշված փորձագիտական եզրակացությանը դիմողը ծանոթացել է:

46. Նույն օրը դիմողը Քրեական դատավարության օրենսգրքի 122-րդ հոդվածով սահմանված կարգով կասկածանքի հիման վրա ձերբակալվել է:

47. 2000թ. մարտի 6-ին քրեական գործն ուղարկվել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հետաքննության բաժնի՝ քննություն իրականացնելու նպատակով:

48. 2000թ. մարտի 8-ին Գրոզնի քաղաքի դատախազի ժամանակավոր պաշտոնակատարը Քրեական դատավարության օրենսգրքի 90-րդ հոդվածի հիման վրա սանկցավորել է դիմողի կալանավորումը:

49. 2000թ. մարտի 15-ին, բավարար հիմքերի առկայության պարագայում, դիմողին Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքի 222-րդ հոդվածով նախատեսված հանցանքի կատարման հիմքով մեղադրանք է առաջադրվել: Հարցաքննության ընթացքում դիմողը չի կարողացել բացատրություններ տալ իր տանը հայտնաբերված պայթուցիկ նյութերի վերաբերյալ:

50. 2000թ. մայիսի 24-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հետաքննության բաժնի կողմից Քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի հիման վրա կարճվել է մեղադրյալի վերաբերյալ քրեական գործը, մասնավորապես այն պատճառով, որ նա դադարել է հասարակության համար վտանգ ներկայացնել, և դիմողն ազատ է արձակվել:

51. 2000թ. օգոստոսի 2-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը (*прокуратура Чеченской Республики*) վերացրել է 2000թ. մայիսի 24-ի որոշումը, և դիմողի վերաբերյալ քրեական գործով վարույթը վերաբացվել է:

52. 2006թ. փետրվարի 20-ի որոշմամբ Չեչնիայի Հանրապետության դատախազության կողմից դիմողի վերաբերյալ քրեական գործը կարճվել է հանցակազմի բացակայության հիմքով: Որոշման մեջ, մասնավորապես, նշված է, որ դիմողի տանը 2000թ. մարտի 5-ին կատարված խուզարկությունը պատշաճ կերպով սանկցավորված չի եղել և իրականացվել է դատավարական իրավունքի նորմերի խախտմամբ, հետևաբար, տրոտիլե պայթեցվածիկ, որը ենթադրաբար հայտնաբերվել է խուզարկության ընթացքում, չի կարող դիտվել որպես հավաստի ապացույց առ այն, որ դիմողն առնչություն ունի իրեն մեղսագրվող հանցագործության հետ, հետևաբար, նրա դեմ քրեական գործ հարուցելու հիմքեր չեն եղել:

2. Վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի հայտարարության կապակցությամբ իրականացված պաշտոնական քննությունը

(a) Դիմողի կողմից իշխանության մարմիններին ներկայացված բողոքները և նրա կողմից ներկայացված տեղեկությունը

53. Ազատ արձակվելուց հետո դիմողն անձամբ և գրավոր կերպով դիմել է տարբեր պաշտոնական ատյաններ՝ բողոքելով ապօրինի ձերբակալման և կալանավորման, կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի և իր տունը խուզարկելու դեմ: Հետագայում նա դատախազության տարբեր օղակներ բողոք է ներկայացրել քննության ոչ արդյունավետ լինելու դեմ՝ նշելով քննության ընթացքում պարզված մեղավոր անձանց անունները, և խնդրել է պատասխանատվության ենթարկել այդ անձանց: Դիմողն այս միջոցառումները ձեռնարկել է «Ռուսաստանում իրավական նախաձեռնություն» կազմակերպության և իր փաստաբանի օգնությամբ: Ըստ դիմողի՝ բողոքների մեծ մասը մնացել է անպատասխան կամ պատասխանները եղել են ձևական, խուսափողական պատասխաններ, որոնցում նշվում էր, որ բողոքը փոխանցվել է դատախազության տարբեր մարմիններ՝ «քննության համար»:

54. Մասնավորապես, չպարզված մի օր նա գրավոր բողոք է ներկայացրել Ռուսաստանի գլխավոր դատախազություն, Չեչնիայի Հանրապետության գլխավոր դատախազություն, Չեչնիայի Հանրապետության ներքին գործերի նախարարություն և երկու բարձրաստիճան պաշտոնյաների: Իր բողոքում դիմողը նկարագրել է 2000թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ը տեղի ունեցած իրադարձությունները և խնդրել պատասխանատվության ենթարկել հանցանքի կատարման մեջ մեղավոր անձանց:

55. 2000թ. հոկտեմբերի 23-ին Ռուսաստանի Դաշնությունում Մարդու իրավունքների հարցերով լիազորը (*Уполномоченный по правам человека в Российской Федерации*) հրաժարվել է քննարկել դիմողի բողոքն այն հիմքով, որ այն հստակ չէ և հիմնավորված չէ համապատասխան փաստաթղթերով:

56. 2001թ. մարտի 1-ին ՌԴ գլխավոր դատախազությունը դիմողի բողոքը փոխանցել է Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն:

57. 2001թ. մարտի 22-ի նամակով 20102 զինվորական մասի զինվորական դատախազությունը (*военная прокуратура – войсковая часть 20102*) դիմողի բողոքը՝ մի քանի այլ բողոքների հետ, ուղարկել է Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն:

58. 2001թ. մարտի 22-ին և ապրիլի 16-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը «անհայտ զինծառայողների» կողմից իրականացված անօրինական ձերբակալման վերաբերյալ դիմողի բողոքն ուղարկել է Գրոզնի քաղաքի դատախազություն:

59. 2001թ. հուլիսի 4-ին և 25-ին դիմողը դիմել է Գրոզնիի Օկտյաբրսկի շրջանի վարչակազմին և Գրոզնի քաղաքի դատախազություն՝ բողոքելով, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները հափշտակել են իր «Oldsmobile» ավտոմեքենան:

60. 2001թ. հուլիսի 13-ին «Բժիշկներ առանց սահմանի» կազմակերպությունը դիմողին տվել է տեղեկանք, որտեղ թվարկվել են կալանքի տակ պահելու ընթացքում դիմողին պատճառված վնասվածքների հետևանքները: Տեղեկանքում ասված է, որ 2001թ. հուլիսի 13-ին կատարված բուժզննության արդյունքում պարզվել է հետևյալը.

- «(Դիմողը) կրում է ատամների պրոթեզներ 12-17, 22-27, 33-35, 42-45-րդ ատամների փոխարեն: Նրա սեփական ատամները թափվել են կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում.
- քթի հիմքը ծոված է, ինչը թույլ է տալիս ենթադրել, որ առկա է սերտաճած կոտրվածք.
- բացակայում է ծախ ականջի բլթակը, և չնայած լսողական անցքը խցանված չէ, ծախ ականջի լսողությունը թույլ է: Լավ երևում է փայլուն սպին, որը 6 սմ ձգվում է արտաքին լսողական անցքից մինչև ստորին ծնոտ և 5 սմ՝ դեպի քունքոսկրի ելունանման աճուկ՝ թեթևակի անցնելով դրա հետևը.
- առկա է աստղաձև սպի աջ ձեռքի ափի մեջ, ինչը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ առկա է եղել չթափանցող այրվածք կամ վերք: Այն գտնվում է 4-րդ մետակարպալ ոսկրի դիմաց.
- կենտրոնական առանցքից 8, 9 և 10 ողերի պալպացիայի ժամանակ շոշափվում են հիվանդագին ոսկրային կոշտուկներ, որոնք, հավանաբար, առաջացել են ողերի զուտ կոտրվածքի արդյունքում.
- աջ ոտքի մեծ բերցվյան ոսկրի ստորին 1/3 մասի վերին հատվածի պալպացիայի ժամանակ շոշափվում է թաքնված ոսկրային կոշտուկ, որը կարող է առաջացած լինել մեծ բերցվյան ոսկրի՝ առանց տեղաշարժման կոտրվածքի կամ ոչ լրիվ ճաքի արդյունքում»:

61. 2001թ. հուլիսի 27-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Գորգնի քաղաքի դատախազություն՝ նկարագրելով իրեն ձերբակալելու, կալանքի տակ պահելու և իր նկատմամբ վատ վերաբերմունքի, ինչպես նաև իր ունեցվածքի հափշտակման հանգամանքները, և խնդրել է պատժել մեղավոր անձանց:

62. 2001թ. հուլիսի 28-ին Գորգնի քաղաքի դատախազությունը դիմողի բողոքն ուղարկել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ քննություն իրականացնելու համար:

63. 2001թ. օգոստոսի 8-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունից վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի բողոքն ուղարկվել է Գորգնի քաղաքի դատախազություն՝ քննարկման համար:

64. 2001թ. դեկտեմբերի 19-ին և 2002թ. հունվարի 29-ին «Ռուսաստանում իրավական նախաձեռնությունը» գործելով դիմողի անունից՝ 2000թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ը տեղի ունեցած դեպքերի վերաբերյալ համանման բողոքներ է ներկայացրել Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն:

65. 2002թ. հունվարի 3-ի նամակում պատասխանելով «Ռուսաստանում իրավական նախաձեռնություն» կազմակերպության բողոքին՝ Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը հայտնել է, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում դրսևորված վատ վերաբերմունքի առնչությամբ դիմողի բողոքների կապակցությամբ հարուցվել է քրեական գործ: Նամակում նշված չէին քրեական գործի հարուցման ամսաթիվը և գործի համարը:

66. 2002թ. ապրիլի 13-ին դիմողը դիմում է ներկայացրել Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն՝ խնդրելով իրեն տրամադրել իր գործում առկա փաստաթղթերի պատճենները: Պարզ չէ, թե այս պահանջը բավարարվել է, թե՛ ոչ:

67. 2005թ. օգոստոսի 23-ին և հոկտեմբերի 26-ին, 2006թ. սեպտեմբերի 25-ին և 2009թ. հունվարի 22-ին դիմողին հայտնել են, որ նրա բողոքներով հարուցվել է քրեական գործ (տե՛ս ստորև՝ կետեր 137, 139, 145 և 153):

(b) Քննության ընթացքը

68. Ըստ Կառավարության՝ 2000թ. հունիսի 30-ին դիմողը բողոք է ներկայացրել Գորգնի քաղաքի դատախազություն, որում պնդել է, որ 2000թ. մարտի 5-ին ապօրինի կերպով ձերբակալվել է և կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից ենթարկվել է վատ վերաբերմունքի:

69. 2000թ. հուլիսի 13-ին վերոնշյալ բողոքի հիման վրա Գորգնիի դատախազության կողմից ՌԴ քրեական օրենսգրքի 286-րդ հոդվածի երրորդ մասով (ժանրացնող հանգամանքներում կատարված պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահում) հարուցվել է քրեական գործ: Գործին տրվել է 12088 համարը:

70. Կառավարության փաստարկների համաձայն՝ դիմողը 2000թ. հուլիսի 18-ին տուժող է ճանաչվել և հարցաքննվել 2000թ. հուլիսի 17-ին, 2001թ. օգոստոսի 25-ին և հոկտեմբերի 19-ին, 2003թ. դեկտեմբերի 3-ին, 2004թ. ապրիլի 16-ին, 23-ին և նոյեմբերի 1-ին: Նա պնդել է դեպքերի ընթացքի վերաբերյալ իր տարբերակը և հայտնել, որ ազատ արձակվելուց հետո բժշկական հաստատություն չի դիմել:

71. 2000թ. օգոստոսի 13-ին գործի քննությունը կասեցվել է՝ հանցանք կատարած անձանց անհայտ լինելու հիմքով:

72. 2001թ. օգոստոսի 24-ին Գորգնիի դատախազության կողմից կայացվել է գործի վարույթը վերսկսելու մասին որոշում:

73. Անհայտ անձանց կողմից դիմողին պատկանող «Oldsmobile» մակնիշի ավտոմեքենայի գողության փաստի հիմքով 2001թ. օգոստոսի 30-ին Գորգնիի դատախազության կողմից ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի երկրորդ մասով (ժանրացնող հանգամանքներում կատարված հափշտակություն) հարուցվել է քրեական գործ: Գործին տրվել է 15082 համարը (տե՛ս ստորև՝ կետ 97):

74. 2001թ. սեպտեմբերի 5-ի որոշմամբ քննիչը մեկ վարույթում է միացրել թիվ 12088 և թիվ 15082 քրեական գործերը և դրան տրվել նախկին համարը (տե՛ս ստորև՝ կետ 98):

75. 2001թ. սեպտեմբերի 24-ից 2002թ. հուլիսի 18-ն ընկած ժամանակահատվածում քրեական գործով վարույթն ութ անգամ կասեցվել և վերսկսվել է (տե՛ս ստորև՝ կետեր 124 և 125): 2002թ. հուլիսի 18-ին Գորգնիի դատախազի ժամանակավոր պաշտոնակատարը կարգադրել է թիվ 12088 քրեական գործին միացնել երկու այլ քրեական գործեր, որոնք վերաբերել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից կատարված հափշտակություններին և մի քանի անձանց անհետացմանը:

76. 2002թ. հոկտեմբերի 18-ին քննությունը կասեցվել է՝ ենթադրյալ հանցագործների անհայտ լինելու հիմքով, ապա 2002թ. նոյեմբերի 15-ին գործով վարույթը վերսկսվել է:

77. 2003թ. մայիսի 19-ի որոշմամբ քննիչը ՌԴ քրեական օրենսգրքի 293-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով (անփութություն, ծանրացնող հանգամանքներում կատարված պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահում) մեղադրանք է առաջադրել պրն Զ.-ին, ով այդ ժամանակ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ժամանակավոր պահման մեկուսարանի ուղեկցող ջոկատի ղեկավարն էր («Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ»), պրն Զ.-ի նկատմամբ խափանման միջոց է ընտրվել ստորագրություն չհեռանալու մասին: Նույն օրը քննիչը որոշում է կայացրել պրն Զ.-ի նկատմամբ դաշնային հետախուզում հայտարարելու մասին:

78. 2003թ. օգոստոսի 20-ին քննությունը կասեցվել է պրն Զ.-ի՝ հետախուզման մեջ գտնվելու պատճառով (տե՛ս ստորև՝ կետեր 126-130), ապա՝ 2003թ. նոյեմբերի 26-ին գործով վարույթը վերսկսվել է:

79. 2003թ. դեկտեմբերի 3-ից 2006թ. փետրվարի 7-ն ընկած ժամանակահատվածում քննությունը կասեցվել է պրն Զ.-ի գտնվելու վայրն անհայտ լինելու պատճառով, ապա տասներկու անգամ վերսկսվել է (տե՛ս ստորև՝ կետեր 131-136, 138 և 140-142):

80. 2006թ. փետրվարի 20-ին քննիչը ՌԴ քրեական օրենսգրքի 283-րդ հոդվածի 3 (c) մասով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահում) և ՌԴ քրեական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 3-րդ մասով (դիտավորությամբ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելը) մեղադրանք է առաջադրել պրն Դ.-ին, ով տվյալ ժամանակահատվածում հանդիսացել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հատուկ կրակային խմբի (*специальная огневая группа*) հրամանատար: Պրն Դ.-ի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել ստորագրություն չհեռանալու մասին, և նրա նկատմամբ դաշնային հետախուզում է հայտարարվել:

81. 2003թ. մայիսի 19-ի որոշման համաձայն՝ 2006թ. փետրվարի 25-ին պրն Զ.-ին մեղադրանք է առաջադրվել ՌԴ քրեական օրենսգրքի 283-րդ հոդվածի 3 (a) և (c) կետերով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահում):

82. 2006թ. մարտի 2-ի որոշմամբ պրն Յա.-ի նկատմամբ, ով տվյալ ժամանակ եղել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի տեղակալ, նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել ստորագրություն չհեռանալու մասին, և նրա նկատմամբ դաշնային հետախուզում է հայտարարվել: 2006թ. մարտի 2-ին համանման որոշում է կայացվել պրն Բ.-ի վերաբերյալ, ով համապատասխան ժամանակահատվածում եղել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի ղեկավար:

83. 2006թ. մարտի 7-ից 2007թ. հունվարի 9-ն ընկած ժամանակահատվածում գործով քննությունը կասեցվել է կասկածյալների և մեղադրյալների գտնվելու վայրն անհայտ լինելու պատճառով և չորս անգամ վերսկսվել է (տե՛ս ստորև՝ կետեր 143-148):

84. Ըստ կառավարության՝ 2007թ. մարտի 16-ին պրն Բ.-ին պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահման համար պաշտոնապես մեղադրանք է առաջադրվել: Հարցաքննության ժամանակ պրն Բ.-ն ժխտել է բոլոր մեղադրանքները և վկայակոչել Համաներման ակտը, որի հիման վրա նրա նկատմամբ հարուցված քրեական գործը 2007թ. մարտի 20-ին կարճվել էր:

85. 2007թ. մայիսի 28-ից 2009թ. հունվարի 19-ն ընկած ժամանակահատվածում քննությունը կասեցվել է կասկածյալների և մեղադրյալների գտնվելու վայրը պարզելու անհնարինության պատճառով և վերսկսվել է վեց անգամ (տե՛ս ստորև՝ կետեր 149-150):

86. Վերջին անգամ քննությունը կասեցվել է 2009թ. փետրվարի 21-ին՝ պրն Զ.-ի, պրն Դ.-ի և պրն Բ.-ի բացակայության պատճառով, որոնց գտնվելու վայրը պարզել հնարավոր չի եղել:

87. Կառավարությունը հայտարարել է, որ քննության ընթացքում ձեռնարկվել են մի շարք քննչական միջոցառումներ: Մասնավորապես, իշխանությունները համապատասխան ժամանակահատվածում հարցաքննել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում ծառայած ոստիկանության աշխատակիցներից շատերին: Կառավարության պնդմամբ՝ պրն Պ.-ն, ով գործուղված է եղել Գրոզնի քաղաք և զբաղեցրել ավագ հետաքննիչի պաշտոնը, հայտարարել է, որ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում կատարված հարցաքննության ժամանակ պրն Գ.-ն պնդել է, որ ձերբակալումից մեկ օր առաջ չորս կամ հինգ անհայտ անձինք կտրել են նրա ականջը: Պրն Պ.-ն նաև նշել է, որ դիմողը կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ստացել է անհրաժեշտ բժշկական օգնություն (տե՛ս ստորև՝ կետեր 184-186): Ըստ Կառավարության՝ պրն Դ.-ն, ով համապատասխան ժամանակահատվածում հանդիսացել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի ժամանակավոր պաշտոնակատար, տվել է համանման ցուցմունքներ ձերբակալման ժամանակ դիմողի մոտ առկա մարմնական վնասվածքների վերաբերյալ (տե՛ս ստորև՝ կետ 199): Պրն Կիր.-ը, ով համապատասխան ժամանակահատվածում եղել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի աշխատակից, պարզաբանել է, որ ըստ դիմողի՝ նրա ականջը ձերբակալումից մեկ կամ երկու օր առաջ կտրել են ապօրինի զինված խմբավորումների անհայտ անդամներ այն բանի համար, որ դիմողը հրաժարվել է համագործակցել նրանց հետ (տե՛ս ստորև՝ կետ 201): Համանման ցուցմունքներ է տվել պրն Յա.-ն, ով հանդիսացել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի տեղեկալ (տե՛ս ստորև՝ կետ 202): Կառավարության կարծիքով՝ վերջինս հարցաքննվել է նաև 2007թ. ապրիլի 11-ին՝ դիմողին պատկանող «Oldsmobile» մակնիշի ավտոմեքենայի հափշտակության կապակցությամբ, սակայն նա ժխտել է այդ հանցագործությանն իր մասնակցությունը:

88. Կառավարությունը հայտարարել է, որ իշխանությունները հարցաքննել են նաև մի շարք այլ պաշտոնատար անձանց, ովքեր ծառայել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում, ինչպես նաև անձանց, ովքեր պահվել են այնտեղ 2000 թվականին: Նրանք բոլորն էլ ցուցմունք են տվել այն մասին, որ ենթադրյալ հանցագործների վերաբերյալ տեղեկություն չունեն: 2001թ. սեպտեմբերի 4-ին, 2001թ. հոկտեմբերի 9-ին և 2004թ. նոյեմբերի 15-ին քննությունը պարզել և հարցաքննել է պրն Կ.-ին, ով դիմողի հետ նույն խցում է պահվել: Նա հայտարարել է, որ տեսել է, թե ինչպես անհայտ անձինք մուտք են գործել մեկուսարանի այն խուցը, որտեղ իրենք պահվել են, և կտրել են դիմողի ականջը (տե՛ս ստորև՝ կետեր 181-183): Ըստ Կառավարության՝ հնարավոր հանցագործների նկարները դիմողին և վկային ճանաչման ներկայացնելիս դիմողը և պրն Կ.-ն տարբեր անձանց են մատնանշել:

89. Կառավարությունը, առանց ամսաթվերի մատնանշման, նաև հայտարարել է, որ քննության ընթացքում դիմողը ենթարկվել է դատաբժշկական փորձաքննության: Ըստ Կառավարության՝ արձանագրվել են մարմնական վնասվածքներ, այդ թվում՝ ձախ ականջի լսողության կորուստ, ինչը

հանդիսանում է առողջությանը պատճառված ծանր վնաս, և այլ վնասվածքներ, որոնք որակվել են որպես առողջությանը պատճառված միջին ծանրության վնաս:

3. Դիմողի գույքը

(a) Դիմողի գույքին պատճառված վնասը

90. Դիմողը պնդել է, որ 2000թ. մայիսի 24-ին տուն վերադառնալով՝ հայտնաբերել է, որ իր շունը զնդակահարված է, տունը մասամբ այրված, իսկ նրա գույքը, որը բաղկացած էր դիմողի և նրա հարազատների անձնական իրերից (կահույք, աուդիոհամակարգ, արբանյակային ալեհավաք), հափշտակված է: Տանը ոչ մի արժեքավոր բան չէր մնացել: Դիմողի՝ «Subaru» և «Oldsmobile» մակնիշների երկու ավտոմեքենաները բացակայել են: Հետագայում նա հարևաններից իմացել է, որ քանի դեռ ինքը կալանքի տակ է եղել, դիմակով տղամարդիկ, ովքեր տեղափոխվել են նրա մեքենաներից մեկով և ՔՏՈ-ով, բազմիցս եկել են նրա տուն և տարել նրա գույքը: Նրանք դիմողի հարևաններին զգուշացրել են, որ նրա տանը մոտ չգան, քանի որ իրենք այն ականապատել են:

91. Մի օր դիմողը կազմել է իր կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում իր տնից հափշտակված գույքի ցուցակը և նշել, որ կրել է 158.120 ԱՄՆ դոլարի չափով նյութական վնաս: Ցուցակը հաստատված է Գրոզնիի Օկտյաբրսկի շրջանի վարչակազմի կողմից:

92. Որոշ ժամանակ անց, դիմողը տեսել էր իր ավտոմեքենաներից մեկը՝ «Subaru»-ն: Այդ միկրոավտոբուսը կայանված էր փողոցում՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ից ոչ շատ հեռու: Մեքենան այրված էր: Ըստ դիմողի՝ նա հայտնաբերել էր իր արբանյակային ալեհավաքը Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի տարածքում, ինչպես նաև տեսել էր, թե ինչպես են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներից ոմանք օգտագործում իր հափշտակված իրերից մի քանիսը:

93. 2000թ. հունիսի վերջին դիմողն իր «Oldsmobile»-ը հայտնաբերել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի նախկին ղեկավարի՝ պրն Ջ-ի մոտ: Վերջինս պնդել է, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի մի քանի այլ աշխատակիցների՝ Վ.-ի, Շ.-ի և Սուլումբեկի, Խիմզանի և Ռուսլանի հետ համատեղ այդ մեքենան ձեռք է բերել դաշնային զինծառայողներից՝ 500 ԱՄՆ դոլարով: Ոստիկանները հայտարարել են, որ մեքենան կտան միայն այն գումարին համարժեք գումարի դիմաց, որը վճարել են դրա համար: Դիմողը հրաժարվել է վճարել և մի քանի ատյան բողոք է ներկայացրել գույքի և «Oldsmobile»-ի հափշտակության վերաբերյալ: Նա հայտնել է, որ հետագայում պրն Ջ.-ն վաճառել էր ավտոմեքենան:

94. 2000թ. հոկտեմբերի 11-ին դիմողն ստացել է տեղեկանք, որով հաստատվել է, որ նրա տունը և դրան կից շինություններն այրվել և քանդվել են:

(b) Քրեական վարույթը

95. 2001թ. հունվարի 5-ին Գրոզնի քաղաքի դատախազությունը Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ին կարգադրել է քննության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու նպատակով դատախազություն փոխանցել դիմողին պատկանող «Oldsmobile»-ի հափշտակության կապակցությամբ հարուցված քրեական գործի նյութերը: Նամակում նշված չէր ենթադրաբար հարուցված քրեական գործի ամսաթիվը:

96. 2001թ. օգոստոսի 15-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի ժամանակավոր պաշտոնակատարը Գրոզնի քաղաքի դատախազություն է փոխանցել «Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից [դիմողին] պատկանող «Oldsmobile»-ի ապօրինի յուրացման» փաստի առթիվ հարուցված քրեական գործի հպահանջված նյութերը»:

97. 2001թ. օգոստոսի 30-ի նամակով Գրոզնի քաղաքի դատախազությունը տեղեկացրել է դիմողին այն մասին, որ ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2 (c) և (d) մասերով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված հափշտակություն) հարուցվել է քրեական գործ, և քննություն է սկսվել «Oldsmobile»-ի հափշտակության վերաբերյալ նրա բողոքի կապակցությամբ: Գործին տրվել է 15082 համարը: Որոշման մեջ նշված էր՝ «տվյալներ չկան այն մասին, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցները կապ ունեն հանցագործության հետ»:

98. 2001թ. սեպտեմբերի 5-ի որոշմամբ Գրոզնիի դատախազությունը միացրել է դիմողի նկատմամբ վատ վերաբերմունքի դրսևորման վերաբերյալ թիվ 12088 և նրա ավտոմեքենայի հափշտակության վերաբերյալ թիվ 15082 քրեական գործերը առաջին համարի ներքո՝ փաստարկելով, որ այս երկու հանցագործությունները կատարվել են նույն անձանց կողմից:

99. 2001թ. օգոստոսի 30-ի նամակով Գրոզնիի դատախազությունը հայտնել է դիմողին, որ «Oldsmobile»-ի հափշտակության վերաբերյալ նրա բողոքի հիման վրա հարուցվել է քրեական գործ և որ քննությունը գտնվում է ընթացքի մեջ: Դատախազությունը չի նշել քննությունն սկսելու ամսաթիվը կամ քրեական գործին տրված համարը:

100. 2005թ. օգոստոսի 23-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունում թիվ 12088 քրեական գործի քննության ընթացքում պարզված «Subaru» ավտոմեքենայի հափշտակության կապակցությամբ ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2 (a) և (c) մասերով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված հափշտակություն) հարուցվել է քրեական գործ: Որոշման մեջ նշված էր, որ վերոնշյալ տրանսպորտային միջոցը 2000թ. մարտին հափշտակել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի՝ գործով չպարզված

աշխատակիցները, ովքեր Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղվել են Չեչնիայի Հանրապետություն: Գործին տրվել է 61856 համարը, և այն նույն օրը միացվել է թիվ 12088 գործին:

101. Գործով չպարզված անձանց կողմից դիմողի գույքի, այդ թվում՝ «Subaru» միկրոավտոբուսի հափշտակության և ոչնչացման կապակցությամբ 2005թ. օգոստոսի 23-ին ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 3-րդ մասով (նյութական արժեքների հափշտակությունը) և 167-րդ հոդվածի 1-ին մասով (գույքը դիտավորյալ ոչնչացնելը կամ վնասելը) Չեչնիայի Հանրապետության դատախազության կողմից հարուցվել է ևս մեկ քրեական գործ: Գործին տրվել է 61857 համարը (տես ստորև՝ կետեր 206-214):

102. 2009թ. փետրվարի 20-ի որոշմամբ քննիչը նշել է, որ թիվ 15082 և թիվ 61856 քրեական գործերի հետ կապ ունեցող գործերի նյութերն ի սկզբանե քննվել են թիվ 12088 քրեական գործից անջատ, և դրանցում առկա են եղել ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 4 (b) մասում (նյութական արժեքների հափշտակությունը) և 167-րդ հոդվածի 1-ին մասում (գույքը դիտավորյալ ոչնչացնելը կամ վնասելը) նախատեսված հանցագործության վերաբերյալ ապացույցներ, և որ դրանք կապված չեն եղել թիվ 12088 գործով քննվող հանցագործությունների հետ: Որոշման մեջ նշված էր, որ ՌԴ քրեական օրենսգրքի վկայակոչված հոդվածներով հարուցվել է քրեական գործ և դրան տրվել է 15082 համարը:

(c) Քաղաքացիական վարույթ սկսելուն ուղղված դիմողի փորձերը

(i) Գույքը պահանջելու վերաբերյալ հայցը

103. 2002թ. հոկտեմբերի 7-ին դիմողը Գրոզնիի Օկտյաբրսկի շրջանային դատարան հայց է ներկայացրել Ի.Ջ. և Խ.Ջ. եղբայրների և Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի չորս աշխատակիցների՝ Վ.-ի, Շ.-ի, Սուլ.-ի և Ա.-ի դեմ: Նա հայտարարել է, որ իր երկու ավտոմեքենաները՝ «Oldsmobile»-ը և «Subaru»-ն, հափշտակվել են իր՝ 2000թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ը կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում, որ հետագայում ինքը փողոցում գտել է իր «Subaru» ավտոմեքենան՝ քանդված վիճակում, և որ իր «Oldsmobile» ավտոմեքենան հայտնաբերել է պրն Ջ.-ի տանը՝ Ուրուս-Մարտանում: Ըստ դիմողի՝ պրն Ջ.-ն պնդել է, որ իրենք 2004թ. ապրիլի 20-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներից 500 ԱՄՆ դոլարով համատեղ գնել են երկու ավտոմեքենա, և որ ինքը պատրաստ է համարժեք գումարի դիմաց դիմողին վերադարձնել մեքենան: Դիմողն իր հերթին ցանկանում էր հետ բերել իր «Oldsmobile»-ն և «Subaru» ավտոմեքենայի վնասման համար ստանալ 1500 ԱՄՆ դոլարի չափով փոխհատուցում: Նա նաև խնդրել է դատարանին կարգադրել վերադարձնելու «Oldsmobile» ավտոմեքենան:

104. 2002թ. հոկտեմբերի 14-ին Օկտյաբրսկի շրջանային դատարանը հրաժարվել է քննության առնել դիմողի հայցը՝ պնդելով, որ դիմողի կողմից նշված փաստերում առկա են ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված հափշտակություն) նախատեսված քրեական հանցագործության տարրեր, որ դրանք պետք է քննության առնվեն քրեական դատավարության կարգով, և որ մեղադրյալները բնակվել են Ուրուս-Մարտանում: Չեչնիայի Հանրապետության գերագույն դատարանի կողմից 2002թ. հոկտեմբերի 29-ի վերանայման արդյունքում այս որոշումն անփոփոխ է թողնվել:

105. 2003թ. հունիսի 21-ի որոշմամբ Ուրուս-Մարտանի քաղաքային դատարանը հրաժարվել է քննության առնել դիմողի բողոքը՝ պնդելով, որ դիմողի կողմից նշված փաստերում առկա են ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված քրեական հանցագործության տարրեր, որ դրանք պետք է քննվեն քրեական դատավարության շրջանակներում, և որ նման քրեական գործի շրջանակներում դիմողին կարող է տրվել քաղաքացիական պատասխանողի կարգավիճակ և նա կարող է պահանջել պատճառված վնասի փոխհատուցում: Հավանաբար, դիմողը չի բողոքարկել այս որոշումը:

(ii) Փոխհատուցման վերաբերյալ հայցը

106. 2002թ. հոկտեմբերի 7-ին դիմողը Գրոզնիի Օկտյաբրսկի շրջանային դատարան հայց է ներկայացրել ընդդեմ ՌԴ ներքին գործերի նախարարության, ֆինանսների նախարարության և Դաշնային գանձապետարանի: Նա հանգամանորեն նշել է իր գույքին պատճառված վնասի մասին և պահանջել իրեն տրամադրել 158.120 ԱՄՆ դոլար՝ որպես նյութական վնասի փոխհատուցում, և 1.000.000 ԱՄՆ դոլար՝ որպես բարոյական վնասի փոխհատուցում:

107. 2002թ. հոկտեմբերի 11-ի որոշմամբ Գրոզնիի Օկտյաբրսկի շրջանի դատարանը հրաժարվել է քննության առնել այդ հայցը՝ հայտարարելով, որ այն պետք է ներկայացվեր Մոսկվայի շրջանային դատարան՝ ըստ պատասխանողների գտնվելու վայրի:

108. 2002թ. հոկտեմբերի 29-ին Չեչնիայի Հանրապետության գերագույն դատարանը քննելով դիմողի բողոքը՝ օրինական ուժի մեջ է թողել առաջին ատյանի դատարանի որոշումը:

109. 2003թ. մայիսի 12-ի որոշմամբ Մոսկվա քաղաքի Պրեսնենսկի շրջանային դատարանը դիմողի հայցը վերադարձրել է այն հիմնավորմամբ, որ վերջինս ներկայացվել է ընդդատության կանոնների խախտմամբ, և որ դիմողը պետք է հայց ներկայացնի պատասխանողի գտնվելու վայրի շրջանային դատարան:

110. 2003թ. սեպտեմբերի 3-ին Մոսկվա քաղաքի Պրեսնենսկի շրջանային դատարանը նույն հիմնավորմամբ վերադարձրել է դիմողի հայցը:

111. 2003թ. սեպտեմբերի 2-ի որոշմամբ Մոսկվա քաղաքի Խամովնիչեսկի շրջանային դատարանը հրաժարվել է դիմողի հայցը քննության առնել և նրան առաջարկել է մինչև 2003թ. նոյեմբերի 27-ը նշել պատասխանողի հասցեները: 2003թ. դեկտեմբերի 8-ի նամակով դատարանը դիմողին է վերադարձրել նյութերը՝ վկայակոչելով այն հանգամանքը, որ նա չի կարողանում սահմանված ժամկետում շտկել թերությունը:

112. 2003թ. դեկտեմբերի 4-ին դիմողը Մոսկվա քաղաքի Խամովնիչեսկի շրջանային դատարան հայց է ներկայացրել ՌԴ ֆինանսների նախարարության դեմ: Ըստ դիմողի, 2004թ. հունվարի 9-ին իր հայցը վերադարձվել է այն հիմնավորմամբ, որ ներկայացվել է ընդդատության կանոնների խախտմամբ, և առաջարկել է դիմողին դիմել պատասխանողի գտնվելու վայրի շրջանային դատարան:

113. 2004թ. օգոստոսի 30-ին դիմողը Մոսկվա քաղաքի Խամովնիչեսկի շրջանային դատարան հայց է ներկայացրել Ռուսաստանի ներքին գործերի և ֆինանսների նախարարությունների դեմ՝ պահանջելով իրեն պատճառված բարոյական վնասի փոխհատուցում: Նրա պնդմամբ՝ ինքն այդ հայցի կապակցությամբ դատարանից պատասխան չի ստացել:

114. Հայցադիմումի քննությունը մերժելու մասին 2004թ. սեպտեմբերի 6-ի նամակում ՌԴ գերագույն դատարանը նշել է, որ այդ հայցադիմումն անհրաժեշտ է ներկայացնել պատասխանողի գտնվելու վայրի համապատասխան շրջանային առաջին ատյանի դատարան, այն է՝ Մոսկվա քաղաքի Բասմանի շրջանային դատարան, ում ընդդատության տակ է գտնվում ՌԴ ֆինանսների նախարարությունը: Դիմողը չի բողոքարկել այդ որոշումը:

115. 2008թ. օգոստոսի 21-ին դիմողն իրեն պատճառված նյութական վնասի փոխհատուցման ևս մեկ հայց է ներկայացրել: Նա նշել է, որ 1999-2002 թվականների ընթացքում Չեչնիայի Հանրապետությունում տեղի ունեցած ռազմական գործողությունների ժամանակ կատարված հրաձգությունների արդյունքում իր բնակարանը և մյուս գույքը ոչնչացվել են, և որ ՌԴ կառավարության 2003թ. հուլիսի 4-ի թիվ 404 որոշման համաձայն՝ ինքը 350.000 ռուբլու (մոտավորապես 9.000 եվրոյի (EUR)) չափով փոխհատուցում է ստացել: Սակայն փոխհատուցման նշված գումարն էապես քիչ է, քան իրեն պատճառված իրական վնասը:

116. Գրոզնի քաղաքի Ստարոպրոմիսլովսկիի շրջանային դատարանի 2008թ. դեկտեմբերի 5-ի որոշմամբ դիմողի հայցը մերժվել է, մասնավորապես այն պատճառով, որ դիմողը դատարան չի ներկայացրել ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեին, որ բնակարանի և գույքի կորուստը նրան ավելի մեծ վնաս է պատճառել: Չեչնիայի Հանրապետության գերագույն դատարանի դատական կոլեգիան 2009թ. հունվարի 27-ին դիմողի բողոքը թողել է առանց բավարարման, իսկ Ստարոպրոմիսլովսկիի շրջանային դատարանի որոշումը՝ անփոփոխ:

B. Կողմերի ներկայացրած փաստաթղթերը

1. Քրեական գործը ներկայացնելու վերաբերյալ Դատարանի պահանջը

117. Տեղեկությունների պահանջի՝ 2005թ. հունիսի փուլում Կառավարությանն առաջարկվել է հայտնել, թե վատ վերաբերմունքի և իր գույքին վնաս պատճառելու վերաբերյալ դիմողի բողոքների կապակցությամբ հարուցվել է, արդյոք, քրեական գործ, և եթե՝ այո, ապա ինչ համարներ են տրվել համապատասխան քրեական գործերին: Կառավարությանն առաջարկվել է նաև ներկայացնել այդ քրեական գործերին վերաբերող փաստաթղթերը: Վկայակոչելով Գլխավոր դատախազությունից ստացված տեղեկությունը՝ Կառավարությունը Դատարանին հայտնել է, որ դիմողի նկատմամբ դրսևորված ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի և նրա գույքին պատճառված վնասի վերաբերյալ քննությունն ընթացքի մեջ է, և քրեական գործին տրվել է 12088 համարը: Կառավարությունը, սակայն, հրաժարվել է քրեական գործից որևէ փաստաթուղթ ներկայացնել՝ հայտնելով, որ դրանց բացահայտումը հակասում է ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածին, քանի որ նյութերում առկա է ռազմական բնույթի տեղեկություն և քրեական դատավարության մասնակիցների անձնական տվյալներ: Միևնույն ժամանակ, Կառավարությունը հայտնել է, որ Դատարանի պատվիրակությունը կարող է ծանոթանալ նշված գործին նախնական քննության իրականացման վայրում, բացառությամբ «այն փաստաթղթերի, [որոնք ռազմական գաղտնիք և վկաների անձնական տվյալներ են պարունակում], առանց գործի նյութերը պատճենահանելու և այլ անձանց փոխանցելու»:

118. 2005թ. նոյեմբերին Դատարանը կրկնել է իր խնդրանքը և առաջարկել կիրառել Դատարանի կանոնների 33 §3 կանոնը: Ի պատասխան՝ Կառավարությունը ներկայացրել է 76 էջում զետեղված փաստաթղթեր, սակայն վերոնշյալ պատճառաբանությամբ հրաժարվել է բացահայտել քրեական գործի բոլոր նյութերը: Կառավարության ներկայացրած փաստաթղթերը ներառում էին քրեական գործում առկա փաստաթղթերի ցանկը, քրեական գործ հարուցելու, դիմողին տուժող ճանաչելու, քրեական գործով վարույթը կասեցնելու և վերսկսելու, տարբեր քննիչների կողմից գործը վարույթ ընդունելու, գործի վարույթները միացնելու, գործը քննչական խմբի կողմից քննելու և նախաքննության ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումները:

119. Դիմողն իր հերթին դիմել է Խոշտանգումների դեմ պայքարի կոմիտե, որը հանդիսանում է հասարակական կազմակերպություն և գտնվում է Նիժնի Նովգորոդում, և խնդրել օգնել իրեն ծանոթանալ թիվ 12088 քրեական գործով 2000-2005 թվականների ընթացքում ձեռք բերված նյութերին: Կառավարության փաստաթղթերի դեմ իր դիտողություններին կից դիմողը ներկայացրել է քրեական գործի մոտ 1000 էջ, որոնք, ինչպես երևում է, կազմում են տասներկու հատոր:

120. 2009թ. հունվարի 22-ին Դատարանի կողմից դիմումը ճանաչվել է մասամբ ընդունելի: Այդ փուլում Դատարանն առաջարկել է Կառավարությանը ներկայացնել 2005թ. նոյեմբերից հետո թիվ 12088 քրեական գործով կատարված քննության վերաբերյալ տեղեկություն, որը վերաբերում է դիմողի նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի և նրա «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակությանը, ինչպես նաև առաջարկվել է բացահայտել քրեական գործի՝ դիմումի ժամանակահատվածին վերաբերող բոլոր փաստաթղթերը: Կառավարությանն առաջարկվել է նաև տեղեկություն տրամադրել դիմողի գույքի, այդ թվում «Subaru» ավտոմեքենայի հափշտակությանը և ոչնչացմանը վերաբերող թիվ 61857 քրեական գործի քննության ընթացքի վերաբերյալ, ինչպես նաև տրամադրել այդ գործի բոլոր նյութերի պատճենները:

121. 2009թ. մարտին Կառավարությունը ներկայացրել է թիվ 12088 և թիվ 61857 քրեական գործերի նյութերից վերցված մի շարք փաստաթղթեր, որոնք զետեղված են եղել 95 էջում դրանց թվում էին քրեական գործով վարույթի կասեցման և վերսկսման, դիմողի գույքի հափշտակության վերաբերյալ վարույթները միացնելու, դիմողին թիվ 61857 գործով տուժող ճանաչելու մասին որոշումները, դիմողի հարցաքննությունների արձանագրությունները, գործի քննությունը քննչական խմբի կողմից կատարելու վերաբերյալ կարգադրությունը և նախնական քննության ժամկետը երկարացնելու, ինչպես նաև գործը մի քննիչից մյուսին փոխանցելու մասին որոշումները: Կառավարությունը հրաժարվել է բացահայտել քրեական գործի ցանկացած այլ նյութ՝ վկայակոչելով ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 191-րդ հոդվածը:

122. Կողմերի ներկայացրած փաստաթղթերում առկա տեղեկությունը՝ այնքանով որքանով վերաբերելի է, կարող է շարադրվել հետևյալ կերպ.

2. Թիվ 12088 քրեական գործում առկա փաստաթղթերը

(a) Քննության կատարմանը և քննության վերաբերյալ դիմողին տեղեկացնելուն վերաբերող փաստաթղթերը

123. 2000թ. հուլիսի 13-ի որոշման համաձայն՝ ապօրինի ձերբակալման և Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից դրսևորված վատ վերաբերմունքի մասին դիմողի 2000թ. հունիսի 30-ի բողոքի կապակցությամբ Գրոզնիի դատախազությունը ՌԴ քրեական օրենսգրքի 286-րդ հոդվածի 3(a) մասով (պաշտոնական լիազորությունների չարաշահում) հարուցել է քրեական գործ: Գործին տրվել է 12088 համարը:

124. 2000թ. օգոստոսի 13-ի, 2001թ. սեպտեմբերի 24-ի, նոյեմբերի 6-ի, դեկտեմբերի 19-ի և 2002թ. հունվարի 30-ի որոշումներով թիվ 12088 քրեական գործով վարույթը կասեցվել է: Որոշումների համառոտ տեքստերում նշված է, որ ահմարին է պարզել մեղավոր անձանց, և Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի քրեական հետախուզության վարչությանը կարգադրվել է «միջոցներ ձեռնարկել» ենթադրյալ հանցագործների բացահայտման համար:

125. 2001թ. օգոստոսի 24-ի, հոկտեմբերի 6-ի, նոյեմբերի 19-ի և դեկտեմբերի 30-ի, ինչպես նաև 2002թ. հուլիսի 18-ի որոշումներով հսկողություն իրականացնող դատախազի կողմից վերացվել են համապատասխանաբար՝ 2000թ. օգոստոսի 13-ի, 2001թ. սեպտեմբերի 24-ի, նոյեմբերի 6-ի, դեկտեմբերի 19-ի և 2002թ. հունվարի 30-ի որոշումները՝ վկայակոչելով, որ քննությունը թերի է եղել, որ միջադեպի հանգամանքներն օբյեկտիվորեն, ամբողջ ծավալով չեն բացահայտվել և որ չեն կատարվել մի շարք անհրաժեշտ քննչական գործողություններ: 2001թ. նոյեմբերի 19-ի, դեկտեմբերի 30-ի և 2002թ. հուլիսի 18-ի որոշումներում նաև նշված էր, որ քննչական մարմինները չեն կատարել դատախազի նախորդ ցուցումները և չեն կատարել նախորդ որոշումներում նշված մի շարք քննչական գործողություններ:

126. 2003թ. օգոստոսի 20-ի որոշմամբ գործի քննությունը կասեցվել է: Փաստաթղթում հանգամանորեն թվարկվել են կատարված քննչական գործողությունները, այդ թվում՝ դիմողի հարցաքննությունը և նրան տուժող ճանաչելը, տվյալ ժամանակահատվածում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում աշխատած մի շարք պաշտոնատար անձանց, մասնավորապես՝ պրն Պ.-ի, պրն Դուբ.-ի, պրն Ս.-ի, պրն Բ.-ի, պրն Յա.-ի, պրն Ա.-ի, պրն Շ.-ի, պրն Վ.-ի և պրն Զ.-ի հարցաքննությունները, դիմողի հետ նույն խցում պահված անձի՝ պրն Կ.-ի հարցաքննությունը, տվյալ ժամանակահատվածում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ գործուղված՝ Խանտի-Մանսիյսկի ներքին գործերի վարչության աշխատակիցներին լուսանկարով դիմողին և պրն Կ.-ին ճանաչման ներկայացնելը:

127. Որոշման մեջ նաև նշված էր, որ իշխանության իրավասու մարմիններ հարցումներ են արվել՝ հայտնաբերելու համար դիմողից գողացված ավտոմեքենաները, ինչպես նաև պարզելու պրն Զ.-ի գտնվելու վայրը, ով հնարավոր է, որ կապ ունենար դրանց հափշտակության հետ: Որոշման մեջ նշված էր, որ պրն Զ.-ն, ում դիմողը ճանաչել էր լուսանկարով, հաստատել է, որ դիմողի խուց է թողել մտնել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հատուկ ջոկատի աշխատակիցներին, ովքեր կտրել են դիմողի ականջը: Բացի

դրանից, նշված էր, որ պրն Զ.-ին մեղադրանք է ներկայացվել պաշտոնեական լիազորությունների սահմանազանցման և պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահման համար, և նրա նկատմամբ դաշնային հետախուզում է հայտարարվել, քանի որ նա թաքցնում էր քննչական մարմիններից և այդ պատճառով նրան հանցագործության հետ ենթադրյալ կապ ունեցող անձանց լուսանկարները ճանաչման չեն ներկայացվել:

128. Որոշման մեջ նշված էր, որ դիմողը և պրն Կ.-ն ճանաչել են նաև պրն Աբ.-ին, ով մարմնական վնասվածքներ էր պատճառում ձերբակալված անձանց և լուսանկարել է դիմողին այն բանից հետո, երբ կտրել են նրա ականջը: Որոշման համաձայն՝ քննության ժամանակ հնարավոր չի եղել Խանտի-Մանսիյսկի շրջանում հարցաքննել պրն Աբ.-ին, քանի որ նա մեկնել էր Ուզբեկստան:

129. Որոշման մեջ նշված էր, որ դիմողը ճանաչել է պրն Ն.-ին և պրն Դ.-ին որպես իրեն մարմնական վնասվածքներ պատճառած անձանց, և որ պրն Կ.-ն լուսանկարով ճանաչել է պրն Ն.-ին՝ որպես անձի, ով նման է դիմողի ականջը կտրողին:

130. Որոշման մեջ նաև նշված է, որ Խանտի-Մանսիյսկի շրջանում քննչական գործողություններ կատարելիս քննիչները բախվել են այնպիսի իրավիճակի, երբ Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի ներքին գործերի վարչության մի շարք բարձրաստիճան պաշտոնյաներ խոչընդոտել են իրենց ենթակաների հետ կապեր հաստատելուն, ինչի արդյունքում հնարավոր չի եղել հարցաքննել Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի ներքին գործերի վարչության մի շարք աշխատակիցների, ովքեր տարբեր պատճառաբանությամբ հրաժարվել են ներկայանալ հարցաքննության: Որոշման մեջ նշված էր, որ տեղի ունեցած դեպքի հանգամանքների պարզման համար խիստ անհրաժեշտ է եղել կազմակերպել 2003թ. նոյեմբերի 10-ին Չեչնիայի Չանրապետության դատախազություն հրավիրված աշխատակիցներ Ն.-ի, Դ.-ի և Աբ.-ի հետ դիմողի և պրն Կ.-ի հանդիպումը: Որոշման եզրափակիչ մասում նշված էր, որ բոլոր քննչական գործողությունները, որոնք կարող էին կատարվել վերոնշյալ աշխատակիցների բացակայության պայմաններում, կատարվել են, և այդ պատճառով գործով վարույթը պետք է կասեցվի մինչև նրանց Գրոզնի ժամանելը և մինչև պրն Զ.-ի գտնվելու վայրը պարզելը:

131. 2004թ. ապրիլի 13-ի որոշման մեջ նշված էր, որ ոչ վաղ անցյալում կասեցված թիվ 12088 գործով վարույթը վերսկսվել է 2003թ. դեկտեմբերի 3-ին: Նաև նշված էր, որ վարույթը կասեցնելու վերաբերյալ որոշումն անօրինական է եղել, քանի որ քննչական մարմինները չեն կատարել բոլոր այն քննչական գործողությունները, որոնք կարող էին կատարվել կասկածյալների բացակայության պայմաններում, և, մասնավորապես, չեն կատարվել հսկողություն իրականացնող դատախազի ցուցումները:

132. 2004թ. մայիսի 13-ի և նոյեմբերի 26-ի որոշումների համաձայն՝ թիվ 12088 քրեական գործով վարույթը կասեցվել է: Որոշման տեքստը համընկնում էր 2003թ. օգոստոսի 20-ի որոշմանը: Մասնավորապես, նշված էին քննության ընթացքում կատարված այն նույն քննչական գործողությունները, որոնք թվարկված են եղել 2003թ. օգոստոսի 20-ի որոշման մեջ: Նաև նշվում էր, որ համապատասխան հարցումներին ի պատասխան՝ քննչական մարմինները տեղեկություն են ստացել այն մասին, որ պրն Զ.-ն մահացել է 2002թ. հունվարի 6-ին, սակայն որոշումներում որևէ նշում չկար 2003թ. օգոստոսի 23-ի որոշմամբ նախատեսված այնպիսի գործողությունների մասին, ինչպիսիք են դիմողի, պրն Կ.-ի և աշխատակիցներ Ն.-ի, Դեգ.-ի և Աբ.-ի միջև առերես հարցաքննություն անցկացնելը (տե՛ս վերը՝ կետ 130), և դրանցում նշված չէր, թե ձեռնարկվել են, արդյոք, միջոցներ պրն Զ.-ի գտնվելու վայրը պարզելու համար: Որոշման մեջ նշված էր, որ բոլոր այն քննչական գործողությունները, որոնք հնարավոր էր կատարել պրն Զ.-ի բացակայության պայմաններում, ում գտնվելու վայրը պարզված չէ, կատարվել են, և որ անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել պարզելու համար դիմողին մարմնական վնասվածքներ պատճառած անձանց:

133. 2004թ. հոկտեմբերի 20-ի որոշմամբ, որով վերացվել է 2004թ. մայիսի 13-ի որոշումը, քննությունը վերսկսվել է: Այդ որոշման համաձայն՝ քննչական մարմինները չեն կատարել այն բոլոր անհրաժեշտ քննչական գործողությունները, որոնք կարող էին կատարվել մեղավոր անձանց բացակայությամբ: Որոշման մեջ, մասնավորապես, նշված էր, որ քննիչի մի շարք ցուցումներ չեն կատարվել, չեն պարզվել և հարցաքննվել դիմողի գույքի հափշտակության վկաները: Որոշման մեջ նշված էր նաև, որ այս և մի շարք այլ անհրաժեշտ քննչական գործողությունները պետք է կատարվեն: Որոշումն ստորագրված էր քննիչի կողմից և դրանում առկա էր նշում այն մասին, որ «շահագրգիռ անձինք» այս որոշման մասին տեղեկացվել են 2004թ. հոկտեմբերի 26-ին:

134. 2005թ. մայիսի 26-ի որոշմամբ, որով վերացվել էր 2004թ. նոյեմբերի 26-ի որոշումը, քննությունը վերսկսվել էր: Դրանում նշված էին այն քննչական գործողությունները, որոնք անհրաժեշտ է կատարել, և, մասնավորապես, ասվում էր, որ 2004թ. ապրիլի 13-ի և հոկտեմբերի 20-ի որոշումներում թվարկված գործողությունները պետք է կատարվեն ամբողջ ծավալով, որ պրն Զ.-ի հետախուզումը պետք է կատարվի ավելի ակտիվ կերպով և անհրաժեշտ են լրացուցիչ ապացույցներ այն մասին, որ պրն Ն.-ն, պրն Դ.-ն և պրն Աբ.-ն կապ ունեն 2000թ. մարտի 11-ին տեղի ունեցած միջադեպի հետ. այդպիսի ապացույցների ձեռքբերման դեպքում տվյալ անձանց նկատմամբ անհրաժեշտ է հարուցել քրեական գործ 2004թ. օգոստոսի 17-ի և սեպտեմբերի 22-ի բողոքներում դիմողի շարադրած փաստարկները պետք է քննարկվեն, ինչպես նաև անհրաժեշտ է այլ քննչական միջոցառումներ իրականացնել:

135. 2005թ. հուլիսի 4-ի որոշմամբ գործով նախնական քննությունը պետք է կասեցվի: Տվյալ որոշման տեքստը համընկնում է 2004թ. մայիսի 13-ի և նոյեմբերի 26-ի որոշումներին. դրանում թվարկվում

էին կատարված քննչական գործողությունները: Վարույթի կասեցման մասին որոշման մեջ նաև ասված էր, որ պրն Զ.-ի գտնվելու վայրը պարզելու ընթացքում ձեռք է բերվել նրա մշտական բնակության վայրի հասցեն: Սակայն, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «նրա նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել ստորագրություն չհեռանալու մասին, ապա նրան Գորգնի քաղաք տեղափոխելը հնարավոր չի թվում»: Որոշման մեջ ասված էր, որ բոլոր այն քննչական գործողությունները, որոնք հնարավոր էր կատարել պրն Զ.-ի բացակայության պայմաններում, կատարվել են, և որ նախնական քննությունը պետք է կասեցվի «մինչև այն պահը, երբ իրական հնարավորություն կլինի ապահովել կասկածյալ պրն Զ.-ի մասնակցությունը քրեական գործով վարույթին»: Որոշումն ստորագրվել է քննիչի կողմից և դրանում նշում է արվել այն մասին, որ կասկածյալ Զ.-ն և դիմողը տեղեկացվել են այս որոշման մասին:

136. 2005թ. օգոստոսի 17-ի որոշմամբ անօրինական և անհիմն է ճանաչվել 2005թ. հուլիսի 4-ի որոշումն այն առումով, որ մի շարք կարևոր քննչական միջոցառումներ չեն կատարվել, և, մասնավորապես, իրավական որակում չեն ստացել պրն Դ.-ի, պրն Ն.-ի և պրն Աբ.-ի արարքները, ովքեր դիմողի կողմից ճանաչվել են որպես 2000թ. մարտի 11-ի միջադեպի հետ կապ ունեցող անձինք, որ դիմողի գույքի հափշտակության, ինչպես նաև այդ հանցագործությանը պրն Յա.-ի հնարավոր առնչության փաստը պատշաճ կերպով չի քննվել, որ դիմողի լրացուցիչ դատաբժշկական զննությունները, որոնք անհրաժեշտ են եղել այն պատճառով, որ գործի նյութերում առկա են նախկինում կատարված բժշկական զննությունների երկու հակասական եզրակացություն, չեն կատարվել, և որ չեն կատարվել այլ անհրաժեշտ քննչական գործողություններ: Որոշման համաձայն՝ գործով նախնական քննությունը պետք է վերսկսվի:

137. 2005թ. օգոստոսի 30-ի նամակով քննիչը հայտնել է դիմողին և նրա փաստաբանին, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի չպարզված աշխատակիցների կողմից դիմողին մարմնական վնասվածքներ պատճառելու փաստի առթիվ 2000թ. հուլիսի 13-ին հարուցվել է թիվ 12088 քրեական գործը, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից դիմողի «Oldsmobile» մակնիշի ավտոմեքենայի ենթադրյալ հափշտակության կապակցությամբ 2001թ. օգոստոսի 30-ին հարուցվել է թիվ 15082 քրեական գործը, որ 2001թ. սեպտեմբերի 5-ին այս երկու քրեական գործերը միացվել են 12088 համարով քրեական գործում, որ Չեչնիայի Հանրապետության Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ գործուղված՝ չպարզված աշխատակիցների կողմից դիմողի «Subaru» մակնիշի ավտոմեքենայի հափշտակության կապակցությամբ 2005թ. օգոստոսի 23-ին հարուցվել է թիվ 61856 քրեական գործը: Նամակում ասվում էր, որ 2000թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմողին կալանքի տակ պահելու ընթացքում մի խումբ անհայտ անձինք մտել են նրա տուն և հափշտակել նրա գույքը, այդ թվում՝ «Subaru» ավտոմեքենան. դիմողին պատճառված նյութական վնասի չափը կազմել է 148,620 ԱՄՆ դոլար, այդ ժամանակահատվածում չպարզված անձինք դիտավորյալ քանդել են նրա գույքը՝ տունը, դրան կից շինությունները՝ դրանով նրան պատճառելով լուրջ բարոյական վնաս: Նամակում ասված էր, որ այս փաստի հիման վրա թիվ 12088 քրեական գործից առանձնացվել է 61857 համարով նոր քրեական գործ: Նամակի վերջում նշված էր, որ թիվ 12088 գործով քննությունը վերսկսվել է և գտնվում է քննության փուլում:

138. 2005թ. սեպտեմբերի 30-ի որոշման մեջ նշված էր, որ թիվ 12088 գործով քննությունը կասեցվել է, քանի որ բոլոր քննչական գործողությունները, որոնք հնարավոր է եղել կատարել մեղադրյալի բացակայության պայմաններում, կատարվել են: Որոշման մեջ նշված էր, որ պրն Զ.-ի գտնվելու վայրը պարզելու արդյունքում ձեռք է բերվել նրա բնակարանի հասցեն, սակայն պրն Զ.-ն թաքնվել է քննչական մարմիններից և տվյալ պահին նրա գտնվելու վայրը չարունակում է անհայտ մնալ:

139. 2005թ. հոկտեմբերի 26-ի նամակով Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը հայտարարված վատ վերաբերմունքի և գույքի հափշտակության վերաբերյալ քրեական գործերի մասին դիմողի փաստաբանին տեղեկացրել է, որ այդ ժամանակահատվածում թիվ 12088 քրեական գործով քննությունը կասեցվել է մինչև հանցագործության կատարման համար մեղավոր անձանց պարզելը:

140. 2005թ. նոյեմբերի 21-ին վերացվել է 2005թ. սեպտեմբերի 30-ի որոշումն այն պատճառաբանությամբ, որ կայացվել է ժամանակից շուտ, և քննությունը վերսկսելու մասին որոշում է կայացվել: Դրանում, մասնավորապես, ասված էր, որ թեև գործերում առկա են ապացույցներ այն մասին, որ աշխատակիցներ Ն.-ն և Յա.-ն կապ ունեն դիմողի դեմ կատարված հանցագործության հետ, սակայն նրանց նկատմամբ դեռ ոչ բոլոր դատավարական որոշումներն են կայացվել: Որոշման մեջ նաև նշված էր, որ քննչական մարմինները դեռևս չեն որոշել այն հարցը, թե արդյոք անհրաժեշտ է առանձին քրեական գործ հարուցել պրն Զ.-ի դեմ:

141. 2005թ. դեկտեմբերի 24-ի որոշման համաձայն՝ քննությունը կասեցվել է պրն Զ.-ի գտնվելու վայրը պարզելն անհնարին լինելու պատճառով: Որոշման մեջ շարադրված են պրն Զ.-ին մեղադրվող հանցագործության հանգամանքները և նշված է, որ նրան մեղադրանք է առաջադրվել ծանրացնող հանգամանքներում կատարված՝ պաշտոնական լիազորությունների չարաշահման համար, որ նա իրավունք չունի լքելու իր բնակության վայրը և, վերջապես, որ նրա նկատմամբ հետախուզում է հայտարարվել այն պատճառով, որ նա բազմիցս չի ներկայացել դատախազություն և իր բնակության վայրից բացակայում է տևական ժամանակով: Որոշման մեջ եզրահանգում է արված այն մասին, որ մեղադրյալի բացակայության պայմաններում անհնարին է շարունակել քննությունը և Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի քրեական հետախուզության բաժնին դիմողի որոնումները կազմակերպելու կարգադրություն է տրվել:

142. 2006թ. փետրվարի 7-ի որոշմամբ հսկող դատախազը վերացրել է 2005թ. դեկտեմբերի 24-ի որոշումը, և գործով վարույթը վերսկսվել է: 2006թ. փետրվարի 7-ի որոշման տեքստը նման է 2005թ. նոյեմբերի 21-ի որոշման տեքստին: Դրանում, մասնավորապես, ասված էր, որ տվյալ պահին որևէ դատավարական որոշում չի կայացվել ոստիկանության աշխատակիցներ Ն.-ի և Յա.-ի վերաբերյալ՝ չնայած որ առկա են ապացույցներ այն մասին, որ նրանք կապ ունեն դիմողի դեմ կատարված հանցագործության հետ:

143. 2006թ. մարտի 7-ի որոշմամբ քննիչը գործը վարույթ է ընդունել: Որոշման տեքստը նման է 2005թ. դեկտեմբերի 24-ի որոշման տեքստին և դրանում ասված էր, որ պրն Դ.-ին մեղադրանք է առաջադրվել, պրն Բ.-ին և պրն Յա.-ին արգելվել է լքել իրենց բնակության վայրը և որ նրանց նկատմամբ հետախուզում է հայտարարված (տե՛ս վերը՝ կետեր 80 և 82): Որոշման մեջ ասված էր, որ քննությունն անհնարին է շարունակել պրն Զ.-ի, պրն Դ.-ի, պրն Յա.-ի և պրն Բ.-ի բացակայության պայմաններում, որոնց գտնվելու վայրը հայտնի չէ, նրանց որոնումը կազմակերպելու նպատակով կարգադրություններ են տրվել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի քրեական հետախուզության բաժնին:

144. 2006թ. օգոստոսի 21-ի որոշմամբ անօրինական և անհիմն է ճանաչվել 2006թ. մարտի 7-ի որոշումը, և քննությունը վերսկսվել է: Որոշման մեջ ասված էր, որ մի շարք կարևոր քննչական միջոցառումներ, որոնք կարող էին կատարվել պրն Զ.-ի, պրն Դ.-ի, պրն Յա.-ի և պրն Բ.-ի բացակայության պայմաններում, չեն կատարվել, ինչպես նաև չեն ձեռնարկվել քայլեր նրանց գտնվելու վայրը պարզելու ուղղությամբ: Որոշման մեջ նշված էր, որ թեև գործերում առկա են տեղեկություններ վերոնշյալ չորս սպաների անձի և ծառայության վայրի վերաբերյալ, սակայն քննության ընթացքում հնարավոր չի եղել հարցաքննել նրանց հարազատներին, հարևաններին և գործընկերներին կամ համապատասխան ապացույցներ հայտնաբերելու նպատակով խուզարկություն կատարել նրանց ծառայության կամ բնակության վայրերում:

145. 2006թ. սեպտեմբերի 25-ի որոշմամբ, որը համընկնում էր 2006թ. մարտի 7-ի որոշման հետ, քննությունը կրկին կասեցվել է: դիմողն այդ որոշման մասին տեղեկացվել է նույն ամսաթվով ուղարկված նամակով:

146. 2006թ. հոկտեմբերի 5-ին դիմողը Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն բողոք է ներկայացրել 2006թ. սեպտեմբերի 25-ի որոշման դեմ և խնդրել է վերսկսել քննությունը: Նա նշել է այն անձանց հասցեները, ում գտնվելու վայրը, 2006թ. սեպտեմբերի 25-ի որոշման համաձայն, հնարավոր չի եղել պարզել:

147. 2006թ. հոկտեմբերի 12-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունից դիմողին հայտնել են, որ նրա՝ 2006թ. հոկտեմբերի 5-ի բողոքը քննության է առնվել և մերժվել: Նամակում նշված չեն նման որոշում կայացնելու պատճառները:

148. 2007թ. հունվարի 9-ին անօրինական և անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ վերացվել է 2006թ. սեպտեմբերի 25-ի որոշումը: Որոշման մեջ նշված էր, որ քննչական մարմինները չեն կատարել այն բոլոր քննչական գործողությունները, որոնք կարող էին կատարվել կասկածյալների և մեղադրյալների բացակայության պայմաններում, և որ որևէ միջոց չի ձեռնարկվել պարզելու համար պրն Զ.-ի, պրն Դ.-ի, պրն Յա.-ի և պրն Բ.-ի գտնվելու վայրը և քննչական միջոցառումներ իրականացնելու նպատակով նրանց՝ Չեչնիայի Հանրապետություն ներկայանալու համար, թեև գործի նյութերում առկա են տվյալներ նրանց ծառայության և բնակության վայրերի մասին:

149. 2007թ. մայիսի 28-ին քրեական վարույթը կրկին կասեցվել է: Որոշման մեջ թվարկված էին կատարված այն քննչական գործողությունները, որոնք համընկնում էին պրն Դ.-ի, պրն Զ.-ի և պրն Բ.-ի վերաբերյալ 2006թ. մարտի 7-ին և սեպտեմբերի 25-ին կայացված որոշումներում թվարկված քննչական գործողությունների հետ: Եզրափակիչ մասում ասված էր, որ այս երեք սպաների բացակայության պայմաններում քննությունը շարունակել անհնարին է:

150. 2007թ. մայիսի 29-ին քրեական գործով վարույթը վերսկսվել է և որ որոշման մեջ նշված էր, որ անհրաժեշտ է ամբողջական դատաբժշկական փորձաքննություն կատարել, որը նշանակվել է 2007թ. ապրիլի 29-ին:

151. 2007թ. հունիսի 29-ին, 2008թ. դեկտեմբերի 25-ին և 2009թ. փետրվարի 21-ին համանման որոշումներով նախնական քննությունը կասեցվել է պրն Դ.-ի, պրն Զ.-ի և պրն Բ.-ի՝ հետախուզման մեջ գտնվելու կապակցությամբ, քանի որ նրանց գտնվելու վայրը շարունակում էր անհայտ մնալ:

152. 2008թ. նոյեմբերի 24-ի որոշմամբ քրեական գործով վարույթը վերսկսվել է: Դրանով անօրինական և անհիմն է ճանաչվել 2007թ. հունիսի 29-ի որոշումն այն պատճառով, որ տեղի ունեցած դեպքի ոչ բոլոր տարբերակներն են ստուգվել, դրանում նշվել է նաև պրն Զ.-ի և պրն Դ.-ի որոնումներն ակտիվացնելու անհրաժեշտության մասին:

153. 2009թ. հունվարի 19-ի որոշմամբ, անօրինական և անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ, վերացվել է 2008թ. դեկտեմբերի 25-ի որոշումը, քանի որ քննչական մարմինները չէին կատարել բոլոր անհրաժեշտ քննչական գործողությունները: Որոշման մեջ, *inter alia*, նշված էր, որ դիմողը ճանաչել է պրն Մ.-ին (տե՛ս ստորև՝ կետ 161), պրն Մ.-ն գործի հանգամանքների վերաբերյալ հարցաքննվել է որպես վկա, մասնավորապես, նպատակ ունենալով պարզել, թե նա մասնակցել է, արդյոք, դիմողին մարմնական վնասվածքներ պատճառելուն. քննարկվել է դիմողի գույքի հափշտակության վերաբերյալ նյութերն առանձին կարգով քննության առնելու հարցը, քանի որ նախնական քննության ընթացքում չի

ապացուցվել, որ տվյալ հանցագործությունը կատարվել է այն անձանց կողմից, ովքեր դիմողին մարմնական վնասվածքներ են պատճառել. քննարկվել է պրն Բ.-ի նկատմամբ քրեական հետապնդման դադարեցման հարցը, ով հայտնել է, որ մտադրված է օգտվել 2006թ. սեպտեմբերի 22-ին ընդունված Համաներման ակտից, որն ընդունվել է այն անձանց կապակցությամբ, ովքեր մեղավոր էին Հարավային դաշնային շրջանում կատարված հակաահաբեկչական գործողությունների ընթացքում կատարված քրեական հանցագործությունների համար, նաև նշված էր այլ քննչական գործողությունների կատարման մասին: Դիմողը տեղեկացվել է սույն որոշման մասին 2009թ. հունվարի 22-ի նամակով:

(b) Դիմողի դատաբժշկական զննությունների արդյունքում կազմված եզրակացությունները

154. Դատարանի տրամադրության տակ առկա փաստաթղթերից հետևում է, որ քննության ընթացքում դիմողն առնվազն երեք անգամ ենթարկվել է դատաբժշկական զննության: Ամենայն հավանականությամբ, դիմողը փորձագետների կողմից առաջին անգամ զննության է ենթարկվել 2001թ. սեպտեմբերի 7-ին: Դատաբժշկական զննությունների արդյունքները պարզ չեն, քանի որ բացակայում են համապատասխան եզրակացությունները:

155. Գործի նյութերում առկա է դիմողի՝ 2003թ. ապրիլի 4-ի դատաբժշկական զննության արդյունքում կազմված եզրակացությունը: Այդ զննության արդյունքները պարզ չեն, քանի որ փաստաթղթի համապատասխան մասն անընթեռնելի է: Եզրակացության մեջ, սակայն, հիշատակվում է այն դատաբժշկական փորձաքննության մասին, որին դիմողը ենթարկվել է ավելի վաղ: Մասնավորապես, նշված էր հետևյալը.

«Դատաբժշկական փորձաքննությունը նշանակվել է 2001թ. սեպտեմբերի 7-ին՝ նպատակ ունենալով պարզել ՎՕՎԴ աշխատակիցների ապօրինի գործողությունների հետևանքով դիմողի առողջությանը պատճառված վնասի աստիճանը: 2001թ. սեպտեմբերի 7-ի թիվ 192 փորձագիտական եզրակացության համաձայն [դիմողը] փաստորեն կորցրել է լսողությունը, նրա ծախս ականջի վրա առկա է սպի, և բացակայում են վերին ծնոտի տասնմեկ ատամները: Եզրակացության մեջ նշված չէ [դիմողի] այլ վնասվածքների մասին և գնահատված չէ նրա առողջությանը պատճառված վնասի ծանրության աստիճանը: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է լրացուցիչ դատաբժշկական փորձաքննություն անցկացնել՝ պարզելու և գնահատելու համար ոստիկանության աշխատակիցների կողմից [դիմողին] պատճառված բոլոր վնասվածքների աստիճանը»:

156. 2005թ. հունիսի 30-ի եզրակացության մեջ արձանագրված են դիմողի կրծքավանդակի աջ մասի չորս ողերի փակ կոտրվածքներ, ծախս ականջի բացակայություն և ծախս ականջի լսողության լրիվ կորուստ, ստորին ծնոտի ծախս հատվածում սպիների առկայություն և վերին ծնոտի տասնմեկ ատամների վնասվածքային հեռացում: Եզրակացության մեջ նաև նշված է, որ դիմողի ականջը կտրվել է կոպիտ գործիքով, որը նման է դանակի կամ այլ նման առարկայի, որ մնացած վնասվածքները կարող են պատճառված լինել կարծր, բուք առարկայով (առարկաներով) բազմակի հարվածների արդյունքում, հնարավոր է՝ դիմողի կողմից նշված ժամանակ և հանգամանքներում: Այսպես, նշվում է, որ ծախս ականջի լրիվ խլությունն արդեն հաշմանդամության պատճառ է դարձել, և որ ծախս ականջը կտրելը հանգեցրել է դեմքի թերության, ինչը պլաստիկ վիրահատություն է պահանջում: Եզրակացության մեջ նաև նշված է, որ տվյալ պահին դիմողը բողոքում էր ծախս ականջի խլությունից և ծախս ականջի բացակայությամբ պայմանավորված անհարմարությունից, և որ նա երկար մազեր է կրում՝ փորձելով թաքցնել այդ թերությունը, և խուսափում է այլ մարդկանցից, այդ թվում՝ իր ընկերներից և հարազատներից, քանի որ ամաչում է իր արտաքին տեսքից:

(c) Քննչական միջոցառումներին վերաբերող փաստաթղթերը

157. Քննչի 2000թ. հուլիսի 18-ի որոշմամբ դիմողը տուժող է ճանաչվել: Որոշման մեջ վկայակոչված չէ որևէ գործի համար և առկա է դիմողի ստորագրությունը, որով հաստատվել է այն հանգամանքը, որ նա որոշման մասին նույն օրը տեղեկացվել է և որ նրան բացատրվել են իր դատավարական իրավունքները:

158. Դատարանի տրամադրության տակ գտնվող նյութերից երևում է, որ 2001թ. նոյեմբերից 2003թ. օգոստոսն ընկած ժամանակահատվածում քննչական մարմինները Չեչնիայի Հանրապետության ու Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի իրավապահ մարմիններ և ուժային կառույցներ մի շարք հարցումներ ու կարգադրություններ են ուղարկել: Մասնավորապես, նրանք փնտրել և ստացել են 2000-2001 թվականների ընթացքում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ գործողված՝ Խանտի-Մանսիյսկի ներքին գործերի բաժնի ոստիկանության աշխատակիցների ցուցակը, ինչպես նաև այդ աշխատակիցներից վկա ճանաչված անձանց լուսանկարները, հարցաքննությունների արձանագրությունները:

159. Չպարզված մի օր դիմողը լուսանկարով ճանաչել է պրն Զ.-ին՝ որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի պահակ, ով թղել է դիմողի խուց մտնել երկու անձի, ովքեր կտրել են իր ականջը: 2003թ. փետրվարի 10-ին պրն Կ.-ն և ճանաչել է պրն Զ.-ին՝ պնդելով, որ վերջինս 2000թ. մարտին եղել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի պահակ, որ հենց նա է ներս թողել այն երկու անձանց, որոնցից մեկը հետո կտրել է դիմողի ականջը:

160. 2002թ. նոյեմբերի 26-ին դիմողը լուսանկարով ճանաչել է պրն Բ.-ին՝ որպես դիմողին 2000թ. մարտի 5-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ բերած աշխատակից, ով, բաժնի մյուս աշխատակիցների հետ, ինքնաձիգի խզակոթով ծեծել է իրեն, ապա շիկացած մետաղական ձող է սեղմել իր աջ ձեռքի ափին,

դեմքին, ճակատին և լեզվին, կտրել է դիմողի մազերը և ստիպել ծամել դրանք: 2002թ. նոյեմբերի 28-ին նաև պրն Կ.-ն է լուսանկարով ճանաչել պրն Բ.-ին՝ պնդելով, որ լսել է, թե ինչպես վերջինս, լինելով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի ղեկավար, իր ենթականերից մեկին կարգադրել է մուրճով ջարդել ձերբակալված մի անձի մատները: Պրն Կ.-ն նաև հայտնել է, որ պրն Բ.-ն տեղյակ է եղել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում կատարվող բոլոր ապօրինի գործողությունների մասին:

161. 2003թ. ապրիլի 4-ին դիմողը լուսանկարով ճանաչել է պրն Մ.-ին՝ որպես սպա, ով համապատասխան ժամանակահատվածում Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղվել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի Քրեական հետախուզության վարչություն և զբաղեցրել այդ վարչության ղեկավարի պաշտոնը, համապատասխան զեկույցից երևում է, սակայն, որ նա 2001թ. հոկտեմբերի 12-ին ինքնասպանություն է գործել: Դիմողի պնդմամբ, պրն Մ.-ն երբևէ որևէ ֆիզիկական բռնություն չի կիրառել իր նկատմամբ: 2003թ. մայիսի 13-ին պրն Կ.-ն լուսանկարով ճանաչել է պրն Մ.-ին՝ որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակից և հայտնել, որ վերջինս չի մասնակցել իր հետ կապված որևէ միջադեպի:

162. 2003թ. մայիսի 8-ին դիմողը և պրն Կ.-ն լուսանկարով ճանաչել են պրն Աբ.-ին՝ որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի պահակ, ով լուսանկարել է դիմողին այն բանից հետո, երբ կտրել են նրա ականջը (տե՛ս վերը՝ կետ 25):

163. 2003թ. մայիսի 19-ի որոշմամբ պրն Ջ.-ին ՌԴ քրեական օրենսգրքի 293-րդ հոդվածի 2-րդ մասով մեղադրանք է առաջադրվել (տե՛ս վերը՝ կետ 77), նշված որոշման մեջ ասված էր, որ 2000թ. մարտի 11-ին պրն Ջ.-ն խախտել է իր՝ որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի պահակի պարտականությունները և, չնայած համապատասխան կանոնների առկայությանը, Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի չպարզված աշխատակիցների համար բացել է դիմողի խցի դուռը, որոնցից մեկն էլ հետո կտրել է դիմողի ականջը՝ դրանով իսկ լուրջ վնաս պատճառելով դիմողի առողջությանը: Այս որոշման մեջ նշված էր, որ պրն Ջ.-ն չի կատարել իր ծառայական պարտականությունները նաև այն առումով, որ այդ միջադեպի մասին չի զեկուցել իր ղեկավարությանը:

164. 2003թ. մայիսի 19-ի երկու որոշումներում նշված էր, որ պրն Ջ.-ն քննչական մարմիններ հարցաքննության չի ներկայացել և որ նրա գտնվելու վայրը անհայտ է: Որոշումներից մեկում ասված էր, որ պրն Ջ.-ին արգելվել է լքել բնակության վայրը, իսկ մյուսում կարգադրություն էր արվել նրա հետախուզումը կազմակերպելու վերաբերյալ:

165. 2003թ. մայիսի 20-ին դիմողը լուսանկարով ճանաչել է պրն Դ.-ին՝ որպես անձի, ով 2000թ. մարտի 11-ի զիջերը Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում կտրել է իր ականջը: Դիմողի պնդմամբ՝ ինքը մինչև 2000թ. մարտի 11-ը երբևէ չէր տեսել այդ մարդուն և վստահ է, որ հենց այդ մարդն է իրեն վնասվածք պատճառել: Դիմողը նշել է, որ դեպքի պահին այդ մարդու դեմքն ավելի միհար է եղել:

166. 2003թ. մայիսի 23-ի որոշմամբ քննիչը խնդրել է դատախազին թույլատրել երկարացնելու նախաքննության ժամկետը: Որոշման մեջ թվարկված էին կատարված քննչական գործողությունները, այդ թվում՝ դիմողի հարցաքննությունը և նրան տուժողի կարգավիճակ տալը, Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի մի շարք աշխատակիցների, այդ թվում՝ պրն Պ.-ի, պրն Դուբ.-ի, պրն Ս.-ի, պրն Բ.-ի, պրն Յա.-ի, պրն Ա.-ի, պրն Շ.-ի, պրն Վ.-ի, պրն Ջ.-ի հարցաքննությունները, պրն Կ.-ի հարցաքննությունը, համապատասխան ժամանակահատվածում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ գործուղված՝ Խանտի-Մանսիյսկի ներքին գործերի բաժնի աշխատակիցների լուսանկարներն ստանալը և դիմողի ու պրն Կ.-ի կողմից հանցագործության կատարման հետ ենթադրաբար կապված աշխատակիցների՝ լուսանկարներով ճանաչումը: Որոշման մեջ ասված էր, որ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ նախկինում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում ծառայություն անցած սպաները համապատասխան ժամանակահատվածում ապրել են Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանում, որ 2003թ. ապրիլին քննիչը գործուղվել է Խանտի-Մանսիյսկ, որտեղ ապացույցներ է ձեռք բերել այն մասին, որ այդ սպաներից ոմանք կապ ունեն ենթադրյալ հանցագործության հետ: Ապացուցվել է, մասնավորապես, պրն Ջ.-ի առնչությունը, ում լուսանկարով ճանաչել է դիմողը, և, ինչպես հաստատել է պրն Կ.-ն, պրն Ջ.-ն Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հատուկ խմբի աշխատակիցներին թույլ է տվել մուտք գործել դիմողի խուց, և որ այդ աշխատակիցները հետո կտրել են դիմողի ականջը: Որոշման մեջ ասված է, որ պրն Ջ.-ին մեղադրանք է առաջադրվել ծանրացնող հանգամանքներում կատարված պաշտոնեական լիազորությունների սահմանազանցման համար, ով տվյալ ժամանակահատվածում գտնվել է դաշնային հետախուզության տակ, քանի որ թաքնվել է քննչական մարմիններից: Ըստ որոշման, մինչ այդ պահը հնարավոր չի եղել հարցաքննել պրն Աբ.-ին, ում դիմողը և պրն Կ.-ն ճանաչել են լուսանկարով, քանի որ նա եղել է հերթական արձակուրդում և գտնվել է Ուզբեկստանի Զանրապետությունում: Որոշման մեջ նաև նշված էր, որ դիմողը լուսանկարով ճանաչել է պրն Դ.-ին՝ որպես անձի, ով կտրել է իր ականջը, և ասված էր, որ միջոցներ են ձեռնարկվում պրն Դ.-ի գտնվելու վայրը պարզելու և նրան մեղադրանք առաջադրելու ուղղությամբ: Որոշման մեջ թվարկված էին քննչական գործողությունները, որոնք պետք է ձեռնարկվեն, այդ թվում և՛ մասնավորապես պրն Դ.-ի, պրն Աբ.-ի և պրն Բ.-ի հարցաքննությունը, ինչպես նաև դիմողի նկատմամբ լրացուցիչ դատաբժշկական փորձաքննություն իրականացնելը, քանի որ նախորդ երկու փորձաքննությունների արդյունքները հակասական են եղել:

167. 2003թ. հուլիսի 22-ի նամակով Չեչնիայի Զանրապետության դատախազությունը խնդրել է Չեչնիայի Զանրապետության ներքին գործերի նախարարությանը քննել դիմողի գույքի, այդ թվում՝ երեք

արտասահմանյան մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակությանը Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի պաշտոնատար անձանց ենթադրյալ մասնակցության հարցը, քանի որ թիվ 12088 քրեական գործի քննության ընթացքում ավտոմեքենաներից մեկը հայտնաբերվել է Ուրուս-Մարտանում պրն Ջ.-ի՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի նախկին աշխատակցի բնակության վայրի հասցեում, իսկ մյուս ավտոմեքենան հայտնաբերվել է գորգնիում՝ պրն Ա.-ի, պրն Վ.-ի և պրն Սուլ.-ի՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների գտնվելու վայրում: 2004թ. հունիսի 3-ի նամակով Չեչնիայի Հանրապետության ներքին գործերի նախարարությունից Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությանը հայտնել են, որ իրականացվում է ներքին ստուգում, և որ վերոնշյալ աշխատակիցները երբևէ չեն բնակվել վերոնշյալ հասցեում: Նամակի համաձայն՝ դիմողի ավտոմեքենայի հափշտակությանն այդ աշխատակիցների առնչությունը, այդպիսով, չի պարզվել:

168. 2003թ. օգոստոսի 15-ին դիմողը լուսանկարով ճանաչել է պրն Ն.-ին՝ որպես անձի, ով 2000թ. մարտի 11-ին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում կտրել էր իր ականջը: 2003թ. օգոստոսի 20-ին պրն Կ.-ն ևս լուսանկարով ճանաչել է պրն Ն.-ին՝ պնդելով, որ նա նման է այն անձին, ով կտրել է դիմողի ականջը, և որ դեպքի պահին նրա դեմքն ավելի միհար էր ու նա կարճ մազեր ուներ:

169. 2003թ. սեպտեմբերի 9-ին քննիչը վկայի կարգավիճակով հարցաքննելու նպատակով Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն է հրավիրել պրն Դ.-ին, պրն Ն.-ին, պրն Աբ.-ին, ովքեր բնակվում էին Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանում: Նույն ամսաթվի նամակով քննիչը Խանտի-Մանսիյսկի ներքին գործերի բաժնի ղեկավարին խնդրել է ապահովել վերոնշյալ երեք պաշտոնատար անձանց՝ Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն ներկայանալը:

170. Աշխատակիցներ Ն.-ի և Յա.-ի վերաբերյալ 2003թ. նոյեմբերի 26-ին քննիչի կողմից երկու համանման որոշում է կայացվել, որոնց համաձայն՝ վերջիններս պետք է նույն օրը ներկայանային հարցաքննության: Որոշումների մեջ նշված էր, որ 2003թ. նոյեմբերի 26-ին պրն Ն.-ն և պրն Յա.-ն դիմողի գործով հրավիրվել են որպես կասկածյալ, սակայն նրանց կապակցությամբ քննչական միջոցառումների կատարման ընթացքում երկու կասկածյալը մտացածին պատճառով թաքնվել են քննիչից, ինչի արդյունքում հնարավոր չի եղել ավարտել քննչական միջոցառումները:

171. 2004թ. օգոստոսի 18-ի նամակով Խանտի-Մանսիյսկի ներքին գործերի բաժնի քրեական հետախուզությունից Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ հայտնել են, որ պրն Ջ.-ն գրանցված է և բնակվում է Խանտի-Մանսիյսկի իր տան հասցեում, որ տվյալ ժամանակահատվածում նա արձակուրդում է, գտնվում է Խանտի-Մանսիյսկի սահմաններից դուրս, և որ նրա կինը հրաժարվել է հայտնել նրա գտնվելու վայրը՝ վկայակոչելով հարազատի դեմ ցուցմունք չտալու իր սահմանադրական իրավունքը: 172. 2004թ. նոյեմբերի 18-ի նամակով Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունից 2004թ. հոկտեմբերի 29-ի կարգադրության կապակցությամբ հարցում է արվել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ նպատակ ունենալով ակտիվացնել պրն Ջ.-ի որոնման աշխատանքները: 2004թ. դեկտեմբերի 3-ի նամակով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ից պատասխան է ստացվել այն մասին, որ պրն Ջ.-ի գտնվելու վայրը պարզելիս Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ն տեղեկություն է ստացել նրա բնակության և ծառայության վայրերից, պրն Ջ.-ի բանավոր նկարագրությունն է ուղարկել այն վայրեր, որտեղ նա կարող է գտնվել, ինչպես նաև ստուգվել են համապատասխան գրառումները՝ պարզելու համար երբ և որ ուղղությամբ մեկնելու համար է նա երկաթուղային տոմսեր գնել: Նամակում նաև ասված էր, որ մինչ այդ պահը պրն Ջ.-ի գտնվելու վայրը չի պարզվել:

173. 2005թ. հունվարի 14-ի նամակով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ն քննիչին հայտնել է, որ իրենք պարզել են պրն Ջ.-ի գտնվելու վայրը. նա բնակվում է Խանտի-Մանսիյսկի իր տան հասցեում, սակայն պրն Ջ.-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազություն բերելն անհնարին է եղել այն պատճառով, որ նրա նկատմամբ ընտրված էր ստորագրություն չհեռանալու մասին: 2005թ. հունիսի 18-ի նամակով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ն քննչական մարմիններին հայտնել է, որ պրն Ջ.-ն հանվել է դաշնային հետախուզությունից, քանի որ նրա բնակության վայրը պարզվել է:

174. 2005թ. հունիսի 29-ի որոշման համաձայն՝ դիմողի փաստաբանի խնդրանքով քննիչը որոշում է կայացրել դիմողին լրացուցիչ դատաբժշկական փորձաքննության ենթարկելու վերաբերյալ, քանի որ 2001թ. սեպտեմբերի 7-ի եզրակացությունը (տե՛ս վերը՝ կետեր 154 և 155) ամբողջական չի եղել և չի պարունակել քննչական մարմինների հարցերից ոչ մեկի պատասխանը:

175. 2006թ. սեպտեմբերի 17-ի որոշման համաձայն՝ Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը մերժել է քննիչի կողմից քրեական գործի բոլոր նյութերին ծանոթանալու վերաբերյալ դիմողի և նրա պաշտպանի դիմումի մերժման դեմ դիմողի փաստաբանի բողոքը: Որոշման մեջ ասված էր, որ քննիչը դիմողին և նրա փաստաբանին թույլ է տվել առանց պատճենահանելու իրավունքի ծանոթանալ այն քննչական միջոցառումների նյութերին և արձանագրություններին, որոնց դիմողը մասնակցել է, և փորձագետների եզրակացություններին, ինչպես նաև ստանալ քրեական գործ հարուցելու, քրեական գործի վարույթը կասեցնելու և դիմողին գործով տուժող ճանաչելու վերաբերյալ որոշումների պատճենները: Որոշման մեջ ասված էր, որ համապատասխան իրավական օրենսդրության շրջանակում դիմողը կարող է ծանոթանալ գործի նյութերին՝ ամբողջ ծավալով և փաստաթղթերից օրինակներ պատճենահանել միայն քննության ավարտից հետո, և որ հաշվի առնելով այն, որ թիվ 12088 քրեական գործի քննությունը դեռևս շարունակվում է, քրեական գործի մյուս բոլոր նյութերին դիմողի և նրա փաստաբանի ծանոթանալու՝ քննիչի մերժումն օրինական է:

176. 2007թ. հունվարի 9-ի որոշմամբ քննիչը խնդրել է դատախազին թույլատրել երկարացնելու գործի նախաքննության ժամկետը: Որոշման մեջ, մասնավորապես, նշված է.

«Տվյալ պահին քննությանը պարզվել է հետևյալը.

Պրն Բ.-ն, կատարելով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի ղեկավարի պարտականությունները ... 2000թ. մարտի 5-ին ... սահմանազանցել է իր լիազորությունները և չպարզված այլ անձանց հետ ծեծել ու ոտքերով հարվածել է [դիմողի] մարմնի տարբեր մասերի, մետաղե ճիպոտե ձողով այրել է նրա ասիերը [ներսի կողմից], կտրել [...] դիմողի մազերը և ստիպել նրան ուտել դրանք:

Պրն Զ.-ն, իրականացնելով պահակային ծառայության ղեկավարի պարտականությունները ..., Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում իր ծառայական պարտականությունների կատարման ժամանակ ..., 2000թ. մարտի 11-ին կեսգիշերին մոտ թույլ է տվել ԻՎՍ-ի խուց մուտք գործել պրն .-ին՝ հատուկ ռազմական խմբի ղեկավարի տեղակալին, և չպարզված այլ անձանց: Պրն Դ.-ն, գտնվելով ակտիվային հարբածության վիճակում, խուց է մտել դանակով: Այնտեղ գտնվել են [դիմողը] և պրն Կ.-ն: Պրն Դ.-ն, գործելով դիտավորյալ կերպով ... և սահմանազանցելով իր պաշտոնական լիազորությունները, [դիմողին] գցել է գետնին և սկսել հարվածել նրա մարմնի տարբեր մասերի: Դրանից հետո չպարզված անձինք բռնել են դիմողին, իսկ պրն Դ.-ին կտրել է [դիմողի] ականջը:

Պրն Յա.-ն, իրականացնելով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի տեղակալի պարտականությունները ..., 2000թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ն ընկած ժամանակահատվածում, ... չպարզված այլ անձանց հետ դիմողի տանից հափշտակել է ... [դիմողին] պատկանող «Oldsmobile» մակնիշի ավտոմեքենան և 500 ԱՄՆ դոլարով վաճառել այն պրն Զ.-ին»:

Որոշման մեջ ասված էր, որ նախաքննության ժամկետը պետք է երկարացվի, քանի որ անհրաժեշտ է կատարել բազմաթիվ քննչական գործողություններ և, մասնավորապես, ձերբակալել պրն Զ.-ին, պրն Դ.-ին, պրն Բ.-ին և պրն Յա.-ին և դատարան դիմել նրանց նկատմամբ կալանք կիրառելու համար, նրանց մեղադրանք առաջադրել և հարցաքննել, նրանց բնակության վայրերում խուզարկություն կատարել, անհրաժեշտության դեպքում՝ այս երեք անձի, դիմողի և պրն Կ.-ի միջև առերեսում կատարել, նախապատրաստել մեղադրական եզրակացություն և այլն:

177. 2007թ. փետրվարի 16-ի բողոքում դիմողը քննիչին խնդրել է իր գույքի, այդ թվում ավտոմեքենաների հափշտակության հանգամանքների կապակցությամբ հարցաքննել պրն Խ.Զ.-ին, պրն Ռ.Զ.-ին և պրն Ի.Զ.-ին՝ հանգուցյալ պրն Զ.-ի եղբայրներին, դիմողը պնդել է, որ նրանք Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների հետ մեկտեղ ներգրավված են եղել այդ հանցագործության մեջ, և դա կարող է հիմնավորվել ականատեսների բազմաթիվ ցուցմունքներով:

178. 2007թ. փետրվարի 20-ի նամակով քննիչը հայտնել է դիմողին, որ նրա 2007թ. փետրվարի 16-ի բողոքը քննության է առնվել, և առաջարկել է նրան ցուցմունք տալու նպատակով ներկայանալ Չեչնիայի Չանրապետության դատախազություն: Դիմողի պնդմամբ՝ ինքը չգիտի, թե վերոնշյալ երեք անձինք արդյոք հացաքննվել են:

(D) Վկաների ցուցմունքները

(i) Դիմողի ցուցմունքները

179. Քրեական գործի նյութերում առկա են դիմողի 2005թ. սեպտեմբերի 1-ի և 5-ի ցուցմունքները, որտեղ նա նկարագրել է ոստիկանության կողմից իրեն ձերբակալելու հանգամանքները և հայտնել, որ իրեն կալանքի տակ պահելու ընթացքում իր տնից գույք, այդ թվում՝ իր ավտոմեքենաներն են հափշտակվել, որոնց կապակցությամբ ինքը փաստաթղթեր ունի:

(ii) Պրն Կ.-ի ցուցմունքները

180. Գործի նյութերից երևում է, որ պրն Կ.-ն՝ դիմողի հետ նույն խցում պահված անձը (տե՛ս վերը՝ կետ 23), մի քանի անգամ է հարցաքննվել:

181. 2000թ. չպարզված մի օր կատարված հարցաքննության ընթացքում պրն Կ.-ն հայտնել է, որ տեսել է ոստիկանության անհայտ այն աշխատակիցներին, ովքեր մտել են այն խուցը, որտեղ պահվել են ինքն ու դիմողը, և կտրել են դիմողի ականջը: Պրն Կ.-ն նկարագրել է այն աշխատակցին, ով դա արել է, նա նաև հայտնել է, որ կճանաչի նրան:

182. 2001թ. սեպտեմբերի 4-ին որպես վկա հարցաքննվելիս պրն Կ.-ն տվել է համանման ցուցմունքներ: Մասնավորապես, նա պնդել է, որ ձերբակալվել է 2000թ. մարտի 10-ին և տեղափոխվել դիմողի խուցը: Պրն Կ.-ն պնդել է, որ դիմողի վրա որևէ տեսանելի վնասվածքներ չի նկատել: Նա նաև հայտնել է, որ մեկ կամ երկու օր անց ծագումով ռուս երկու անհայտ անձ, երկուսն էլ հարբած, մտել են խուց, նրանցից մեկը բեղեր ուներ: Նա հաստատել է, որ կարող է ճանաչել այդ անձանց: Ըստ պրն Կ.-ի՝ ԻՎՍ-ի պահակն ասել է չարագործներին, որ նրանք չպետք է ձեռք տան պրն Կ.-ին, սակայն դիմողի հետ կարող են վարվել այնպես, ինչպես կցանկանան: Բեղերով մարդը հրամայել է պրն Կ.-ին հեռու գնալ և շրջվել: Վերջինս թեթևակի թեքել է գլուխը, սակայն կարողացել է տեսնել, թե ինչպես չարագործներից մեկը դիմողին հարվածել է և պահել այն ժամանակ, երբ բեղերով մարդը վերցրել է դանակը և կտրել դիմողի ականջը: Վերջինս շատ բարձր գոռում էր, իսկ ոստիկանության երկու աշխատակիցները վատ արտահայտություններ էին անում: Յետո նրանք հեռացել են: Պրն Կ.-ն հավելել է, որ հաջորդ օրերի ընթացքում ոստիկանության տարբեր աշխատակիցներ եկել են խուց և դաժանաբար ծեծի են ենթարկել իրեն ու դիմողին: Իրենց ծեծողների թվում պրն Կ.-ն հիշել է Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղված երկու աշխատակիցների:

183. 2004թ. նոյեմբերի 15-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Կ.-ն բանավոր ցուցմունքներ է տվել, որոնք համընկել են 2001թ. սեպտեմբերի 4-ին տրված ցուցմունքների հետ: Ի պատասխան քննիչի 238

հարցին՝ նա նաև հայտնել է, որ պրն Ե.-ն, ում նա ավելի վաղ ժամանակ լուսանկարով ճանաչել է (տե՛ս վերը՝ կետ 168), հիշեցնում է այն մարդուն, ով կտրել է դիմողի ականջը, սակայն նա չի կարող պնդել, որ դա իրոք նույն մարդն է, քանի որ միջադեպը տեղի է ունեցել դրանից շատ առաջ:

(iii) Պրն Պ.-ի հայտարարությունը

184. Պրն Պ.-ն, ով 2000թ. փետրվարից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում գործուղվել էր Խանտի-Մանսիյսկի շրջան և ծառայություն էր անցնում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում, 2000թ. օգոստոսի 14-ի հարցաքննության ընթացքում հայտարարել է, որ իրականացրել է դիմողի վերաբերյալ քրեական գործի քննությունը, որ դիմողի գլուխը վիրակապված է եղել, և որ հարցաքննության ժամանակ դիմողը ցուցմունք է տվել այն մասին, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից ձերբակալվելուց մեկ օր առաջ չորս կամ հինգ անհայտ անձ կտրել են նրա ականջը: Պրն Պ.-ն նաև ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ոչ դիմողը, ոչ ինքը չեն իմացել, թե ով է կտրել դիմողի ականջը, և որ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում դիմողն ստացել է անհրաժեշտ բժշկական օգնություն:

185. 2002թ. մարտի 21-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Պ.-ն հայտարարել է, որ չի հիշում դիմողի արտաքինը, չի հիշում, թե նա ունեցել է, արդյոք, մարմնական վնասվածքներ, նրա գլուխը վիրակապված է եղել արդյոք, թե նա բողոքել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում ծեծի ենթարկվելու կապակցությամբ, և արդյոք նա որևէ բժշկական օգնություն ստացել է: Ըստ պրն Պ.-ի՝ նա լսել է, որ ինչ-որ մեկը կտրել է դիմողի ականջը: Սակայն նա չի հիշում, թե ով է ասել իրեն այդ միջադեպի մասին, և նա չգիտի, թե ով կարող է կատարած լինել այդ արարքը:

186. 2002թ. սեպտեմբերի 9-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Պ.-ն հայտնել է, որ չի իմացել, թե ոստիկանության աշխատակիցներից ով կարող էր դիմողին մարմնական վնասվածքներ պատճառած լինել և ժխտել է դիմողի որևէ գույքի հափշտակության փաստը:

(iv) Պրն Բ.-ի ցուցմունքները

187. Պրն Բ.-ն, ով 2000թ. փետրվարից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղվել էր Չեչնիայի Հանրապետություն և զբաղեցնում էր Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի ղեկավարի պաշտոնը, 2002թ. սեպտեմբերի 6-ի հարցաքննության ժամանակ ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ինքը 2000թ. մարտի վերջից մինչև ապրիլի սկզբն ընկած ժամանակահատվածում փաստացի սկսել է իրականացնել իր՝ որպես ԻՎՍ-ի ղեկավարի պարտականությունները, իսկ մինչ այդ ինքն ԻՎՍ-ում չի եղել՝ անհրաժեշտ կարգադրության բացակայության պատճառով: Ըստ պրն Բ.-ի՝ երբ դիմողը բերվել է ԻՎՍ, նրա վրա առկա են եղել թարմ վերքեր, որոնք առաջացել էին նրա ականջը կտրելու հետևանքով, ըստ դիմողի՝ իր ականջը կտրել էր զինվորական դաշտային (կոմուՖլյաժային) հագուստով անհայտ մի տղամարդ: Պրն Բ.-ն ժխտել է դիմողի հետ ծանոթ կամ նրան նախկինում տեսած լինելը, և նա չգիտեր, թե ովքեր են կտրել նրա ականջը կամ մուտք գործել նրա խուց: Նա պնդել է, որ միջադեպի մասին հայտնել է Գրոզնի քաղաքի դատախազություն, որը քննության է առել այդ դեպքը և հրաժարվել է քրեական գործ հարուցել: Նա նաև հայտնել է, որ ինչ-որ մեկից լսել է, որ դիմողն ասել է, որ ձերբակալումից մեկ կամ երկու օր առաջ նրա ականջը կտրել են ապօրինի զինված խմբավորումների անհայտ անդամներ այն պատճառով, որ դիմողը հրաժարվել է նրանց հետ համագործակցել:

188. 2003թ. նոյեմբերի 26-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Բ.-ն հայտնել է, որ 2000թ. մարտի 11-ի միջադեպի մասին իմացել է հաջորդ օրը: Մասնավորապես, նրան ասել են, որ այդ գիշեր մի քանի հարբած անձինք մուտք են գործել դիմողի խուց և նրանցից մեկը կտրել է նրա ականջը: Ըստ Բ.-ի՝ նրանք, հավանաբար, եղել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հատուկ նշանակության ջոկատի աշխատակիցներ: Պրն Բ.-ն չի իմացել, թե ինչու դիմողին վնասվածքներ պատճառելու կապակցությամբ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում ներքին քննություն չի կատարվել: Նա պնդել է, որ իր պարտականությունները կատարել է սահմանված կարգին խիստ համապատասխան և ձերբակալված անձանց նկատմամբ երբևէ չի կիրառել ֆիզիկական բռնության որևէ ձև և որևէ տեղեկություն չի ստացել իր ենթակաների կողմից բռնության կիրառման վերաբերյալ:

(v) Պրն Ջ.-ի ցուցմունքները

189. 2003թ. մարտի 28-ի հարցաքննության ժամանակ պրն Ջ.-ն հաստատել է, որ մի քանի անգամ որպես պահակ հսկողություն է իրականացրել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում: Դրա հետ մեկտեղ, նա ժխտել է այն հանգամանքը, թե իմացել է դիմողի ազգանունը կամ նրա ձերբակալման հանգամանքները: Պրն Ջ.-ն նաև պնդել է, որ չի հիշում, թե արդյոք հերթապահել է 2000թ. մարտի 9-11-ն ընկած ժամանակահատվածում որևէ օր, որևէ անձի թույլատրել է մուտք գործել խուց, և արդյոք «որևէ մեկի ականջը [...] խցում կտրվել է»: Պրն Ջ.-ն նաև ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ի սկզբանե ԻՎՍ այցելությունները չեն զրանցվել, իսկ հետագայում այցելություններին զրանցում էին նոթատետրում:

190. 2003թ. ապրիլի 28-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Ջ.-ն հայտնել է, որ լավ հիշում է դիմողին, ում ձերբակալել էին տրոտիլե պայթեցումից պահելու համար, և պահում էին նույն խցում՝ պրն Կ.-ի հետ: Ապա Պրն Ջ.-ն ցուցմունք է տվել այն մասին, որ չի հիշում այն օրվա հստակ ամսաթիվը,

երբ հերթապահ է եղել և Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի հատուկ ջոկատի աշխատակիցների խումբը ժամանել է ԻՎԱ: Ըստ պրն Զ.-ի՝ աշխատակիցները հարբած են եղել և ասել են, որ իրենց թույլ տան մտնել դիմողի խուց, քանի որ իրենց կարգադրվել է խոսել կալանավորվածների հետ: Պրն Զ.-ն ենթարկվել է: Նրա պնդմամբ՝ ինքը չի նայել, թե ինչ է կատարվում խցում, սակայն որոշ ժամանակ անց նա հառաչանքներ է լսել և մտել է խուց: Պրն Զ.-ն տեսել է դիմողին ծնկաչոք՝ մեկ կտրված ականջով: Հատակին շատ արյուն է եղել: Հատուկ խմբի անդամները գտնվում էին խցում, սակայն պրն Զ.-ն չի կարողանում հիշել, թե ում մոտ է եղել դանակը կամ ով է կտրել դիմողի ականջը: Ըստ պրն Զ.-ի՝ ինքը «իր դժգոհությունն է արտահայտել», ինչից հետո աշխատակիցները հեռացել են: Դրանից հետո պրն Զ.-ն և ևս մեկ պահակ դիմողին բժշկական օգնություն են ցույց տվել: Պրն Զ.-ն նաև հաստատել է, որ Աբ. ազգանունով, ծագունով ուզբեկ աշխատակիցն այդ ժամանակ ծառայել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում, սակայն նա չի հիշում, թե արդյոք Աբ.-ն եղել է խցում այն ժամանակ, երբ կտրել են դիմողի ականջը, և արդյոք պրն Աբ.-ի մոտ լուսանկարչական ապարատ է եղել:

191. 2003թ. մայիսի 4-ի հարցաքննության ժամանակ պրն Զ.-ն տվել է 2003թ. ապրիլի 28-ին տրված ցուցմունքներին համընկնող ցուցմունքներ:

(vi) Պրն Զ.-ի, պրն Ա.-ի, պրն Շ.-ի և պրն Վ.-ի ցուցմունքները

192. 2001թ. հոկտեմբերի 12-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Զ.-ն, ով 2000թ. փետրվարից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում հանդիսացել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակից, ցուցմունք է տվել այն մասին, որ 2000թ. մարտի վերջին կամ ապրիլի սկզբին պրն Ա.-ն, ով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում վարորդ էր աշխատում, իրեն հայտնել է, որ 200 ղուլարով երկու ավտոմեքենա է գնել Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղված աշխատակիցներից: Ըստ պրն Զ.-ի՝ մի ավտոմեքենան թողնվել է Գրոզնիում, իսկ մյուսը տեղափոխվել է Ուրուս-Մարտան և թողնվել պրն Զ.-ի տան բակում, որտեղ մնացել է մոտ մեկ տարի: Ապա պրն Զ.-ն ցուցմունք է տվել այն մասին, որ մի անգամ դիմողը եկել է Ուրուս-Մարտան և խնդրել իրեն վերադարձնել ավտոմեքենաները, քանի որ ինքը դրանց սեփականատերն է: Ենթադրաբար, դիմողը մեղադրել է պրն Զ.-ին իր մյուս գույքի հափշտակության մեջ: Պրն Զ.-ն հայտնել է, որ երկու անգամ առաջարկել է դիմողին վերցնել ավտոմեքենան, սակայն վերջինս հրաժարվել է՝ պնդելով, որ պրն Զ.-ն պետք է վերադարձնի նաև հափշտակված մյուս գույքը: Ըստ պրն Զ.-ի՝ դրանից հետո ավտոմեքենան վերցրել են դաշնային զինծառայողները:

193. 2001թ. հոկտեմբերի 13-ին վկայի կարգավիճակով տրված ցուցմունքներում պրն Ա.-ն նշել է, որ 2000թ. փետրվարի վերջին կամ մարտի սկզբին ինքը ռստիկանության երկու այլ աշխատակիցների՝ պրն Շ.-ի և պրն Սուլ.-ի հետ մեկտեղ հանդիպել են «Ուրալ» ավտոմեքենայով և զրահատրանսպորտորով տեղաշարժվող, զինվորական դաշտային (կոմուՖլյաժային) հագուստով մի խումբ զինծառայողների, ովքեր քարշ էին տալիս երկու արտասահմանյան մակնիշի ավտոմեքենա: Ըստ պրն Ա.-ի՝ ուղեկցող ջոկատի հրամանատարն ասել է, որ իրենք Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներ են, և առաջարկել է 2000 ռուբլով գնել երկու ավտոմեքենան: Երեք տղամարդ համաձայնել են գնել ավտոմեքենաները, սակայն, ըստ պրն Ա.-ի, իրենք չեն իմացել, թե որտեղից են այդ մեքենաները և ով է դրանց սեփականատերը: Պրն Ա.-ն հետագայում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ինքը, պրն Շ.-ն և պրն Սուլ.-ը մի մեքենան թաքցրել են հարևան բակում, իսկ մյուսը տեղափոխել իրենց բնակության վայր, իսկ երեք ամիս անց՝ պրն Զ.-ի՝ Ուրուս-Մարտանում գտնվող տան բակ: Ըստ պրն Ա.-ի՝ չորս ամիս անց դիմողը հայտնել է, որ ուզում է հետ ստանալ իր ավտոմեքենաները, և պրն Ա.-ն ասել է նրան, որ ավտոմեքենաներից մեկն Ուրուս-Մարտանում է, սակայն դիմողը չի վերցրել այդ ավտոմեքենան, այլ վերցրել է այն, որը մնացել էր Գրոզնիում: Պրն Ա.-ն հավելել է, որ դիմողը իրենց չի վերադարձրել այն գումարը, որը նրանք վճարել էին ավտոմեքենաների համար: Նա նաև ցուցմունք է տվել այն մասին, որ կարող է ճանաչել ռստիկանության այն աշխատակիցներին, ովքեր իրենց են վաճառել ավտոմեքենաները:

194. 2001թ. հոկտեմբերի 13-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Շ.-ն տվել է պրն Ա.-ի ցուցմունքներին նման ցուցմունքներ:

195. Պրն Վ.-ն 2001թ. հոկտեմբերի 13-ի հարցաքննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ինչ-որ պահի նա նկատել է ավտոմեքենան այն տան բակում, որտեղ ապրում էին ինքը, պրն Ա.-ն, պրն Շ.-ն և պրն Սուլ.-ը, և որ նրանք պատմել են իրեն, որ ավտոմեքենան ձեռք են բերել դաշնային ուժերի զինծառայողներից: Պրն Վ.-ի ցուցմունքների համաձայն՝ մեկ ամիս անց ավտոմեքենան տարվել է պրն Զ.-ի՝ Ուրուս-Մարտան քաղաքում գտնվող տան բակ, իսկ որոշ ժամանակ անց, պրն Զ.-ի խնդրանքով, պրն Վ.-ն ասել է դիմողին, որ նա կարող է վերցնել ավտոմեքենան: Պրն Վ.-ի պնդմամբ՝ դիմողը չի վերցրել այդ ավտոմեքենան, այլ վերցրել է մյուսը, որը մնացել էր Գրոզնիում:

196. Պրն Սուլ.-ի՝ 2001թ. հոկտեմբերի 13-ի հարցաքննության արձանագրությունն անընթեռնելի է:

197. 2003թ. հունվարի 15-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Ա.-ն հրաժարվել է 2001թ. հոկտեմբերի 13-ին տրված իր ցուցմունքներից և հայտարարել, որ երբևէ չի մասնակցել ավտոմեքենաների գնմանը: Նա նաև պնդել է, որ պրն Զ.-ից լսել է, որ վերջինս պրն Յա.-ից՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի տեղեկալից, ավտոմեքենա է գնել:

198. Պրն Ա.-ն, պրն Շ.-ն և պրն Վ.-ն 2003թ. մայիսի 14-ի հարցաքննության ընթացքում տվել են ցուցմունքներ, որոնք մասամբ համընկնում են 2001թ. հոկտեմբերի 13-ին տրված ցուցմունքների հետ:

Մասնավորապես, նրանք նշել են, որ մոտավորապես 2000թ. ձմռան ավարտին իրենք պրն Ջ.-ի հետ մեկտեղ հանդիպել են ռազմական տեխնիկայի շարասյան, որը բաղկացած էր «Ուրալ» ավտոմեքենայից և զրահատրանսպորտորից, որոնք քարշ էին տալիս արտասահմանյան արտադրության երկու ավտոմեքենա, և որ պրն Ջ.-ն գնել է ավտոմեքենաները, դրանցից մեկն իր հետ տարել է Ուրուս-Մարտան, իսկ մյուսը թողել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի բակում: Ըստ երեք տղամարդկանց հայտնածի՝ դիմողը մի քանի ամիս անց Ուրուս-Մարտանում հանդիպել է պրն Ջ.-ին և փորձել է ստանալ ավտոմեքենան, սակայն պրն Ջ.-ն ասել է, որ ավտոմեքենան կվերադարձնի միայն դրա ձեռքբերման արժեքին հավասար գումարի դիմաց:

(vii) Այլ անձանց ցուցմունքները

199. Պրն Դուբ.-ը, ով 2000թ. փետրվարից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղված է եղել Չեչնիայի Հանրապետություն և զբաղեցրել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի պաշտոնը, 2002թ. մարտի 15-ին ցուցմունք է տվել այն մասին, որ հիշում է կտրված ականջով դիմողին, ով բերվել էր Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ: Պրն Դուբ.-ը պնդել է, որ ոստիկանության աշխատակիցներից ոչ մեկը չի կտրել դիմողի ականջը, և որ Գրոզնիի դատախազությունը դեպքի կապակցությամբ քննություն է կատարել և որոշել է քրեական գործ չհարուցել: Պրն Դուբ.-ը ցուցմունք է տվել այն մասին, որ զրույցի ընթացքում դիմողն իրեն ասել է, որ իր ականջը կտրվել է նախքան ձերբակալումը, և դա արել է դիմողի տունը քանդած, զինվորական դաշնային (կոմուխլայսային) հագուստով մարդկանցից մեկը: 2003թ. մայիսի 12-ի հարցաքննության ընթացքում պրն Դուբ.-ը տվել է համանման ցուցմունքներ: Նա նաև հավելել է, որ իր գործուղման ամբողջ ընթացքում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի տարածքում ոչ արտասահմանյան մակնիշի ավտոմեքենա, ոչ արբանյակային ավտոմեքենա չեն եղել:

200. 2002թ. սեպտեմբերի 3-ի հարցաքննության ժամանակ վկա պրն Ա.-ն, ով 2000թ. մարտի 5-ին դիմողի տանը խուզարկություն է կատարել, ժխտել է դիմողի սեփականությունը հանդիսացող որևէ առարկայի առգրավման կամ հափշտակության փաստը:

201. 2002թ. սեպտեմբերի 6-ի հարցաքննության ընթացքում դիմողը՝ պրն Կիր.-ը, ով որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ աշխատակից, 2000թ. փետրվարից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղվել էր Չեչնիայի Հանրապետություն, պնդել է, որ իր գործընկերներից լսել է, որ դիմողն ԻՎՍ է բերվել կտրված ականջով: Ըստ պրն Կիր.-ի՝ ոստիկանության աշխատակիցներից ոչ մեկն իր ներկայությամբ դիմողին մարմնական վնասվածքներ չի պատճառել, և վերջինս կտրված ականջի կապակցությամբ կանոնավոր կերպով բժշկական օգնություն է ստացել: Պրն Կիր.-ը նաև ցուցմունք է տվել այն մասին, որ դիմողից տեղեկացել է, որ նրա ականջը կտրել են ձերբակալումից երկու կամ երեք օր առաջ:

202. Պրն Յա.-ն, ով 2000թ. մայիսի փետրվարից մայիսն ընկած ժամանակահատվածում Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից գործուղվել է Չեչնիայի Հանրապետություն և զբաղեցրել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարի տեղակալի պաշտոնը, 2003թ. ապրիլի 29-ի հարցաքննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ չգիտի, թե ինչպես է դիմողը ծանր մարմնական վնասվածքներ ստացել, և որ ինքն այդ փաստի առիթով քննություն չի կատարել, քանի որ դա չէր մտնում իր պարտականությունների մեջ: Պրն Յա.-ն հավելել է, որ այլ աշխատակիցներից լսել է, որ դիմողի ականջը կտրել են բանդային կազմավորումների անհայտ անդամներ՝ վրեժ լուծելով այն բանի համար, որ դիմողը համագործակցում է դաշնային ուժերի հետ: Պրն Յա.-ն ժխտել է դիմողի որևէ գույքի հափշտակության կամ դիմողին պատկանող ավտոմեքենաների վաճառքի հանգամանքը: Նա ցուցմունք է տվել այն մասին, որ չի ճանաչել պրն Ա.-ին կամ պրն Ջ.-ին և չի կարող բացատրել, թե ինչու են նրանք պնդել, որ դիմողի ավտոմեքենան ձեռք են բերել իրենից: Պրն Յա.-ն նաև հավելել է, որ պրն Ա.-ն (տե՛ս վերը կետ 200) իրեն հայտնել է 2000թ. մարտի 5-ի խուզարկության արդյունքում դիմողի արբանյակային ավտոմեքենայի առգրավման մասին:

203. 2003թ. մայիսի 4-ի հարցաքննության ժամանակ պրն Ա.-ն կրկին ժխտել է խուզարկության ժամանակ դիմողի որևէ գույք հափշտակելու հանգամանքը և ցուցմունք է տվել այն մասին, որ իրեն անհասկանալի է, թե ինչու է պրն Յա.-ն նման հայտարարություն արել: Պրն Ա.-ն հավելել է, որ դիմողի տան բակում ավտոտնակ է եղել, սակայն այն դատարկ էր, և պրն Ա.-ն բակում որևէ ավտոմեքենա չի տեսել: Պրն Ա.-ն նաև պարզաբանել է, որ դիմողի տան խուզարկությունն իրականացվել է Անվտանգության դաշնային ծառայության ստացած այն տեղեկության կապակցությամբ, համաձայն որի՝ դիմողը սննդամթերք և ջուր էր մատակարարում ապօրինի զինված կազմավորումներին:

204. Պրն Դ.-ն, ում դիմողը ճանաչել էր որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակից, ով կտրել էր իր ականջը (տե՛ս վերը կետ 165), 2003թ. մայիսի 26-ի հարցաքննության ժամանակ ցուցմունք է տվել այն մասին, որ դիմողի ազգանունն իրեն անծանոթ է: Նա, սակայն, ցուցմունք է տվել, որ դիմողը, հնարավոր է, այն մարդն է, ում ինքը 2000թ. մարտին ձերբակալել է իրավապահ մարմինների կողմից տրված օպերատիվ այն տեղեկության հիման վրա, ըստ որի՝ դիմողը, ով օգնություն էր ցուցաբերում Չեչնիայի Հանրապետության Քաղաքացիական պաշտպանության գործերով և արտակարգ իրավիճակների նախարարությանը (*Министерство Чеченской Республики по делам гражданской обороны и чрезвычайным ситуациям*) տեղացի բնակիչներին սնունդ և ջուր մատակարարելու հարցում, սննդամթերքի մի մասը տալիս էր ազատամարտիկներին: Ըստ պրն Դ.-ի՝ ոստիկանության մի խումբ աշխատակիցներ եկել են

դիմողի աշխատանքի վայր, և որոշում են կայացրել ձերբակալել դիմողին՝ առանց տեղացի բնակիչների ուշադրությունը գրավելու: Պրն Դ.-ն մոտեցել է դիմողին և խնդրել աշխատակիցներին ցույց տալ ինչ-որ փողոց: Այն բանից հետո, երբ դիմողը նստել է տրանսպորտային միջոցներից մեկը՝ նրան տեղափոխել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ: Պրն Դ.-ն ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ձերբակալման պահին դիմողի վրա տեսանելի մարմնական վնասվածքներ առկա չէին: Նա հավելել է, որ այլևս երբևէ չի հանդիպել դիմողին և կտրականապես մերժել է նրան վնասվածքներ պատճառելու փաստը: Պրն Դ.-ն ցուցմունք է տվել այն մասին, որ չի կարող բացատրել, թե ինչու է դիմողը իրեն ճանաչել որպես այն անձը, ով կտրել է իր ականջը:

205. Գործում առկա էին նաև ոստիկանության այն աշխատակիցների հարցաքննությունների արձանագրությունները, ովքեր մասնակցել էին դիմողի տանը 2005թ. մարտի 5-ին կատարված խուզարկությանը, և այն սպաների հարցաքննությունների արձանագրությունները, ովքեր տվյալ ժամանակահատվածում ծառայել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում: Նրանք բոլորը ժխտել են դիմողի տնից որևէ գույք, այդ թվում՝ որևէ տրանսպորտային միջոց վերցնելու փաստը, և նրանք ոչինչ չգիտեին դիմողի մարմնական վնասվածքների առաջացման մասին:

3. Թիվ 61857 քրեական գործի նյութերը

206. 2005թ. օգոստոսի 23-ի որոշման համաձայն՝ թիվ 12088 քրեական գործի քննության ընթացքում պարզված՝ «Subaru» մակնիշի ավտոմեքենայի և դիմողի տանն առկա գույքի հափշտակության, ինչպես նաև տան և դրան կից շինությունների ոչնչացման կապակցությամբ Չեչնիայի Հանրապետության դատախազության կողմից ՌԴ քրեական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 3-րդ մասով (ծանրացնող հանգամանքներում կատարված հափշտակություն) և 167-րդ հոդվածի 1-ին մասով (ուրիշի գույքին դիտավորյալ վնաս պատճառելը) հարուցվել է քրեական գործ: Որոշման մեջ ասված էր, որ վերոնշյալ գույքը հափշտակվել և ոչնչացվել է դիմողին Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում պահելու ժամանակ: Փաստաթղթում նշված էր նաև, որ թեև հանցագործության մասին հաղորդում տրվել է, սակայն որևէ օբյեկտիվ ապացույց չկա այն մասին, որ այդ հանցագործությունը կատարվել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից: Քննիչը որոշում է կայացրել թիվ 12088 քրեական գործից համապատասխան նյութերն ինքնուրույն վարույթ առանձնացնելու մասին:

207. 2005թ. սեպտեմբերի 29-ի նամակով Օկտյաբրսկի շրջանի դատախազությունից, քննություն կատարելու նպատակով, գործի նյութերը փոխանցվել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ:

208. 2005թ. հոկտեմբերի 2-ի որոշման համաձայն՝ Օկտյաբրսկի ՌՕՎԴ-ի քննիչը գործը վարույթ է ընդունել:

209. 2005թ. հոկտեմբերի 10-ի որոշման համաձայն՝ դիմողը գործով տուժող է ճանաչվել: Դիմողը տեղեկացվել է համապատասխան որոշման մասին և նույն օրը ստորագրությամբ հավաստել է այդ:

210. 2005թ. հոկտեմբերի 10-ի հարցաքննության ընթացքում դիմողը տվել է Դատարան ներկայացված ցուցմունքներին (տես՝ վերը՝ կետեր 90-93) համանման ցուցմունքներ: Նա նաև պնդել է, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի մի շարք պաշտոնատար անձինք, այդ թվում՝ պրն Զ.-ն, պրն Յա.-ն և պրն Աբ.-ն, մասնակցել են իր գույքի հափշտակությանը:

211. 2005թ. հոկտեմբերի 23-ի և 2006թ. հունվարի 10-ի երկու համանման որոշումներով կասեցվել է թիվ 61857 քրեական գործով վարույթը: Որոշման հակիրճ պատճառաբանության մեջ ասված էր, որ հնարավոր չի եղել պարզել մեղավոր անձանց, չնայած «կատարվել են բոլոր հնարավոր քննչական միջոցառումները», ինչպես նաև դրանում առկա էր ենթադրյալ հանցագործներին հետախուզելու վերաբերյալ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի քրեական հետախուզության վարչությանը տրված կարգադրություն: Որոշման մեջ նշված չէր, թե կոնկրետ ինչ միջոցներ են ձեռնարկվել քննության ընթացքում:

212. 2005թ. նոյեմբերի 25-ի որոշմամբ անօրինական և անհիմն լինելու հիմքով վերացվել է 2005թ. հոկտեմբերի 23-ի որոշումը և որոշում է կայացվել քննությունը վերսկսելու մասին: Որոշման մեջ նշված էր, որ անհրաժեշտ դատավարական որոշումներ կայացնելու համար թիվ 12088 քրեական գործից անհրաժեշտ է ստանալ վկաների համապատասխան հարցաքննությունների արձանագրությունների պատճենները և կատարել այլ քննչական գործողություններ:

213. 2005թ. դեկտեմբերի 10-ի որոշմամբ քննիչը գործը վարույթ է ընդունել:

214. 2005թ. դեկտեմբերի 26-ի նամակով քննիչը Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությանը խնդրել է իրեն փոխանցել դիմողի գույքի ենթադրյալ հափշտակման հետ կապված վկաների հարցաքննությունների արձանագրությունների պատճենները:

215. 2005թ. դեկտեմբերից հետո ընկած ժամանակահատվածում կատարված քննությանը վերաբերող փաստաթղթերը Դատարան չեն ներկայացվել: Կառավարության տվյալներով՝ թիվ 61857 քրեական գործով վարույթը 2006թ. հունվարի 10-ին կասեցվել է, իսկ 2009թ. մարտի 3-ին Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությունը քրեական գործով վարույթը վերսկսելու մասին որոշում է կայացրել:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

216. Մինչ 2002թ. հուլիսի 1-ը գործել է Ռուսական Սովետական Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության 1960թ. քրեական դատավարության օրենսգիրքը (ՌՍՖՍՀ քրեական դատավարության

օրենսգիրքը): 2002թ. հունիսի 1-ից ՌՍՖՍՀ նախկին քրեական դատավարության օրենսգրքի փոխարեն սկսել է գործել Ռուսաստանի Դաշնության նոր քրեական դատավարության օրենսգիրքը:

217. ՌԴ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի 125-րդ հոդվածը սահմանում է քննիչի և դատախազի որոշումների վերանայման դատական ընթացակարգ, դրանք կարող են բողոքարկվել շրջանային դատարան, որն իրավունք ունի ստուգելու վերոնշյալ որոշումների օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը:

218. ՌԴ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածն արգելում է նախաքննության տվյալների հրապարակումը: Այդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ նախաքննության տվյալները կարող են հրապարակվել միայն դատախազի, քննիչի, հետաքննիչի թույլտվությամբ և միայն այն ծավալով, որի դեպքում հրապարակումը կապված չէ քրեական դատավարության մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի խախտման հետ և չի հակասում նախաքննության շահերին: Առանց քրեական դատավարության մասնակիցների համաձայնության՝ չի թույլատրվում նրանց անձնական կյանքին առնչվող տվյալների հրապարակումը:

219. ՌԴ նոր քրեական դատավարության օրենսգրքի 209-րդ հոդվածի համապատասխան մասն ամրագրում է, որ նախաքննության կասեցումից հետո որևէ քննչական միջոցառում չի կատարվում:

ԿԻՐԱՌԵԼԻ ԻՐԱՎՈՒՆԵՐԻ ՆՈՐՄԵՐԸ

I. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

220. Սույն գործի ընդունելիության և էության վերաբերյալ իր դիտողություններում Կառավարությունը պնդել է, որ դիմումը պետք է անընդունելի ճանաչվի, քանի որ դիմողը չի սպառել իրավական պաշտպանության ներպետական միջոցները: Կոնվենցիայի 3-րդ և թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածներով դիմողի բողոքների կապակցությամբ գոյություն ունեցող իրավական պաշտպանության արդյունավետ ներպետական միջոցների վերաբերյալ Դատարանի հարցերին պատասխանելով՝ Կառավարությունը բողոքի ընդունելիության վերաբերյալ իր առարկություններում նշել է, որ վատ վերաբերմունքի և դիմողի գույքի ենթադրյալ հափշտակության և ոչնչացման վերաբերյալ բողոքների կապակցությամբ հարուցված թիվ 12088 և թիվ 61857 քրեական գործերով դիմողին տրվել է տուժողի կարգավիճակ և որ դիմողին բացատրվել են իր դատավարական իրավունքները: Կառավարության կարծիքով, դիմողը՝ որպես տուժող կարող էր ակտիվորեն մասնակցել քննությանը և էական օգնություն ցույց տալ քննչական մարմիններին, եթե բողոքներ և ապացույցներ ներկայացներ՝ այդպիսով աջակցելով հանցագործության հանգամանքները և մեղավորների ինքնությունը պարզելուն: Կառավարությունը նաև նշել է, որ ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 125-րդ հոդվածի համաձայն՝ դիմողը կարող էր դատական կարգով բողոքարկել քննչական մարմինների յուրաքանչյուր որոշում, գործողություն կամ անգործությունը, որը, նրա կարծիքով, կարող էր վնաս պատճառել իր դատավարական իրավունքներին: Ի հիմնավորումն այս փաստարկի՝ Կառավարությունը վկայակոչել է սույն գործի հանգամանքների հետ կապ չունեցող երեք բողոքների վերաբերյալ կայացված դատական ակտեր, մասնավորապես՝ Ուրուս-Մարտանի քաղաքային դատարանի 2004թ. օգոստոսի 6-ի որոշումը, որով Ուրուս-Մարտանի դատախազությունը պարտավորեցվել է վերսկսել դիմողի որդու կորստի փաստով քննությունը, Շալի քաղաքային դատարանի 2006թ. մարտի 13-ի և Ուրուս-Մարտանի քաղաքային դատարանի 2005թ. օգոստոսի 1-ի որոշումները, որոնցով դիմողներին թույլ է տրվել ծանոթանալ քրեական գործերին:

221. Դիմողը պնդել է, որ վատ վերաբերմունքի և գույքի հափշտակության վերաբերյալ իր բողոքների քննությունը չի կարող արդյունավետ համարվել, քանի որ այն բազմիցս կասեցվել և վերսկսվել է, տևել է մի քանի տարի և մինչև այդ ժամանակը տեսանելի արդյունք չի տվել: Ապա նա պնդել է, որ քրեական գործով որևէ էական եզրահանգման բացակայության պայմաններում քաղաքացիական դատավարության կարգով նրա որևէ հայցի հաջող քննությունը հավանական չէր: Այդ կապակցությամբ նա վկայակոչում է իր կորսված գույքի փոխհատուցման վերաբերյալ քաղաքացիական հայց ներկայացնելու իր փորձը, որն անօգուտ էր այն պատճառով, որ դատարանները հրաժարվել են քաղաքացիական դատավարության կարգով քննել նրա հայցը (տե՛ս վերը՝ կետեր 104-105):

222. Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության նախնական առարկությունների այս մասն այնպիսի հարցեր է բարձրացնում, որոնք կապված են քրեական գործի քննության արդյունավետության հետ, և որ դրանք սերտորեն փոխկապակցված են դիմողի բողոքների էության հետ, այդ պատճառով նշված առարկությունը պետք է միացվի թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ Կոնվենցիայի 3-րդ և 13-րդ հոդվածների կապակցությամբ գործի ըստ էության քննության հետ:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԳՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

223. Դիմողը բողոքել է, որ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ենթարկվել է անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի և խոշտանգումների՝ վկայակոչելով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի

մեթոդները: Նա նաև բողոքել է այն առումով, որ չի կատարվել իր համապատասխան բողոքների արդյունավետ քննություն: Դիմողը վկայակոչել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը, որի համաձայն՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Կողմերի փաստարկները

224. Դիմողը հիմնական հայեցակետերով պնդել է 3-րդ հոդվածին առնչվող իր բողոքը: Նա նաև պնդել է, որ վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ բողոքների փաստով քրեական գործի քննությունը բավարար չի եղել: Դիմողը նշել է, որ քննությունը, որը բազմիցս կասեցվել և վերսկսվել է, անգործության երկար ժամանակահատվածներ է ունեցել, երկար տարիների ընթացքում գտնվել է քննության փուլում, սակայն որևէ էական արդյունք չի տվել: Չնայած դիմողի բողոքներին, որոնցում նա նշել էր ենթադրյալ հանցագործների հասցեները, ենթադրվում է, որ որևէ բան չի արվել ստուգելու համար այդ տեղեկությունը, և քննությունը բազմիցս կասեցվել է մեղավոր անձանց գտնվելու վայրը պարզելու անհնարիության պատճառով: Բացի դրանից, դիմողը պնդել է, որ նրան և նրա ներկայացուցչին թույլ չի տրվել ծանոթանալ քրեական գործի բոլոր նյութերին, և որ նա պատշաճ կերպով չի տեղեկացվել քննության ընթացքի մասին:

225. Վկայակոչելով Գլխավոր դատախազության կողմից տրամադրված տեղեկությունը՝ Կառավարությունը հայտարարել է, որ «քննության ընթացքում պարզվել է դիմողին ծանր մարմնական վնասվածքներ պատճառելու փաստը», սակայն պնդել է, որ մինչև հանցագործության բոլոր հանգամանքների պարզումը որևէ հիմք չկա ենթադրելու, որ պետությունը պատասխանատու է դիմողի նկատմամբ դրսևորված ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի համար: Բացի դրանից, Կառավարությունը պնդել է, որ սույն գործի քննության ընթացքում չեն խախտվել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջները՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դիմողը տուժող է ճանաչվել և կարող էր մասնակցել քրեական դատավարությանը:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Իշխանությունների կողմից դրսևորված ենթադրյալ վատ վերաբերմունքը

226. Դատարանը բազմիցս նշել է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում ամրագրված է ժողովրդավարական հասարակության հիմնարար արժեքներից մեկը, և որպես այդպիսին՝ այն արգելում է խոշտանգումները և/կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը (տե՛ս, օրինակ, *Aksoy v. Turkey*, 1996թ. դեկտեմբերի 18-ի վճիռը, կետ 62, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI և *Aydin v. Turkey*, 1997թ. սեպտեմբերի 25-ի վճիռը, կետ 81, *Reports* 1997-VI): Դատարանը հերթական անգամ ընդգծում է, որ իշխանությունները պարտավոր են պաշտպանել կալանքի տակ գտնվող անձի ֆիզիկական անձեռնմխելիությունը: Այն դեպքերում, երբ անձը կալանավորվել է առողջ, իսկ ազատ արձակվելու պահին նրա մոտ վնասվածքներ են հայտնաբերվել, Պետությունը պարտավոր է արժանահավատ բացատրություն ներկայացնել այդ վնասվածքների առաջացման կապակցությամբ: Հակառակ դեպքում, կարելի է ենթադրություն անել հօգուտ դիմողի և այդ կապակցությամբ կարող է ծագել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման հարցը (տե՛ս *Tomasi v. France*, 1992թ. օգոստոսի 27-ի վճիռը, Series A no. 241-A, կետեր 108-111 և *Selmouni v. France* [GC], թիվ 25803/94, կետ 87, ECHR 1999-V):

227. Ապացույցների գնահատման ժամանակ Դատարանը սովորաբար կիրառում է ապացուցման չափանիշը, որի դեպքում ապացույցները «չպետք է ողջամիտ կասկածներ առաջացնեն» (տե՛ս *Ireland v. the United Kingdom*, 1978թ. հունվարի 18-ի վճիռը, Series A no. 25, էջեր 64-65, կետ 161): Սակայն ապացույց կարելի է դիտել բավականաչափ համոզիչ, հստակ և ոչ հակասական անուղղակի հատկանիշների կամ համանման չհերքված ենթադրությունների առկայությունը: Այն դեպքում, երբ վիճարկվող դեպքերի մասին տեղեկությունն ամբողջությամբ կամ առավելապես վերաբերում է իշխանությունների բացառիկ տեղեկացվածությանը, ինչպես դա առկա է, օրինակ, անձին կալանքի տակ պահելու դեպքում, ապա հիմքեր են առաջանում լուրջ ենթադրություն անել կալանքի տակ պահելու ընթացքում առաջացած մարմնական վնասվածքների վերաբերյալ: Նման դեպքում կարելի է ասել, որ բավարար և համոզիչ բացատրություն տալու պարտականությունը կրում է պետությունը (տե՛ս *Ribitsch v. Austria*, 1995թ. դեկտեմբերի 4-ի վճիռը, Series A no. 336, կետ 34 և *Salman v. Turkey* [GC], no. 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII):

228. Սույն գործով, ժխտելով դիմողի նկատմամբ դրսևորված ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի համար Պետության պարտականությունը, Կառավարությունը հիմք է ընդունել դեպքերի ընթացքի վերաբերյալ իր տարբերակում շարադրված կոնկրետ փաստերը: Առաջին հերթին՝ չի վիճարկվել, որ դիմողը 2000թ. մարտի 5-ից մայիսի 24-ն ընկած ժամանակահատվածում կալանքի տակ է պահվել: Բացի դրանից, դիմողին ազատ արձակելուց հետո կազմված բժշկական փաստաթղթերը վկայում են տարբեր մարմնական վնասվածքների առկայության մասին, դրանցում, մասնավորապես, նշված է, որ դիմողի ձախ ականջը բացակայում է (տե՛ս վերը՝ կետեր 60, 155, 156): Կառավարությունը երբևէ չի պնդել, որ այդ վնասվածքները, բացառությամբ դիմողի ականջը կտրելուն, պատճառվել են նախքան նրան ազատ արձակելը կամ դրանից հետո: Ինչ վերաբերում է դիմողի ականջը կտրելուն, ապա

Կառավարությունը վկայակոչելով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի չորս աշխատակիցների ցուցմունքները՝ հայտարարել է, որ այդ վնասվածքը դիմողին պատճառել են անհայտ ազատամարտիկներ՝ ոստիկանության աշխատակիցների կողմից նրան ձերբակալելուց ոչ շատ վաղ (տես՝ վերը՝ կետ 87):

229. Դատարանը Կառավարության բացատրությունն արժանահավատ չի համարում: Դատարանը նախ նշում է, որ այն ցուցմունքները, որոնց վրա հիմնվում է Կառավարությունը, վստահելի չեն: Իրականում միայն պրն Դուբ.-ը՝ տվյալ ժամանակահատվածում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ղեկավարն է հիշել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ բերված՝ ձերբակալված անձին, ով ականջ չի ունեցել (տես՝ վերը՝ կետ 199): Մնացյալ երեք պաշտոնատար անձինք, որոնց ցուցմունքները վկայակոչում է Կառավարությունը, այն է՝ պրն Պ.-ն, պրն Կիր.-ը և պրն Յա.-ն երբևէ չեն պնդել, որ ձերբակալման պահին կամ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ բերվելուց անմիջապես հետո տեսել են դիմողին: Նրանք, մասնավորապես, պնդել են, որ իրենց գործընկերներից լսել են, որ դիմողը բերվել է Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ կտրված ականջով (տես՝ վերը՝ կետեր 184, 201 և 202): Ավելին, իր ցուցմունքներում պրն Պ.-ն ժխտել է, որ հիշում է, թե ինչ տեսք ուներ դիմողը կալանքի տակ պահվելու ընթացքում, արդյոք նրա գլուխը վիրակապված է եղել, և արդյոք նա ունեցել է որևէ մարմնական վնասվածք (տես՝ վերը՝ կետ 185):

230. Ապա Դատարանը նշում է, որ այն ցուցմունքները, որոնք վկայակոչում է Կառավարությունը, հակասում են պրն Կ.-ի՝ դիմողի հետ նույն խցում պահված անձի և պրն Ջ.-ի՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ի պահակի ցուցմունքներին: Երկուսն էլ մի քանի անգամ հետևողաբար նկարագրել են այն հանգամանքները, որոնց պայմաններում Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցը կտրել է կալանքի տակ պահվող դիմողի ականջը (տես՝ վերը՝ կետեր 181-183 և 190-191), ինչի կապակցությամբ եզրակացություններ են արվել ներպետական քրեական քննության ընթացքում (տես՝ վերը՝ կետ 176):

231. Եվ վերջապես, կարևորն այն է, որ վերոնշյալ չորս սպաների ցուցմունքները չեն հիմնավորվել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ բերման ենթարկվելու պահին, ինչպես նաև այնտեղ գտնվելու ժամկետի ավարտին դիմողի առողջության վերաբերյալ կազմված որևէ բժշկական փաստաթղթով: Իրականում, տվյալներ չկան այն մասին, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում կալանքի տակ պահվելու ընթացքում որևէ պահի դիմողը ենթարկվել է բուժզննության, մինչդեռ կալանքի տակ գտնվող անձանց բուժզննության ենթարկելու պարտականությունը դրված է Պետության վրա (տես՝ *Salmanoğlu and Polattaş v. Turkey*, գանգատ թիվ 15828/03, կետ 79, 2009թ. մարտի 17):

232. Հաշվի առնելով դիմողի ոչ հակասական և հանգամանալի փաստարկները, որոնք հաստատված են բժշկական փաստաթղթերով, Դատարանը եզրակացնում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել բավարար ապացույցներ այն մասին, որ դիմողի վնասվածքներն առաջացել են որևէ այլ բանի և ոչ թե ամբողջությամբ, առավելապես կամ մասամբ՝ այն վերաբերմունքի հետևանքով, որին դիմողը ենթարկվել է կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում (տես՝ վերը՝ *Ribitsch*, կետ 34): Այսպիսով, Դատարանն ընդունում է դեպքերի ընթացքի վերաբերյալ դիմողի տարբերակը:

233. Ինչ վերաբերում է վատ վերաբերմունքի հետ կապված գործողությունների լրջությանը, ապա Դատարանը կրկին ընդգծում է, որ որոշելու համար, թե վատ վերաբերմունքի կոնկրետ տեսակը հանդիսանում է, արդյոք, խոշտանգում, անհրաժեշտ է հաշվի առնել 3-րդ հոդվածում առկա՝ «խոշտանգում» և «դաժան կամ նվաստացնող վերաբերմունք» հասկացությունների տարբերությունները: Կարելի է ենթադրել, որ նման տարբերակման միջոցով Կոնվենցիայում հատկապես քննադատվում է դիտավորյալ անմարդկային վերաբերմունքը, որը ծայրաստիճան լուրջ և դաժան տառապանք է պատճառում: Նախկինում Դատարանն ունեցել է գործեր, որոնցով սահմանել է, որ դրսևորվել է այնպիսի վարքագիծ, որը կարող է բնորոշվել միայն որպես խոշտանգում (տես՝ վերը՝ *Aksoy*, էջ 2279, կետ 64, տես՝ վերը՝ *Aydin*, էջեր 1891-92, կետեր 83-84 և 86, տես՝ վերը՝ *Selmouni*, կետ 105, *Dikme v. Turkey*, գանգատ թիվ 20869/92, կետեր 94-96, ECHR 2000-VIII և վերջերս կայացված վճիռներից՝ *Batı and Others v. Turkey*, գանգատներ թիվ 33097/96 և 57834/00, կետ 116, ECHR 2004-IV (քաղվածքներ)):

234. Ապա Դատարանը մատնանշում է վճիռներ կայացնելու՝ իր ձևավորված պրակտիկան, որի համաձայն՝ ազատությունից զրկված անձի նկատմամբ ֆիզիկական ուժի ցանկացած կիրառում, որը տվյալ անձի վարքագծի պատճառով բացարձակ անհրաժեշտ չէ, նվաստացնում է մարդկային արժանապատվությունը, սկզբունքորեն հանդիսանում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքների խախտում: Դատարանը նշում է, որ քննության խնդիրները և հանցավորության դեմ պայքարի անվիճելի բարդությունը չեն կարող արդարացնել անձի ֆիզիկական անձեռնմխելիության պաշտպանության որևէ սահմանափակում, որը կհանդիսանար նահանջ պաշտպանության այն աստիճանից, որը պետք է ապահովվեր այդ անձի համար (տես՝ վերը՝ *Tomasi*, էջ 42, կետ 115 և տես՝ վերը՝ *Ribitsch*, կետեր 38-40):

235. Սույն գործով դիմողը նշել է, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներն իրեն ենթարկել են վատ վերաբերմունքի տարբեր ձևերով: Մասնավորապես, նրանք իրեն ծեծել են բռնուցքներով, ինքնաձիգի խզակոթով, հարվածել են ոտքերով և նրա մարմնի տարբեր մասերն այրել են շիկացած մետաղե ձողով: Դիմողի նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքի դաժանության աստիճանի մասին են վկայում բժշկական փաստաթղթերը, որոնցում թվարկված են նման վերաբերմունքի լուրջ հետևանքները, այդ թվում՝ տրավմատիկ եղանակով հեռացված առնվազն 11 ատամը, կտրված առնվազն չորս ողը, ստորին ծնոտի ձախ հատվածում առկա սպին (տես՝ վերը՝ կետեր 155-156), հնարավոր կտրված քիթը և վնասված աջ ոտքը, աջ ձեռքի ափին առկա սպինները (տես՝ վերը՝ կետ 60):

Դատարանը գտնում է, որ վատ վերաբերմունքի նշված ձևերի արդյունքում դիմողին դիտավորյալ կերպով ցավ ու տառապանք է պատճառվել՝ նպատակ ունենալով հարկադրել նրան խոստովանելու իրեն մեղսագրվող հանցագործությունները:

236. Դատարանին հատկապես զարմացրել է 2000թ. մարտի 11-ի միջադեպը, այն է՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակցի կողմից դիմողի ծախս ականջը կտրելը: Դատարանը գտնում է, որ դա դիմողի նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի հատկապես ծանր և զգվանք առաջացնող ձև է, որը ոչ միայն դիմողին ֆիզիկական ցավ է պատճառել, այլ նաև հանգեցրել է նրա աշխատունակության կորստի՝ ծախս ականջի լսողության լրիվ կորստի, դա հանգեցրել է նաև դիմողի մոտ երկարատև բացասական հոգեկան վիճակների առկայության (տե՛ս վերը՝ կետ 156): Վատ վերաբերմունքի այս մեթոդը, անկասկած, դիմողի նկատմամբ կիրառվել է դիտավորյալ կերպով, դրա միակ նպատակը դիմողի մոտ վախ, հոգեկան տառապանքներ և նվաստացված լինելու զգացում առաջացնելը, նրա մարդկային արժանապատվությունը վիրավորելը ու, հնարավոր է, նրա ֆիզիկական ու բարոյական դիմադրությունը կտրելն է եղել: Դատարանն ապշեցնող է դիտում այն, որ նման սարսափելի բռնարարքը կատարվել է ոստիկանության աշխատակցի կողմից, ով ի թիվս այլ հանգամանքների, հանդիսացել է Պետության ներկայացուցիչ, որն ուղարկվել է Չեչնիայի Հանրապետություն տարածաշրջանում սահմանադրական կարգի պահպանման համար և կոչված է եղել պաշտպանելու քաղաքացիների շահերը:

237. Տվյալ դեպքում դիմողը, Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում կալանքի տակ պահվելու ընթացքում իր նկատմամբ կիրառված բռնության մակարդակի հետևանքով առաջացած իր ճակատագրի անորոշության պատճառով, անկասկած, գտնվել է անդադար ֆիզիկական ցավի ու տագնապի վիճակում: Այդ հանգամանքները հիմք ընդունելով՝ Դատարանը եզրահանգում է, որ ընդհանուր առմամբ և հաշվի առնելով դրա նպատակներն ու լրջության աստիճանը՝ դիմողի նկատմամբ դրսևորված վերաբերմունքը, մասնավորապես՝ ծախս ականջը կտրելը, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով հավասարագոր է եղել խոշտանգման: Իրականում, Դատարանը նման եզրակացության կհանգեր առանձին վերցրած, նշված հիմքերից յուրաքանչյուրի քննության արդյունքում:

238. Հետևաբար, այդ կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

2. Քննության ենթադրյալ ոչ արդյունավետ լինելը

239. Այն դեպքում, երբ անձը ոստիկանության կողմից, ի խախտումն 3-րդ հոդվածի, դրսևորված վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ պոտենցիալ արժանահավատ բողոքով դիմում է իշխանություններին, այդ դրույթը Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածով նախատեսված՝ «իրենց իրավագործության ներքո գտնվող յուրաքանչյուրի համար ... այն իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք սահմանված են սույն Կոնվենցիայում» Պետության պարտավորության հետ համատեղ ենթադրում է արդյունավետ պաշտոնական քննության իրականացում: Նման քննությունը պետք է հանգեցնի խախտման համար պատասխանատու անձանց պարզելուն և պատժելուն (տե՛ս *Assenov and Others*, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, *Reports* 1998-VIII, էջ 3290, կետ 102, և *Labita v. Italy* [GC], զանգատ թիվ 26772/95, կետ 131, ECHR 2000-IV): Դատարանի պրակտիկայով սահմանված՝ նվազագույն պահանջվող չափորոշիչների շարքին է դասվում նաև քննության անկախությունը, անաչառությունը և դրա նկատմամբ հասարակական վերահսկողության հնարավորությունը, ինչպես նաև դրանցում առկա են իրավասու իշխանությունների գործողությունների առանձնահատուկ ջանասիրության և անհապաղության վերաբերյալ պահանջներ (տե՛ս, օրինակ, *Chitayev and Chitayev v. Russia*, զանգատ թիվ 59334/00, կետ 163, 2007թ. հունվարի 18):

240. Սույն գործով, ինչպես նշում է Դատարանը, վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի բողոքի կապակցությամբ որոշակի առումով քննություն է կատարվել: Դատարանը պետք է գնահատի, թե արդյոք այդ քննությունը համապատասխանել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջներին:

241. Ինչպես երևում է Դատարանի տրամադրության տակ առկա նյութերից՝ քննությունն սկսվել է 2000թ. հուլիսի 13-ին, ինչը կարելի է ձգձգում համարել, և կատարվել է թերություններով ու ամենատարրական քայլերը ձեռնարկելու՝ անբացատրելի հետաձգումներով: Ակնհայտ է, որ քննությունն սկսելուց հետո՝ ավելի քան մեկ տարվա ընթացքում իշխանությունները դիմողին հարցաքննել են միայն մեկ անգամ՝ 2000թ. հուլիսի 17-ին, ենթադրվում է, որ այս ամսաթվի վերաբերյալ Կառավարության պնդումը հավաստի է (տե՛ս վերը՝ կետ 70), և նրան տուժող են ճանաչել 2000թ. հուլիսի 18-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 184), ինչպես նաև 2000թ. օգոստոսի 14-ին հարցաքննել են պրն Պ.-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 184): Չնայած ներպետական մարմինների կողմից վերջին վկայի հարցաքննության փաստը կասկած է հարուցում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հարցաքննությունն իրականացվել է գործով վարույթը կասեցնելու հենց հաջորդ օրը (տե՛ս վերը՝ կետեր 71 և 124), այն դեպքում, երբ, ներպետական օրենսդրության համաձայն, քրեական գործի կասեցումից հետո քննչական գործողություններ չեն կարող կատարվել (տե՛ս վերը՝ կետ 219):

242. Չնայած դիմողի պնդումների ակնհայտ լրջությանը՝ իշխանությունները, կարծես, որևէ փորձ չեն արել ստուգելու դեպքի տեղը, և դիմողը դատաբժշկական փորձաքննության չի ենթարկվել մինչև 2001թ. սեպտեմբերի 7-ը, այսինքն՝ դիմողը դատաբժշկական փորձաքննության է ենթարկվել քննությունն սկսելուց ավելի քան մեկ տարի հետո: Բացի դրանից, ամենայն հավանականությամբ, այդ

փորձաքննությունը հանգամանորեն չի կատարվել, ինչի արդյունքում պահանջվել է նշանակել լրացուցիչ դատաբժշկական փորձաքննություններ (տե՛ս վերը՝ կետեր 155, 166 և 174): Դատարանը նաև նշում է, որ դրանք չեն նշանակվել և չեն կատարվել մինչ 2003 և 2005 թվականները:

243. Բացի դրանից, պարզ չէ, թե մինչև 2001թ. նոյեմբերը, այսինքն՝ մինչ այն պահը, երբ քննչական մարմիններն սկսել են հարցումներ ուղարկել Չեչնիայի Հանրապետություն և Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջան՝ ստանալու համար նախ Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի ոստիկանության այն աշխատակիցների ցուցակը, ովքեր 2000-2001 թվականներին գործուղվել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ, ապա նաև նրանց լուսանկարները և վկաների հարցաքննությունների արձանագրությունները (տե՛ս վերը՝ կետ 158), ինչ գործողություններ են կատարվել պարզելու համար ոստիկանության այն աշխատակիցների ինքնությունը, ովքեր տվյալ ժամանակահատվածում ծառայություն են անցել Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ում:

244. Դատարանը նաև անընդունելի է համարում Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի իշխանությունների, մասնավորապես՝ Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանի ներքին գործերի շրջանային վարչության այն բարձրաստիճան պաշտոնյաների վարքագիծը, ովքեր խոչընդոտել են քննությանը՝ տվյալ տարածաշրջան գործուղված քննիչի և իրենց ենթակաների միջև կոնտակտների հաստատմանը խոչընդոտելու միջոցով, ինչը վերջիններիս հնարավորություն է տվել արհամարհել հարցաքննության ներկայանալու վերաբերյալ քննիչի ծանուցագրերը (տե՛ս վերը՝ կետ 130):

245. Ապա Դատարանը նշում է, որ 2002թ. նոյեմբերից 2003թ. օգոստոսն ընկած ժամանակահատվածում դիմողը և պրն Կ.-ն նրա հետ նույն խցում պահված անձը, ոստիկանության մի քանի աշխատակցի լուսանկարներով ճանաչել են՝ որպես անձինք, ովքեր առնչություն ունեն այն հանցագործության հետ, որի դեմ բողոքում է դիմողը (տե՛ս վերը՝ կետեր 159, 160, 162, 165 և 168): Դիմողի նկատմամբ կատարված հանցագործություններին այդ աշխատակիցների հնարավոր մասնակցությունը պարզելու կապակցությամբ հետագա քննություն իրականացնելու, մասնավորապես, հանցանքի կատարման այդ աշխատակիցների առնչության վերաբերյալ լրացուցիչ ապացույցներ հավաքելու, այդ սպաների և դիմողի ու պրն Կ.-ի միջև առերես հարցաքննություն կազմակերպելու, այդ աշխատակիցների գործողություններին իրավաբանական որակում տալու և նրանց վերաբերյալ համապատասխան դատավարական որոշումներ կայացնելու, խափանման միջոցներ կիրառելու և մեղադրական եզրակացությունը նախապատրաստելու ուղղությամբ երկար տարիների ընթացքում որևէ գործնական քայլ ձեռնարկելուց քննչական մարմինների՝ զայրույթ առաջացնող հրաժարման մասին են վկայում հսկողություն իրականացնող դատախազների որոշումները, որոնցով բազմիցս է անօրինական և ժամանակից շուտ կայացված է ճանաչվել գործով վարույթը կասեցնելու վերաբերյալ որոշումների մեծ մասը և նշվել է, որ համապատասխան կարգադրությունները չեն կատարվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 131, 133, 134, 136, 140 և 142): Վերոնշյալ գործողությունները չեն կատարվել նաև մինչև 2006թ. փետրվարի 20-ը, երբ վերջապես պրն Դ.-ին, այն է՝ դիմողի կողմից 2003թ. մայիսի 20-ին որպես իր ականջը կտրած ոստիկանության աշխատակից ճանաչված անձին, մեղադրանք է առաջադրվել (տե՛ս վերը՝ կետ 165): Պրն Բ.-ին մեղադրանք է առաջադրվել 2007թ. մարտի 16-ին, այսինքն՝ ենթադրվում է, որ այդ օրվա վերաբերյալ Կառավարության պնդումները հստակ են: Պրն Բ.-ն դիմողի կողմից 2002թ. նոյեմբերի 26-ին ճանաչվել է որպես այն աշխատակիցը, ով Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ բերման ենթարկվելուց հետո իրեն խոշտանգել է (տե՛ս վերը՝ կետ 160): Բացի դրանից, պարզ չէ, թե որևէ էական քննչական միջոցառում ձեռնարկվել է, արդյոք, պրն Ն.-ի և պրն Աբ.-ի նկատմամբ, ովքեր դիմողի և պրն Կ.-ի կողմից ճանաչվել են որպես դիմողի ականջի հետ կապված միջադեպին առնչվող անձինք: Դատարանի տրամադրության տակ գտնվող նյութերը վկայում են, որ քննչական մարմինները փորձել են հարցաքննության կանչել պրն Աբ.-ին, սակայն՝ ապարդյուն, քանի որ նա գտնվել է հերթական արձակուրդում (տե՛ս վերը՝ կետեր 128 և 130), նույն կերպ ապարդյուն վարույթն իրականացնող մարմինները փորձել են հարցաքննել պրն Ն.-ին, ով հեռացել է հարցաքննությունից և չի վերադարձել (տե՛ս վերը՝ կետ 170): Սակայն չկա որևէ ապացույց առ այն, որ այս երկու անձանց նկատմամբ հետագայում որևէ քննչական միջոցառում է կատարվել:

246. Բացի դրանից, Դատարանը ստիպված է դիմողի և նրա հետ նույն խցում պահված անձի կողմից որպես հանցագործ ճանաչված աշխատակիցների գտնվելու վայրը պարզելու առումով քննությունը ճանաչել եթե ոչ դիտավորությամբ, ապա զոնե ակնհայտորեն ոչ ձեռնհաս (կոմպետենտ): Մասնավորապես, պրն Ջ.-ի՝ ոստիկանության աշխատակցի նկատմամբ, ով դիմողի և պրն Կ.-ի կողմից ճանաչվել էր որպես Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ժամանակավոր պահման խցի պահակ, ով ներս էր թողել դիմողի ականջը կտրած աշխատակիցներին, դաշնային հետախուզում է հայտարարվել 2003թ. մայիսի 19-ին: Սակայն միայն երկու տարի անց, որոնց ընթացքում պրն Ջ.-ի գտնվելու վայրը պարզելու անհնարինության պատճառով քննությունը երեք անգամ կասեցվել է, քննչական մարմինները վերջապես պարզել են, որ պրն Ջ.-ն բնակվել է իր մշտական հասցեում (տե՛ս վերը՝ կետ 173): Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ բացատրություն այն մասին, թե ինչու իշխանություններն այդքան երկար ժամանակ չեն կարողացել պարզել մեղադրյալի մշտական բնակության հասցեն, որը, ամենայն հավանականությամբ, երբեք չի փոխվել:

247. Դատարանին ապշեցնում է այն հանգամանքը, որ այն բանից հետո, երբ պարզվել է պրն Ջ.-ի գտնվելու վայրը, գործի քննությունը կասցվել է՝ կրկին վկայակոչելով քրեական դատավարությանը պրն

Ձ.-ի մասնակցությունն ապահովելու «իրական հնարավորության» բացակայությունը, քանի որ նրա նկատմամբ կիրառվել է ստորագրություն չհեռանալու մասին, ինչը, կարծես թե թույլ չի տալիս նրան գալ Գրոզնի (տե՛ս վերը՝ կետ 135): Դատարանը նշում է, որ, որպես կանոն, խափանման մնան միջոց կիրառվում է արդարադատությունից կասկածյալի կամ մեղադրյալի փախուստը կանխելու նպատակով, քանի որ այդ փախուստը կարող է խոչընդոտել գործի քննությանը: Տվյալ իրավիճակում անհեթեթ է այն, որ խափանման միջոցը, որը երկար ժամանակ կիրառված է եղել պրն Ձ.-ի նկատմամբ՝ այն հանցագործությունների քննությանը նրա մասնակցությունն ապահովելու նպատակով, որոնց կատարման մեջ նա կասկածվում է, գործնականում խոչընդոտել է ինքնին քննության իրականացմանը: Համեմայնդեպս, եթե անգամ հաշվի առնենք այն, որ պրն Ձ.-ն իրականում չէր կարող գալ Գրոզնի, պարզ չէ, և Կառավարությունը որևէ բացատրություն չի ներկայացրել այն կապակցությամբ, թե ինչու քննիչը չէր կարող և ինչու չի գործուղվել Խանտի-Մանսիյսկի շրջան՝ պրն Ձ.-ի հետ տեղում անհրաժեշտ քննչական գործողություններ կատարելու նպատակով:

248. Դատարանը չի կարող նման էական թերությունը չդիտել որպես քննչական մարմինների ծայրահեղ ոչ պրոֆեսիոնալ մոտեցում և դիմողի նկատմամբ կատարված հանցագործությունը քննելու և մեղավոր անձանց պատասխանատվության ենթարկելու՝ նրանց ցանկության ակնհայտ բացակայություն: Այս ենթատեքստում զարմանալի չէ, որ այն բանից հետո, երբ պրն Ձ.-ի գտնվելու վայրը պարզվել է, նա, հավանաբար, կրկին թաքնվել է քննչական մարմիններից (տե՛ս վերը՝ կետ 138): Եվ, հավանաբար, նրա գտնվելու վայրը կամ հանցագործության կատարման հետ առնչություն ունեցող այլ պաշտոնատար անձանց պարզելու նպատակով արված բոլոր հետազոտ փորձերը վկայում են քննիչների անգործության մասին, որը մատնանշվել էր նաև հսկողություն իրականացնող դատախազների կողմից (տե՛ս վերը՝ կետեր 144 և 148):

249. Քննության ոչ պատշաճ և ոչ արդյունավետ լինելը ժամանակի ընթացքում առավել զգալի են դարձել: Ակներև չէ, որ գործը քննող քննիչները և հսկող դատախազները վերջին ժամանակահատվածում որևէ ջանք գործադրել են գործն ուսումնասիրելու համար: Իրականում, 2007թ. մայիսի 28-ից 2009թ. փետրվարի 21-ն ընկած ժամանակահատվածում քննությունը չորս անգամ կասեցված է եղել մասնավորապես պրն Բ.-ին հետախուզելու նպատակով (տե՛ս վերը՝ կետեր 149 և 151), մինչդեռ Կառավարության կարծիքով՝ նրա վերաբերյալ քրեական գործը 2007թ. մարտի 20-ին արդեն կարճված է եղել՝ հիմք ընդունելով 2007թ. մարտի 20-ի Համաձայնագրի ակտն իր նկատմամբ կիրառելու վերաբերյալ վերջինիս խնդրանքը (տե՛ս վերը՝ կետ 84): Բացի դրանից, 2009թ. հունվարի 19-ի որոշման մեջ առկա են հետազոտ քննություն իրականացնելու վերաբերյալ ցուցումներ՝ ուղղված պրն Մ.-ին դիմողի ճանաչմանը ներկայացնելուն և նրան հարցաքննելուն, որի արդյունքում պետք է պարզվեր, թե արդյոք նա այն անձն է, ով դիմողին մարմնական վնասվածքներ է պատճառել, չնայած որ քրեական գործի նյութերում առկա է որոշում այն մասին, որ պրն Մ.-ն 2001 թվականին ինքնասպանություն է գործել, և չնայած այն հանգամանքին, որ 2003թ. ապրիլի 4-ին դիմողն արդեն լուսանկարով ճանաչել էր պրն Մ.-ին՝ որպես ոստիկանության աշխատակցի, ով երբևէ որևէ բռնություն չի կիրառել իր նկատմամբ (տե՛ս վերը՝ կետեր 153 և 161): Վերջին դեպքում Դատարանը չի կարող իշխանությունների վարքագծում չտեսնել դիմողի կողմից որպես մեղավոր անձինք ճանաչված՝ ոստիկանության աշխատակիցների պատասխանատվությունը մահացած անձի վրա բարդելու փորձ:

250. Ի վերջո, Դատարանը նշում է, որ տվյալ պահի դրությամբ քրեական գործի քննությունն արդեն առնվազն ութ տարի և յոթ ամիս է, ինչ գտնվում է քննության փուլում՝ սկսած 2000թ. հուլիսի 13-ից, այսինքն՝ այն պահից, երբ քրեական գործ է հարուցվել մինչև 2009թ. փետրվարի 21-ը, այսինքն՝ այն պահից, երբ քրեական գործով վարույթը կասեցնելու վերաբերյալ վերջին որոշումն է կայացվել: Այս ժամանակահատվածի ընթացքում քրեական գործով վարույթը կասեցվել և վերսկսվել է երեսուցուց անգամ և առկա են եղել անգործության անբացատրելի երկար ժամանակահատվածներ: Ամենայն հավանականությամբ, քննության ընթացքում դիմողը, ով 2000թ. հուլիսի 18-ին գործով տուժող է ճանաչվել, քննության ընթացքի վերաբերյալ հազվադեպ և մասնակի է տեղեկացվել, և նա իրավունք չի ունեցել ծանոթանալու քրեական գործի բոլոր նյութերին (տե՛ս վերը՝ կետ 175):

251. Ընդհակառակը, տվյալ իրավիճակում ակնհայտ է, որ իշխանություններն ի վիճակի չեն եղել գործել պատշաճ ջանասիրությամբ և օպերատիվությամբ և, ընդհանուր առմամբ, հաշվի առնելով քննության ընթացքում թույլ տրված անգործությունը և թերությունները, խիստ կասկածելի է, որ քննությունը կարող էր հանգեցնել մեղավոր անձանց պարզելուն և պատժելուն: Այսպիսով, հաշվի առնելով Կառավարության այն պնդումը, որ դիմողը կարող է ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 125-րդ հոդվածով սահմանված կարգով դիմել դատարան՝ բողոքելով քննչական մարմինների գործողության կամ անգործության դեմ, Դատարանն արձանագրում է, որ Կառավարությունը չի նշել, թե քննիչների կոնկրետ որ գործողությունները կամ անգործությունը դիմողը պետք է բողոքարկի դատական կարգով: Բացի դրանից, Դատարանը նշում է, որ Կառավարության կողմից հիշատակված այդ իրավական միջոցն սկսել է գործել 2002թ. հուլիսի 1-ից սկսած, և դիմողը մինչ նշված ժամկետն ակնհայտորեն չէր կարող դիմել իրավական պաշտպանության այդ միջոցին: Ինչ վերաբերում է հետագա ժամանակաշրջանին, ապա Դատարանը նշում է, որ իրականում քննության արդյունավետությունը քննության ամենավաղ փուլում խարխիվել է անհրաժեշտ քննչական գործողություններ կատարելուց իշխանությունների հրաժարմամբ, բացի դրանից, քննությունը

բազմիցս կասեցվել և վերսկսվել է, իսկ դիմողը հնարավորություն չի ունեցել ծանոթանալ քրեական գործի բոլոր նյութերին և միայն հազվադեպ տեղեկություն է ստացել քննության կատարման վերաբերյալ: Այդ պատճառով կասկած է հարուցում այն հանգամանքը, որ Կառավարության կողմից վկայակոչված միջոցը կարող էր հաջողությամբ ավարտվելու հավանականություն ունենալ: Բացի դրանից, Կառավարությունը չի մատնանշել, որ իրավական օգնության այդ միջոցով հնարավոր կլիներ տվյալ իրավիճակում ապահովել դիմողի փոխհատուցումը, այլ կերպ՝ Կառավարությունը չի մատնանշել, որ քննության թերությունների շտկումը կարող էր հանգեցնել մեղավոր անձանց պարզելուն և նրանց պատժելուն: Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարության կողմից վկայակոչված իրավական պաշտպանության միջոցը նման հանգամանքներում Կոնվենցիայի իմաստով ոչ արդյունավետ կլիներ: Դատարանը գտնում է, որ դիմողը պարտավոր չէր իրավական պաշտպանության նման միջոցի դիմել, և մերժում է Կառավարության առարկությունը:

252. Տվյալ հանգամանքներում Դատարանն ստիպված է եզրակացնել, որ իշխանությունները չեն կատարել մանրամասն և արդյունավետ քննություն՝ կալանքի տակ պահելու ընթացքում իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի՝ հավանական արժանահավատ պնդումների կապակցությամբ: Յետևաբար, այս հիմնավորմամբ, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԹԻՎ 1 ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ 1-ԻՆ ՅՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

253. Դիմողը բողոքել է, որ իր՝ կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ իր գույքը հափշտակվել և ոչնչացվել է պետության ներկայացուցիչների կողմից: Նա վկայակոչել է Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածը, որը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք ունի: Ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփական գույքից՝ բացառությամբ հանրային շահերի պաշտպանության համար և օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով նախատեսված պայմաններով: Վերոնշյալ դրույթները, այնուամենայնիվ, չեն խոչընդոտում Պետության իրավունքը կիրառել այնպիսի օրենքներ, որոնք այն անհրաժեշտ է համարում սեփականության՝ ընդհանուր շահերին համապատասխան օգտագործման վերահսկողությունն իրականացնելու կամ հարկերի կամ մյուս գանձումների կամ տուգանքների վճարումն ապահովելու համար»:

A. Կողմերի փաստարկները

254. Դիմողն առաջին հերթին պնդել է, որ թեև որպես կորսված գույքի փոխհատուցում իրեն 350 հազար ռուբլի (ինչը մոտավորապես 9000 եվրո է կազմում) է վճարվել, Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով ներկայացված բողոքի կապակցությամբ ինքը չի զրկվել տուժողի կարգավիճակից: Նա պնդել է, որ նշված փոխհատուցումն արտադատական բնույթ է ունեցել և, Կառավարության համապատասխան որոշման համաձայն, վճարվել է բոլոր այն անձանց, ովքեր մշտապես բնակվել են Չեչնիայի Հանրապետությունում, և ովքեր տարածաշրջանում իրականացված ռազմական գործողությունների ընթացքում կորցրել են իրենց տներն ու սեփականությունը՝ առանց հաշվի առնելու այն հանգամանքները, որոնց պայմաններում այդ գույքը կորսվել է, մասնավորապես այն փաստը, թե արդյոք պետության գործակալները պատասխանատու են այդ հանցագործության համար և ինչ չափով: Դիմողը պնդել է, որ իր գույքի կորստի հարցում ինքը ձգտում է ինչպես ներպետական մակարդակով, այնպես էլ Դատարանում իր գործի քննության ընթացքում պարզել իր գույքի հափշտակության և ոչնչացման համար պետության պատասխանատվության առկայությունը:

255. Դիմողը նաև պնդել է, որ Կառավարությունը, ամենայն հավանականությամբ, չի վիճարկել այն հանգամանքը, որ հափշտակվել են դիմողի երեք տրանսպորտային միջոցները, և որ նրա տունը ոչնչացվել է: Ինչ վերաբերում է իր մյուս գույքին, ապա դիմողը վկայակոչում է այն ցուցակը, որտեղ տրված էր կորսված գույքի ցանկը՝ դրա արժեքի մատնանշմամբ և որը հաստատված էր Գրոզնի քաղաքի Օկտյաբրսկի շրջանի վարչակազմի կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 91), և նա հայտնել է, որ չի կարող այդ կապակցությամբ ներկայացնել որևէ այլ փաստաթղթային ապացույցներ, քանի որ բոլոր համապատասխան փաստաթղթերն այրվել են իր տանը: Դիմողը պնդել է, որ Դատարանը պետք է ընդունի գույքի վերաբերյալ այս տվյալները՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Կառավարությունը Դատարանին չի ներկայացրել դեպքերի ընթացքի վերաբերյալ իր տարբերակը հերքող որևէ ապացույց: Ապա դիմողը պնդել է, որ պետության զինծառայողների կողմից իր գույքի հափշտակության փաստը հաստատվել է մի քանի վկաների՝ դիմողի հարևանների ցուցմունքներով, ում անունները նա հայտնել է քննչական մարմիններին, և որ իր սեփականության իրավունքի խախտումը Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով որևէ արդարացում չունի:

256. Կառավարությունը հայտարարել է, որ իշխանությունները պարզել են, որ դիմողի գույքը հափշտակվել է անհայտ անձանց կողմից, և նշել է, որ նշված փաստի կապակցությամբ քննություն է կատարվել: Կառավարությունը, վկայակոչելով ներպետական քննության եզրահանգումները, պնդել է, որ որևէ ապացույց չկա պետության ներկայացուցիչների կողմից դիմողի՝ Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով երաշխավորված իրավունքների խախտման վերաբերյալ:

B. Դատարանի գնահատականը

257. Դատարանը նախ և առաջ նշում է, որ դիմողը Չեչնիայի Հանրապետությունում 1999-2002 թվականների ընթացքում տեղի ունեցած զինված ընդհարման ժամանակ կորցրած տան և այլ գույքի դիմաց արտադատական կարգով 350 հազար ռուբլու (մոտավորապես 9000 եվրո) չափով փոխհատուցում է ստացել: Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով հարց է ծագում, թե արդյոք դիմողը դեռևս կարող է հավակնել թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի ենթադրյալ խախտման գոհի կարգավիճակի: Այս կապակցությամբ Դատարանը կրկնում է, որ դիմողը գոհի իր կարգավիճակը չի կորցնում այն դեպքում, երբ ներպետական իշխանությունները, ուղղակիորեն կամ ըստ էության իմանալով խախտման մասին, Կոնվենցիայի խախտման համար պատշաճ և բավարար փոխհատուցում չեն տրամադրել (տե՛ս, օրկնակ, *Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], գանգատ թիվ 36813/97, կետեր 178-93, ECHR 2006-V): Տվյալ դեպքում, եթե անգամ ենթադրենք, որ նշված վճարումը կարող է գնահատվել որպես ենթադրյալ խախտումների համար տրված փոխհատուցում, միևնույն է, չկա որևէ հիմնավորում առ այն, որ իշխանությունները երբևէ ընդունել են այդ խախտման փաստը. այդ մասին է վկայում նաև դիմողի այն մատնանշումը, որ Կառավարության համապատասխան որոշմամբ իշխանությունները փոխհատուցման միևնույն գումարն են տրամադրել Չեչնիայի Հանրապետության բոլոր մշտական բնակիչներին, ովքեր տարածաշրջանում տեղի ունեցած ռազմական գործողությունների ընթացքում կորցրել են իրենց տունը և գույքը՝ անկախ այն հանգամանքից, թե պետության գործակալները պատասխանատու են եղել, արդյոք, գույքի ոչնչացման համար կամ առանց այդ հանգամանքը հաշվի առնելու: Բացի դրանից, չպարզված է մնում այն, թե ինչ միջոցառումներ են ձեռնարկվել դիմողի գույքի հափշտակության և ոչնչացման կապակցությամբ հարուցված քրեական գործով (տե՛ս վերը՝ կետեր 97 և 100), կամ քաղաքացիական վարույթի կարգով, որը դիմողի կողմից հարուցվել է՝ փորձելով վիճարկել արտադատական կարգով տրված փոխհատուցման չափը (տե՛ս վերը՝ կետ 116): Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ դիմողը թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտման վերաբերյալ իր բողոքի կապակցությամբ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով պահպանում է գոհի իր կարգավիճակը:

258. Ապա Դատարանը նշում է, որ դիմողը բողոքել է, որի իր՝ կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ այրվել է իր տունը, ինչպես նաև հափշտակվել են նրա գույքն ու երեք ավտոմեքենաները: Կառավարությունը չի վիճարկել դիմողի կողմից նշված անշարժ գույքի որևէ օբյեկտի նկատմամբ ունեցած սեփականության իրավունքի կապակցությամբ նրա գույքային պահանջները կամ այն փաստը, որ դիմողի գույքը հափշտակվել է: Սակայն Կառավարությունը ժխտել է այն հանգամանքը, որ պատճառված վնասի համար պատասխանատվությունը պետք է դրվի պետության ներկայացուցիչների վրա: Այսպիսով, Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք կատարված գործողությունները կարող են դրվել պետության վրա:

1. Դիմողի տան, գույքի, տան կցակառույցներից և «Subaru» մակնիշի ավտոմեքենայի ենթադրյալ ոչնչացումը և հափշտակությունը

259. Ինչ վերաբերում է դիմողի տանը, նրա գույքին, տան կցակառույցներին և «Subaru» մակնիշի ավտոմեքենային, ապա Դատարանը նշում է, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ԻՎՍ-ում դիմողի՝ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում հիշատակված գույքի ոչնչացման և հափշտակության կապակցությամբ 2005թ. օգոստոսի 23-ին հարուցվել է թիվ 61857 քրեական գործը: Համապատասխան որոշման մեջ ասված էր, որ որևէ օբյեկտիվ ապացույց չկա այն մասին, որ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցներն առնչություն ունեն տվյալ հանցագործության հետ: Ամենայն հավանականությամբ, նման ապացույցներ ձեռք չեն բերվել նաև հետագայում՝ թիվ 61857 քրեական գործի քննության այլ փուլերում:

260. Բացի դրանից, կորսված գույքի փոխհատուցմանը վերաբերող քաղաքացիական վարույթի ընթացքում դիմողը պնդել է, որ իր տունը և մյուս գույքը ոչնչացվել են հրաձգությունների ժամանակ և ոչ թե վնասվել կամ հափշտակվել են ոստիկանության աշխատակիցների կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 115): Այս վերջին դեպքում Դատարանը կրկնում է նման դեպքերի համար նախկինում արված իր եզրահանգումները: Մասնավորապես այն, որ հաշվի առնելով տվյալ ժամանակահատվածում, այն է՝ 1999թ. վերջից մինչ 2000թ. սկիզբը տարածաշրջանում տիրող ընդհանուր իրավիճակը, երբ լուրջ բախումներ էին տեղի ունենում դաշնային զինված ուժերի և ազատամարտիկների միջև, առկա է եղել բռնության երկկողմանի ակտ, որը պայմանավորված է եղել հակամարտության երկու կողմերի գործողություններով, և դրա արդյունքում ոչնչացվել է Չեչնիայի բնակիչներից շատերի գույքը: Դատարանը համոզված չէ, որ նման հանգամանքներում Պետությունը կարող է կամ պետք է կանխավարկածի կարգով պատասխանատու լինել ռազմական գործողությունների ընթացքում պատճառված յուրաքանչյուր վնասի համար, և որ Պետության պատասխանատվությունը պայմանավորված է միայն այն փաստով, որ դիմողի գույքը ոչնչացվել է (տե՛ս *Umarov v. Russia (dec.)*, գանգատ թիվ 30788/02, 2006թ. մայիսի 18 և *Trapeznikova v. Russia*, գանգատ թիվ 21539/02, կետեր 108-110, 2008թ. դեկտեմբերի 11):

261. Վերոգրյալի լույսի ներքո և հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ գտնվող նյութերը՝ Դատարանը չի կարող սահմանել, որ հիշատակված գույքի կապակցությամբ դիմողի իրավունքների

ենթադրյալ խախտումը պետք է վերագրվի պետությանը: Հետևաբար, այս կապակցությամբ տեղի չի ունեցել թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում:

2. Դիմողին պատկանող «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների ենթադրյալ հափշտակությունը

262. Ինչ վերաբերում է «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաներին, ապա Դատարանը նշում է, որ համապատասխանաբար 2001թ. օգոստոսի 30-ին և 2005թ. օգոստոսի 23-ին «Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների կողմից» այս երկու տրանսպորտային միջոցների հափշտակության փաստի առթիվ հարուցվել են թիվ 15082 և թիվ 61856 քրեական գործերը (տե՛ս վերը՝ կետեր 97 և 100): Այս երկու գործերը վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի բողոքի հետ մեկտեղ միացվել են թիվ 12088 համարով գործի մեկ վարույթում՝ վկայակոչելով այն հանգամանքը, որ բոլոր այդ հանցագործությունները կատարվել են նույն աշխատակիցների կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 98):

263. Ինչպես երևում է Դատարան ներկայացված փաստաթղթային ապացույցներից՝ քննության ընթացքում նշված երկու տրանսպորտային միջոցները հայտնաբերվել են Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի ոստիկանության աշխատակիցներ՝ պրն Ջ.-ի, պրն Ա.-ի, պրն Շ.-ի, պրն Սուլ.-ի և պրն Վ.-ի մոտ (տե՛ս վերը՝ կետ 167): Սույն գործով քննության ընթացքում հարցերին պատասխանելով՝ աշխատակիցներ Ջ.-ն, Ա.-ն, Շ.-ն և Վ.-ն տվել են ցուցմունքներ, որոնք հիմնավորում են Խանտի-Մանսիյսկի ինքնավար շրջանից եկած՝ Օկտյաբրսկի ՎՕՎԴ-ի աշխատակիցների, մասնավորապես պրն Յա.-ի մեղքը (տե՛ս վերը՝ կետեր 192-198): Բացի դրանից, ակնհայտ է, որ իշխանության մարմինների կողմից կատարված քննության ընթացքում թեև որոշ ժամանակով, սակայն պարզվել է, որ պրն Յա.-ն առնչություն ունի դիմողին պատկանող «Oldsmobile» մակնիշի ավտոմեքենայի հափշտակության հետ (տե՛ս վերը՝ կետ 176):

264. 2009թ. փետրվարի 20-ի որոշմամբ քննիչն առանձնացրել է դիմողի գույքի, այդ թվում՝ նրա «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակության և ոչնչացման վերաբերյալ քննությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 102): Դատարանը չի գտնում, որ այդ որոշումը հիմնավորված է, քանի որ գործի քննության ընթացքի վերաբերյալ որևէ եզրահանգում չի արվել կամ հստակ կերպով չեն պարզաբանվել գործն առանձնացնելու և ինքնուրույն վարույթում քննելու պատճառները՝ բացառությամբ կարճ հայտարարության այն մասին, որ գույքի հափշտակության հետ կապված հանցագործությունը թիվ 12088 քրեական գործի շրջանակներում քննվող գործի էության հետ կապ չի ունեցել:

265. Ապա Դատարանը նշում է, որ համապատասխանաբար 2001թ. օգոստոսի 30-ից և 2005թ. օգոստոսի 23-ից մինչև 2009թ. փետրվարի 20-ն ընկած ժամանակահատվածում իշխանությունները դիմողի «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակության գործով քննությունն իրականացրել են թիվ 12088 քրեական գործով վարույթի շրջանակներում, որը Դատարանը արդեն իսկ դիտել է ոչ արդյունավետ քննություն: Ամենայն հավանականությամբ, ինչպես վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի հայտարարության կապակցությամբ, այնպես էլ տվյալ դեպքում իրականացված քննության ընթացքում իշխանությունները չեն ձեռնարկել որևէ գործնական միջոցառում, ինչպիսին է, օրինակ, պրն Յա.-ի և ոստիկանության աշխատակիցներ Ա.-ի, Վ.-ի, Շ.-ի, Սուլ.-ի, ինչպես նաև կենդանության օրոք՝ Ջ.-ի միջև առերես հարցաքննություն կազմակերպելը՝ պարզելու համար դիմողի երկու ավտոմեքենաների հափշտակության յուրաքանչյուր հնարավոր և էական հանգամանք: Դատարանի տրամադրության տակ գտնվող նյութերը վկայում են, որ քննչական մարմինները միայն ստուգել են այն հասցեն, որտեղ պրն Ա.-ն, պրն Վ.-ն, պրն Շ.-ն և պրն Սուլ.-ը դիմողի ավտոմեքենաների հափշտակության ժամանակ ենթադրաբար բնակվել են (տե՛ս վերը՝ կետ 167):

266. Դատարանը չի կարող համաձայնել Կառավարության այն փաստարկին, որ քննության ընթացքում գոյություն չեն ունեցել դիմողի երկու ավտոմեքենաների հափշտակության հետ պետության առնչությունը հիմնավորող ապացույցներ: Ընդհակառակը, նա գտնում է, որ առկա են բավարար հիմքեր հաստատված համարելու այն, որ դիմողին պատկանող՝ «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաները հափշտակվել են պետության գործակալների կողմից, և որ այդ կապակցությամբ տեղի է ունեցել դիմողի՝ թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով երաշխավորված իրավունքի խախտում:

267. Դատարանը նաև նշում է, որ սույն գործի քննության ընթացքում իր աշխատակիցների կողմից թույլ տրված անգործության կապակցությամբ պետության կողմից որևէ բացատրություն չի ներկայացվել: Համապատասխանաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողից հափշտակված՝ «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների կապակցությամբ տեղի է ունեցել դիմողի՝ թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով երաշխավորված՝ սեփականության իրավունքի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

268. Դիմողի պնդմամբ՝ ինքը չի ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ և թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների խախտման կապակցությամբ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ, ինչը հակասում է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածին, որը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայիով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

A. Կողմերի փաստարկները

269. Դիմողը պնդել է, որ վատ վերաբերմունքի և սեփականությանը վերաբերող բողոքների կապակցությամբ միակ պոտենցիալ արդյունավետ իրավական պաշտպանության միջոցը եղել է քրեական գործը, որը, սկզբունքորեն, պետք է հանգեցներ մեղավոր անձանց պարզելուն և նրանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելուն, ինչի արդյունքում ինքը հնարավորություն կունենար իրեն պատճառված նյութական և ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում ստանալ: Դիմողը, սակայն, պնդել է, որ իր գործով քննությունը չի համապատասխանել արդյունավետության վերաբերյալ Կոնվենցիայի պահանջներին: 270. Ինչ վերաբերում է պաշտպանության քաղաքացիաիրավական միջոցներին, ապա դիմողը նշել է, որ Դատարանի նախադեպային պրակտիկայի համաձայն՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ իր բողոքների կապակցությամբ նման միջոցներն ակնհայտորեն բավարար չեն: Ինչ վերաբերում է Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի առումով նրա բողոքին, ապա դիմողը պնդել է, որ իր վիճակը նման է *Ayubov v. Russia* (զանգատ թիվ 7654/02, կետ 100, 2009թ. փետրվարի 12) գործի հանգամանքներին, և, անդրադառնալով գործի կոնկրետ հանգամանքներին, հայտարարել է, որ գույքի հափշտակության վերաբերյալ իր բողոքի քննության որևէ էական արդյունքի բացակայությունը հանգեցնում է նրան, որ քաղաքացիական դատավարության կարգով ցանկացած հայցի քննությունը հաջողության իրական հնարավորություն չի ունենա: Այդ կապակցությամբ նա վկայակոչել է 2002թ. հոկտեմբերի 14-ի որոշումը, որով Օկտյաբրսկի շրջանային դատարանը հրաժարվել է քննել իր գույքն ապօրինի տիրապետողից հետ վերցնելու վերաբերյալ դիմողի հայցը (տե՛ս վերը՝ կետ 104):

271. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողն ունեցել է իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ, ինչպես դա պահանջում է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը, և որ իշխանությունները չեն խոչընդոտել այդ միջոցներից նրա օգտվելուն: Մասնավորապես, դիմողը վատ վերաբերմունքի, ինչպես նաև իր գույքի հափշտակության և ոչնչացման վերաբերյալ իր բողոքների հիման վրա հարուցված՝ համապատասխանաբար թիվ 12088 և թիվ 61857 քրեական գործերով տուժող է ճանաչվել, և որ նա կարող էր օգտվել իրեն բացատրված իր դատավարական իրավունքներից: Կառավարության կարծիքով, դիմողը քրեական դատավարության շրջանակներում ներկայացված իր բոլոր հարցումներին հիմնավորված պատասխաններ է ստացել և, հետևաբար, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ իր բողոքի կապակցությամբ օգտվել է իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից:

272. Գույքի կորստի կապակցությամբ դիմողի հայցից բացի, Կառավարությունը նշել է, որ դիմողն իր տրամադրության տակ երկու միջոց է ունեցել, որոնցով հնարավոր էր կորսված գույքի փոխհատուցումն ապահովել: Նախ՝ Կառավարությունը նկատի է ունեցել Չեչնիայի Հանրապետությունում տեղի ունեցած հակամարտության արդյունքում իրենց տները, բնակարանները, անձնական իրերը և այլ գույքը կորցրած անձանց փոխհատուցում տրամադրելու կարգի վերաբերյալ Կառավարության որոշումը, որի համաձայն՝ դիմողն ստացել է 300 հազար ռուբլի (մոտավորապես 7700 եվրո)՝ իր տան համար և 50 հազար ռուբլի (մոտավորապես 1300 եվրո)՝ այլ գույքի համար, սա, Կառավարության որոշման իմաստով՝ փոխհատուցման առավելագույն հնարավոր գումարն է եղել: Երկրորդ՝ արտադատական կարգով փոխհատուցում ստանալու իրավունքից բացի, դիմողը կարող էր նաև քաղաքացիական դատավարության կարգով ընթացքում պահանջել իր ենթադրյալ կորուստների փոխհատուցում, եթե գտնում էր, որ արտադատական կարգով տրամադրված փոխհատուցումն ավելի քիչ է եղել, քան պատճառված նյութական վնասը: Կառավարությունը նշել է, որ դիմողն օգտագործել է այդ հնարավորությունը, նրա պահանջները քննվել են քաղաքացիական դատավարության կարգով, և այն փաստը, որ իր պահանջները հիմնավորել չկարողանալու պատճառով դիմողի փորձերն արդյունավետ չեն եղել, չի նշանակում, որ իրավական պաշտպանության տվյալ միջոցն անարդյունավետ է: Կառավարությունը, այսպիսով, պնդել է, որ դիմողը Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով բերված իր բողոքի կապակցությամբ ունեցել է իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոց:

B. Դատարանի գնահատականը

273. Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածն ամրագրում է ներպետական մակարդակում Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքներն ու ազատություններն ըստ էության ապահովելու համար անհրաժեշտ իրավական պաշտպանության միջոցներ՝ անկախ այն բանից, թե ինչպես են այդ իրավունքներն ու ազատություններն ամրագրված ներպետական իրավունքում: Այսպիսով, 13-րդ - հոդվածը պահանջում է, որպեսզի գոյություն ունենա իրավական պաշտպանության միջոց, որի արդյունքում հնարավոր կլինի որոշում կայացնել Կոնվենցիայի խախտման վերաբերյալ «պոտենցիալ հավաստի» բողոքի էության վերաբերյալ և առաջարկել համապատասխան փոխհատուցում, թեև Կոնվենցիայի տվյալ դրույթով նախատեսված պարտականությունների կատարման եղանակի առումով Պայմանավորվող պետություններին հայեցողության որոշակի ազատություն է տրվում: 13-րդ հոդվածով նախատեսված պարտականությունների ծավալը կարող է տարբեր լինել՝ կախված Կոնվենցիայի հիման վրա դիմողի ներկայացրած բողոքի բնույթից: Այնուամենայնիվ, 13-րդ հոդվածով պահանջվող իրավա-

կան պաշտպանության միջոցը պետք է իրավաբանորեն և փաստորեն «արդյունավետ» լինի այն առումով, որ դրա կիրառման հնարավորությունն անհիմն կերպով բարդացված չլինի պատասխանող Պետության մարմինների գործողություններով կամ անգործությամբ (տե՛ս վերը՝ *Aydin*, կետ 103):

274. Այն դեպքում, երբ անձը պոտենցիալ արժանահավատ հայտարարություն է անում ի խախտումն 3-րդ հոդվածի՝ իր նկատմամբ կիրառված վատ վերաբերմունքի մասին, իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցը ենթադրում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով պահանջվող մանրամասն և արդյունավետ քննությունից բացի, պետք է առկա լինեն նաև քննության ընթացքին բողոքաբերի ծանոթանալու և անհրաժեշտության դեպքում՝ փոխհատուցում ստանալուն ուղղված արդյունավետ ընթացակարգեր (տե՛ս վերը՝ *Aksoy*, էջեր 2286-87, կետեր 95 և 98, տե՛ս վերը՝ *Assenov and Others*, կետ 117):

275. Դատարանը հիշեցնում է, որ, ինչպես նշվել էր նախկինում, դիմողը հավաստի հայտարարություններ էր արել իշխանության ներկայացուցիչների կողմից իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի մասին, իսկ ներպետական մակարդակում կատարված քննությունը պատշաճ չի եղել: Այդ պատճառով, դիմողին հասանելի յուրաքանչյուր այլ իրավական պաշտպանության միջոց հաջողության հասնելու սահմանափակ հնարավորություններ է ունեցել: Թեև քաղաքացիական դատարանները կարող են տալ փաստերի վերաբերյալ իրենց գնահատականը, գործնականում, քրեական վարույթի նախաքննության արդյունքներին այնքան մեծ նշանակություն է տրվում, որ անգամ հակառակի վերաբերյալ հայցվորի կողմից ներկայացված ամենահամոզիչ ապացույցները հաճախ մերժվում են դատարանի կողմից որպես «գործի հետ չկապված» ապացույցներ (տե՛ս *Menesheva v. Russia*, զանգատ թիվ 59261/00, կետ 73, 2006թ. մարտի 9 և տե՛ս վերը՝ *Chitayev and Chitayev*, կետ 202): Այդ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ դիմողը ոստիկանության կողմից դրսևորված վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ ներպետական մակարդակում զրկված է եղել իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցից, այս հիմքով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում:

276. Ինչ վերաբերում է իր երկու ավտոմեքենաների հափշտակության առումով Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ դիմողի բողոքին, ապա Դատարանն ընդունում է նրա փաստարկն առ այն, որ տվյալ իրավիճակում միակ, հավանական արդյունավետ իրավական պաշտպանության ներպետական միջոց կլիներ պատշաճ քրեական վարույթը: Այդ կապակցությամբ Դատարանը վկայակոչում է վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի բողոքի կապակցությամբ հարուցված թիվ 12088 քրեական գործի քննության ոչ արդյունավետությունը: Դատարանը գտնում է, որ այդ եզրահանգումները ճիշտ են նաև «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակության կապակցությամբ կատարված քննությունների առումով՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ մի քանի տարվա ընթացքում այդ հանցագործությունները քննվել են մեկ քրեական գործի շրջանակներում:

277. Նույն կերպ, ինչպես նշվել էր վերը՝ 275-րդ կետում, վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի պնդումների կապակցությամբ, իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների առկայության կապակցությամբ նա գտնում է նաև, որ հափշտակության քննության որևէ եական արդյունք բացակայության պայմաններում տրանսպորտային միջոցների հափշտակության հետևանքով պատճառված վնասների փոխհատուցման վերաբերյալ քաղաքացիական հայցը դժվար թե հաջողության հասնելու հավանականություն ունենար, մասնավորապես այն պատճառով, որ ժխտվել էր հանցանքի կատարմանը պետության գործակալների մասնակցությունը: Նշված հանգամանքը հաշվի առնելով՝ Դատարանը մերժում է Կառավարության այն փաստարկը, որ դիմողին հնարավորություն է տրվել քաղաքացիական հայց ներկայացնել, քանի որ այդ իրավունքը պատրանքային և անիմաստ է եղել: Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն փաստարկին, որ դիմողը կորսված գույքի համար արտադատական կարգով փոխհատուցում է ստացել, ապա ինչպես Դատարանն արդեն նշել է վերը, այդ փոխհատուցումը տրամադրվել է՝ առանց այն հանգամանքները հաշվի առնելու, որոնց պայմաններում դիմողի գույքը կորսվել է: Բացի դրանից, հաշվի չի առնվել կորսված գույքի արժեքը, քանի որ գույքի կորստի համար վճարված գումարը, բացառությամբ տան արժեքի, չի գերազանցել 50 հազար ռուբլին (մոտ 1300 եվրո): Նման հանգամանքներում Դատարանը համոզված չէ, որ Կառավարության կողմից վկայակոչված փոխհատուցումը կարող է դիտվել որպես ենթադրյալ իրավախախտումների դեմ արդյունավետ իրավական պաշտպանության միջոց:

278. Այսպիսով, Դատարանը համապատասխան մասով մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունները և գտնում է, որ դիմողի երկու ավտոմեքենաների հափշտակության կապակցությամբ գոյություն չի ունեցել Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով նախատեսված՝ նրա իրավունքների ենթադրյալ խախտման դեմ պայքարի իրավական պաշտպանության արդյունավետ ներպետական միջոց: հետևաբար, այդ կապակցությամբ տեղի է ունեցել 13-րդ հոդվածի խախտում:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 38-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՍԱՍԻ (a) ԿԵՏԻ ՊԱՅՊԱՆՈՒՄԸ

279. Դիմողը պնդել է, որ քրեական գործի բոլոր նյութերի բացահայտումից Կառավարության հրաժարումը հանդիսանում է նրա կողմից Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի (a) կետով նախատեսված պարտականությունների կատարում, որը 2010թ. հունիսի 1-ի խնդրագրությամբ սահմանում է, որ.

«1. Եթե Դատարանը գանգատը հայտարարում է ընդունելի, այն՝

ա) նախաձեռնում է գործի քննությունը կողմերի կամ նրանց ներկայացուցիչների մասնակցությամբ և, եթե անհրաժեշտ է, իրականացնում է հետաքննություն, որի արդյունավետ իրականացման համար գործին առնչվող պետություններն ապահովում են անհրաժեշտ բոլոր պայմանները ...»:

280. Կառավարությունը նշել է, որ նյութերի տրամադրումը կհակասեր Քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածին: Այն նաև նշել է, որ Դատարանի պատվիրակությանն առաջարկել է քրեական գործի նյութերին ծանոթանալ նախնական քննության իրականացման վայրում: Այն նաև հայտարարել է, որ հաշվի է առնում Դատարանի կանոնների 33-րդ կանոնով նախատեսված՝ տրամադրվող նյութերի խորհրդապահության ապահովման հնարավորությունը, սակայն նշել է, որ Դատարանը չի կարող երաշխավորել, որ դիմողին կամ նրա ներկայացուցչին հայտնված նյութերը հրապարակային չեն դառնա: Կառավարության կարծիքով՝ գաղտնի տեղեկությունների կամ նյութերի բացահայտման համար դիմողների նկատմամբ կիրառվող ներգործության միջոցների բացակայության պայմաններում որևէ երաշխիք չկա առ այն, որ նրանք կկատարեն Կոնվենցիայի և Դատարանի կանոնների պահանջները:

281. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածին համապատասխան անհատական գանգատները ներկայացնելու համակարգի արդյունավետ գործունեության համար խիստ անհրաժեշտ է, որպեսզի Պետությունները տրամադրեն բողոքների մանրամասն և արդյունավետ քննություն կատարելու համար անհրաժեշտ բոլոր փաստաթղթերը (տե՛ս *Tanrı kulu v. Turkey* [GC], գանգատ թիվ 23763/94, կետ 70, ECHR 1999-IV): Ի կատարումն նշված պարտականության՝ Պետությունները պարտավոր են Դատարան ներկայացնել բոլոր անհրաժեշտ նյութերը՝ անկախ այն հանգամանքից, թե Դատարանը կատարում է փաստերը պարզելուն ուղղված քննություն, թե՛ իր ընդհանուր պարտականություններին համապատասխան՝ քննում է բողոքներ: Այն դեպքում, երբ Կառավարությունն ունենալով նման տեղեկություն՝ առանց բավարար հիմնավորումների դրանք չի տրամադրում, կարելի է եզրակացություն անել դիմողի բողոքների հիմնավոր լինելու մասին, բացի դրանից, դա կարող է բացասաբար անդրադառնալ Պետության կողմից Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի (a) կետով սահմանված պարտականության կատարման վրա (տե՛ս *Timurtaş v. Turkey*, գանգատ թիվ 3531/94, կետ 66, ECHR 2000-VI): Այն գործերով, որոնցով դիմողները բարձրացնում են քննության արդյունավետության հարց, գործի նյութերը խիստ էական նշանակություն ունեն փաստերի պարզաբանման համար և դրանց բացակայությունը կարող է խոչընդոտել ինչպես բողոքի ընդունելիության հարցի որոշման, այնպես էլ գործն ըստ էության քննելու ընթացքում Դատարանի կողմից պատշաճ ուսումնասիրության իրականացմանը (տե՛ս վերը՝ *Tanrı kulu* կետ 70):

282. Դատարանը նշում է, որ այն բանից հետո, երբ տվյալ գանգատը մասնակի ընդունելի է ճանաչվել, նա դիմել է Կառավարությանը, *inter alia*, խնդրելով տեղեկություն տրամադրել դիմողի նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի և նրա՝ «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակության վերաբերյալ թիվ 12088 քրեական գործով 2005թ. նոյեմբերից հետո կատարված քննության ընթացքի վերաբերյալ, ինչպես նաև տրամադրել տվյալ ժամանակահատվածին վերաբերող բոլոր այն փաստաթղթերի պատճենները, որոնք առկա են քրեական գործում: Այդ նյութերում առկա տեղեկությունները Դատարանը գնահատել է որպես սույն գործի փաստերի բացահայտման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքներ: Կառավարությունը ներկայացրել է միայն մի քանի փաստաթուղթ (տե՛ս վերը՝ կետ 121): Վկայակոչելով ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածը՝ Կառավարությունը հրաժարվել է քրեական գործից որևէ նյութ ներկայացնել:

283. Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի խնդրել կիրառել Դատարանի կանոնների 33-րդ - կանոնի 2-րդ կետը, որը թույլ է տալիս այնպիսի օրինական հիմքերով, ինչպիսիք են ազգային անվտանգության և կողմերի անձնական կյանքի, ինչպես նաև արդարադատության շահերի պահպանությունը, սահմանափակել Դատարան ներկայացվող փաստաթղթերի կապակցությամբ հրապարակայնության սկզբունքի կիրառումը: Ապա Դատարանը նշում է, որ Կառավարության կողմից վկայակոչված՝ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի դրույթները չեն արգելում մինչև քննության ավարտը կոնկրետ գործի փաստաթղթերը որևէ անձին տրամադրելը, սակայն սահմանում են տեղեկատվության բացահայտման նման ձևի կարգն ու սահմանները: Կառավարությունը չի բացատրել, թե ինչպես կարող է պահանջված նյութերի տրամադրումն ազդել քննության կամ դրան ներգրավված անձանց շահերի վրա (տե՛ս *Mikheyev v. Russia*, գանգատ թիվ 77617/01, կետ 104, 2006թ. հունվարի 26): Դատարանը նաև մատնանշում է Դատարանի կողմից քննված մի քանի նման բողոքներ, որոնցով ՌԴ կառավարությունը, ի պատասխան համանման պահանջի, քրեական գործից նյութեր է ներկայացրել՝ առանց վկայակոչելու Քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածը (տե՛ս, օրինակ, *Khshiyev and Akayeva v. Russia*, գանգատներ թիվ 57942/00 և 57945/00, կետ 46, 2005թ. փետրվարի 24 կամ *Magomadov and Magomadov v. Russia*, գանգատ թիվ 68004/01, կետեր 36 և 82, 2007թ. հունիսի 12), կամ համաձայնել է տրամադրել քրեական գործի նյութերը, եթե անգամ ի սկզբանե վկայակոչել է 161-րդ հոդվածը (տե՛ս վերը՝ *Khatsiyeva and Others*, կետեր 62-63): Այդ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ գործի նյութերի տրամադրման վերաբերյալ Կառավարության բացատրությունները բավարար չեն հիմնավորելու համար Դատարանի կողմից պահանջված առանցքային տեղեկությունը բացահայտելուց հրաժարվելը հիմնավորելու համար:

284. Վկայակոչելով կոնվենցիոն դատավարության իրականացման ընթացքում պատասխանող Կառավարության կողմից աջակցություն ցուցաբերելու կարևորությունը և հաշվի առնելով նման գործերով փաստերի հաստատման բարդությունը՝ Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը չի կատարել Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի (a) կետով նախատեսված իր պարտականությունը և չի տրամադրել այն փաստաթղթերի պատճենները, որոնք պահանջվել էին վատ վերաբերմունքի և իր երկու ավտոմեքենաների հափշտակության վերաբերյալ դիմողի պնդումների կապակցությամբ:

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

285. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վճարը

286. Նյութական վնասի փոխհատուցման մասով դիմողը պնդել է, որ ոստիկանության բաժնում կալանքի տակ պահելու ընթացքում իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի արդյունքում նրա առողջությունը, մասնավորապես՝ լսողությունն էապես վատացել է, այդ պատճառով նա վնասվածքների բուժման նպատակով էական ֆինանսական ծախսեր է կատարել: Ավելին, ըստ դիմողի՝ ապագայում իրեն անհրաժեշտ կլինի հատուկ բժշկական օգնություն, հատկապես լսողության խնդիրների կապակցությամբ: Դիմողը պնդել է, որ չի պահպանել որևէ փաստաթուղթ, որով կհիմնավորվեր իր բուժման ծախսերի չափը: Սակայն նա ներկայացրել է բժշկական տեղեկանքներ իր առողջության վիճակի վերաբերյալ, մասնավորապես՝ բժշկական փաստաթղթեր այն մասին, որ անցել է ուլտրաձայնային և ռենտգեն հետազոտություն և որ աջ ձեռքի վնասվածքի կապակցությամբ բժշկական օգնություն է ստացել: Այդ պատճառով նա պահանջել է 7000 եվրո՝ որպես իր նախկին և ապագա բժշկական ծախսերի փոխհատուցում: Դիմողը նաև պահանջել է 11,393,408.82 ռուբլի (մոտ 300.000 եվրո)՝ որպես գույքի հափշտակման և ոչնչացման արդյունքում պատճառված նյութական վնասի փոխհատուցում՝ պնդելով, որ այդ գումարը միայն մոտավոր կերպով է արտահայտում կորսված գույքի արժեքը: Ինչ վերաբերում է ոչ նյութական վնասին, ապա դիմողը պահանջել է 1.000.000 եվրո՝ որպես ոստիկանության աշխատակիցների կողմից իր նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի և իր գույքի կորստի արդյունքում ունեցած հոգեկան ապրումների փոխհատուցում:

287. Կառավարությունը վիճարկել է նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջը՝ պնդելով, որ դրանք անհիմն են և հաստատված չեն որևէ վստահելի փաստաթղթով: Բացի դրանից, Կառավարությունը պնդել է, որ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջը չափազանց է, ի հիմնավորումն դրա՝ Կառավարությունը նշել է, որ ինքնին խախտման փաստի արձանագրումը բավարար կլինի փոխհատուցման համար:

288. Դատարանը նշում է, որ պետք է առկա լինի հստակ պատճառահետևանքային կապ այն վնասի, որի համար դիմողը փոխհատուցում է պահանջում, և Կոնվենցիայի խախտման միջև (ի թիվս այլ աղբյուրների՝ տե՛ս *Çakıcı v. Turkey* [GC], թիվ 23657/94, կետ 127, ECHR 1999-IV): Դատարանն առաջին հերթին գտնում է, որ այն խոշտանգումների կապակցությամբ, որոնց դիմողը ենթարկվել է կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում, ճանաչվել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում: Բացի դրանից, նա ներկայացրել է բժշկական փաստաթղթեր, որոնք հիմնավորել են նրա առողջական վատ վիճակը և այն հանգամանքը, որ նա վնասվածքների կապակցությամբ դիմել է բժշկական օգնության: Դատարանը ենթադրում է, որ դիմողը բուժման կապակցությամբ կրել է որոշակի ծախսեր, և գտնում է, որ առկա է հստակ պատճառահետևանքային կապ բուժման և Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի արձանագրված խախտման միջև: Բժշկական ծախսերի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջների կապակցությամբ որևէ հավաստի ապացույցի բացակայության պայմաններում և, ելնելով արդարության սկզբունքից, Դատարանը ողջամիտ է համարում նրան այդ կապակցությամբ տրամադրել 5000 եվրո (տե՛ս *Makhauri v. Russia*, թիվ 58701/00, կետեր 138-39, 2007թ. հոկտեմբերի 4):

289. Դատարանը նաև նշում է, որ ոստիկանության աշխատակիցների կողմից դիմողի երկու տրանսպորտային միջոցների՝ «Oldsmobile» և «Subaru» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակության կապակցությամբ գտել է Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում: Ուստի դիմողն արդարացիորեն այդ խախտման փոխհատուցում է պահանջում: Այս Դատարանը նշում է, որ ի հիմնավորումն իր փաստարկների, դիմողը ներկայացրել է փաստաթղթեր, որոնցից երևում է, որ երկու ավտոմեքենաներն էլ արտադրվել են 1989 թվականին, ինչը հաստատված է Գրոզնի քաղաքի Օկտյաբրսկի շրջանի վարչակազմի կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 91): Այդ հաշվետվության մեջ դիմողը նշել է, որ «Oldsmobile» մակնիշի ավտոմեքենայի արժեքը կազմում է 12.000 ԱՄՆ դոլար, իսկ «Subaru» մակնիշի ավտոմեքենայի արժեքը 7500 ԱՄՆ դոլար է: Դատարանը գտնում է, որ այս թվերը չափազանցված են՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հափշտակության պահին մեքենաները տասնմեկ տարվա էին, ինչպես նաև դիմողը չի ներկայացրել որևէ փաստաթուղթ, որն օբյեկտիվորեն կապացուցեր այդ պահին ավտոմեքենաների

արժեքը: Դատարանը նաև հաշվի է առնում այն հանգամանքը, որ դիմողն ազգային մակարդակով ստացել է 50000 ռուբլի (մոտ 1300 եվրո)՝ որպես կորսված գույքի համար արտադատական կարգով տրված փոխհատուցում (տե՛ս վերը՝ կետ 115): Այս հիմքերով և ելնելով արդարության սկզբունքից՝ Դատարանը գտնում է, որ ողջամիտ է նյութական վնասի փոխհատուցման պահանջի այս մասի կապակցությամբ դիմողին 4000 եվրոյի տրամադրումը:

290. Ընդհանուր առմամբ, Դատարանը դիմողին տրամադրում է 9000 եվրո՝ որպես արձանագրված խախտումների արդյունքում կրած նյութական վնասի փոխհատուցում, գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել այդ գումարից:

291. Ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջի կապակցությամբ Դատարանը կրկին վկայակոչում է իշխանությունների կողմից խոշտանգումների կիրառման և սեփականության իրավունքի խախտման կապակցությամբ պատշաճ քննություն չկատարելու պատճառով իրավական պաշտպանության արդյունավետ ներպետական միջոցների բացակայության վերաբերյալ իր վերոնշյալ դատողությունները՝ կապված Կոնվենցիայի 3-րդ և 13-րդ հոդվածների, ինչպես նաև Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտումների հետ: Ավելին, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը, չտրամադրելով Դատարանի կողմից պահանջված փաստաթղթերը, չի կատարել Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի (a) կետով նախատեսված իր պարտականությունները: Դիմողը տառապել է և սթրեսի է ենթարկվել և նման հանգամանքներում միայն խախտման փաստի արձանագրումը չի կարող փոխհատուցում հանդիսանալ: Դատարանը դիմողին տրամադրում է 70000 եվրո՝ որպես նրան պատճառված ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել այդ գումարից:

B. Ծախսեր և ծախքեր

292. Դիմողին Դատարանում ներկայացրել են SRJI կազմակերպության իրավաբանները: Նրանք ներկայացրել են կրած ծախսերի և ծախքերի ցուցակը, այդ թվում՝ ժամը 50 եվրո դրույքով Ինգուլշեթիայում և Մոսկվայում կատարված ուսումնասիրություններն ու հարցումները, և Դատարան, ինչպես նաև իշխանության մարմինների ներկայացրած փաստաթղթերի կազմումը՝ SRJI-ի իրավաբանների համար ժամը 50 եվրո, իսկ կազմակերպության ավագ աշխատակիցների համար՝ ժամը 150 եվրո դրույքով: Գործը վարելու ընթացքում առաջացած ծախսերի և ծախքերի պահանջվող ընդհանուր գումարը կազմել է 922654, այդ թվում՝ 8530,50 եվրո՝ այն 64 ժամի համար, որ SRJI-ի աշխատակիցները ծախսել են դիմումի նյութերը նախապատրաստելու և գրելու վրա, 98.90 եվրո՝ փաստաթղթերը Դատարան ուղարկելու համար կատարված փոստային ծախսերի համար, ինչպես նաև վարչական ծախսերը, որոնք կազմում են 597,14 եվրո (իրավաբանների նշված աշխատանքի համար պահանջվող գումարի 7%):

293. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողները պետք է պահանջեն միայն այն ծախսերի ու ծախքերի փոխհատուցումը, որոնք իրական և ողջամիտ են եղել:

294. Դատարանը նախ և առաջ պետք է պարզի, թե արդյոք կատարվել են ներկայացուցչի կողմից նշված ծախսերն ու ծախքերը, ապա՝ այն, թե արդյոք դրանք եղել են անհրաժեշտ և ողջամիտ (տե՛ս *latridis v. Greece* (արդարացի փոխհատուցում) [GC], գանգատ թիվ 31107/96, կետ 54, ECHR 2000-XI): Դատարանը նշում է, որ գործը բավական բարդ էր՝ հատկապես հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ առկա էին մեծ քանակությամբ հավաստող փաստաթղթեր, որոնք անհրաժեշտ էր ուսումնասիրել և նախապատրաստել ներկայացուցչի կողմից նշված ծավալով:

295. Տվյալ հանգամանքներում Դատարանը դիմողին տրամադրում է ընդհանուր առմամբ 9.226,54 եվրո՝ դրանից հանելով 850 եվրո, որը նա Եվրոպայի խորհրդի կողմից ստացել է որպես իրավական օգնություն՝ ներառյալ այն բոլոր հարկերը, որոնք կարող են գանձվել այդ գումարից, այդ թվում՝ ավելացված արժեքի հարկը: Այդ գումարը, որը նախատեսված է ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման համար, պետք է վճարվի անմիջականորեն դիմողի ներկայացուցչին:

C. Տուգանային տոկոսներ

296. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՔՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. *Մերժում է* Կառավարության նախնական առարկությունները.
2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում վատ վերաբերմունքի մասով, որից տուժել է դիմողը.
3. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում այն մասով, որ իշխանությունները վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի բողոքների քննության կապակցությամբ չեն կատարել պատշաճ և արդյունավետ քննություն.

4. Վճռում է, որ դիմողին պատկանող տան, գույքի, տան կցակառույցների և «Subaru» մակնիշի ավտոմեքենայի ենթադրյալ ոչնչացման և թալանի կապակցությամբ տեղի չի ունեցել թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում.
5. Վճռում է, որ դիմողին պատկանող «Subaru» և «Oldsmobile» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակության կապակցությամբ տեղի է ունեցել թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտում.
6. Վճռում է, որ դիմողին պատկանող «Subaru» և «Oldsmobile» մակնիշների ավտոմեքենաների հափշտակությանը վերաբերող մասով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի և թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի հետ փոխկապակցված՝ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում.
7. Վճռում է, Դատարանի պահանջած փաստաթղթերը ներկայացնելուց Կառավարության հրաժարվելու մասով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի խախտում.
8. Վճռում է,

(a) որ վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարները, որոնք, Նիդեռլանդներում գտնվող բանկի հաշվին փոխանցման ենթակա գումարից բացի, պետք է փոխարկվեն ռուսական ռուբլու՝ վճարման օրը գործող փոխարժեքով.

i. 9000 EUR (ինը հազար եվրո)՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել նյութական վնասի կապակցությամբ.

ii. 70000 EUR (յոթանասուն հազար եվրո)՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ.

iii. 8,375.54 EUR (ութ հազար երեք հարյուր յոթանասունհինգ եվրո և յոթանասունչորս ցենտ)՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ծախսերի ու ծախքերի կապակցությամբ.

(b) որ վճարումը վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է պարտավորության չկատարման ժամանակահատվածում եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս:

9. Մերժում է արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի բողոքի մնացյալ մասը:

Կատարվել է անգլերենով և Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ մասերի համաձայն գրավոր հրապարակվել 2010թ. հոկտեմբերի 7-ին:

ՎԵԼԻԵՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. հունիսի 24-ի վճիռը

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

7. Դիմողը ծնվել է 1964 թվականին և նախկինում բնակվել է Ադրբեջանի մայրաքաղաք Բաքվում:
8. Ներկայումս նա ազատագրված է պատիժը կրում է՝ Կ-4 կալանավայրում՝ Ռուսաստանի Վալդիմիրի Վյազնիկ քաղաքում:

A. Դիմողի նկատմամբ իրականացված քննությունները

1. Դիմողին ձերբակալելու և կալանավորելու՝ 2004թ. փետրվարի 28-ի որոշումը:

9. 2004թ. փետրվարի 26-ին դիմողը ձերբակալվել է 8 այլ անձանց հետ մեկտեղ՝ կազմակերպված զինված կողոպուտի մի քանի կետերով նախատեսված հանցագործությունների մասնակցելու կասկածանքով:

10. Այդ օրվանից նա գտնվել է կալանքի տակ:

11. 2004թ. փետրվարի 28-ին Վալդիմիրի շրջանի Ֆրունզսկի շրջանային դատարանը լսել է դատախազի և դիմողի դիրքորոշումները և որոշում է կայացրել դիմողին ձերբակալելու և նախնական կալանքի տակ վերցնելու մասին:

12. Դատարանն ուսումնասիրել է գործի նյութերը և նշել, որ դիմողը կասկածվում է հատկապես ծանր հանցագործություններ կատարելու մեջ, Ռուսաստանում չունի մշտական բնակության վայր, աշխատանք կամ գրանցում, հանդիսանում է այլազգի, նշվել է նաև, որ առկա են հիմքեր կասկածելու, որ ազատության մեջ գտնվելու դեպքում դիմողը կարող է խուսափել արդարադատությունից կամ շարունակել իր քրեական գործունեությունը, և որ դիմողի նկատմամբ խափանման պակաս խիստ միջոցների կիրառումն այս դեպքում արդարացված չի լինի:

13. Գործի նյութերից հետևում է, որ դիմողը չի բողոքարկել կալանքի մասին որոշումը:

14. 2004թ. մարտի 2-ին դիմողին ներկայացվել է մեղադրանք կազմակերպված զինված կողոպուտի հոդվածի մի քանի կետերով նախատեսված հանցագործությունների մասնակցելու համար:

15. Արդյունքում, չհստակեցված օր դիմողը ներառվել է այլ գործում՝ կապված Վալդիմիրի, Իվանովի և Սարատովի շրջաններում դիմողի քրեական գործունեության հետ:

2. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2004թ. հուլիսի 6-ը

16., Լսելով դիմողի, նրա փաստաբանի և դատախազի փաստարկները՝ Շրջանային դատարանը 2004թ. ապրիլի 22-ի որոշմամբ դիմողի կալանքը երկարացրել է մինչև 2004թ. հուլիսի 6-ը՝ ընդհանուր առմամբ 4 ամիս և 10 օր տևողությամբ:

17. Դատարանը նշել է 2004թ. փետրվարի 28-ի որոշման մեջ նշված միևնույն հիմքերը՝ ավելացնելով, որ դիմողը կարող է ճնշում գործադրել մյուս հանցակիցների նկատմամբ, կատարի ապացույցները ոչնչացնելու փորձ կամ այլ կերպ խոչընդոտի քննությամբ:

18. Որոշման մեջ նաև նշվել է, որ անհրաժեշտ է ավարտին հասցնել Վալդիմիրի, Իվանովի և Սարատովի շրջանների դիմողի քրեական գործունեության հետ կապված քննությունները: Դատախազի գնահատմամբ՝ այդ գործողությունները կարող էին տևել մինչև երկու ամիս և 10 օր: Դատարանը քննել է գործի նյութերը՝ համակցությամբ և համաձայնել է քննիչի փաստարկներին:

19. Դիմողն այս որոշումը չի բողոքարկել:

3. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2004թ. սեպտեմբերի 6-ը

20. 2004թ. հուլիսի 6-ին Շրջանային դատարանը մինչդատական կալանքը երկարացրել է մինչև 2004թ. սեպտեմբերի 6-ը՝ ընդհանուր առմամբ 6 ամիս և 10 օրով: Դատարանը նկատել է, որ դիմողը կասկածվել է ծանր հանցագործություն կատարելու մեջ, չի ունեցել աշխատանք և գործի նյութերից բխել է, որ պահանջվել է շարունակել գործով քննությունը:

21. Համաձայն դատարանի՝ հիմք է եղել հավատալու, որ դիմողը կարող է դիմել փախուստի, շարունակել իր քրեական գործունեությունը կամ խոչընդոտել գործի քննությամբ:

22. Պարզ չէ, թե արդյոք դատարանը լսել է դիմողի կամ նրա փաստաբանի փաստարկները, կամ արդյոք այս որոշման դեմ ներկայացվել է բողոք:

23. 2004 օգոստոսի 25-ին դիմողին առաջադրվել են այլ մեղադրանքներ ուրիշ գործերով:

4. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2004թ. նոյեմբերի 6-ը

24. 2004թ. սեպտեմբերի 6-ին դիմողի նախնական կալանքը Շրջանային դատարանի կողմից երկարացվել է մինչև 2004թ. նոյեմբերի 6-ը՝ ընդհանուր առմամբ 8 ամիս ժամկետով: Դատարանը ներկայացրել է իր նախորդ որոշումներում նշված պատճառաբանությունները:

25. Պարզ չէ, թե արդյոք դատավորը լսել է դիմողի կամ նրա փաստաբանի փաստարկները, կամ արդյոք այս որոշումը բողոքարկվել է, թե՛ ոչ:

5. Կալանքի ժամկետը երկարացումը մինչև 2004թ. դեկտեմբերի 6-ը

26. 2004թ. հոկտեմբերի 22-ի որոշմամբ Շրջանային դատարանը դիմողի նախնական կալանքը կրկին երկարացրել է մինչև 2004թ. դեկտեմբերի 6-ը՝ նշելով իր նախկին որոշումներում առկա պատճառաբանությունները: Դիմողի կալանքի ընդհանուր տևողությունը եղել է 9 ամիս և 10 օր:

27. Պարզ չէ, թե արդյոք դատարանը լսել է դիմողի կամ նրա փաստաբանի փաստարկները կամ արդյոք այս որոշումը բողոքարկվել է, թե՛ ոչ:

6. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005թ. փետրվարի 6-ը

28. 2004թ. դեկտեմբերի 6-ին Շրջանային դատարանը նախնական կալանքը երկարացրել է մինչև 2005թ. փետրվարի 6-ը՝ ընդհանուր առմամբ 11 ամիս և 10 օրով: Դատարանը հիմնավորել է որոշումը նախկինում նշված իր պատճառաբանություններով:

29. Պարզ չէ, թե արդյոք դատարանը լսել է դիմողի կամ նրա փաստաբանի փաստարկները, կամ թե արդյոք որոշումը բողոքարկվել է, թե՛ ոչ:

7. Առաջին մեղադրական եզրակացությունը և 2005թ. հունվարի 27-ի որոշումը

30. 2005թ. հունվարի 11-ին ինը հանցակիցների, այդ թվում՝ դիմողի նկատմամբ իրականացված քննությունն ավարտվել է, և դատախազը մեղադրական եզրակացությունը՝ գործի նյութերով հանդերձ, ուղարկել է դատարան՝ քննության:

31. 2005թ. հունվարի 27-ին Վլադիմիրի շրջանային դատարանը գործը պատրաստել է քննության և հայտնաբերելով տարբեր թերություններ քննության առումով՝ որոշել է գործը վերադարձնել դատախազին:

32. Այդ թերությունները ներառել են հետևյալը. ատենակալների դատարանում կասկածյալներին քննության հետ կապված իրենց իրավունքներին չժամանոթացնելը, որոշման բացակայությունը՝ կապված այն հարցի հետ, թե արդյոք անհրաժեշտ է եղել անջատել գործերը՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ որոշ մեղադրյալներ նախընտրել են ատենակալների դատարանի կողմից քննությունը, և վերջապես, որոշ անհամապատասխանություններ և թերություններ փաստացի եզրակացություններում, որոնք ներկայացվել են դատախազի կողմից մեղադրական եզրակացությունում:

33. Դատարանը նկատել է, որ գործով բոլոր մեղադրյալները պետք է մնան կալանքի տակ, քանի որ նրանց ազատ արձակելու հիմքեր առկա չեն: Դատարանը չի նշել կալանքի որոշ հստակ ժամկետ: Որոշումը ներկայացվել է բոլոր կասկածյալներին միասնաբար, առանց քննարկելու նրանց յուրաքանչյուրին առնչվող գործի հանգամանքները: Այս որոշումը կայացնելիս դատարանը հիմնվել է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 237-րդ հոդվածի վրա:

34. 2005թ. փետրվարի 3-ին՝ բողոքարկման 10-օրյա ժամկետն ավարտվելիս դատարանը դատախազին է վերադարձրել գործի նյութերը:

8. Դիմողի՝ իրեն ազատ արձակելու մասին 2005թ. միջնորդությունը, երկրորդ մեղադրական եզրակացությունը և քննությունը կասեցնելու՝ 2005թ. մարտի 28-ի որոշումը

35. 2005թ. մարտի 4-ին, կատարելով բոլոր անհրաժեշտ ուղղումները և փոփոխությունները, դատախազությունը գործի նյութերն ուղարկել է դատարան՝ քննության:

36. Չհստակեցված օրը դատարանը որոշում է կայացրել 2005թ. մարտի 28-ին նշանակելու մասին գործով նախնական դատաքննություն: Չի երևում, որ դիմողի կալանքի առթիվ կայացված լինի որևէ որոշում:

37. 2005թ. մարտի 10-ին դիմողն իր փաստաբանի միջոցով միջնորդություն ներկայացրել իրեն ազատ արձակելու մասին: Միջնորդության մեջ նշվել է, որ կալանքը երկարացնելու մասին 2005թ. փետրվարի 6-ի որոշման համար բավարար հիմքեր առկա չեն եղել:

38. Այս միջնորդությունը քննարկվել և մեխիժվել է Շրջանային դատարանի կողմից 2005թ. մարտի 28-ի նախնական դատաքննության ընթացքում: Դատարանը որոշել է, որ գործի քննությունը պետք է կասեցվի, քանի որ մեղադրյալներից մեկը՝ պարոն Գ.Գ.Կ.-ն, լուրջ հիվանդ է, իսկ մեկ այլ մեղադրյալ՝ պարոն Ա.Ա.Գ.-ն, չի կարող մասնակցել քննությանը, քանի որ նա ներգրավված է այլ հանցագործություններով իրականացվող քննություններում: Դատարանը նկատել է, որ հնարավոր չի եղել քննել դիմո-

դի գործն առանձին՝ մյուս մեղադրյալներից անջատ, և որ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 3-րդ կետում նշված 6-ամսյա վաղեմության ժամկետը դեռևս չի ավարտվել:

39. Դիմողի կալանքի օրինականության առթիվ դատարանը նշել է, որ մինչև 2005թ. հունվարի 11-ը, երբ գործն ուղարկվել է դատարան, դիմողը «կալանավորված է եղել նախնական քննության ընթացքում», իսկ այդ օրվանից հետո նա եղել է «կալանավորված դատական քննության ընթացքում»: Հաշվի առնելով դատարանի 2005թ. հունվարի 27-ի որոշումը, որով գործը վերադարձվել էր դատախազին՝ 2005թ. փետրվարի 3-ին, դիմողը կրկին կալանավորվել է «նախնական քննության ընթացքում»: 2005թ. մարտի 4-ին գործը կրկին ուղարկվել է դատարան, և դիմողը կալանավորվել է «դատաքննության ընթացքում»: Ապա դատարանը նշել է հետևյալ պատճառաբանությունները.

«Քրեական դատավարության օրենսգրքի 255-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե ընտրվում է կալանքի ձևով խափանման միջոցը ..., ապա կալանքի ժամկետն սկսվում է այն օրվանից, երբ գործը հասնում է դատարան և մինչև դատավճիռն այն չպետք է գերազանցի վեց ամիսը, բացառությամբ վերը նշված հոդվածի 3-րդ մասում հատուկ նշված դեպքերի: Տվյալ դրույթը նշանակում է, որ գործը դատարան հասնելիս մեղադրյալը համարվում է կալանավորված դատաքննության ընթացքում:

Քրեական դատավարության օրենսգրքի 255-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ գործը քննող դատարանը կարող է վերը նշված վեց ամիսն ավարտելիս երկարացնել կալանքի ժամկետը: Միևնույն ժամանակ, նման երկարացումը հնարավոր է, եթե միայն գործը վերաբերում է ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործությունների, և ամեն անգամ՝ երեք ամսից ոչ ավել ժամկետով:

Այն պահին, երբ գործը հասել էր դատարան, այն է՝ 2005թ. մարտի 4-ին, դիմողը համարվել է դատաքննության ընթացքում կալանավորված, 255-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված 6-ամսյա ժամկետը դեռևս չէր ավարտվել: Դատարանը գտնում է, որ առկա չէ այս առթիվ ներպետական օրենսդրության որևէ խախտում:

40. 2005թ. մարտի 28-ի որոշումը դիմողն իր փաստաբանի միջոցով բողոքարկել է Գերագույն դատարանում 2005թ. ապրիլի 7-ին:

41. 2005թ. հունիսի 20-ին, այն է՝ 74 օր հետո, Ռուսաստանի Գերագույն դատարանը քննել է և մերժել դիմողի բողոքը: Որոշումը ուղարկվել է բոլոր մեղադրյալներին.

«[դիմողը և 8 այլ անձ] քննիչի կողմից կասկածվում են այնպիսի հանցագործությունների կատարման մեջ, որոնք ներառում են ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործություններ:

Կալանքի ձևով խափանման միջոց ընտրելու պատճառ դարձած հանգամանքները չեն փոխվել: Հաշվի առնելով որոշման մեջ ներկայացված պատճառաբանությունները՝ դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ չկան հիմքեր դիմողին ազատ արձակելու կամ պակաս խիստ խափանման միջոց ընտրելու համար, որի պատճառով դատարանը կայացրել է որոշումը:

Դատարանը չի տեսնում պատճառներ իր որոշումը փոխելու համար»:

9. Քննությունը վերսկսելու մասին 2005թ. հունիսի 20-ի որոշումը

42. 2005թ. հունիսի 20-ին Շրջանային դատարանը վերսկսել է գործի քննությունը և որոշում կայացրել գործի նախնական դատաքննությունը 2005թ. հուլիսի 11-ին նշանակելու մասին:

10. Կալանքի երկարացումը երեք ամիս ժամկետով՝ մինչև 2005թ. հոկտեմբերի 18-ը

43. Հաշվի առնելով այն փաստը, որ 255-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշված 6-ամսյա ժամկետը մոտ է եղել ավարտին՝ 2005թ. հուլիսի 11-ին Շրջանային դատարանը երկարացրել է դիմողի կալանքը մինչև 2005թ. հոկտեմբերի 18-ը: Դատարանը ներկայացրել է միևնույն պատճառաբանությունները:

44. 2005թ. հուլիսի 11-ի որոշումը դիմողի կողմից բողոքարկվել է Գերագույն դատարան իր փաստաբանի միջոցով՝ 2005թ. հուլիսի 18-ին:

45. 2005թ. սեպտեմբերի 15-ին, այն է՝ 2 ամիս և հինգ օր անց, Գերագույն դատարանը քննել է բողոքը և որոշել անփոփոխ թողնել 2005թ. հուլիսի 11-ի որոշումը: Դատարանն ըստ էության հիմնվել է այն փաստի վրա, որ դիմողի գործին առնչվող հանգամանքները չեն փոխվել, և որ քննությունը չէր կարող ավարտվել «օբյեկտիվ պատճառներով»: Կրկին դատարանն անդրադարձել է բոլոր մեղադրյալներին միասին՝ առանց առանձին քննարկելու նրանցից յուրաքանչյուրին առնչվող հանգամանքները:

11. Գործը հետագա քննության ուղարկելու մասին 2005թ. հուլիսի 19-ի որոշումը

46. 2005թ. հուլիսի 19-ին Շրջանային դատարանն իրականացրել է գործի նախնական քննությունը և որոշել է այն վերադարձնել դատախազին: Դատարանը գործն ուղարկել է լրացուցիչ քննության՝ նշելով քննիչի կատարած աշխատանքում առկա մի շարք թերություններ՝ ներառյալ մեղադրյալների իրավունքների բազմակի խախտումները:

47. Նույն որոշմամբ դատարանը որոշել է անփոփոխ թողնել դիմողի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը: Դատարանն ուղեղ է որոշումը՝ բոլոր մեղադրյալներին միասին՝ առանց առանձին քննարկելու նրանցից յուրաքանչյուրին առնչվող հանգամանքները: Դատարանը նշել է հետևյալ պատճառաբանությունները.

«...Բոլոր մեղադրյալների նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցն ընտրելիս դատարանն այն կարծիքին է, որ նրանք մեղադրվում են ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների կատարման մեջ,

չունեն մշտական բնակության վայր Վլադիմիրի մարզում և մեղադրական եզրակացության համաձայն՝ հանցագործություն են կատարել՝ լինելով հանցավոր խմբի մաս, այդ իսկ պատճառով նրանց նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը պետք է մնա անփոփոխ»:

48. 2005թ. հուլիսի 19-ի որոշումը դիմողի կողմից Գերագույն դատարան է բողոքարկվել իր փաստաբանի միջոցով՝ 2005թ. հուլիսի 25-ին:

49. 2005թ. հոկտեմբերի 6-ին, այն է՝ 2 ամիս և 18 օր անց, Գերագույն դատարանը քննել է և մերժել դիմողի բողոքը: Դատարանը ուղղել է այդ որոշումը բոլոր կասկածյալներին միասին՝ առանց առանձին քննարկելու նրանց առնչվող հանգամանքները: Այն անփոփոխ է թողել 2005թ. հուլիսի 19-ի որոշումը՝ նշելով որ.

«...[Դիմողի] նկատմամբ ընտրված կալանքի ձևով խափանման միջոց ընտրելու համար հիմք հանդիսացած հանգամանքները չեն փոխվել, դրա կիրառման անհրաժեշտությունը չի վերացել...»:

12. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2005թ. սեպտեմբերի 23-ը

50. Շրջանային դատարանը 2005թ. սեպտեմբերի 2-ին, երբ գործը գտնվում էր քննիչի մոտ, որոշում է կայացրել դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնել ևս 20 օրով՝ մինչև 2005թ. սեպտեմբերի 23-ը: Այն նշել է կալանքի միևնույն պատճառները, ինչ բոլոր որոշումներում: Յատկապես, այն նշել է.

«Կալանքի ժամկետի երկարացումն արդարացված է օբյեկտիվ պատճառներով և բավականին հիմնավոր է: [Դիմողը] մեղադրվում է մի շարք հանցագործություններ կատարելու մեջ, ներառյալ՝ առանձնապես ծանր հանցագործություններ, որոնք եղել են հասարակության համար առանձնապես վտանգավոր, դիմողը չի ունեցել Ռուսաստանում մշտական բնակության վայր, այդ իսկ պատճառով կան հիմքեր կասկածելու, որ ազատության մեջ նա կարող է շարունակել իր հանցավոր գործունեությունը, խուսափել քննությունն իրականացնող մարմիններից կամ խոչընդոտել քննության իրականացմանը: Նման հանգամանքներում չկան հիմքեր փոխելու կամ վերացնելու խափանման միջոցը...»:

51. 2005թ. սեպտեմբերի 5-ին դիմողն իր փաստաբանի միջոցով բողոք է ներկայացրել Շրջանային դատարան՝ 2005թ. սեպտեմբերի 2-ի որոշման դեմ:

52. 2005թ. հոկտեմբերի 4-ին Շրջանային դատարանն անփոփոխ է թողել 2005թ. սեպտեմբերի 2-ի որոշումը: Դատարանը նշել է, որ դիմողի կալանքը եղել է օրինական, և որ.

«...[դիմողի] նկատմամբ կալանքի փոխարեն այլ, առավել մեղմ խափանման միջոց նշանակելու անհնարինությունը մի քանի անգամ արդարացվել դատարանի որոշումներում, և կալանքի համար հիմք հանդիսացած հանգամանքները չեն վերացել...»:

13. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2006թ. հունվարի 1-ը

53. 2005թ. սեպտեմբերի 22-ին Շրջանային դատարանը գործը դեռևս քննիչի մոտ եղած ժամանակ դարձյալ երկարացրել է դիմողի կալանքը մինչև 2006թ. հունվարի 1-ը:

54. 2005թ. սեպտեմբերի 22-ի որոշումը դիմողի կողմից բողոքարկվել է իր փաստաբանի միջոցով՝ 2005թ. սեպտեմբերի 23-ին:

55. 2005թ. դեկտեմբերի 8-ին Գերագույն դատարանը որոշել է անփոփոխ թողնել Շրջանային դատարանի 2005թ. սեպտեմբերի 22-ի որոշումը՝ նշելով, որ «[դիմողը] մեղադրվել է մի շարք հանցագործությունների կատարման համար, որոնց թվում են ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործություններ», և որ դիմողի կալանքը եղել է և շարունակում է մնալ օրինական և արդարացված:

14. 2005թ. նոյեմբերի 11-ի՝ գործը դատական քննության ուղարկելու մասին որոշումը

56. 2005թ. նոյեմբերի 11-ին դատախազն ավարտել է քննությունը և ուղարկել գործը դատական քննության:

57. 2005թ. դեկտեմբերի 5-ին Շրջանային դատարանը որոշում է կայացրել գործը նշանակել նախնական դատական քննության: Դատարանը մերժել է դիմողի միջնորդությունն իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ, և որոշել է, որ դիմողը պետք է շարունակի մնալ կալանքի տակ՝ հիմնվելով հիմնականում նախկինում նշված նույն պատճառաբանությունների վրա:

58. 2005թ. դեկտեմբերի 13-ին դիմողն իր փաստաբանի միջոցով բողոք է ներկայացրել Գերագույն դատարան՝ 2005թ. դեկտեմբերի 22-ի որոշման դեմ:

59. 2005թ. դեկտեմբերի 15-ին դատական նիստը հետաձգվել է մինչև 2005թ. դեկտեմբերի 22-ը՝ ամբաստանյալ Դ.Գ.Կ.-ի և նրա փաստաբանի բացակայության պատճառով:

60. 2005թ. դեկտեմբերի 22-ին դատական նիստը վերսկսվել է: Դատարանը որոշել է շարունակել գործի քննությունը 2006թ. հունվարի 12-ին, քանի որ վեց փաստաբաններն զբաղված են եղել այլ գործերով:

61. 2006թ. հունվարի 12-ին դատարանը որոշել է հետաձգել դատական նիստը մինչև 2006թ. հունվարի 23-ը՝ ամբաստանյալ Դ.Գ.Կ.-ի հիվանդության և բացակայության պատճառով:

62. 2006թ. հունվարի 23-ին նիստը կրկին հետաձգվել է ամբաստանյալ Դ.Գ.Կ.-ի, որոշ վկաների և մեկ փաստաբանի բացակայության պատճառով:

63. 2006թ. հունվարի 25-ին նշանակված նիստը հետաձգվել է դիմողի փաստաբանի հիվանդության պատճառով:

64. 2006թ. փետրվարի 1-ին նիստը վերսկսվել է, սակայն կրկին հետաձգվել է մինչև հաջորդ օրը փաստաբաններից մեկի շարունակել չկարողանալու պատճառով:

65. 2006թ. փետրվարի 3-ին նիստը վերսկսվել է: Նիստի ավարտին որոշվել է շարունակել այն 2006թ. փետրվարի 9-ին, քանի որ այդ երկու օրերի արանքում եղել են ինչ-որ պետական տոներ, իսկ փաստաբաններից մեկը, ինչպես նաև թարգմանիչներից մեկն զբաղված են եղել այլ գործերով:

66. 2006թ. փետրվարի 9-ի նիստը տեղի է ունեցել, ինչպես որ նախատեսվել էր: Դրա ավարտին դատարանը որոշել է գործի քննությունը շարունակել 2006թ. փետրվարի 14-ին:

67. 2006թ. փետրվարի 14-ին գործի քննությունը վերսկսվել է:

68. Հաջորդ նիստը տեղի է ունեցել 2006թ. փետրվարի 27-ին, քանի որ դիմողի փաստաբանը, թարգմանիչներից մեկը և դարձյալ փաստաբաններից մեկն զբաղված են եղել և ավելի վաղ չեն կարողացել ներկայանալ:

69. 2006թ. փետրվարի 27-ին նիստը տեղի է ունեցել՝ ինչպես որ նախատեսվել էր:

70. Նիստերը վերսկսվել են 2006թ. մարտի 3-ին և 6-ին:

71. 2006թ. մարտի 9-ին և 17-ին նշանակված նիստերը տեղի են ունեցել, քանի որ բացակայել է փաստաբաններից մեկը:

72. 2006թ. մարտի 22-ին Գերագույն դատարանն անփոփոխ է թողել 2005թ. դեկտեմբերի 5-ի որոշումը (տե՛ս վերը՝ կետ 58)՝ կրկին ուղղելով այն բոլոր մեղադրյալներին՝ առանց առանձին քննարկելու նրանցից յուրաքանչյուրին վերաբերող հանգամանքները:

73. Դատական նիստերը վերսկսվել են 2006թ. մարտի 21, 22 և 23-ին:

74. 2006թ. մարտի 27-ին կալանավայրի ղեկավարությունը դատարան չի բերել մեղադրյալ Ա.Ա.Գ.-ին, և դատարանն ստիպված դատական նիստը հետաձգել է մինչև 2006թ. ապրիլի 3-ը:

75. 2006թ. ապրիլի 3-ին և 6-ին նիստերը տեղի չեն ունեցել փաստաբաններից մեկի հիվանդության պատճառով:

76. 2006թ. ապրիլի 11, 12, 14 և 24-ին նիստերը տեղի չեն ունեցել մեղադրյալներից մեկի հիվանդության և թարգմանիչներից մեկի և փաստաբաններից երեքի բացակայության պատճառով:

77. Գործի քննությունը վերսկսվել է 2006թ. ապրիլի 26, 27 և 28-ին:

78. 2006թ. մայիսի 4-ին դատարանը չի կարողացել շարունակել նիստը փաստաբաններից մեկի հիվանդ լինելու պատճառով: Որոշվել է հետաձգել նիստը մինչև 2006թ. մայիսի 12-ը:

15. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2006թ. օգոստոսի 14-ը

79. 2006թ. մայիսի 12-ին Շրջանային դատարանը երկարացրել է դիմողի կալանքը ևս երեք ամսով մինչև 2006թ. օգոստոսի 14-ը: Դատարանը կրկին հիմնվել է նախորդ որոշումներում ներկայացված պատճառաբանությունների վրա:

80. Դատարանը չի կարողացել շարունակել գործի քննությունը թարգմանիչներից մեկի բացակայության պատճառով, քանի որ վերջինս զբաղված է եղել մեկ այլ գործով:

81. 2007թ. մայիսի 17-ին նիստը վերսկսվել է:

82. 2006թ. մայիսի 17-ին դիմողը բողոքարկել է 2006թ. մայիսի 12-ի որոշումը:

83. 2006թ. մայիսի 12-ի որոշումն անփոփոխ է թողնվել Գերագույն դատարանի 2006թ. հուլիսի 27-ի որոշմամբ՝ կրկին նշելով միևնույն պատճառաբանությունները:

16. Կալանքի ժամկետը երկարացումը մինչև 2006թ. նոյեմբերի 14-ը

84. 2006թ. հուլիսի 25-ին Շրջանային դատարանը որոշում է կայացրել դիմողի կալանքի ժամկետը երկարացնել մինչև 2006թ. նոյեմբերի 14-ը: Դատարանը կրկին նշել է միևնույն պատճառաբանությունները՝ ուղղելով որոշումը գործով մի շարք մեղադրյալների: Ի պատասխան դիմողի փաստարկների՝ կապված կալանքի վատթար պայմանների հետ, դատարանը նշել է, որ դիմողը չի ներկայացրել որևէ ապացույց այդ պայմանների վատթար լինելու վերաբերյալ:

85. 2006թ. հուլիսի 31-ին 2006թ. հուլիսի 25-ի որոշումը բողոքարկվել է դիմողի կողմից:

86. 2006թ. հոկտեմբերի 19-ին Գերագույն դատարանը մերժել է բողոքը: Դատարանը մերժել է նաև կալանքի վատթար պայմանների հետ կապված բողոքը՝ համարելով այն անհիմն:

17. Կալանքի ժամկետի երկարացումը մինչև 2006թ. դեկտեմբերի 14-ը

87. 2006թ. նոյեմբերի 7-ին Շրջանային դատարանը գործով մի շարք մեղադրյալների, այդ թվում՝ նաև դիմողին առնչվող իր որոշմամբ երկարացրել է դիմողի կալանքը՝ այս անգամ մինչև 2006թ. դեկտեմբերի 14-ը:

18. Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը և վերաքննիչ վարույթը

88. 2006թ. նոյեմբերի 14-ին դիմողը՝ ութ այլ մեղադրյալների հետ մեկտեղ, Շրջանային դատարանի կողմից մեղավոր է ճանաչվել ծանաչվել ծանրացնող հանգամանքներում կողոպուտ կատարելու, բանդիտիզմի և զենքի ապօրինի առուծախի, պահման և օգտագործման մեջ, և դատապարտվել է ազատազրկման 12 տարի և 6 ամիս ժամկետով: Արդյունքում՝ նրանք կողոպուտված ապրանքը վաճառել են տեղական խանութներում: Ապացույցները ներառել են Կենտրոնական Ռուսաստանի տարբեր

շրջաններից հավաքված իրեր, բանավոր կամ գրավոր ցուցմունքներ՝ տրված 40 վկաների և 9 տուժողների կողմից:

89. 2006թ. նոյեմբերի 14-ի դատավճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ այն բանից հետո, երբ Գերագույն դատարանն իր՝ 2007թ. հունիսի 21-ի որոշմամբ այն թողել է անփոփոխ: Դիմողը փաստարկներ է ներկայացրել իր կալանքի վատթար պայմանների մասին, սակայն դատարանը մերժել է դրանք՝ համարելով անհիմն:

В. Դիմողի կալանքի պայմանները IZ-33/1 կալանավայրում

90. 2004թ. փետրվարի 26-ից դիմողը գտնվել է կալանքի տակ:

91. Այդ օրից մինչև 2004թ. մարտի 4-ը դիմողը կալանքի տակ է գտնվել Ներքին գործերի նախարարության ժամանակավոր կալանքի վաղաժամի քաղաքի վարչության՝ մասնաճյուղում:

92. 2004թ. մարտի 4-ից 2007թ. օգոստոսի 31-ը նա պահվել է նախնական կալանքի տակ IZ-33/1 կալանավայրում:

93. 2007թ. օգոստոսի 31-ից նա պահվել է IK-4 ուղղիչ հիմնարկում:

1. Դիմողի փաստարկները IZ-33/1-ում կալանքի պայմանների վերաբերյալ

94. Դիմողը հայտարարել է, որ ինքը պահվել է թիվ 39, 19, 55, 36 և 32 բանտախցերում: Թիվ 39 բանտախուցն ունեցել է 32 քառ. մետր տարածություն, 24 մահճակալ, 35-40 բանտարկյալ՝ ամբողջ ժամանակ: Թիվ 19 բանտախուցն ունեցել է 24 քառ. մետր տարածություն, 30 մահճակալ, 15-17 բանտարկյալ: Թիվ 55 բանտախուցն ունեցել է 56 քառակուսի մետր տարածություն, 35 մահճակալ, 32-62 կալանավոր: Թիվ 36 բանտախուցն ունեցել է 48 քառակուսի մետր տարածություն, 35 մահճակալ և 35-40 կալանավոր: Թիվ 32 բանտախուցն ունեցել է 48 քառակուսի մետր, 30 մահճակալ և 30-ից ոչ ավելի կալանավոր:

95. Բոլոր բանտախցերում զուգարանները տեղավորված են եղել ճաշելու համար նախատեսված սեղանի կողքին և եղել են շատ կեղտոտ: Չի եղել ոչ մի զուգարանային պարագա, ինչպես, օրինակ, զուգարանի թուղթ, ատամի մածուկ, ատամի խոզանակ կամ օժառ: Դրանցից ոչ մեկը չի տրամադրվել կալանավայրի տնօրինության կողմից: Չի եղել օդափոխիչ սարք, իսկ կալանավորներից շատերը եղել են ծխողներ: Բանտախցերում օդը եղել է շատ խոնավ: Բանտախցերը լեցուն են եղել մկներով, տիզերով և միջատներով: Չի եղել բնական լուսավորություն, որի պատճառով անհնարին է եղել կարդալ կամ գրել: Յուրաքանչյուր բանտախցի օրական տրամադրվել է մեկ դույլ տաք ջուր: Չնայած և եղել շաբաթը մեկ անգամ ընդունել 15 րոպե տևողությամբ ցնցուղ: Կալանավորները չեն ունեցել մաքուր ջուր խմելու հնարավորություն. խմել են կոյուղաջուր: Բանտախցերը չեն մաքրվել: Զբոսանքներն իրականացվել են սահմանափակ տարածքում, որը գրեթե ամբողջությամբ ծածկված եղել է ծածկապատ:

2. Կառավարության դիրքորոշումը IZ-33/1-ում կալանքի պայմանների վերաբերյալ

96. Կառավարությունը մեկնաբանություն է ներկայացրել միայն 2004թ. դեկտեմբերի 15-ից սկսվող ժամանակահատվածի առթիվ:

97. Սկսած այդ օրվանից մինչև 2007թ. օգոստոսի 31-ը դիմողը կալանքի տակ է գտնվել թիվ 55 կալանավայրում, որն ունեցել է 46.68 քառակուսի մետր տարածություն, 16 մահճակալ: Կառավարությունը ներկայացրել է 2008թ. մարտի 19-ի մի փաստաթուղթ, որում կալանավայրի տնօրենը նշել է, որ իր ավագ աշխատողներից մեկի հավաստմամբ տվյալ ժամանակահատվածում բանտախցում չմացել է 12-16 կալանավոր: Միևնույն ժամանակ, այն ընդունել է, որ բանտախուցը եղել է ինչ-որ չափով «մարդաշատ»:

98. Դիմողն ունեցել է առանձին քնելու տեղ և անկողին: Թիվ 55 բանտախուցը ունեցել է երկու ապակեպատ պատուհան, որոնցից ներս է թափանցել բնական լույս: Համաձայն Կառավարության՝ բանտախցում զուգարանն առանձնացված է եղել մնացած տարածքից, կանոնավոր կերպով եղել է ջուր և ջեռուցում: Դիմողը սնվել է օրը երեք անգամ և ունեցել է օրական մեկ կամ երկու ժամ զբոսնելու հնարավորություն:

99. 2008թ. մարտի 27-ի նամակում՝ ուղղված Դատարանին, Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայության վաղաժամի շրջանային վարչությունը հայտարարել է, որ դիմողի կալանքի ընթացքում IZ-33/1 կալանավայրը եղել է մարդաշատ, սակայն պնդել է, որ նման մարդաշատությունը եղել է աննշան, և առաջարկել է վճարել դիմողին 4,085 ռուսական ռուբլի (RUB) փոխհատուցում կրած վնասների դիմաց:

II. Համապատասխան ներպետական օրենսդրություն

A. Նախնական կալանքի հիմնարկներում ռեժիմի կանոնները (հաստատված Արդարադատության նախարարության՝ 2000թ. մայիսի 12-ի թիվ 148 որոշմամբ)

100. 42-րդ Կանոնը նախատեսում է, որ կալանքի տակ գտնվող բոլոր կասկածյալները և մեղադրյալները, այլ պարագաների թվում, պետք է ունենան. անկողին, այդ թվում՝ մեկ ներքնակ,

սպիտակեղեն, բարձ և մեկ վերմակ, մեկ ծածկոց, ներառյալ երկու բարձերես; սրբիչ, սպասք, ներառյալ՝ ափսեմ, բաժակը և գդալը, սեզոնային հագուստ (եթե կալանավորը չունի իր սեփականը):

101. 44-րդ կանոնը նախատեսում է, որ նախնական կալանքի հիմնարկում բանտախցերն ունեն, այլնի թվում, նաև սեղան և կալանավորների թվին համապատասխան մի քանի նստատեղով նստարան, հիգիենայի պարագաներ, կոյուղաջուր և լամպեր, որոնք կապահովեն օրվա և գիշերվա համապատասխան լուսավորությունը:

102. 46-րդ կանոնը նախատեսում է, որ կալանավորները սնվում են օրը երեք անգամ՝ Ռուսաստանի կառավարության կողմից սահմանված նորմաներին համապատասխան:

103. 47-րդ կանոնը նախատեսում է, որ կալանավորները պետք է օգտվեն ցնցուղից առնվազն շաբաթը մեկ անգամ՝ նվազագույնը 15 րոպե տևողությամբ: Նրանք պետք է ցնցուղից հետո ունենան թարմ սպիտակեղեն:

B. 2005թ. հունվարի 31-ի՝ Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայության թիվ 7 կարգը

104. 2005թ. հունվարի 31-ի՝ Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայության թիվ 7 կարգը կապված է «Նախնական կալանքի հիմնարկ 2006» ծրագրի իրագործման հետ:

105. Ծրագիրը նպատակ ունի բարելավելու նախնական կալանքի հիմնարկների վիճակն այնպես, որպեսզի ապահովվի դրանց համապատասխանությունը Ռուսաստանի օրենսդրության պահանջներին: Այն հստակորեն ընդունում է նախնական կալանքի հիմնարկներում մարդաշատության խնդիրը և ուղիներ է փնտրում նվազեցնելու և կայունացնելու կալանավորների թիվը՝ տվյալ խնդիրը լուծելու նպատակով:

106. Ծրագիրը, այլնի թվում, մատնանշում է IZ-33/1 նախնական կալանքի հիմնարկը: Ծրագիրը հատկապես հաստատում է, որ 2004թ. հուլիսի 1-ին կալանավայրն ունեցել է 507 կալանավոր ընդունելու հնարավորություն, սակայն այնտեղ գտնվել է 1,009 կալանավոր:

C. Կալանքը քրեական գործի քննության ընթացքում

107. Սկսած 2002թ. հուլիսի 1-ից քրեական գործերը քննվել են Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգրքին համապատասխան (2001թ. դեկտեմբերի 18-ի թիվ 174-FZ օրենքը):

108. Խափանման միջոցները ներառել են հետևյալները. ստորագործություն բացակայելու մասին, երաշխավորությունը, տուգանքը և կալանքը (հոդված 98): Անհրաժեշտության դեպքում կասկածյալի կամ մեղադրյալի վրա կարող է դրվել ներկայանալու պարտավորություն (հոդված 112):

109. Խափանման միջոց ընտրելիս իրավասու իշխանությունը պետք է որոշի, թե արդյոք առկա են «բավարար հիմքեր կարծելու», որ կասկածյալը կդիմի փախուստի նախնական քննության կամ դատական քննության ընթացքում, կրկին կկատարի հանցագործություն կամ կխոչընդոտի գործով ճշմարտության բացահայտմանը (հոդված 97): Պետք է նաև հաշվի առնել մեղադրանքի ծանրությունը, կասկածյալի վերաբերյալ տեղեկությունը, նրա մասնագիտությունը, տարիքը, առողջական վիճակը, ընտանեկան դրությունը և այլ հանգամանքներ (հոդված 99):

110. Կալանքի մասին որոշումը կարող է կայացվել դատարանի կողմից, եթե տվյալ հանցագործության համար նախատեսված է առնվազն երկու տարի ժամկետով ազատազրկում, հիմնավորվել է, որ պակաս խիստ խափանման միջոց չի կարող կիրառվել (108 հոդվածի 1-ին կետ):

111. Ձերբակալվելուց հետո կասկածյալը վերցվում է կալանքի տակ «նախնական քննության ընթացքում»: Կալանքի առավելագույն թույլատրելի տևողությունն է երկու ամիսը, սակայն այդ ժամկետը կարող է երկարացվել մինչև 18 ամիս «հատուկ հանգամանքներում» (109 հոդվածի կետեր 1-3): Կալանքի տևողությունը «նախնական քննության ընթացքում» հաշվվում է մինչև այն օրը, երբ դատախազը գործն ուղարկում է դատական քննության (109 հոդվածի կետ 9):

112. Սկսած այն օրվանից, երբ դատախազը գործն ուղարկում է դատական քննության, ամբաստանյալը գտնվում է «դատական քննության ընթացքում» կալանքի տակ: «Դատական քննության ընթացքում կալանքի» տևողությունը հաշվվում է մինչև այն օրը, երբ կայացվում է դատավճիռը: Այն սովորաբար չի կարող լինել վեց ամսից ավելի, սակայն, եթե գործն առնչվում է ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործություններին, դատարանը կարող է թույլատրել մեկ կամ մի քանի երկարացում՝ յուրաքանչյուր անգամ երեք ամսից ոչ ավելի ժամկետով (255 հոդվածի 2 և 3 կետեր):

113. Կալանքի մասին դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել վերադաս դատարան երեք օրվա ընթացքում: Վերաքննիչ դատարանը պետք է որոշում կայացնի բողոքն ստանալու օրվանից երեք օրվա ընթացքում (108 հոդվածի կետ 10):

114. Օրենսգրքի 237-րդ հոդվածի հիմքով դատավորը կարող է գործը վերադարձնել դատախազին թերությունները շտկելու նպատակով՝ այն դեպքում, եթե դատավորը հայտնաբերել է լուրջ թերություններ մեղադրական եզրակացություն կամ դրա պատճենը չի ուղարկվել մեղադրյալին: Դատավորը պետք է պահանջի, որպեսզի դատախազը որոշումը կատարի հինգ օրվա ընթացքում (237 հոդված կետ 2), և պետք է նաև ընտրի մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոցը (237 հոդվածի կետ 3): 2008թ. դեկտեմբերի 2-ի թիվ 226-FZ դաշնային օրենքի համաձայն 237-րդ հոդվածը ենթարկվել է փոփոխութ-

յան այն իմաստով, որ անհրաժեշտության դեպքում դատավորը կարող է երկարացնել մեղադրյալի կալանքի ժամկետը՝ օրենսգրքի 109-րդ հոդվածում նշված ժամկետներին համապատասխան:

III. Եվրոպայի խորհրդի համապատասխան փաստաթղթեր

115. Խոշտանգումների և անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի կանխման մասին Եվրոպական հանձնաժողովի ընդհանուր հաշվետվությունների համապատասխան հատվածների համաձայն՝

Չատվածներ 2-րդ Ընդհանուր հաշվետվությունից (CPT/Inf (92)3)

«46. Մարդաշատությունը CPT կարգադրության հիմնական հարցադրումն է: Կալանավայրում բոլոր ծառայությունները և գործընթացները տիպորեն կխոչընդոտվեն, եթե կալանավայրում մնա ավելի շատ կալանավոր, քան նախատեսված է. այդ դեպքում կալանավայրում կյանքի մակարդակը համապատասխանաբար կնվազի: Ավելին, կալանավայրում կամ դրա մի մասում մարդաշատության մակարդակը կարող է լինել այնպիսին, որ ինքնին հանգեցնի ֆիզիկական տեսանկյունից անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող հետևանքների:

47. Տարբեր գործընթացների բավարար ծրագիրը (աշխատանք, կրթություն, սպորտ և այլն) խիստ կարևորություն ունի բանտախցում փակված անձանց համար, անկախ նրանից, թե ինչ նյութական պայմաններ կարող են լինել բանտախցում: CPT գտնում է, որ պետք է ապահովել, որպեսզի կալանավորները հնարավորություն ունենան անցկացնելու խելամիտ ժամանակ (օրական 8 կամ ավելի ժամ) իրենց բանտախցերից դուրս՝ ներգրավվելով տարբեր բնույթի գործունեության մեջ:

48. Զբոսանքներին պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել: Պահանջը, որ կալանավորները պետք է ունենան ամենօրյա առնվազն մեկ ժամ բացօթյա զբոսների հնարավորություն, ներկայացվում է որպես հիմնավոր երաշխիք... Ակնհայտ է նաև այն, որ զբոսանքի համար նախատեսված տարածքը պետք է լինի ողջամիտ չափերի:

49. Զուգարանից օգտվելու հնարավորությունը և հիգիենայի նորմերի պահպանումը մարդու շրջապատի ամենաառաջնային բաղադրիչներն են:

50. CPT ավելացնում է, որ հատկապես մտահոգվում է, երբ հանդիպում է մարդաշատության, խղճուկ գործընթացների և զուգարանից, լվացվելու հարմարանքներից օգտվելու ոչ պատշաճ պայմանների համակցություն միևնույն հիմնարկի ներքո: Նման պայմանների ընդհանուր ազդեցությունը կարող է խիստ վատ ազդեցություն ունենալ կալանավորների վրա:

51. Շատ կարևոր է նաև կալանավորների համար պահպանել ողջամիտ կապ արտաքին աշխարհի հետ: Առավել կարևոր է, որպեսզի կալանավորը միջոցներ ունենա կապ պահպանելու, շփվելու իր ընտանիքի և մոտ ընկերների հետ: Ուղղորդող սկզբունք պետք է լինի արտաքին աշխարհի հետ կապի ապահովումը. նման կապի ցանկացած սահմանափակում կարող է հիմնավորվել միայն անվտանգության ակնհայտ բնույթի նկատառումներով կամ կարող են լինել համապատասխան միջոցների հետ կապված պատճառներ...»:

Չատվածներ 7-րդ Ընդհանուր հաշվետվությունից [CPT/Inf (97)10]

«13. Ինչպես նշել է CPT իր 2-րդ Ընդհանուր հաշվետվությունում, կալանավայրի մարդաշատությունը Չանձնաժողովի հանձնարարության անմիջական խնդիրն է (cf. CPT/Inf (92)3, կետ 46): Մարդաշատ կալանավայրը հանգեցնում է նրան, որ ներսում լինում են հակասանիտարական պայմաններ, առանձնաառաջ անհնարիություն (նույնիսկ սանիտարական միջոցներից օգտվելիս), բանտախցից դուրս գործընթացների նվազումը, անձնակազմին և կալանավայրի հնարավորություններին չհամապատասխանող պահանջներ, առողջապահական ծառայությունների ծանրաբեռնվածություն, աճող լարվածություն հետևաբար՝ նաև և ագրեսիայի աճ կալանավորների և կալանավորների ու կալանավայրի անձնակազմի միջև: Եվ դեռ այս ցանկը հեռու է սպառնիչ լինելուց:

CPT բազմիցս հանգել է այն եզրակացությանը, որ մարդաշատության վատ հետևանքը կարող է հանգեցնել անմարդկային և արժանապատվությունը նվաստացնող հետևանքների կալանքի ընթացքում ...»:

Չատվածներ 11-րդ Ընդհանուր հաշվետվությունից [CPT. Inf (2001)16]

«28. Կալանավայրի մարդաշատության խնդիրը շարունակում է վնասել պենիտենցիար համակարգերին Եվրոպայով մեկ, և լրջորեն խոչընդոտում է կալանքի պայմանները բարելավելու փորձերը: Կալանավայրերի մարդաշատության բացասական ազդեցությունն արդեն իսկ մատնանշվել է նախորդ Ընդհանուր հաշվետվություններում:

29. CPT այցելած մի շարք երկրներում, մասնավորապես, Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայում, բանտախուցը հաճախ բաղկացած է ընդհանուր սենյակի լայն տարածքից, որն ունի բոլոր հարմարությունները կամ դրանց մի մասը, որոնք կալանավորների կողմից օգտագործվում են ամեն օր: Այդպիսիք են քնելու և ապրելու հատվածը, ինչպես նաև սանիտարական հարմարությունները: CPT առարկություններ ունի նման տարածքի կառուցվածքի բուն սկզբունքի դեմ փակ կալանավայրերում, և այդ առարկություններն առավել խիստ են դառնում, երբ , ինչպես հաճախ լինում է, դիտարկվող

սենյակներում կալանավորները պահվում են չափազանց լարված և առողջության համար վնասակար պայմաններում ... Մեծ ընդհանուր սենյակներն անխուսափելիորեն հանգեցնում են առանձնանալու անհնարինությանը... Այս բոլոր խնդիրներն ավելի են սրվում, երբ կալանավորների թիվն անցնում է ողջամիտ սահմաններից. նաև նման իրավիճակում այնպիսի կոմունալ հարմարությունների ծանրաբեռնվածությունը, ինչպիսիք են լվացարանը կամ զուգարանը, և անբավարար օդափոխությունն այդքան շատ կալանավորների համար՝ հաճախ հանգեցնում է տխուր հետևանքների:

30. CPT հաճախ հանդիպում է այնպիսի առարկաների, ինչպիսիք են մետաղյա դռները, տախտակները կամ բանտախցի պատուհաններին հարմարեցված մետաղյա ծածկոցները, որոնք թույլ չեն տալիս, որպեսզի կալանավորներն ունենան բնական լուսավորություն և արգելափակում են մաքուր օդի մուտքը: Սա նախնական կալանքի հիմնարկներում սովորական երևույթ է: CPT լիովին ընդունում է, որ անվտանգության հատուկ միջոցները, որոնց նպատակն է բացառելու գաղտնի համաձայնությունների և/կամ քրեական գործունեության ռիսկը, կարող են պահանջվել որոշ կալանավորների դեպքում... Նույնիսկ այն դեպքում, երբ պահանջվում են նման միջոցներ, դրանք չպետք է զրկեն կալանավորներին բնական լուսավորությունից և մաքուր օդից: Վերջինները կյանքի հիմնարար տարրերն են, որոնք պետք է ունենա յուրաքանչյուր կալանավոր...»:

Իրավունքի հարցեր

I. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վիճարկվող խախտում

116. Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո դիմողը բողոքել է, որ IZ-33/1 կալանավայրում իր կալանքի պայմանները եղել են խիստ վատթար: 3-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Ընդունելիություն

117. Կառավարությունն առարկել է առ այն, որ այն փաստի լույսի ներքո, որ դիմողը զանգատը ներկայացրել է 2005թ. հունիսի 27-ին, Դատարանը կարող է քննել միայն մինչ այդ օրը վեց ամիս առաջվա կալանքի պայմաններին վերաբերող դեպքերը, այն է՝ սկսած 2007թ. դեկտեմբերի 27-ից: Համապատասխանաբար, այն մեկնաբանություններ են ներկայացրել միայն 2004թ. դեկտեմբերի 27-ից 2007թ. օգոստոսի 31-ն ընկած ժամանակահատվածի առնչությամբ:

118. Ապա Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողը չի սպառել հնարավոր ներպետական միջոցները: Ըստ նրա՝ նա կարող էր դիմել ազգային դատարաններին իր կալանքի պայմաններից բխող ոչ նյութական վնասի հատուցման հայցով:

119. Դիմողը չի համաձայնել այդ հայտարարությանը և պնդել է իր պահանջները:

120. Ինչ վերաբերում է իր *ratione temporis* իրավասությանը քննելու գերծին առնչվող դեպքերը՝ Դատարանը նշում է, որ 2004թ. մարտի 4-ից 2004թ. օգոստոսի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում IZ-33/1 կալանավայրում դիմողի կալանքի առթիվ բողոքն առնչվում է չընդհատվող դեպքերի մի ամբողջության, որոնք տեղի են ունեցել մինչև նույն կալանավայրում 3 տարի 5 ամիս և 28 օրից ավելի, և այն, այդ իսկ պատճառով, լիովին իր իրավասության տակ է գտնվում (տես, օրինակ, Կովալն ընդդեմ Ուկրաինայի (dec.) թիվ 65550/01, 2004թ. մարտի 30): Համապատասխանաբար, Կառավարության փաստարկը վեցամսյա կանոնի կիրառման վերաբերյալ՝ ենթակա է մերժման:

121. Ինչ վերաբերում է Կառավարության հայտարարությանն առ այն, որ դիմողը չի սպառել ներպետական միջոցները, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը բավարար հստակությամբ չի նշել գործողության այն տեսակը, որն իրենց տեսանկյունից կարող էր լինել արդյունավետ միջոց, այն չի ներկայացրել նաև հետագա տեղեկատվություն առ այն, թե ինչպես նման գործողությունը կարող էր կանխել վիճարկվող խախտումը կամ դրա շարունակությունը կամ տրամադրեր դիմողին բավարար փոխհատուցում: Եթե նույնիսկ դիմողը, ով տվյալ ժամանակահատվածում դեռ պահվել է կալանքի տակ, հաջողության հասներ, պարզ չէ, թե ինչպես վնասների վերաբերյալ բողոքների հիման վրա կարող էին նրան տրամադրել անհապաղ և արդյունավետ փոխհատուցում: Նման ապացույցի բացակայության պայմաններում և հաշվի առնելով վերը նշված սկզբունքները՝ Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը չի հիմնավորել իր բողոքն առ այն, որ դիմողի կողմից չսպառված ներպետական միջոցը կամ միջոցներն իրոք արդյունավետ էին (այլևի շարքում, տես՝ Քրանզն ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 6214/02, կետ 23, 2004թ. փետրվարի 17 և Սկավինսկան ընդդեմ Լեհաստանի (dec.), թիվ 42096/98, 2003թ. մարտի 4): Վերը նշված պատճառաբանություններով Դատարանը գտնում է, որ զանգատի այս հատվածը չի կարող մերժվել ներպետական միջոցները սպառված չլինելու հիմքով (տես՝ նաև՝ Պոպովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 26853/04, կետեր 204-206, 2006թ. հուլիսի 13, Սամեդովան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 7064/05, կետեր 55-58, 2006թ. հունիսի 1 և Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի (dec.), թիվ 47095/99, ECHR 2001-XI (հատվածներ)):

122. Կողմերի դիրքորոշումներից ելնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի զանգատները բխում են Կոնվենցիայի ներքո փաստի և իրավունքի լուրջ հարցերից, որոնց պարզումը պահանջում է դեպքերի քննություն: Դատարանը եզրակացնում է, որ այս զանգատներն ակնհայտորեն անհիմն չեն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ներքո: Դրանք անընդունելի հայտարարելու որևէ այլ հիմք չի հաստատվել:

B. Հիմնական փաստարկները

123. Կառավարությունը արտահայտել է այն միտքը, որ ուղղիչ հիմնարկը և հատկապես՝ թիվ 55 բանտախուցը, որում դիմողը պահվել է 2004թ. դեկտեմբերի 15-ից 2007թ. օգոստոսի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում, եղել է «ինչ-որ չափով» մարդաշատ, սակայն առարկել է առ այն, թե կալանքի պայմանները խախտել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը: Այն նաև հիմնվել են այն փաստի վրա, որ կալանքի պայմանների առթիվ դիմողի բողոքները մերժվել են ազգային դատարանների կողմից անհիմն լինելու պատճառաբանությամբ (տես՝ կետեր 84,86 և 89):

124. Դիմողը չի համաձայնել այդ դիրքորոշմանը և պնդել է իր բողոքները: Նա գտել է, որ Կառավարության կողմից ներկայացված տվյալները և նշումները եղել են ոչ հստակ և ոչ լիարժեք:

125. Կողմերը համաձայնության չեն եկել նաև IZ/33-1 կալանավայրում դիմողի կալանքի հատուկ պայմանների կապակցությամբ: Այդուհանդերձ, կարիք չկա Դատարանի համար պարզելու, յուրաքանչյուր բողոքի ճշմարտացիությունը, քանի որ այն իր տրամադրության տակ ունի բավարար փաստական ապացույցներ, որոնցով հաստատվում են IZ-33/1 կալանավայրում չափազանց մարդաշատության առթիվ դիմողի բողոքները, և դա ինքնին բավարար է եզրակացնելու, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածն իրոք խախտվել է:

126. Դատարանը նշում է, որ իր նախորդ երկու գործերում քննել է IZ-33/1 նախնական կալանքի ուղղիչ հիմնարկում կալանքի պայմանները և երկու դեպքերում էլ գտել է, որ դրանք չեն համապատասխանում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պայմաններին չափից ավելի մարդաշատ լինելու իմաստով: Մամեդովան ընդդեմ Ռուսաստանի գործով (թիվ 7064/05, կետեր 61-69, 2006թ. հունիսի 1), բողոքները վերաբերել են 2004թ. հուլիսի 23-ից 2005թ. մայիսի 19-ն ընկած ժամանակահատվածին, մինչդեռ Սուխանովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով (թիվ 63955/00, կետեր 20-34, 2008թ. մարտի 27) դիմողի հայտարարությունները վերաբերել են 2000թ. հունվարի 8-ից օգոստոսի 2-ն ընկած ժամանակահատվածին: IZ- 33/1 կալանավայրում նման տխուր իրավիճակը կարող է կանխատեսվել նաև 2005թ. հունվարի 31-ի՝ Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայության թիվ 7 որոշումից (տես՝ կետեր 104-106), որը հստակորեն ընդունում է, որ 2004թ. հուլիսի 1-ին կալանավայրն ունեցել է 507 կալանավոր ընդունելու հնարավորություն, բայց իրականում այդտեղ գտնվել է 1,009 կալանավոր:

127. Հավի առնելով վերը նշվածը և կողմերի նեկայացրած ապացույցները, մասնավորապես՝ Դատավճիռների կատարման դաշնային ծառայության Վլադիմիրի շրջանային վարչության պետի կողմից 2008թ. մարտի 27-ի իր նամակում ներկայացված դիտարկումները՝ Դատարանը գտնում է, որ գործի նյութերը պարունակում են բավարար տեղեկատվություն առ այն, որ դիտարկվող կալանավայրը եղել է չափից ավելի մարդաշատ դիմողի կալանքի ընթացքում: Այս առթիվ Դատարանը չի կարող բավարար չափով վերջնական համարել կալանավայրի վարչակազմի կողմից ներկայացված՝ 2008թ. մարտի 19-ի տեղեկատվությունը, քանի որ այն չի պարունակում որևէ հղում կալանավայրի բնօրինակ փաստաթղթերին և ակնհայտորեն հիմնված է անձնական հիշողությունների վրա, այլ ոչ թե որևէ օբյեկտիվ տվյալի վրա (տես՝ Իզոր Իվանովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 34000/02, կետ 34, 2007թ. հունիսի 7 և Բելաշևն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 28617.03, կետ 52, 2007թ. նոյեմբերի 13): Ավելին, այս գործին չառնչվող է համարվում Կառավարության հղումն ազգային դատարանների եզրակացությանը՝ կալանքի և դատական քննության ընթացքում (տես՝ կետեր 84,86 և 89), քանի որ ազգային դատարաններն այդ քննության ընթացքում իրավասու չեն եղել անելու փաստացի հետևություններ, և պարզ չէ, թե նրանք առնվազն փորձել են հանգելու նման եզրակացությունների:

128. Դատարանը վերջերս գտել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում կալանավորին անհատական տարածք չտրամադրելը (տես՝ Խուդոյրովան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 6847/02, կետ 104, ECHR 2005-X (հատվածներ), Լաբզովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 62208/00, կետ 44, 2005թ. հունիսի 16, Նովոսելովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 66460/01, կետ 41, 2005թ. հունիսի 2, Մայզիթն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 63378/00, կետ 39, 2005թ. հունվարի 20, Կալաշնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 47095/99, կետ 97, ECHR 2002-VII և Փիրսն ընդդեմ Յունաստանի, թիվ 28524/95, կետ 69, ECHR 2001-III):

129. Հավի առնելով իր նախադեպային որոշումները՝ կողմերի ներկայացրած առարկությունների և նյութերի կապակցությամբ՝ Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստ կամ փաստարկ, որով հնարավոր կլիներ համոզել Դատարանին տվյալ գործով հանգելու այլ եզրակացության: Չնայած որ տվյալ գործով չկա նշում առ այն, որ առկա էր դիմողին նվաստացնելու ուղղակի դիտավորություն, Դատարանը գտնում է, որ փաստը, որ դիմողի բանտախուցը՝ կախված կալանավորների հստակ թվից, ունեցել է 1 մետրից պակաս տարածք, և որ դիմողը պահվել է նման պայմաններում 3 տարի, 5 ամիս և 28 օր, ինքնին բավարար էր պատճառելու

տառապանք կամ կրել կալանքի հետ կապված անխուսափելի տանջանքները գերազանցելու ողջ ծանրությունը և կարող էր առաջացնել նրա մեջ վախի, անհանգստության զգացում և նվաստացնել նրա արժանապատվությունը:

130. Այդ իսկ պատճառով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում, որի առթիվ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանքը եղել է անմարդկային և նվաստացուցիչ այդ դրույթի իմաստով:

II. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում

131. Դիմողը բողոքել է, որ 2005թ. փետրվարի 6-ից մարտի 28-ը տևած իր կալանքը եղել է անօրինական: Նա հիմնվել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի վրա, համաձայն որի՝

«Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկվել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

(c) անձի օրինական ձերբակալումը կամ կալանավորումը՝ իրավասու օրինական իշխանության մոտ քերելու հիմնավոր կասկածով, որ անձը կատարել է հանցագործություն, կամ երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ դա անելուց հետո փախուստի դիմելը կանխելու նպատակով...»:

132. Կառավարությունն առարկել է դրա դեմ և հայտարարել, որ դիմողի կալանքի ողջ ընթացքը տեղի է ունեցել իրավասու դատարանի որոշումներով:

133. Դիմողը պնդել է իր բողոքները:

A. Ընդունելիությունը

134. Դատարանը նկատում է, որ այս դիմումն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Նա նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

B. Հիմնական փաստարկեր

1. Ընդհանուր սկզբունքներ

135. Դատարանը կրկնում է, որ «օրինական» և «օրենքով նախատեսված ընթացակարգին համապատասխան» հասկացությունները 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում ըստ էության հղում են կատարում ներպետական օրենսդրությանը և նախատեսում են նյութական և դատավարական կանոններին համապատասխանեցնելու պարտավորություն: Ներպետական իշխանությունների և հատկապես դատարանների համար առաջնային է ներպետական օրենսդրության, հատկապես՝ դատավարական բնույթի կանոնների մեկնաբանումը, և Դատարանը չի կատարի իր սեփական մեկնաբանությունը: Այդուհանդերձ, քանի որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ներքո ներպետական օրենսդրությանը չհետևելն առաջացնում է Կոնվենցիայի խախտում, հետևաբար՝ Դատարանը կարող է և պետք է իրականացնի որոշակի իրավասություն՝ ստուգելու արդյոք տվյալ օրենքը կիրառվել է, թե՛ ոչ (տես՝ Տոշևն ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 56308/00, կետ 58, 2006թ. օգոստոսի 10):

2. Դատարանի ստուգման սահմանները

136. Անվիճելի է, որ դիմողի կալանքը նախնական քննության ընթացքում և դատական քննության ընթացքում՝ 2004թ. փետրվարի 26-ից 2005թ. փետրվարի 6-ը և 2005թ. մարտի 28-ից 2006թ. նոյեմբերի 14-ը, եղել է անընդհատ և օրինական՝ ներպետական օրենսդրությանը համապատասխան: Համապատասխանաբար, Դատարանը միայն քննելու է դիմողի կալանքի օրինականությունը 2005թ. փետրվարի 6-ից մարտի 28-ը:

3. Դատարանի ուսումնասիրությունները

137. Դատարանը նկատում է, որ 2005թ. փետրվարի 6-ից մարտի 28-ն ընկած ժամանակահատվածում դիմողի կալանքի երկարացումը նախնական քննության ընթացքում տեղի է ունեցել Շրջանային դատարանի 2005թ. հունվարի 27-ի որոշմամբ, որով դատարանը մերժել է քննել գործի հանգամանքները (տես՝ կետ 31) և վերադարձրել է գործը դատախազին լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու նպատակով:

138. Դատարանը նկատում է, որ դիմողին կալանքի տակ պահելու մասին որոշում կայացնելիս Շրջանային դատարանը հիմնվել է Քրեական դատավարության օրենսգրքի 237-րդ հոդվածի վրա, սակայն չի որոշակիացրել, թե արդյոք այս կալանքը կարող էր նախատեսվել օրենսգրքի 109-րդ հոդվածով («կալանք նախնական քննության ընթացքում») և/կամ՝ օրենսգրքի 255-րդ հոդվածով («կալանք դատական քննության ընթացքում»): Այն չի նախատեսել նաև որևէ ժամկետ՝ կապված

երկարացման հետ: Այս առումով, Դատարանը նկատում է, որ օրենսգրքի 237-րդ հոդվածը, որի վրա հիմնվել է Շրջանային դատարանը, պահանջել է, որպեսզի գործի նյութերը դատավորից ստանալուց հետո դատախազը դրանում նշված հրահանգները կատարի 5 օրվա ընթացքում: Այս պահանջը ոչ նշվել է Շրջանային դատարանի կողմից իր որոշման մեջ, ոչ էլ պահպանվել է դատախազի կողմից՝ գործով փաստերի համաձայն:

139. Դատարանի կարծիքով, դատախազին գործը վերադարձնելուց հետո կալանքի օրինական հիմքերին առնչվող բավական հստակ կանոնների բացակայությունը լրջորեն խախտել է դիմողի կալանքի «օրինականությունը»: Դիմողը դրվել է անորոշ դրության մեջ՝ կապված իր շարունակվող կալանքի օրինական հիմքերի և հստակ տևողության հետ:

140. Այս ամենի լույսի ներքո Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ 2005թ. փետրվարի 6-ից մարտի 28-ը տևած կալանքի առնչությամբ (տես՝ Շտեյնը ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 23691/06, կետեր 89-96, 2009թ. հունիսի 18):

III. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի վիճարկվող խախտում

141. Դիմողը բողոքել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիմքով, որ իր կալանքը տևել է չափից ավել երկար, ինչը չի ունեցել բավարար հիմնավորում՝ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն:

«Յուրաքանչյուր ոք, որ ձերբակալվել կամ կալանավորվել է այս հոդվածի 1(c) կետում նշված դրույթներին համապատասխան, պետք է ... ունենա դատական քննության իրավունք ողջամիտ ժամկետում կամ ազատ արձակվի մինչ դատական քննությունը: Ազատ արձակվելը կարող է տեղի ունենալ դատարան ներկայանալու պայմանով»:

A. Ընդունելիությունը

142. Դատարանը նկատում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Ապա այն նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

B. Հիմնական փաստարկները

1. Կողմերի դիրքորոշումները

143. Կառավարությունը հայտարարել է, որ դիմողի կալանքի կապակցությամբ կայացված որոշումները եղել են հիմնավոր: Նրա դեմ գործը եղել է հատկապես բարդ, ներառել է 10 հոգուց բաղկացած կազմակերպված խմբի կամ բանդայի կողմից քրեական գործունեության մի քանի դեպքեր, որոնք (դիմողի հանցակիցները) հանցավոր գործունեություն են իրականացրել Ռուսաստանի տարբեր շրջաններում: Մի քանի գործեր միացնելու որոշումը եղել է արդարացված քննության հնարավոր բարդացումից խուսափելու տեսակետից: Գործով քննությունը ներառել է 40 վկաների և 5 տուժողների և հանգեցրել է գործով 15-ից ավելի հատորների կազմմանը: Ավելին, առկա է եղել ռիսկ, որ դիմողը կխուսափի քննությունից և դատարանից՝ կապված այնպիսի հանցագործությունների կատարման մեջ նրա դեմ մեղադրանքների ծանրության հետ, որոնց համար նախատեսված է պատիժ երկար ժամկետով ազատազրկման ձևով: Դատարանները հաշվի են առել նաև այն, որ դիմողը չի ունեցել մշտական բնակության վայր Ռուսաստանում: Պակաս խիստ խափանման միջոցը, ինչպիսին է տնային կալանքը, չէր կարող կիրառվել, քանի որ առկա չի եղել որևէ մշտական բնակության վայր: Ֆինանսական երաշխիքները ևս չէին կարող լինել բավարար դատական քննությանը դիմողի ներկայանալն ապահովելու համար: Վերջապես, դիմողի պաշտպանությունը չի ներակայացրել առաջարկ դիմողին գրավով ազատ արձակելու մասին:

144. Դիմողը չի համաձայնել և առարկել է, որ կալանքի մասին որոշումները չեն ունեցել բավարար հիմքեր, և որ նրան կալանքի տակ պահելու երկու պատճառները եղել են նրա ազերական ազգությունը և Ռուսաստանում մշտական բնակության վայր չունենալը: Ապա դիմողն առարկել է՝ նշելով, որ դատարանի որոշումները չեն եղել հիմնավոր, դրանցից որոշներում չեն նշվել համապատասխան պատճառներ կամ նույնիսկ որևէ պատճառ: Նա առարկել է Կառավարության այն հայտարարությունը, թե իր փաստաբանը չի միջնորդել իրեն գրավով ազատ արձակելու համար: Ամենուր դիմողն առարկել է առ այն, որ կալանքի որոշումները պատշաճ կերպով չեն անդրադարձել իրեն ազատ արձակելու միջնորդությունների վրա:

2. Դատարանի գնահատականը

145. Դատարանը նկատում է, որ դիմողի կալանքն սկսվել է 2004թ. փետրվարի 26-ից և ավարտվել 2006թ. նոյեմբերի 14-ին, երբ նա դատապարտվել է: Այդպիսով, նա երկու տարի, յոթ ամիս և քսանմեկ օր անցկացրել է կալանքի տակ: Դիմողի կալանքի տևողությունը Դատարանի քննարկման

հարց է: Ռուսական իշխանությունները պետք է ներկայացնեն շատ հիմնավոր պատճառներ դիմողին կալանքի տակ այդքան երկար ժամկետով պահելու համար:

146. Դիմողը ձերբակալվել էր կազմակերպված զինված կողոպուտների բազմաթիվ գործողությունների մասնակցելու կասկածանքով: Դատարանն ընդունում է, որ այդ կասկածը հիմնավոր է: Սկզբնական տևողությունը եղել է հիմնավոր: Այդուհանդերձ, Դատարանը կրկնում է, որ հիմնավոր կասկածի առկայությունն առ այն, որ ձերբակալված անձը կատարել է հանցագործություն, հիմք է *sine qua non* երկարացված կալանքի օրինական լինելու համար, սակայն առանց ժամկետի սահմանման այն դառնում է անբավարար: Այդպիսով, Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք դատական իշխանությունների կողմից ներկայացված մյուս հիմքերը շարունակել են արդարացնել ազատությունից զրկելը (տես՝ Մաքթեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության [GC], թիվ 543/03, կետ 44, ECHR 2006-...): Երբ այդ հիմքերը «համապատասխան են» և «բավարար», Դատարանը պետք է նաև համոզվի, որ ներպետական իշխանությունները դրսևորել են «հատուկ ջանքեր» քննությունն իրականացնելիս:

147. Հարցը՝ արդյոք կալանքի տևողությունը եղել է հիմնավոր, թե՛ ոչ, պետք է գնահատվի յուրաքանչյուր դեպքում՝ դրա հատուկ հատկանիշներին համապատասխան. չկա որևէ ամրագրված ժամկետ, որը կարող է կիրառվել յուրաքանչյուր դեպքում (տես՝ վերը՝ Մաքթեյն, կետ 45): Ըստ էության, ազգային դատարանների որոշումներում տրված պատճառաբանությունների և իր բողոքներում դիմողի կողմից փաստաթղթերով ներկայացված փաստերի հիմքով է, որ Դատարանը որոշում է, թե արդյոք կիրառվել է 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, թե՛ ոչ: Այդ իսկ պատճառով, Դատարանը կուսումնասիրի ողջ կալանքի ընթացքում ռուսական դատարանների կողմից ներկայացված պատճառաբանությունները:

148. Գնահատելիս Դատարանը չի անտեսում այն փաստը, որ այն բանից հետո, երբ դիմողին մեղադրանք է առաջադրվել 2004թ. մարտին, մյուս մեղադրանքները ներկայացվել են 2004թ. օգոստոսին՝ այլ տարբեր այլ քրեական գործողությունների առթիվ (տես՝ վերը՝ կետ 23): Այդուհանդերձ, Դատարանը բազմիցս նշել է, որ չնայած մեղադրանքների ծանրությունը կամ դատապարտման խստությունն էական են մեղադրյալի կողմից փախուստի դիմելու, կրկին հանցագործություն կատարելու կամ արդարադատությանը խոչընդոտելու ռիսկը գնահատելիս, այն ինքնին չի կարող հիմք հանդիսանալ կալանքի ժամկետի երկարատևության համար (տես՝ Իլիյկովն ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 33977/96, կետ 80 և 81, 2001թ. հուլիսի 26): Դա լիովին ճիշտ է Ռուսաստանի իրավական համակարգում, որտեղ փաստերի նկարագրությունը տրվում է օրենքում, և այդպիսով՝ դիմողի դատապարտումը հաստատվում է մեղադրանքի կողմից՝ առանց դատական կարգով վերանայման, արդյոք ձեռք բերված ապացույցները հիմնավորում են կասկածն առ այն, որ դիմողը կատարել է վիճարկվող հանցագործությունը, թե՛ ոչ (տես՝ վերը՝ նշված Խուդոյորովի գործը, կետ 180):

149. Կառավարությունը հատուկ շեշտադրել է հանցագործությունների համաձայնեցված կամ կազմակերպված բնույթը: Իրոք, դիմողը մեղադրվել է բանդային անդամակցելու համար, որը Քրեական օրենսգրքով հանցագործություն է, և ըստ հանցագործությունների կատարման՝ որակվել է որպես ծանրացնող հանգամանքներում կողոպուտ այդպիսի կազմակերպված խմբի կողմից: Ինչպես նախկինում նշել է Դատարանը, քրեական գործունեության կազմակերպվածությունից բխող ընդհանուր ռիսկի առկայությունը կարող է ընդունվել որպես կալանքի հիմք քննության նախնական փուլերում (տես՝ Կուչերան ընդդեմ Սլովակիայի, թիվ 48666/99, կետ 95, ECHR 2007-...(հատվածներ), և Ցելեժևսկին ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 17584/04, կետեր 37 և 38, 2006թ. մայիսի 4): Դատարանը չի կարող համաձայնել, այդուհանդերձ, որ այդ հանցագործությունների բնույթը կարող էր կալանքի համար հիմք հանդիսանալ քննության հետագա փուլերում: Դատարանին չի տրամադրվել նաև ապացույց, որը կհիմնավորեր Կառավարության դիրքորոշումն այդ առթիվ: Այդպիսով, վերը նշված հանգամանքներն առանձին վերցրած չեն ստեղծել բավարար հիմք դիմողին այդչափ երկար ժամկետով կալանքի տակ պահելու համար:

150. Դիմողի շարունակվող կալանքի մյուս հիմքերն ազգային դատարանների հետևություններն են առ այն, որ դիմողը կարող էր փախուստի դիմել կամ խոչընդոտել արդարադատության իրականացմանը կամ էլ նոր հանցագործություն կատարել:

151. Ինչ վերաբերում է ազգային դատարանների հետևություններին առ այն, որ դիմողը կարող էր խոչընդոտել արդարադատության իրականացմանը, հատկապես՝ ճնշում գործադրելով, Դատարանը նշում է, որ քննության սկզբնական փուլում ռիսկը, որ կասկածյալը կարող է խոչընդոտել արդարադատության իրականացմանը, կարող էր արդարացնել նրան կալանքի տակ պահելը: Այդուհանդերձ, ապացույցները հավաքված լինելուց հետո, այդ հիմքը դարձել է նվազ հիմնավոր: Հատկապես, ինչ վերաբերում է վկաների վրա ճնշում գործադրելու ռիսկին, Դատարանը կրկնում է, որ դատարանների համար նման ռիսկը եղել է և շարունակույ է լինել դիմողի կալանքի ողջ ընթացքում, և միայն դա բավարար չէ հիմնվելու վերացական ռիսկի վրա, որը չի հիմնավորվում որևէ ապացույցով: Նրանք պետք է դիտարկեն գործին առնչվող մյուս գործոնները, ինչպիսիք են՝ նախնական քննության կամ դատական քննության արդյունավետ իրականացումը, դիմողին բնորոշ հատկանիշները, նրա վարքագիծը ձերբակալվելուց առաջ և հետո և այլ հատուկ հանգամանքներ, որոնք կարող են արդարացնել մտավախությունն առ այն, որ դիմողը չարաչափել է իր ազատությունը՝ կատարելով գործողություններ, որոնք նպատակ ունեն կեղծելու կամ ոչնչացնելու ապացույցները կամ ազդել վկաների վրա (տես՝ Վ.-ն ընդդեմ Շվեյցարիայի, 1993թ. հունվարի 26, կետ 36, մաս A, թիվ 254-A):

152. Ավելին, Դատարանը նշում է, որ դիմողի գործով նախնական քննությունն ավարտվել էր 2005թ. հունվարին: Դրանից հետո նա շարունակել է մնալ կալանքի տակ մեկ տարի 9 ամիս, այդ ժամկետի մեծ մասը եղել է դատական քննության ընթացքում: Այդպիսով, պարզվում է, որ ներպետական իշխանություններն ունեցել են բավարար ժամանակ ցուցմունք վերցնելու վկաներից այնպիսի եղանակով, որը կբացառեր ցանկացած կասկած դրանց ճշմարտացիության վերաբերյալ, նաև կբացառեր անհրաժեշտությունը շարունակելու ցանկացած այլ հիմքով դիմողին կալանքի տակ պահելը (տե՛ս՝ Սոլովյովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 2708/02, կետ 115, 2007թ. մայիսի 24): Ապա Դատարանը նշում է, որ ազգային դատարանները չեն պատճառաբանել, թե ինչու և ինչ չափով է նման ռիսկն առկա եղել դիմողի դեպքում՝ ի տարբերություն տվյալ գործով մյուս մեղադրյալների:

153. Այդ իսկ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ ներպետական իշխանությունները չպետք է գործի հանգամանքները դիտարկեին որպես գաղտնի համաձայնության ռիսկի արդարացում՝ իբրև հիմք դիմողի կալանքի համար:

154. Ինչ վերաբերում է փախուստի դիմելու ռիսկին, Դատարանը նշում է, որ կալանքի ողջ ընթացքում Ռուսաստանի դատարանները նույնպես հիմնվել են դիմողի ազերական ծագման վրա, որը հիմք է եղել ընդունելու, որ ազատ արձակվելու դեպքում դիմողը կարող է դիմել փախուստի: Դատարանն ընդունում է, որ մեղադրյալի օտարերկրացի լինելը կարող է դեր կատարել փախուստի դիմելու ռիսկը գնահատելիս (տե՛ս՝ Լինդն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 25664/05, կետ 81, 2007թ. դեկտեմբերի 6): Այն, որ դիմողը Ռուսաստանում չի ունեցել մշտական բնակության վայր, ինչը ռուսական դատարանների կողմից կարող էր բնորոշվել որպես «ժամանակավոր բնակություն», Դատարանի գնահատմամբ իրոք կարող էր հանգեցնել լուրջ ռիսկի, որ դիմողը կարող էր դիմել փախուստի ազատ արձակվելուն պես:

155. Վերջապես, ինչ վերաբերում է նոր հանցագործության կատարմանը, Դատարանն ընդունում է, որ խիստ հիմնավորման դեպքում նոր հանցագործություն կատարելու ռիսկը կարող է բերել նրան, որ դատական իշխանությունները որոշում կայացնեն մեղադրյալին կալանքի տակ վերցնելու և պահելու վերաբերյալ՝ նրա կողմից նոր հանցագործությունների կատարումը կանխելու նպատակով: Այդուհանդերձ, այլ հիմքերի թվում, անհրաժեշտ է, որպեսզի վտանգը լինի իրական և միջոցը լինի պատշաճ՝ հաշվի առնելով գործի հանգամանքները և, հատկապես՝ տվյալ անձի անցյալը և ինքնությունը (տե՛ս՝ Քլուֆն ընդդեմ Բելգիայի, 1991թ. դեկտեմբերի 12, կետ 40, մաս A, թիվ 225): Իրականում ոչ մի հանգամանք՝ գործում, և դիմողի անձնական բնութագրում չի մատնանշել է, որ նա նախկինում ներգրավված է եղել որևէ հանցավոր գործունեության մեջ, և փաստը, որ բանդայի բոլոր ենթադրվող անդամները հարցաքննվել են դիմողի հետ մեկտեղ, ցույց չի տալիս, որ նա պատրաստվում է շարունակել իր քրեական գործունեությունը: Այդպիսով, Դատարանը չի կարող ընդունել, որ նոր հանցագործություն կատարելու ռիսկը բավարար չափով հիմնավոր է:

156. Այդպիսով՝ Դատարանն ընդունում է, որ առկա է հիմնավոր ռիսկ՝ հաշվի առնելով գործի հանգամանքները, որ դիմողը կարող էր դիմել փախուստի, և Դատարանն ընդունում է ազգային դատարանների հետևություններն առ այն, որ նրա ներկայությունն ապահովելու որևէ այլ միջոց տվյալ դեպքում հարմար չէր: Դատարանը եզրակացնում է, որ առկա են եղել համապատասխան և բավարար հիմքեր դիմողի կալանքը երկարացնելու համար: Համապատասխանաբար, դեռ պետք է պարզել, թե արդյոք դատական իշխանությունները դրսևորել են «հատուկ ջանք» քննությունն իրականացնելիս:

157. Դատարանը նշում է, որ որոշակի ձգձգումների համար պատասխանատվություն են կրում ներպետական իշխանությունները, հատկապես նրանց այն ձգձգումների համար, որոնք բխում են դատավորի՝ 2005թ. հունվարի 27-ի և հուլիսի 19-ի՝ գործը դատախազին վերադարձնելու որոշումներից: Դրանց պատճառ են հանդիսացել քննությունն իրականացնող իշխանությունների կողմից թույլ տրված սխալները, որոնք և հանգեցրել են դիմողի գործով քննության հետաձգմանը ևս հինգ ամսով: Դատարանը նաև նշում է, որ իշխանությունները եղել են բավական պասիվ 2005 թվականին, որ նիստերը եղել են սակավաթիվ 2005թ. դեկտեմբերից 2006թ. փետրվարը, և որ 2006թ. մայիսից նոյեմբեր ընկած ժամանակահատվածը եղել է ազատ: Ավելին, գործով վերաքննիչ վարույթը տևել է 7 ամսից ավելի: Չնայած որ Դատարանը չի թերագնահատում կազմակերպված հանցագործության վտանգավորությունը, հատկապես, երբ այն վերաբերում է ծանրացնող հանգամանքներում կատարված կողոպուտին, և այս գործի ողջ բարդությունը, Դատարանը չի կարող միայն եզրակացնել, որ քննության տևողությունը բխում է գործի քննությունն իրականացնող ներպետական իշխանությունների կողմից դրսևորված ոչ պատշաճ ջանքերից (տե՛ս նաև 6-րդ հոդվածի առնչությամբ Դատարանի եզրակացությունները ստորև՝ 173-180 կետերում):

158. Հետևաբար՝ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

IV. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում

159. Հիմնվելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի վրա՝ դիմողը բողոքել է 2005թ. մարտի 28-ի, հուլիսի 11, 19-ի և սեպտեմբերի 22-ի ու դեկտեմբերի 5-ի կալանքի մասին որոշումների դեմ իր ներակայացրած վերաքննիչ բողոքների դատական քննության ձգձգումների առթիվ: Այդ դրույթի համաձայն՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

160. Կառավարությունը հայտարարել է, որ ՔԴՕ-ն չի սահմանել որևէ ժամկետ վերաքննիչ դատարանի կողմից գործի քննության համար: Ստանալով գործի նյութերը՝ վերաքննիչ դատարանը պետք է սկսի գործի քննությունը մեկամսյա ժամկետում (ՔԴՕ 374-րդ հոդված): Դիմողի վերաքննիչ բողոքի քննության ձգձգումների պատճառն այն էր, որ հարկ է եղել թույլ տալ մյուս մեղադրյալներին ներկայացնելու իրենց մեկնաբանությունները, Վլադիմիրից Մոսկվա բերելու կալանքին առնչվող ողջ նյութերը և ապահովելու դիմողի փաստաբանի ներկայանալը գործի վերաքննությանը: Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ կալանքի մասին որոշումների դեմ բողոքները քննվել են ողջամիտ ժամկետում:

161. Դիմողը պնդել է բողոքը:

A. Ընդունելիություն

162. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այս դատարանը նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

B. Հիմնական փաստարկներ

1. Ընդհանուր սկզբունքներ

163. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը սահմանում է դատական որոշման անհապաղ ընդունում, որն առնչվում է կալանքի օրինականությանը, և կալանքի դադարեցում, եթե այն ճանաչվում է անօրինական (տես՝ Բարանովսկին ընդդեմ Լեհաստանի [GC], թիվ 28358/95, ECHR 2000): Հատկապես կարևոր է արագ որոշում կայացնել կալանքի օրինականության վերաբերյալ, երբ գործը գտնվում է դատական քննության փուլում, քանի որ մեղադրյալը պետք է լիովին օգտվի անմեղության կանխավարկածի սկզբունքից (տես՝ Լովիեսկին ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 27504/95, կետ 76, 2001թ. հոկտեմբերի 4):

164. 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետը չի պարտադրում Պայմանավորվող պետություններին նախատեսել բողոքարկման երկրորդ փուլ կալանքի օրինականության հարցը լուծելու համար: Այդուհանդերձ, երբ ներպետական օրենսդրությունը նախատեսում է բողոքարկման համակարգ, վերաքննիչ մարմինը պետք է նույնպես հետևի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի պայմաններին, մասնավորապես՝ կապված վերաքննիչ մարմնի կողմից ստորադաս դատարանի ընդունած՝ կալանքի մասին որոշման վերանայման անհապաղությանը (տես՝ Լեբեդեվի վերը նշված գործը, կետ 96): Մինչև ժամանակ, «անհապաղության» սկզբունքը նվազ խիստ է, երբ հարցը վերաբերում է վերաքննությանը: Դատարանը կրկնում է, որ այս կապակցությամբ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետով նախատեսված դատական վերանայման սկզբունքը նախևառաջ նպատակ է հետապնդում խուսափել ազատությունից կամայականորեն զրկելուց: Այդուհանդերձ, եթե կալանքը հաստատվում է դատարանի կողմից, այն պետք է լինի օրինական և ոչ կամայական նույնիսկ այն դեպքում, երբ հնարավոր է վերանայում: Հետագա քննությունն ավելի քիչ է կապված կամայականության հետ, սակայն սահմանում է լրացուցիչ երաշխիքներ, որոնք առաջնային են կալանքի երկարացմանարդարացիությունը զնահատելիս: Այդ իսկ պատճառով, Դատարանին ավելի քիչ է հետաքրքրում վերաքննիչ դատարանում գործի քննության անհապաղությունը, երբ վերանայման ներքո կալանքի որոշումը դատարանը կայացրել է կողմից այն դեպքում, եթե այդ դատարանի կողմից քննությունը եղել է դատական բնույթի և ապահովել է կալանավորին համապատասխան դատավարական երաշխիքներով:

2. Կիրառումը տվյալ գործով

165. Դատարանը նշում է, որ կալանքի մասին համապատասխան որոշումներն ընդունելու օրվանից սկսած դիմողի վերաքննիչ բողոքները քննվել են հետևյալ ժամանակահատվածներում. 74 օր (2005թ. մարտի 28-ի կալանքի որոշումը), 59 օր (2005թ. հուլիսի 11-ի որոշումը), 73 օր (2005թ. հուլիսի 19-ի որոշումը), 76 օր (2005թ. սեպտեմբերի 22-ի որոշումը) և 99 օր (2005թ. դեկտեմբերի 5-ի որոշումը):

166. Կառավարությունը չի տրամադրել որևէ ապացույց առ այն, որ այդ բողոքները քննելիս դիմողն ինքն է եղել որոշ ձգձգումների համար պատասխանատու: Դատարանը նշում է, որ դիմողն ընդհանուր առմամբ իր բողոքները ներկայացրել է 7-10 օրվա ընթացքում՝ սկսած համապատասխան կալանքի որոշումը կայացնելու օրվանից (տես՝ կետեր 40, 44, 48, 54 և 58), և դա, Դատարանի կարծիքով, բոլորովին չի հանգեցրել քննությունների ձգձգմանը:

167. Ավելին, Դատարանը պատրաստ է ընդունել, որ ներպետական իշխանությունների համար ժամանակ է պահանջվել քրեական գործով մյուս մեղադրյալներին ժամանակ տրամադրել իրենց կարծիքները հայտնելու համար, կալանքի վերաբերյալ մեծ թվով նյութեր Վլադիմիրից Մոսկվա տեղափոխելու համար և կալանքի առթիվ նիստերի նախապատրաստման նպատակով այլ ձևական

հարցեր լուծելու համար: Այդուհանդերձ, որևէ կոնկրետ և հատուկ ապացույց, որը կարողարացներ ձգձգումները, չլինելու պայմաններում, Դատարանի համար համոզիչ չէ այն, որ մնան պարտականությունները կարող են պահանջել մինչև 3 ամիս ժամկետ, ինչպես որ տեղի է ունեցել տվյալ գործով: Դատարանը գտնում է, որ տվյալ ձգձգումները չեն համապատասխանում 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետից բխող «անհապաղության» պահանջից (տես՝ վերը՝ Լեբեդևը, կետեր 102 և 108, Մամեդովայի վերը նշված գործը, կետ 96 և Խուդոյորովի վերը նշված գործը, կետեր 198 և 204): Դատարանը նաև ամփոսանք է հայտնում այն բանի համար, որ երկու դեպքում (տես՝ կետեր 45-46 և 49-50) տվյալ կալանքի մասին որոշումների դեմ բողոքները քննվել են միայն այն բանից հետո, երբ Շրջանային դատարանի կողմից կայացվել է նոր կալանքի որոշում: Ստացվում է, որ դատարանը կարող էր ազատ արձակելու մասին որոշումներ ներկայացնել անորոշ ժամանակահատվածներում (Խուդոյբին ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 89696/00, կետ 117, ECHR 2006-... (հատվածներ)): Այդուհանդերձ, մնան միջնորդության ընդարձակությունը չի ազատել ներպետական իշխանություններին իրենց պարտականությունից «անհապաղ» լուծելու կալանքը երկարացնելու որոշման օրինականության հարցի առթիվ (տես՝ Ստարոկադոնսկիյն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 42239/02, կետ 85, 2008թ. հուլիսի 31):

168. Այդ իսկ պատճառով, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

V. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում

169. Վերջապես, դիմողը բողոքել է առ այն, որ իր դեմ քրեական գործով քննությունները զերազանցել են Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված «ողջամիտ ժամկետը»: Այդ դրույթի համապատասխան մասի համաձայն.

«... նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանի առնչությամբ Յուրաքանչյուր ոք ունի... դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք...»:

A. Ընդունելիություն

170. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Ապա Դատարանը նշում է, որ այն անհիմն չէ որևէ այլ հիմքով: Այդ իսկ պատճառով, այն պետք է հայտարարվի ընդունելի:

B. Հիմնական փաստարկներ

1. Կողմերի դիրքորոշումները

171. Կառավարությունը հայտարարել է, որ քրեական գործը եղել է առանձնահատուկ բարդ՝ հաշվի առնելով գործով հանցակիցների թիվը և քրեական գործողությունների բնույթը: Հանցակիցներից յուրաքանչյուրը հետապնդվել է 3-6 հանցագործությունների համար՝ ներառյալ կազմակերպված կողոպուտը, զինված հարձակումները և զենքի առևտուրը: Մեղադրանքները վերաբերել են տարբեր շրջաններում քրեական գործունեությանը: Քննությունը բարդացել է այն փաստով, որ եղել են մոտ 40 վկաներ և 5 զոհեր, և բոլորն էլ բնակվել են Վլադիմիրի Շրջանային դատարանից հեռու: Գործը վերադարձվել է դատախազին երկու անգամ: Հանցակիցներից մեկը՝ Գ.Գ.Կ.-ն լուրջ հիվանդ է եղել և անհնարին է եղել գործը քննել նրա բացակայությամբ: Ավելին, ձգձգումներ են տեղի ունեցել ադրբեջաներենի տիրապետող թարգմանիչների ներկայությունն ապահովելու, հինգ տարբեր փաստաբանների հիվանդությունների (ընդհանուր առմամբ՝ 53 հետաձգում), երեք հանցակիցների, այդ թվում՝ նաև դիմողի հիվանդության, ինչպես նաև ամբաստանյալ Գ.-ի վարքագծի պատճառով, որը դիտավորյալ ձգձգել է քննությունը՝ դաստակները վնասելու միջոցով, ինչի պատճառով անհրաժեշտ է եղել ստուգել նրա հոգեկան վիճակը:

172. Դիմողը չի համաձայնվել Կառավարության հետ և բողոքել է, որ համեմատաբար ուղիղ և չի եղել չափից դուրս մեծ: Եթե նախապատրաստությունները լինեին առավել լավ, ներպետական իշխանությունները կկարողանային ավարտել գործն առավել արագ: Դիմողը բողոքել է, որ ձգձգումները տեղի են ունեցել մեծապես քննությունն իրականացնող մարմինների թույլ տված սխալների պատշառով, և գործը լրացուցիչ քննության դատախազին վերադարձնելու պատճառով: Ըստ դիմողի, մեղադրյալների փաստաբանները չեն կարող պատասխանատվություն կրել դատախազի կողմից թույլ տրված սխալների համար, և որպես կանոն, ցանկացած ձգձգում, որ տեղի է ունեցել փաստաբանների պատճառով, եղել է կարճատև և աննշան:

2. Դատարանի գնահատականը

173. Դատարանը կրկնում է, որ քննությունների տևողության ողջամտությունը պետք է գնահատվի գործի հանգամանքների լույսի ներքո՝ վկայակոչելով հետևյալ չափանիշները. գործի բարդությունը և դիմողի ու համապատասխան իշխանությունների վարքագիծը (տես՝ Փելիսսիերը և Սասին ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC], թիվ 25444/94/94, կետ 67, ECHR 1999-II): Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը կոչված է ապահովելու, որպեսզի մեղադրյալն անորոշ ժամկետով կալանքի տակ չպահվի (տես՝ Նախանովիչն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 55669/00, կետ 89, 2006թ. մարտի 2 և Թեյլորն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (dec.), թիվ 48864/99, 2002թ. դեկտեմբերի 3): Դատարանը գտնում է, որ

տվյալ գործով դիմողի համար մեծապես կարևորվել է այն, որ նրան սպասվել է ազատագրվումը, իսկ ինքը կալանավորված է եղել քննության ընթացքում:

174. Դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործով հաշվի առնվող ժամանակահատվածն սկսվել է 2004թ. փետրվարի 26-ին, երբ դիմողը ձերբակալվել է, և ավարտվել է 2004թ. հունիսի 21-ին, երբ կայացվել է վերաքննիչ դատարանի որոշումը: Յետևաբար, դիմողի նկատմամբ քրեական գործով քննությունը տևել է գրեթե 3 տարի, 4 ամիս՝ երկու դեպքերում են, որոնց ընթացքում դիմողը գտնվել է կալանքի տակ: Դատարանը քննել է դիմողի բողոքը՝ հաշվի առնելով, որ այն մեծամասամբ վերաբերում է դատաքննությանը (տես՝ Դավտոնն ընդդեմ Իռլանդիայի (dec.), թիվ 21826/02, 2004թ. հունիսի 8): Այն չի արել որևէ հետևություն նախնական քննության առթիվ: Դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառ ընդունելու, որ քննության ընթացքում առկա է եղել որևէ անհիմն էական ձգձգում:

175. Դատական քննությունն սկսվել է 2005թ. հունվարի 27-ին և ավարտվել 2006թ. նոյեմբերի 14-ին, այն է՝ 1 տարի, 9 ամիս և 17 օր անց: Դրանք շարունակվել են գործի վերաքննությամբ, որն ավարտվել է 2007թ. հունիսի 21-ին:

176. Դատարանն ընդունում է, որ գործը որոշ չափով բարդ է եղել. այն վերաբերել է 9 մեղադրյալների, որոնք մեղադրվել են յոթ լուրջ քրեական հանցագործությունների կատարման մեջ: Ընդունելով հանդերձ, որ ներպետական իշխանությունները բարդ դրության մեջ են եղել նաև այս գործոններից ելնելով, Դատարանը չի կարող ընդունել, որ գործի բարդությունն ինքնին այնպիսին է, որ արդարացնում է քննության տևողությունը:

177. Ինչ վերաբերում է դիմողի վարքագծին, Դատարանը կրկնում է, որ չի սպասվում դիմողի կողմից դատական իշխանությունների հետ ակտիվ համագործություն, ոչ էլ կարելի է համարել, թե նա քննադատության է ենթարկվում ներպետական օրենսդրության ներքո առկա միջոցներն օգտագործելու համար (տես՝ Ռոյսլինան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 54071/00, կետ 88, 2005թ. ապրիլի 7): Դատարանը չի կարող համաձայնել Կառավարության փաստարկին առ այն, թե դիմողը դուրս է եկել օրինական պաշտպանության սահմաններից՝ ներկայացնելով անհիմն միջնորդություններ: Պարզվում է, որ դիմողի փաստաբանի բացակայությունը կամ հիվանդությունը դարձել է կարճատև ձգձգումների պատճառ: Այդուհանդերձ, դատարանը գտնում է, որ դիմողը զգալի կերպով չի ազդել քննության տևողության վրա:

178. Մյուս կողմից՝ Դատարանը գտնում է, որ որոշ ձգձգումներ տեղի են ունեցել ներպետական իշխանությունների պատճառով, հատկապես դատավորի՝ 2005թ. հունվարի 27-ի և հունիսի 19-ի՝ գործը դատախազին վերադարձնելու որոշումների հետևանքով: Երկու դեպքում էլ դա տեղի է ունեցել քննության ընթացքում թույլ տրված թերությունները վերացնելու նպատակով և ձգձգել է գործի քննությունը մոտ 5 ամսով: Դատարանը նաև նշում է, որ միայն մեկ լիարժեք նիստ է տեղի ունեցել 2005 թվականին, և որ 2005թ. դեկտեմբերի և 2006թ. փետրվարի միջև ընկած ժամանակահատվածում տեղի են ունեցել քիչ թվով նիստեր, և որ Կառավարությունը հաշվի չի առել 2006թ. մայիսից մինչև նոյեմբերն ընկած ժամանակահատվածը: Գործի վերաքննությունը տևել է ավելի քան 7 ամիս: Դատարանը չի անտեսում նաև այն փաստը, որ քննությունների ընթացքում դիմողը գտնվել է կալանքի տակ՝ վատթար պայմաններում, որոնց մասին նշվել է վերը (տես՝ վերը՝ կետեր 129, 130, 145 և 158):

179. Ճիշտ է, որ 6-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ դատական քննությունը լինի արագընթաց, սակայն այն նաև նախատեսում է, որպեսզի պահպանվի արդարադատության պատշաճ իրականացման սկզբունքը (Բողոքատու ընդդեմ Բելգիայի, 1992թ. հոկտեմբերի 12, կետ 39, մաս A, թիվ 235-D): Այդուհանդերձ, գործի հանգամանքներից ելնելով՝ Դատարանը բավարարված չէ նրանով, որ իշխանությունների վարքագիծն արդարացի հաշվեկշիռ է պահպանել, այս հիմնարար պահանջի տարբեր տեսակետների միջև:

180. Տալով ընդհանուր գնահատական՝ Դատարանը եզրակացնում է, որ գործի հանգամանքներում «ողջամիտ ժամկետի» պահանջը պահպանված չի եղել: Յետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

VI. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառումը

181. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

182. Դիմողը պահանջել է 35000 եվրո ոչ նյութական վնասի համար

183. Կառավարությունը հայտարարել է, որ այս պահանջը անհիմն է և չափազանց մեծ:

184. Դատարանը գտնում է, որ դիմողը պետք է կրած լինի սթրես և վախի զգացում հայտնաբերված խախտման արդյունքում: Դատարանը, արդարացի հիմքով գնահատելով, դիմողին

տրամադրում է 23400 եվրո ոչ նյութական վնասի դիմաց՝ գումարած բոլոր հարկերը, որոնք կարող են առաջանալ այդ գումարի առթիվ:

B. Ծախսերը և ծախքերը

185. Դնողը պահանջել է նաև 7000 եվրո իրավաբանական ծախսերի դիմաց, որոնք առաջացել են Դատարանի առջև առաջացած ծախսերի դիմաց:

186. Կառավարությունն առարկել է դիմողի պահանջները:

187. Իր նախադեպային որոշումների համաձայն՝ դիմողն ունի ծախսերի և ծախքերի փոխհատուցման իրավունք, եթե միայն ցույց է տրվում, որ դրանք փաստացիորեն և անհրաժեշտաբար են առաջացել և հիմնավոր են: Հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ եղած նյութերը՝ Դատարանը գտնում է, որ արդարացի է դիմողին 1000 եվրո տրամադրելը՝ Դատարանի առջև առաջացած ծախսերի դիմաց՝ գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է առաջանալ այդ գումարի առթիվ:

C. Տոկոսները

104. Դատարանն անհրաժեշտ է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսները սահմանվեն Եվրոպական կենտրոնական բանկի տոկոսադրույքով՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՊՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Հայտարարում է զանգատն ընդունելի:
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում
3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի կետ 1(c) խախտում՝ 2005թ. փետրվարի 6-ից մարտի 28-ը ժամանակահատվածի համար:
4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:
5. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:
6. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:
7. Վճռում է՝
  - (c) որ պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում դիմողին վճարի 23400 եվրո՝ ոչ նյութական վնասի դիմաց, և 1000 եվրո՝ ծախսերի և ծախքերի դիմաց, որոնք պետք է փոխարկվեն ռուսական ռուբլու վճարման օրվա փոխարժեքով,
  - (d) ցանկացած հարկ, որ կարող է բխել այս գումարներից,
  - (e) որ վերը նշված եռամսյա ժամկետը լրանալիս տոկոսները պետք է վճարվեն Եվրոպական կենտրոնական բանկի կողմից հաստատված տոկոսադրույքով՝ հավելած երեք տոկոս:
8. Մերժում է արդարացի փոխհատուցման վերաբերյալ դիմողի պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և գրավոր հրապարակված 2010թ. հունիսի 24-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Նախագահող

Խրիստոս Ռոզակիս

Քարտուղար

Անդրե Ուամպաչ

ՑԻՆՑԱԲԱԶԵՆ ԸՆԴԴԵՍ ԿՐԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ

2011թ. փետրվարի 15-ի վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1955 թվականին և ապրում է Բաթումիում:

6. Գործի վերաբերյալ կողմերի ներկայացրած փաստերից կարելի է հանգել հետևյալին.

1. Դիմողի որդու մահվան կապակցությամբ իրականացված քննությունը

7. 2005թ. հունիսի 5-ին դիմողի որդին՝ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն, ծնված 1975 թվականին, մեղավոր է ճանաչվել և ազատազրկման դատապարտվել այն բանի համար, որ դիմադրություն էր ցույց տվել ոստիկանին, որը փորձել է կանխել վերջինիս կողմից իր նախկին կնոջ (գործին հայտնի է Սակա ամուսնով) բնակության վայրում հանցանքի կատարումը (բռնություն կիրառել և ուրիշի գույքը վնասել): Նա դատապարտվել է երեք տարի ժամկետով ազատազրկման: Երբ դատավճիռն օրինական ուժի մեջ է մտել, դիմողի որդին 2006թ. հուլիսի 6-ին Ռուսթավի քրեակատարողական հիմնարկի թիվ 1 բանտախցից տեղափոխվել է Արևմտյան Վրաստանի Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի (Քոնի ՔԿՀ) թիվ 9 բանտախուց: Դիմողը հայտնել է, որ իր որդին լավ ֆիզիկական, առողջական և հոգեկան վիճակում է եղել:

8. 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին դիմողի որդուն կախված վիճակում հայտնաբերել են բանտի պահեստարանային տարածքում:

9. Նույն օրը, Ա.Լ.-իանին՝ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի պետը, փակ տարածքների նկատմամբ հսկողություն իրականացնող՝ Արդարադատության նախարարության Արևմտյան Վրաստանի քննչական բաժնի ղեկավարը (Նախարարության քննչական բաժին) Արդարադատության նախարարության քննչական բաժնի նկատմամբ հսկողություն իրականացնող՝ Վրաստանի գլխավոր դատախազությանը գրավոր դիմում է ներկայացրել և հայտնել, որ պրն Ցինցաբաձեն ինքնասպանություն է գործել՝ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին, երեկոյան ժամը 7-8-ն ընկած ժամանակահատվածում, բանտի պահեստարանային տարածքում կախվել է:

10. 2005թ. հոկտեմբերի 1-ին, առավոտյան ժամը 12.15-ից մինչև 1.40-ը Նախարարության քննչական բաժնի քննիչը (քննիչ) դեպքի վայրի զննություն է իրականացրել: Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի պետի երկու տեղակալները մասնակցել են այդ գործողությանը: Քննիչը նշել է, որ քննության առարկա պահեստարանային տարածքն առանձին է տեղակայված, գտնվում է բանտարկյալների և վարչակազմի սենյակներին մոտ, որտեղ պահում են բանտարկյալների պարագաները: Այդ պահեստարանային տարածք կարելի է մուտք գործել անսարք փական ունեցող երկաթե դռով: Կառույցի առաջնամասում պատուհաններ կան, որոնց մի մասն ապակեպատ է, իսկ մյուս մասը ծածկված է պլաստմասայով: Շինությունն ունի 2.20 մետր բարձրություն: Պատուհանները ներսից են փակվում: Իրականացված գործողությամբ գործին առնչվող ոչ մի այլ տեղեկություն չի տրամադրվել:

11. Պետի տեղակալներից մեկը հայտնել է, որ նա Ջուրաբ Ցինցաբաձեին գտել է պարանից կախված, ինչը վերջինս հանձնել է քննությանը: Պետի տեղակալը նաև քննիչին է հանձնել դիակի հագին եղած կոշիկները: Կոշիկները և պարանը կնքվել են և հանձնվել քննությանը: Պետի տեղակալը հայտնել է նաև, որ դիակի ոտքերի տակ դրված է եղել երկու փայտե աթոռ: Դրանք նա բերել է իր սենյակ: Պետի տեղակալը նաև հայտնել է, որ դիակի գրպանում եղել են ծխախոտի մի տուփ, կրակայրիչ և ցավազրկող հաբեր: Այս երեք առարկաները կնքվել և հանձնվել են քննությանը:

12. Քննիչը, քրեակատարողական հիմնարկի բժշկի հետ մեկտեղ, վերջինիս սենյակում իրականացրել է դիակի արտաքին զննում: Պարանոցի շրջանում հայտնաբերվել են խեղդվելու, ինչպես նաև նախկինում ստացված վերքերի հետքեր: Ուրիշ վնասվածքներ չեն հայտնաբերվել: Քննիչը, առանց այլ մեկնաբանությունների, հայտնել է, որ շատ կարևոր ապացույցներ կարող են նկատված չլինել և, հետևաբար, անհրաժեշտ է Ջուրաբ Ցինցաբաձեի դիակը ենթարկել դատաբժշկական փորձաքննության:

13. Նույն օրը Ջ.Լ.-իանին՝ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի դատապարտյալը, հարցաքննվել է: Նա հայտնել է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին, երեկոյան մոտավորապես ժամը 8-ին նա հանդիպել է մեկ այլ դատապարտյալի՝ Տ.Կ.-աձեին, որը ցանկանում էր պահեստից վերցնել վերնաշապիկը և տալ իրեն, սակայն նրանք նկատել են, որ դուռը ներսից փակ է: Ջ.Լ.-իանին պատուհանից ներս է նայել և նկատել, որ պահեստում մարդ կա: Այդ նույն պատուհանից նա մտել է պահեստի տարածք և տեսել, որ ինչ-որ մեկը «ինքնասպան լինելու նպատակով» կախված է պարանից, սակայն դեռ ողջ է: Այդ ժամանակ նա

նորով հրել և բացել է դուռը, որպեսզի Տ.Կ.-ածեն ներս մտնի: Նրանք դատապարտյալին ազատել են պարանից: Ձ.Լ.-իանին օգնություն է կանչել հարևանությամբ գտնվող դատապարտյալներից: Նա հայտնել է նաև, որ շտապօգնության մեքենան եկել է մի քանի րոպե անց, բժիշկները ցույց են տվել համապատասխան բժշկական օգնություն, սակայն այդ ժամանակ արդեն դիմողի որդուն հնարավոր չի եղել փրկել: Ձ.Լ.-իանին նշել է նաև, որ լավ ճանաչել է հանգուցյալին և երբեք նրա հետ վեճ չի ունեցել: Ձ.Լ.-իանին կտրականապես բացառել է այն, որ դատապարտյալներից մեկը կարող է ճնշում գործադրած լինել հանգուցյալի վրա: Համաձայն հարցաքննվողի հայտնած տվյալների՝ քրեակատարողական հիմնարկում ոչ ոք չէր ցանկանա հանգուցյալի մահը:

14. Ձ.Լ.-իանիի հարցաքննությունից անմիջապես հետո հարցաքննվել է նաև Տ.Կ.-ածեն, ով բառացի կրկնել է Ձ.Լ.-իանիի նշած փաստերը:

15. 2005թ. հոկտեմբերի 1-ին քրեակատարողական հիմնարկի բժիշկն իր փաստարկները ներկայացրել է քննիչին: Նա նշել է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին, երեկոյան՝ մոտավորապես ժամը 7.30-ից մինչև 8-ն ընկած ժամանակահատվածում, քրեակատարողական հիմնարկի աշխատակիցը նրան հայտնել է, որ դատապարտյալներից մեկը կախվել է: Երբ նա եկել է դեպքի վայր՝ դիակն արդեն դրված է եղել հատակին: Այա նա պարանոցից հանել է պարանը, մարմինը տարել իր բժշկական սենյակ և փորձել նրան վերակենդանացնել, սակայն՝ ապարդյուն: Բժիշկը նշել է, որ կենսաբանական մահն արդեն վրա էր հասել, սակայն նա, համենայնդեպս, շտապօգնության մեքենա է կանչել:

16. 2005թ. հոկտեմբերի 1-ից մինչև 3-ը նշանակվել է դատաբժշկական փորձաքննություն, որն իրականացվել է Արդարադատության նախարարությանը կից Քուբայիսի Ազգային փորձաքննությունների բյուրոյում («NFB»): Եզրակացության մեջ («դիակներման մասին եզրակացություն») փորձագետը նշել է, որ դիակի երկու կողմերում առկա էին դիակային հետքեր (ցիանոզ), որոնք առաջացել են, երբ դիակի վրա մեխանիկական ճնշում է գործադրվել, պարանոցի մկանային շրջաններում, պարանոցի կախված տեղերում՝ փոքր այտուցներ, ինչպես նաև նշել է, որ հերձման ժամանակ անձի մոտ հայտնաբերվել է ուղեղի ուռուցք: Ներքին բոլոր օրգաններն ուսումնասիրվել են, ինչի մասին նշում է կատարվել փորձագիտական եզրակացության մեջ: Փորձագետը նշել է, որ մահը վրա է հասել կախված ժամանակ՝ մեխանիկական շնչահեղձուկի (ասֆիքսիա) հետևանքով: Պարանոցի շրջանում, բացի խեղդվելու հետքից, այլ հետքեր չեն հայտնաբերվել:

17. 2005թ. հոկտեմբերի 4-ին դիմողի նախկին ամուսինը՝ հանգուցյալի հայրը, հարցաքննվել է: Նա հայտնել է, որ այն ժամանակ, երբ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին նրան հայտնել են որդու մահվան մասին, ինքը գնացել է Քոնի քրեակատարողական հիմնարկ և հանդիպել տեղի պետին: Քրեակատարողական հիմնարկի պետը հայտնել է նրան, որ նրա որդին ինքնասպանություն է գործել՝ կախվելով սավանից պատրաստված պարանոցի, ինչպես նաև նշել է, որ նրան ոչ ոք չի սպանել: Այն հարցին, թե հնարավոր է, արդյոք, որ ինչ-որ մեկը նրան հարկադրած լիներ ինքնասպան լինելուն, պետը պատասխանել է՝ «Ենթադրաբար՝ ոչ» և նշել, որ «նրա որդին ինքնասպան է եղել այն բանից հետո, երբ պարզել է, որ իր կինը մեկնել է Թուրքիա»:

18. Քրեակատարողական հիմնարկի պետը դիմողի նախկին ամուսնուն ուղարկել է Քուբայիսի դիակներծարան, որտեղ նրա որդուն տարել էին դեպքից հետո: Սակայն դիակներծարանում դիմողի նախկին ամուսնուն տեղեկացրել են, որ դիակներծումն արդեն իրականացվել է: Դիմողի նախկին ամուսինը վերցրել էր որդու դիակը և տարել իրենց տուն՝ Բաթումի: Սակայն արդեն տանը դիմողը և նրա նախկին ամուսինը հայտնաբերել են, որ իրենց որդին ինքնասպանություն չի գործել: Օնոտի ձախ կողմը ջարդված է եղել, իսկ, քանի որ վնասվածքների տեղը սահմանված չի եղել, նրանք ենթադրել են, որ դրանք դիակներծման արդյունքում ստացված վնասվածքներ չեն: Գլուխը ձևախախտված էր և առկա էին տեսանելի խոր հետքեր, պարանոցի շրջանում այտուցներ կային, ծնոտի մի մասը ևս այտուցված էր և կարծես կտրված, անրակոսկրերը կտրված էին՝ վրան այտուցներ: Չախ ձեռքն ամբողջությամբ վնասված էր, այտուցներ կային նաև մեջքի շրջանում, մեծ այտուց կար նաև ամորձիների շրջանում: Հանգուցյալի հայրը նշել է, որ ձախ ուսի և ձեռքի վնասվածքներն ուղղահայաց էին: Նրա կարծիքով, իր որդին ծեծի ընթացքում ձեռքերով պաշտպանել է դեմքը: Միայն դեմքն էր առանց վնասվածքների:

19. 2005թ. հոկտեմբերի 4-ին դիմողի նախկին ամուսինը քննիչին միջնորդություն է ներկայացրել իր որդու մարմինը կրկնակի անկողմնակալ դատաբժշկական փորձաքննության ենթարկելու մասին:

20. 2005թ. հոկտեմբերի 5-ին հարցաքննվել է նաև Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի պետը՝ Ա.Լ.-իանին, որը նշել է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին, երեկոյան ժամը 7-ին աշխատակիցներից մեկը՝ Բ.Ջ.-ձեն, իրականացրել է հերթական ստուգումը, որից հետո հայտնել, որ ամեն ինչ կարգին է, յոթանասունինը դատապարտյալներից յուրաքանչյուրն իր բանտախցում է: Մոտավորապես երեկոյան ժամը 7.30-ին քրեակատարողական հիմնարկի գլխավոր աշխատակիցներից մեկը հայտնել է պետին, որ դատապարտյալներից մեկն իրեն լավ չի զգում: Պետը, քրեակատարողական հիմնարկի երկու բժիշկների հետ, իջել է պահեստային տարածք և այնտեղ տեսել է գետնին պառկած՝ դիմողի որդուն: Նա դեռ ողջ էր: Ձուրաբ Ցինցաբաձեին անմիջապես տեղափոխել են բժշկի սենյակ, սակայն նրան չեն կարողացել փրկել: Շտապօգնության մեքենայի ժամանելու պահին նա արդեն մահացած էր: Այս տեղեկությունը գրանցվել է բժշկական հաշվետվության մեջ: Այնուհետև պետն այս տեղեկությունները հայտնել է համապատասխան մարմիններին՝ ինչպես գրավոր, այնպես էլ բանավոր կարգով: Մեկ ժամ անց քննիչը ժամանել է դեպքի վայր: Պետը նաև նշել է, որ ինքն անձամբ է հայտնել դիմողի նախկին

ամուսնուն որդու ինքնասպանության մասին: Սակայն դիմողի նախկին ամուսինը միանգամից չի հավատացել, քանի որ իր որդին հանդիպումից խուսափելու համար նախկինում սպառնացել է հորը, որ ինքն իրեն կվնասի:

21. Քրեակատարողական հիմնարկի պետն այնուհետև նշել է, որ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն նախկինում գրանցված է եղել Բաթումիի հոգեբուժարանում: Նա նշել է նաև, որ ազատագրված հենց սկզբից նա այցելությունների ժամանակ մարկանց հետ չէր հանդիպում, ինչի հետևանքով տանջվում էր: Ըստ նրա՝ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն մտահոգված էր, որ իր կինը մեկնել է Թուրքիա է, իսկ իր ծնողներն ամուսնալուծվել են: Պետը նաև նշել է, որ ճանաչում է դիմողի որդու հետ նախկին պատիժը կրած Օ.Ե.-իանիին, և վերջինս կարող է հաստատել իր նշած փաստերը:

22. 2005թ. հոկտեմբերի 6-ին հարցաքննության ժամանակ Օ.Ե.-իանին հաստատել է, որ լավ ճանաչել է դիմողի որդուն, ինչպես նաև նշել, որ վերջինս բանտում չէր շփվում ոչ մեկի հետ և մի քանի անգամ նույնիսկ փորձել է ինքնասպանություն գործել, մասնավորապես՝ կտրել է կոկորդն ու փորը. կտրվածքների սպիներն առկա էին մարմնի վրա:

23. 2005թ. հոկտեմբերին ներկայացված փաստաթղթի համաձայն՝ դիմողի որդու անունը գրանցված չի եղել Աջարիայի «ԱՌ» հոգեմայրաբանական հիվանդանոցում բուժվող անձանց ցուցակում:

24. 2005թ. հոկտեմբերի 6-ին Բ.Ջ.-ձեն՝ բանտի աշխատակիցը, ում մասին նշել էր բանտի պետն իր ցուցմունքներում (տե՛ս վերը՝ կետ 20), հարցաքննության է ենթարկվել: Վերջինս բառացի կրկնել է 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին դիմողի որդուն հայտնաբերելու վերաբերյալ պետի ներկայացրած տվյալները: Հարցաքննվողը նաև նշել է, որ հանգուցյալը տառապում էր իր ընտանեկան խնդիրներով և բանտում ոչ մեկի հետ վիճաբանություն չի ունեցել:

25. Երբ հարցաքննության է ենթարկվել Քոնի բանտի մեկ այլ բանտարկյալ՝ այսպես կոչված X-ը, նա նշել է, որ լավ ճանաչել է դիմողի որդուն, քանի որ հարևանությամբ ապրել և մեծացել են Բաթումիում, իսկ նրանց ծնողները դեռ շարունակում են լավ հարաբերությունների մեջ մնալ: Նա նկարագրել է իր և մյուս դատապարտյալների կողմից դիմողի որդուն կախված վիճակում հայտնաբերելու պահը և նշել, որ ոչ մի կասկածելի բան չի նկատել: X-ը նաև հայտնել է, որ դիմողի որդին բանտում ոչ մեկի հետ խնդիրների չի ունեցել, արտաքին աշխարհից զանգեր կամ հաղորդագրություններ չի ստացել, հոգեբանական տառապանքներ է կրել՝ կապված իր նախկին կնոջ հետ ունեցած վիճաբանությունների հետ: Բացի դրանից, հարցաքննվողը նշել է, որ դիմողի որդու մարմնի վրա կային բազմաթիվ հին սպիներ:

26. 2005թ. հոկտեմբերի 6-ին հարցաքննության է ենթարկվել նաև Քոնի բանտի մեկ այլ դատապարտյալ՝ Ա.Ջ.-ձեն, որը հայտնել է, որ վերջին չորս կամ հինգ ամիսների ընթացքում դիմողի որդին հանգիստ և բարեհամբույր է եղել, բանտում ինքնասպանության փորձեր չի կատարել: Նա նաև նշել է, որ դիմողի որդին ոչ մեկի հետ չի տեսակցել այցելությունների ժամանակ և ոչ մի հեռախոսազանգ չի ունեցել: Կողքի մահճակալին քնած ժամանակ նկատել է, որ դիմողի որդու դաստակների վրա հին սպիներ կան:

27. Նույն օրը հարցաքննվել է նաև Քոնի բանտի գլխավոր բժիշկը: Նա հաստատել է բժշկի կողմից նշված փաստերը և ավելացրել, որ անձամբ գննել է դիմողի որդուն նրան քրեակատարողական հիմնարկ բերելու օրը: Դիմողի որդու մարմնի վրա՝ փորի շրջանում և պարանոցի աջ մասում, նկատել է հին սպիներ: Բժիշկը նաև նշել է, որ այլ վնասվածքներ կամ հետքեր նրա մարմնի վրա չեն հայտնաբերվել: Սարմնի վրայի հետքերի ծագումը բացատրելու համար դիմողի որդին հայտնել է, որ փորձել է ինքնասպան լինել Ռուսթավիի քրեակատարողական հիմնարկի թիվ 1 բանտախցում, սակայն բժիշկները նրան կարողացել են փրկել, ինչի համար ինքը շնորհակալ է նրանց: Բժիշկը հայտնել է, որ դիմողի որդին առհասարակ քիչ շփվող անձնավորություն էր, սակայն իր հետ հաճախ զրուցում էր: Հանգուցյալը հայտնել էր, որ իրեն ցավ է պատճառում այն, որ իր կինը և ծնողները երբեք չեն գալիս իրեն տեսակցության: Բժիշկը ենթադրում է, որ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն ինքնասպանություն է գործել, քանի որ վերջինս խաղամուլ չէր և բանտում ոչ մեկի հետ վատ հարաբերություններ չի ունեցել:

28. 2005թ. հոկտեմբերի 7-ի նամակով շտապօգնության աշխատակազմը հայտնել է, որ 2010թ. սեպտեմբերի 30-ին՝ երեկոյան ժամը 8.03-ին, Քոնի քրեակատարողական հիմնարկից ահազանգ է ստացել:

29. 2005թ. հոկտեմբերի 7-ին դիմողը հարցաքննվել է: Նա հայտնել է, որ որդուն այցելել է ցանկացած պահի, երբ նման հնարավորություն է ունեցել: Հանդիպումներից մեկի ժամանակ որդին խնդրել է իրեն փոխանցել վրացական 50 լարի (GEL-ը մոտավորապես 0.42 եվրո (EUR)), որից 10-ը նրան անհրաժեշտ էր ծխածոտ գնելու համար, իսկ մնացածը՝ «բանկում» (օբշիակ (obshiak))՝ լատիներեն տառերով վրացերեն «obSiaki» բառից, որն իրենից ներկայացնում է բանտարկյալների անօրինական գումարային ֆոնդը, տե՛ս ստորև՝ կետեր 61 և 68) վճարումներ կատարելու համար: Քանի որ դիմողն այդ ժամանակ հիվանդ է եղել, իր քույրն է այդ գումարը փոխանցել որդուն: Դիմողի որդին այնուհետև մի քանի անգամ կապմվել է մորաքրոջ հետ և խնդրել 30-40 GEL գումար: Մահվանից մի քանի օր առաջ դիմողի որդին ասել է մորաքրոջը, որ եթե չվճարի հերթական 10 GEL-ը՝ ստիպված կլինի ինքնասպանության դիմել: Մորաքույրը փոխանցել է պահանջված գումարը: Համաձայն արձանագրության՝ դիմողն ընդհատել է հարցաքննությունը և իշխանության մարմիններին մեղադրել քննությունը կողմնակալ վարելու մեջ: Դիմողը հրաժարել է ստորագրել հարցաքննության արձանագրությունը:

30. 2005թ. հոկտեմբերի 8-ին դիմողի և նրա նախկին ամուսնու պահանջով իրականացվել է անկողնակալ բժշկական փորձաքննություն, որն իրականացվել է նրանց երկու ներկայացուցիչների և Յանրային պաշտպանի գրասենյակի աշխատակցի ներկայությամբ: Արդյունքների համաձայն արված եզրակացությանը համապատասխան (դիակի հերձման մասին այլընտրանքային եզրակացություն)՝ դիակի պարանոցի շրջանում փորձագետները հայտնաբերել են 4.5 սմ և 3 սմ վնասվածքներ, որոնք հասցվել են բութ գործիքով: Սակայն այդ վնասվածքները կյանքի համար վտանգ չեն ներկայացրել: Յուսվածքաբանական փորձաքննության ժամանակ հետազոտվել են բոլոր ներքին օրգանները, այդ թվում՝ ուղեղը, թոքերը և սիրտը, փորձագետները եկել են այն եզրակացության, որ մահը վրա է հասել մեխանիկական շնչահեղձուկի (ասֆիքսիայի) հետևանքով:

31. 2005թ. հոկտեմբերի 13-ին քրեաբանն ուսումնասիրել է Ջուրաբ Ցինցաբաձեի հագուստը և որպես պարան օգտագործված սավանի կապերը:

32. 2005թ. հոկտեմբերին մեղադրանք է առաջադրվել անհայտ անձի կամ անձանց դեմ, ովքեր Ջուրաբ Ցինցաբաձեին հասցրել էին ինքնասպանության (քրեական օրենսգրքի 115-րդ հոդված): Նույն օրը, դատական վարույթի ժամանակ դիմողը հարցաքննվել է որպես շահագրգիռ կողմ: Նա միանշանակ հայտնել է, որ իր որդին հավասարակշռված անձնավորություն է եղել, հոգեկան ոչ մի խնդիր չի ունեցել և շատ էր սիրում իրեն: Որդու ազատագրվածից երկուսուկես ամիս անց ինքը հեռախոսով մի քանի անգամ խոսել է նրա հետ, և խոսակցություններից մեկի ժամանակ նա իրենից 50 լարի է խնդրել (տե՛ս - նաև՝ կետ 29): Դիմողը նաև նշել է, որ հանցանք կատարած անձը եղել է դատապարտյալ X-ը (տե՛ս վերը՝ կետ 25), ով իր հոր միջոցով իր նախկին ամուսնուն հեռախոսով հայտնել էր որդու մահվան մասին: Դիմողը նշել է, որ որդու մարմինն ուսումնասիրելիս հայտնաբերել է վերոնշյալ հետքերը (տե՛ս վերը՝ դիմողի ամուսնու փաստարկները, կետ 18): Դատական վարույթի ժամանակ հայտնել է, որ իր որդուն սպանել են, իսկ հանցանքը թաքցնելու համար՝ կախել: Նա դատարանից խնդրել է արարքը որակել ոչ ինքնասպանության հասցնել, այլ որպես սպանություն (քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդված): Դիմողը խնդրել է պարզաբանել, թե ինչու՞ քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն անմիջապես չի հայտնել ծնողներին որդու մահվան մասին՝ թողնելով, որ դատապարտյալը հայտնի, ինչպես նաև բացատրել, թե ինչու՞ իրենց չեն տեղեկացրել որդու դատաբժշկական փորձաքննության մասին, որպեսզի նրանք ներկա գտնվեին այդ գործողությանը: Նա նաև խնդրել է պարզաբանել, թե ինչպե՞ս է իր որդին մտել փակված տարածք առանց հսկիչի ուղեկցության: Դիմողը նաև նշել է, որ ինքը փաստաբան է վարձել իր որդու մահվան կապակցությամբ իրականացվող քննության ընթացքում իր շահերը ներկայացնելու համար:

33. 2005թ. նոյեմբերի 2-ին Արևմտյան Վրաստանի շրջանային ներկայաց դատախազը («շրջանային դատախազ») քննիչին գրավոր ցուցումներ է տվել այն մասին, թե սույն գործով ինչպիսի քննչական գործողություններ պետք է իրականացվեն

- նույնականացում և այն պահակի հարցաքննություն, որը 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին հսկել է Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի ներսում պահեստարանային տարածքից մի քանի մետր հեռավորության վրա, և կարող է վկայություն տալ այն մասին, թե երբ կամ ում հետ է դիմողի որդին մտել այդ տարածք, Տ.Կ.-ածեին և Ջ.Լ.-իանին երբ են մտել և երբ դուրս եկել այդ նույն տարածքից,

- մյուս դատապարտյալների հարցաքննություն, ովքեր կարող էին որոշակի տեղեկություններ տրամադրել ինքնասպանության հաստատման կամ հերքման մասին, վկայություններ տալ այն մասին, թե հնարավոր է, արդյոք, որ դիմողի որդին ենթարկվեր բռնության կամ նրան հարկադրեին ինքնասպան լինել:

- անկախ կամ պետական փորձագետների հարցաքննություն, որոնք իրականացրել են սույն գործով դիմողի որդու մարմնի դատաբժշկական փորձաքննությունը (տե՛ս վերը՝ կետեր 16 և 30) և կարող են հանգուցյալի ծնողների կողմից մատնանշված վնասվածքների վերաբերյալ պարզաբանում տալ:

34. 2005թ. նոյեմբերի 10-ին «NFB»-ի կողմից, կից գրությամբ, Նախարարությանը հանձնվել է մի ձեռագիր նամակ, որը հայտնաբերվել է դատաբժշկական փորձաքննություն իրականացնող փորձագետների կողմից՝ 2005թ. հոկտեմբերի 1-3-ը: Այդ նամակում հեղինակը, խոսքն ուղղելով ոմն Նինոյի, նշել է, որ ինքը նման գործողությունների է դիմում ի հավաստումն իր սիրո, որին նա այդքան կասկածանքով էր վերաբերվում: Նամակի հեղինակը մեղադրում էր կնոջն այն բանում, որ նա իրեն լքել է այն պահին, երբ այդքան նրա կարիքն ունի: Նամակի հեղինակը կնոջը մեղադրում էր ստելու մեջ, քանի որ վերջինս մեկնել էր ոչ թե Ռուսաստան, այլ՝ Թուրքիա: Նա միայն երջանկություն էր մաղթում կնոջն իր մահից հետո: Նամակի վերջում գրված էր դիմողի որդու անունը և թվագրված 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով:

35. Ինչ վերաբերում է 2005թ. նոյեմբերի 10-ին «NFB»-ի կողմից Նախարարությանը ներկայացված կից գրությանը, ապա այդտեղ նշված էր, որ նամակը, որը թվագրված էր 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով, գտնվել է դիախերձարանի սառնարանում, և քանի որ դա վերաբերում է սույն գործին, ներկայացվել է քննությանը՝ գործի նյութերին կցելու համար:

36. Երբ 2005թ. նոյեմբերի 21-ին հարցանվել է «NFB»-ի աշխատակիցը (տե՛ս վերը՝ կետ 34), վերջինս հայտնել է, որ նա ամիսը երկու-երեք անգամ մաքրում է դիախերձարանի սառնարանը: 2005թ. նոյեմբերի 8-ին, հերթական մաքրություն անելիս, նա անկյունում հայտնաբերել է տոպրակի մեջ փաթաթված մի նամակ, որը թվագրված էր 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով: Այլ հարցեր վկային չեն

ներկայացվել: Ինչպես երևում է գործի հանգամանքների ուսումնասիրությունից, այդ նամակի նկատմամբ այլ գործողություններ չեն իրականացվել:

37. Նույն օրը՝ 2005թ. նոյեմբերի 21-ին, պետական փորձագետը, ով 2005թ. հոկտեմբերի 1-3-ն իրականացրել էր Չուրաբ Ցինցաբաժեի դատաբժշկական փորձաքննությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 16), հարցաքննության է ենթարկվել: Փորձագետը հաստատել է, որ պարանոցի շրջանում, բացի խեղդվելու հետքերից, որոնք հավանաբար առաջացել են պարանոց կախված լինելու հետևանքով, այլ հետքեր նա չի հայտնաբերել: Ինչ վերաբերում է լրացուցիչ փորձաքննության ընթացքում անկախ փորձագետների կողմից կատարված զննությանը, ապա դրանք, հակառակ դատախազի տված կարգադրությանը, քննիչի կողմից քննության չեն առնվել (տե՛ս վերը՝ կետեր 30 և 33):

38. Հաջորդ օրը՝ 2005թ. նոյեմբերի 22-ին, շրջանային դատախազը կարճել է քրեական գործի վարույթն ապացույցների բացակայության պատճառով: Նա գտել է, որ սույն գործով չի հաստատվել, որ դիմողի որդին ենթարկվել է ֆիզիկական այնպիսի բռնության, որի հետևանքով վերջինս կարող էր ինքնասպանություն գործել: Ամեն դեպքում, դիակի «հագուստների մեջ» գտնված, 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով թվագրված նամակը բացահայտում է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին, երեկոյան ժամը 8.30-ին, դիմողի որդին ինքնասպան է եղել հանուն սիրո: Այն, որ դիմողի որդու կողմից գրված նամակը թվագրված էր իր մահվանից հետո, բացատրվում է նրանով, որ, հավանաբար, դատապարտյալը շփոթել էր ամսվա օրերը: Ինչ վերաբերում է դիմողի այն պնդմանը, որ իր որդու մարմնի վրա առկա էին նաև այլ վնասվածքներ, դատախազը նշել է, որ «NFB»-ում կատարված դատաբժշկական փորձաքննության ժամանակ դիմողի մարմնի վրա հայտնաբերվել են միայն խեղդվելու արդյունքում առաջացած հետքեր: Քննիչը նշել է, որ դիմողի նշած այտուցներն առաջացել են դիակի հերձման ընթացքում կամ դիակային երևույթներ են, իսկ որոշ վնասվածքներ, ինչպես նշում է քրեակատարողական հիմնարկի բժիշկը, նախկինում ստացված վնասվածքների սպիներն են: Հիմք ընդունելով գործի հանգամանքները՝ քննիչը հանգել է այն եզրակացությանը, որ արարքում բացակայում է քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանցակազմը (տե՛ս քրեական դատավարության օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 1-ին կետը):

39. Դիմողը բողոք է ներկայացրել Քութայիսի քաղաքային դատարան՝ պնդելով, որ իշխանությունները սկզբից և՛ արարքը դիտել են որպես ինքնասպանություն. քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը խարխլել է գործով առկա ապացույցները, պետի տեղակալն իր սենյակից է բերել դիմողի որդու ոտքերի տակ դրված աթոռները, ինչպես նաև վերջինիս կոշիկները և որպես պարան օգտագործված սավանը, դիմողի որդու մատնահետքերի հետ համեմատելու համար մատնահետքեր չեն վերցվել աթոռից, դռան վրա եղած կողպեքից կամ պահեստարանային տարածքի դռան վրա դրված կողպեքից, քննության ընթացքում չի բացահայտվել նաև, թե արդյոք պահեստարանային տարածքը հսկվե՞լ է, թե՛ ոչ, կամ որտեղից դիմողի որդին ուներ այդ դռան բանալին, քննության ընթացքում չեն ստուգվել նաև անկախ փորձագետի կողմից հայտնաբերված վնասվածքների առկայությունը, միայն երեք առարկա է հայտնաբերվել դիմողի որդու գրպաններից, չի իրականացվել նամակի դատաձեռագրաբանական փորձաքննություն, իսկ ամենագավեշտալին այն է, որ իշխանությունները պնդում են, որ 2005թ. հոկտեմբերի 28-ին թվագրված նամակում դիմողի որդին, ով օր առ օր հաշվում էր անագատության մեջ մնալու իր օրերի թիվը, շփոթել էր ամսվա օրերը:

40. 2006թ. հունվարի 9-ին Քութայիսի քաղաքացիական դատարանը մերժել է դիմողի բողոքը՝ հիմք ընդունելով այն, որ գործի հանգամանքերը բացահայտելու համար իրականացվել են բոլոր անհրաժեշտ միջոցառումները, ինչպես նաև նշել, որ արարքում բացակայում է քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանցակազմը: Քաղաքային դատարանը որպես բացթողում նշել է այն հանգամանքը, որ դիմողն իր բողոքում չի մատնանշել, թե ուրիշ ինչ քննչական գործողություններ պետք է իրականացվե՞ն քննության ընթացքը փոխելու համար:

41. Դիմողը բողոքարկել է՝ նշելով նույն հանգամանքները: Նա ավելացրել է, որ դիահերձարանի սառնարանում բոլոր մարմինները մերկ վիճակում են պահվում, ինչն ինքնին բառացում է, որ 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով թվագրված նամակը կարող է ընկած լինել իր որդու հագուստից: Դիմողը նաև նշել է, որ իր աղբյուրների համաձայն՝ իր որդին սպանվել է նախկինում՝ Ռուսթավիի թիվ 1 բանտի նույն բանտախցում գտնվող մի դատապարտյալի պատվերով, և իշխանության մարմիններին խնդրում է այդ կապակցությամբ քննություն իրականացնել: Դիմողը նաև նշել է, որ 1.78 մետր հասակ ունեցող անձը չի կարող կախվել այն դեպքում, երբ առաստաղի բարձրությունը 2.20 մետր է, իսկ աթոռներից՝ 22 սմ: Դիմողը նաև զանգատներ է ներկայացրել իշխանությունների կողմից դեպքի վայրի զննություն իրականացնելու վերաբերյալ: Դիմողը նշել է, որ քննիչը դեպքի վայրի պատշաճ քննություն չի իրականացրել, քանի որ հիմք է ընդունել քրեակատարողական հիմնարկի պետի փաստարկները: Վերջինս որպես «ապացույց» իր սենյակից բերել է աթոռները, այնուհետև պարանը և դիմողի որդու կոշիկները, որոնք պետք է հավաստեին ինքնասպանության մասին: Դիմողը նաև նշել է, որ շտապօգնության բժշկին քննիչը հարցաքննության չի ենթարկել:

42. 2006թ. հունվարի 16-ին Քութայիսի վերաքննիչ դատարանն իր որոշմամբ մերժել է դիմողի բողոքն այն հիմնավորմամբ, որը նշվել էր ստորադաս ատյանի կողմից: Ինչպես երևում է այդ որոշումից, վերաքննիչ վարույթի ժամանակ շրջանային դատախազը մերժել է դիմողի փաստարկներն այն մասին, որ 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով թվագրված նամակի վերաբերյալ դատաձեռագրաբանական

փորձաքննություն չի իրականացվել, այդ կապակցությամբ վերաքննիչ վարույթի ընթացքում նոր բացատրություններ չի ներկայացրել, սակայն նշել է, որ նամակի ձեռագիրը համեմատվել է Ջուրաբ Ցինցաբաձեի ձեռագրի նմուշի հետ և պարզվել է, որ այդ ձեռագրերը նույնական են:

2. Շորթման վերաբերյալ X-ի նկատմամբ իրականացվող քրեական հետապնդումը և պրն Ցինցաբաձեի մահվան կապակցությամբ Ֆանրային պաշտպանի գրասենյակի կողմից իրականացված քննությունը

43. 2006թ. հուլիսի 13-ին Դատարանում իր ներկայացուցիչներին տրված գրավոր բացատրության մեջ դիմողը նշել է, որ իր որդու հուղարկավորությունից հետո X-ը քրեակատարողական հիմնարկից զանգահարել է իր նախկին ամուսնուն և խնդրել վճարել 80 GEL գումարը, որն իր որդին պարտք էր «բանկին»: Դիմողը բացատրել է, որ «բանկը» գումար է, որը, քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի լռելյայն համաձայնությամբ, քրեակատարողական հիմնարկի *makurebeli*-ները պարտադրում են դատապարտյալներին հավաքել: Այս հանգամանքից դիմողը եզրահանգել է, որ հեռախոսի համար իր որդուց պահանջվող գումարը ևս «բանկի» համար է եղել (տե՛ս նաև վերը՝ կետեր 29 և 32): Նա ենթադրություն է արել այն մասին, որ 80 GEL գումարը չվճարելու պատճառով իր որդին սպանվել է: Ըստ դիմողի՝ քանի որ ինքն աղքատ էր, Նինոն՝ իր լավ ընկերը և միաժամանակ նաև 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով թվագրված նամակի հասցեատերը, իր որդուն պարբերաբար 300-400 GEL էր ուղարկում: Նշվածը հաշվի առնելով՝ նրա համար անակնկալ է եղել այն, որ իր որդուն անհրաժեշտ է եղել պարտքով 80 GEL վերցնել «բանկից»:

44. 2005թ. դեկտեմբերի 13-ին դիմողի նախկին ամուսինը դատապարտյալ X-ի կողմից իրենից գումար պահանջելու վերաբերյալ քրեական մեղադրանք է ներկայացրել և նույն օրը վերջինիս վերաբերյալ շորթման հիմքով վարույթ է հարուցվել: Քննության իրականացումը հանձնարարվել է նույն Նախարարության քննչական վարչությանը (տե՛ս վերը՝ կետ 9):

45. Որպես շահագրգիռ կողմ հարցաքննված՝ դիմողի նախկին ամուսինը հաստատել է, որ X-ն իր հոր միջոցով իրեն տեղեկացրել է իր որդու մահվան մասին (տե՛ս վերը՝ կետ 25): Հետագայում՝ այն օրը, երբ գնացել է քրեակատարողական հիմնարկ իր որդու մարմինը վերցնելու, ինքը քրեակատարողական հիմնարկի պետի սենյակում հանդիպել է այդ դատապարտյալին: Պետի ներկայությամբ X-ը հայտնել է դիմողի նախկին ամուսնուն, որ նրա որդին ինքնասպանություն է գործել «կնոջ պատճառով»: Զգալով, որ դատապարտյալն իրեն ասելու բան ունի՝ դիմողի նախկին ամուսինը նրան տարել է միջանցք: Սակայն տեսնելով մի դատապարտյալի, ում X-ը ներկայացրել է որպես *makurebeli*, X-ը վախեցել է և ռչինչ չի ասել: Դիմողի նախկին ամուսինը նշել է, որ մինչև հուղարկավորությունը X-ն ամեն օր զանգահարել է իրեն և ասել, որ ինքը պետք է մեկ այլ քրեակատարողական հիմնարկ տեղափոխվի, որպեսզի կարողանա խոսել: Այս հեռախոսային խոսակցություններից մեկի ժամանակ դատապարտյալն ակնարկել է, որ իր որդու մահվան կապակցությամբ ինչ-որ կասկածելի բան է գտել, խորհուրդ է տվել դիմողի նախկին ամուսնուն ճնշում գործադրել քրեակատարողական հիմնարկի պետի վրա: Հուղարկավորությունից հետո՝ 2005թ. դեկտեմբերի 9-ին X-ը կրկին զանգահարել է իրեն՝ պահանջելով 80 GEL, որն իր որդին պարտք էր «բանկին», և սպառնացել է սպանել նրան: Նա զանգահարել է և սպառնալիքները կրկնել 2005թ. դեկտեմբերի 12-ին:

46. 2006թ. փետրվարի 23-ին որպես կասկածյալ հարցաքննվելիս X-ը, ով տեղափոխվել էր մեկ այլ քրեակատարողական հիմնարկ, որը սույն վճռում կկոչվի Y քրեակատարողական հիմնարկ, ժխտել է մեղադրանքը՝ բացատրելով, որ դիմողի նախկին ամուսինն իրեն փող է առաջարկել սեփական նախաձեռնությամբ՝ հարգելու համար հանգուցյալի հիշատակը: Դատապարտյալը հաստատել է, որ ինքն առաջինն է դիմողի նախկին ամուսնուն տեղեկացրել է իր որդու մահվան մասին: Ապա X-ը հաստատել է, որ ինքն ի սկզբանե կասկածներ է ունեցել ինքնասպանության վարկածի կապակցությամբ, և որ նա հեռախոսային խոսակցությունների ընթացքում իր կասկածները կիսել է դիմողի և նրա նախկին ամուսնու հետ: Սակայն այդ կասկածները մնացել են ընդամենը ենթադրություններ, քանի որ նա չի կարողացել դրանց վերաբերյալ որևէ իրական փաստ ներկայացնել: X-ը նաև ենթադրել է, որ դիմողը և նրա նախկին ամուսինն իրեն շորթման մեջ մեղադրել են՝ վրեժից ելնելով, քանի որ նրանք հավատում էին, որ ինքը թաքցնում է նրանց որդու մահվան վերաբերյալ ճշմարտությունը:

47. 2006թ. ապրիլի 3-ին X-ը Նախարարության քննչական վարչության կողմից կրկին հարցաքննվել է, այս անգամ՝ որպես մեղադրյալ: Նա բացատրել է, որ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկում դատապարտյալները «վերահսկվում են», (մասնավորապես այն պատճառով, որ հարցը վերաբերում էր «բանկ» կատարվող վճարումներին) գլխավոր *makurebeli*-ի՝ Վ.Տ.-ի՝ նախկին ոստիկանի կողմից, ով պատիժ է կրում սպանության համար: Դիմողի որդին «բանկից» պարտքով վերցրել էր 80 GEL՝ մեկ այլ դատապարտյալից Ericsson T10 բջջային հեռախոս գնելու համար: Սակայն չկարողանալով մարել պարտքը՝ դիմողի որդին սկսել է սպառնալիքների և վիրավորանքների ենթարկվել: Այսպես, երկու նախկին դեպքերում նա ծեծի է ենթարկվել Վ.Տ.-շվիլի, Զ.Լ.-իանիի և Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի մեկ այլ *makurebeli*-ի և Ա.Բ.-իանիի կողմից, ով հայտնի է նաև «Դիզելա» մականունով: X-ը նշել է, որ ինքն անձամբ է տեսել այդ ծեծերից առաջինը, այդ հանգամանքը կարող են հաստատել երկու այլ դատապարտյալներ՝ Գ.Գ.-իանին և Վ.Ս.-շվիլի:

48. Այս X-ը նշել է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին տեսել է Վ.Տ.-շվիլիին, Ջ.Լ.-իանին և «Դիզելա»-ին, ովքեր *kutoki*-ում (գրուցների և հաշիվների մաքրման վայր) գրուցում էին դիմողի որդու հետ: Մի քանի րոպե անց նա տեսել է, որ այդ անձինք լքել են այդ սենյակը՝ քարշ տալով դիմողի որդուն, ով գիտակցությունը կորցրած է եղել: Նրանք վերջինիս քարշ են տվել վարսավորի սենյակի պատուհանից դեպի պահեստ, որտեղ մի քանի րոպե անց նույն Ջ.Լ.-իանին՝ Տ.Կ.-ածեի հետ «հայտնաբերել» են դիմողի կախված որդուն և սկսել են գոռալ: X-ը նշել է, որ դատապարտյալ Գ.Գ.-իանին ևս տեսել է, թե ինչպես են դիմողի գիտակցությունը կորցրած որդուն քարշ տալիս դեպի պահեստ: Այս X-ը մանրամասն ցուցմունքներ է տվել հետագա դեպքերի մասին: Նա նշել է, որ երբ դատախազը և փորձագետը եկել են, մարմինը գտնվել է քրեակատարողական հիմնարկի բժշկի սենյակում: Պետը և դատապարտյալները ևս ներկա են եղել:

49. Դատապարտյալ X-ը Նախարարության քննչական վարչությանը բացատրել է, որ ցանկացել է խորհրդապահական կերպով հանգուցյալի հորը տեղեկություն հայտնել, երբ նա 2005թ. հոկտեմբերի 1-ին իր հոր հետ եկել էր մարմինը տանելու, սակայն այդ ժամանակ նա հսկողության տակ է եղել Վ.Տ.-շվիլիի՝ *makurebeli*-ների ղեկավարի կողմից: Հետևաբար, դիմողի ամուսնու՝ քրեակատարողական հիմնարկից հեռանալուց հետո է նա զանգահարել նրան և դիմողին ու հայտնել, որ գիտի նրանց որդու մահվան վերաբերյալ ճշմարտությունը: Նա հանգուցյալի ծնողներին խնդրել է կազմակերպել իրեն այլ քրեակատարողական հիմնարկ տեղափոխելը, որպեսզի ինքն իրեն ավելի անվտանգ զգա և նրանց հայտնի բոլոր անհրաժեշտ մանրամասները: Հանգուցյալի ծնողների հետ այդ հեռախոսային խոսակցություններից հետո փաստաբանը՝ Ն.Ա.-ծեն (տե՛ս վերը՝ կետ 32) զանգահարել է X-ին՝ խնդրելով հանդիպել նրան՝ կասկածելի մահվան վերաբերյալ ավելի շատ տեղեկություն ստանալու համար: Սակայն Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի պետը՝ Ա.Լ.-իանին փաստաբանին երբևէ չի թողել քրեակատարողական հիմնարկ մտնել: Դիմողի որդու մահվանից հետո X-ն ինքն էր դարձել *makurebeli*-ների թիրախ, ովքեր պահանջում էին, որ նա՝ որպես հանգուցյալի մերձավոր անձ, պետք է վճարի նրա պարտքը կամ ստիպի, որ այդ պարտքը վճարվի ընտանիքի կողմից: Չկարողանալով վճարել պարտքը՝ X-ը 2005թ. նոյեմբերի 25-ին ծեօի է ենթարկվել երկու *makurebeli*-ների կողմից: Այս նրան ստիպել են զանգահարել հանգուցյալի հորը և փորձել ստանալ պահանջվող գումարը: Նա հեռախոսով բացատրել է, որ նրա որդու պարտքի պատճառով խնդիրներ ունի:

50. Ի պատասխան քննիչի այն հարցին, թե ինչու այդ բոլոր փաստերը նա չի նշել իր նախորդ հարցաքննության ժամանակ, X-ն ասել է, որ վախեցել է Քոնի քրեակատարողական հիմնարկում դիմողի որդուն սպանած *makurebeli*-ների ձեռքբերում գտնվող իր կյանքի համար: Նա նաև բացարձակորեն հավելել է, որ իր տվյալ ցուցմունքը ճիշտ է և տրված է կամավոր, որ ինքն է լրացուցիչ հարցաքննություն խնդրել, որ ինքը պատշաճ կերպով զգուշացվել է սուտ ցուցմունքի և սուտ մատուցման համար պատասխանատվության ենթարկվելու հնարավորության մասին, և որ ինքը պատասխանատու է իր բառերի համար:

51. Հետագայում, 2006թ. ապրիլի չնշված մի օր Ջ.Լ.-իանին և Վ.Տ.-շվիլիին Նախարարության քննչական վարչության կողմից շորթման համար X-ի նկատմամբ հարուցված քրեական գործով հարցաքննվել են որպես վկա: Երկու վկաները ժխտել են, որ *makurebeli*-ներ են և որ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկում «բանկի» պրակտիկա գոյություն ունի՝ բացատրելով, քանի որ այդ քրեակատարողական հիմնարկն առանձնացված էր նախկին իրավապահ մարմինների համար, նման քրեական պրակտիկան այնտեղ չի հանդուրժվում: Նրանք նշել են, որ ընկերական հարաբերություններ են ունեցել դիմողի որդու հետ, ով քրեակատարողական հիմնարկում որևէ մեկի հետ կոնֆլիկտ չի ունեցել: Երկու դատապարտյալների ցուցմունքները բառ առ բառ հաստատվել են Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի վարսավորի կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 48), ով նույնպես հարցաքննվել է 2006թ. ապրիլի չնշված մի օր, նա նույնպես նշել է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին որևէ կասկածելի բան չի տեսել:

52. 2006թ. մայիսի չնշված մի օր X-ի հայրը և որպես վկա հարցաքննվել է: Նա հաստատել է որ իր որդին առաջինն է տեղեկացրել դիմողի նախկին ամուսնուն նրա որդու՝ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին տեղի ունեցած մահվան մասին: Նա նաև նշել է, որ X-ը մահվան վերաբերյալ որևէ կասկածելի բան երբևէ չի ասել նրան. այդ կասկածները *makurebeli*-ների կամ «բանկի» դերի մասին երբևէ չի նշվել: Սակայն վկան հաստատել է, որ դիմողի նախկին ամուսինը մտածում էր, որ X-ը թաքցնում է իր որդու մահվան մասին ճշմարտությունը:

53. 2006թ. մայիսի 4-ին Հանրային պաշտպանի գրասենյակի ներկայացուցիչները Y քրեակատարողական հիմնարկում այցելել են X-ին, ով բառ առ բառ կրկնել է իր՝ 2006թ. ապրիլի 3-ի ցուցմունքները (տե՛ս վերը՝ կետեր 47-50): Դատապարտյալը հավելել է, որ 2005թ. հոկտեմբերի 1-ին, երբ փորձագետը քրեակատարողական հիմնարկի բժշկի սենյակում նրան հանձնարարել է մերկացնել պրն Ցինգաբաձեի մարմինը, նա նկատել է, որ մարմնի վրա՝ անրակոսկրի շրջանում առկա է մեծ սև հետք, և որ մեջքի վրա առկա են ձեռքերի հետքեր և մաշկը կարմիր է: Նա պետի տեղակալին խնդրել է իրեն թույլատրել զանգել իր ընտանիքի անդամներին, ովքեր կտեղեկացնեին հանգուցյալի հորը: Իրեն արգելվել է դա անել այն հիմքով, որ առաջին հերթին դատախազները պետք է քննեն գործը: Ութ ժամ սպասելուց հետո X-ը, համեմայնդեպս, զանգահարել է իր հորը՝ խնդրելով նրան տեղեկացնել հանգուցյալի ընտանիքին: Նա նշել է, որ իր նախորդ հարցաքննության ընթացքում ինքը խնդրել է քննիչին իրեն տեղափոխել այլ քրեակատարողական հիմնարկ՝ ցուցմունք տալիս իր

անվտանգությունն ապահովելու համար, քանի որ այդ ցուցմունքը գործի համար կարևոր նշանակություն ունի: Սակայն այդ խնդրանքը մերժվել է:

54. 2006թ. մայիսի 8-ին Հանրային պաշտպանի գրասենյակի ներկայացուցիչները հանդիպել են Վ.Ս.-շվիլիին (տես վերը՝ կետ 47), ով հետագայում պահվել է Թբիլիսիի թիվ 1 քրեակատարողական հիմնարկում: Դատապարտյալը հրաժարվել է գրավոր ցուցմունք տալ՝ պատճառաբանելով, որ դրա համար կարող է իր կյանքով փոխհատուցել: Նա բանավոր ասել է, որ դիմողի որդին ինքնասպանություն չի գործել: Ձուրաբ Ցինցաբաձեն «բանկից» պարտքով գումար էր վերցրել և այդ կապակցությամբ *makurebeli*-ների հետ տարբեր վիճաբանությունների մեջ էր մտել: Վ.Ս.-շվիլին հաստատել է, որ 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին դիմողի որդին *makurebeli*-ի կողմից զրույցի է կանչվել: Այա նա վերադարձել է ինչ-որ մեկին զանգահարելու համար և կրկին հեռացել է: Վ.Ս.-շվիլին չի բացառել այն, որ պարտքի պատճառով առաջացած ճնշումը կարող է պրն Ցինցաբաձեի մահվան պատճառ հանդիսացած լինել: Վ.Ս.-շվիլին նշել է, որ հանցագործությունը հանգամանորեն թաքցվել է Ա.Լ.-իանիի՝ քրեակատարողական հիմնարկի պետի կողմից, ով միջադեպի մեջ ուղղակիորեն ներգրավված Ջ.Լ.-իանիի՝ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի *makurebeli*-ներից մեկի բարեկամն է:

55. Հանրային պաշտպանի գրասենյակը չնշված մի օր հանդիպել է նաև Գ.Գ.-իանիին (տես վերը՝ կետ 47): Սակայն վերջինս հայտնել է, որ չունի դիմողի որդու մահվան հանգամանքներին վերաբերող որևէ տեղեկություն:

56. 2006թ. հուլիսի 13-ին հանրային պաշտպանը վերոնշյալ դատապարտյալների հետ հանդիպումների արդյունքում կազմված զեկույց է ուղարկել Վրաստանի գլխավոր դատախազին և Հանրային պաշտպանի մասին օրենքի 21(3)-րդ բաժնի ուժով խնդրել է հանրային վարույթ հարուցել:

57. 2006թ. օգոստոսի 9-ի նամակով շրջանային դատախազի գրասենյակը, որն ստորագրել էր գործի վարույթը կարճելու վերաբերյալ 2005թ. նոյեմբերի 22-ի կարգադրությունը (տես վերը՝ կետ 38), հանրային պաշտպանին պատասխանել է, որ հանրային մեղադրանք առաջադրելու հիմքեր չկան: Ի հիմնավորումն այդ եզրակացության՝ այն հիշատակել է այն պատճառաբանությունը, որն առկա է եղել իր նախորդ՝ 2005թ. նոյեմբերի 22-ի որոշման մեջ, և ավելացրել է, որ հարցաքննության ժամանակ Վ.Ս.-շվիլին, ով անվտանգության նկատառումներով Քոնի քրեակատարողական հիմնարկից Կ քրեակատարողական հիմնարկ է տեղափոխվել, չի հաստատել, որ դիմողի որդու նկատմամբ քրեակատարողական հիմնարկում որևէ ճնշում է գործադրվել: Դատախազի գրասենյակը նաև շեշտադրել է, որ այցելությունների ժամանակ քրեակատարողական հիմնարկում նրան ընդունել են, X-ը երբևէ իր հորը որևէ բան չի ասել ենթադրյալ սպանության մասին և այն մասին, որ պարզապես հորինել է սպանության պատմությունը՝ շորթման մեղադրանքներից պաշտպանվելու համար: Դատախազական ծառայությունը նաև լուսաբանել է Նիմոյին հասցեագրված նամակը, որը հայտնաբերվել էր «հանգուցյալի հագուստի մեջ», որն անվիճելիորեն հիմնավորում է ինքնասպանության վարկածը:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ

A. Քրեական դատավարության օրենսգիրք (քր.դատ.օր), ինչպես այն գործել է տվյալ ժամանակահատվածում

58. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 28-րդ հոդվածի 1(a)-ին կետը («Քրեական գործի վարույթը կամ քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքներ») սահմանում է, որ.

«Քրեական գործ չի կարող հարուցվել և քրեական գործի վարույթը ենթակա է կարճման, եթե՝

(a) արարքի մեջ բացակայում է քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանցակազմը...»:

59. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 333-րդ հոդվածի 1-ին կետը («Ձևնության տեսակներն ու նպատակները») սահմանում է, որ միայն քննիչը կամ դատախազն իրավունք ունի իրականացնել դեպքի վայրի զննությունը, ինչպես նաև դիակի, ապացույցների կամ այլ փաստաթղթերի զննությունը, որոնք կապված են հանցագործության կատարման հետ: Քրեական դատավարության օրենսգրքի 335-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերը («Դեպքի վայրի զննություն») սահմանում են, որ.

«1. Դեպքի վայրի զննությունը պետք է իրականացվի այն վայրում, որտեղ հանցագործությունը կատարվել է կամ դրա հետքերը հայտնաբերվել են:

3. Այն անձը, ով կատարում է դեպքի վայրի զննությունը, պետք է այդտեղից վերցնի հայտնաբերված հետքերը, առարկաները կամ փաստաթղթերը...»:

60. Համաձայն քրեական դատավարության օրենսգրքի 366-րդ հոդվածի պահանջների՝ շահագրգիռ երրորդ կողմը նախօրոք պետք է տեղեկացվի դատախազի որոշմամբ քննիչի կողմից նշանակված դատաբժշկական փորձաքննության մասին, այնպես, որ կողմը կարողանա լիարժեք իրացնել իր այնպիսի իրավունքները, ինչպիսիք են հարցում իրականացնելը կամ լրացուցիչ փորձաքննություն նշանակելը:

B. Վրաստանում Սարդու իրավունքների վերաբերյալ Միացյալ Նահանգների պետդեպարտամենտի 2006թ. մարտի 8-ի երկրի Ձեկույցը

61. Վրաստանի «obshiak»-ի վերաբերյալ ԱՄՆ պետդեպարտամենտի նշված զեկույցի համապատասխան հատվածներ սահմանում են, որ.

«Օրենքով գողերը» կազմակերպված հանցավորության ուժեղ խմբերի ցանցեր են, տարածված են բոլոր բանտերում և, որպես կանոն, զբաղված են դրամաշորթությամբ գումարային ֆոնդեր ստեղծելով, որը հայտնի է որպես obshiak՝ դատապարտյալների պարբերաբար վճարումներ, որը հիմնականում օգտագործվում է բանտային ծառայողներին և դատավորներին կաշառելու համար: Գեգուտի կոչվող քրեակատարողական հիմնարկում նույնիսկ պարեկային խումբը գիշերը խուսափել է հսկողություն իրականացնել, քանի որ վախեցել է «օրենքով գողերի» հարձակումից: Ոչ կառավարական կազմակերպությունները հայտնում են, որ շատ դատապարտյալներ նախընտրում են մնալ պատժիչ մեկուսարաններում «օրենքով գողերից» խուսափելու համար: Համաձայն Հանրային պաշտպանի գրասենյակի տվյալների՝ դատապարտյալները խուսափում են համագործակցությունից ֆիզիկական և հոգեբանական ահի ազդեցության պատճառով:

Պահակներին վճարվող գումարները և բանտային այլ վճարներն ավելի հաճախակի բնույթ են ձեռք բերել վերջին տարիներին: Ոչ կառավարական կազմակերպության, ինչպես նաև մարդու իրավունքների պաշտպանի գործադրած ճնշումները հասան գերագույն աստիճանի հատկապես Ս[.] Կ[.]-ի նկատմամբ քրեական հետապնդում իրականացնելիս, ով Արդարադատության նախարարության ուղղիչ (պենիտենցիար) բաժնի ղեկավարն էր և մեղադրվում էր օրենքով գողերի հետ համագործակցելու, դատապարտյալներից գումարներ շորթելու կամ վերջիններիս ստորացնելու մեջ: Հանրային պաշտպանի գրասենյակը մեղադրում էր Կ[.]-ին ամսական ավելի քան 166 ԱՄՆ դոլար (մոտավորապես 300 հազար լարի) դատապարտյալներից obshiak վճարումներ կատարելու նպատակով շորթման մեջ: Նախարարությունը Կ[.]-ին մեղավոր է ճանաչել, ինչպես նաև նշված գործով քրեակատարողական հիմնարկի աշխատող երկու անձ ազատազրկման են դատապարտվել՝ մեկը դատապարտյալների հարազատներից գումար շորթելու համար, իսկ մյուսը ազատազրկման է դատապարտվել այն բանից հետո, երբ դատախազը և Հանրային պաշտպանի գրասենյակի ներկայացուցիչը հերթական ստուգումներն իրականացնելու նպատակով ժամանեցին նրա հսկողության տակ գտնվող ազատազրկման վայր...»:

Օրենք

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱՆՏՈՒՄ

62. Դիմողը զանգատներ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման վերաբերյալ՝ այն մասով, որ իր որդին բանտում սպանվել է, որը քողարկվել է որպես ինքնասպանություն, իսկ իշխանություններն այս կապակցությամբ արդյունավետ քննություն չեն իրականացրել:

Վերոնշյալ հոդվածը սահմանում է.

«1. ... Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը»:

63. Կառավարությունը նշել է, որ այն դեպքում, երբ դիմողի որդին քրեակատարողական հիմնարկում ինքնասպանություն է գործել, պատասխանող պետությունը, որը չի կանխատեսել նման դժբախտ պատահարը, չպետք է մեղադրվի կատարվածի համար: Այսպես, Կառավարությունը պնդել է, որ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն երբեք զանգատներ չի ներկայացրել բանտում վատ վերաբերմունքի կամ այլ անհանգստությունների ենթարկվելու մասին. սպանության վերաբերյալ ոչ մի բժշկական եզրակացություն չկա: Հետևաբար, իշխանության մարմինները չէին կարող ենթադրել, որ այս դժբախտ պատահարը կարող էր տեղի ունենալ և, հետևաբար, այդ կապակցությամբ անվտանգության միջոցներ չէր կարող ձեռնարկել:

64. Կառավարությունն այնուհետև նշել է, որ դիմողի որդու մահվան կապակցությամբ իրականացվել են Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջները: Այսպես, քննությունն իրականացվել է անմիջապես դիակը հայտնաբերելուց հետո, հարցաքննվել են համապատասխան տեղեկություններ ունեցող բոլոր վկաները՝ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի դատապարտյալները և աշխատակիցները, իրականացվել է նաև դատաբժշկական փորձաքննություն: Դիմողը նաև հնարավորություն է ունեցել քննության արդյունքները բողոքարկել ներպետական դատարաններում: Այն պարզ փաստը, որ դիմողը դժգոհություն է արտահայտում քննության իրականացման վերաբերյալ, չի կարող իշխանությունների գործողությունների նկատմամբ կասկած հարուցել:

65. Բոլոր քննչական գործողություններից Կառավարությունը հատկապես ընդգծել է 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով թվագրված նամակի բացումը: Ինչ վերաբերում է 2005թ. նոյեմբերի 10-ին «NFB»-ի

կողմից ներկայացված պարզաբանմանը (տե՛ս վերը՝ կետեր 34 և 35), Կառավարությունը պնդել է, որ քննությանը, ինչպես նաև անձամբ դիմողի կողմից հաստատվել է, որ 2005թ. հոկտեմբերի 28-ով թվագրված նամակի ձեռագիրը պատկանում է դիմողի որդուն:

66. Վրաստանի քրեակատարողական հիմնարկներում տարածված *makurebeli-ների* և «բանկի», ինչպես նաև դրանց զոյացման հարցում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի աշխատակիցների ունեցած դերի մասին Դատարանի առաջադրած հարցերին ի պատասխան՝ Կառավարությունը նշել է, որ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկը նախատեսված է եղել պետական կամ իրավապահ մարմինների՝ դատապարտյալ աշխատակիցների համար, խոսակցական լեզվով ասած՝ «կարմիր զոնա» է և, այսպիսով, բացառվում է, որ այդտեղ դատապարտյալները լինեն հանցավոր աշխարհի ներկայացուցիչներ: Յետևաբար, խոսք չի կարող լինել մաֆիայի պարագլուխների, այսպես կոչված՝ «օրենքով գողերի», ինչպես նաև այլ անօրինական մեթոդների առկայության մասին:

67. Ի պատասխան դրան, դիմողը նախ նշել է, որ իր կարծիքով իր որդու մահվան կապակցությամբ քննությունն անարդյունավետ է եղել: Նա նշել է, մասնավորապես, 2005թ. հոկտեմբերի 28-ի նամակը հասցեագրված էր ոմն Նինոյի, սակայն իր որդու կնոջ անունը Մակա է: Դիմողը նաև նշել է X-ի և իր նախկին ամուսնու փաստարկներն այն մասին, որ իր որդին լուրջ խնդիրներ է ունեցել Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի *makurebeli-ների* հետ, ինչով կարող է բացատրվել նրա մահվան պատճառը: Դիմողը պնդել է, որ իշխանությունները քննություն չեն իրականացրել հնարավոր սպանության բացահայտման ուղղությամբ:

68. Դիմողն այնուհետև պնդել է, որ Կառավարությունը խուսափել է Դատարանի կողմից քրեակատարողական հիմնարկում առկա վերոգրյալ երկու երևույթների մասին տեղեկություններ տրամադրելուց և միայն նշել է մաֆիայի պարագլուխների մասին: Սակայն դիմողը նշել է, որ «բանկի» պրակտիկան առկա է բոլոր քրեակատարողական հիմնարկներում, անկախ այն բանից՝ բանտը «կարմիր զոնա» է (այսինքն՝ այն բանտերը, որտեղ պահվում են պետական և իրավապահ մարմինների դատապարտյալ աշխատակիցները), թե «սև զոնա» (այսինքն՝ այն բանտերը, որտեղ իրենց պատիժն են կրում քրեորեն պատժելի արարք կատարած անձինք): Այսպիսով, պարզ է դառնում, որ «բանկը», որպես պարտադիր վճար, առկա է բոլոր բանտերում, բանտերի վարչակազմը տեղյակ է դրա մասին և նույնիսկ սեփական շահն ունի, իսկ «բանկին» վճարումներ կատարելը, բացառությամբ *makurebeli-ների*, պարտադիր է բոլոր դատապարտյալների համար: Բացի այդ անսավճարներից, վճարման են ենթակա նաև մոլախաղերից ստացված գումարների որոշակի տոկոսները: «Բանկի» մի մասը վճարվում է բանտի վարչակազմին, իսկ վերջիններս դրա դիմաց թույլ են տալիս որոշակի առավելություններ (թղթախաղ, ցանկության դեպքում՝ ցանկացած պահի զանգահարել, ինչպես նաև բջջային հեռախոսներ պահել իրենց մոտ, ինչն ուղղակիորեն արգելված է օրենքով): Եթե բանտը «սև զոնա» է, ապա «բանկը» նաև օգտագործվում է մաֆիայի պարագլուխների տարբեր գործողությունների համար: Ինչ վերաբերում է *makurebeli-ների* դերին, դիմողը նշել է, որ առկա է «նայողների» երկու տեսակ՝ բանտախցային *makurebeli* և շենքի *makurebeli*: Բանտախցայինը հսկում է, որպեսզի իր հետ նույն խցի բանտարկյալները ժամանակին կատարեն իրենց վճարումները, իսկ շենքերի *makurebeli-ները*՝ ավելի բարձր մակարդակի ղեկավարում իրականացնողները, հսկում են ողջ բանտում իրականացվող վճարումները: *Makurebeli-ները* պարտադիր չէ, որ լինեն «կարմիր զոնայի» կամ «սև զոնայի» մաֆիայի պարագլուխների թվից, սակայն պետք է լինեն հեղինակություն վայելող դատապարտյալներ, որոնց նաև ընդունում է բանտի վարչակազմը:

69. Շարունակելով՝ դիմողը նշել է, քանի որ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի ղեկավարությունը հանդիսանում է վերոնշյալ բանտային երևույթների մի մասը, ակնհայտ է, որ վերջիններս չափազանցված չեն բացահայտել հետևյալ ճշմարտությունը՝ արդյո՞ք իր որդուն իրականում սպանել են *makurebeli-ները*՝ «բանկին» պարտք լինելու պատճառով: Դիմողը նաև զանգատներ է ներկայացրել այն կապակցությամբ, որ իշխանությունները չեն վերսկսել քրեական գործի վարույթն այն պայմաններում, որ 2006թ. սկզբին իր որդու մահվան կապակցությամբ նոր հանգամանքներ են բացահայտվել:

A. Ընդունելիություն

70. Դատարանը նշում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով ակնհայտ անհիմն չէ: Ապա այն նշում է, որ գանգատը որևէ այլ հիմքով անընդունելի չէ: Յետևաբար, այն պետք է ընդունելի համարվի:

B. Հանգամանքները

1. Ընդհանուր սկզբունքներ

71. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետը պետություններին պարտավորեցնում է ոչ միայն ձեռնպահ մնալ անձանց կյանքի նկատմամբ անօրինական և դիտավորյալ ոտնձգություններից, այլ նաև սահմանում է, որ պետությունները պետք է իրենց

իրավագործության ներքո գտնվող անձանց կյանքի պաշտպանության համար համապատասխան քայլեր ձեռնարկեն (տե՛ս, ի թիվս այլնի, *Osman v. the United Kingdom*, 1998թ. հոկտեմբերի 28, կետ 115, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII):

72. Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության լույսի ներքո, Դատարանը պետք է կյանքից զրկելու փաստին վերաբերվի զգուշորեն՝ հաշվի առնելով ոչ միայն պետական մարմինների գործողությունները, այլև այդ կապակցությամբ առկա բոլոր հանգամանքները: Ազատությունից զրկված անձինք խոցելի են, և իշխանությունները պետք է վերջիններիս պաշտպանության տակ առնեն: Յետևաբար, այն դեպքում, երբ անձն ազատությունից զրկվում է առողջ և առանց վնասվածքների, իսկ ազատ արձակվելու ժամանակ նրա մոտ հայտնաբերվում են վնասվածքներ, ապա դրանց առաջացման վերաբերյալ բացատրություն տալը պետությունների պարտականությունն է (տե՛ս *Selmouni v. France* [GC], գանգատ թիվ 25803/94, կետ 87, ECHR 1999-V): Պետության վրա դրված այս պարտականությունն ավելի լուրջ բնույթ է ստանում այն դեպքում, երբ ազատազրկված անձը մահանում է (տե՛ս *Keenan v. the United Kingdom*, գանգատ թիվ 27229/95, կետ 91, ECHR 2001-III և *Salman v. Turkey* [GC], գանգատ թիվ 21986/93, կետ 99, ECHR 2000-VII):

73. Որպես ապացուցման գնահատական Դատարանն օգտագործում է «հիմնավոր կասկածից վեր» չափանիշը (տե՛ս *Ireland v. the United Kingdom*, 1987թ. հունվարի 18, կետ 161, Series A, գանգատ թիվ 25): Սակայն նման ապացույցը պետք է հիմնված լինի ուժեղ, պարզ և փոխկապակցված հանգամանքների կամ այլ անհերքելի փաստարկների վրա: Երբ քննարկվող խնդրի հանգամանքները, ներառյալ նաև իշխանությունների ներկայացրած փաստերը, ամբողջովին կամ մասամբ մտացածին են, հատկապես այն դեպքերում, երբ խոսքը վերաբերում է ազատությունից զրկված անձանց նկատմամբ հսկողությանը, լուրջ կասկածներ կառաջանան վերոնշյալ անձանց մոտ վնասվածքների առկայության կամ մահվան դեպքում: Իրականում, բավարար և համոզիչ բացատրություններ ներկայացնելու համար ապացուցման պարտականության բեռը կարող է դրվել իշխանությունների վրա (տե՛ս վերը նշված՝ *Salman*, կետ 100 և *Ertak v. Turkey*, գանգատ թիվ 20764/92, կետ 32, 2000-V ECHR):

74. Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված կյանքի իրավունքի պաշտպանությունն անուղղակիորեն պետությունից պահանջում է անձանց մահվան կապակցությամբ պաշտոնապես օբյեկտիվ քննություն իրականացնել: Նման քննություն իրականացնելու պարտականությունը ծագում է բոլոր դեպքերում՝ սպանության կամ կասկած հարուցող մահվան դեպքերում՝ անկախ նրանից, թե հանցանք կատարած անձինք անհատներ են, թե պետական մարմիններ կամ անհայտ անձինք (տե՛ս *Menson v. the United Kingdom* (dec.), գանգատ թիվ 47916/99, ECHR 2003-V և *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], գանգատ թիվ 43577/98 and 43579/98, կետ 110, ECHR 2005-VII):

75. Քննությունն արդյունավետ կարող է համարվել այն դեպքում, երբ հնարավոր կլինի քննությամբ ձեռք բերված փաստերը համադրել և հանցանք կատարած անձանց պատասխանատվության ենթարկել: Իշխանությունները, հավանաբար, տեղի ունեցած իրադարձությունը բացահայտելու համար պետք է ձեռնարկեն հասանելի, խելամիտ քայլեր՝ վկաների հարցաքննություն, դատաբժշկական փորձաքննության նշանակում, ինչպես նաև դիախերձում, ինչը թույլ կտա բացահայտել առկա վնասվածքների ամբողջական և իրական պատկերը, ինչպես նաև մահվան պատճառը (տե՛ս վերը նշված՝ կետ 106, *Tannkulu v. Turkey* [GC], գանգատ թիվ 23763/94, կետ 109, ECHR 1999-IV և *GSI v. Turkey*, գանգատ թիվ 22676/93, կետ 89, 2009թ. դեկտեմբերի 14): Քննության եզրակացությունը պետք է հիմնված լինի գործով առկա փաստերի ամբողջական, օբյեկտիվ և անկողմնակալ վերլուծության վրա: Քննության ընթացքում կիրառման ենթակա միջոցները բացարձակ իրավունք չեն սահմանում մեղադրելու կամ դատապարտելու համար և քննության ընթացքում ցանկացած խախտում կամ հանցանք կատարած անձին չհայտնաբերելը դիտվում է որպես արդյունավետության պահանջի խախտում (տե՛ս *Esat Bayram v. Turkey*, գանգատ թիվ 75535/01, կետ 47, 2009թ. մայիսի 26 և *Ramsahai and Others v. the Netherlands* [GC], գանգատ թիվ 52391/99, կետ 321, ECHR 2007-VI):

76. Քննությունն արդյունավետ համարելու համար այն իրականացնող պատասխանատու մարմիններն օրենքով և գործնականում պետք է անկողմնակալ և անկախ լինեն: Սա նշանակում է, որ ոչ միայն ենթակարգային կապի, այլ պրակտիկ գործունեության մեջ այս մարմինները պետք է անկախ լինեն (տե՛ս վերը նշված՝ *Ramsahai and Others*, կետեր 325 և 333-346, *Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland*, գանգատ թիվ 41773/98, կետեր 78 և 80-86, 2006թ. փետրվարի 7): Անհրաժեշտ է նաև հասարակության անդամներին ինչպես քննության, այնպես էլ դրա արդյունքների վերաբերյալ համապատասխան տեղեկություններով ապահովել, հասարակության անդամների մոտ վստահություն առաջացնել օրենքի գերակայության նկատմամբ, ինչպես նաև բացառել հանցավոր համագործակցությունը կամ հանցավոր արարքների նկատմամբ հանդուրժողական վերաբերմունք ցուցաբերելը: Բոլոր դեպքերում, տուժողները պետք է ներառվեն քննության մեջ՝ վերջիններիս օրինական շահերն ապահովելու նպատակով (տե՛ս, օրինակ, *Güleç v. Turkey*, 1998թ. հուլիսի 27, կետ 82, *Reports* 1998-IV):

2. Սույն գործի վերաբերյալ բողոքը

77. Անկասկած, դիմողի որդու մահվան կապակցությամբ անմիջապես և անհապաղ իրականացվել են բոլոր անհրաժեշտ միջոցառումները, ինչպիսիք են դեպքի վայրի զննությունը, դիախերձումը և

տարբեր վկաների հարցաքննությունը: Դատարանը, սակայն, նշում է, որ այս միջոցառումներն ինչպես քննության սկզբում, այնպես էլ դրա հետագա ընթացքում իրականացվել են որոշակի բացթողումներով: Չեռևաբար, Չուրաբ Ցինցաբաձեի կասկածահարույց մահվան վերաբերյալ շատ հարցեր անպատասխան են մնացել:

(a) Ինքնասպանության վերաբերյալ պաշտոնապես հայտարարված վարկածի բացթողումները

78. Նախ Դատարանը նշում է, որ դիմողի որդին մահացած հայտնաբերվել է Քոնի քրեակատարողական հիմնարկում, որի նկատմամբ հսկողությունն իրականացնում է Արդարադատության նախարարությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 9): Նույնիսկ քննության չառնելով դատապարտյալի կյանքը դիտավորությամբ խլելու վարկածը, պետք է նշել, որ սույն գործի կոնկրետ հանգամանքներից ելնելով պետք էր պարզել, թե արդյոք մահվան կապակցությամբ քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը որևէ գործառնության թացթողում ունեցե՞լ է, թե ոչ: Դատարանն այնուհետև ընդգծում է, որ բոլոր կարևոր քննչական գործողություններն իրականացվել են Արևմտյան Վրաստանի քննչական բաժնի կողմից, որի ներկայացրած արդյունքները հաստատել է դատախազը՝ առանց գործը կարճելու վերաբերյալ լրացուցիչ գործողություններ ձեռնարկելու (տե՛ս վերը՝ կետեր 10 և 38): Քննություն և հսկողություն իրականացնող մարմինների միջև նման կապը, Դատարանի կարծիքով, օրինական կասկածի տակ է դնում քննության անկախությունը (տե՛ս *Ergi v. Turkey*, 1998թ. հուլիսի 28, կետեր 83-84, *Reports* 1998-IV և վերը նշված *Scavuzzo-Hager*, կետեր 78 և 80-86): Այս կասկածները նաև հաստատվում են սույն գործի ընթացքում քննության փաստացի իրականացմամբ:

79. Այսպիսով, սույն գործի վերաբերյալ փաստերի մանրակրկիտ ուսումնասիրությունը հանգում է նրան, որ քննության ընթացքում եղել են բազմաթիվ բացթողումներ: Չատկապես ի խախտումն քրեական դատավարության օրենսգրքի 333-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 335-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջների՝ այն վայրը, որտեղ հայտնաբերվել է Չուրաբ Ցինցաբաձեի դին, մինչև քննության մարմինների ժամանելը չի փակվել (տե՛ս վերը՝ կետ 59 և *Vachkovi v. Bulgaria*, գանգատ թիվ 2747/02, կետ 91, 2010թ. հուլիսի 8): Դատարանը հատկապես ապշած է, որ քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը, որոնց մասին նշված է սույն գործում, կարողացել է դեպքի վայրից դուրս բերել հանգուցյալի կոշիկները, աթոռները, որպես պարան օգտագործված սավանը, որը դիմողի որդին ենթադրաբար օգտագործել էր ինքնասպան լինելու համար, ինչպես նաև դիակի հագուստի գրպաններից հանված առարկաները (տե՛ս վերը՝ կետ 11): Ցավալի է նաև, որ վարույթն իրականացնող և դատական մարմինները, անտեսելով դիմողի բազմաթիվ միջնորդությունները, չեն շտկել քննության այդ բացթողումները (տե՛ս վերը՝ կետեր 39 և 41): Դատարանն այս կապակցությամբ նշում է, որ անհասկանալի է, թե ինչու քննության ընթացքում չեն առգրավվել դեպքի վայրից վերցված աթոռները, որոնք անհերքելի է, որ առանձնակի կարևորություն կունենային քննության համար (տե՛ս վերը՝ կետ 11):

80. Դատարանը նաև ապշած է, որ, ինչպես նշել է դիմողը, իշխանությունները, հանգուցյալի մատնահետքի նույնացման համար, մատնահետքեր չեն վերցրել աթոռներից, դեմից կամ պահեստարանային տարածքի կողպեքից (տե՛ս վերը՝ կետ 39): Դատարանը չի կասկածում, որ նման պարզ, սակայն սույն դեպքի համար կարևոր գործողությունները կարող էին լույս սփռել, թե արդյոք Չուրաբ Ցինցաբաձեն մտե՞լ էր պահեստարանային տարածք կամ նախապատրաստվե՞լ էր, արդյոք ինքնասպանությանը (տե՛ս *Beker v. Turkey*, գանգատ թիվ 27866/03, կետ 47, 2009թ. մարտի 24): Նաև ցավալի է, որ, անտեսելով շրջանային դատախազի պարզ և շատ կարևոր հանձնարարությունները, Նախարարության քննչական բաժինն այդպես էլ չի հարցաքննել Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի պահակախմբին, որը 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին իր ծառայողական պարտականություններն էր իրականացնում, հսկում էր պահեստարանային տարածքը և կարող էր նաև դիմողի որդու մահվան կապակցությամբ ցուցմունքներ տալ (տե՛ս վերը՝ կետ 33):

81. Քննության մյուս կարևոր բացթողումն այն է, որ իշխանությունները, չպահպանելով քրեական դատավարության օրենսգրքի 336-րդ հոդվածի պահանջները, ո՛չ դիմողին, ո՛չ նրա ամուսնուն չեն հայտնել իրենց որդու դատաբժշկական փորձաքննության արդյունքների մասին: Դեռ հակառակը, իշխանությունները նրանց ներկայացրել են արդեն հաստատված փաստերը, *ex post facto* մահվան պատճառը բացահայտող «NFB» կատարված փորձաքննության արդյունքները: Այն, որ դիմողը որպես շահագրգիռ երրորդ կողմ չի մասնակցել նման կարևոր քննչական գործողությանը, խոչընդոտել է վերջինիս իրավունքների իրացմանը, ինչպես նաև սահմանափակել հասարակության անդամների մասնակցությունը, ինչի հետևանքով կասկածի տակ են դրվում այս գործողության արդյունքները (տե՛ս վերը նշված՝ *mutatis mutandis*, *Beker*, կետեր 49 և 51-52):

82. Դատարանն այնուհետև նշում է, որ երկու փորձաքննությունների՝ «NFB»-ուն կատարված փորձաքննության, որն իրականացվել է սահմանված կարգի խախտմամբ, քանի որ շահագրգիռ երրորդ կողմը չի մասնակցել այդ գործողությանը (տե՛ս նախորդ կետը) և Չուրաբ Ցինցաբաձեի մահվան կապակցությամբ նշանակված դատաբժշկական լրացուցիչ փորձաքննության, որն իրականացվել է արդեն դիմողի և Չանրային պաշտպանի գրասենյակի ներկայացուցչի մասնակցությամբ, միջև ակնհայտ տարբերություններ են առկա (տե՛ս վերը նշված՝ *mutatis mutandis*, *Beker*, կետ 49 և *Gflez*, կետ 82): Մասնավորապես, դատաբժշկական լրացուցիչ փորձաքննությունը հաստատել է, որ դիակի

պարանոցի շրջանի վնասվածքի հետ առկա է նաև այլ վնասվածք, որն առաջացել է բութ գործիքի հարվածից (տե՛ս վերը՝ կետ 30): Ակնհայտ է, որ այդ վնասվածքի մանրամասն և բազմակողմանի ուսումնասիրությունը կարող էր լույս սփռել, մի կողմից, պաշտոնապես հայտարարված ինքնասպանության վարկածի, մյուս կողմից՝ սպանության վերաբերյալ դիմողի հավաստումների վրա: Ցավալի է, որ քննություն իրականացնող մարմիններն ի գորու չեն բացատրել նշված երկու փորձաքննությունների միջև եղած տարբերությունների պատճառը: Օրինակ, ինչպես նշել է շրջանային դատախազը (տե՛ս վերը՝ կետ 33), քննիչը կարող էր այդ վնասվածքների ծագման մասին տեղեկանալ գործով չչահագրգռված փորձագետին հարցաքննելիս կամ Պետական փորձագետի կողմից շարադրված փաստարկները համադրելիս: Սակայն այն, որ որոշում կայացնելիս հիմք են ընդունվել միայն փորձագետի բանավոր բացատրությունները, Դատարանին հիմք է տալիս ասելու, որ քննությունը միակողմանի է իրականացվել (տե՛ս վերը նշված՝ *Esat Bayram*, կետ 51):

83. Վերջապես, ինչ վերաբերում է 2005թ. հոկտեմբերի 28-ի՝ Ձուրաբ Ցինցաբաձեի կողմից կնոջն ուղղված նամակին, որի վրա հենվելով՝ իշխանության մարմինները հաստատված համարեցին ինքնասպանության վարկածը, Դատարանը գտնում է, որ գործում առկա ապացույցների մեծ մասը նույնիսկ մեղմ քննադատությանը չի կարող դիմակայել: Առաջինը, նամակի վրա նշված է 2005թ. սեպտեմբերի 30, ինչը քննիչը բացատրում են այն բանով, որ դիմողն «անկասկած» չփոթել էր ամսվա օրը: Քննիչի այս փաստարկը հիմնված է միայն ենթադրությունների վրա: Երկրորդը, եթե նույնիսկ ենթադրենք, որ դատապարտյալը մոռացել էր ամսվա օրը, ապա դժվար է պատկերացնել, որ նա մոռացել էր նաև իր կնոջ անունը, ում պատճառով էլ ինքնասպան էր եղել: Բացի դրանից, Դատարանը նշում է, որ հանգուցյալի նախկին կնոջ անունը Մակա է, իսկ քննարկվող նամակն ուղղված է եղել Լիմոնյին (տե՛ս վերը՝ կետեր 7 և 34): Եթե նամակն ուղղված է եղել հանգուցյալի ընկեր Լիմոնյին, ով ենթադրաբար գումար էր ուղարկել դիմողի որդուն (տե՛ս վերը՝ կետ 43), ապա ակնհայտ անհասկանալի է, թե ինչու քննության ընթացքում այդ կինը չի հարցաքննվել դիմողի որդու հետ կապը բացահայտելու համար: Հատկանշական է, որ դիմողը բազմիցս զանգատներ է ներկայացրել այն կապակցությամբ, որ քննության ընթացքում անուշադրության է մատնվել այն փաստը, որ իր որդու հագուստի գրպանները խուզարկվել են բանտի վարչակազմի կողմից և հայտնաբերվել ընդամենը երեք առարկա՝ ծխախոտի տուփ, կրակայրիչ և ցավազրկող հաբեր (տե՛ս վերը՝ կետեր 11 և 39): Սա հաշվի առնելով՝ քննության ընթացքում փորձ չի կատարվել պարզել, թե հնարավոր էր, արդյոք, որ դիմողի փորձարկման սառնարանում ավելի քան մեկ ամիս՝ 2005թ. հոկտեմբերի 1-3-ից մինչև նոյեմբերի 8-ը, հանգուցյալի գրպաից ընկած նամակն աննկատ մնար, այն դեպքում, երբ դիմողի փորձարկման սառնարանը ամիսը երկու-երեք անգամ մաքրվում է (տե՛ս վերը՝ կետեր 16 և 34-36): Բացի դրանից, անտեսելով դիմողի բազմաթիվ միջնորդությունները՝ քննություն իրականացնող մարմինները նամակը չեն ենթարկել ձեռագրաբանական և/կամ հետքաբանական փորձաքննության: Այս կապակցությամբ Կառավարությունը կարող է մատնանշել միայն 2005թ. նոյեմբերի 10-ին «NFB»-ում կատարված փորձաքննությունը (տե՛ս վերը՝ կետեր 34-35 և 65), որը, սակայն, չի ապացուցում, որ նամակը գրել է դիմողի որդին, քանի որ ձեռագրաբանական փորձաքննություն չի նշանակվել:

84. Վերոգրյալ բացթողումները և քննության ընթացքում տեղ գտած անբացատրելի անհամապատասխանությունները Դատարանի համար բավարար են հանգելու այն եզրակացությանը, որ իշխանության մարմինների կողմից բացահայտված ինքնասպանությունը չի համապատասխանում դիմողի կողմից ներկայացված փաստերին: Դատարանը, կիսելով դիմողի մտահոգությունները, այսպիսով համոզիչ չի համարում Ձուրաբ Ցինցաբաձեի մահվան վերաբերյալ բացատրությունները (տե՛ս վերը նշված *Beker*, կետ 51):

(b) Հնարավոր սպանությունը համապատասխան քննության չառնելը

85. Դատարանը կրկնում է, որ քննությունն արդյունավետ համարվելու համար դրա եզրակացությունը պետք է հիմնված լինի գործի բոլոր հանգամանքների ամբողջական, օբյեկտիվ և անկողմնակալ ուսումնասիրության վրա: Այն, որ քննությունը չի իրականացվել ակնհայտ ուղղությամբ՝ կասկածի տակ է դնում, որ հանցագործության բոլոր հանգամանքներն են ուսումնասիրվել, իսկ մեղավոր անձինք՝ հայտնաբերվել (տե՛ս *Kolevi v. Bulgaria*, զանգատ թիվ 1108/02, կետ 201, 2009թ. նոյեմբերի 5):

86. Վերադառնալով սույն գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նշում է, որ դիմողը ներպետական իշխանության մարմիններին բազմիցս հայտնել է, որ բացառում է իր որդու ինքնասպան լինելը և ավելի հավանական է համարում, որ նրան սպանել են, իսկ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը հանցանքը թաքցնելու համար հայտարարել է ինքնասպանության մասին: Դիմողի այս հայտարարությունները չի կարելի անհիմն համարել, քանի որ դրանք բխում են կուռ, պարզ և փոխկապակցված փաստերից, իսկ իշխանության մարմինները դրանք չեն հերքել:

87. Հատկապես քննության սկզբում՝ առաջին հարցաքննության ժամանակ, դիմողը համապատասխան փաստեր նշելով՝ հայտնել է, որ իր որդին խնդիրներ ուներ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի անօրինական դրամական ֆոնդի՝ «բանկի» հետ և վճարումներ կատարելու համար անընդհատ իր հարազատներից գումար էր խնդրում (տե՛ս վերը՝ կետեր 29 և 32):

88. Դատարանը նշում է, որ դիմողը միակը չէր, որ ինքնասպանության վարկածը կասկածի տակ էր դնում, իսկ Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի մեկ այլ դատապարտյալ՝ X-ը, այս կապակցությամբ բավականին տեղեկություններ ուներ: Մասնավորապես, X-ը Հանրային պաշտպանի գրասենյակ և Նախարարության քննչական բաժին հայտնել էր Ջուրաբ Ցինցաբաձեի և Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի ազդեցիկ այլ դատապարտյալների՝ *makurebeli*-ների հետ ունեցած վիճաբանության մասին, որն առաջացել էր այն պատճառով, որ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն «բանկին» չէր վճարել համապատասխան գումարները: X-ը մանրամասն նկարագրել է, թե ինչպես բանտի երկու *makurebeli-ները*՝ Վ.Տ-շվիլին և Ջ.Լ.-իանին, անընդհատ անհանգստացնում էին դիմողի որդուն՝ պահանջելով, որպեսզի նա վերադարձնի «բանկին» պարտք 80 լարին, ինչը վերջինս պարտքով վերցրել էր Ericsson T10 մակնիշի հեռախոսը գնելու համար: Համաձայն X-ի՝ դիմողի որդուն *makurebeli-ները* նախորդ երկու անգամ ծեծի էին ենթարկել: Դատապարտյալը, որպես ականատես, նաև մանրամասն նկարագրել է 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին տեղի ունեցած իրադարձությունները, մասնավորապես, նա տեսել է, որ դիմողին նախ կանչել են *makurebeli-ների* հետ գրույցի, որից հետո սենյակից քաշելով դուրս են հանել անգիտակից վիճակում գտնվող՝ դիմողի որդու մարմինը, իսկ այնուհետև *makurebeli-ները* և մեկ այլ դատապարտյալ՝ Ա.Բ.-իանին, տարել են Ջուրաբ Ցինցաբաձեի մարմինը դեպի պահեստարանային տարածք (ավելի մանրամասն տե՛ս վերը՝ կետեր 47-50):

89. Պետք է նշել, որ X-ը քննության սկզբում ոչ մի տեղեկություն չի հայտնել հնարավոր սպանության վերաբերյալ: Սակայն նրա լռությունը կարելի է հասկանալ, քանի որ, ինչպես ինքն է նշել, վախենում էր նման հայտարարություն անել: Դատարանն առանձին չի անդրադառնում գործի քննության ժամանակ Վրաստանի բանտերում հայտնի անօրինական մեթոդներին, հասարակ դատապարտյալների կամ մաֆիայի պարագլուխների կամ բանտի վարչակազմի միջև վախի մթնոլորտին (տե՛ս վերը՝ Վրաստանում մարդու իրավունքների վերաբերյալ ԱՄՆ պետական դեպարտամենտի զեկույցը, կետ 61), ինչպես նաև դիմողի կողմից վառ նկարագրված ոչ պաշտոնապես արտոնյալ դատապարտյալներին, որոնց անվանում էին *makurebeli* (տե՛ս վերը՝ կետեր 66-68): Մասնավորապես, ինչպես նշել է Ջուրաբ Ցինցաբաձեի հայրը, երբ նա 2005թ. նոյեմբերի 1-ին այցելել է Քոնի քրեակատարողական հիմնարկ որդու դիակը վերցնելու համար, X-ը մոտեցել է նրան՝ կարծես ցանկանալով ինչ-որ բան հայտնել, սակայն չի կարողացել, քանի որ իրենց հանդիպմանը մոտիկից հետևում էին *makurebeli-ները* (տե՛ս վերը՝ կետ 68): Իրականում Դատարանը գտնում է, որ այս փաստարկները չի կարելի անհավանական համարել, քանի որ պարզ է, որ X-ը լինելով *makurebeli-ների* և բանտի վարչակազմի իշխանության ներքո և նրանց մեղավորության մասին տեղեկություններ իմանալով՝ վախեցել է այդ քայլը կատարել, իսկ հանգուցյալի ծնողներին կարողացել է միայն հեռախոսով համապատասխան ակնարկներ անել (տե՛ս վերը՝ կետեր 43, 46 և 49): Վախի նույն հանգամանքը կարող էր ազդել նաև Վ.Ս.-շվիլիի վրա, որը, հավանաբար, ևս ներկա է գտնվել 2005թ. սեպտեմբերի 30-ին Ջուրաբ Ցինցաբաձեի մահվանը նախորդող կասկածելի իրադարձություններին (տե՛ս վերը՝ կետեր 47, 64 և 57):

90. Դատարանն այս կապակցությամբ չի կարող անտեսել այն հանգամանքը, որ Ջուրաբ Ցինցաբաձեի դիակը հայտնաբերելուց անմիջապես հետո, նախքան դիակի դատաբժշկական փորձաքննությամբ մահվան պատճառի պարզաբանումը, քրեակատարողական հիմնարկի պետը, քննության նկատմամբ անկողմնակալություն և օբյեկտիվություն ցուցաբերելու փոխարեն, բացահայտ առաջ է քաշել ինքնասպանության վարկածը՝ որպես կասկածելի մահվան միակ հնարավոր տարբերակ. բավական կասկածելի է, որ սկզբից ևեթ պետը նույնիսկ կարողացել է հստակ որոշել ինքնասպանության պատճառը, մասնավորապես նշել է, որ Ջուրաբ Ցինցաբաձեն լուրջ խնդիրներ ուներ նախկին կնոջ հետ (տե՛ս վերը՝ կետեր 17 և 45): Հետևաբար, դատարանը չի բացառում, որ քրեակատարողական հիմնարկի պետի այս դիրքորոշումը լուրջ ազդեցություն կարող էր ունենալ բանտի ամբողջ անձնակազմի, ինչպես նաև X-ի վրա, քանի որ վերջիններս անմիջականորեն գտնվել են նրա իշխանության և հսկողության ներքո:

91. Ամեն դեպքում, այն հարցը, թե ինչու է X-ին հանցանքի կատարման մեջ մեղադրող փաստարկներ ներկայացրել այն ժամանակ, երբ քննությունն արդեն ավարտված էր, սույն գործին այդքան էլ վերաբերելի չէ: Ինչ նշանակություն կարող էին ունենալ քննության ավարտից երեք ամիս հետո ներկայացված այդ փաստարկներն այն դեպքում, երբ իրավապահ մարմիններն արդեն հաստատված են համարել ինքնասպանության փաստը (տե՛ս վերը՝ 84), այն դեպքում, երբ փաստարկներում կային Ջուրաբ Ցինցաբաձեի մահվան վերաբերյալ լուրջ և հավանական հավաստումներ: Հետևաբար, իշխանությունների անմիջական պարտականությունն էր Հանրային պաշտպանի գրասենյակ կատարված հարցման, ինչպես նաև այլ անձանց կողմից X-ին հանցանքի կատարման մեջ մեղադրող փաստարկների վերաբերյալ օբյեկտիվ քննություն իրականացնել (տե՛ս *Brecknell v. the United Kingdom*, զանգատ թիվ 32457/04, կետեր 70-71, 2007թ. նոյեմբերի 27): Եթե զեթ մեկ բողոքի առկայությունը բավարար էր X-ին դրամաշրթության համար մեղադրանք առաջադրելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 44), ապա տրամաբանական հարց է ծագում, թե ինչու *makurebeli-ների* և Քոնի քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի դեմ Ջուրաբ Ցինցաբաձեի մահվան կապակցությամբ քննություն չի իրականացվել:

92. Դատարանն այնուհետև նշում է, որ Նախարարությունը գործի վերաբերյալ կարևոր տեղեկություններն ստանալուն պես ձեռնամուխ չի եղել նոր օբյեկտիվ և բազմակողմանի քննության

իրականացմանը, այլ ընդամենը բավարարվել է Վ.Տ.-շվիլիի և Ջ.Լ.-իանիի հարցաքննությամբ: Բացի դրանից, հաշվի չառնելով մի շարք լուրջ հանգամանքներ, որոնց ուսումնասիրության դեպքում կարելի էր սպանություն կատարելու կասկածի տակ առնել այդ երկու անձանց (տե՛ս *Anguelova v. Bulgaria*, զանգատ թիվ 38361/97, կետ 120, ECHR 2002-IV), իշխանության քննչական մարմիններն ուղղակի արձանագրել են Քոնի քրեակատարողական հիմնարկում իրենց ոչ պաշտոնական կարգավիճակի վերաբերյալ Վ.Տ.-շվիլիի և Ջ.Լ.-իանիի հայտարարությունները մասնավորապես այն մասին, որ իրենք *makurebelis* չեն, իսկ «բանկ» կոչվող երևույթն ընդհանրապես գոյություն չունի (տե՛ս վերը՝ կետ 51): Իշխանությունները նույնիսկ չեն հերքել կամ ապացուցել X-ի հավաստումները: Օրինակ՝ իշխանությունները կարող էին գործին վերաբերող տեղեկություններ ստանալու համար զրուցել պաշտպան Ն.Ա.-ձեի հետ, ով, ինչպես հայտնի է գործում առկա տվյալներից, հանդիսանում է դիմողին և X-ին կապող անձ՝ վերջինիս հայտնած տեղեկությունների վերաբերյալ լրացուցիչ բացատրություններ ստանալու համար (տե՛ս վերը՝ կետեր 32 և 49), դիմողի քույրը կարող էր հարցաքննության ենթարկվել, քանի որ վերջինիս հայտնի էին իր հանգուցյալ զարմիկի պարտքերի վերաբերյալ տեղեկությունները (տե՛ս վերը՝ կետ 29) և, վերջապես, իշխանություններն անտեսել են, որ հիմնական կասկածվող անձանցից մեկը՝ Ջ.Լ.-իանին, կապ ունի քրեակատարողական հիմնարկի պետի՝ Ա.Լ.-իանիի հետ և վերջինիս հայտնած տեղեկությունները ենթակա են ստուգման (տե՛ս վերը՝ կետ 54):

93. Վերոգրյալ դատողությունները բավարար են, որպեսզի առանց մյուս հանգամանքների բացահայտման Դատարանը, պաշտոնապես հաստատված ինքնասպանության վերաբերյալ վարկածի հետ մեկտեղ, համոզիչ համարի մաս դիմողի դատողություններն այն մասին, որ իրականում սպանություն է կատարվել, ինչը թաքցնելու համար արարքը որակվել է որպես ինքնասպանություն (տե՛ս *Vachkovi*, կետեր 86 և 88 և վերը նշված *Kolevi*, կետ 201):

(c) Եզրակացություն

94. Վերոգրյալի լույսի ներքո, Դատարանը գտնում է, որ դիմողի որդու մահվան կապակցությամբ իրականացված քննությունն անկախ, օբյեկտիվ կամ արդյունավետ չի եղել:

95. Դատարանն այսպիսով եզրակացնում է, որ Պատասխանող պետությունը չի կարողացել ապացուցման բեռը վերցնել իր վրա և բավարար ու համոզիչ վարկածներ առաջ քաշել Չուրաք Ցինցաբաձեի սպանության վերաբերյալ, ինչի համար արդեն Պետությունը պատասխանատվություն է կրում: Նշվածից հետևում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում (տե՛ս *Mojsiejew v. Poland*, զանգատ թիվ 11818/02, կետ 65, 2009թ. մարտի 24 և վերը նշված *Beker*, կետեր 53 և 54):

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ԵՎ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

96. Հղում կատարելով Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հետ զուգակցված 3-րդ և 13-րդ հոդվածներին՝ դիմողը կրկնել է իր որդու մահվան և այդ կապակցությամբ իրականացված անարդյունավետ քննության վերաբերյալ ներկայացրած զանգատները:

97. Սակայն հիմք ընդունելով այն, որ դիմողը հիմնական զանգատները ներկայացրել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի վերաբերյալ և հաշվի առնելով սույն գործի առանձնահատկությունները՝ Դատարանը գտնում է, որ անհրաժեշտություն չկա առանձին քննության առնել Կոնվենցիայի 3-րդ և 13-րդ հոդվածների վերաբերյալ ներկայացված զանգատները (որպես օրինակ՝ *Dzamasvili v. Georgia*, զանգատ թիվ 18183/05, կետ 72, 2010թ. հունիսի 8 և *Abdullah Yılmaz v. Turkey*, զանգատ թիվ 21899/02, կետ 77, 2008թ. հունիսի 17):

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

98. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

99. Դիմողը որպես պատճառված բարոյական վնասի փոխհատուցում պահանջել է 12000 եվրո:

100. Կառավարությունը պահանջվող գումարը չափից շատ է համարել:

101. Դատարանն առանց կասկածի նշում է, որ դիմողը հոգեկան տառապանքներ է կրել այն պատճառով, որ Պետության իշխանական մարմինները չեն կատարել իրենց պարտականությունները, ինչը հանգեցրել է դիմողի որդու մահվան: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Դատարանը որոշեց որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում տրամադրել 15000 եվրո, գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է զանձվել ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ:

B. Ծախսեր և ծախքեր

102. Դիմողը պահանջել է 1,450 եվրո և 2,200 Միացյալ Թագավորության ֆունտ ստեռլինգ ((GBP) – EUR 2,570)՝ որպես Դատարանում կրած ծախսերի, մասնավորապես, որպես վրացի և բրիտանացի իրավաբաններին վճարված գումարների փոխհատուցում (տես՝ վերը՝ կետ 2): Այս գումարները հաշվարկված են իրավաբաններին յուրաքանչյուր ժամի համար վճարված գումարների հիման վրա. 29 ժամից յուրաքանչյուր ժամի համար վրացի իրավաբաններին վճարվել է 50 եվրո (EUR), իսկ բրիտանացի իրավաբաններին 22 ժամից յուրաքանչյուր ժամի համար 100 բրիտանական ֆունտ ստեռլինգ (GBP): Ներկայացված վճարները համապատասխանում են նման իրավաբանական օգնության համար վճարվող գումարներին: Ինչ վերաբերում է բրիտանացի իրավաբաններին վճարված գումարներին, ապա դիմողը նշում է, որ 2008թ. փետրվարի 15-ին պրն Բովրինգն իրենից երկու ժամվա համար պահանջել է 200 բրիտանական ֆունտ ստեռլինգ (GBP) գործի նյութերին ծանոթանալու համար: Վճարումների այլ կտրոններ կամ հաշվարկներ չեն ներկայացվել:

103. Դիմողը պահանջել է 175 բրիտանական ֆունտ ստեռլինգ (GBP)՝ 204 եվրո և 467 եվրո դրամական փոխհատուցում՝ փոստային, հեռախոսային, թարգմանչական և այլ տեսակի վարչական գործողությունների համար: Որպես այդ վճարների ապացույց՝ դիմողը ներկայացրել է 2008թ. փետրվարի 15-ին Թբիլիսիից Ստրասբուրգ ուղարկված բողոքի համար 64 լարի (27 եվրո) վճարված փոստային կտրոնի պատճենը: Նաև դիմողը ներկայացրել է 2006թ. սեպտեմբերի 25-ի մի փաստաթուղթ այն մասին, որ ինչ-որ փաստաթղթեր թարգմանելու համար GYLA-ին և EHRAC-ին յուրաքանչյուրին 421 ԱՄՆ դոլար (307 եվրո) է վճարել. նշված փաստաթուղթը ոչ մի այլ լրացուցիչ տեղեկություն չէր տրամադրում ի հավաստումն կատարված թարգմանությունների:

104. Կառավարությունը նշել է, որ պահանջը հիմնականում ապացուցված չէ, իսկ գումարները չափազանցված են: Կառավարությունը նաև նշում է, որ դիմողի վրացի ներկայացուցիչը՝ տիկին Սոֆիո Ջափարիձեն, հանդիսանում է GYLA-ի անդամ, որն իրենից ներկայացնում է վրացի ազգաբնակչությանն անվճար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերող ոչ առևտրային մի կազմակերպություն: Այսպիսով, ոչ մի անհրաժեշտություն չկա դիմողին նման փոխհատուցում տրամադրել նշված իրավաբանական օգնության համար:

105. Դատարանը գտնում է, որ վճարման վերաբերյալ անդորրագրերի բացակայությունն ինքնին չի բացառում, որ վրացի և բրիտանացի իրավաբանները փաստացի իրավաբանական օգնություն են ցույց տվել դիմողին (տես՝ *Patsuria v. Georgia*, գանգատ թիվ 30779/04, կետ 103, 2007թ. նոյեմբերի 6): Ինչ վերաբերում է Կառավարության այն փաստարկին, որ վրացի պաշտպանը հանդիսանում է GYLA կոչվող ոչ առևտրային կազմակերպության անդամ, ապա Դատարանը գտնում է, որ դա հիմք չէ համարելու, որ Դատարանում GYLA-ի և EHRAC-ի իրավաբաններն անվճար են ներկայացրել դիմողին, ինչպես նաև նշում է, որ նման աշխատանքի համար ժամավճարի դեպքում ողջամիտ է նման փոխհատուցման պահանջը (տես՝ *Klaus and Iouri Kiladze v. Georgia*, գանգատ թիվ 7975/06, կետեր 91-94, 2010թ. փետրվարի 2, ինչպես նաև *Volkova v. Russia*, գանգատ թիվ 48758/99, կետ 46, 2005թ. ապրիլի 5 և *Fadeyeva v. Russia*, գանգատ թիվ 55723/00, կետ 149, ECHR 2005-IV): Այսպիսով, Դատարանն արդարացիորեն դիմողին տրամադրում է 1450 եվրո և 220 բրիտանական ֆունտ ստեռլինգ (GBP)՝ 2570 եվրո որպես վրացի և երկու բրիտանացի իրավաբաններին վճարված գումարների փոխհատուցում:

106. Ինչ վերաբերում է փոստային և այլ տեսակի վարչական գործողությունների համար կատարված ծախսերին, Դատարանը հիմք ընդունելով նմանատիպ հարցերի վերաբերյալ նախադեպային որոշումները (որպես օրինակ տես՝ *Ghavitadze v. Georgia* գանգատ թիվ 23204/07, կետեր 118 և 120, 2009թ. մարտի 3) և դիմողի կողմից որպես ապացույց ներկայացված վճարման անդորրագիրը՝ ենթադրում է, որ դիմողին նման ծախսերի համար պետք է փոխհատուցվի 27 եվրո՝ նախնական գանգատը Դատարան ուղարկելու փոստային վճարը:

C. Տուգանային տոկոսներ

107. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսները զանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելված երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՍԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է, Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի վերաբերյալ գանգատներն ընդունելի համարել:
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:
3. Վճռում է, որ գանգատի մնացած մասը քննության առնելու անհրաժեշտություն չկա:

4. Վճռում է,

(a) որ վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողին վճարի հետևյալ գումարները, որոնք պետք է տրամադրվեն ազգային դրամով՝ վճարման օրը գործող փոխարժեքով.

(i) 15000 EUR (տասնհինգ հազար եվրո), գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ոչ նյութական վնասի կապակցությամբ.

(ii) 4047 (չորս հազար քառասունյոթ եվրո), գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել ծախսերի և ծախքերի կապակցությամբ.

(b) որ վճարումը վերոնշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս՝ պարտավորությունը չկատարելու ժամանակահատվածում եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

5. Մերժում է արդարացի բավարարման հետ կապված դիմողի պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2011թ. փետրվարի 15-ին՝ Ռատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ՔԼԻՖՈՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԻԱՑՅԱԼ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. հունիսի 13-ի վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

103. Դիմողը ծնվել է 1966 թվականին և ապրում է Ուեսթբլիֆ օն Սի բնակավայրում:

A. Սկզբնական փաստերը

104. 1994թ. ապրիլի 30-ին դիմողը դատապարտվել էր տասնութ տարվա ազատազրկման՝ լուրջ հանցագործություններ, այդ թվում՝ սպանության փորձ կատարելու կապակցությամբ, որի համար նախատեսված առավելագույն պատիժը ցմահ ազատազրկումն էր: Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող օրենսդրության համաձայն՝ 2002թ. մարտի 13-ին լրացել էր նրան պայմանական ազատելու հարցը քննարկելու ժամանակը, իսկ նրան ազատելու թույլտվությունը տրվել էր 2005թ. մարտի 18-ին (տե՛ս ստորև՝ կետեր 122 և 27):

105. 2002թ. մարտի 25-ին Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդն առաջարկել էր պայմանական ազատել դիմողին՝ այն հիմքով, որ հանրության համար նրա վտանգավորության աստիճանն զգալիորեն նվազել է, որ միջոցառումների առաջարկվող ծրագիրը կարող է ապահովել նրա վերականգնումը, և որ դիմողը կկատարի պայմանական ազատման հետ կապված պահանջները:

106. Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող օրենսդրությամբ նախատեսված էր, որ որոշակի ժամկետով (տասնհինգ տարուց ավելի) ազատազրկման ձևով պատիժներ կրող դատապարտյալների վաղաժամկետ ազատման հարցերով վերջնական որոշում կայացնելու լիազորությունը վերապահված էր Պետքարտուղարին (տե՛ս ստորև՝ կետեր

125 և

127): Տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով կամ անժամկետ (ցմահ ազատազրկման ձևով) պատիժ կրող դատապարտյալների պարագայում չէր պահանջվում վավերացում Պետքարտուղարի կողմից՝ ի լրումն Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկի: 2002թ. հոկտեմբերի 25-ին Պետքարտուղարը մերժել էր Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի՝ դիմողի հարցով առաջարկը՝ եզրակացնելով, որ դիմողի ազատումն անընդունելի սպառնալիք կդառնար հանրության համար: Արդյունքում՝ դիմողն ազատ չէր արձակվել:

B. Ներպետական ընթացակարգեր

1. Վարույթը Դիվիզիոնալ դատարանում¹

107. 2003թ. փետրվարի 17-ին դիմողին արձակում էր տրամադրվել՝ իր պայմանական ազատումը մերժելու վերաբերյալ Պետքարտուղարի որոշման դատական վերանայման մասին դիմում ներկայացնելու նպատակով: Նրա բողոքի սկզբունքային առարկան այն էր, որ Կոնվենցիայի 5-րդ և 14-րդ հոդվածները խախտվել են այն պատճառով, որ պայմանական ազատում թույլատրելու՝ Պետքարտուղարի լիազորությունը սահմանված է դատապարտյալների միայն մեկ խմբի համար՝ նրանց, ովքեր կրում են տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկում (խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող օրենսդրության վերաբերյալ մանրամասները տե՛ս ստորև՝ կետեր 23-31):

108. Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդն այնուհետև վերանայել էր դիմողի գործը և 2003թ. մարտի 17-ին որոշում էր կայացրել ազատումը չթույլատրելու մասին: Այդ որոշման պատճառների մասին մանրամասներ Դատարանին չէին ներկայացվել:

109. 2003թ. հունիսի 9-ին Դիվիզիոնալ դատարանը մերժել էր դատական վերանայման վերաբերյալ դիմողի միջնորդությունը: Վարույթի ընթացքում Պետքարտուղարն ընդունել էր, որ որոշակի ժամկետով նշանակված պատժից պայմանական ազատումը տեղավորվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի

¹ King's Bench Divisional Court. Մեծ Բրիտանիայում՝ Արդարադատության բարձր դատարանում (High Court of Justice) բողոքարկման հարցերով արքայական բաժանմունքի ներկայացուցչություն (ժամոթագրությունը՝ թարգմանչի կողմից):

սահմաններում, և որ այն 14-րդ հոդվածին ևս առնչվում է: Յուրեք Ձեյը եզրակացրել էր, որ ցուցաբերվել է տարբերակված մոտեցում միանման երկու խմբերի, այն է՝ տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկում կրած և մոտ տասնհինգ տարի ազատազրկում կրած դատապարտյալների նկատմամբ: Տարբերակված մոտեցումն այն էր, որ տասնհինգ տարի և ավելի ժամկետով ազատազրկում կրած անձանց համար անհրաժեշտ էր Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկը և Պետքարտուղարի հավանությունը, մինչդեռ շուրջ տասնհինգ տարի ազատազրկում կրածների դեպքում պահանջվում էր միայն Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկը: Այդուհանդերձ, նրա կարծիքով՝ տարբերակված մոտեցումը հետապնդել է երկարատև պատիժներ կրող անձանց ազատումը վերահսկելու՝ քաղաքականության և ժողովրդավարության հարցերով հաշվետու մարմնի լիազորությունն իրականացնելու իրավաչափ նպատակ: Բացի դրանից, նա գտել էր, որ այդ լիազորությունը համարժեք է նման դատապարտյալների՝ հասարակական անվտանգության և կարգուկանոնի առումով հարուցած խնդիրներին: Յետևաբար, նա եզրակացրել էր, որ 5-րդ և 14-րդ հոդվածների խախտում տեղի չի ունեցել:

2. Վարույթը վերաքննիչ դատարանում

110. 2003թ. հոկտեմբերի 30-ին դիմողին արձակում էր տրամադրվել՝ վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու կապակցությամբ:

111. Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդը դրանից հետո վերանայել էր դիմողի գործը և 2004թ. փետրվարի 25-ին կրկին առաջարկել ազատ արձակել դիմողին: Այս անգամ Պետքարտուղարն ընդունել էր առաջարկը, և 2004թ. մարտի 10-ին պարոն Քլիֆթը պայմանական ազատ էր արձակվել:

112. 2004թ. ապրիլի 29-ին Վերաքննիչ դատարանն անփոփոխ էր թողել Յուրեք Ձեյի վճիռը և մերժել դիմողի բողոքը: Դատարանը գտել էր, որ որոշակի ժամկետով նշանակված պատժից ազատելու հարցը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի իմաստով վիճարկելի է, սակայն համաձայնել էր Յուրեք Ձեյի հետ՝ համարելով, որ թեև համեմատվող երկու խմբերի հանդեպ տարբերակված մոտեցում ցուցաբերվել է, այնուամենայնիվ, այդ տարբերությունն օբյեկտիվորեն հիմնավորված է եղել, հետապնդել է իրավաչափ նպատակ և եղել է համարժեք:

3. Լսումները Լորդերի պալատում

113. Դիմողին արձակում էր թույլատրվել՝ Լորդերի պալատ բողոք ներկայացնելու նպատակով:

114. 2006թ. դեկտեմբերի 13-ին նորին մեծությունն լրորդերը միաձայն մերժել էին դիմողի բողոքը: Նրանք համակարծիք էին, որ օրենքով նախատեսված դեպքերում վաղաժամկետ ազատում հայցելու իրավունքը միանշանակ տեղավորվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի սահմաններում: Քորնիլի լորդ Բինգհեմը նշել էր (17-18-րդ պարբերություններ).

«Կոնվենցիան անդամ երկրներից չի պահանջում ազատազրկման դատապարտված անձանց վաղաժամկետ ազատման համակարգ ստեղծել: Համաձայն Սահմանադրության՝ դատապարտյալներից կարող է պահանջվել, որպեսզի նրանք կրեն դատավորի կողմից նշանակված պատժի յուրաքանչյուր օրը կամ ազատազրկման մեջ պահվեն մինչև պատժի նշանակված տևողության կամ դրա որոշակի մասի ժամկետի լրանալը, եթե նման բան օրենքով նախատեսված է: Սակայն որոշակի (երկարատև) ազատազրկման դատապարտված անձանց մասով Անգլիայի և Ուելսի օրենքով սույն բողոքները ներկայացնելու ժամանակահատվածում նման բան սահմանված չի եղել: Օրենքը սահմանում է այն ժամկետը (որին պետք է գումարվեն կարգապահական խախտումների կապակցությամբ կարգապահական խցում տեղավորելու ձևով նշանակված տույժերի օրերը), երբ դատապարտյալն իրավունք ունի ազատ արձակվել, ինչպես նաև ավելի վաղ ժամկետ, երբ նա կարող է ազատ արձակվել, եթե ենթադրվում է, որ նրան ազատելն անվտանգ է, սակայն ազատ չի արձակվի, եթե նման համոզմունք չլինի:

Կասկածից վեր է, որ տվյալ դեպքում քննարկվող որոշակի ժամկետով նշանակված պատիժներից ազատ արձակելուն նախորդող միջոցառումների համակարգ մշակելիս հաշվի են առնվել մի շարք գործոններ (տնտեսական բնույթի կամ կապված բանտերի բեռնաթափման անհրաժեշտության հետ): Սակայն կա մի նկատառում. պետք է ընդունել, որ դատապարտյալին մինչև հրապարակայնորեն նշանակված պատժի ավարտն ազատազրկման մեջ պահելը չի բխում ո՛չ հանրային և ո՛չ էլ՝ դատապարտյալի անձնական շահերից. որ այդ շահերից երբեմն բխում է, որ դատապարտյալն ազատ արձակվի ավելի վաղ՝ ողջամտության սահմաններում, և որ նման դեպքերում դատապարտյալները պետք է վերագտնեն իրենց ազատությունը (թեկուզև՝ որոշակի սահմանափակումներով), քանզի ենթադրվում է, որ նրանց ազատությունից զրկելն այլևս անիմաստ է: Ես, հետևաբար, գտնում եմ, որ այն դեպքերում, երբ ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված է վաղաժամկետ ազատում հայցելու իրավունք, այդ իրավունքը միանշանակ տեղավորվում է 5-րդ հոդվածի շրջանակներում, իսկ տարբեր դատապարտյալների հանդեպ տարբեր մոտեցումներ ցուցաբերելը 14-րդ հոդվածի հիման վրա բողոք ներկայացնելու հիմք է ստեղծում, եթե այդ տարբերակման անհրաժեշտությունը պայմանավորված չէ այս կամ այն գործի էությամբ»:

115. Սակայն, ի տարբերություն ստորադաս դատարանների, նորին մեծություն լորդերը վստահ չէին, թե դիմողի հանդեպ վերաբերմունքի տարբերությունը պայմանավորված է նրա «դրությամբ»¹ այն աստիճան, որ դիտարկվի Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածով խտրականությունն արգելելու լույսի ներքո: Լորդ Բինգհեմն ասել էր (28-րդ պարբերություն):

«Չեմ կարծում, թե անձնական հատկանիշները կարող են պայմանավորված լինել տարբերակված մոտեցումներով, որոնց կապակցությամբ անձը բողոք է ներկայացրել: Սակայն այստեղ պարոն Քլիֆթը բողոքում է ոչ թե իր նկատմամբ նշանակված պատժի, այլ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի վերջնական առաջարկը մերժելու կապակցությամբ: Որքանով կարելի է նրան 15 տարի կամ ավելի ժամկետով (սակայն ոչ ցմահ) ազատազրկում կրող դատապարտյալների թվին դասելն անձնական հատկանիշ համարել: Ես դժվարանում եմ այս հարցին միանշանակ պատասխան տալ: Սակայն հակված եմ ցմահ ազատազրկումն անձնական հատկանիշ, իսկ ցմահ ազատազրկում կրողին՝ «այլ դրությունում» գտնվող համարել, և պարզ չէ, թե ինչու պետք է այլ կերպ դիտարկվի պարոն Քլիֆթի դասակարգումն ըստ նրա նկատմամբ նշանակված պատժի տևողության, այլ ոչ նրա կատարած հանցագործությունների բնույթի: Ես, այդուհանդերձ, կարծում եմ, որ ներպետական դատարանը պետք է ձեռնպահ մնա Կոնվենցիան ստրասբուրգյան իրավական համակարգի կողմից անմիջականորեն կամ ենթադրաբար չթուլատրված եղանակով կիրառելուց, հետևաբար, ես, ոչ առանց երկմտանքի, այս հարցը կլուծեի հոգուտ Պետքարտուղարի, ի վնաս՝ պարոն Քլիֆթի:

116. Քրեյքեդի լորդ Գոուփը նույնաման դիտողություններ էր ներկայացրել (46-49-րդ պարբերություններ):

«Կարող եմ ասել, որ պարոն Քլիֆթի գործով նրա նկատմամբ նշանակված պատժի տևողության արդյունքում նրա դրությունը չէր փոխվել այն աստիճան, որպեսզի դիտարկվեր որպես անձնական հատկանիշ: Դրա պատճառն այն է, որ ներպետական համակարգում դատապարտյալները դասակարգված են ըստ կատեգորիաների կամ մարդկանց խմբերի՝ կախված նրանց նկատմամբ նշանակված պատժի բնույթից կամ տևողությունից: Այդ կատեգորիաներից ելնելով՝ որոշվում է, թե ինչպես են նրանց հետ վարվելու պատժի ամբողջ ընթացքում: Արդյունքում՝ համարվում է, որ նրանք գտնվում են այնպիսի առանձնակի դրությունում, որը ռեժիմային նկատառումներով կիրառվում է անձամբ նրանց նկատմամբ: մի ռեժիմ, որի պայմաններում նրանք պարտավոր են կրել իրենց պատիժը: Սա, հատկապես, ճշմարիտ է ցմահ ազատազրկում կրող դատապարտյալների պարագայում, ինչպես նաև այն դեպքերում, երբ կարճաժամկետ և երկարաժամկետ ազատազրկման դատապարտված անձանց միջև տարբերակումներ են դրվում: Այդ ամենն առավել հազվադեպ է պատահում տարբեր տևողությամբ երկարատև ազատազրկում կրող դատապարտյալների դեպքում:

Պետք է ընդունել, որ, ինչպես լորդ Բինգհեմն է նշել, անձնական հատկանիշները չեն կարող պայմանավորված լինել այն տարբերակված վերաբերմունքով, որի կապակցությամբ անձը բողոք է ներկայացրել: Ակներ է նաև, որ երկարաժամկետ ազատազրկման դատապարտվածի կատեգորիան, որին դասվում է պարոն Քլիֆթը, առանձին կատեգորիա չէր համարվի, եթե նախատեսված չլիներ Կարգադրությամբ, որից ելնելով՝ դատապարտյալների հիշյալ խմբի հանդեպ դրսևորվում է այլ խմբերից տարբերվող վերաբերմունք՝ ազատության հիմնարար իրավունքի առնչությամբ: Սակայն նա դատապարտվել և այդ պատժի կապակցությամբ հատուկ դրությունում հայտնվել էր նախքան Կարգադրությունը, որի արդյունքում իր խմբում ընդգրկված դատապարտյալները զրկվել էին Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկի հիման վրա ազատ արձակվելու իրավունքից: Զարցը, որ առաջանում է տվյալ գործի պարագայում, հետևյալն է. տարբերակող գործոնը կամ հատկանիշը, որը թույլ է տալիս անձանց կամ անձանց խմբին առանձնացնել մյուսներից և տարբերակված մոտեցում ցուցաբերել, պե՞տք է, արդյոք, անձնական հատկանիշ համարվի՝ նախքան խտրականություն ցուցաբերող անձի կողմից այն կիրառելը:

Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի իմաստը (1-ին հոդվածի հետ մեկտեղ) ապահովելն է, որպեսզի Բարձր պայմանավորվող կողմերի իրավասության ներքո գտնվող յուրաքանչյուր ոք օգտվի Կոնվենցիայի 1-ին բաժնում նշված իրավունքներից ու ազատություններից՝ առանց այնպիսի խտրականության, որի դրդապատճառները Կոնվենցիայի որդեգրած արժեքների առունով պետք է անընդունելի համարվեն: Այստեղից պարզ է դառնում, որ «կամ այլ դրություն» արտահատությանը պետք է կարևորագույն նշանակություն տալ՝ ընդունելով, անշուշտ, որ արգելված դրդապատճառների թիվն անսահմանափակ չէ: Այս մոտեցման առունով, ինձ թվում է, որ 14-րդ հոդվածի պաշտպանությունից պետք չէր հրաժարվել միայն այն պատճառով, որ նախկինում ընդունված չի եղել տարբերակող այն գործոնը, որը խտրականություն ցուցաբերողին թույլ է տվել անձանց կամ անձանց խմբին վերաբերվել այլ կերպ՝ Կոնվենցիայով նախատեսված նրանց իրավունքներից օգտվելու իմաստով:

Սակայն ստրասբուրգյան իրավական համակարգն այս հարցին դեռևս չի անդրադարձել, և, ինչպես իմ հրաշալի և գիտուն բարեկամ, Ռիչմոնդի բարոնուհի Չեյլն է նշել՝ որպես պարոն Քլիֆթի գործի առարկա՝ տարբերակված վերաբերմունքի իրական պատճառ կարելի է դիտարկել ոչ թե այն հանգամանքը, թե ով է անձը կամ ինչ է նա իրենից ներկայացնում, այլ այն, թե ինչ է նա արել... Ներպետական դատարանների պարտականությունն է քայլել ստրասբուրգյան իրավական համակարգին զուգընթաց, քանի որ այն անընդհատ զարգանում է: Զարկավոր է ունենալ Կոնվենցիայի բոլոր մասնակից երկրների կողմից հավանության արժանացած ինքնասահմանափակիչ միջոց՝ սեփական իրավական համակարգերը չչարաշահելու համար: Ես համոզվեցի (ոչ առանց երկմտանքի), որ չենք կարող երկրորդ հարցը պարոն Քլիֆթի օգտին վճռել»:

¹ Այլ՝ առավել բարեհունչ հոմանիշ գործածելը հնարավոր էր, սակայն այստեղ հղում է կատարվել Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածին, ուր գործածվել է «դրություն» բառը (թարգմանչի կողմից):

117. Ռիչմոնդի բարոնուհի Յեյլը (62-63-րդ պարբերություններ) հետևյալ կարծիքն էր հայտնել.

«Ակներև է... որ արտաքսման ենթակա օտարերկրացիների համար սահմանված պայմանական ազատման ռեժիմը, որը տարբերվում է քաղաքացիների կամ այստեղ մնալու իրավունք ունեցող այլ անձանց համար սահմանվածից, համապատասխանում է 14-րդ հոդվածով արգելված խտրականության դրդապատճառներին և... հետևաբար, օբյեկտիվ հիմնավորում է պահանջում: Նույնը հաստատապես կարող է վերաբերել ռասայից, սեռից կամ մազերի գույնից ելնելով անձի հանդեպ տարբերակված վերաբերմունք ցուցաբերելուն: Սակայն կատարած հանցագործության լրջության հիման վրա վերաբերմունքը տարբերակելը պետք է դուրս մնա արգելված դրդապատճառների շարքից: Տարբերակման իրական պատճառը ոչ թե իրավախախտի անձնական հատկանիշներն են, այլ այն, թե ինչ արարք է նա կատարել:

Այսինքն՝ պարոն Քլիֆֆի և կարճաժամկետ կամ ցմահ ազատազրկման դատապարտված անձանց հանդեպ վերաբերմունքի միջև տարբերությունները բնավ չեն առնչվում 14-րդ հոդվածին: Օրենքը կարող է թերի թվալ: Սակայն ամեն մի ակնհայտ շեղում Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքի խախտումն է: Այս դեպքում շեղումն առաջացել է կարճաժամկետ ազատազրկման դատապարտված անձանց առնչությամբ Պետքարտուղարի ձեռնարկած քայլերի և ցմահ ազատազրկման կապակցությամբ 5-րդ հոդվածով վերջինիս ունեցած պարտավորությունների արդյունքում: Օրենքն այդ ժամանակից ի վեր փոխվել է, և դժվար չէ հասկանալ, թե ինչու: Սակայն հորհրդարանի կողմից ընդունված օրենսդրությունը Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքներին հակասող հայտարարելը մեր խնդիրը չէ, քանի դեռ Կոնվենցիայով և դրա նախադեպային իրավունքով նման պահանջ մեզ ներկայացված չէ: Վերոհիշյալ պատճառներով, ինչպես նաև սատարելով իմ հրաշալի և գիտուն բարեկամ՝ Քորնիլի լորդ Բինգհեմի նկատառումներին՝ տվյալ գործով մենք պարտավորված չենք անել այդ»:

118. Չնայած 14-րդ հոդվածի կիրառելիության վերաբերյալ Պալատի եզրակացությանը, լորդ Բինգհեմը և Իթըն անդրը Յեյլուդի լորդ Բրաունը շարունակել էին քննարկել, թե «դրության» առկայության պարագայում որքանով է օբյեկտիվորեն հիմնավորված վերաբերմունքի տարբերությունը: Լորդ Բինգհեմի կարծիքը հետևյալն էր (33-րդ պարբերություն).

«Պարոն Քլիֆֆին ազատ արձակելու վերաբերյալ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկը Պետքարտուղարի կողմից 2002թ. հոկտեմբերին մերժելու պահի դրությամբ վերանայման իրավունք ունեցող ցմահ ազատազրկվածները և Նորին զերագանցության բանտերի դատապարտյալներն արդեն իսկ ընդգրկված էին Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի լիազորությունների շրջանակում: Այդ հարցը նաև կարգավորվել էր *Stafford v. United Kingdom* (2002) 35 EHR 1121 գործով, որով պահանջվում էր միևնույն ընթացակարգը կիրառել վերանայման իրավունք չունեցող ցմահ ազատազրկվածների նկատմամբ: 15 տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկման դատապարտված անձանց հանդեպ վերաբերմունքի տարբերությունը, իմ կարծիքով, շեղում է: Տարբերակումն ինքնին չպետք է նման որոշման կայացումը չհիմնավորելու հիմք հանդիսանա: Շեղումների կարելի է հանդիպել ամենուր: Սակայն 2002 թվականից ի վեր՝ դա, իմ կարծիքով, քննադատության չդիմացող շեղման է վերածվել, քանի որ այդ ժամանակից սկսած պետք էր հասկանալ, որ այս կամ այն դատապարտյալի վտանգավորությունը հանրաճանաչ չափանիշների հիման վրա գնահատելու հիմնախնդիրը քաղաքական աստառ չունի, և այդ գործընթացին Պետքարտուղարը չէր կարողացել (և չէր էլ հավակնել) միջամտել վերադասության կարգով: Յետևաբար, ես այս խնդիրը կլուծեի հօգուտ պարոն Քլիֆֆի և ի վնաս Պետքարտուղարի»:

119. Լորդ Բրաունը համաձայնել էր Լորդ Բինգհեմի եզրահանգմանը:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՈՒՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

A. Պայմանական ազատման վերաբերյալ պատմականորեն ձևավորված դիրքորոշումը

120. Քրեական գործերով արդարադատության մասին 1967թ. օրենքի 59-61-րդ բաժիններով նախատեսված է, որ որոշակի ժամկետով կամ անժամկետ պատիժների դատապարտված բոլոր անձինք իրավունք ունեն պայմանական ազատում հայցել՝ իրենց պատիժների որոշակի նվազագույն մասը կրելուց հետո: Երկու դեպքում էլ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկից հետո Պետքարտուղարն իրավասու էր որոշում կայացնել դատապարտյալին ազատ արձակելու վերաբերյալ:

B. Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում պայմանական ազատման վերաբերյալ ձևավորված դիրքորոշումը

121. Դատապարտյալներին պայմանական ազատելու վերաբերյալ օրենսդրությունը հետագայում փոփոխվել էր Քրեական գործերով արդարադատության մասին 1991թ. օրենքի (1991թ. օրենք) և Յանցագործությունների (Պատիժների) մասին 1997թ. օրենքի (1997թ. օրենք) վերանայման արդյունքում:

122. 1991թ. օրենքի 33-րդ և 34-րդ բաժիններով սահմանվել էր որոշակի ժամկետով, ինչպես նաև վերանայման իրավունքով ցմահ ազատազրկման դատապարտված անձանց ազատազրկման որոշակի մասը կրելուց հետո ազատ արձակելու պարտականություն: 33-րդ բաժինը սահմանում է հետևյալը.

«Կարճաժամկետ և երկարաժամկետ ազատագրկման դատապարտված անձանց ազատ արձակելու պարտականությունը.

(1) Նշանակված պատժի կեսը կարճատև ազատագրկման դատապարտված անձի կողմից կրելուց հետո Պետքարտուղարը պարտավոր է.

- (a) առանց նախապայմանների ազատ արձակել նրան, եթե նշանակված պատժի տևողությունը տասներկու ամսից պակաս է,
- (b) պայմանական ազատ արձակել նրան, եթե նշանակված պատժի տևողությունը տասներկու ամիս է կամ ավելի:

(2) Նշանակված պատժի երկու երրորդը երկարաժամկետ ազատագրկման դատապարտված անձի կողմից կրելուց հետո Պետքարտուղարը պարտավոր է պայմանական ազատ արձակել նրան:

...»:

123. 33(5) բաժինը սահմանում է «կարճաժամկետ» և «երկարաժամկետ» ազատագրկման դատապարտված անձանց հասկացությունները.

«Սույն հատվածում...

«երկարաժամկետ ազատագրկման դատապարտված անձն» այն անձն է, ում նկատմամբ նշանակված ազատագրկման ձևով պատիժը կազմում է չորս տարի կամ ավելի,

«կարճաժամկետ ազատագրկման դատապարտված անձն» այն անձն է, ում նկատմամբ նշանակված ազատագրկման ձևով պատիժը չի գերազանցում չորս տարին»:

124. 34-րդ բաժինն անդրադառնում է վերանայման իրավունքով ցմահ ազատագրկման դատապարտված անձանց վաղաժամկետ ազատմանը.

«Վերանայման իրավունքով ցմահ ազատագրկման դատապարտված անձանց ազատ արձակելու պարտականությունը

(1) Ցմահ ազատագրկման դատապարտված անձը սույն հատվածում համարվում է վերանայման իրավունքով ցմահ ազատագրկման դատապարտված, եթե.

- (a) նրա նկատմամբ պատիժը նշանակվել է բռնությամբ զուգորդված կամ սեռական բնույթի հանցագործության համար և որի համար օրենքով ժամկետ սահմանված չէ,
- (b) դատարանը, որի կողմից նա դատապարտվել է տվյալ հանցագործության համար, կարգադրել է, որ սույն բաժինը նրա նկատմամբ կկիրառվի պատժի ժամկետի՝ կարգադրությունում նշված որոշակի մասը կրելուց հետո:

...

(3) Եթե վերանայման իրավունքով ցմահ ազատագրկման դատապարտված անձը.

(a) կրել է նշանակված պատժի՝ կարգադրությունում նշված որոշակի մասը...

(b) կամ եթե [Պայմանական ազատման հարցերով] խորհուրդը սույն բաժնի հիման վրա թույլատրել է նրա ազատումը,

Պետքարտուղարը պարտավոր է պայմանական ազատ արձակել նրան»:

125. 35-րդ բաժինը լրացուցիչ հայեցողական իրավասություն է վերապահում երկարաժամկետ ազատագրկման դատապարտված անձանց՝ նախքան նշանակված պատժի երկու երրորդը կրելն ազատ արձակելու առումով, և սահմանում է.

«(1) Նշանակված պատժի կեսը կրելուց հետո Պետքարտուղարը կարող է պայմանական ազատ արձակել նրան, եթե [Պայմանական ազատման հարցերով] խորհուրդը նման առաջարկ է ներկայացրել»:

126. 50-րդ բաժնով Պետքարտուղարին իրավունք է վերապահված կրճատելու ազատագրկման այն ժամկետը, որը երկարաժամկետ ազատագրկման դատապարտվածները պետք է կրեն, որպեսզի իրավունք ունենան Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկով ազատ արձակվել՝ 35-րդ բաժնում նշված հայեցողական իրավասությունը դատապարտյալների որոշակի խմբի մասով վերածելով պարտականության: Այն սահմանում է.

«(1) Պետքարտուղարը, խորհրդակցելով [Պայմանական ազատման հարցերով] խորհրդի հետ, կարող է համապատասխան օրենսդրական ակտով արձակված կարգադրությամբ սահմանել, որ գործերի այս կամ այն խմբի (կարգադրության մեջ նշված) առնչությամբ սույն բաժնի՝ (2) և (4) ենթաբաժիններում ստորև մանրամասնված դրույթները պետք է կիրառվեն՝ ըստ անհրաժեշտության ենթարկվելով փոփոխությունների:

(2) Վերը՝ 35-րդ բաժնի (1) ենթաբաժնում հիշատակված «կարող է» բառը պետք է փոխարինվի «պետք է» բառով...»:

127. 1991թ. օրենքի 50-րդ բաժնով իրեն վերապահված լիազորությունը Պետքարտուղարն իրականացրել է երկու դեպքում: Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի (գործառնությունների փոխանցման) մասին 1992թ. կարգադրությամբ՝ երկարատև (յոթ տարուց պակաս) ազատազրկում կրող դատապարտյալներին ազատ արձակելու՝ 35-րդ բաժնով նրան վերապահված հայեցողական իրավասությունը վերածվել էր պարտականության: Դրան հաջորդած՝ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի (գործառնությունների փոխանցման) մասին 1998թ. կարգադրությամբ՝ տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով ազատազրկում կրող դատապարտյալներին ազատ արձակելու հայեցողական իրավասությունը պարտականության էր վերածվել: Տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկում կրողների մասով Պետքարտուղարը պահպանել էր նշանակված պատժի կեսը կրելուց հետո և նախքան պատժի երկու երրորդը կրելը վաղաժամկետ ազատման կարգադրություն արձակելու՝ իր հայեցողական իրավասությունը:

128. 1997թ. օրենքի 28-րդ բաժինը նախ ուժի մեջ էր մտել, իսկ ավելի ուշ՝ փոփոխվել՝ Դատարանի հետևյալ վճիռների հիման վրա (*Hussain v. the United Kingdom*, 21 February 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-I and *Stafford v. the United Kingdom* [GC], no. 46295/99, ECHR 2002-IV): Հիշյալ բաժինը սահմանում է հետևյալը.

«28. Ցմահ ազատազրկում կրող որոշ դատապարտյալների ազատ արձակելու պարտականությունը

(1A) Սույն բաժինը վերաբերում է ցմահ ազատազրկում կրող այն դատապարտյալին, ում նկատմամբ համապատասխան կարգադրությամբ սահմանվել է պատժի կրման նվազագույն տևողություն, և սույն բաժնում նման դատապարտյալի պատժի համապատասխան մասի վերաբերյալ ցանկացած հղում առնչվում է կարգադրությունում նշված պատժի տևողությանը:

...

(5) Այն դեպքերում, երբ.

(a) ցմահ դատապարտյալը, ում նկատմամբ սույն բաժինը կիրառելի է, կրել է նշանակված պատժի համապատասխան մասը.

(b) Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդը սույն բաժնի հիման վրա կարգադրություն է արձակել նրան ազատելու վերաբերյալ.

Պետքարտուղարը պարտավոր է պայմանական ազատ արձակել նրան:

(6) Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդը վերոհիշյալ (5) ենթաբաժնի հիման վրա նման կարգադրություն չի կարող արձակել ցմահ ազատազրկում կրող այն դատապարտյալի նկատմամբ, ում սույն բաժնին առնչվում է, եթե.

(a) Պետքարտուղարը դատապարտյալի գործն ուղարկել է խորհուրդ.

(b) խորհուրդը հավատացած է, որ հանրության պաշտպանության նպատակով դատապարտյալին մեկուսացված պահելն այլևս անհրաժեշտ չէ»:

129. 34-րդ բաժինը սահմանում է «ցմահ ազատազրկում կրող դատապարտյալ» հասկացությունը, որը վերաբերում է տարատեսակ անժամկետ պատժներ կրող դատապարտյալներին:

C. Վաղաժամկետ ազատմանը վերաբերող դրույթների հետագա փոփոխությունները

130. Երկարաժամկետ ազատազրկում կրող դատապարտյալների վաղաժամկետ ազատման մասին օրենքը փոփոխվել էր Քրեական գործերով արդարադատության մասին 2003թ. օրենքով, որն ուժի մեջ էր մտել 2005թ. ապրիլի 4-ին: Պայմանական ազատման վերաբերյալ նոր դրույթները սահմանում են հետևյալը.

«244 (1) Որոշակի ժամկետով ազատազրկում կրող դատապարտյալի կողմից ... ազատազրկման՝ պարտադիր կրման ենթակա մասը կրելուց հետո Պետքարտուղարը սույն բաժնի հիման վրա պարտավոր է պայմանական ազատ արձակել նրան:

...

(3) Սույն բաժնում «ազատագրկման՝ պարտադիր կրման ենթակա մաս» արտահայտությունը նշանակում է.

(a) տասներկու ամիս կամ ավելի ժամկետով ազատագրկում կրող անձի մասով ... նշանակված պատժի կեսը կրելը ...»:

131. Վերոհիշյալ դրույթները վերաբերում են այն դատապարտյալներին, ովքեր հանցանքը կատարել են 2005թ. ապրիլի 3-ից հետո կամ ունենում պայմանական ազատման ժամկետը լրացել է 2008թ. հունիսի 8-ից հետո և եթե կատարված հանցանքը բռնությամբ զուգորդված կամ սեռական բնույթի չի համարվում:

132. Կորոներների¹ և արդարադատության մասին 2009թ. օրենքի 145-րդ բաժնով հետազայում փոփոխվել է վաղաժամկետ ազատման մասին օրենքը՝ վերացնելով վերաբերմունքի տարբերությունները՝ կապված ազատագրկման տևողության և պայմանական ազատման ժամանակային սահմանափակումների հետ: Դրանով փոփոխվել է 1991թ. օրենքի 35-րդ բաժինը՝ Պետքարտուղարի համար հայեցողական իրավասության փոխարեն սահմանելով պարտավորություն՝ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկով ազատ արձակել բոլոր դատապարտյալներին: Այս դրույթը դեռևս ուժի մեջ չի մտել:

133. 145-րդ բաժնին ուժի մեջ մտնելուց հետո վաղաժամկետ ազատման հարցով Պետքարտուղարի վավերացումը կպահանջվի միայն այն դատապարտյալների համար, ովքեր դատապարտվել են ցմահ ազատագրկման: Մնացած բոլոր դատապարտյալների համար վաղաժամկետ ազատումը կամ կկատարվի միանգամայն ինքնաբերաբար, կամ ինքնաբերաբար, սակայն Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկով:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ԶՈՂՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ՝ 14-ՐԴ ԶՈՂՎԱԾԻ ՀԱՄԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

134. Դիմողը բողոքել է, որ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի 2002թ. մարտի 25-ի՝ իրեն երաշխավորությամբ ազատ արձակելու վերաբերյալ առաջարկից հետո ազատագրկումը շարունակելու արդյունքում խախտվել են Կոնվենցիայի 5-րդ և 14-րդ հոդվածներով երաշխավորված իր իրավունքները: Նա վիճարկել էր, որ այն պահանջը, որ տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատագրկում կրող անձանց դեպքում, Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկից բացի, պահանջվում է վավերացում Պետքարտուղարի կողմից, մինչդեռ տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով կամ անժամկետ պատիժներ կրող անձանց պարագայում պահանջվում է միայն Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկը, հանգեցնում է վերաբերմունքի չիմնավորված տարբերության:

135. 5-րդ հոդվածը սահմանում է, որ.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

(a) անձին օրինական կարգով կալանքի տակ պահելն իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո:

...

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

14-րդ հոդվածի բովանդակությունը հետևյալն է.

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ հանգամանքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

¹ Կորոներ (coroner) կամ քննիչ (դատաքննիչ), որի բացառիկ գործառույթն է՝ քննության առնել բռնության արդյունքում պատճառված մահվան կամ հանկարծամահության հետ կապված դեպքերը (ծանոթագրությունը՝ թարգմանչի կողմից).

136. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ տվյալ դեպքում Կոնվենցիայի 5-րդ և 14-րդ հոդվածների որևէ խախտում տեղի չի ունեցել:

A. Ընդունելիությունը

1. Կողմերի դիրքորոշումները

137. Դիմողը պնդել է, որ այս գանգատը տեղավորվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի սահմաններում՝ առնչվելով նաև 14-րդ հոդվածին:

138. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողի գանգատը 14-րդ հոդվածի կիրառման առումով տեղավորվում է 5-րդ հոդվածի սահմաններում:

2. Դատարանի գնահատականը

139. Դատարանը կրկնում է, որ 14-րդ հոդվածը լրացնում է Կոնվենցիայի և արձանագրությունների հիմնական դրույթները: Այն ինքնուրույն գոյություն ունենալ չի կարող, քանի որ առնչվում է բացառապես այդ դրույթներով երաշխավորված «իրավունքներից ու ազատություններից» օգտվելու հետ կապված խնդիրներին: Այդուհանդերձ, 14-րդ հոդվածի կիրառումը միշտ չէ, որ Կոնվենցիայով երաշխավորված հիմնական իրավունքներից որևէ մեկի խախտում է ենթադրում, և, այս առումով, այն ինքնուրույն դրույթ է հանդիսանում (տե՛ս *Thlimmenos v. Greece* [GC], no. 34369/97, կետ 40, ECHR 2000-IV գործը, *Kafkaris v. Cyprus* [GC], no. 21906/04, կետ 159, ECHR 2008-... գործը և *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 42184/05, կետ 63, 16 March 2010) գործը: Խնդրո առարկա ազատության իրավունքը հարգելու հետ կապված պահանջներին համապատասխան կիրառված միջոցը, 14-րդ հոդվածի համակցությամբ դիտարկելու դեպքում, այնուամենայնիվ, կարող է հոդվածի խախտում համարվել՝ իր խտրական բնույթի պատճառով (տես, օրինակ, *the Belgian linguistic case* (գործի էությունը), 23 July 1968, կետ 9, Series A no. 6, pp. 33-34): Յետևաբար, 14-րդ հոդվածի կիրառումն ապահովելու համար բավարար է, որպեսզի գործի առարկա փաստերը տեղավորվեն Կոնվենցիայի կամ դրա արձանագրությունների հիմնական դրույթներից որևէ մեկի շրջանակում (տես, օրինակ, *Stec and Others v. the United Kingdom* (dec.) [GC], nos. 65731/01 and 65900/01, կետ 39, ECHR 2005-X գործը, *Burden v. the United Kingdom* [GC], no. 13378/05, կետ 40, ECHR 2008-...) գործը:

140. Ինչպես Դատարանն ավելի վաղ նշել է, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը չի երաշխավորում, որ պայմանական ազատումը կիրականացվի ինքնաբերաբար (տես, օրինակ, *Gerger v. Turkey* [GC], no. 24919/94, կետ 69, 8 July 1999) գործը: Սակայն եթե դատապարտյալների ազատման հետ կապված ընթացակարգերն իրականացվում են խտրական ձևով, դա կարող է խնդիրներ առաջացնել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի կապակցությամբ՝ 14-րդ հոդվածի համակցությամբ (տե՛ս *Webster v. the United Kingdom* գործը, no. 12118/86, Commission Decision of 4 March 1987, unreported և վերը հիշատակված *Gerger*-ի գործը, կետ 69): Այդ պատճառով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի գանգատը տեղավորվում է 5-րդ հոդվածի շրջանակներում, և որ 14-րդ հոդվածը ևս կիրառելի է: Դատարանը նաև նշում է, որ Կառավարությունը ևս ընդունել է այդ:

141. Դատարանը եզրակացնում է, որ դիմումն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35 կետ 3 հոդվածի իմաստով: Դատարանը նաև նշում է, որ այն անընդունելի համարելու այլ հիմքեր ևս չկան: Յետևաբար, դիմումը պետք է ընդունելի համարել:

B. Գործի էությունը

1. Որքանով է դիմողի կարգավիճակն «այլ դրություն» համարվում

a. Կողմերի դիրքորոշումները

i. Կառավարությունը

142. Կառավարությունն ընդգծել է, որ 14-րդ հոդվածը ենթակա է երկու կարևոր սահմանափակման: Առաջին, այն կիրառվում է միայն Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների և ազատությունների իրականացումն ապահովելու նպատակով: Երկրորդ, այն կիրառելի է միայն խտրականության այն դրսևորումների նկատմամբ, որոնք կատարվել են 14-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքերի, այդ թվում՝ «այլ դրության» սահմաններում: Ինչ վերաբերում է դիմողի՝ «այլ դրությունում» գտնվելուն, Կառավարությունը չորս նկատառում է ներկայացրել:

143. Առաջին՝ *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, 7 December 1976, կետ 56, Series A no. 23 գործի վրա հիմնվելով՝ Կառավարությունը վիճարկել է, որ «այլ դրություն» արտահայտությունը պետք է ընկալվի 14-րդ հոդվածում թվարկված այլ հիմքերի իմաստային շրջանակներում:

144. Երկրորդ՝ հիմնվելով վերը հիշատակված *Gerger*-ի գործի և *Taxquet v. Belgium*, no. 926/05, կետ 87, ECHR 2009-... գործի որոշ հատվածների վրա (վերջինը ներկայումս գտնվում է Մեծ պալատի վարույթում)՝ Կառավարությունը (*Gerger*-ի գործով) պնդել է, որ Ղատարանի հաստատուն իրավական դիրքորոշումը կայանում է նրանում, որ տարբեր օրենքներով սահմանված քրեական պատիժների և միջոցների կապակցությամբ կիրառվող տարբերակումները, եթե դրանք անձնավորված չեն, դուրս են 14-րդ հոդվածի շրջանակներից (տես, օրինակ, *Budak and Others v. Turkey* (dec.), no. 57345/00, 7 September 2004 և *Yilmaz and Barim v. Turkey* (dec.), no. 47874/99, 26 May 2005) գործերը: Մասնավորապես՝ *Gerger*-ի գործով Ղատարանը վճռել էր, որ պայմանական ազատման հետ կապված հարցերում դատապարտյալների հանդեպ վերաբերմունքի տարբերությունները չեն կարող «այլ դրություն» համարվել, եթե դրանք պայմանավորված են հանցագործության ծանրության հարցում օրենսդրի տեսակետով: Սույն գործով Կառավարությունը վիճարկել է, որ վերաբերմունքի տարբերությունը հանցագործության ծանրության հարցում օրենսդրի դիրքորոշման արդյունք է. այնպիսի ծանր հանցագործության դեպքում, որի համար տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկման ձևով պատիժ նշանակվելն արդարացված է, օրենսդիրը գտել է, որ նման դեպքերում հնարավոր պայմանական ազատման հարցը պետք է վճռի Պետքարտուղարը՝ ի տարբերություն տասնհինգ տարուց պակաս ազատազրկում ենթադրող ավելի թեթև հանցագործությունների: Այս առումով՝ Կառավարությունն առարկել է դիմողի այն հայտարարությունը, որ *Gerger*-ի գործով խտրականության մասին վկայող փաստերի բացակայության հարցը որոշելիս Ղատարանը հաշվի է առել վերաբերմունքի տարբերության մասին ներկայացված հիմնավորումը: Կառավարության կարծիքով՝ Ղատարանը կիրառել է «անձնական հատկանիշների» սկզբունքը՝ գնահատելու համար, թե որքանով է բողոքի առարկա վերաբերմունքի տարբերությունը տեղավորվում «այլ դրություն» հասկացության շրջանակներում:

145. Երրորդ՝ Կառավարությունը կարծիք է հայտնել, որ դիմողի զանգառի առարկա վերաբերմունքը պետք է դիտարկել անձնական այն հատկանիշից առանձին, որի վրա դիմողը կառուցել էր իր զանգառը: Հակառակ դեպքում զանգառի բուն առարկան կարող էր 14-րդ հոդվածի հիման վրա զանգառ ներկայացնելու հիմք ստեղծել, ինչը կարող էր նեղացնել 14-րդ հոդվածի շրջանակները (*Jones v. the United Kingdom* (dec.), no. 42639/04, 13 September 2005): Կառավարությունը վիճարկել է, որ քանի որ դիմողը փորձել է իրեն համեմատել տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով պատիժ կրող դատապարտյալների հետ, այդ տարբերությունը չի կարող զանգառի առարկայից առանձին դիտարկվել: Պատժի տևողությունը՝ որպես այդպիսին, որևէ առնչություն չունի դատապարտյալների կողմից պատժի կրումը կանոնակարգող օրենքի հետ, չնայած Կառավարությունն ընդունել է, որ դատապարտյալ լինելը կարող է 14-րդ հոդվածի իմաստով «այլ դրություն» համարվել:

146. Եվ վերջապես, ի հավաստումն իր երրորդ նկատառման, Կառավարությունը վիճարկել է՝ նշելով, որ եթե Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքներն ապահովվելու համար կիրառված միջոցները դուրս չեն Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների շրջանակից, ապա այդ տարբերությունն ինքնին չի կարող Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածով բողոք ներկայացնելու հիմք հանդիսանալ: Հակառակ դեպքում՝ 14-րդ հոդվածի շրջանակը կնեղանար: Որպես օրինակ Կառավարությունը հիշատակել էր 5 (4) հոդվածը. որոշակի ժամկետով նշանակվող պատժի առումով այդ հոդվածի պահանջը բավարարվել է՝ պատիժը դատարանի կողմից նշանակվելու միջոցով: Կառավարության կարծիքով՝ բազմանշանակ է այն փաստարկը, որ որոշակի ժամկետով ազատազրկումն ինքնին համարվում է «դրություն», քանզի 5 (4) հոդվածը որոշակի ժամկետով ազատազրկում կրող դատապարտյալի կողմից պատժի հետագա կրման անհրաժեշտության վերանայում չի պահանջում, մինչդեռ անորոշ ժամկետով պատիժ կրող դատապարտյալի դեպքում հետագա պատժի օրինակականության վերանայումը նախատեսված է:

147. Այդ պատճառով՝ Կառավարությունը եզրակացրել է, որ 14-րդ հոդվածի ներգործության շրջանակի ցանկացած ընդլայնում՝ դիմողի առաջարկած տարբերակով, կհակասեր այդ դրույթի էությանը և դրա հիմքում ընկած սկզբունքներին, ինչպես նաև Ղատարանի հաստատուն իրավական դիրքորոշմանը: Կառավարությունը նաև նշել է, որ Լորդերի պալատը միաձայն որոշել է, որ դիմողի նկատմամբ նշանակված պատժի տևողությունն «այլ դրություն» հասկացության մեջ չի տեղավորվում: Կառավարությունը Ղատարանին կոչ է արել վճռել, որ սույն գործով 14-րդ հոդվածը կիրառելի չէ:

ii. Դիմողը

148. Դիմողն առարկել է՝ նշելով, որ նշանակված պատժից ելնելով՝ դատապարտյալների տարբեր կատեգորիաների նկատմամբ տարբեր վերաբերմունք ցուցաբերելը Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի իմաստով տեղավորվում է «այլ դրություն» հասկացությունում: Նա առարկել է Կառավարության այն դիտարկմանը, թե 14-րդ հոդվածի իմաստով «այլ դրություն» կարող է համարվել միայն այն դրությունը, որն ակնհայտորեն համանման է այդ հոդվածում թվարկված օրինակներից որևէ մեկին: Նա վիճարկել է՝ նշելով, որ պետք է նկատի առնել Կոնվենցիայի նպատակը, մասնավորապես, որ այն մշակվել է՝ ժողովրդավարական հասարակությունում ընդունված իդեալներն ու զաղափարները պահպանելու և զարգացնելու համար (տես՝ վերը հիշատակված *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen*

գործը, կետ 53): Հետևաբար, «այլ դրություն» բառերը չպետք է մեկնաբանվեն այնաստիճան բառացի, որ ստվերեն Կոնվենցիայի նպատակները, որոնք շարադրված են ներածությունում (համաձայն որի՝ Կոնվենցիայի նպատակը «դրանում հռչակված իրավունքների համընդհանուր և արդյունավետ ճանաչումն ու պահպանումն է») և ամրագրված են Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածում: Հենվելով *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, no. 33290/96, կետ 28, ECHR 1999-IX և *Engel and Others v. the Netherlands*, 8 June 1976, կետ 72, Series A no. 22 գործերի վրա՝ դիմողը վիճարկել է՝ նշելով, որ 14-րդ հոդվածը պետք է առավել լայն մեկնաբանել, և որ այդ դրություն հստակ սահմանված կատեգորիաները թվարկված են որպես օրինակներ, և դրանք սպառնիչ չեն: Նա նաև հղում է կատարել ֆրանսերեն տեքստին, որտեղ գործածված է ոչ թե «status», այլ «situation» բառը (“*toute autre situation*”)՝ նշելով, որ դա խոսում է առավել լայն մեկնաբանելու անհրաժեշտության մասին իր ներկայացրած փաստարկների օգտին:

149. Դիմողն այնուհետև նշել էր, որ 14-րդ հոդվածում հստակ թվարկված խտրականության արգելված հիմքերն ամեն դեպքում համապատասխանում են «անձնական հատկանիշ» հասկացությանը: Նա մատնանշել է այդ ցանկում «գույքային» բառը ներառելու հանգամանքը, ինչպես նաև *Chassagnou and Others v. France* [GC], nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, ECHR 1999-III գործով Դատարանի եզրակացությունն այն մասին, որ գույքի չափով պայմանավորված տարբերակված վերաբերմունքը հողատերերի նկատմամբ՝ խտրականություն է, որը խախտում է 14-րդ հոդվածը: Հետևաբար, դիմողը եզրակացրել է, որ պատշաճ իմաստային պարզաբանման պարագայում 14-րդ հոդվածի շրջանակը չէր սահմանափակվի անձնական հատկանիշների հիման վրա: Դիմողը նաև հիշատակել է մի շարք գործեր, որոնցում, իր կարծիքով, Դատարանը 14-րդ հոդվածը կիրառելի է համարել՝ առանց «անձնական հատկանիշների» հետ կապված պնդումների (ի թիվս այլ գործերի՝ տե՛ս *Stubbings and Others v. the United Kingdom*, 22 October 1996, Reports 1996-IV; *National Union of Belgian Police v. Belgium*, 27 October 1975, Series A no. 19; *Larkos v. Cyprus* [GC], no. 29515/95, ECHR 1999-I և *Sidabras and Džiautas v. Lithuania*, nos. 55480/00 and 59330/00, ECHR 2004-VIII գործերը): Նա նաև ընդգծել էր, որ դատապարտյալ լինելը Դատարանն ավելի վաղ համարել է «դրություն» պայմանավորող հանգամանք (տե՛ս *Shelley v. the United Kingdom*, no. 23800/06, 4 January 2008 գործը) և նշել, որ 14-րդ հոդվածի կիրառման հանգամանքը ճշտելու ստույգ ճանապարհը պարզելն է՝ արդյո՞ք առկա է եղել իրավական այնպիսի իրավիճակ, որը սերտ կապված է անհատի անձնական հանգամանքների և ապրելակերպի հետ: Դիմողի դեպքում իրադրությունը հետևյալն էր. նա ընդգրկված էր մի խմբում, որի նկատմամբ իրավական այլ ռեժիմ էր կիրառվում, մի ռեժիմ, որը վերահսկում էր նրա՝ հասարակություն վերադառնալու գործընթացը և ընտանիքի հետ շփումները, որոնք միանշանակ կապված են անձնական հանգամանքների և ապրելակերպի հետ:

150. Ինչ վերաբերում է Կառավարության տեսակետին, թե տարբեր օրենքներով սահմանված քրեական պատիժների և միջոցների կապակցությամբ կիրառվող տարբերակումները, եթե դրանք անձնավորված չեն, դուրս են 14-րդ հոդվածի շրջանակներից, դիմողը կրկնել է, որ քննության են առնվել ոչ թե անձնական հատկանիշները, այլ անձնական հանգամանքները: Նա առարկել է այն դիտարկմանը, թե *Gerger*-ի գործը թույլ է տալիս ենթադրել, որ տվյալ գործի պարագայում «դրության» մասին խոսք չկա՝ նշելով, որ *Gerger*-ի գործով Դատարանը եզրակացրել էր, որ տարբերակված վերաբերմունքի արդյունքում խտրականություն տեղի չի ունեցել: Նույնը վերաբերում էր Կառավարության՝ ի պաշտպանություն իր ներկայացրած փաստարկների, հիշատակած այլ գործերին:

151. Դիմողը նաև վիճարկել է, որ այն վերաբերմունքը, որի մասին այս կամ այն դիմողը բողոքում է, պետք է դիտարկվի այն «դրությունից» առանձին, որի վրա բողոքը հիմնված է: Քանի որ պատշաճ վերաբերմունքը տեղավորվում է Կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքի սահմաններում, մարդկանց հանդեպ՝ նրանց տարբերվող իրավիճակին համարժեք վերաբերմունք չցուցաբերելը կարող է հանգեցնել 14-րդ հոդվածի խախտման: Դիմողը նաև պնդել է, որ իր պատժի տևողությունը նշանակալի հետևանքներ է ունեցել, այդ թվում, սակայն ոչ միայն, պայմանական ազատման հարցում կիրառվող ռեժիմի տարբերությունը: Օրինակ՝ նրա պատժի տևողությունն ազդել էր նաև նրա նկատմամբ բանտում սահմանված անվտանգության աստիճանի վրա, ինչն էլ, իր հերթին, անդրադարձել էր ընտանեկան շփումների հետ կապված հարցերի վրա:

152. Հետևաբար, դիմողը եզրակացրել է, որ ինքը գտնվել է «այլ դրությունում»՝ 14-րդ հոդվածի իմաստով: Իր անձնական հանգամանքների վրա անդրադարձել էին այն իրավական ռեժիմի տարբեր կողմերը, որն իր նկատմամբ կիրառվել էր՝ պատժի տևողության արդյունքում: Նա այնուհետև վիճարկել է, որ Լորդերի պալատը չէր հերքել իր պնդումն առ այն, որ ինքը գտնվել է «այլ դրությունում»՝ 14-րդ հոդվածի իմաստով, այլ ընդամենը նպատակահարմար էր համարել հարցն առկախել, մինչև որ Դատարանը հնարավորություն ունենա ամենայն մանրամասնությամբ քննության առնել խնդիրը:

b. Դատարանի գնահատականը

153. 14-րդ հոդվածը չի արգելում վերաբերմունքի բոլոր տարբերությունները, այլ միայն նրանք, որոնք պայմանավորված են շոշափելի, օբյեկտիվ կամ անձնական հատկանիշներով կամ «դրությամբ», որոնցով անձինք կամ անձանց խմբերը տարբերակվում են միմյանցից (տե՛ս վերը հիշատակված *Kjeldsen Busk Madsen and Pedersen* գործը, կետ 56; *Berezovskiy v. Ukraine* (dec.) գործը, no. 70908/01,

15 June 2004 և վերը հիշատակված *Carson and Others* գործը, կետեր 61 և 70): 14-րդ հոդվածը թվարկում է այն բնորոշ հիմքերը, որոնք ձևավորում են «դրությունը», այդ թվում՝ սեռը, ռասան և գույքային դրությունը: Սակայն 14-րդ հոդվածում թվարկվածն օրինակների ցանկ է, որը սպառնիչ չէ, ինչը երևում է «այն է՝ անկախ ...-ից» բառերից (ֆրանսերենում՝ “*notamment*”) (տե՛ս վերը հիշատակված *Engel and Others* գործը, կետ 72 և վերը հիշատակված *Carson* գործը, կետ 70) և ցանկում ընդգրկված «կամ այլ դրությունից» արտահայտությունից (ֆրանսերենում՝ “*toute autre situation*”): Տվյալ գործի պարագայում դիմողի զանգատի առարկա վերաբերմունքը չի տեղավորվում 14-րդ հոդվածում թվարկված հիմքերից որևէ մեկում: Դիմողի զանգատի բարեհաջող ընթացքի համար նա պետք է ապացուցի, որ գտնվել է «այլ դրությունում»՝ Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի իմաստով:

154. Դատարանը հիշեցնում է, որ «այլ դրություն» (ֆրանսերենում՝ էլ ավելի պարզորոշ “*toute autre situation*”) բառերն ընդհանուր առմամբ լայն իմաստով են օժտված (տե՛ս վերը հիշատակված *Carson* գործը, կետ 70): Կառավարությունը փաստարկներ է ներկայացրել առավել նեղ մեկնաբանության օգտին՝ մասնավորապես առաջարկելով, որ այդ բառերն ընկալվեն 14-րդ հոդվածում թվարկված այլ հիմքերի իմաստային շրջանակներում: Դատարանը նախևառաջ նկատում է, որ թեպետ կան հատկանիշների մի շարք առանձին օրինակներ, որոնք կարող են «անձնական» համարվել այն իմաստով, որ դրանք կամ ի ծնե են կամ անքակտելիորեն կապված են անհատի ինքնությանն ու անհատականությանը, ինչպիսիք են՝ սեռը, ռասան և կրոնը, թվարկված բոլոր հիմքերը չէ, որ կարող են այդպես բնութագրվել: Այս առումով՝ Դատարանը մատնանշում է գույքային դրությունը՝ որպես խտրականության հիմքերից մեկը: Այս հիմքը լայնորեն արժարժվել է Դատարանի կողմից. *James and Others v. the United Kingdom*, 21 February 1986, կետ 74, Series A no. 98 գործով դիմողի բողոքի առարկա վերաբերմունքի տարբերությունը գույքը տիրապետողների տարբեր կատեգորիաների միջև էր. *Chassagnou and Others v. France* [GC], nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, կետեր 90 and 95, ECHR 1999-III գործով տարբերությունն առկա էր խոշոր և փոքր հողատերերի միջև: Երկու դեպքում էլ Դատարանն ընդունել էր, որ 14-րդ հոդվածի դրույթները կիրառելի են:

155. Ինչ վերաբերում է «այլ դրության» մեկնաբանությանը, պատահական չէ, որ Դատարանը նպատակահարմար է գտել սահմանել «այլ դրության» հատկանիշները, որոնց կապակցությամբ, ինչպես և հոդվածում թվարկված որոշ այլ օրինակների պարագայում, կարելի է ասել, որ դրանք անձնական են այնքանով, որ ի ծնե են կամ անքակտելի: Այսպես, վերը հիշատակված *Salgueiro da Silva Mouta* գործով, կետ 28, Դատարանը գտել էր, որ սեռական կողմնորոշումն «անկասկած տեղավորվում է» 14-րդ հոդվածի շրջանակներում, իսկ *Glor v. Switzerland*, no. 13444/04, կետ 80, ECHR 2009-... գործով վճռել էր, որ ֆիզիկական հաշմանդամությունը «այլ դրության» դրսևորում է համարվում:

156. Սակայն մի շարք գործերով 14-րդ հոդվածի խախտումների առկայությունը որոշելիս Դատարանն ընդունել էր, որ «դրությունն» առկա է, ընդ որում, այդ գործերով խնդրո առարկա տարբերակման մասին չէր կարելի ասել, թե դրանք ի ծնե են կամ անքակտելի, հետևաբար, վերը քննարկված իմաստով՝ անձնական համարվել ևս չեն կարող: Վերը հիշատակված *Engel and Others* գործով Դատարանը վճռել էր, որ զինվորական կոչման վրա հիմնված տարբերակումը կարող է հակադրվել 14-րդ հոդվածին. տվյալ գործով բողոքն առնչվում էր վերաբերմունքի տարբերությանը, որը նախնական կալանքի ընթացքում ցուցաբերվել էր, մի կողմից, սպաների, մյուս կողմից՝ ենթասպաների ու շարքային ծառայողների հանդեպ: *Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*, 29 November 1991, կետ 64, Series A no. 222 գործով Դատարանը խախտումն արձանագրել էր այն հիմքով, որ բացահայտվել էր վերաբերմունքի տարբերություն դիմողների և նախագծման թույլտվություն ունեցող, նրանց հետ միևնույն դասին պատկանող անձանց նկատմամբ: Չնայած Դատարանն այդ գործով հատուկ չէր անդրադարձել համապատասխան «դրության» խնդրին, ենթադրվում էր, որ դիմողների զանգատի առարկան այն տարբերակումն էր, որը դրվել էր նախագծման թույլտվություն ունեցող, նոր ընդունված օրենսդրության արդյունքում շահած անձանց և նման թույլտվություն ունեցող այն անձանց միջև, ովքեր այդ օրենսդրությունից չէին շահել (այդ գործով Դատարանն արդեն իսկ ընդունել էր նախագծման վերաբերյալ դիմողների բողոքը, իսկ նախագծման թույլտվությունն անվավեր էր ճանաչվել: Տես վճռի կետ 26): Վերը հիշատակված *Larkos v. Cyprus* գործով (կետ 21), որով Դատարանը եզրակացրել էր, որ տեղի է ունեցել 14-րդ հոդվածի խախտում՝ մի կողմից պետական գույքի վարձակալների, մյուս կողմից՝ մասնավոր սեփականատերերի գույքի վարձակալների միջև դրված տարբերակման արդյունքում, կողմերը չէին վիճարկել 14-րդ հոդվածի կիրառումը, և Դատարանն այլ որոշում կայացնելու պատճառ չէր ունեցել: Վերը հիշատակված *Shelley* գործով Դատարանը համարել էր, որ դատապարտյալ լինելու հանգամանքը 14-րդ հոդվածի իմաստով՝ տեղավորվում է «այլ դրություն» հասկացության շրջանակներում: Վերը հիշատակված *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* գործով ևս Դատարանն ուղղակի չէր անդրադարձել «այլ դրության» հարցին, սակայն 14-րդ և 8-րդ հոդվածների խախտումն արձանագրելով՝ ակամա ընդունել էր, որ ՊԱԿ-ի նախկին գործակալի կարգավիճակը տեղավորվում է 14-րդ հոդվածի սահմաններում: Յենց վերջերս, *Paulík v. Slovakia*, no. 10699/05, կետ 54, ECHR 2006-XI (հատվածներ), Դատարանն ընդունել է, որ դիմողը, ում հայրությունը ճանաչվել էր դատական կարգով, հայտնվել է մի «դրությունում», որը կարելի է համեմատել ենթադրյալ հայրերի ու մայրերի վիճակի հետ, ում հայրությունն իրավաբանորեն ենթադրվում է, սակայն դատական կարգով հաստատված չէ:

157. Դատարանն այդ պատճառով գտնում է, որ թեև բազմիցս հիշատակել է, որ 14-րդ հոդվածի խախտումը հիմնավորելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի տարբերակումը հիմնված լինի «անձնական» հատկանիշների վրա (ինչպես երևում է նաև վերը հիշատակված նախադեպերից), 14-րդ հոդվածով առաջարկվող պաշտպանությունը չի սահմանափակվում այն հատկանիշների վրա հիմնված տարբեր վերաբերմունքով, որն անձնական է համարվում՝ ի ծնե և անքակտելի լինելու կապակցությամբ: Հետևաբար, տվյալ գործով պատշաճ իմաստային պարզաբանման պարագայում (ինչպես Կառավարությունն է պնդել), ամեն դեպքում չէ, որ կլանիվեր այն տարբերությունը, որին վերաբերում է դիմողի բողոքը:

158. Բացի դրանից, Դատարանը համոզված չէ, թե Կառավարության այն փաստարկները, որ դիմողի բողոքի առարկա վերաբերմունքը պետք է դիտարկել դրա հիմք հանդիսացած «այլ դրությունից» առանձին, որևէ կերպ հաստատվում է իր նախադեպային իրավունքով: Վերը հիշատակված *Paulik* գործով վիճարկված տարբերակումը, դիմողի գանգատից բացի, որևէ այլ կերպ չէր հիմնավորվել, սակայն դա հետ չէր պահել Դատարանին՝ 14-րդ հոդվածի խախտումն արձանագրելու հարցում: Ցանկացած գործով անձնական կամ այլ շոշափելի հատկանիշների վրա հիմնված վերաբերմունքի տարբերության առկայության հարցը որոշելիս հարկավոր է կատարել զնահատում՝ հաշվի առնելով գործի բոլոր հանգամանքները և նկատի ունենալով, որ Կոնվենցիայի խնդիրը ոչ թե տեսական կամ երևակայական, այլ գործնականում կիրառելի և արդյունավետ իրավունքները երաշխավորելն է (տե՛ս *Artico v. Italy*, 13 May 1980, կետ 33, Series A no. 37 և *Cudak v. Lithuania* [GC], no. 15869/02, կետ 36, 23 March 2010 գործերը): Նման դեպքերում անհրաժեշտ է հիշել, որ 14-րդ հոդվածի հիմնական նպատակն է ապահովել, որ եթե պետությունը սահմանում է այնպիսի իրավունքներ, որոնք տեղավորվում են Կոնվենցիայի շրջանակներում, սակայն չեն համապատասխանում դրանով նախատեսված երաշխիքներին, այդ լրացուցիչ իրավունքները պետք է անկողմնակալորեն և հետևողականորեն կիրառվեն պետության իրավասության ներքո գտնվող բոլոր անձանց նկատմամբ, եթե վերաբերմունքի տարբերությունն օբյեկտիվորեն հիմնավորված չէ:

159. Հիմնավորելու համար իր փաստարկն առ այն, թե դիմողը չի կարողացել ապացուցել, որ գտնվել է «այլ դրությունում», Կառավարությունը, մասնավորապես, հիմնվել է վերը հիշատակված *Gerger*-ի գործով Դատարանի եզրակացության վրա, որում նշվել է, որ տվյալ գործում տարբերակումը դրվել է ոչ թե մարդկանց տարբեր խմբերի միջև, այլ ըստ հանցագործությունների տեսակների՝ ելնելով դրանց ծանրության վերաբերյալ օրենսդրի նկատառումներից: Դատարանը կարծում է, որ *Gerger*-ի գործով որդեգրված մոտեցումը կիրառվել է մի շարք այլ գործերով ևս, սակայն բոլոր այդ գործերը վերաբերում են Թուրքիայում ահաբեկչական բնույթի հանցագործություններ կատարելու համար դատապարտված անձանց վաղաժամկետ ազատման հետ կապված հատուկ դատավարություններին կամ դրույթներին (տես, օրինակ, վերը հիշատակված *Budak and Others* գործը, վերը հիշատակված *Yilmaz and Barim* գործը, *Akbaba v. Turkey* գործը (no. 52656/99, կետ 28, 17 January 2006) և *Tanrikulu and Deniz v. Turkey*, no. 60011/00, կետ 37, 18 April 2006, գործը): Ուստի, չնայած որ *Gerger*-ի գործից պարզ է դառնում, որ կարող են լինել դեպքեր, երբ վերաբերմունքի վիճարկվող տարբերությունները չի կարելի որակել որպես մարդկանց տարբեր խմբերի միջև դրված տարբերություններ, Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածով երաշխավորվող պաշտպանությունից ցանկացած բացառություն պետք է մանրամասն պարզաբանվի: Ներկա գործով դիմողի գանգատի առարկան ոչ թե իր կատարած հանցանքի ծանրության պատճառով վերաբերմունքի տարբերությունն է, այլ այդ տարբերությունը՝ կապված տասնհինգ տարուց ավելի ժամկետով ազատագրվում կրող դատապարտյալ լինելու հետ: Չնայած պատժի տևողությունը որոշակի կապ ունի հանցագործության ծանրության հետ, այլ գործոններ ևս կարող են կարևորվել, այդ թվում՝ պատիժը նշանակող դատավորի զնահատականը՝ հանրության համար դիմողի վտանգավորության վերաբերյալ:

160. Դատարանը բազմիցս ընդգծել է 5-րդ հոդվածում ներառված երաշխիքների հիմնարար կարևորությունը՝ ժողովրդավարության պայմաններում իշխանության մարմինների կողմից կամայական ձերբակալումից կամ կալանավորումից զերծ մնալու իրավունքի առումով (տես, օրինակ, *hakici v. Turkey* [GC], no. 23657/94, կետ 104, ECHR 1999-IV, գործը): Այն դեպքերում, երբ վաղաժամկետ ազատման մեխանիզմը դատապարտյալների նկատմամբ գործադրվում է տարբեր կերպ՝ կապված նրանց պատիժների տևողության հետ, գոյություն ունի ռիսկ (եթե վերաբերմունքի տարբերությունն օբյեկտիվորեն հիմնավորված չէ), որ դա կհանգեցնի հակասության՝ 5-րդ հոդվածի նպատակի հետ, մասնավորապես՝ անձին կամայական ձերբակալումից կամ կալանավորումից պաշտպանելու առումով: Ուստի հարկավոր է մանրակրկիտ քննության առնել վերաբերմունքի տարբերություններն այդ բնագավառում:

161. Հետևաբար, Դատարանը վերոհիշյալ բոլոր նկատառումների լույսի ներքո եզրակացնում է, որ դիմողը գտնվել է «այլ դրությունում» 14-րդ հոդվածի իմաստով:

2. Առավել լավ վերաբերմունքի արժանացող դատապարտյալների համեմատ դիմողը գտնվե՞լ է, արդյոք, համանման իրավիճակում

A. Կողմերի դիրքորոշումները

i. Դիմողը

162. Ինչ վերաբերում է այլ դատապարտյալների համեմատ համանման իրավիճակում դիմողի գտնվել-չգտնվելուն, նա նշել է, որ այնքանով, որքանով նորին մեծություն լորդերն անդրադարձել էին այդ հարցին, նրանք լուծումը տվել էին հոգուտ իրեն (տե՛ս վերը՝ կետեր 118-

119): Նա վիճարկել է, որ բոլոր այն դատապարտյալները, ում նկատմամբ պայմանական վաղաժամկետ ազատումը կիրառելի է (թե՛ որոշակի ժամկետով և թե՛ անժամկետ պատիժ կրող), ենթակա են ռիսկի գնահատման, որն իրավասու է իրականացնել Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդը:

ii. Կառավարությունը

163. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողը գտնվել է տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով պատիժ կրող դատապարտյալների համեմատ համանման իրավիճակում: Սակայն կասկածի տակ է առել անժամկետ պատիժ կրող դատապարտյալների հետ համանման իրավիճակում գտնվելու հանգամանքը՝ այն հիմքով, որ պատժի այդ տեսակը տարբերվում է որոշակի ժամկետով ազատագրվումից:

B. Դատարանի գնահատականը

164. Դատարանն իր նախադեպերում սահմանել է, որ 14-րդ հոդվածի խախտումը վիճարկելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի առկա լինի վերաբերմունքի տարբերություն համանման իրավիճակներում գտնվող անձանց համեմատ (վերը հիշատակված *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC] գործը no. 57325/00, կետ 175, ECHR 2007; *Burden*, կետ 60 և վերը հիշատակված *Carson* գործը, կետ 61): Դատարանը նշում է, որ «համանման իրավիճակի» առկայությունը ցույց տալու պահանջը չի ենթադրում, որ համադրվող խմբերը պետք է նույնական լինեն: Այն փաստը, որ դիմողի իրավիճակն ամբողջությամբ համանման չէ կարճաժամկետ կամ ցմահ ազատագրվում կրող դատապարտյալների իրավիճակին, ինչպես նաև տարբեր խմբերի միջև առկա տարբերությունները, չեն բացառում 14-րդ հոդվածի կիրառումը (որոշակի վերապահումներով տե՛ս *Petrov v. Bulgaria* գործը, no. 15197/02, կետ 53, 22 May 2008): Կախված իր գանգատի բնույթից՝ դիմողը պետք է ցույց տա, որ մյուսների համեմատ գտնվել է նման իրավիճակում, սակայն տարբեր վերաբերմունքի է արժանացել:

165. Սույն գործով Դատարանը նշում է, որ դիմողի բողոքը վերաբերում է դատապարտյալների պայմանական վաղաժամկետ ազատումը կանոնակարգող դրույթներին: Վաղաժամկետ ազատում թույլատրել-չթույլատրելը ռիսկի գնահատման խնդիր է. վաղաժամկետ ազատումը չթույլատրելը հետագա պատիժ չի ենթադրում, այլ արտացոլում է այդ գնահատումն իրականացնելու որակավորում ունեցողների գնահատականն առ այն, որ տվյալ դատապարտյալն անընդունելի վտանգ կներկայացնի ազատ արձակվելու պարագայում (որոշակի վերապահումներով տե՛ս *Stafford v. the United Kingdom* [GC] գործը, no. 46295/99, կետ 79, ECHR 2002-IV): Դատարանը, հետևաբար, համարում է, որ պայմանական ազատում հայցելու իրավունք ունեցող դատապարտյալի ռիսկայնությունը գնահատելու առումով պետք է տարբերություն չդրվի տասնհինգ տարուց պակաս երկարաժամկետ ազատագրվում կրող դատապարտյալների, տասնհինգ տարի և ավելի ժամկետով ազատագրվում կրողների և ցմահ ազատագրվածների միջև: Ռիսկը գնահատելու մեթոդները և ի հայտ բերված ռիսկի կապակցությամբ ձեռնարկվելիք միջոցները, սկզբունքորեն, պետք է նույնը լինեն բոլոր դատապարտյալների համար:

166. Դատարանը, հետևաբար, եզրակացնում է, որ սույն գործի պայմաններում դիմողը կարող է պնդել, որ տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով ազատագրվում կրող դատապարտյալների և ցմահ ազատագրվածների համեմատ՝ գտնվել է համանման իրավիճակում:

3. Որքանով է վերաբերմունքի տարբերությունն օբյեկտիվորեն հիմնավորված

A. Կողմերի դիրքորոշումները

i. Դիմողը

167. Դիմողը կրկին նշել է, որ այնքանով, որքանով նորին մեծություն լորդերն անդրադարձել են այդ հարցին, նրանց լուծումը հոգուտ իրեն է (տե՛ս վերը՝ կետեր 117-118): Նրա կարծիքով՝ տարբերակված վերաբերմունքը չէր հիմնավորվել, մասնավորապես այն պատճառով, որ որոշակի ժամկետով ազատագրվման փոխարեն վերանայման իրավունքով ցմահ ազատագրվման դատապարտվածներն այդպիսի պատժի հավանաբար ենթարկվել են ռիսկի առավել բարձր աստիճանի

արդյունքում: Օբյեկտիվորեն հիմնավորված չէ նման անձանց համար միայն Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկը պահանջելը, իսկ նվազ ռիսկային (որոշակի ժամկետով ազատագրված) անձանց համար նաև Պետքարտուղարի կողմից վավերացման պահանջ սահմանելը: Նա, այս առումով, նշել է, որ Կառավարությունը չի պնդել, թե ազատվելուց հետո անձի ռիսկայնությունը գնահատելու հարցում Պետքարտուղարն առավել իրազեկ է, քան Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդը: Նա կրկնել է, որ տարբերակված վերաբերմունքի արդյունքում ինքը երկու տարի ավելի է անցկացրել ազատագրված մեջ:

ii. Կառավարությունը

168. Կառավարությունը հիմնվել է հիմքերից երկուսի վրա, որոնք, վերջինիս կարծիքով, հիմնավորում էին վերաբերմունքի տարբերությունը որոշակի ժամկետով և անժամկետ ազատագրվում կրող դատապարտյալների միջև: Առաջին՝ այն վիճարկել է, որ վերաբերմունքի տարբերությունը հիմնավորվել է պատժի բնույթի տարբերությամբ: Երկրորդ՝ Կառավարությունը հայտնել է, որ տարբերությունը հիմնավորվել է 5(4) հոդվածի այն պահանջով, որ անժամկետ պատիժ կրող դատապարտյալների ազատման հարցը, ի տարբերություն որոշակի ժամկետով ազատագրված դատապարտվածների, որոշում է դատարանը (տվյալ դեպքում՝ Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդը):

169. Ինչ վերաբերում է որոշակի ժամկետով ազատագրվում կրող անձանց նկատմամբ վերաբերմունքի տարբերակմանն ըստ նրանց նկատմամբ նշանակված պատժի տևողության, Կառավարությունը նշել է, որ դատապարտյալների վաղաժամկետ ազատման հարցի լուծումը որոշ դեպքերում Պետքարտուղարության հայեցողությանը թողնելը հիմնավորված է՝ 5(4) հոդվածի պահանջները պահպանելու պայմանով: Այդ հայեցողական իրավասությունը, մասնավորապես, տեղին է ամենից երկար ժամկետով ազատագրվում կրող դատապարտյալների պարագայում: Այս առումով՝ Կառավարությունն ընդգծել է, որ Պետքարտուղարը բանտերի գործունեության և քրեական գործերով արդարադատության ամբողջ համակարգի հետ կապված հարցերով հաշվետու է Խորհրդարանին, և որ Խորհրդարանը որոշել է, որ Պետքարտուղարը պետք է շարունակի որոշակի ժամկետով երկարատև պատիժներ կրող դատապարտյալների վաղաժամկետ ազատման հարցերով պատասխանատու մարմինը համարվել: Չնայած որ տասնհինգ տարին կամայականորեն սահմանված չէմ է, սա մի ոլորտ է, որն անվերապահ սահմանումներ է պահանջում (տես *James and Others v. the United Kingdom*, 21 February 1986, կետ 68, Series A no. 98 և *Mellacher and Others v. Austria*, 19 December 1989, կետեր 52-53, Series A no. 169 գործերը): 1992 և 1998 թվականների կարգադրությունների (տես վերը՝ կետ 117) ուսումնասիրությունից պարզվել է, որ Խորհրդարանն անփոփոխ է թողել Պետքարտուղարի՝ քննարկման առարկա լիազորությունների շրջանակը:

170. Կառավարությունը նշել է, որ անհրաժեշտ է այս ոլորտում ընդլայնել հայեցողության շրջանակը՝ շեշտելով, որ տվյալ գործը չի առնչվում այնպիսի «անորոշ» հիմքերի, ինչպիսիք են սեռը կամ ռասան: Կառավարությունը Դատարանին կոչ է արել եզրակացնել, որ դիմողի՝ 5-րդ և 14-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավունքները չեն ոտնահարվել:

B. Դատարանի գնահատականը

171. Վերաբերմունքի տարբերությունը կարող է խտրական համարվել, եթե այն օբյեկտիվորեն և պատշաճ հիմնավորված չէ, այլ կերպ ասած, եթե այն չի հետապնդել իրավաչափ նպատակ կամ եթե կիրառված միջոցների ու հետապնդված նպատակի միջև համամասնությունը ողջամիտ չէ: Անդամ երկրների հայեցողությանն է թողնված գնահատելը, թե որքանով են հիմնավորված որոշ չափով միանման իրավիճակներում ցուցաբերված վերաբերմունքի տարբերությունները (վերը հիշատակված *Burden*-ի գործը, կետ 60 և վերը հիշատակված *Carson* գործը, կետ 61): Այդ հայեցողության շրջանակը տարբեր է՝ կախված հանգամանքներից, խնդրո առարկայից և գործի նախապատմությունից: Կոնվենցիայի շրջանակներում պետությանը հայեցողական իրավասություն վերապահվում է այն դեպքերում, երբ խոսքը վերաբերում է տնտեսական կամ սոցիալական ռազմավարության հետ կապված ընդհանուր միջոցառումներին: Սեփական հասարակության և վերջինիս կարիքներին անմիջական իրազեկվածության շնորհիվ ներպետական իշխանություններն սկզբունքորեն առավել ունակ են գնահատելու, թե ինչն է բխում հանրային շահերից կամ ինչ է անհրաժեշտ սոցիալական կամ տնտեսական բնագավառում, քան միջազգային դատավորը, ուստի Դատարանը, ընդհանուր առմամբ, հարգում է օրենսդրի որդեգրած քաղաքականությունը, եթե այն «ակնհայտորեն անհիմն չէ» (*Stec and Others v. the United Kingdom*, [GC], nos. 65731/01 and 65900/01, կետ 52, ECHR 2006): Չնայած նույնպիսի լայն հայեցողության շրջանակ սահմանված է նաև բանտարկյալների և քրեական քաղաքականության հետ կապված հարցերով, Դատարանն, այնուամենայնիվ, պետք է մանրամասն քննություն իրականացնի այն դեպքերում, երբ բողոքը վերաբերում է ներպետական մակարդակով կիրառված միջոցների արդյունքում տեղի ունեցած կամայական կամ անօրինական ձերբակալմանը կամ կալանավորմանը:

172. Կառավարությունը գտել է, որ սույն գործով կիրառված միջոցը հիմնավորված է խնդրո առարկա բանտարկյալների տվյալ խմբի ռիսկայնության և քրեական գործերով արդարադատության համակարգի հանդեպ հանրային վստահության նկատառումներով: Վերջինիս վերաբերյալ Դատարանը, ինչպես և վերը հիշատակված *Stafford*-ի գործով (կետ 80), նշել է, որ պարզ չէ, թե քրեական գործերով արդարադատության համակարգի հանդեպ հանրության վստահության ձևավորումն ինչու պետք է այն դատապարտյալի տևական ազատազրկում պահանջի, ով կրել է հանցագործության համար նշանակված պատժի համապատասխան ժամկետը և այլևս անվտանգ է հանրության համար: Այդուհանդերձ, Դատարանը համարում է, որ որոշ դատապարտյալների նկատմամբ վաղաժամկետ ազատման առավել խիստ կանոնների սահմանումը կարող է արդարացված համարվել այն դեպքերում, երբ ապացուցվում է, որ նրանք, ում այդ կանոնները վերաբերում են, ազատ արձակվելուց հետո զգալի վտանգ կներկայացնեն հանրության համար: Ուստի՝ Դատարանն ընդունում է, որ դատապարտյալների տարբեր խմբերի հանդեպ վերաբերմունքի նման տարբերությունները, սկզբունքորեն, հետապնդում են հանրությանը պաշտպանելու իրավաչափ նպատակ:

173. Իսկ տասնհինգ տարի և ավելի ժամկետով ազատազրկում կրող և անժամկետ պատիժ կրող դատապարտյալների հանդեպ վերաբերմունքի տարբերությունների կապակցությամբ Դատարանը նկատում է, որ անժամկետ պատժի փոխարեն որոշակի ժամկետով պատիժ նշանակելը կարող է վկայել այն մասին, որ խնդրո առարկա անձն ազատ արձակվելուց հետո ոչ թե բարձր, այլ նվազ վտանգավոր կլինի հանրության համար: Դատարանը եզրակացնում է, որ սույն գործի դեպքում միայն ռիսկի գործոնով կարող է հիմնավորվել վաղաժամկետ ազատման տարբեր պահանջները (տե՛ս վերը՝ կետ 172): Հաշվի առնելով ցմահ ազատազրկման դատապարտվածների ակնհայտորեն առավել զգալի ռիսկայնությունը՝ Դատարանն այն կարծիքին է, որ եթե համակարգը վերջիններիս նկատմամբ ավելի մեղմ պայմաններ է ստեղծում վաղաժամկետ ազատման համար, իսկ տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկման դատապարտված անձանց համար սահմանում է առավել խիստ պայմաններ, դա որևէ օբյեկտիվ հիմնավորում չի կարող ունենալ: Այս առումով՝ 5 (4) հոդվածի պահանջները, որոնցով սահմանվում է դատական կարգով ազատ արձակվելու՝ ցմահ ազատազրկման դատապարտվածների իրավունքը, չեն կարող հիմնավորել երկարատև ազատազրկման դատապարտվածների հանդեպ նվազ նպաստավոր պայմանները:

174. Տասնհինգ տարուց պակաս և տասնհինգ տարի և ավելի ժամկետով ազատազրկում կրող անձանց հանդեպ վերաբերմունքի տարբերության առումով՝ Կառավարությունը չի համաձայնել, որ վերոհիշյալ շենը կանայական է, և որ նման անվերապահ սահմանումն անհրաժեշտ է և տեղին: Դատարանն սկզբունքորեն ընդունում է, որ վաղաժամկետ ազատման առավել խիստ պայմանների սահմանումը կարող է պայմանավորված լինել սահմանված անվերապահ կանոններով և համարում է, որ նման անվերապահ սահմանումը չի կարող ինքնին Կոնվենցիայի թերություն համարվել (տե՛ս *Twizell v. the United Kingdom*, no. 25379/02, կետ 24, 20 May 2008; *Amato Gauci v. Malta*, no. 47045/06, կետ 71, 15 September 2009 և *Allen and others v. the United Kingdom* (dec.), no. 5591, 6 October 2009 գործերը): Հետևաբար, այն փաստը, որ տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկում կրող և տասնհինգ տարուց պակաս ազատազրկում կրող անձանց համար վաղաժամկետ ազատման տարբեր դրույթներ սահմանելը սույն գործով ինքնին անօրինական խտրականություն չի հանդիսանում:

175. Այդուհանդերձ, դիմողի և վերը նշված համեմատվող խմբերից որևէ մեկի հանդեպ վերաբերմունքի ցանկացած տարբերություն կարող է հիմնավորվել միայն այն դեպքում, եթե դրա արդյունքում տարբերակում դնողները փաստացի հասել են հետապնդած իրավաչափ նպատակին: Սույն գործի շրջանակներում Կառավարությունը չի ապացուցել, որ Պետքարտուղարի կողմից վավերացումը կարող է ապահովել, որպեսզի դատապարտյալների տվյալ խմբի վտանգավորությունն ազատվելուց հետո նվազագույնի հասցվի: Ինչպես Լորդերի պալատում նկատել է լորդ Բինգհեմը՝ դիմողին ազատ արձակելու վերաբերյալ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկը Պետքարտուղարի կողմից մերժվելու պահի դրությամբ ցմահ ազատազրկման դատապարտվածների ազատման հետ կապված հարցերը հանձնվել էին Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի բացառիկ իրավասությանը: Տարբերակված վերաբերմունքն այն դատապարտյալների հանդեպ, ովքեր կրում են տասնհինգ տարի կամ ավելի ժամկետով ազատազրկում և որոնց ազատման հարցի լուծումը շարունակում է կախված լինել Պետքարտուղարի որոշումից, այլևս որևէ քննադատության չդիմացող շեղում է, քանի որ հանրության համար ընդունելի չափանիշների հիման վրա որևէ դատապարտյալի ռիսկայնության գնահատումը խնդրո առարկա ժամանակահատվածում ոչ քաղաքական բնույթի խնդիր էր համարվում, և որի նկատմամբ Պետքարտուղարը չէր կարող (և չէր էլ հավակնել) միջամտել վերադատության կարգով (տե՛ս վերը՝ կետ 20):

176. Այդ հանգամանքները հաշվի առնելով՝ Դատարանը համարում է, որ վաղաժամկետ ազատման ընթացակարգը, որը կիրառվել էր դիմողի նկատմամբ, և որի պայմաններում տասնհինգ տարուց պակաս ժամկետով, ինչպես նաև անժամկետ ազատազրկում կրողներին հնարավորություն էր ընձեռվում Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի առաջարկով ազատ արձակվել, իսկ տասնհինգ տարի և ավելի ժամկետով ազատազրկում կրողների դեպքում պահանջվում էր նաև Պետքարտուղարի վավերացումը, զուրկ է որևէ հիմնավորումից:

177. Հետևաբար, տեղի է ունեցել 5-րդ հոդվածի խախտում՝ 14-րդ հոդվածի հետ մեկտեղ:

II. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

178. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է հետևյալը.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Աձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

1. Նյութական վնասը

179. Դիմողն առանց չափը ճշգրտելու որոշակի գումար է պահանջել որպես նյութական վնասի փոխհատուցում՝ նշելով, որ եթե խտրական վերաբերմունքը չլիներ, ինքը կարող էր ազատ արձակվել 2002թ. մարտին, երբ Պայմանական ազատման հարցերով խորհուրդն առաջարկել էր ազատ արձակել իրեն: Նա նշել է, որ ազատագրկման ընթացքում շաբաթական 8 GBP է վաստակում: Ազատ արձակվելուց հետո փորձել է աշխատանքի անցնել, սակայն տևական ազատագրկման հետևանքով ձեռք բերած հոգեբանական բարդությունների արդյունքում չէր աշխատել և որպես անաշխատունակության նպաստ՝ շաբաթական 90 GBP է ստանում: Նա հաշվարկել է իր եկամուտների տարբերությունը, որը, սննդի և այլ նպատակներով կատարված ծախսերը հանելուց հետո, կազմել է շաբաթական 60 GBP:

180. Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ եթե դիմողն ազատ արձակվեր 2002թ. հոկտեմբերի 25-ին (այդ օրը Պետքարտուղարը մերժել էր ազատման առաջարկի վավերացումը), նա, միևնույն է, շահարկելու էր ազատվելուց հետո իր՝ ենթադրաբար ունեցած հնարավորությունները: Կառավարությունը, օրինակ, նշել է, որ նա կարող էր բանտ վերադարձվել: Հետևաբար, նյութական կորուստների մասին ցանկացած պնդում շահարկում է: Ամեն դեպքում, Կառավարությունն առարկել է՝ նշելով, որ անաշխատունակության նպաստի նպատակն այն ծախսերը հոգալն է, որն անաշխատունակ անձը կարող է կատարել: Իսկ բանտում գտնվելու ընթացքում դիմողի կարիքները բավարարվել են բանտային վարչակազմի կողմից: Հետևաբար, Կառավարությունը նշել է, որ նյութական վնասի հատուցման պահանջը պետք է մերժել:

181. Դատարանը նշում է, որ բանտից ազատվելուց հետո դիմողին տրամադրվել է նպաստ՝ անաշխատունակության ժամանակահատվածում իր հիմնական կարիքները հոգալու համար անհրաժեշտ եկամտով ապահովելու նպատակով: Ազատագրկման ընթացքում նրա այդ կարիքները բավարարել էր բանտային վարչակազմը: Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողը չի ապացուցել, որ բանտում անցկացրած լրացուցիչ ժամանակի արդյունքում եկամուտ է բաց թողել, ուստի նյութական վնասի փոխհատուցման պահանջը մերժում է:

2. Ոչ նյութական վնասը

182. Որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում դիմողը պահանջել է 60.000 GBP՝ ազատությունից զրկվելու և ընտանեկան միջավայրից կտրվելու արդյունքում իրեն պատճառված հիասթափության և հուսահատության կապակցությամբ՝ նույնամանա իրադրությունում երկրում ընդունված չափանիշների հիման վրա:

183. Կառավարությունը կրկնել է, որ դա շահարկում է, որը կատարվելու էր անգամ այն պարագայում, եթե դիմողն ազատ արձակվեր 2002 թվականին: Կառավարությունն առաջարկել է, որ եթե Դատարանն այդքանով հանդերձ որոշի, որ պետք է վճարվի ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում, ապա 5.000 GBP-ն միանգամայն բավարար կլինի այդ նպատակով՝ նկատի ունենալով Դատարանի վճիռը *Morsink v. the Netherlands*, no. 48865/99, կետ 74, 11 May 2004 գործով:

184. Դատարանը նշում է, որ *Morsink*-ի գործով փոխհատուցումը դիմողին վճարվել էր՝ նախքան ազատագրկվածներին բուժելու համար նախատեսված կլինիկա փոխադրվելը սովորական նախնական կալանքի վայրում գտնվելու ժամանակահատվածի կապակցությամբ: Սույն գործով Դատարանը եզրակացրել է, որ դիմողի հանդեպ խտրական վերաբերմունքի արդյունքում նա 2002թ. մարտին ազատ չի արձակվել Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի դրական եզրակացությունից հետո: Ընդունելով, որ այդ ժամանակ ազատվելուց հետո նրա հնարավոր ճակատագիրը շահարկումների տեղիք է տալիս, Դատարանը գտնում է, որ դիմողը 2004 թվականին ազատ արձակվելուց հետո է ազատություն ձեռք բերել:

185. Հետևաբար, Դատարանը եզրակացնում է, որ դիմողի ազատման վերաբերյալ Պայմանական ազատման հարցերով խորհրդի 2002թ. մարտի առաջարկի վավերացման մերժումը Պետքարտուղարի կողմից, ինչպես նաև 2002թ. մարտից մինչև 2004թ. մարտն ընկած ժամանակահատվածում կրած

ազատագրվումը դիմողի մոտ կարող էր հուսահատության, անորոշության և տագնապի զգացողություն առաջացնել, որը չի կարող փոխհատուցվել սոսկ խախտումն ընդունելու միջոցով: Ուստի Դատարանը վճռում է, որ որպես ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում պետք է վճարվի 10000 եվրո:

B. Ծախքեր և ծախսեր

186. Դիմողը փոխհատուցում է պահանջել նաև ներպետական դատարաններում և Դատարանում գործը ներկայացնելու հետ կապված ծախքերի և ծախսերի կապակցությամբ: Նա նշել է, որ չնայած ներպետական դատարանում իրեն իրավական օգնություն տրամադրվել էր, դրա դիմաց իրեն հաշիվ էր ներկայացվել, և այդ գումարն ամեն պահի կարող էր գանձվել: Նա, որպես արդարացի փոխհատուցում, խնդրել է պարտավորեցնել Կառավարությանը՝ չգանձել ներպետական դատական ծախսերը: Դիմողը նաև պահանջել է 48.038.16 GBP՝ որպես ներպետական դատարաններում կատարված ծախսերի փոխհատուցում, որի չափը նա բացատրել էր իրավական օգնության շրջանակներում իր փաստաբաններին վճարված գումարի և նրանց ծառայությունների առևտրային սակագների միջև առկա տարբերությամբ: Ներպետական դատարաններում քննության ընթացքում վճարված իրավաբանական ծառայությունների դիմաց վճարելու մասին վկայող անդորրագրեր չեն ներկայացվել:

187. Սույն Դատարանում կատարած ծախսերի մասով դիմողը պահանջել է 12.592.50 GBP՝ ներառյալ ԱԱՀ-ն: Դրանից 7.108.75 GBP վճարվել էր նրա ներկայացուցիչներին՝ դիմումը կազմելու և դիրքորոշում մշակելու, Կառավարության դիրքորոշումն ուսումնասիրելու և արդարացի փոխհատուցման պահանջի վերաբերյալ դիտարկումներ ներկայացնելու համար նրանց կատարած շուրջ երեսուն ժամ տևողությամբ աշխատանքի դիմաց: Եվս 5.483.75 GBP վճարվել էր իրավախորհրդատուներին՝ դիմումը վերջնական տեսքի բերելու, դիմողի ներկայացուցիչներին խորհրդատվություն տրամադրելու, դիրքորոշումները վերանայելու և արդարացի փոխհատուցման պահանջը ձևակերպելու դիմաց: Այդ ծախսերի մասին վկայող անդորրագրեր դիմողը ներկայացրել է:

188. Կառավարությունն ընդգծել է, որ դիմողը պարտավոր չէր իր փաստաբաններին որևէ գումար վճարել ներպետական դատավարությունների ընթացքում, քանի որ նրան տրամադրվել էր իրավական օգնություն: Իսկ այն փաստը, որ նրա փաստաբանները չեն վճարվել առևտրային սակագների հիման վրա, չի նշանակում, թե դիմողը վնաս է կրել կամ պարտավոր է փոխհատուցել այդ տարբերությունը: Չեղարկելով, Կառավարությունը դատարանին կոչ է անում սույն գլխի շրջանակներում որևէ փոխհատուցում չսահմանել:

189. Ինչ վերաբերում է սույն Դատարանի հետ կապված ծախսերին, Կառավարությունը նշել է, որ իրավախորհրդատուների կատարած ծախսերի մանրամասն բացվածք չի ներկայացվել, որում կնշվեր ծախսված ժամանակը կամ ծառայությունների սակագները: Իսկ դիմողի ներկայացուցիչների՝ երեսուն ժամից ավելի կատարած աշխատանքի հետ կապված ծախսերի առնչությամբ Կառավարությունը կասկածի տակ է առել իրավախորհրդատուների նշած սակագները և Դատարանին կոչ է արել այդ մասով մերժել խնդրանքը:

190. Համաձայն Դատարանի նախադեպերի՝ ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում կարող է սահմանվել միայն այն դեպքում, երբ դրանք փաստացի և անհրաժեշտաբար կատարվել են դիմողի կողմից, և եթե դրանք չափի առումով ողջամտության սահմաններում են: Սույն գործով Դատարանը նշում է, որ ներպետական վարույթի ընթացքում դիմողին տրամադրվել է իրավական օգնություն, և որ նա այդ առնչությամբ որևէ ծախս չի կատարել: Չեղարկելով, Դատարանը մերժում է ներպետական վարույթում կատարված ծախքերի և ծախսերի վերաբերյալ փոխհատուցման պահանջը: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում կատարած ծախսերի կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ իրավախորհրդատուներին դիմողի վճարած գումարների մանրամասն բացվածքը ներկայացված չէ, և նկատում է, որ դիմողի դիրքորոշումը Դատարանում ըստ էության նույնն էր, ինչ ներպետական դատարաններում ներկայացվածը: Հաշվի առնելով եվրոպայի խորհրդի կողմից իրավական օգնության կարգով տրամադրված 850 եվրոն՝ Դատարանը որոշում է, որ որպես Ստրասբուրգի դատարանում կատարված ծախքերի ու ծախսերի փոխհատուցում պետք է վճարվի 7.150 եվրո:

C. Տուգանային տոկոսները

191. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը զանձվի եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության սահմանային տոկոսադրույթի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈԳՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Դիմումն ընդունելի է *համարում*.
2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտում՝ 14-րդ հոդվածի հետ մեկտեղ.

3. Վճռում է՝

(a) որ պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան՝ վճիռն ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում դիմողին վճարի 10,000 (տասը հազար) եվրո՝ գումարած գանձվելիք բոլոր հարկերը՝ որպես ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում, և 7,150 (յոթ հազար հարյուր հիսուն) եվրո՝ գումարած դիմողից գանձվելիք բոլոր հարկերը՝ որպես ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում. հիշյալ գումարները պետք է հաշվարկվեն ֆունտ սթեռլինգով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքով.

(b) որ վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում չվճարված գումարի մասով պետք է հաշվարկվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության սահմանային տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս:

4. Մերժում է դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով. գրավոր հրապարակվել է 2010թ. հուլիսի 13-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Լորենս Ըրլի

Լեյն Գարլիցկի

Քարտուղար

Նախագահող

ՕՅԱԼՆ ԸՆԴԴԵՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ

2010թ. հունիսի 23-ի վճիռը

ԱՏՐԱԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողները ծնվել են համապատասխանաբար 1996, 1973 և 1961 թվականներին և ապրում են Իզմիրում:

A. Առաջին դիմողի ՄԻԱՎ-ի վարակը

6. Առաջին դիմողը ծնվել է վաղաժամկետ՝ 1996թ. մայիսի 6-ին Իզմիրի Բժիշկ Բեհչեթի մանկական հիվանդանոցում:

7. 1996թ. մայիսի 7-ին վերոհիշյալ հիվանդանոցում աշխատող բժիշկների կողմից նրա մոտ ախտորոշվել է «inguinal և umbilical hernia»:

8. 1996թ. մայիսի չնշված ամսաթվին կամ հունիսին, երրորդ դիմողը, ով առաջին դիմողի հայրն է, գնել է կարմիր արյան բջիջների և պլազմայի մեկ փաթեթ Կիզիլայի Իզմիրի տնօրինությունից (թուրքական Կարմիր խաչ, այսուհետ՝ «Կիզիլայ»): Արյան և պլազմայի մի շարք փոխներարկումներ իրականացվել են 1996թ. մայիսի 19-ին, 24-ին, 26-ին և հունիսի 6-ին և 7-ին: Առաջին դիմողը դուրս է գրվել հիվանդանոցից 1996թ. հունիսի 17-ին:

9. Արյան փոխներարկումից մոտ չորս ամիս անց՝ երկրորդ և երրորդ դիմողները տեղեկացել են, որ առաջին դիմողը վարակվել է ՄԻԱՎ-ով, ինչը կարող է վերաճել առավել խիստ իմունային անբավարարության ախտանիշի (ՁԻԱՅ):

10. Ըստ Կառավարության կողմից տրված տեղեկատվության՝ 1996թ. հոկտեմբերի 31-ին դոնորը (թիվ 1294, կոդ՝ MUALAB-43) արյուն է հանձնել Կիզիլայում: Հետագայում, երկու թեստ անցկացնելուց հետո, հաստատվել է, որ 1294 համարի դոնորը վարակվել է ՄԻԱՎ-ով: Իշխանությունները քննություն են անցկացրել՝ պարզելու համար, թե արդյոք համար 1294 դոնորը նախկինում ևս արյուն է հանձնել: Պարզվել է, որ պլազմայի փաթեթը (սերիա՝ 202367), որն օգտագործել է առաջին դիմողի բուժման համար, տրվել է համար 1294 դոնորին: Առաջին դիմողը բուժվել է Հեյսթիփի համալսարանական հիվանդանոցում: Բուժման ծախսերը վճարել է Իզմիրի սոցիալական համերաշխության և փոխադարձ օգնության հիմնադրամը:

B. Քրեական վարույթը

1. Կիզիլայի դեմ վարույթը

11. 1997թ. մայիսի 7-ին դիմողները բողոք են ներկայացրել Իզմիրի գլխավոր դատախազությանը: Նրանք պնդել են, որ Կիզիլայն իրենց տրամադրել է վարակված արյուն և Առողջապահության նախարարությունը ներպետական օրենսդրության համաձայն չի անցկացրել անհրաժեշտ հետազոտություն և թեստավորում: Նրանք պահանջել են քրեական վարույթ հարուցել բժիշկների և փոխներարկման գործընթացում ներգրավված լաբորատորիայի անձնակազմի, ինչպես նաև Իզմիրի առողջապահության վարչության տնօրենի (*İzmir İl Sağlık Müdüri*) և Իզմիրի Կիզիլայի մասնաճյուղի տնօրենի դեմ:

12. 1997թ. հոկտեմբերի 2-ին Առողջապահության նախարարության աուդիտի վարչությունը պատրաստել է զեկույց, որում հայտարարել է, որ առաջին դիմողի բուժման համար օգտագործվող պլազման հետազոտվել և փորձարկվել է ՄԻԱՎ վարակի կապակցությամբ: Սակայն այդ փուլում ՄԻԱՎ հակամարմինները դեռ չէին արտադրվել համար 1294 դոնորի արյան պլազմայում: Չեկույցում նաև նշվել է, որ ամբողջ աշխարհում ՄԻԱՎ վարակը հետազոտվում է Հակա-ՄԻԱՎ (ELISA) թեստերի միջոցով՝ Համաշխարհային առողջապահական կազմակերպության առաջարկությամբ: Հետևաբար, սովորական թեստերի միջոցով գիտականորեն անհնարին է ախտորոշել պլազմայում պարունակվող ՄԻԱՎ-ի վարակը: Այսպիսով, բժշկական անձնակազմի հայտարարություններում և փորձագիտական եզրակացություններում նշված է, որ առկա չէ բժշկական անձնակազմին վերագրվող անփութություն:

13. Չնայած որ Աուդիտի վարչությունը տեղեկացրել է, որ՝ (1) փաստաթղթերը տրվում են համապատասխան բաժիններին, (2) բժշկական անձնակազմին հանձնարարվում է հետևել, որպեսզի հարցաթերթիկներն արյան դոնորների կողմից պատշաճ կերպով լրացվեն, (3) հարցեր տրվեն դոնորների սեռական կյանքի վերաբերյալ և (4) արյան հանձնումը մերժվում է կասկածելի դեպքերում: Աուդիտի վարչությունն ավելացրել է, որ բժշկական անձնակազմը պետք է բավարար ժամանակ տրամադրի՝ սպասելու մինչև արյան հակամարմինների հաստատվելը: Այս կապակցությամբ, 1998թ. հունվարի 3-ին համար 141-րդ պատվաստուկը և դրան կից փաստաթղթերը տրամադրվել են բոլոր արյան կենտրոններին և կայաններին արյան փոխներարկման վարակը կանխելու նպատակով:

14. 1998թ. հունիսի 2-ին Իզմիրի Վարչական խորհուրդը որոշել է անցկացնել քննություն այն բժիշկների առնչությամբ, ովքեր ներգրավված են արյան փոխներարկման գործընթացում, այն հիմքով, որ մանկական հիվանդանոցում, որտեղ կատարվել են փոխներարկումներ, չեն եղել ELISA թեսթի համար նախատեսված սարքավորումներ: Չետևաբար, բժիշկները մեղավոր չէին այդ միջադեպի կապակցությամբ:

2. Առողջապահության նախարարության դեմ վարույթը

15. 1997թ. մայիսի 23-ին դիմողները բողոք են ներկայացրել Իզմիրի Գլխավոր դատախազությանը՝ այս անգամ Առողջապահության նախարարի և Կիզիլայի գլխավոր տնօրենի դեմ:

16. 1997թ. մայիսի 23-ին Գլխավոր դատախազը հետապնդում չսկսելու վերաբերյալ որոշում է կայացրել: Նա դա հիմնավորել է նրանով, որ նախարարի գործողությունների կապակցությամբ քննություն չի կարող անցկացվել թուրքիայի Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի համաձայն, որը պահանջում է խորհրդարանի միջնորդությունը: Չետևաբար, գլխավոր դատախազը եզրակացրել է, որ նա չունի *jurisdiction razione materiae u. razione personae* իրավասություն այս կապակցությամբ: Ինչ վերաբերում է Կիզիլայի գլխավոր տնօրենին՝ գլխավոր դատախազը նշել է, որ նա Անկարայում է, մինչդեռ միջադեպը տեղի է ունեցել Իզմիրում, և որ մեղքն ուղղակիորեն վերագրված չէ նրան՝ հաշվի առնելով հատկապես այն, որ նա չի մասնակցել վարակված արյան վաճառքի գործընթացին:

17. 1997թ. սեպտեմբերի 8-ին դիմողը Կիրիկալի ասսիզների դատարանին ներկայացրել է իր առարկությունը Չանրային դատախազի որոշման դեմ:

18. 1997թ. հոկտեմբերի 14-ին Կիրիկալի ասսիզների դատարանը մերժել է դիմողի առարկությունը՝ բողոքը կանոնադրությանը համապատասխան տասնհինգ օրում չներկայացնելու պատճառաբանությամբ:

C. Քաղաքացիական վարույթը

19. 1997թ. դեկտեմբերի 19-ին դիմողները փոխհատուցում ստանալու վերաբերյալ վարույթ են սկսել Կիզիլայի և Առողջապահության նախարարության դեմ: Նրանք պահանջել են ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում բժշկական անփութության հետևանքով առաջին դիմողին ՄԻԱՎ-ով վարակելու համար:

20. 1998թ. հունիսի 13-ին Անկարայի առաջին ատյանի քաղաքացիական դատարանը որոշել է, որ Առողջապահության նախարարության դեմ բողոքը լուծելն իր իրավասության սահմաններում չէ: Այն հայտարարել է, որ այդ բողոքները պետք է ներկայացվեն Վարչական դատարան:

21. Ինչ վերաբերում է Կիզիլայի դեմ հարուցված գործին, դատարանը գտել է, որ այն պատասխանատու է տեղի ունեցած միջադեպի համար, քանի որ առկա են վկաների ցուցմուքներն առ այն, որ թեստերը, որոնք հայտնաբերում են ՄԻԱՎ վարակի առկայությունը, չեն կարող իրականացվել բարձր զննի պատճառով, և որ առողջապահության համակարգն այդ պահին չունեցրեց անհրաժեշտ պրակտիկա (տես վերը՝ կետ 13): Այն այդպիսով դիմողներին տրամադրել է 30.000,000,000 թուրքական լիրա (TRL): Դատարանը, մասնավորապես, վճռել է՝

«... Ինչպես հակիրճ նշվել է վերը՝ Յիդիթ Թուրհան Օյալը տառապում է ՄԻԱՎ-ՉԻԱՅ վարակով, որով նա վարակվել է Իզմիրում Կիզիլայի տարածքային գրասենյակում արյան փոխներարկման արդյունքում: Կիզիլայի տարածքային գրասենյակը մեղավոր է երեխային վարակելու համար: Այդպես է երևում դոկտոր, պրոֆեսոր Չակի Բահարի 1998թ. հունիսի 8-ի հայտարարություններից, ով աշխատում է Դոկաս Էյուլի բժշկական համալսարանի կենսաբանության և կլինիկական մանրէաբանության բաժանմունքում: Չակի Բահարն, ով տվյալ ոլորտում մասնագետ է, Կարմիր խաչի գլխավոր տնօրինության միակ վկան է, ով ունի «պրոֆեսորի» ակադեմիական կոչում: Իր հայտարարություններում նա պնդել է, որ ՉԻԱՅ-ը մի հիվանդություն է, որը կարող է բացահայտվել հատուկ թեստ անցկացնելով, սակայն չափազանց թանկ լինելու պատճառով այն չի անցկացվել: Չաշվի առնելով, որ հնարավոր էր բացահայտել ՄԻԱՎ-ի վարակը, և որ Կիզիլայը չի կատարել այդ հետազոտությունը թանկ լինելու պատճառով՝ այն պետք է պատասխանատվություն կրի [երեխային] վարակելու համար: Կիզիլայը չի կրել դրա [անփութության] հետևանքները: Այն չի կարող խուսափել [պատասխանատվությունից]: Ավելին, Կիզիլայը մեղավոր է հետևյալ պատճառներով. ինչպես պարզ է դառնում բժիշկների հայտարարություններից՝ Առողջապահության նախարարությունը 1997թ. հունվարի 3-ին պահանջել է կատարել դոնորների հարցաքննություն: Այսպիսով, հետևում է, որ նախկինում հարցաքննություն չի կատարվել կամ չի կատարվել պատշաճորեն:

Նույնիսկ մի պահ ենթադրելով, որ Կիզիլայը մեղավոր չէ այս միջադեպի կապակցությամբ միևնույն է, այն կրում է խիստ պատասխանատվություն (*kusursuz sorumluluk*): Սա է արդարադատության պահանջը:

Յիդիթ Թուրհան Օյալը վարակվել է ՄԻԱՎ-ով շատ երիտասարդ տարիքում, Կիզիլայի կողմից տրամադրված արյան փոխներարկման արդյունքում: Նա վարակվել է ՉԻԱՅ-ով, որը, քաղցկեղի հետ մեկտեղ, դարի առավել վտանգավոր հիվանդություններից է: Ավելորդ է բացատրել, թե այս հիվանդությունը որքան ծանր և ճակատագրական է: Խիստ անհավանական է, որ փոքրիկ Յիդիթը կարող է հաղթահարել այդ հիվանդությունը, ամենայն հավանականությամբ նա կգրկվեր իր կյանքից: Եթե նույնիսկ նա ողջ մնա, նա կապրի այդ հիվանդությամբ իր ողջ կյանքի ընթացքում, և բոլորը նրանից կխուսափեն: Չակիրճ, վարակված լինելով այս հիվանդությամբ՝ Յիդիթը դարձել է սոցիալական վտարանդի. նա չպետք է ունենա սեռական հարաբերություններ և չպետք է ամուսնանա իր կյանքի ընթացքում: Կենդանի մարդու համար այդ ամենին դիմանալն անհնարին է: Ավելին, Յիդիթի մասին անհրաժեշտ է հոգ տանել: Անհնարին է բառերով բացատրել, թե ինչպես են հայրը՝ Նազիֆ Օյալը և մայրը՝ Նեսե Օյալը տառապում Յիդիթին այս հիվանդությամբ վարակելու պատճառով: Վերոհիշյալը

դիտարկելով՝ դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր դիմողին ոչ նյութական վնասների համար 10.000.000.000 թուրքական լիրայի (TRL) փոխհատուցումը բավարար չէ: Փաստորեն, դիմողներին պատճառված վիշտը ու ցավը չի կարող փոխհատուցվել, եթե անգամ փոխհատուցումը լինի քվարդիլիոն չափով: Ինչպես նշվել է վերը՝ տրամադրվող փոխհատուցման չափն էական չէ և միայն նպատակ է հետապնդում որոշ չափով նվազեցնելու իրենց ցավը: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ այսօր երեքից հինգ միլիարդ թուրքական լիրայի փոխհատուցումը տրամադրվում է զրպարտության համար, և որ այդ գումարը նույնիսկ բավարար չէ մեքենա գնելու համար: Այն գտնում է, որ ժամանակն է ավելացնել փոխհատուցման չափը՝ հասցնելով բավարար մակարդակի: Այդ պատճառով սույն գործում գումարի չափը որոշելիս հաշվի է առնվել այս տեսակետը:

Չնայած վերը նշվածին, ես կցանկանայի շեշտել հետևյալը. այն փաստը, որ Կիզիլայի նման աջակցող կազմակերպությունը ... որոշել է օգտագործել բոլոր եղանակները Յիդիթին փոխհատուցում չտրամադրելու համար՝ նրա տառապանքը մեղմացնելու փոխարեն, կարծում եմ, զայրացուցիչ է... »:

22. 1999թ. փետրվարի 9-ին Վճռաբեկ դատարանը վճիռը թողել է նույնը և հայտարարել հետևյալը.

«... Գործը վերաբերում է պատճառված վնասի փոխհատուցմանը: Մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկելու համար անհրաժեշտ է հաստատել պատասխանատուների մեղքը, որ դիմողը վնաս է կրել սխալ գործողությունների արդյունքում, և որ առկա է պատճառահետևանքային կապ այդ գործողությունների և պատճառված վնասի միջև: Կողմերի միջև վեճ չի ծագել առ այն, որ վնասն առաջացել է [Յիդիթին] արյուն փոխներարկելու արդյունքում, և որ նման գործողությունն անօրինական է: Կրկին անվիճելի է նաև, որ դիմողներն արյունը ձեռք են բերել, որն օգտագործվել է Յիդիթի բուժման նպատակով, Կիզիլայի Իզմիրի տարածքային գրասենյակից, և որ այն եղել է վարակված ՄԻՎՎ-ով:

23. 1999թ. փետրվարի 24-ին Կիզիլայը դիմողներին տրամադրել է 54,930,703,000 թուրքական լիրա (TRL)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում ընդհանուր գումար:

D. Վարչական վարույթ

24. 1998թ. հոկտեմբերի 13-ին դիմողները քրեական վարույթ են սկսել Առողջապահության նախարարության դեմ՝ պահանջելով ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում:

25. 1998թ. նոյեմբերի 20-ին Իզմիրի վարչական դատարանը մերժել է բողոքը Իզմիրի առաջին ատյանի դատարանի որոշման դեմ, ըստ որի՝ այն իրավասու չէ քննել սույն գործն Առողջապահության նախարարության վերաբերյալ, որն ուղարկվել է Վճռաբեկ դատարան: 1999թ. փետրվարի 8-ին դիմողները բողոքարկել են այդ որոշումը:

26. 2001թ. մայիսի 7-ին Գերագույն վարչական դատարանը կարճել է այդ որոշումը և գործն ուղարկել Իզմիրի վարչական դատարան այն հիմքերով, որ Առողջապահության նախարարության վերաբերյալ վարույթը համարվում է ավարտված, քանի որ Առողջապահության նախարարությունը չի բողոքարկել Իզմիրի առաջին ատյանի դատարանի որոշումը:

27. 2003թ. հուլիսի 14-ին Իզմիրի վարչական դատարանը մերժել է դիմողների՝ փոխհատուցման վերաբերյալ պահանջները: Անդրադառնալով Իզմիրի առաջին ատյանի դատարանի վճիռին՝ Իզմիրի վարչական դատարանը կրկնել է, որ Կիզիլայը և Առողջապահության նախարարությունը՝ երկուսն էլ կրում են պատասխանատվություն առաջին դիմողի ՄԻՎՎ վարակի համար:

28. 2003թ. հոկտեմբերի 3-ին դիմողները բողոք են ներկայացրել:

29. 2006 թ. մարտի 31-ին Գերագույն վարչական դատարանը բեկանել է 2003թ. հուլիսի 14-ի որոշումը, ըստ որի՝ առկա չէ ներպետական օրենսդրության դրույթ, որը չի թույլատրում համատեղ, այլ իրական մարմիններին կրել պատասխանատվություն:

30. 2007թ. մարտի 13-ին Գերագույն վարչական դատարանը մերժել է Առողջապահության նախարարության կողմից վերը նշված որոշման մեջ ուղղումներ կատարելու պահանջը:

31. 2007թ. հունիսի 7-ին Իզմիրի վարչական դատարանը վճռել է, որ Առողջապահության նախարարության անձնակազմը եղել է անփութ իր պարտականությունները կատարելիս: Դատարանը, այսպիսով, տրամադրել է դիմողներին 30000 թուրքական լիրա (TRL)՝ գումարած հարկերը: Դիմողները, ինչպես նաև Առողջապահության նախարարությունը բողոքարկվել են վճիռը: Դիմողները բողոքել են պատասխանատուների դատական ծախսերը վճարելու՝ դատարանի որոշման դեմ, մինչդեռ Առողջապահության նախարարությունը բողոքարկել է գործի արդյունքը:

32. 2007թ. դեկտեմբերի 26-ին Գերագույն վարչական դատարանը մերժել է Ներքին գործերի նախարարության բողոքը, սակայն բեկանել է դատական ծախսերի վերաբերյալ վճիռը: Կողմերը չեն հայտնել Դատարանին այդ վարույթի արդյունքների մասին:

33. 2008թ. ապրիլի 30-ին Առողջապահության նախարարությունը դիմողներին վճարել է 159,369.49 նոր թուրքական լիրա:

E. Կրթաթոշակ տրամադրելը

34. 2005թ. փետրվարի 16-ին Կիզիլայի նորանշանակ վարչական խորհուրդը ներողություն է հայցել դիմողներից և որոշել առաջին դիմողին տրամադրել կրթաթոշակ իր ուսումնական ծախսերը հոգավոր նպատակով: Խորհրդի անդամների պատվիրակությունն այցելել է դիմողներին և հայտնել, որ առաջին դիմողի բժշկական ծախսերը նույնպես կմարվեն Կիզիլայի կողմից:

F. Առաջին դիմողի և նրա ընտանիքի ներկայիս վիճակը

35. Ըստ դիմողների կողմից տրված տեղեկությունների՝ Կիզիլյը հրաժարվել է վճարել դիմողների կողմից պահանջվող 3000 թուրքական լիրան (TRL) (մոտավորապես 1,340 եվրո) բուժման և բժշկական ծախսերի համար, և ամսական 5469 եվրո (EUR): Առողջապահության նախարարությունը նույնպես մերժել է այդ ծախսերը վճարելու վերաբերյալ նրանց պահանջը:

36. Իզմիրի նահանգապետի կողմից տրված կանաչ քարտը չեղյալ է համարվել դիմողներին փոխհատուցում տրամադրելու վերաբերյալ դատարանի որոշումը կայացնելուց անմիջապես հետո:

37. Քաղաքացիական և վարչական դատարանների որոշումների հիման վրա կատարված փոխհատուցումը բավարարել է միայն մեկ տարվա բժշկական ծախսերի համար և չի բավարարել առաջին դիմողի կողմից օգտագործվող դեղորայքի ծախսերը վճարելու համար:

38. Առաջին դիմողը չի ընդունվել որևէ դպրոց իր վիճակի և այլ աշակերտների ընտանիքների արձագանքների պատճառով: Նա, այսպիսով, սկսել է իր ուսումը հիվանդանոցում: Հանրության ճնշման և ազգային կրթության տնօրինության հետ բանակցությունների արդյունքում՝ նա ի վերջո ընդունվել է պետական դպրոց: Սակայն նա չի ունեցել մտերիմ ընկերներ, և կակազել է: Ամեն շաբաթ նա այցելել է հոգեբանին: Վերջինի խորհրդով նա հաճախել է նկարչության դասընթացների:

39. Երրորդ դիմողի (հոր) առողջության վրա ազդել է այլ երեխաների ծնողների արձագանքները և դպրոցի տնօրինության մերժումը՝ իր որդուն դպրոց ընդունել: Այժմ նա աշխատելու և ընտանիքի համար եկամուտապահովելու ընդունակ չէ:

40. Ընտանիքը գտնվում է լուրջ տնտեսական դժվարության մեջ և փորձում է առաջին դիմողի բժշկական ծախսերը վճարել ընտանիքի ընկերների աջակցությամբ: Մինչդեռ, չնայած որոշ առողջապահական կազմակերպություններ առաջարկել են իրենց օգնությունը՝ որոշ դեղորայքի փորձարկումներ կատարել առաջին դիմողի նկատմամբ, սակայն ընտանիքը հրաժարվել է դրանից:

I. ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱԿ

41. Արյան և արյան արտադրանքի մասին օրենքի 4-րդ հոդվածը (Օրենք թիվ 2857 1983թ. հունիսի 25) նախատեսում է հետևյալը.

«Առողջապահության նախարարության և սոցիալական ապահովության լիազորությունները և պարտականությունները ... հետևյալն են.

...
(c) իրական անձանց և խմբերի, հետազոտություն և վերահսկողություն, որոնք զբաղվում են արյան արտադրանքով, ... »:

42. Արյան և արյան արտադրանքի և դրա կարգավորման մասին օրենքի 23-րդ հոդվածը (1983թ. նոյեմբերի 25) նախատեսում է՝

«Պետք է անցկացվեն արյան հետևյալ թեստերը՝ արյան խումբ, RH, համատեղելիությունը և անհամատեղելիությունը, VDRL թեստեր, հեպատիտ B, մալարիայի միկրոբներ ...»:

43. Արյան և արյան արտադրանքի և դրա կարգավորման մասին օրենքի ընդհանուր դրույթները հետևյալն են.

Հոդվածներ 7 և 38

«Բոլոր անձինք, որոնք զբաղվում են արյան և արյան արտադրանքով, պետք է հետազոտվեն Առողջապահության նախարարության և սոցիալական ապահովության կողմից առնվազն տարին երկու անգամ: Ստուգումների ընթացքում հայտնաբերված թերությունների վերաբերյալ անհապաղ պետք է հայտնել համապատասխան անձանց: Ստուգման ընթացքում հայտնաբերված թերությունների գոյության մասին իմացող անձինք կարող են ենթարկվել վարչական և քրեական պատասխանատվության»:

44. 1983թ. օգոստոսի 18-ին Առողջապահության նախարարությունը նամակ է հղել բոլոր մարզպետներին՝ հիվանդանոցները արյան կենտրոնների և պետական հաստատությունների բաշխելու վերաբերյալ՝ տեղեկացնելով իրենց ՉԻԱՀ-ի և այդ հիվանդության տարածումը կանխելու մասին: Նախարարությունն ընդգծել է, որ առավել մեծ ուշադրություն պետք է ցուցաբերվի արյան դոնորների ընտրության հարցին: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է, որ արյան դոնորները ենթարկվեն բժշկական հետազոտության նախքան արյուն հանձնելը, և նրանց արյունը պետք է մերժվի ՄԻԱՎ-ՉԻԱՀ-ի ախտանիշներ հայտնաբերելու դեպքում:

45. Ըստ 1985թ. նոյեմբեր 21-ով քվազրված նամակի՝ Առողջապահության նախարարությունը տեղեկացրել է մարզպետներին, որ ՄԻԱՎ-ՉԻԱՀ-ի բոլոր դեպքերի մասին պետք է զեկուցեն առողջության ոլորտի իրավասու մարմիններին: Այն նշել է, որ անձինք, որոնց մոտ կասկածվում է ՄԻԱՎ-ՉԻԱՀ վարակի առկայությունը, պետք է ենթարկվեն բժշկական զննության, արյան, մարմնական հեղուկների և այլ համապատասխան անհրաժեշտ թեստերի:

III. ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԸ

48. 1980 և 1988 թվականներին Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն ընդունել է մի շարք հանձնարարականներ, որոնք ուղղված են առողջապահության ոլորտում ընդհանուր կանոնների ապահովմանը: Ստորև նշված հանձնարարականներում Նախարարների կոմիտեն անդամ պետությունների ուշադրությունը հրավիրել է նոր և լուրջ առողջական, մասնավորապես ՉԻԱՀ-ի վտանգի աճող կարևորության վրա, որն առաջացնում է փոխներարկման արդյունքում, և առաջարկել

նրանց ձեռնարկել մի շարք միջոցառումներ այս վարակիչ հիվանդության տարածումը կանխելու նպատակով: Հանձնարարականները հետևյալն են.

- Հանձնարարական թիվ R (80) 5, 1980թ. ապրիլի 30, հենոֆիլիայի բուժման համար արյան արտադրանքի մասին,

- Հանձնարարական թիվ R (81) 1981թ. սեպտեմբերի 14, արյան և դրա բաղադրիչների փոխներարկման միջոցով վարակիչ հիվանդությունների միջազգային փոխանցումների կանխման մասին,

- Հանձնարարական թիվ R (84) 6, արյան փոխներարկման միջոցով մալարիայի փոխանցումը կանխելու մասին,

- Հանձնարարական թիվ R (83), վարակված արյան դոնորների կողմից արյուն ստացող հիվանդների ՁԻԱՀ-ի հնարավոր փոխանցումը կանխելու մասին,

- Հանձնարարական 985 (1984), մարդու արյան և արյան արտադրանքի մատակարարման և օգտագործման մասին, և

- Հանձնարարական թիվ R (85) 12, ՁԻԱՀ-ի վարակի առկայությունը պարզելու նպատակով արյան դոնորների գննության մասին:

ՕՐԵՆՔ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

49. Դիմողները բողոքել են, որ պետական իշխանությունները չեն կատարել իրենց պոզիտիվ պարտավորություններն առաջին դիմողի կյանքի իրավունքը պաշտպանելու հարցում՝ Կիզիլայի կողմից մատակարարված արյան փոխներարկման միջոցով ՄԻԱՎ-ի վիրուսով վարակվելու արդյունքում, ինչպես նաև չի իրականացվել իրենց բողոքների վերաբերյալ արդյունավետ քննություն: Նրանք վկայակոչել են Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը, որը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով ... »:

50. Կառավարությունն առարկել է այս փաստարկը:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

51. Կառավարությունը պնդել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը կիրառելի չէ սույն գործի հանգամանքներում: Այն պնդել է, որ դիմողները վերոնշյալ դրույթի խախտման զոհ չեն Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով, քանի որ իշխանությունները տրամադրել են փոխհատուցում: Այն նաև նշել է, որ *Դ.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* գործում (զանգատ թիվ 30240/96, 1997թ. մայիսի 2, Վճիռների ու որոշումների զեկույցներ 1997-III), որը վերաբերում է ՁԻԱՀ-ով տառապող անձին Սք. Կիտս արտաքսելու փորձին, որտեղ նա չէր կարողանա ստանալ այն բուժումը, որն ստանում էր Միացյալ Թագավորությունում, Դատարանը դիմողի զանգատներն ուսումնասիրել է առավելապես Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, այլ ոչ թե 2-րդ հոդվածի ներքո:

52. Դիմողները պնդել են, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածն ընդգրկում է ոչ միայն տուժողի մահվանն առնչվող միջադեպերը, այլև այն դեպքերը, երբ առկա է տուժողի կյանքին սպառնացող լուրջ վտանգ: Հաշվի առնելով, որ առաջին դիմողի հիվանդությունն անբուժելի է, պետությունը պատասխանատու է առաջին դիմողի կյանքի իրավունքը խախտելու համար: Այդպիսով, նրանք պնդել են, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը կիրառելի է սույն գործում:

53. Դատարանը կրկնում է, որ 2-րդ հոդվածը չի վերաբերում միայն պետական մարմինների կողմից անհիմն ուժ կիրառելու արդյունքում մահվան առաջացմանը, այլև իր առաջին կետի առաջին նախադասությամբ սահմանում է պոզիտիվ պարտավորություն պետությունների համար՝ իրենց իրավասության շրջանակներում գտնվող անձանց կյանքը պաշտպանելու առումով համապատասխան քայլեր ձեռնարկել (տե՛ս, օրինակ, *L.C.B.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության*, 1998թ. հունիսի 9, կետ 36, 1998-III Ձեկույց, և *Փոլը և Էնդրյու Էդվարդսն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության*, no. 46477/99, կետ 54, ՄԻԵԴ 2002-II):

54. Այդ սկզբունքները կիրառվում են նաև հանրային առողջապահության ոլորտում: Հետևաբար, վերոհիշյալ պոզիտիվ պարտականությունները պահանջում են, որպեսզի պետությունները կանոնադրաբար սահմանեն պետական կամ մասնավոր հիվանդանոցներում, ինչպես նաև ընդունեն համապատասխան միջոցներ պաշտպանելու համար իրենց հիվանդների կյանքը: Դրանք նաև պահանջում են արդյունավետ անկախ դատական համակարգ թե՛ պետական և թե՛ մասնավոր հատվածներում հիվանդների մահվան պատճառը պարզելու համար, և պատասխանատու անձանց ենթարկել պատասխանատվության (տե՛ս *Կալվելլին և Ցիգլինոն ընդդեմ Իտալիայի [GC]*, no. 32967/96, կետ 49, ՄԻԵԴ 2002-I, և *Փոուլելն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* (dec), no. 45305/99, ՄԻԵԴ 2000-V):

55. Ավելին, մի շարք առիթներով Դատարանը քննության է առել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո ներկայացված դիմումները, ըստ որոնց՝ տուժողներն ստացել են լուրջ վնասվածքներ իրենց դեմ կատարված անօրինական գործողությունների արդյունքում, և ընդունել, որ վերը նշված դրույթը կարող է կիրառվել բացառիկ դեպքերում, եթե նույնիսկ տուժողները չեն մահացել (տե՛ս *Օսմանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության*, 1998թ. հոկտեմբերի 28, Ձեկույց-VIII 1998թ., *Յասսան ընդդեմ Թուրքիայի*,

1998թ. սեպտեմբերի 2, Ձեկույց 1998-VI, *Մակարածիսն ընդդեմ Հունաստանի [GC]*, no. 50385/99, կետ 51, ՄԻԵԴ 2004-XI և *G.N.-ն և այլոք ընդդեմ Իտալիայի*, no. 43134/05, կետ 69, 2009թ. դեկտեմբերի 1):

56. Նմանապես, վերոնշյալ *L.C.B.-ի* գործում, երբ դիմողը տառապում էր լեյկեմիայով և փրկվելու նրա հնարավորությունները նվազում էին, և *Կարչեն և այլոք ընդդեմ Ֆրանսիայի* ((dec.), no. 5722/04, 2008թ. մարտի 4) գործում, որտեղ առաջին դիմողը վարակվել է ՄԻԱՎ-ի վիրուսով, ինչը վտանգել է նրա կյանքը, Դատարանը վճռել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը կիրառելի է:

57. Վերոնշյալի տեսակետից Դատարանը չի տեսնում ոչ մի պատճառ իր սահմանած նախադեպային իրավունքը չկիրառելու համար և գտնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը կիրառելի է սույն գործի հանգամանքներում:

58. Ինչ վերաբերում է Կառավարության անդրադարձին *Դ.-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* գործին (վերը նշված), որում դիմողի՝ 2-րդ հոդվածի ներքո գանգատները քննվել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի ներքո, Դատարանը նշում է, որ այդ գործի հանգամանքներն արմատապես տարբերվում են սույն գործի հանգամանքներից: Դ.-ի գործում Դատարանն ուսումնասիրել է պատասխանող Կառավարության պատասխանատվությունը դիմողին երրորդ երկիր արտաքսելու համար, որտեղ նա չի կարող ստանալ բուժում, որը նա ստանում էր Միացյալ Թագավորությունում, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի տեսանկյունից՝ արտաքսման վերաբերյալ գործերի սահմանված պրակտիկային համապատասխան (տես *Մամատկուլով և Ասկարովն ընդդեմ Թուրքիայի [GC]*, nos. 46827/99 և 46951/99, կետեր 56-78, ՄԻԵԴ 2005-I): Սույն գործում, սակայն, դիմողի գանգատները պետք է քննվեն Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո, քանի որ դրանք վերաբերում են պետական իշխանությունների կողմից՝ կյանքի իրավունքը պաշտպանելու համար ոչ միայն արյան փոխներարկման արդյունքում ՄԻԱՎ-ի դեմ կանխարգելիչ միջոցներ ձեռնարկելու, այլև դրա համար պատասխանատուների դեմ արդյունավետ քննություն անցկացնելու իրենց պոզիտիվ պարտավորությունը չկատարելուն:

59. Անդրադառնալով Կառավարության եզրակացությանը դիմողների զոհի կարգավիճակի վերաբերյալ՝ Դատարանը նշում է, որ այս հարցն անբակտելիորեն կապված է գործի էության հետ, քանի որ անհրաժեշտ է ապացուցել, թե արդյոք ազգային իշխանություններն արձագանքել են դիմողների դժգոհություններին՝ 2-րդ հոդվածի ներքո իրենց պոզիտիվ պարտավորությունների համաձայն: Ըստ այդմ, Դատարանը միանում է ըստ էության այս հարցին և այն քննում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո (տես *Կողարկին ընդդեմ Ռումինիայի*, no. 31675/04, կետ 100, 2009թ. հունիսի 2):

60. Վերջապես, Դատարանը նշում է, որ Կառավարությունն անուղղակիորեն ճանաչել է *locus standi* երկրորդ և երրորդ դիմողներին՝ համապատասխան ազգային դատարանների վճիռներով, ովքեր թուրքական օրենսդրության հիմքով ընդունել են, որ իրենք դիմողի ծնողներն են և իրենց համար ընդունելի վճիռներ պահանջել (տես վերը նշված *Կարչեն և այլոք*):

61. Դատարանը նշում է, որ այդ բողոքն ակնհայտորեն անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն նաև նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Յետևաբար՝ այն ընդունելի է:

B. Արդյունքները

1. Կողմերի փաստարկները

(a) Դիմողները

62. Դիմողները պնդել են, որ ազգային իշխանությունները չեն պաշտպանել առաջին դիմողի կյանքի իրավունքը բժշկական անձնակազմին բավարար վերապատրաստում չտրամադրելով իրենց աշխատանքը պատշաճորեն կատարելու համար: Այս կապակցությամբ նրանք նշել են, որ Կիզիլայի բժշկական անձնակազմը ցուցաբերել է կոպիտ անփութություն լրացնելու համար արյան դոնորներին հարցաթերթիկներ չտրամադրելով: Հիվանդանոցի բժշկական անձնակազմը, որտեղ կատարվել է արյան փոխներարկում, նույնպես չի կատարել անհրաժեշտ թեստեր, քանի որ նման թեստերը չափազանց թանկ են:

63. Դիմողները պնդել են, որ իրենց բողոքի վերաբերյալ արմատական քննություն է իրականացվել, և որ Վարչական դատարանի վարույթը տևել է ավելի քան տասներկու տարի, և որ քաղաքացիական և վարչական դատարանների կողմից որոշված փոխհատուցումը չի բավականացրել նույնիսկ առաջին դիմողի դեղորայքի ծախսերը հոգալուն: Նրանք ընդգծել են, որ ընտանիքը կրում է լուրջ տնտեսական դժվարություն և իրենք ի վիճակի չեն կատարել առաջին դիմողի բուժման ու դեղորայքի բոլոր ծախսերը:

(b) Կառավարությունը

64. Կառավարությունը պնդել է, որ ներպետական մակարդակով իրավական միջոցները դիմողների բողոքների համար համապատասխան փոխհատուցում են նախատեսում Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո: Նրանք նաև պնդել են, որ ազգային իշխանություններն իրականացրել են արդյունավետ քննություն դիմողների բողոքների վերաբերյալ: Նրանց կարծիքով, և՛ քաղաքացիական, և՛ վարչական դատարանները բավարար պաշտպանական մոտեցում են ցուցաբերել՝ հաստատելով դիմողների զոհի կարգավիճակը և նրանց փոխհատուցում տրամադրելով: Դատարանները դիմողներին

բավարար փոխհատուցում են տրամադրել, և այդ վճիռները կայացվել են իշխանությունների կողմից: Նրանք ավելացրել են, որ վիճարկվող միջադեպից հետո Կիզիլայը որոշել է առաջին դիմողին կրթաթոշակ տրամադրել իր կրթության համար:

65. Ինչ վերաբերում է դիմողների պնդումներին առ այն, որ քննությունը արդյունավետ չէ, Կառավարությունը հայտնել է, որ Կիզիլայի և Առողջապահության նախարարի նկատմամբ քրեական հետապնդում չսկսելու վերաբերյալ Անկարայի Գլխավոր դատախազի որոշումը համապատասխանում է այն սկզբունքին, որ քրեական պատասխանատվությունը պետք է լինի անհատական:

2. Դատարանի գնահատականը

(a) Կիրառելի սկզբունքները

66. Դատարանը կրկնում է, որ, եթե նույնիսկ Կոնվենցիան չի տրամադրում իրավունք քրեական գործ հարուցել երրորդ անձանց նկատմամբ (տե՛ս *Պերեսն ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC]*, no. 47287/99, կետ 70, ՄԻԵԴ 2004-Ի), 2-րդ հոդվածով պահանջվող արդյունավետ դատական համակարգը կարող է և որոշակի պայմաններում պետք է ներառի քրեական օրենքի կիրառումը: Սակայն, եթե կյանքի իրավունքի կամ անձնական ամբողջականության խախտումը չի կատարվել միտումնավոր, 2-րդ հոդվածով սահմանված պոզիտիվ պարտավորությունն անպայմանորեն չի պահանջում քրեական իրավական պաշտպանության տրամադրում յուրաքանչյուր գործում: Բժշկական անփութության կոնկրետ դեպքում, պարտավորությունը կարող է բավարարվել, եթե, օրինակ, իրավական համակարգը տուժողին միջոցներ է տրամադրում քաղաքացիական դատարաններում, ինչպես նաև առանձին կամ համատեղ միջոցներ քրեական դատարաններում՝ հնարավորություն տալով բժիշկներին պատասխանատվության ենթարկել և համապատասխան քաղաքացիական փոխհատուցում տրամադրել, ինչպես, օրինակ, վնասի փոխհատուցումը: Կարգապահական միջոցներ նույնպես կարող են նախատեսվել (տե՛ս վերը նշված՝ Կալվելին և Ցիզլիոն, կետ 51, *Լազարիմին և Ջիաչին ընդդեմ Իտալիայի (dec)*, no. 53749/00, 2002թ. նոյեմբերի 7, *Վոն ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC]*, no. 53924 / 00, կետ 90, ՄԻԵԴ 2004-VIII, և վերը նշված՝ G.N.-ն և այլոք, կետ 82):

(b) Վերը նշված սկզբունքների կիրառումը սույն գործում

67. Դատարանը նշում է, որ բժշկական անձնակազմի անփութության վերաբերյալ դիմողների բողոքների քննությունը Կիզիլայի գլխավոր տնօրենի և Առողջապահության նախարարի նկատմամբ դադարեցվել է այդ անձանց վերադարձի ուղղակի մեղքի բացակայության հիմքով (տե՛ս վերը՝ կետեր 14 և 16):

68. Վերը ներկայացված սկզբունքների տեսակետից՝ նշելով, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածն անպայմանորեն չի պահանջում քրեական իրավունքի պաշտպանություն կյանքի իրավունքի կամ անձնական ամբողջականության ոչ միտումնավոր խախտման համար, ինչպես, օրինակ՝ սույն գործում բժշկական անփութությունը, Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք թուրքական իրավական համակարգը տրամադրում է դիմողներին բավարար և համապատասխան քաղաքացիական փոխհատուցում ստորն նշված դրույթով նախատեսված իր պոզիտիվ պարտավորությունը կատարելու համար:

69. Այս համատեքստում, Դատարանը նշում է, որ թե՛ քաղաքացիական և թե՛ վարչական դատարանները Կիզիլային մեղավոր են ճանաչել առաջին դիմողին ՄԻԱՎ-ով վարակված արյուն տրամադրելու մեջ, և որ Առողջապահության նախարարությունը նույնպես պատասխանատու է իր աշխատակազմի՝ իրենց պարտականություններն անփութորեն կատարելու համար: Երկու հաստատություններն էլ, հետևաբար, պատասխանատվություն են կրում դիմողներին պատճառված վնասի համար (տե՛ս վերը՝ կետեր 21, 22 և 31): Բացի դրանից, Անկարայի առաջին աստիճանի քաղաքացիական դատարանը հաստատել է, որ առաջին դիմողին տրամադրված արյան ՄԻԱՎ-ի վարակը չէր հայտնաբերվել բժշկական անձնակազմի կողմից, քանի որ նրանք չեն կատարել արյան վերաբերյալ անհրաժեշտ թեստեր, դրա չափազանց թանկ արժեքի պատճառով: Ավելին, դատարանը գտել է, որ մինչև բողոքարկվող միջադեպն, առկա չէր որևէ կարգավորում, որը կպահանջեր արյան դոնորներից իրենց սեռական հարաբերությունների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրում, ինչը կարող է օգնել որոշելու նրանց կողմից արյուն հանձնելու թույլտվություն տալուն: Հաշվի առնելով այդ բացթողումները՝ քաղաքացիական և վարչական դատարանները տրամադրել են դիմողներին 54.930.703.000 թուրքական լիրա (TRL) և 159,369.49 նոր թուրքական լիրա՝ որպես ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում, գումարած հարկերը:

70. Այդպիսով, պարզ է, որ քաղաքացիական և վարչական դատարանները պատասխանատվության են ենթարկել առաջին դիմողին ՄԻԱՎ վարակով վարակելու մեղավորներին և տրամադրել քաղաքացիական փոխհատուցում պատճառված վնասի համար: Սակայն, ինչպես երևում է կողմերի փաստարկներից, սույն գործում կարևոր հարցը դրա համապատասխան և բավարար լինելն է:

71. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դիմողների ոչ նյութական վնասի փոխհատուցումը բավականացրել է առաջին դիմողի միայն մեկ տարվա բուժման և դեղորայքի ծախսերը հոգալու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 37): Այսպիսով, ընտանիքը պարտքեր է կուտակել և ի վիճակի չի եղել վճարել շարունակական բուժման և դեղորայքի համար մեծ ծախսերը՝ ամսական 6,800 եվրո (EUR) ստանալով, որը չի վիճարկվել Կառավարության կողմից (տե՛ս վերը՝ կետեր 35, 39 և 40):

72. Վերոգրյալի տեսակետից, Դատարանը հիշեցնելով ազգային դատարանների կողմից ցուցաբերված զգայուն և դրական մոտեցումը՝ Կիզիլայի և Առողջապահության նախարարության պատասխանատվությունը և դիմողներին պատճառված վնասի փոխհատուցումը որոշելիս, գտնում է, որ այս հանգամանքներում բացի ոչ նյութական վնասները վճարելուց առավել համապատասխան միջոցն առաջին դիմողի բժշկական ծախսերը նրա ողջ կյանքի ընթացքում վճարելն է: Դատարանը, հետևաբար, եզրակացնում է, որ դիմողներին տրամադրված փոխհատուցումն ամենևին բավարար չէ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված պոզիտիվ պարտավորությունների իմաստով:

73. Համապատասխանաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողները կարող են ունենալ 34-րդ հոդվածի իմաստով զոհի կարգավիճակ՝ իրենց իրավունքները Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո խախտելու համար, հետևաբար, Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի (տես վերը կետ 59):

74. Ինչ վերաբերում է վարչական դատարաններում վարույթի երկարատևության վերաբերյալ զանգատին, Դատարանը հիշեցնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի պահանջները չեն կարող բավարար համարվել, եթե ներպետական օրենսդրությամբ տրամադրվող պաշտպանությունը գոյություն ունի միայն տեսականորեն: Այն պետք է նաև արդյունավետորեն գործի գործնականում, ինչն իր հերթին պահանջում է գործի արագ քննություն՝ առանց անհարկի ձգձգումների (տես վերը նշված՝ Կալվելին և Ցիզլին, կետ 53, *Լազարինին և Ջիաչին ընդդեմ Իտալիայի* (dec.), no. 53749/00, 2002թ. նոյեմբերի 7, *Քիրզիկովսկին ընդդեմ Լեհաստանի*, no. 11562/05, կետ 117, 2006թ. հունիսի 27 և վերը նշված *G.N.-ն և այլք*, կետ 97):

75. Դրա հիման վրա, Դատարանը նկատում է, որ չնայած քաղաքացիական դատարանների կողմից ցուցաբերված պատշաճ ջանասիրությանը՝ դիմողների փոխհատուցման պահանջները կարճ ժամանակահատվածում բավարարելու վերաբերյալ (մոտ մեկ տարի և երկու ամիս), Վարչական դատարանի վարույթն Առողջապահության նախարարության պատասխանատվությունը որոշելու վերաբերյալ տևել է ինը տարի, չորս ամիս և տասնյոթ օր (տես վերը՝ կետեր 24-32): Հաշվի առնելով վերջինի ձգձգումը՝ չի կարելի ասել, որ Վարչական դատարանները գործել են համատեքստում առկա արագ և ողջամիտ քննություն անցկացնելու պահանջներին համապատասխան:

76. Այդ կապակցությամբ, Դատարանը հիշեցնում է, որ յուրաքանչյուր առանձին գործում Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածում ամրագրված իրավունքների նկատմամբ հարգանքից բացի, առավել ընդհանուր նկատառումներից ելնելով նույնպես պետք է արագորեն քննվեր հիվանդանոցի բժշկական անձնակազմի անփութության վերաբերյալ գործը: Անհրաժեշտ բժշկական միջամտության ընթացքում կատարված հնարավոր սխալների և փաստերի իմացությունը հաստատություններին և բժշկական անձնակազմին հնարավորություն է տալիս շտկելու հնարավոր թերություններն և կանխել նմանատիպ սխալները: Հետևաբար, նմանատիպ դեպքերի պատշաճ քննությունը կարևոր է բժշկական ծառայություններից օգտվողների անվտանգության նպատակով (տես *Սիլին ընդդեմ Սլովենիայի [GC]*, no. 71463/01, կետ 196, 2009թ. ապրիլի 9):

77. Վերոհիշյալի տեսակետից, Դատարանը եզրակացնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

78. Վերջապես, Դատարանը կարծում է, որ նպատակահարմար է ուսումնասիրել վարչական վարույթի երկարատևության «ողջամտությունը»՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի տեսանկյունից:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՎ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱՆՏՈՒՄ

79. Դիմողները բողոքել են, որ վարչական դատարանի վարույթի երկարատևությունը հակասում է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետում սահմանված «ողջամիտ ժամկետի» պահանջին: Նրանք նաև Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի համաձայն պնդել են, որ ներպետական օրենսդրությունում առկա չեն եղել վարույթն արագացնող արդյունավետ միջոցներ:

6-րդ հոդվածի 1-ին կետը նախատեսում է հետևյալը.

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները... ունի... դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի... դատաքննության իրավունք»:

13-րդ հոդվածը նախատեսում է՝

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնագործող անձինք»:

80. Կառավարությունն առարկել է այդ փաստարկը:

81. Ժամկետը, որը պետք է հաշվի առնվի, սկսվում է 1998թ. հոկտեմբերի 13-ից և ավարտվում 2008թ. ապրիլի 30-ին: Այսպիսով, այն տևել է մոտ ինը տարի, չորս ամիս և տասնյոթ օր՝ երկու ատյաններում:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

82. Դատարանը նշում է, որ այդ զանգատն ակնհայտ անհիմն չէ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ կետի իմաստով: Այն նաև նշում է, որ այն անընդունելի չէ որևէ այլ հիմքով: Հետևաբար՝ այն պետք է լինի ընդունելի:

B. Արդյունքները

83. Դիմողները պնդել են, որ Վարչական դատարանի վարույթի երկարատևությունը գերազանցված է: Նրանք նաև նշել են, որ Իզմիրի վարչական դատարանի վճիռը չի կայացվել ողջամիտ ժամկետում, թեև իրենք տեղեկացրել են իշխանություններին, որ փոխհատուցումը պետք է օգտագործվի առաջին դիմողի բուժման և դեղորայքի նպատակով:

84. Կառավարությունը պնդել է, որ վիճարկվող ձգձգումներն առաջացել են արդարադատության խնդիրների դժվարությունների, վեճի բնույթի և դիմողների՝ առաջին ատյանի դատարանի վճիռը բողոքարկելու հետ կապված իրավական վճարների պատճառով:

85. Դատարանը կրկնում է, որ վարույթի տևողության ողջամտությունը պետք է գնահատվի գործի հանգամանքների լույսի ներքո և հիմնվելով հետևյալ չափորոշիչների վրա. գործի բարդությունը, դիմողի և համապատասխան մարմինների գործողությունները և թե ինչ է վեճի նպատակը դիմողի համար (տե՛ս *Ֆրիդլենդերին ընդդեմ Ֆրանսիայի [GC]*, no. 30979/96, կետ 43, ՄԻԵԴ 2000-VII, X.-*ն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1992թ. մարտի 31, կետ 32, Series A no. 234-C, *Վելլին ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1994թ. ապրիլի 26, կետ 34, Series A no. 289-A, *Կարակայան ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1994թ. օգոստոսի 26, կետ 30, Series A no. 289-B, *Փեյլոն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1998թ. ապրիլի 22, կետ 61, 1998թ. Չեկույց-II, *Ռիչարդոն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1998թ. ապրիլի 22, կետ 57, 1998թ. Չեկույց-II, *Լիտերմը ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1998թ. ապրիլի 29, կետ 64, 1998թ.-III Չեկույց և *Յենրան ընդդեմ Ֆրանսիայի*, 1998թ. ապրիլի 29, կետ 61, 1998թ. Չեկույց-II):

86. Դատարանը գտնում է, որ գործը ամենևին բարդ չէ, քանի որ բժշկական անփութությունը և իշխանությունների պատասխանատվությունը առաջին դիմողին վարակելու հարցում հաստատվել է Անկարայի բաղաբացիական առաջին ատյանի և Վճռաբեկ դատարանների կողմից 1998թ. հուլիսի 13-ի և 1999թ. փետրվարի 9-ի վճիռներով:

87. Ինչ վերաբերում է դիմողների պնդումներին, Դատարանը դիտարկում է, որ առկա չէ որևէ ապացույց առ այն, որ դիմողները նկատելիորեն նպաստել են վարույթի երկարաձգմանը: Այն փաստը, որ իրենք օգտագործել են առաջին ատյանի դատարանի վճիռը բողոքարկելու իրենց իրավունքն իրավական վճարների հետ կապված՝ չի կարող ընկալվել որպես վարույթն զգալիորեն ձգձգող գործոն:

88. Ինչ վերաբերում է իշխանությունների վարքագծին, Դատարանը նշում է, որ որոշ ժամկետներ եղել են ակնհայտ երկարաձգված: Այս կապակցությամբ, այն դիտարկում է, որ Վարչական դատարաններից պահանջվել է մոտ երկու և կես տարի իրավասության վերաբերյալ հարցը որոշելու համար (տե՛ս վերը՝ կետեր 25 և 26): Իզմիրի վարչական դատարանը կայացրել է իր առաջին վճիռը գործը քննելուց ավելի քան երկու տարի հետո (տե՛ս վերը՝ կետեր 26 և 27): Վերջապես, Գերագույն վարչական դատարանը քննել է առաջին ատյանի դատարանի 2003թ. հուլիսի 14-ի վճռի դեմ դիմողների կողմից ներկայացված բողոքը երկու և կես տարի (տե՛ս վերը՝ կետեր 27-29):

89. Չնայած վերը նշված եզրակացություններին, Դատարանը նկատում է, որ սույն գործում հիմնական հարցը ոչ թե վարչական դատարանների անհիմն ձգձգումներն են, այլ այն, թե արդյոք այդ դատարանները «բացառիկ ջանասիրություն» են ցուցաբերել առաջին դիմողի վիճակը և ընդհանուր իրավիճակի վտանգավորության աստիճանը հաշվի առնելով: Ավելին, վարույթի բողոքարկումը վճռական նշանակություն է ունեցել դիմողների համար հիվանդության պատճառով, որից տառապում էր առաջին դիմողը (տե՛ս X.-*ն ընդդեմ Ֆրանսիայի*, վերը մեջբերված Վելլին, Կարակայան, Պեյլոն, Ռիչարդոն, Լիտերմը և Յենրան, կետեր 47, 47, 43, 68, 64, 68, և 68 համապատասխանաբար):

90. Հաշվի առնելով վերոնշյալը, Դատարանը գտնում է, որ սույն գործում Վարչական դատարանների վարույթի երկարատևությունը գերազանցված է և չի համապատասխանում «ողջամիտ ժամկետի» պահանջին:

91. Դիմողները հետագայում բողոքել են վարույթն արագացնելու ներպետական արդյունավետ միջոցների բացակայությունից: Կառավարությունն առարկել է այս փաստարկը:

92. Դատարանը հիշեցնում է իր սահմանումը, որ Թուրքիայի իրավական համակարգը չի ապահովել արդյունավետ միջոցներ վարույթի երկարատևությունը բողոքարկելու առնչությամբ (տե՛ս *Տենդիկը և այլք ընդդեմ Թուրքիայի*, no. 23188/02, կետեր 34-39, 2005թ. դեկտեմբերի 22): Այն չի գտնում որևէ պատճառ սույն գործում այլ եզրակացության հանգելու համար:

93. Համապատասխանաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 13-րդ հոդվածի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԱՅՆ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

94. Վերջապես, հիմնվելով Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետին՝ դիմողները բողոքել են, որ իրենց՝ անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից արդար դատավարություն անցկացնելու խնդրանքը մերժվել է: Համաձայն Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի՝ նրանք պնդել են, որ իրենք չեն ունեցել արդյունավետ միջոցներ իրենց՝ 2-րդ հոդվածի ներքո բողոքների կապակցությամբ:

95. Ուսումնասիրելով կից ներկայացված նյութերը՝ Դատարանը գտնում է, որ առկա չէ այդ դրույթների խախտում:

96. Հետևաբար, դիմումի այս մասն ակնհայտորեն անհիմն է և պետք է հայտարարվի անընդունելի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

IV. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՅՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

97. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է հետևյալը.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

1. Նյութական վնաս

98. Դիմողները պահանջել են 1,913,248 թուրքական լիրա (TRL) (մոտ 852,128 եվրո) որպես նյութական վնասների փոխհատուցում: Դիմողները ներկայացրել են, որ այդ գումարը բաղկացած է հետևյալ կետերից.

- 328,140 եվրո (EUR) բուժման ծախսերի համար, որոնք առաջացել են մինչև 2008թ. սեպտեմբերը,

- 480,000 թուրքական լիրա (TRL) արդեն կատարված ծախսերի համար, ինչպես նաև այն ծախսերի համար, որոնք կառաջանան առաջին դիմողի բուժման հետագա քառասուն տարիների ընթացքում: Այս գումարը ներառում է դիմողների ուղևորության և կեցության ծախսերը, ուլքեր բուժման համար ամեն ամիս մեկնում են Անկարա,

- 213.560 թուրքական լիրա (TRL) առաջին դիմողին ապագա եկամուտներից զրկելու համար,

- 259.874 թուրքական լիրա (TRL) տանը աշխատողի ծախսերի համար, քանի որ երկրորդ դիմողն ի վիճակի չէ կատարել տան աշխատանքները,

- 142.999 թուրքական լիրա (TRL) երկրորդ դիմողին (մորը) եկամուտներից զրկելու համար,

- 262.361 թուրքական լիրա (TRL) երրորդ դիմողին (հորը) հետագա եկամուտներից զրկելու համար, ով ներկայումս չի աշխատում:

99. Դիմողները ներկայացրել են մանրամասն զեկույց առաջին դիմողի բուժման և յուրաքանչյուր դեղի գնի վերաբերյալ: Նրանք նաև ներկայացրել են դատարանին մնացած պահանջների վերաբերյալ փորձագետի զեկույցը:

100. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողները չեն հիմնավորել իրենց նյութական վնասի պահանջները: Այդ կապակցությամբ այն ընդգծել է, որ ներպետական դատարաններն արդեն դիմողներին տրամադրել են պատճառված վնասի բավարար փոխհատուցում: Նրանք, այսպիսով, Դատարանին խնդրել են չբավարարել սույն պահանջը:

101. Դատարանը կրկնում է, որ պետք է լինի հստակ պատճառահետևանքային կապ դիմողների կողմից հայտարարվող վնասի և Կոնվենցիայի խախտման միջև: Վերոնշյալ եզրակացության տեսակետից, այն գտնում է, որ առկա է ուղղակի պատճառահետևանքային կապ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտման և դիմողների կրած վնասի միջև: Չաշվի առնելով առկա փաստաթղթերը և այն փաստը, որ իշխանությունները հրաժարվել են վճարել առաջին դիմողի բուժման և դեղորայքի ծախսերը՝ Դատարանը ողջամիտ է համարում դիմողներին տրամադրել 300000 եվրո որպես անցյալում կրած նյութական վնասի փոխհատուցում, գումարած հարկերը:

102. Դատարանը գտնում է, որ, ի հավելումն վերոնշյալի, Կառավարությունը պետք է ապահովի ազատ ու լիարժեք բժշկական խնամք առաջին դիմողի համար նրա ողջ կյանքի ընթացքում:

2. Ոչ նյութական վնասը

103. Դիմողները պահանջել են 2000000 եվրո (EUR) որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում: Նրանք նշել են, որ այդ գումարը բաղկացած է հետևյալից. 1000000 եվրո (EUR) առաջին դիմողի համար և 500000 եվրո երկրորդ և երրորդ դիմողներից յուրաքանչյուրի համար:

104. Կառավարությունը պնդել է, որ պահանջվող գումարը գերազանցված է և չարդարացված: Այն նաև հայտնել է, որ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման տրամադրումը չպետք է լինի հարստացման աղբյուր:

105. Դատարանը գտել է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ, 6-րդ և 13-րդ հոդվածների խախտում՝ հաշվի առնելով առաջին դիմողի կյանքի իրավունքը պաշտպանելու իշխանությունների պոզիտիվ պարտավորության չկատարումը, վարչական դատարանի վարույթի չափազանց երկարատևությունը, ինչպես նաև վարույթն արագացնելու արդյունավետ միջոցների բացակայությունը: Չաշվի առնելով նրանց պատճառված զգացական ճնշվածությունը ու տառապանքը՝ Դատարանն ընդունում է, որ դիմողները կրել են ոչ նյութական վնաս, որը չի կարող փոխհատուցվել միայն խախտումներ հայտնաբերելով:

106. Ինչ վերաբերում է Կառավարության առարկությանը՝ սույն կետի բավարարումը չպետք է լինի հարստացման աղբյուր, Դատարանը հիշեցնում է Անկարայի առաջին աստիճանի քաղաքացիական դատարանի եզրակացությունն առ այն, որ [դիմողներին] պատճառված վիշտը և ցավը չի կարող փոխհատուցվել անգամ հսկայական գումարներ տրամադրելու դեպքում (տե՛ս վերը՝ կետ 21):

107. Վերոգրյալի տեսակետից, արդարացի հիմքերի վրա, Դատարանը տրամադրել է դիմողներին 78,000 եվրո (EUR) ընդհանուր գումար՝ գումարած բոլոր հարկերը:

B. Ծախսերը և ծախքերը

108. Դիմողները չեն նշել որևէ գումար իրենց կողմից կրած ծախսերի և ծախքերի վերաբերյալ: Սակայն նրանք ներկայացրել են ներպետական դատարաններում և իրենց գործը Եվրոպական դատարան ներկայացնելու իրենց ներկայացուցչի կողմից կատարած իրավական աշխատանքների ցանկը:

109. Կառավարությունը պահանջել է Դատարանից չբավարարել դիմողների՝ ծախսերի և ծախքերի վերաբերյալ պահանջները:

110. Դատարանը հետևողականորեն վճռել է, որ ծախսերի և ծախքերի վերաբերյալ պահանջը չի բավարարվել 41-րդ հոդվածի համաձայն, եթե հաստատվում է, որ դրանք առաջացել են պարտադիր կերպով: Ավելին, իրավական ծախսերը ենթակա են փոխհատուցման միայն այնքանով, որքանով դրանք վերաբերում են հայտնաբերված խախտումներին (տե՛ս, օրինակ՝ *Բիլեյերն ընդդեմ Իտալիայի* (արդարացի բավարարում [GC], no. 33202/96, կետ 27, 2002թ. մայիսի 28 և *Շահինն ընդդեմ Գերմանիայի [GC]*, no. 30943/96, կետ 105, ՄԻԵԴ 2003-VIII):

111. Սույն գործում, թեև դիմողները չեն պահանջել կոնկրետ գումար, նրանք ներկայացրել են վատնած ժամանակահատվածն իրենց բողոքը պատրաստելու և ներկայացնելու համար, և այդպիսով, խնդրել են Դատարանին բավարարել պահանջի այս կետը: Հաշվի առնելով, որ դիմողների կրած ծախսերը և ծախքերն իրենց գործը ներկայացնելու համար, որը ներառում է փաստերի բարդ խնդիրներ և իրավական հարցեր՝ Դատարանը գտնում է, որ ողջամիտ է 3000 եվրո ընդհանուր գումար տրամադրելը՝ որպես սույն կետի բավարարում:

C. Տուգանային տոկոսներ

112. Դատարանը նպատակահարմար է գտնում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ՎԵՐՈՎՐՅԱԼԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *Վճռում է*, միաձայն, որ կյանքի իրավունքի խախտման, Վարչական դատարանի վարույթի երկարատևության և արդյունավետ միջոցների բացակայության վերաբերյալ գանձատն ընդունելի է, իսկ դիմումի մնացած մասը՝ անընդունելի:
2. *Վճռում է*, միաձայն, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում,
3. *Վճռում է*, միաձայն, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,
4. *Վճռում է*, միաձայն, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում,
5. *Վճռում է*, վեց ձայնով՝ ընդդեմ մեկի հարաբերակցությամբ,
  - (a) որ պատասխանող պետությունը վճիռը վերջնական դառնալուց հետո երեք ամսվա ընթացքում, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասին համապատասխան, պետք է դիմողներին տրամադրեն հետևյալ գումարները՝ վճարման օրվա դրությամբ թուրքական լիրայի փոխարժեքին համապատասխան,
    - (i) 300000 (երեք հարյուր հազար եվրո)՝ որպես նյութական վնասի փոխհատուցում, գումարած բոլոր հարկերը,
    - (ii) 78000 (յոթանասուներեք հազար եվրո)՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, գումարած բոլոր հարկերը,
    - (iii) 3000 (երեք հազար եվրո)՝ դատական ծախսերի համար, գումարած բոլոր հարկերը.
  - (b) որ պատասխանող պետությունը պետք է ապահովի ազատ ու լիարժեք բժշկական խնամք առաջին դիմողին՝ նրա ողջ կյանքի ընթացքում,
  - (c) վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետը լրանալու պահից մինչև վճարումը պետք է վճարվի սովորական տոկոս՝ պարտականությունը չկատարելու ընթացքում, Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս,
6. Մերժում է, միաձայն, դիմողների արդարացի բավարարման վերաբերյալ պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2010թ. մարտի 23-ին՝ Դատարանի կանոնների 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

Նախագահող

Սալլի Դոլլի Ֆրանկուս Թալբինս

ԴԱՏԱՎՈՐ ՍԱՋՈՅԻ ՄԱՍԱՄԲ ՀԱՍՆԵԿՆՈՂ ԵՎ ՄԱՍԱՄԲ ՉՀԱՍՆԵԿՆՈՂ ԿԱՐԾԻՔԸ

Փոքրիկ Յիդիթի ճակատագիրը լինելով նորածին երեխա, տխուր է. նա վարակվել է ՄԻՎՎ վարակով իշխանությունների անփութության պատճառով: Հետևանքները նման են հունական ողբերգության: Նրա ճակատագիրը մարդկությանը խորհելու թեմա է: Այս դատարանը մարդու իրավունքների դատարան է՝ հատուկ մարդասիրական պարտավորություններով: Այն պետք է լինի մարդկային և պետք է ծառայի իրավունքների պահպանմանը, և այն պետք է գործի որպես դատարան: Սույն գործում ես կընտրեի այդ երեք նկատառումներից տարբեր հավասարակշռություն և կընտրեի առավել դատական «ձևականություն», որը, իմ կարծիքով, հավասարապես կարող է արտացոլել մարդկային զգայականությունը և մարդու իրավունքների պաշտպանությունը (Կոնվենցիայի սահմանած նախադեպային իրավունքին համապատասխան):

1997թ. դեկտեմբերի 19-ին դիմողներն սկսել են փոխհատուցման վարույթ Կիզիլայի (թուրքական Կարմիր խաչ) և Առողջապահության նախարարության դեմ: Նրանք պահանջել են ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում առաջին դիմողին՝ Յիդիթին վարակելու համար: 1999թ. փետրվարի 24-ին Կիզիլայը դատարանի որոշմամբ դիմողներին վճարել է 54,930,703,000 թուրքական լիրա (TRL) ընդհանուր գումար՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, գումարած հարկերը:

1998թ. հոկտեմբերի 13-ին դիմողները վարույթ են սկսել Առողջապահության նախարարության դեմ՝ պահանջելով ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում: Բժշկական անփութություն հայտնաբերելու արդյունքում 2008թ. ապրիլի 30-ին Առողջապահության նախարարությունը վճարել է դիմողներին 159,369.49 նոր թուրքական լիրա:

Ըստ Դատարանի իրավունքի՝ տվյալ փաստերը (կյանքին շարունակական սպառնալիք) ընկնում են Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ներքո: Ինչ վերաբերում է երկրորդ վարույթին, չի կարելի ասել, որ վարչական դատարանները գործել են արագ և ողջամիտ քննություն անցկացնելու պահանջներին համապատասխան, որոնք անհրաժեշտ են կյանքի պահպանման համատեքստում: Վճիռը կոնկրետ չի այս առումով, սակայն սա հստակ դատավարական խախտում է (տե՛ս *G.N.-ն և այլոք ընդդեմ Իտալիայի*, no. 43134/05, կետ 102, 2009թ. դեկտեմբերի 1):

Ի տարբերություն *G.N.-ն ընդդեմ Իտալիայի* գործի, սույն վճիռը վերաբերում է տրամադրված փոխհատուցման գնահատմանը: Այն գտնում է, որ ոչ նյութական վնասի փոխհատուցումը ծածկել է առաջին դիմողի միայն մեկ տարվա բուժման և դեղամիջոցների ծախսերը (տե՛ս՝ կետ 71): Այսպիսով, ընտանիքը պարտքեր է կուտակել և ի վիճակի չի եղել կատարել շարունակական բուժման և դեղորայքի բարձր ծախսերը՝ ամսական 6800 եվրո (EUR) ստանալով, որը չի վիճարկվել Կառավարության կողմից և, հետևաբար, եզրակացնում է, որ դիմողներին տրամադրած փոխհատուցումն ամենևին բավարար չէ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով սահմանված պոզիտիվ պարտավորությունների իմաստով (տե՛ս՝ կետ 72):

Այսպիսով, վճռի համաձայն՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի էական խախտման հետ կապված փոխհատուցման բացակայությունը հանգեցնում է այն եզրակացության, որ առկա է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի «ընդհանուր» խախտում (տե՛ս՝ կետ 77): Այստեղ, չնայած իմ ունեցած հարգանքին, ես պետք է չհամաձայնեմ:

Մինչդեռ որոշմամբ հաստատվել է 2-րդ հոդվածի էական խախտում ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման վճարման կապակցությամբ, բողոքը կայացել է արդարացի բավարարման հիման վրա, այն է՝ նոր զարգացումների վրա հիմնվելուց հետո, այն փոփոխվել է մեկ այլի: Սկզբնական բողոքը, ինչպես հաղորդվել է Կառավարությանը Դատարանի կողմից, վերաբերում է տարբեր ներպետական վարույթների միջոցներին: Այն չի վերաբերել բուժման բացակայության հետևանքով առաջացած պահանջվող նյութական վնասին:

Ի պատասխան Կառավարության դիտարկումների, դիմողը փաստաբանի միջոցով 2008թ. հոկտեմբերի 3-ի իր արդարացի բավարարման բողոքում հայտարարել է, որ ոչ նյութական վնասի համար տրամադրված փոխհատուցումը չափազանց քիչ է նյութական վնասները ծածկելու համար, և որ Կառավարությունն ու Կիզիլայը չեն տրամադրել անվճար բուժում վարակված երեխային: Փոխարենը, դիմողները հայտարարել են, որ փոխհատուցումը (որը պատշաճորեն բավարարել է իրենց ոչ նյութական վնասի պահանջը) բավականացրել է բուժման միայն մեկ տարվա ծախսերի համար: Նրանք պնդել են, որ անհրաժեշտ դեղորայքի արժեքը 5469 եվրո է, գումարած ամսական 3000 թուրքական լիրա (TRL) (սակայն իրենց վերջնական պահանջում նրանք պահանջել են միայն 328.140 թուրքական լիրա (TRL) ողջ կյանքի բուժման համար): Իրենց պահանջը ապացուցելու համար իրենք ներկայացրել են բուժման համար համացանցում առկա ուռճացված գներ:

Իմ կարծիքով, ուշագրավն այն է, որ դիմողները ոչ մի փորձ չեն կատարել օգտագործելու առկա ներպետական իրավական միջոցները, սակայն իրենց բողոքը ներկայացրել են որպես արդարացի բավարարման պահանջ: Ես լիովին հասկանում եմ, որ ծնողները, ցնցված լինելով, աջակցություն են խնդրել հիմնադրամներից և Հանրապետության Նախագահից, սակայն նրանց փաստաբանը պետք է օգտագործեր ներպետական դատական միջոցները: Չկա որևէ պատճառ ենթադրելու, որ ներպետական դատարանները կամ այլ մարմինները չեն գործել նույն գործելաոճով, ինչպես Դատարանը:

Ներպետական միջոցների սպառումը ոչ միայն Կոնվենցիայի պահանջն է, որը ենթադրում է ողջամիտ նպատակներ, այլ սույն գործում նաև ծառայում է դիմողների շահերին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԳԻՐՔ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Մասն. խմբագիր՝
Ընդհ. խմբագիր՝
Տեխն. խմբագիր՝
Կազմի ձևավորող՝

Դավիթ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
Վահե ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ
Արարատ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ
Գագիկ ՍԱՐՈՅԱՆ

«Անտարես» իրատարակչատուն
Երևան 0009, Մաշտոցի 50ա/1
Հեռ.՝(+374 10) 58 10 59, 56 15 26
Հեռ./ֆաքս՝ (+374 10) 58 76 69
antares@antares.am
www.antares.am